

DİONİS TANASOĞLU

UZUN KERVAN

ROMAN

Dionis Tanasoğlu

Uzun kervan

Caravană în secole

Roman

2009 ANKARA

ISBN: 978-605-5584-01-6

Baskı

Ümit Ofset Matbaacılık
Kazım Karabekir Cad. Murat Çarşısı
No: 41/1-2-9 İskitler / ANKARA
Tel: 0312 384 26 27 - 384 17 07

GÜNDÜZ

Eğitim ve Yayıncılık Tur. San. Tic. Ltd. Şti.

Yeni Ziraat Mahallesi 16. Sokak
No: 19/A Dışkapı / ANKARA
Tel: 0.312. 384 30 21 - Fax: 0.312. 384 38 64
e-mail: bilgi@gunduzyayincilik.com
<http://www.gunduzyayincilik.com>

ÖNSÖZ

Artık çok antitürk (antiosman) propagandası yalannarı gagouzlara, başka da senselelerä, yıllarlan verildi, ani çünkü osmanlılar Balkannara geçip, hristiannarı çirkin ezim altında üzlän yıllar tutmuşlarmış, gagouzları da aynı. Bu propagandayı rus, soviyet rus, bolgar, romen h.b. istoriografları, hiç bir faktologia inandırıcı argumentsiz, deklarativ göstermek çalışardılar. Okupasyon rejimneri, politik kuvetleri zorlan, terorlan da, insanın fikirinä, milli kültürlerinä böyle yalannarı girdirirdilər. Da inanardık, zerä, bir taraftan, başka objektif sızıntılar, doorusunu gösterän, yoktu, başka taraftan da, bu propaganda o rejimnerin ofisyal (resmi) politikasıydı. Ancak inanardık ta, yazardık ta ona görä o yalannarı: "Osmanlılar çirkin ezmişlermiş gagouzları da". Kimi gagouzlar şimdi dä o yalannarı inanda tutmaktadır, yazärlar da. Yazık.

Son zamanda, hakikat sızıntıları (Türkiyeden) elä geçirip, aslısını annadık, bilgilerimizi doğruttuk, inannarımızı da aynı – osmanlılar hristiannara serbestlik braktılar, devlet garantisi altına aldılar, yaşamaları ve kültürleri örüdülär. Sade kim devletä karşı oldu, kan döktürdü, onnara ceza oldu (nicä dä başka devletlerdä o zamannarda da, şimdi dä). "Uzun kervan" romanımdaki bu üzere naiv (saf) haberlerim için üzüleräk, şindiki basımda onnarı doğruttum, bütün tanımamnan hem inanımnan. İlk basımı için okuyucularımdan af isterim. Bu basımı çok düzgünnedim hem doldurdum. Buyurun da okuyun.

Dionis
TANASOGLU
2001 yıl

Nota. Romanın textindä çok dil yanlışlıkları var, ani okumayı zorladır, zerä bilgi sayır dizicilerin kimisi yazı dilimizi yufka bilerlär da, dooru originallara bakarak, yanlışlı dizdilär hem kimi lâzımını literaları **ä, ä, â** kullanamadılar.

D.T.

**YOKTUR
HALK
İSTORİASIZ,
NİCE DE YOK
İSTORİA HALKSIZ.**

İLK KİYAT 1 UZAK DEDELER

Büyük Kır Oğuzlar Ata Oğuz-Han

Annatsana, be dede-boba, ihtiyar kauşçu-piyetçi, senselemizin o geçmiş zamannarı için, neleri akılında tutarsın. Nândan biz çekileriz? Kimmiş bizim dedelerimiz? Nânda, nice onnar yaşamış?

-He, dostlarım, bizim senselemizin kökleri eskiden, pek eskiden çıkacaklar. Öyle eskiden, ani unudular. Ama hiç inanmarsın, ki ne çok aslı işler olmuşlar, deyecez, iki-üç bin yıldan ziyede geri çoktankı oğuzlarda, angıları peyda olmuşlardı eski Altayların erlerinde o zamannar.

Masal gibi gelir, ama masal diyildir...

"Bir vakıtlar varmış, bir vakıtlar yokmuş...", böyle sansın çekediler bizim masallar. Ha, ben de hep böyle çekedeyim, ama aslı işleri annadayım. Dedelerimiz kimmiş dedin? Bunu ben iyi aklımda tutarım... da annadırım.

Uzun pek zamannarda çok Gün duusu erlerde türlü yaşayan senseleler varmış, annadardı benim dedem. Hepsinden eski hem çoklukmuşlar ama Çin* insannarı oralarda. Korunmak için onnar kendi topraklarını annıklarında uzun hem üsek duvar düzdüler - "Çin duvarı" - uzunluğu 2450 km, üsekliği 11m, kalınnığı 7,5m, her 100 metrada da birer küle. Ehe, ne düyüşler olardı o duvarda, Allah korusun, haliz eski kidannarlan hem hunnarlan...

Da te, te o duvardan gelelim buyanı bize doru, geçip Moğolistanı, Altayları, bütün Orta Asiyeyi, Aral hem Azer* denizlerinin kırlarını, İtil* deresini, Don deresini, Nipruyu, çıkalım bizim Nistruya, Bucak kırlarına hem

Tunaya, bütün o meydan, nekadar uzun, hep bir bitkisiz kır tutar – Büyük Kır – o Gün-Duusundan Gün-Batısından, Onon hem Kerulen, Selenga derelerinden taa Tunayadan, hep kır... Te budur o büyüğü Kır, ani pek eski zamannardan, geniş kucaklarında büyüdüp, Dünyaya türlü senseleleri getirdi. Onnar da oradan oraya gezerek, imelik hem başka da yaşamak ihtizalarını* bulmak için, koyun, sıyr, hergele otladarak zamannar uzunluğunda yaşamayı ihtirmağa savaşırdılar... Çoku onnarın Dünya istoriasına faydalı girdiler, te nice Oğuz-Türkler, Uygurlar, Kırgızlar, Eski Bulgarlar h.b.

-Dede ba, af et, ani lafını keserim, onnardan, olmalı, şindiki türk senseleleri çekilerler?..

-Haliz, dostum, çekilerler - Kırgızlar, Kazahlar, Türkmenner...

Bu Büyük Kırın baş eriydi Altay toprakları, bayırları, kırları, Büyük Altay.

E-he, o Altay alçaklarında o zamannar yaşamak ne fiyıldardı.

-E şindiki vakıtta, gene lafını keseyim, af et, o Büyük Kırın genişlerinde üzlen sensele, millionnan insan yaşar?

-Elbet, yaşar, hem onnarın sırasında Kırın bu başında Bucak gagouzları da, biz de yaşarız.

-Ya ne kâmil, ba dede. Ama onnar, ani bu Kırdı yaşamışlar şindiye nişan bişey, haber, izlerini braktı mı?

-Braktılar, elbetki braktılar, anmak taşlarını yazılı haberlerlen, mezarlarını, yaşamak erlerinde de türlü ev tedarıklarından, iş, zahmet avadannıklarından, giyimnerinden...Bize yetiştı onnardan türlü türküler de, söyleyişler de, legendalar, dastannar da, adetler de... Bunnar hepisi bir büyük hem derin Ayna gibi bu Büyük Kırın çoktankı zamannarını göstererler, nândan eski İskitler*, Sarmatlar, Hunnar hem Oğuzlar, Hazarlar hem Bulgarlar, Alannar hem Avarlar, Uygurlar hem Kırgızlar, Peçenekler hem Kıpçaklar, Eski Moğollar, Kidani-Tatarlar... diri gibi bizim zamannara bakarlar... Onnarın çoku bünkü türlü türk senselelerinin dede-atalarıdır. Hem, belliki, onnarın arasında bizim Gagoğuzların da eski dedeleri bulunur.

-Sayılar, bizim de istoriamız hep o zamannardan başlanar? Hep o erinden?

-Elbet, elbet, eski Oğuzlardan başlanar, zere o Oğuzlar en aslı dedelerimizdir bizim, nice de Osmanlı Türklerin, Azerlerin, Türkmennerin... Bunu bizim kendi adımız da, GagOĞUZ açık gösterer.

-Olsa ama taa yakından bilelim, taa ufaktan, bizim istoriamızda neler hem nice olmuşlar.

-Ye, bu uzun, pek uzun istoriadır...

-Annat, ba ihtiyar baba-dede, kauşçu-piyetçi, annat.

-Çocuklarım, onun halizlerini salt anılmışı usta **zaman** hem bitmez **ömür** bilerler. Onnar benim de eski Kauşumu o akliya getirmeklerlen doldurular, ani kaybelmerler, sade unudular; da Kauşum kendisi bana annadar, ben de, te size. Onnarı hade derneğimize çaaralım da barabar dirildelim o uzak senselelerimizin süretlerini, yaşamasını, savaşlarını da görelim, nasıl biz onnardan yetişmişik...

-Hade. Ama, afedesin, atam, bizim adımız diyilmiş Gagoğuz, ama Gagauzmuş? "Gaga"-dan gelirmiş, nice kimisi sayar? Ama siz nice gösterirsiniz, o çok fikire gelir hem istoriyeye uyar. Bunu inanırım, paalı bobam.

* * *

Ne zamandan insan peydalanmış o büyük Altaylarda, zor aklıya getirmeğe. Ama şimdi de, iki-üç bin yıldan sonra da, sansın işiderim o gezici arabaları odun tekerleklerde gıcirtılarını, oradan oraya taşıyarak üklü neleri vardı - uşak, karı, şamata; yannarı-sora da adamnar atlı çetin beygirlerde; geriden de hayvan, koyun sürüleri, beygir hergeleleri otlayarak, - hepsi ilerlerler o kenarsız yaban kırların içinde, hiç bilmeyerek nânıdorı...

Da öyle 25-30 ok atımı günde aşarak...

Üzlerlen yıllar yeni asirlerden ileri Altaylar kırlarında Hun senseleleri yaşadılar çinnerlen komşu olarak. Ama açan o kır çok vakıda kurduydu, Hunnarın da arasında bozuşmak olduydu, onnar daaldıydılar başka erlere. En çoku, Atilla-hanın kolu altında, Gün batısına İtile, sonra da Europaya akıştılar. Elbet, şindiki Bucak kırlarından da geçtiler, belki yaşadılar da biraz.

Oğuzlar, Hunnar gibi eski pek bir sensele, Altayda bulunarak, bu kurak vakıtlarında kendi ecelini aradılar.

* * *

Oğ-Oğul hanın kahırı büyüktü. Ama umudunu da kaybetmezdi.

Türlü Oğuz senseleleri üsek bayırların bir eteğinde topluş olmuşlardı.

-Hun deresine göçelim, - gür baardı birkaçı, uzun yapaalı biyaz kalpaklarını sallayarak. - Hunnar çoktan çıkıp gitmişler oradan da o erler dinnendiler artık, tavlı otlan örtürdüler.

-Neçin "Hun deresine"? - kestirdi gücenikli adamnar, başka bir eski soydan. - O dere bizimkiymiş çoktan, Orhun deresi o, yok ne adını bozmağa. Bizim taa eski senselelerimiz, oğlar*, orada yaşamışlar da bu ad onnardan kalmış...

-Durun, baarışmayın, oğlar! Gececez, - durgudup bu tutuşmuşları, gevrek gür seslen dedi kırmızı-esmer çeyreli, batal, boz bıyıklı han, atlı yalabık kara-çakal beygirde, angısını o gücüle erinde tutardı.

-Oğ-Oğul-han! Oğ-Oğul! - baardı hepsi o oğlar sevinerek hem dayanamayarak. - Sen, bizim başımız, kararla da geçelim taa tez, zere başkaları önümüzü alır, - ekledi soy başlarından biri. - Sen artık bilersin, Oğ-Oğul, ani te o yaban Jujannar* hep kaçarmışlar Çin topraklarından... erleşmesinler orada?

-Haliz ani, - ekledi fikir ölçüsünnen bir aksakal, ani tutardı edek bir büyük buynuzlu inek.

-Korkmayın, oğlar, - uslandırdı insanı Oğ-Oğul. Onnar Orhun deresine, Selenga kırlarına pek özenmerler çıkmağa, ama kaplarmışlar taa çok aşağıdaki erleri, nânda yaşar toprak işleyen insannar, zere Jujannar

kendileri işlemeğe sevmezmişler, ama kapmaklan başkalarından masulu yaşarmışlar.

-Ama o açık erlere çıkmağa, - hesaba çekti aksakallar, tütünü odun lülelerden çekerek, - biz hesaplarız, ani birleşik olmağa lâzım. Toplaşalım biz de soylan, sensele senseleyen bireri, ki bizim de kuvedimiz olsun birbirimize dayanarak, islâdir oğlarımızı bireri getirelim uzlaşalım, Oğ uzluğü düzelim.

-Oğ-uzu, deyecez sensele birleşmesi olalım, - baardı bütün o toplum.

-Dillerimiz de uyar, annaşılır, - alatladı kurgaf hem balaban bir aksakal. - Te siz, usullar, dersiniz ye: "su"? Biz de öyle deriz, tubaalar da, tolisler de, teleutlar da... ye "at", "kuş", "oğ", "oğul", "sıyır", "kün", "ay", "koyun", "inek"?... Saymak ta birtakımdır: "bir, iki, üç, türt"...?

-Oğ-uzu düzeriz! Oğ-uzu olarız! - baardı Oğ-Oğul-han bir karar gibi kaldırıp bir elini yukarı, aydınnadıp hepten suratını.

-Biz ama kayıl diyiliz, - baardı ansızdan tolislerin sensele başı, çıkıp ileri doru tüyde beygirinde atlı. - Biz başka kırlara gidecez, başka yaşayacaz. - da sıkıp beygirini, haydadı, onun da ardına akıştı bütün o sensele.

-Orada sizin işiniz, - uslu dedi han ardlarına, da, çevirip beygirini, baardı: "Göçeriz, Oğuzlar, Orhun kırlarına!"

Taa o ilkyaz Orhun hem Selenga derelerinin kırları Oğuz yurtalarinnan - şatralarinnan, toprak bordeylerinnan doldular. O kırlar öyle eşerirdiler; ani darsık hayvannar şaşırardılar, nânda otasinnar taa tez.

-Gittikçe hep ziyedelenirdi oğ-uzluklar, onnarın hayvannarı, avadannıkları; birleşirdi taa da çok dilleri Oğuz dili olardı.

Yaşamak o kırlarda şindi zor diyildi: otlayacak vardı, hayvan vardı. Hayvan da varkan, katık ta, giyim de vardı. Hem insan zanatlanardı diyil sade hayvancılıktan, ama avcılıktan da, kır avcılığinnan, koulamak avcılığinnan, haliz o büyük otçul hayvannarına, nice kulannar, antilopalar, karacalar, yaban beygirleri...

Yaşamak gidirdi, üzyıllar geçirdi...

Ye, te burada, iyi dostlarım, durgunup dinnenelim biraz, bir eski kumus içelim, bir de şindiki boza. Sonra annadırım, taa neler olmuştu ileridoru.

Ancak eski oğuzlar için laf başlamışkan, en büyük oğuz için annatmayın yok nasıl.

-Annat, be baba, annat.

-İslâ, islâ, sesleyiniz. Dokuz Oğuzlar en eski senseleydi Altaylarda. Bir çok eski dastanda oğuzların en anılmış atası için annadılır, Oğuz Han için.

* * *

Ancak laf ortaya çıktığı üzere eski türkoğuz hannarı için, dostlarım, yok nasıl annatmayım, en eski oğuz hanı için.

-Annat, ba büyük baba!

-İslâ, islâ, sesleyin,

Dokuz oğuzlar pek eski senseleydi Altaylarda, belki hunnardan da taa eskiydiler, zere o legendaları, o dastannarı, ani ben yetiştirdiydim, onnar düzülmüştüler pek çoktan. En kâmilî "Oğuz Kağan" dastanıdır, Oğuz Han için annadar, oğuzların kök atası için.

-Ani dünyayı kara fenalıklardan kurtarmış?

-Haliz, onun için, dostlarım. Sesleyin.

İlk insannar bu dünyada Adam hem Eva türkmüşler: Adam – erkek hem Eva – evi bakan dişi. Onnar ilkin göklerde yaşarmışlar. Ama Üüsek allahlığın izinini seslememişler da onnarı oradan ere koulamışlar. Onnarın uşakları olmuşlar, uşakların da uşakları. Da te birisi, adı Yafetmiş, ama laabı Olcay-hanmış, en eski türk topraklarında yaşarmış. Onun olmuş bir oğulu adı Div Yavku, angısı olmuş o en eski türklerin büyük saabisı – hanı. Onun da dört oğulu olmuş: Kara-han, Or-han, Kür-han hem Köz-han.

Kara-han, en küçüğü, bobasının erine han padişah kalmış.

Onnarın senselesi çok allahlıklara iyilip tapınarmışlar.

Onun eşi Hatun duudurmuş bir pek kâmil çocuk, kısmetli hem padişah nişannarınnan. Duuducanan ama çocuk üç gün anasından meme almamış. Ana çok kahırlanmış hem umudu da kaybetmiş, ani uşacığı yaşayacak.

Bir gece karı düşünde görmüş, ani bu uşak ona laf katmış: "Eğer istersen ki ben senden güüs alayım, ozaman, inan bir allahlığı". Sabaylan düşünürmüş, ne olsun bu, ama kocasına hem başkalarına da korkmuş açıklanmağa. Da saklıda kaldırmış ellerini göke dooru: "Saabi! Yardım et bana, kısmetsize, yap benim südümü tatlı olsun benim uşacığıma!" Da çocuk birden yapışmış anasının güüsüne da emmeğe çeketmiş.

Büyürmüş hızlı hem pişkin. Bir yaşında bobası Kara-han hesap almış onda pişkinlik hem mertlik. O mayıl olmuş çocucağın usluluğuna hem güzelliğine de demiş: "Ne bizim senselemizde, ne de bizim soyumuzda taa kâmil bu uşaktan yoktur olduğı!"

Taa bir yıldan sonra çocuk lafetmiş: "Duudum ben padişah çadırında da bunun için benim adım olsun lâzım Oğuz!"

Da büyümüş Oğuz kudretli, kıymetli hem de mertli, belli ani büyük adam olacak.

Oğuzun evlenmesi

Delikannı olup, adete göre, bobası evermeğe onu tutunmuş. Evlenirdiler hısım soylarına. Kara-han istemiş kardaşının kızını Oğuzla gelin. Getirmiş onu eve. Oğuz sormuş: "Sevecen mi, dediyimi yapacan mı, bir allahlığı mı sayacan mı?" Kız demiş: "Sevecem, ama dediklerini yapmayacam, bir allahlığını saymayacam!"

İşidip bunnarı, Oğuz onu döseğine kabletmemiş.

Kara-han annayıp, ani Oğuz bu geline kayıl değil, Kür-han kardaşının kızını istemiş. Oğuz kızı eve getirmiş da hep o soruşları koymuş. Kız da hep o cuvapları vermiş, ama eklemiş: "Eğer sen beni zorlan koyarsan, ozaman

ben hepisini senin bobana annadacam da o seni öldürecek!" Oğuz bununnan da yaklaşılmışa atılmış.

Kara-han annamış da Or-han kardaşının kızını istemiş. O en küçüğümüş. Oğuz bildirmiş ona da istediklerini: "Eğer sen kayıl olarsan benim istediklerime hem kabledirsen onnarı, ben de kabul edirim seni. Başka türlü se ben sakınacam senden, uzaklaşacam senden hem ayırık olacam senden hep öyle, nice öbür gelinnerimden".

Kız cevabı vermiş: "Ben senin bir kısmınım, da sen ne de izin verirsen bana, ben sesleyecem hem tamamlayacam! Nice şiirde söylener:

Nânda da bulunmasa
senin küpen –
 orada kulağım benim,
Nânda da bulunmasa
senin saç çevresi –
 orada başım benim!"

Bu güzel cevabı işidip, Oğuz sevmiş kızı birden da eve getirmiş onu, birleşmiş onunnan. Onnarın sevdasının ucu yokmuş.

O öbür iki geline Oğuz arkasını dönürmüş. Onnar da üfke hem kin beslermişler Oğuzun sevgi gelinine, hem kendisine, Oğuzda da.

Bir kere Oğuz toplamış hepisini yakınlarını hem dostlarını da avlanmağa gitmişler.

Oğuz Han olacak

Evde ama bu vakit onun bobası Kara-han kalannarını toy-konuşa toplamış. O filceni kaldırmış üç gelinin şefkine: "Makar ani ilk iki gelinim taa iyi hem taa güzel de, uygun da, üçüncüsünden, ben annayamam, neçin oğulum Oğuz onu sever?"

O iki gelin bunu da beklermişler, ki üfkelerini döksünner. Onnar büyük kinniklen demişler Oğuzun üstüne: "Oğuz istedi bizden, ki biz ona iyilelim. Biz buna kayıl olmadık da o uzaklaştı bizden. Bu kız sa kayıl oldu da Oğuz ona yaklaştı sevgiylen. Hem onnar ikisi başka dini kullanmakta bulunur. Size de karşıdır..."

Kara-han çarmış üçüncü gelini da sormuş ona dorusunu. Kız-gelin bişey ona açıklamamış. Kara-han artık kızmış. O toplaşmış kardaşlarının hem senselelerinden da annatmış: "Benim oğulum Oğuz uşaklığında kismetli hem kudretliydi, kıymetlik gösterirdi han olmağa. Şindi se işiderim, ani o atılmış bizden, düşmannık yolunu almış. Nasıl biz bunu böyle brakalım, ki bir uşak satsın hem bizi, hem bizim dinimizi!?"

Annaşıp, onnar kararmışlar öldürsünner Oğuzu. Toplamışlar askerlerini ki yok etmeğe onu.

Bunnarı annamış Oğuzun küçük gelini da tezicik kocasına haberi saklıdan yollamış.

Oğuz dönmüş eve da hazırlanmış düyüşe. Açan ama üze çıkarmış kendisini, bobası hem iki amicası kalkmışlar onun üstüne cenklen. Düyüş

olmuş çirkin. Oğuz girgin hem çemrek korunarmış kendi tarafçılarının yardımınan. Bu düyüşte ölü düşmüş Kara-han, Kür-han hem Küz-han.

Oğuz kalmış han bobasının erine. Ensenmiş senseleleri Oğuz koulamış oğuz yurtluğundan. Düyüşler bittiğinen Oğuz-han, inip beygirinden, izin vermiş kurulsun büyük bir altın çadır-şatra, hazırlansın imekler, içkiler, toplansın onun musafirleri-tarafçıları. Olmuş büyük bir toy-konuş.

Ama kimi senseleler karşıydılar Oğuz. Oğuz kalkmış onnarın üstüne da ensemiş onnarı, gösterip, ani o yetişmişti kâmil, becerikli asker başı, girgin hem kudretli.

Söylenirdi, ani ozamandan o dünyada tekerlek yokmuş. Taşımağa asker silahlerini, ükleri sade beygirlerin, eşeklerin sırtlarında çok zordu. Ozaman çıkarmışlar odundan tekerleği, düzmüşler ikişer tekerlekli arabalar.

Oğuz-han dünyayı kurtaracak

Oğuz-Han, onun tarafçıları hem askeri inanmışlar, ani insan zor yaşarmış kara fena kuvetlerin betesine. Ani o kuvetler yayılmışlar bütün dünyaya.

-Biz lâzım kurtaralım dünyayı o kara kuvetlerden göklerden saabinin adından. Düşümde Saabi bana bu izini verdi bir de bülü yaamur taşı verdi elime, - danışmıştı Oğuz-Han asker başlarına hem yakınlarına. Kayılınsız mı kurtarmağa bu dünyayı?

-Kayılız!

-Ozaman hazırlayalım askerleri, ükleri da yollanalım!

-Yollanalım!

Da te Oğuz-Han yollanmış dünyayı kurtarmağa fena kara kuvetlerden.

İlkin İndustana hem Çine yollanmıştı da bastırmıştı kara Kuvetleri. Dereleri şişirili tulumnar üstünde geçirmişler... Kimi düyüşlerde Oğuz-Han kullanarmış böyle bir çalım: kendi askerinin önüne düşmana karşı çıkararmış develeri, baalarmış onnarı kuyruklarından biri birine; şatralardan, çadırlardan hem türlü işlerden düzdürmüştü aul da onun ardından düşmana ok yaamurunu yollarmış onun askeri.

Oğuzun askerinde ihtiyar insannar da varmış. Onnar, görüp, ani Oğuz-han gerçekten tutunmuş dünyayı kurtarmağa hem ani bu kurtarmak uzun tutacak, zor erlerden geçmeğe lâzım olacak, gelmişler Oğuz da söylemişler, ani onnar sürtemeyecekler onun seferlerinde. Oğuz demiş kalsinnar erinde.

O ihtiyarların arasında varmış bir de fikirli hem ilerigören ihtiyar Yuşi-Hoca. O danışmış oğuluna: "Siz yollanarsınız her kere bilinmez yollara, aranızda sa yok bir de yaşamayı geçmiş adam. Ne yapacanız siz zorluklara uradığının? Taa iyi olmaz mı beni yanınıza alarsınız – yardım olurum size nezaman-sa". Oğulu, Kara-Sülük, demiş: "Sesle, boba, nasıl ben Oğuz-Hanın izinine karşı gideyim?" Taa da sonra ama o bobasını bir sandık içine kâmil erleştirmiş, ükletmiş devenin sırtına da, kimsey bilmez, almış yanına sefere.

Sefer yetişmişti bir zor, çöllü erlere, hepten susuz erlere, insan, mallar susuz kaybelmeğe başlamıştı. Kara-Sülük annatmış bobasına bu zoru. Yüşi-Hoca demiş: "Alın birkaç inek, baalayın bireri da koulayın onnarı taa düşünce susuzluktan. Da brakin onnarı. Açan onnar gezip çölde durgunacaklar da tırnaklan eşmeğe eri başlayacaklar, annayın, ani orada su var".

Kara-Sülük denemiş bunu bir ayırık erde, bulmuş suyu da sulamış insanı, beygirleri. Açan Oğuz-hana da açıklamış bu denemeyi, da bulmuşlar su bütün askere, Oğuz-Han paalı baaşışlar vermiş Kara-Sülüğe hem koymuş onu yurtçu bütün senseleye.

Buradan sefer yetişmiş İtil deresinin boyuna. Oradaki düşmannar korkudan brakmışlar hem saklamışlar mallarını hem şeylerini da kaçmışlar.

Açan Oğuzun askercileri yaklaşıp dereye, suya bakmışlar, onun dibinde türlü paalı kaplar – altın, gümüş işleri görmüşler İstemişler almağa onnarı dalop suyun dibine, ama orada bişey bulmamışlar! Onnarı korku almış: nesoy bүүлü iş bu olsun?!

Kara-Sülük bobasına annatmış bu fasıl işi. İhtiyar sormuş: "O yakınnarda öyle üüsek bir er yok mu?" Kara-Sülük demiş: "Var, suya yakın bir üsek aaç var". Boba da demiş: "Ozaman o paalı kapları aacın dallarında bulursunuz".

Dönüp derenin boyuna, Kara-Sülük açık-göz bakmış o aaca da görüp dallarında saklı o paalı kapları, ani suyun dibinde görünürmüşler, toplatmış onnarı yardımcılarına da getirmiş Oğuz-Hanın önüne. Han şaşıp, hem de razı olup, gene paalı baaşışlar vermiş ona hem başka da iyilikler yapmış ona. Kara-Sülük hep büyüürmüş hanın gözü önünde.

-Ki dünyayı kurtaralım, biz lâzım olacak dozdolay onu geçelim, - gene danışmış Oğuz-Han asker başlarına hem yakınnarına. - Kayılınsınız mı?

-Kayılız!

-Ozaman – ileri!

Da gene yollanmışlar, başka erlere. Ensemişler Bıl-Barak senselesini da çıkmışlar Karannık Padişahlığına. Bu karannık dünyaya girmeden, Oğuzhan izin etmiş askerler dinnensin, düzgünnensin.

Onnar şansora gereğe-gibi uzaktılar ana yurdundan, Altaylardan. Özlerdiler. Aklılarına getirip, gözler önünde peyda olardı o güzel bayırlar, daalar, kırlar, göller, dereler Selenga, Orhun...

Askerciler ana çadırlarını aklılarına getirerler, analarını-bobalarını, kızkardaşlarını, küçük kardaşçıklarını, ihtiyar atalarını, kırı, sürüleri, ilkyazı, güzü...

Oğuz-Han da sefer çadırında düşünmelerine batmış: "O, siz, Altay bayırlarım, geniş te kırlarım! Siz yollandırdınız bizi düşmanı kıralım! Siz de bekçiyisiniz dünyaya, sizin üüsek uçlarınız görerler, ne olar dünyada, nice ziyetlener insan o kara kuvvetlerinin ezgisi altında! Verin bana kuvet, kırayım onnarı!"

Durup, gene düşündü: "Altay ay-aydını gökler, annadın bana, nândadır Dünyayın kenarı? Onu kurtardığınan, eminim, her bir kurtarılmış senselenin hatırına ben birer kurban altarı kuracam".

Söylerler, ani Oğuz için başka legendalar da varmış: çünkü uşakları iki karıdan olmuşlar – bir gök karısından – Kün-han, Ay-han, İldız-han; ikinci de Toprakta karısından – Gök-han, Tağ-han, Tengiz-han.

Haliz gerçekten ama Oğuz-hanın olmuş erli karısından, altı oğlu, her bir oğulunun da olmuş dörder oğlu da butakım oğuzlar 24 sensele düzmüşler. Nice de olsa, oğuzlar 24 senseleye bölünmüşler... Onnarın adları da belliydi: kayı, bayak, alka-evli, kara-evli, yazır, döger, dodurga, yaparlı, avşar, kızık, bedili, karkın, bayındır, peçene, çairıldur, çepi, salur, eymür, alauntlu, yüreğir, iğdir, büğdüz, yıva, kınık.

-E, derler, ani varmış oğuzlarda bir de sensele "gök-oğuz", ba büyük ata?

-Yoktu! Eski türklere "Gök türk" deydiler, diyil oğuzlara.

Oğuz-Han kalktı. Dooruttu kudret omuzlarını, kuşadı deri, altın plastinalı asker kemerini masiv buçaklı kılıcınan, omuzlarına attı sefer yaamurluğunu da hızlı çıktı çadırından, sordu oğullarını – onnar da bu seferlerde pay alardılar.

-Oğullarım, bu sefer çok taa zor hem korkuludur. Onun için askerlerinizi hazırlayın, hepsi aşık göz olsunar, orada görünmez tuzaklar olur.

-Boba-han, kahır lanma, ben de buna düşündüm, - dedi büyük oğlu.

-Hem unutma, ani aramızda bir kâmil bilgiç ta var, Yüşi-Hoca, - ekledi ikinci oğlu.

-Elbetki, o bizi kaç kere şaşırıktan çıkardı...

-Taman! Vakıt ileri gitmeğe, zere Dünya kenarınadan taa çok vardır. Olsa bilelim... Kara-Sülüğü çaarın.

Kara-Sülük dalgalanarak hanın önüne dikildi.

-Kara-Sülük, sen lâzım bilesin, nândadır Dünyanın kenarı?

-Hanım, ben küçükken bobam söyledi ani Gün-üüleninde bir büyük dere varmış – oradaymış Dünyanın kenarı.

-İyi, biz yetişiriz o dereye! İleri!

Sefer yollandıydı artık haliz o korkulu Karannık Padişahlağa. Ama yetişip, Oğuz-Han görmüştü, ani karannık beterine orayı gitmeğe yokmuş nasıl. Kimsey de bir faydalı fikir veremezmiş.

Kara-Sülük gene bobasına danışmış. Boba demiş: "Ayırın dört kısarak kulilerinden, dokuz da dişi eşek koduklarınınan da atlı pindirin adamnarı. İlkin o kulileri hem kodukları baalayın o Karannık Padişahlığına girişine. Atlılar ko girsinner o Karannağa, yetişsinner nâni lâzım, korkmasınnar, ani geri çıkamayacaklar, zere açan isteyecekler geri çıkmağa, kısaraklar hem eşek-analar tez getirecekler, gelip kendi yavrularının kokusuna doru, angıları beklerler dışarda aydında, girişte."

Kara-Sülük annatmış bunnarı Oğuz-hana. Öyle de yapmışlar: girmişler, üç gün hem üç gece gitmişler karannıkta. Bir de, her taraftan başlamış işidilmeğe: "Kim bu karannıkta bulacak bişey da alacak kendisine, çıktığınan aydına, aalaşacak, ani az almış, ama kim bişey almayacak, o da aalaşacak!"

En çoıu, ani gitmişler, bişeycik almamıştılar, kimisi se almışlardı azbişey. Açan onnar kısrakların yardımınnan karannıktan çıktıydılar, gördüydüler, ani ne almıştılar, hepsi paalı taşlardı – kimisi pişmanmış, ani bişey almamıştılar, kimisi de – ani az almışlarmış...

-Bitki fikirin paası yokmuş! - dediıdi Oğuz-Han. - Şindi ama – gene ileri!

-İleri! - tekrarladııdı askerci sesleri.

Oğuzların asker-ordusu Kafkaza dorulduıduı, Derbente. Ama orada hırsızlar onnarın çok beygirlerini çalmışlar. Ne yapmağa?

Gene Kara-Sülüğün bobası: "Bozun hem alın hepisini ekintileri kırlardan, da onnar açıklıktan kendileri gelip baş iyildecekler".

Öyle de olmuş.

Kafkazi bütün kurtarıp, Oğuz-han yollanmış Kürdistana, oradan da çıkmış Tigr deresine, Bagdada, sonra Suryeye etişmişler. Oradan Oğuz yolladııdı oğullarını Bizansa (Ruma), kendisi de İraka vardııdı. Damask! Ama yoktu ne durmağa, ilerıdeıdi Mısır-Egipt. Oğuz ileri yolladııdı oğullarını, sonra da kendisi yollandııdı. Bu vakıt Damask adamnarı yollamıştılar saklı haber Mısıra, ani Oğuz-Hanın askeri pek büyükümüş, hem kaaviymiş da karşı durmağa faydasızmış. Oğuzların hesabınca, Mısırdaki Nil deresindeymiş Dünyanın kenarı. Sulayıp beygirini Nil deresinde Oğuz-Han, Tangriye lafinnan danıştııdı: "Bir Tangri, senin izinini ben tamamnadım – Dünyayı kara kuvetlerden kurtardım! Şinden sonra benim günnerimi alsan, gücenmem! Büyük oğuz-türk yurtluğunu genişledip kurdum. Sen ver ona uzun ömür!"

-Vakıt eve gitmeğe, dönmeğe, cigitler! - danıştı o askerlerine. – Bizi beklerler, oldu 50 yıl!

Da saa-sem yetiştıydiler geri kendi duıma Yurtluğuna. İnsan pek sevgili kablettiıdı Oğuz-Hanı hem bütün askeri.

Oğuz-Han izin verııdı büyük yortu-toy hazırlansın – kessinner 90 bin koyun, 900 tay-kuli, kursunnar büyük çadırlar altını bezlerden. Konuşmak, adetçe, pek uzun tutmuştu.

Bu toy-yortu vakıdında Oğuzun altı oğulu avlanmağa gitmiştiler de, razgele, bulmuşlardı bir altın yay hem üç altın da ok. Hepisini alıp bobasına getirmiştiler, ki paylaştırsın onnara, yalvarmıştılar. Oğuz-Han kestirmişti butakım: yayı kırıp üç pay büyük oğullarına vermişti, üç oku da her birine birer küçük oğullarına vermişti; yay parçalarını kableden oğullarının evladları Bozok adını taşısınnar, öbürlerinin evladları da Üçok adını taşısınnar, hem: "Her kere birlik olsunnar" deyeyip: "Biz hepsimiz bir soydanız!"

Toyda sözüünü Oğuz-Han kitlemişti butakım: "Ben öldüğünen, benim erim, tronum hem yurdum kalacaklar Kün oğluma, eğer ozamanadan o yaşarsa".

Oğuz-Han pek metetmişti Kara-Sülüğü hem bobasını Yüşi-Hocayı demişti getirsinner ona , da çok yalvarmıştı, baaşlasın ihtiyar onu o izin için, hem vermişti ona Samarkand kasabasını yaşamak için, çok ta paalı baaşışlar.

Toydan Oğuz-Han geçmişti doru kendi yurtuna.

Deyerler, ani Oğuz yaşamış bin yıl.

Bu dastanı, dostlarım çok türlü annadardılar ozannar. Kimisi söylerdi, ani Oğuz taa hun türklerinde hanmış. Ama adı te Oğuz – bizim! Çıkır, ani hunnar ozamannar oğuz hanına iyilirmişler!

Kimisi annadardı, ani seferlerden döndüğünen Oğuz-Han toprakları altı oğuluna paylaşmış.

“Ey, büyük kardaşlar, yay sizin olsun, yay gibi okları göke kadar atın” - dedi.

“Ey, küçük oğullarım! Oklar sizin olsun, yay oku atar, sizler de ok gibi olun!” - dedi.

Bundan sora Oğuz-Kağan Kurultayı toplantıya çaardı. Kırk gün, kırk gece konuş tuttu. Ozannar kobuzlarda çaldılar, cigitler mızrak atmağa yarışa çıktılar.

Kırk günün sonunda Oğuz-Kağan, yurdunu oğullarına pay ederek söylemişti:

*“Ay oğullar köp
men aşdum,
Uruşgular köp
men kördüm,
Çıda bile köp
men atdım,
Aygır birle kop
yürüdüm
Düşmanları
oğlagurdum,
Dostlarımı
men küldürdüm
Kök Tengriğe men
ötedim
Senglerge bire men
yurtum.”*

“Ey, oğullar! Ben çok yaşadım. Çok savaşlar gördüm. Çok ok attım. Çok beygire pindim. Duşmannarı aalattım. Dostlarımı şennendirdim. Gök Tangriye borcumu ödedim. Sizlere te yurdumu brakarım!”

Ey, dostlarım, Oğuzun duuması için, evlenmesi için, yaptıkları için ozannar çok türlü annadardılar.

Çünkü açan onun anası Ay-Hatun onu duudurmuş, o bir kere salt ana südünü emdikten sora lafetmeğe birden başlamışmış. Çünkü Oğuzu çiy etlen hem şaraplan beslemişler da kırkinci günde o örümeğe hem oynamağa da başlamış. Hızlı büyüüp o beygire de pinmeğe başlamış. Zaman ilerledikçe o belli bir batır olarmış. Bir kere de daalarda o saklanan bir canavarı ensemiş...

Böyle kıymetliklerini görüp yurd beyleri onu kağan ayırmışlar...

Hem çünkü: bir kere duva edirken Oğuzun önünde ansızdan karannık basmıştı da bir mavi nur inmişti. Nurun içinden gözelin gözeli bir kız peyda olmuştu.

-Sev beni, Oğuz-kağan, ben sana allahlı oğullar duuduracam, - demiş kız.

Oğuz birden sevmiş onu da onnarın üç çocuğu olmuş, adlarını Gün, Ay hem Yıldız.

Divan oturularında büyük oğullar Oğuzun saa tarafında, bu küçük oğullar sa sol tarafında otururlar.

Oğullar evlenip, dörder torun-çocuk büyüklerinde olmuş, dörder de torun-kız küçüklerinde olmuş. Onnar 24 oğuz senselesi kurup, büyük hem kavi oğuz halkı olmuşlar!...Oğuz yurtluğuna deyirdik "Kalın oğuz ili", o da pay olardı ikiye: "İç oğuzlar" taa zenginde hem kuvetteydi zere onnar uzun gök kızından oullarının evladlarıydı. "Dış oğuzlar" sa taa aşaalı bulunardılar, çünkü Toprak kızından oğullarının evladlarıydılar.

-Ey, kardaşlar, siz ne için bizi aşaalarsınız okadar? - gücenik sorardı "Dış oğuzlar" büyük kardaşlarına.

-Neçin ki bizim duumamız sizden üsektir.

Oğuz-kağan için taa çok işler annadıldardı: nice o düyüşmüş Tepe-gözlen da ensemiş; ani, o büyük bir batır, gök ayozlu kuvedi varmış – o oğuzların bobasıydı-atasıydı. Ona Ata-Oğuz dedik. Onun sözü buydu: "Beygirim isteyin, veririm, Kul-kızımı isteyin, veririm. Ama yurdumdan bir kariş vermem! Zere o milletimindir!"

Oğuz-Kağan yaşadı bin yıl.

-Bin yıl mı, ba büyük baka?!

-Bin, dostlarım, bin! o büün de yaşar!

-Yaşar, ba büyük baba, hem yaşayacak, nekadar oğuz-türk senseleleri, bütün türk dünyası yaşayacak! Nekadar biz de, gagouzlar yaşayacak!

-Doru! Doru! Siz unutmarsanız onu, ouzları, yaşayacak!

-Dädu-ba, sen dedin, ani uzak dedelerimiz oğuz-türklermiş. Oğuzlar için annadık. Ye türk dedelerimiz, şindiki osman türkleri mi?

-Yok, benim iyi torunum, diyil şindiki osman türkleri , zere bunnar da bizim gibi evlattır, hep o oğuz-türklerden çekilerler – kankardaş bize.

-Ye ne vardı başka türkler de mi?

-Vardı, elbet, eski türkler, Göktürkler...

-Türk-oğuz senseleleri o zaman pek çokluktular, nice sıraladıydım size baştan: hunnar, kıpçaklar, oğuzlar, peçenekler, karluklar, tolisler, tubalar... En eskileri ama hunnar türkleriydi. Onnardan da ileri varmış hep türk senseleleri, prototürk onnara olur demeğe, üç-dört bin yıl geri yaşayannar, ama ben onnarı yetiştirmedim, sade işittiğim var.

Hunnar için aklımda islâ tutarım. Kâmil bir halktı, çokluktu, girgindi, kıymetliydi... Asyada en ilk türük devletini onnar kurdular. Baykal gölüne akan Selenga hem Orhun derelerinin kırlarında. Merkezi Ötükendi, Orhun boylarında, bugün Moğolista bulunan erler. Hun devleti ama çok genişlendi, taa Hazar denizine yetişip. Haliz ne zaman kurulduydu o devlet,

aklıma getiremeyeceğim. O Hunnarın en anılmış zamanı oldu, açan büyük hakan oldu onlarda Mete-Hakan. Ondan Çinner korkardılar. Açan o öldü, hunnar hem diyil sade hunnar, çok can acısı çektiydiler. Bu oldu 174 yılında yeni ereden ileri. Onun erinde kalan oğlu Kiyok çin prensesine evlendi.

Hunnarın taa hannarı oldu, nice Balamir, Uldız... Ama en anılmış han oldu Attila.

-Ye, bunnardı mı bizim o türük dedelerimiz?

-Yok, diyil bunnar sade, ama onların ardına gelen evlat boyları Gök-türkler de.

-Ne bunnar gökten mi gelmiştiler?

-Neçin gökten? Hep erden, hep o erlerde yaşadılar, Altaylarda. He, onların duuması için ne uydurmalar var!

-Annatsana, ba çok bilen kauşçu, bare birisini.

-Te sesleyin, ne annardı kendi türkler.

"Taa hunnarın vakıdında Altaydaki erlerin bir bölgesinde, daalarlar, bayırlar arasında Siberia komşuları tepelmişlerdi orada yaşayanları bireden: Brakmışlardı diri sade bir çocuğa dokuz yaşında, ama kesmişlerdi kollarını hem ayaklarını, onu da sıbitmişlardı batac içine buulsun. O ama bulmamıştı, yaşamıştı da, büyümüşü delikanni çocuk. Büyütmüşü onu kendi südünnen bir dişi yabancı. O üklü kalmıştı sonra o çocuktan da duudurmuştu on çocucak. Bobaları ama kaybelmiş. Da o on çocuk, büyü, düzmüşler bir bütün sensele. O senselenin başkanı Asan-se çıkarmış senseleyi açık kırlara o bayırlar içinden."

-Ya ne kâmil! Hem güzel de, ba dâdu, romantik!

-Var taa bir uydurma, hep türüklerde düzülü. Sesleyin.

"Hunnarın bir prinsi avlanırken Altay bayırlarında, daalıklarında kaybelmiş kalanından da kalmış oralarda yalnız yaşamağa, iyirmiş, ne bularmış. Bir gece ona uyuyarken gelmiş bir dişi yabancı da yatmış onunnan. Nekadar onnar yaşadıysa, bilinmer. Ama uşakları olmuş çok, sonra onların da uşakları olmuş da büyümüş bir sensele. Ama hepsi onnar bir vakıtta, neden-se, kaybelmişler. Kalmış o dişi yabancı torunnarından sade dördü. Birisi kugu-kuşuna dönüp olmuş, ikincisi erleşmiş Abu hem Gan derelerin arasında Tiguy adını alıp, ama üçüncüsü hem dördüncüsü erleşmişler Çusi deresinin boylarında. Altayın üülen tarafında."

-Da-a, hep dişi yabancıyla baalıymış bizim o türk dedelerimiz. Çıkar, ani bizim en eski nenemizmiş dişi yabancı?...

-Neçin, sade bizim mi? Eski türkler hem oğuzlar hepsinin şindeki türk-oğuz senselelerinin dedeleridir.

-Hakına, söylediydin taa baştan. Meraklı işler annadırsın, ba dâdu, bizim istoriamız için. Hem sen, ba büyük baba, kendinsin bizim istoriamız!

-Ye, nice peydalanmış o türk dedelerimiz ye? Annatsana, o göktürkler...

Göktürkler Aşına-beyin türükleri

*Şinden sora yeni eranın
ilk üzyılları geçirdi.
Kır gür yaşamaklan
yaşardı...*

Şansora yeni eranın zamanı başladıydı. Onun ilk üzyılları geçirdi. Jujannar bir kavi devlet kır ortasında düzdüydüler, orada, merkez-sentral Asyada, IV-cü üzyılın ortalarında.

O jujannar yaşardılar teles senselelerinin sırtından, angılarını sıkı tutardılar kendi kuvedi altında. Onnar soyardılar başka da komşu senselelerini o kırların içinde. Pek arsızdılar. Bizim oğuzlar da hep o zor ecele düştüydüler.

Da te, o jujannarın kuvedi altına 439-cu yılda bir Aşına-beyin türük senseleri de düşer, kaçıp bir gece Poyraz Çin devletinin kuvedi altından.

-Kayılım benim "beşüz ayleli" senselemi devletinizde erleştireyim, kabul edin artık, - danıştı Aşına-bey jujannarın hanına Duadäya.

-Hm, - sırttı Duadäy, - hizmet edeceniz bizim kuvedimize, - dedi jujan hanı, - sen artık benim elime düştün, esmer olan! - ekledi dişlerini biyazıdararak hem uzadarak Aşınaya bir odun tasık dolu kavi kımızlan, kendisi de taa uygun uzanarak kaba deriler üstünde büyük hem artık donaklı obaçadırında. - Hem de erleştirecen senin türüklerini oğuzların arasında da hepisini koyacan nekadar taa çok demir, bronz, gümüş hem altın çıkarsınnar bayırlar içinden! Hesaplarım, kayılsın, sana başka umut yok, ha, ha, ha!

-Kayılım, - dedi Aşına, fikirleyerek kendi kendisine, ani o demirler, çelikler ona da fayda olarlar bir yakın zamanda. Da erleştirdi türklerini Altay bayırlarının üülen eteklerinde oğuzların arasında.

Nice dediydim, oğuzlar da vergi verirdiler jujannara: hayvan, yapaa, ama haliz demir hem altın. Şindi ama Aşına-beyin insanınnan barabar, angıları uslu yaşardılar onnarlan, düşünürdüler, nice kurtulmağa jujannardan. Çok mu vakit geçti, az mı, Aşınanın türükleri alıştılar oğuzlarlan, kendi eski moğol-kidani dilini unudup oğuz dilini ürendiler, kimi de adetlerini, oğuzlar da onnardan, da çok yakın oldular okadaradan, ani komşu senseleler onnara hepisine "oğuz türkleri" deyirdiler.

"Biz - oğuz türkleriyiz, - çetin deyirdi onnar, açan jujan saabileri savaşırdılar inandıрмаğa, ani onnar jujanmışlar şansora. - Biz Aşına Türk-yabgunun insanıyız, angısı kurtarmış bizim babalarımızı çin esirliğinden. Biz hepimiz oğuzuz hem türküz! Niceydik!"

Kendi zamanında Aşına-bey sevdiydi bir oğuz kızını gözeli hem usluyu, Altanayı, bir oğuz soyunun başkanının kızını da evlendi de ona. Artık adet öyleydi, çetin, ani sevdiysen kızı hem onun da sevdasını kazandıysan, evlen ona! Onun soyunun önünde borçluysun evlenesin! Başka türlü - ceza!

"İyisözlü olsun bizim birleşmemiz, Altana-oğuzana, - emin ettiydi Aşına-bey. - Ko uşaklarımız sevgi bulsunar bu türk-oğuz halkımızda! Hem hizmet etsinler ona!"

Türklerin hem oğuzların aralarında evlenmekler adet olduydular. Da hepisi onnar iyilip duva edirdiler yabancıya, hem başka da hayvannara, göke, bayıra, denize, güne, aya... Ama haliz yabancıya, boz-kurt yabancıya. En büyük allahlığıdı ama Tanrı (Tangri de deyirdik). Türk askerlerinin bayraklarında güzelli parlardı yabancı boz-kurt kafası altın iplikten dikili - kuvet, girginlik hem inannık nişanı!

-Oğlum, Oğuz-oğlu, - aar soluyarak ölüm atinde Aşına-bey danıştıydı oğuz gelininden çocuğuna, - kurtulun o arsız hem yaban jujannardan. Demir biz verdik onnara, ama kendimize de koruduk, silah hazırladık bayırlar içinde saklı, insanımızı askere hazırladık, artık ne zaman da olsa, düşmana karşı çıkmağa askerimiz hazır! Bu ama şindilik bizim saklımızdır. Vakit gelecek, siz kurtaracağınız bizim senselelerimizi jujan çıraklığından. Sonra ama kalmayın erinizde, gidin Günduusuna hem Günbatısına, otlayacak kırlarını genişledin, hayvan sürülerini ziyedeleyin... öyledir zere hayvancılık yaşamanın yolu... burada size artık sıkı hep taa, hep taa bunalırsınız... Eni kırlarda, küylerde, kasabalarda siz bulacağınız başka insanları, erli insanları - gücendirmeyin onnarı, yardım edin serbest yaşasınlar, biz zere kendimiz çok zor çektik, kendin bilersin... bizim ayrığımıza kolay olmadı... hem şimdi de taa...

Aşına-bey, o girgin hem güzel, uslu, iyi fikirli hem eski türklerin bir kıymetli babası, bu nasaatı gelen evlatboylarına brakıp geçindi, Tanrı allahlığın çaarımına ruhunu verdiydi. Adete göre, onun mezar-kurganına beygirini de bütün terbeli-yularlı gömdüydüler.

-Haliz anı, bu Aşına-bey büyük bir bobaymış o eski türklere... türklere. Ne güzel hem uslu, nasaat brakmış o oğullarına... ama - bize de - insanlarla uslu annaşmakta yaşamağa, başkasının varlığına tamah olmamağa... Ye bu ad "türk", osa "türük" mü, neye gelir, ba büyük-baba?

-Neye? Te aklıma getireyim, zere kolay iş diyil, Bizim Aşınaya çinner "tükü" dediydiler. En ilkin yazılı bu ad Orhun taşlarında "türük" kaldı. Kendi bu lafın eski maanası - "kuvetli", "kavi", "girgin".

-Ye neye gelir Aşına adı, maanası varsa?

-Vardı. O geldiymiş moğollardan- "şına" - "yabancı", ama "a" - hatırlık, sayımlık, mertlik (hayırlık) için bir eklentiymiş. Aşınaya öyle de deyirdiler, "mertli (hayırlı) bozkurt (yabancı) - artık öyle de çıkar, "şına" - "yabancı", "a" - mertli (hayırlı) - "mertli" (islää) yabancı".

-Bak sen, ne fasıl!

-Fasıl diyil hiç. O zamannar senselelerin çoyu yabancıyı "allahlık" sayardı "atakök" sayardı; moğollar da sayardılar, anı onnar çekilirmişler boz yabancıdan hem dişi karacadan... Çinner sayardılar, anı "türk hanı" hem "yabancı" hep oymuş... Türkler bak kendileri öyle sayardılar. Diyil boşuna bir Türk hanın karısı deyirmiş, anı onun "han kocası yabancıymış karakterinden". Hep çinner Türklere karşı düyüşlen gideceği zaman baarardılar: "Yabaniılara üüşeriz!"

-Ye, biz şindiki de gagouz Türkleri, haliz taa eveller, küylerimizde yabaniya kült tutardık, küstürmemeğe onu savaşırdık, benim küçüklüğümde Kiryette, Avdarmada, Baurçuda... Ozamannardan, dedelerimizden kalmıştır. Kışa karşı da güzün bir gece kapu süvelerini sarmısaklan yaalardık, ki yabancılar hatırlansınar da koyunnara gelmesinner, "sarmısak" yortusu yabani hatırına. Biz ama annamazdık neçin, da korkardık...

-Dooru söylersin, sen de çok işler yetiştirmişsin, nice görerim Kiryelli'misin?

-Kiryelli

-Alaa yıllarınızı uzatsın senin! Saa olasin! E, ileri gidelim.

Aşına-beyin türk-oğuz beyliği gittikçe belli olardı, kendisini duyardı. Onun oğul Oğuz-Oğul-han da işleri iyi götürdü, ama jujannara hep vergi verirdi. O ilk oğuz türkü hanıydı bu devlette Altay bayırlarının eteklerinde. Burada birleştiğidi avcı hem bayırcı soyları kendi başkannarınnan, aksakallarınnan hem türk asker-ordusu düzgün hunnarın asker ordusuna göre. Birleşikti onnarlan başka zavallılar da jujan ziyetinden, angıları gittikçe taa fena soyardılar iyilmiş soyları, senseleleri, basardılar onnarın serbest yaşamasını. Da hepisinde üfke kaynardı hem kurtulmak zoru jujannardan. Ama vakıdı taa diyildi...

Selenga legendası

Oğuz-oğulun batır kuvedi hem girgin yaptıkları için insan legenda düzürdü, o öldüğünen haliz. Te eni hanın uşakları da bakıcı neneye yalvararlar, annatsın onnara o batır oğuz-oğul han için.

-Ya ne annadayım size ye, uşaklarım? - düşünerek deyirdi ihtiyar nene. - Annadayım size Oğuz-oğul için hem Selenga için. - Da onun sesi sansın diyişilirdi, taa güzel ötüdü.

Oğuz-Oğul, ona deyirmişler Türk-Oğuz da. Pek güzelmiş hem kaaviymiş, girgin askermiş. O kuvedinnen ne de olsa? - meşe mi, çaam mı, sedr aacı mı! Hem söylerler, ani onu pek sevmişmiş tanrı allahlığın ortanca kızı Ay-Kız. Oğuz-Oğul ama sevmiş bir erdeki sırtmacın güzel kızını Selengayı.

-Ye Selenga - o artık su deresi, ba nene?! - şaştı uşaklar, - biz onu geçtiydik kayıkta babamızlan...

-Şindi o dere. Ama o zamannar o pek güzel bir kızmış, ayollarım.

Da gider Oğuz-Oğul yavklı olmağa o kızlan. O alçakta-sa saabiymiş büyük hem pek titsi Bir-Buynuz, bir çirkin hem fena hayvan, angisi istermiş, ki o kız onun olsun. Da çıkmış Oğuz-Oğulun önüne. Oğuz-Oğul ama hiç ürkmemiş, tutunmuş onunnan düyüşe birden: hemen hemen ensermiş onu... Üç gün hem üç gece düyüşmüşler de Bir-Buynuz, açan görer, ani enseyemer, bүүлer kızı olsun bir su deresi, ki olmasın ne ona, ne de Oğuz-Oğula, da yokolar. Bu zavallı genç, güzel çocuk çok gezmiş o dere boyunda, hep çaararmış: "Selenga! Selenga!" Ama boşuna.

Da te öyle, bүүn de o derenin adı kaldı Selenga...

Yazık o kıza... yazık...

* * *

Nice de olsa, bu türk senselesi sıkıntıda bulunardı, makar ani o bayırlar aralarında hem eteklerinde şansora beylik-devlet te kuruluydu. Bu devlet kavilenirdi gittikçe. Türkler, oğuzlar orada, avcılıktan, hayvancılıktan başka, hep demircilikten de zanatlandırdılar hem jujan devletine silah ta hazırladılar.

Türükler Ergenekonda demir bayırlar arasında bulunardılar. Serbest diyildiler.

Ama kurtulmak, serbestliği kazanmağa umutları hep kaynardı o Ergenekonda: kendilerine de silah hazırladılar, askeri kaviledirdiler o bayırlar arasında.

Haliz, açan onnarın o saklı devletine başkan koyulduydu kudretli yabgu* titlusunnan Ahienin zamanında; onun da ardına gelen Tuya "büyük yabgu" titlusunnan olarak; sonra da Ahienin orta oğlu Bumin hepten başa çıkardı hazırlanmaları. Taa 534-cü yılda poyraz tabgaçların başkannarının politik baalantısı yaptıydı. Ama 542-de o Huangho deresinin yakınnarında sefercilerin başında bulunduydu! Üç yıldan da sonra 545-te batı tabgaçların başkanından elçiyi şu laflarla karşıladıydı: "İmparatorluktan bize misia geldi, devletimiz bundan fodulluk görer". Var nice demeğe, ani bu ilk Gök-türk devleti 535-te Buminin çalışmalarının kuruldu. Askeri kâmil hazırlardı Bumin'in küçük kardaşı İstemi-şad*.

Ama onnar serbest taa diyildi...

Jujannar çirkin ezip soyardılar iyilik senseleleri, haliz telesleri, angıların dayanması artık kertiğe etişirdi. Türklerin de kini hep büyüydü.

Kağanlık

*Geçtiydi şansora
Sıçan yılı, İnek,
Bars, Dragon...
gene maymun yılı yaklaşırdı...
(Bir eski kronikadan).*

Eski hun adetine göre, Bumini yabgu ayırdıydı asker başları demir kalkan üstünde kaldırıp:

-Nekadar saabi bize olacak? – sordular.

-Nekadar kuvedim olacak duşmannarı tepelemeğe hem nekadar sizin kayıllığınız olacak.

-Nice saabilik edecen?

-Nice Aşına babamız nasaat braktı saabilik edecem hem nice siz dorudacanız.

-U-ra-a! U-ra-a! Yabgumuz yaşasın! Bumin yabgu yaşasın! Tangri onu tutsun! Biz ona yardımız!

Kardaşı İstemi-Şad titlusunu kabul ettiydi, başaskerbaşı koyulduydular. Birden görünürdü, ani arif, fikirli adamdı. Sonra, hakına, o bunnarı tamamına gösterdi. Şimdi ama o Bumin yabgunun ilk yardımcısıydı.

Ama serbest onnar diyildi. Serbestlik umudunna yaşadılar. Yoktu ne yapsınlar, jujannara hep vergi verirdiler, makar ani onnar tanıyıp sayardılar türk yabgularını, onların baalantılarını başka devletlerle, sansın görmezdiler, ani Türk devleti kavileşer.

Bak-sa Çin-Väy İmparatorluğunda türk-oğuzların kavilenmesi raatsızlık hem kuşkululuk duydurardı.

-Düyüşmeğe açıktı Bumine karşı kolaylık yoktur, - inandırmağa savaşırdı çin imparatoru devlet adamnarına, - zere bizim de düşmannarımız jujannar, bir tarafta kalmayacaklar - onnara kurtaracak taraf tutsunlar Bumine bize karşı.

-Ye sanki çeksek Bumini tarafımıza saklı dostluk üzerine, zere bizim düşmanımız jujan ona da dost deyil, - denedi fikir vermeğe yardımcılardan biri.

-Dooru. Hem en iyi olacak, bunu yapsın Van-di, - karardı imparator.

Da ansızdan Buminin haberine verdiler, ani çin elçisi kabulluk beklirmiş.

Bumin onu iyi haberlen kabul etti.

-Hoş geldiniz, şanlı elçi Van-di! Ne var, ne yok?

-Üsek imparatorumuz hatır saygılarını size yolladı, - derin iyilerek hem gülümseyerek yaltıklı dedi elçi, - hem dostluk baalantılarını sizinden teklif eder.

Bu elçiyi geçirdikten sonra Bumin kendisi de bir misia çin imparatoruna baaşışlarlan yolladı da butakım baalattı ortaklık jujan çorbacısının düşmanınnan.

-Ordu-askerimizde, - İstemi-Şad kardaşı bildirdi Bumine, - hepsi kurtardılar biri birini: "Büün bize büyük devletten elçi geldi, da bizim de devletimiz tezde üüseklenenecek".

-Bu öyle de olacak, kardaş İstemi, te Tangriye eminim!

Elbet, dostlarım, askerciler de, bütün oğuz-türkler de dayanamazdılar şansora jujannarın boyunduruğuna, da kurtulmak cengi onnara korkulu diyildi.

İki kardaş çok çalıştılar ki düzgün asker-ordu olsun, atlı asker, uzun mızraklarlan, uzak ok atan yaylarlan, ilin hem azbuçuk kıvrek kılıçlarlan , beygirlerde alçak önnü eyerler, ayak geçirmeğe deyni, onnar sefte düzdüydüler tekerlekli araba - iki tekerlekli... Ordu bayrakları da yabanı kafasınnan hazırladılar.

-Hepisi adamnar-erkekler şinden şalvar taşıyacaktılar artık! Deriden geniş kemer bellerinde, kara üsek kalpak başlarında, sırtlarında dizden aşağıdan renkli kaftan, ayaklara da kara deriden üüsek, ama yımışak konçlu çizme çekecekler! - izin verdi Bumin. - Biz bir halk olalım! Bizim bir adetlerimiz hem bir giyimimiz olsun! Hem kurtulalım jujandan lâzım! Şansora var kolay onun üstüne varmağa! - aşağıladıp sesini dedi o kardaşına İstemi-Şada bir güz avlanmasında yaban keçilerine, Altay daalıklarında. Üsek sedir

aaçları ilin, ama dolu fışırdardılar kulak-satan hem göz-gören oluş bu iki Aşına torununa, angıları onun nasaatını tamamnamağa hazırdılar. Bu ulu aaçlar altından kardaşlar kalkıp beygirlerine atlادılar. Altayın parlak şafklı ayı gökte dört yanı şılalardı artık. Bu askerler atlarını özengilerle siktılar, onnar erinden kaçağa koptular. Aydınını gökte bir bulut hep taa belli resimini gösterirdi kendisini.

-Bu bulut bir jujan atlısına benzer, - gülerək dedi Bumin.

-Biz onu ere düşürürüz! - borçlu kalmadı İstemi. Tezde onnarın koruntucu atlıları da etiştirdiler. Birkaç yaban keçisi bir de yaban domuzu sopalarda ayaklarından asılı, av kazançıydı.

Er üstünde bir de ot bile kıpırdamazdı. Sade ama bu atlılar beygir tırnaklarınnan onnarı kaldırdı, sansın bildirerek, ani tezde ne-se olacak...

-Hade, bir lüle daha çekelim... zere ileri doru taa çok var, dostlarırım...

* * *

Bumin-yabgu iyi annayarak kendi insanının ateşini, başladı jujanlarla götürmeğe kendisini bir de hatırsız. O düşündü, nice debeştirsın jujan hanını Anahuuanı düyüşe, zere hesaplardı, ani ona uymaz öyle kendisi çeketsin. Ko o çeketsin. Kestirdi yapsın birkaç denemek, ki, en ilkin göstere, ani o şansora Saygı ona gütmer, ani bir uurda onnarla sayar kendisini hem devletini.

En baştan o açıkladı, ani ortaklık baaladı Çinnen - onun duşmanınnan. Anahuan-han kızdı, ama tez de uslandı şiretliğine göre, bakarak, taa ne yapacak Bumin, da o onu kısılayacak, nice o biler.

Bumin bunu beklemediydi, da duydu jujanın şiretliğini hem de düşündü, ani jujan ne kuvedine-se umutlanır, da o var kolay yalnız enseyemesin.

Ama tezde o gün geldi, teleslerin dayanması kopmuştu artık, da onnar kalktırdılar düyüşe, ilerleyek Cungaryeden Halgiya, ki ursunnar jujanların doru göbeğine.

Bumine bu oluş pek vakıdında göründü.

-Şindi, yada birkere büle! - baardı o bütün Altaylara toplu hem dayanamayarak ordu-askerin önünde.

-Şindi! - gür seste gümbürdedi bütün türk askeri. Hava da dürmüştü kendisini, bulutlar jujanlara doru kaçırdılar, lüzger aaçları, otları hep oyanı doru aanaardı; bayırlar sansın aralarını açardılar, ki atlı, düzgün asker sıraları geçsin plastinalı demir zaalarla giyimni, uzun mızraklar, bayraklar yukarı iyi besli cenk beygirlerinde. Gök-türkler bayırlardan çıkırdılar!

Teleşler ancak yarıyolu aşmıştılar. Görüp türk askerini, bu ansızlı oldu onnara, da yalvardılar, kabul olsunnar türk ordusuna da baaşlansın onnarın o çoktankı ayrılması oğuzlardan. Şindi birerde jujanları tepelemeğe, hepisinin bir zoruydu:

Bumin, ayık fikirleyip, kabul etti onnarı ordusuna.

Butakım, Bumin jujan saabisine taa bir debeştirici adım gösterdi.

Bu sıra jujan hanı Anahuan taa da pek kızdı, ama gene düyüşe kalkmağa korktu.

Hep isteyerek düyüş açmağa jujannarlan, ama istemeyerek kabaatlı olmağa, Bumin tutundu taa bir debeştiriye. O danışar Anahuana, versin ona gelin kızını. Bu danışmak hepten kızdırdı Anahuani, zere bununnan Bumin açıkta gösterirdi, ani o halizine bir uurda sayar kendisini onunna; kır adetlerine göre.

Anahuan sert cuvap çevirdi Bumine: "Sen benim demir eridicimsin, çırağımsın, nasıl arsızlandın bana böyle danış yollayasın?"

Anahuanın kayılsızlığı koyardı Bumini gücenik halına. O-sa bunu da isterdi, da izin verdi öldürsünner jujan elçilerini. Hem de, hanın taa da inadına, annaştı çinnerlen, versinner ona gelin çin padişaaayın kızını Çaileyi, da evlendi ona, büyüldüp pek saygılığını kır göçücülerinin arasında.

-Şindi, İstemi, biz var nice uralım jujannarın üstüne! Hem ansızdan!

Kışın 552-de yollandırdılar türk askerini jujannarın üstüne. Telesler de türk askerinde. Düyüş pek çirkin oldu, kan döküldü da bitti ilkyaz başında. Jujannarı tepelediler birpak. Han Anahuan, zoru görüp, öldürttü kendisini, koyup bekeçi askercisini saplasın onu mızraklan.

Gök-Türkler serbestliğini kazandılar, Aşına-beyin ilk nasaatını tamamnadılar. Telesler de serbest olup türk devletine katıldılar.

Ensenmiş jujannar kaçan-kaçan oldular gün-batısına doru, çoyu da gün-duusuna.

-Şindi, İstemi kardaşım, - danıştı Bumin, - bizim kuvedimiz ensenilmez oldu bu kırlarda! Biz tamamnayacaz Aşına-babanın taa bir nasaatını – kuracaz büyük bir devlet Gün-duusuna hem Gün-batısına doru. Bu göçücülük kırlarında böyle kuvet başka yok.

-Öyle, ama bizim büyük dedemiz Aşına nasaat brakmış ki, insanın varlığını, çorbacılığını kaviledelim, otlayacak meydannarımızı genişledelim bu boş kırlarda, kardaşım, diyil devlet kuralım başka senselelerin üstüne... hem zarar yapmağa onnara...

-Yok, kardaşım, mutlak devlet, Büyük Kağanlık, niceydi eski dedelerimizde hunnarda, hem taa iyi de! Başka türlü bu yaban kırlarda, türlü de yaban senselelerin aralarında tutunamayacaz. Taa da sonra, taa iyidir bize iyilsinner, nekadar ani biz iyilelim – artık gücüle kurtulduk iyilmekten. Büyük Kağanlık isterim kuralım, Büyük Kağan olmağa isterim!

-Orada senin buyurumdur, sen taa büyüksün, ağam.

-Diyilim sade yaştan büyük, ama kuvetten de! Sen de – benim saa kolumsun – Kağanlıkta ilkin benim ardıma!

-Ben iyilerim senin kuvedine, benim Büyük Kağanım!

-Biz gidecez Gün-duusuna hem Gün-batısına. Ben – Gün-duusuna! Toplayacaz sayısız zenginnikler, kuracaz Kağanlık serayını taa parlak, nekadar çin imparatorunda!

-Ye Aşına-dedenin nasaatı? Başka senselelere yardım?

-Şindi vakitlar başka, kardaşım, - buruşturdu kendisini Bumin, gücüle saklayarak kızmasını İstemiye. O istemezdi gücendirsin kardaşını, bak onun asker becerikliğine hem girginniğine dayanardı.

Kağan baurcusu çokça kaçırdı aşçıları: en ayırı koyun mancalarını hazırlasınlar, en sevgi içkileri – şarap küplerlen, arhı, dug, tulumnarlar taşıdılar kağan yurtasına, zere büyük konuşmak olacak, ki anılsın Gök-türk Kağanlığının kurulması.

-Türkler! Oğuzlar! Biz burada erinde kalmayacağız! - danıştı Bumin çokluklu sofracılar. - Biz ilerleyeceğiz saa tarafına da, sol tarafına da, nice nasaat brakmış bizim büyük dedemiz Aşına türük üz yıl gece. Ben götüreceğim askeri Gün-duusuna, kardaşım da İstemi-Şad – Gün-batısına! Benim askercilerimde olacak hepsi, ne onnar isteyecekler!

-Ura-a! – baardı kimisi, sustu da kimisi.

Büyük Gök-türk Kağanlığı kuruldu! - 552-ci "Maymun" yılında. Bumin ilk Büyük kağan ayrıldı, adetlere göre. Kağanlık merkezi de koyuldu Ötüken kasabasında Orhun deresinin batı kenarında. Hep Ötüken Hun devletinin de merkezi oldu.

Kuvetsevir hem zenginniklere tamah Bumin uzatmadı düşündüğü işleri başka vakıtlara, da çeketti İstemi-Şadı izinnemeğe yolladırsın askerin sol kanadını Gün-batısına, makar ani başaskerbaşı İstemi şüpede durardı. Kendisi de hazırlanardı Gün-duusuna yollanmağa. Ama hep o yılın, güzün, ansızdan o öldü. Büyük Kağan koyuldu 553-te onun bir oğlu Muğan. İstemi de yabgu titlusunu kabletti.

Gün-batısına genişletmek seferini götürdü İstemi-şad. Buna o hazırlandı iki yıl da yollandırdı askerini 554-te ilkyazın. O toplamıştı üz bin askerci isla silahlı hem atlı düyüş beygirlerinde. İsteminin kolualtında bulunardı Kağanlığın batı kanadı. Şimdi o götürürdü türk askerini Büyük Kırın içine, onun batı meydannarına. Açılan eni kırlar kenarsız otlayacak meydannarınan sansın çaarardılar bu kıymetli yaşandırcıları hoş gelsinner!

Yaşayannar seyrek-seyrek erleşili o geniş kırlarda uslu bakardılar türk askerine, kimsey karşı kalkmazdı, umutlan hem inannan kabledirdiler, eni saabileri, onnarın taa çoyu teleşler, dulular, karluklar, nuşibi'ler hep türk-oğuz senselelerinden çekilen, ama oyannara yayılan nezamansa davranmazdılar karşı koymağa, Ordu kolay ilerlerdi. Kırın kenarlarında ama senseleler taa sık koyluydular. Vardı kır devletleri de. Asker de üüşmezdi, sefer marşınnan gitmezdi, cemrek hem islâ silahlı atlı asker kopmazdı erinden atakaya gibi, ama örüyürdü hep taa uslu, otladarak hem dinnenerek. Hepsisi taa tez benzerdi bir adetçe göçmeye hem o toprakların yaşandırcısına. Elbet, İstemi-şad bilirdi, ani diyil bu kırçılarla türk askerinin çirkin kavraşmakları olacak. Ama büyük kapıcı hem kavi devletlerlen, ani bulunardılar Büyük Kırın yakalarında hem eteklerinde, da çoktan tamahlanardılar hızlanmağa onun içine da serbestsizlemeğe hem soymağa oradaki uslu hayvancıları, ustalıklar zanatçıları hem o kenarsız kırların zenginniklerini. Kırın insannarı ama, ona görüner, ani sakınmarlar onun askerinden, bakarlar zanatlarına.

-Binbaşı, - danıştı İstemi-şad yanındaki askerbaşına, - bakın bizim askerciler gücendirmesinner buralı insannarı bişeylen, zere var onnarın aralarında kimisi asker kıymitliğini unudarlar!

-Hepisi olacak nice dediniz, şanlı şad, - inandırıcı seslen dedi binbaşı.
- Bizi gözel karşılarlar, uslu insannar.
-Elbet, bunnar diyil jujan, yada çin ye!
-Hakına, şad-bey! İyi yaptık ozaman, ani o üç bin jujanı kılıçlardan geçirdik... Sonra da işimiz onnarlan olacaydı.
-Jujannarı tefterinden sil, binbaşı. Sırada avarlar, persler... bekim bizanslar da...

-Hakına, şad-bey... ama te o eftalitler de duşman çıkacaklar...

-Duşmannarlan göz-kulak olmağaa borcumuzdur.

Büyük ordu-askerin ardına akışardı işleyen insannar da, İstemi-şadın izinine göre, hayvancılar, avcılar, sanatçılar, ki yeni erleri yaşandırsinnar nekadar ani boş da hepisinden barabar gelir hem fayda olsun Kağanlığın büyük ihtizalarına. Göçücülere de bu göçmek hoşlarına gelirdi, kendi de faydalarına gelirdi. Hem onnarın adamnarı askeri doldurmağa da lazımdılar, yanaşmaklan.

İnsan toparlanardı Selenga, Orhun kırlarından, ükledip neleri var iki üüsek tekerlekli arabalara, kimisi örtülü de, çoyunda tekerlekler üstüne yurtalar koyuluydudu, içlerinde yaşamak ileri gidirdi. Önnerinde, yannarında hayvan, koyun, keçisürüleri, beygir, deve, eşek hergeleleri saaredici şamataylan ilerlerdiler; insan da, haliz uşaklar, üüsek-üüsek lafederek, aalayarak ta, o kırları doldurardılar.

Bu büyük insan kalkınması, gezişmesi hem örümesi bir erinden kopan borana benzerdi, ani tozu gökeden kaldırdı!

Gün-batısına sansın bitkisiz bir kervan yollandıydı!...

Kuruoğlar

İnsan öyle de göçerdi oradan oraya hayvannarınnan, ama kendi zorundan, kendisini beslemeğe hem bakmağa, yaşamağa, otlayacak hem su arayarak, yollarda uşaklarını, evladlarını büyüdüdü. Nice aylelerinnen, soylarınnan hem kurennerinnen zanatlanarlar, öyle de göçerler, tekerlekler üstünde, mallarını otladarak, gece de durgunup, dozdolay sararlar arabalarlan mallarını hem kendilerini, hem koyarlar bekçi-karaul. Yurtaları tekerlekler üstünden indirmerler. Gündüz erkenden serinde, çiyde ileri giderler.

Bu kirgezenner taa çok koyun, keçi kullanardılar, ama inek te, öküz de, hergele de, deve de... biraraz da toprak ekirdiler, ama pek az hem seyrekte. Panayır işlerini ama onnar komşu çiftçi senselelerinden alardılar diyiştirerek kendi hayvannık maasullarını. Butakım, o dedelerin yaşaması usluymdu, kendi terinden kendilerini tutardılar; onnara hiç lâzım diyildi düyüş, cenk kopuşturmağa, başka insannarın üstüne urmağa, nice jujannardı yada başka yaban kırcılar, ki varlıklarını kapmağa; onnar pek kayıldı uslulukta yaşamağa, ayle zorlarını geçirmeğe...

Şindi se lâzımdı hızlı kalkınıp yurtluğundan da göçmeğe başka kırlara, kağanlığın beygirlerini beslemeğe, alaf hazırlamağa, askercilere de imelik, adamnarını askere yollamağa, cenge de belkim... Bunnar betesine eski

oğuzların-türklerin aralarında, ani diyildiler askerde, çok kere baarişmalık olardı. Brakmağa kendi eski yurtluğunu, gitmeğe Selenganın, Orhonun boylarından diyil her bir soyun canı çekirdi.

-Biz mallarımızı bakalım lâzım, hem bunca uşak – onnarı doyurmağa, büyütmeğe lazım, - ihtiyar oğuzlar laf dayardı.

-Ama bu erleri otlattık şansora, olsa kırımızı diyıştirelim, - taa genç hayvancılar havezlenirdi.

-Ben biryanı da buradan kalkmarım, - hep üseldirdi sesini Kuruoğ, bir karayaz, orta yaşta adam, başı kara-kömür saçlı, ama set-set kırkılı koyun makazınan, - gücüle ihtirdim biraz işlerimi, da ha, gene kalk erinden! Neyanı sıçannara, sıtayım kuyruklarını Gitmeğe?

Yurtası Kuruoğun erleştirilirdi erde, tekerleklerden indirilmişti, ki duracak erinde şansora.

Karısı, Külen, esmer tenni, kurgafça bir insan, kıvrak boylu, - nekadar da kaçınsa ev işlerinde, aar da olsa, o hep ilin, uz, bir genç gelin gibi gezirdi, makar ani şansora dört te uşağı vardı...Getirmişti onu delikanni Kuruoğ baba arabacığında taa Orhun deresinin boylarından bir kereyt senselesinden. Selenga boyunda yaşamağa şimdi ona hep öyle sevgili gelirdi.

Onnar iki yurta koyardılar: birisinde o kocasının yaşardı, birisinde de onun babası, taze kuzulanmış kuzucuklarla, buzaalanmış buzaacıkların, angıları ayakça taa duramazdılar o uzun hem topuklu bacaklarında; yada anasız kalan kuzucuklan...

O ihtiyar hem eski hayvancı Babaoğ büyük ustaydı kaldırmağa ayağa böyle ahmacık yavrucukları, zere sürülerde, tırlalarda ne sade olmazdı: ya basmışlar, ya bastırmışlar, ya donmuş yavrucuk... Ama uşaklara deyni bu hayvancıklardan taa kâmil sevinmelik bulamazdın da!... Böyle büyüydü onun da torunnarı, aralarında taa büyüceği üürenerek kır yaşamasına, üürenerek işlemeğe artık kendi faydasına.

Elbet, kır göçücüsünü sade kır besler! Ama onun o bilinmedik, yaban içinde kaybelmeğe de büyük iş diyildi. Onun da altı oğlu vardı, kaldı sade biri, kalanı kır içinden eve dönmediydiler... Ama da ne masallar, cümbüşler, bilmeyceler, söyleyişler sesleer onun bu torunnarı avşamnarda yada gündüz da bu yalpak büyük ata-babadan! Ama neler de o geçirmiş kendi asirinde! Hepsinden büyük kahırı geçirdiydi o hem bütün Kuruoğ aylesi hepten diyil çoktan, açan yabancılar paraladıydılar onun ihtiyar eşini, ani gitmişti kurenden uzak ilaç otu aramağa!..

Babaoğ-atanın bütün uşaklığı hem gençliği geçtiydi bu sevgili onun canına erlerde. Onun annatmakları şimdi – artık sade o çekmişlerin, o kısmetli mi, kahırlı mı oluşların avazıydı, angıları brakmıştılar kırıcıların cannarında derin, beki ölümnü de yaralar...Babaoğ pek ihtiyardı şansora, ama o oğuzdu, eski oğuzdu da onun ihtiyarlığı - o sade yıllar, diyil canı da, angısı onda okadar diri taa hem dolu genç duygularınan! O yurta içinde yaşar, koyulu koyun tırlaların arasında. Koyunnarı en çok lâzım korumağa yabancıardan, koyun zere – beceriksiz, yufka, yardımsız onnarın önünde. Başka hayvan kendisi de korunur, koyun ama bunu yapamaz. Belliki,

korumağa her hayvanı lâzım, bakmağa nekadar taa isla, sürüleri ziyedelemeğe de, varsa kolaylık, zere hayvansız kır-göçücü – diyil göçücü. Bunnarı artık üstlerine alardı Kuruoğ hem Külen. Onnarın yurtası erleşikti büyük hayvannarın aulları arasında hem hergele okollarına yakın, artık kırın ortasında.

Onnarın aylesi şindi hoşbeşli yaşar, hepisi, küçüğü-büyü işler ateş yalını günün şılaları altında, korkulu da stihianın hem sıkıntıların içinde. Onnarın ürekleri yaşamaklan dolar çancaz hem traka ötmesinden göçücü kırın meydannarında.

Eski inannara hem adetlere göre, Kuruoğun bütün aylesinde, nice de her oğuz aylesinde, boynulanıda muska taşıyarlar – yabancı yada ayı dişi, ki korusun onnarı fena ruhlardan, tılsımnardan, amannardan.

Külen tez alıştıydı burada yaşamağa. Öyleydi o artık – hep okadar kır, hayvannar, kuşlar, hep o gökler, hem onnarın altında insan, yaşamak, onun kocası, uşaklar...

Kuruoğ düşünmezdi kaldırsın yurtalarını, o yaşayacak burada!

Ama açan onnarın da kureni bütün kalkındı da yollandı askerlerin ardısonra, kervanın ardına, Kuruoğ dayanabildi yalnızlığına kırın içinde iki gün sade da kaldırdı zorundan aylesini, diyil sade Külenin korkusundan, ama ansızdan kendisinin de korkusundan , ani kopacak bütün senseleden, komşularından, makar ani betfalardı onnarı türlü-türlü, ki brakardılar duuma erlerini da sürünerler, Tangri bilsin, nerelere! Zor, pek zor ona ayırılmağa Selengadan.

Da nasıl onnar...? Nasıl?... Düünük hep buvazına gelirdi, o da onu hep yudardı yaşlarinnan... Ona pek zordu geri bakmağa... ama baktıydı birkere: onun da ardına hep gelirdi kimi arabalar sürülerinnen, olmalı onun gibileri, asılan erinde durmağa... Kuruoğa sansın taa ilin biraz geldiği bir taraftan, ani o diyildi en bitkisi...

Önnerinde ilerde kenarsız kır açıldırı, hem sol tarafında, üülene doru, erler gittikçe taa otluıdu.

Gidirdiler gece de. Kimi kere durgunardılar dinnendirmeğe malları; kuzuları, buzaaları kalkındırmağa biraz, maasulları toplamağa, kotarmağa, işlettirmeğe – hem bu işler çoktu; ama düzgünlenmeğe de. Açan az vakıda durgunardılar, yurtaları tekerlekler üstünden onnar da indirmezdiler, çevre-çevre salt dizirdiler onnarı. Açan ama taa çok vakıda erleşirdiler, ozaman kuren-kuren olardılar, biri birinden uzacık, ki mallar karışmasın hem otlayacak etişsin; da ev işleri, kuren işleri kaynaşardı, nice erinde yaşarkan. Yurtanın içinde gene düzürdiler ateşlik, ortada, bütün çıksın örtü tepesinin deliğinden. Ama dışarda da bir ateşlik düzürdüler.

Külen ateşi sündürmezdi, kor tutardı, bak ateş koruyardı onnarı fena ruhlardan. Yazın o imeğe yapardı taa çok dışarda, yurtanın önünde – bir kuyu üstünde üç pardi dokurcun baalı, bir çengele de kazanı asar ateşin üstünde da pişirer, kaynadırı, ne ona lazım bir kahırsız: koyun yahnısını ufak duurayıp kaynadardı, su, süt kaynadardı hem türlü kır otlarından, çiçeklerinden de imekler yapardı, balık pişirirdi kor içinde. Açan ama Babaoğ gidirdi uzak kıra panayıır erine da diyiştirirdi çinnerlen yada başkalarinnan

yapaaları, derileri, piynirleri, buynuzdan işletmelerini, da getirirdi darı tenesi, booday yada pirinç, ozaman Külen sevinerek yapardı bulamaç, bulgur hem de hamurlu çörek... Ateşe yakardı, ne bulunardı – tezek, gürlük, çibık... Ama gübür atmağa ateşe olmaz! O gınahtı! Te, Sıkınana atmıştı, da kuzuları ölmüştü birpak, söylediler.

Adete göre, Kuruoğ koyardı içeri bir odundan adamcık-allahlık yapısı, idolcuk,- yurtanın baş duvarına, da hepisi ona baş iyilirdiler duva taparak; bir çanacıklan da imeğe koyardılar. Usta yonmuştu adam kafası gibi onu, ama pek tisi bakardı o cansız oduncuk onnara... Bütün kurenin kenarına ama insan koyardı büyük idollar, angılarına, çıkıp bölüklen, kurban getirirdiler, iyilip tapınardılar, sonra hepisi iyirdiler o kurbannarı.

Altay bayırlarındaykan zamanda yılın beşinci ayın ortasında hepisi insan çıkardı "Duva Bayırına" da kurban getirirdiler koyun yada buğa Tangri-allaha, onun ruhuna.

Bir zorda, hastalıkta çaarardılar büyücülerı, okuyucuları, şamannarı, angıları hiç kalmazdılar insandan, gezirdiler gölge gibi ardlarına. Pek eskiden de kalmıştı adet-inan, ki yabanıdan korkmağa. Külen, nice de bütün kuren, yurtaların kapularını sarmısaklan yaalardı, ardına da bir pardıya bir susak-korkunculuk asardı, düzülü gözlerlen, aazlan hem buynuzçuklan, nice kuzu kafası, ki gelmesin koyunnara kışın.

Külen pek sevirdi gül çiçeği büyütmeğe, oğuz-türklerinde eski adet, gençlik adeti. kırmızı güller için o bilirdi bir eski lejenda da, büyük anasından işitmişti onu küçükken, Orhun boylarında; her bir genç kız büyödürmüş başçeçiğinde ürek güllerini da sonra verirmiş onnarı sevdiği çocuğu-güvesine kısmetli hem iyilikli yaşamak için, insanı da sevmek için bütün yaşamada gül büyöderek... Külen her, nerede taa çok vakıda durgunardı onnarın da kervanı, bir-iki kök gül haşılardı (dikirdi) hemen yurtanın önünde; yollandığınan ileri göçmeğe, çıkarıp sarardı onnarı da alardı yanına...

Uşakların adlarını hepisini koyduydu kendi Kuruoğ adete göre: en büyüne –Ülmez, (Saylar, Ölmez), ikincisine – Tursun, (saylar, dursun, kaybelmesin), ortancasına Barlı, (saylar, varlıklı olsun), en küçüğüne de – Nazlı (saylar, hatırcı, sevcı olsun)... Onnar pek inanardılar, ani adlara göre uşakların uurları, kısmetleri de gidirmiş, bak o zor stihialar içinde uşaklar çok öldürdüler. Hem de pek isterdiler çocukları olsun, ki soyu, kan senseleyi ileri götürsünner, o bitmesin. Kimisinde ama sade kızları duuyardılar. Te, onnarın komşusunda, Uzgunda, sade kız vardı, da o üçüne de umut adı koyduydu- Kız-Tuğmaz,, ki bare onnar kız duudurmasınnar evlendiğinen, ama çocuk.

Oğuz türklere çocuk lazımdı hem askere deyni de, hem evde de, hayvancılıkta adam kuvedi hem becermesi...

Traş olmak adamnara yoktu, onnar sakallarını cimbizlen yolardılar büyödükçe. Da Kuruoğ sakalını kırmazdı hiç, dayma yolardı onu birpak, belli bişey, acı da çekirdi, ama dayanardı, hem lazımdı dayansın – karısı-avradı bir çiçek gibiydi, gençti, inceseverli, sakallı azetmezdi döşekte sevişirken sevgili adamınnan. Külen inanardı, ani uşakları onun pak

sevdadan dünyaya gelmişler, Tangrı-allahlığın da yardımınan. İki de artık severdiler biri birini.

* * *

Basar-bek, türk askerine adam yanaştırıcı, kurenden kurene iyi bakılmış, beygirinde atlı gezirdi. Hayırsız hem karıcı bir cenabet, çirkiniği da bunnara göreydi. Kaçını o zararlardı şansora... Kaçının karılarını ayıpladıydı...

Kuruoğların kurenine o artık üçüncü kere dönürdü, ki azarlasın adamnarı, neçin askere yanaşmağa istemezmişler... Zoru ama onun bu diyildi.

Görüp, nice Külen kocasının savaşarlar derileri germeğe kurusunnar, durguttu beygirini.

-Gözel gelinin var, Kuruoğ, bak, kaptırmayasın onu bu yabancı kırım içinde!- sansın şaka dedi o, da bir fasıl sırttı.

Kuruoğun hesabına bu şaka hiç gelmediydi, zere o da bilirdi şansora bu cenabetin sinirciliğini, hem, ani neye o göz koyarsa, birtaa brakılmaz bir maskaralık yapmayınca.

Küleni bu Basar hesap almıştı çoktanca da havezlenmişti artık ona, nice de başka gelinnere de. Buna ama o pek göz koymuştu. Ama ona, neçin-se, ceza da uuramazdı, kötü yaptıkları için?!

Kuruoğ bu şakaya cuvap vermediydi, baktıydı işine. İçi ama onun bulandıydı birden.

-Seni askere sıralarsam, Küleni kime brakacan?- kötü niyetlen sırttı gene Basar.- Bekim bana?- taa da hayırsız şakasını lıgalı serpitti bu kuvetli cenabet.

-Ye, zorlan askere almağa bizde yok, ben istemesem, yok ne lafetmeğe de,- açık annayarak işi, ama dayanarak ta, dedi Kuruoğ.- Meğer, satırsan birtürlü?...

-Orasını görürüz! Ama taa da sonra, ben ne... sana bişeyim yok, sen uygun adamsın,- metetmek üzerine savsaklandı Basar-bek, ki o püsür bakışınan ölçsün başından ayağınadan artık titireyen korkudan Küleni, angısı hiç gözünü de kaldırmadı bu korkulu ona şansora adama.

-Taa da sonra, sen kendin de isteyecen askere, zoru görürsen; hem o var kolay olsun,- sıkıp beygirini kinni attıydı Basar.

Kuruoğu hem Küleni sansın bir titsi Tepegöz masalda gibi tilsilendirirdi, güzel dünyayı gözünden kaybedesin, diyil başka...

-Taa isla Selenga boyunda kalaydık...ben kabaatlıyım,- yavaş, ama kuşku dediydü Külen kocasına yattığınan geceye kuru hem çetin deri dōşeklerde yurtanın bir duvarı boyunda.

Uşaklar uyduydular çoktan; uyduydular bir keçe pala üstünde ortada, ateşe yakın, angısı sarılıydı taş kotloncuk hesabı, ki korlar içere daalmasınnar; da düşlerinde şansora söylenirdiler, gülümserdiler, sansın yarınkı günün güneşine hem açık gökün mavisine.

Kuruoğa hem Külene ama hep o gün, hep o gök sansın başlardı tunmağa..., uyku hiç tutmazdı onnarı...

-Salt diysin o sana... salt diysin! Ben... Gece yavaştı. Salt öbür uyrtadan işidirdi ihtiyar Babaoğun aar soluması hem kimer kere innemesi, anarak ani Kır diri, hem onun eşil kadife döşeklerinde yorgun gündüz kaçınmaklardan dinnener kervan...

Ertesi günü kuren yollandıydı gene göçe.

Kuruoğ gene hesap aldıydı, ani geriden orizontta taa arabalar geçkalmışlarlan peydelanardılar sürülerinnen.

-Bey, büyük göçmektir bu!- şaştıydı karısına doru Kuruoğ,- diyil nice biz oyanda göçerdik taa çok oyani-buyanı.Bu uzun yola çeker.

-E, nanda-sa, hep durgunacak bu insan,- deditdi Külen.

-Hesaplarım, asker durgunmayınca, insan da durgunamayacak,- da Kuruoğ hızlandırdı öküzlerini, ani haydardı büyük çocuğu Ülmez, kendisi de atılatı beygirini ileri toz kaldırıp ardına.

Kervan hep ilerlerdi eni, tanınmadık kırlara, hep Batıya doru...

İstemi-Kağan

İstemi-şad, yabgu becerikli hem hatır görek bir askerciydi. Üz bin askeri vardı, hem taa da ziyedelenirdi. Büyük Kırın içinde, artık Aral hem Hazar denizlerine yaklaşıarak, o kolay hem uygun erleştirdiydi Türk Kağanlığının Batı kanadını – o da büyüldüydü hemen Altaydan Hazar denizineden! Bu devlet kanadında oydu saabi hem tezde de Büyük kağanın kayıllığınnan o da karar bildirdiydi kendisini- İstemi-kağan! Düzgün asker hem inan hizmetçiler – onun kuvediydi. Ama en büyük kuvediydi – onun fikirliği, becerikliği hem girgin yaptıkları. Adam o kudretliydi hem kıymetliydi – haliz türktü, eski türüklerden, Aşınanın damarından.

Büyük Kırın içi dolduydu hayvancılarlan hem türlü zanatçılarlan, onnarın kurennerinnen hem kasabacıklarının, yurtalarlan, şatralarlan, bordeylerlen...

O büyük Kervan artık durgunduyduburalarda yaşamağa, buralı yaşayannarlan birleşmeğe, bir büyük türk topluluğu düzmeğe.

İstemi-kağan da onun inannı kervanbaşıydı... Askeri o düzürdü en iyi asker traditialarına göre, en anılmış Kır Askerlerine göre geçmiş hem zamanındaki – eski hun, zamandaş jujan, avar hem hazar... Kısa vakıтта Türk Askeri o zamannarın en kavi hem anılmış askeri olduydu, İstemi-kağan da büyük becerikli askerbaşı olduydu.

Bu Batı kanadının annıkları üülen tarafına da genişlenirdiler, etişip etfalitlerin devletine, angısının kuvedı altında bulunardı eski kasabalar Sogd hem Buhara.

Batı tarafına ilerlemesini durgutmuştu avarlar Aralın öteyanında, uğurlar (hungarlar) da Yayık (Ural) deresinin kırlarında. Kaviydi etfalitler de Harezmi devleti de Ceyhun (Amu-Dere) bölgesinde.

Bukadar geniş meydannarı devletin Batı kanadına İstemi-kağan eklediydı sade bir-buçuk yılın içinde, da Büyük Kağanlığın Batı yarısı artık

kurulduydu 555 yılın güzüne kadar. Büyük Gök Türk Kağanlığı Çinden Hazar denizineden hunnardan sonra olduydu ikinci "Super" Türk devleti!

Kendi fikirinde hem istediğinde İstemi sayardı bu Batı kanadını kendi devleti üzerinde. Erleştirdiydi onun merkezini Akdaa kasabasında Nure deresinin boyunda Tekes bölgesi yakınında. Masus ustaları Persiadan getirmişti ona bir parlak seray, kağan serayı, yapınnar, şahinşah seraylarından aşaa olmasın! Bu büyük şaşılacak işti – böyle bir kır devletinde şah serayı! Bununna İstemi gösterirdi Türk devletinin kuvedini hem sayımnığını dünyada.

Bu merkezde ama, kış serayından başka, vardı kağanın yaz rezidensiası – birkaç büyük hem türlü renkli şatra-çadır; onların dolayında da bir otuz çadır. Çadırlarda yaşardı kağanın en yakın hem inan adamnarı hem onun güüdekoruyannarı. Çadırlara girmeğe kapuları hepsi Günduusuna doruydular, eski adete göre.

Hep burada yakınnarda otladıldardı masus süt inekleri hem saama kısıraklar.

Bu merkezde ama İstemi-kağan daymalı durmazdı – sade cenklerden döndüğünen dinnenirdi yada yabancı elçileri hem musafirleri kabledirdi. Hep merkezde kabledirdi Büyük Kağanı Orhundan Ötüken merkezinden, angısına ama İstemi gittikçe taa az iyilirdi yada hesap verirdi. Kendisi de oraya seyrekte gidirdi.

Yaşamağa ama, ani hergünnük, aylesinnen yada yalnız, sevdalarinnan onun vardı yaylakları hem kışlaları kırın türlü erlerinde.

Kendi yaşamasını hem devlet yaşamasını uygun götürürdü. Devlet işlerini o erleştirdiydi. Ama hiç hesabına gelmezdi onun komşuluğunda avarlar hem etfalitler, angıları uslu durmazdılar. Haliz etfalitler dayma basardılar iyi komşuluk kanunnarını.

Ama en yaramaz hem korkulu komşusu o sayardı eski hem kavi Persia İmparatorluğunu. Yok laf, Çin İmparatorluğu da hayınca bakardı türk devletine, ama o şindilik uzaktaydı.

-Avarlar kuş diyildir, havaya uçsunnar, ki türk kılıçlarına saplanmasınnar,- deyirdi kağan asker beklerine,- balık ta diyildir, ki denizin dibine dalsınnar! Onnarın sırası gelir.

-Doru söylersin, şanlı kağanım,- iyilip dedi kağanlık fikircisi Özgün-baba.

-Şindi bizim yolumuz etfalitleri basalım, ki Büyük İpek Kervan yolunu onların elinden kurtaralım.

-Bu da dorudur, ama etfalitlere arka tutacak, Persianın şahı Horsoy Anuşirvan, - gene iyildi Özgün-baba.

-Buna düşündüm- onun ellerini baalayalım lazım.

-Nice?- sordu asker beklerin biri.

-Var benim bir kuranım, Horsoy baarışlık annaşmasından atılmayacak.

Pers-farsılar pek havezdiler türklerden gelin almağa, onların güzelliğini, kıvraklığını hem ateş ahtlığını sevidiler.

Bu kuranı kullanıp, İstemi düzdürdü işi öyle, ki Pers şahı Hasroy Anuşirvana bir bek kızını everdi. Butakım, türk kızı Pers serayında imparatoriçe oldu. Tez de baarışlık kiyadına yazıldılar. Bu üzere İstemi önce sade bir kiyat Hosroya yazmıştı, orhun runi yazılarının, nice iftial yazı geçirdi bütün Kağanlıkta. Farsi yazılarını ona çözdürdü Özgün-baba.

Bu diplomatlığı erleştirdiğinen, İstemi yollandırdı ordu-atlı askerini etfalitlerin üstüne. Ama, hesapladı o, taa bir yırtıcının ellerini baalamağa lazımdı – da kiyat yazdı, da türk runi yazıları Bizans İmparatorun II-ci Justinin masasına kondular.

Kayıllık buldular.

Maana Kağanlığın tarafından etfalitlere cenk açmağa vardı, hem büyük maana. İstemi onu kullandıydı: açan İstemi-kağanın yollanmış adamnarı Persia merkezine, geri doğru birkaçı geçirdiler etfalit topraklarından, İsteminin masus izinine göre; etfalit askerleri tutmuştlar onnarı da getirmiştiler kendi hanın, Gafarın önüne.

-A-ha-a, türk hainnarı, Hosroydan gelersiniz, bize karşı duşmannık annaşması düzdünüz?- dişler arasından süzdüydü üfkeli Gafar-han!- Hepisini parça-parça kıyın!- baardıydı han askercilere.- Salt te bunu, ani taa zabun brakın gitsin, haberi götürsün o "pek akıllı" saabisine!

-Etfalitler arsız! Önümüzde aykırı dururlar!- kızıp artık baardıydı İstemi-kağan sansın bütün o Büyük Kıra.- Onnarın beterine Gün-duusu ayırık Gün-batısından, onnar bak kapamışlar o eski kervan yolunu – İpek-bürüncük yolunu, ani Çinden Bizansa hem bütün Evropaya hem geri de mal yolu du. Etfalitler durgudup soyarlar kervannarı. Bundan bizim de devletimize körlük! Olmaz bunu böyle brakmağa, bekler hem soy-ihtiyarları! Biz lazım koparalım bu hırsız tuzağını kervan yolundan, da ozaman çin ipek-bürüncükleri sel gibi akacaklar batı devletlerine.

-Koparalım!- baardı bekler.- Ceza etfalite!- ölçülü söyledi soy-ihtiyarları.

-O ipekler, mallar ama geçecekler lazım bizim elimizden!- ekledi bir asker beki.

-Onu bakırız, ilkin serbestleyelim onu,- taa yavaş dediydi kağan.

-Bitkisiz gök yardım edir sana, şanlı kağanım!- sansın duva ettiydi Özgün-baba.

Gidirdi 560 yılın ilkyazı. Türk askerleri, zaalı atlılar, yabancı kafalı bayraklarla ilkin Çaç* kasabasına çıktıldılar da hızlı örüyüşten aldıldılar onu. Sonra ilerlediydiler Çirçik deresine da geçtidiler onu atlı. Etfalitler, zoru görüp, çekildiydiler bayırlar içine da pekleştirdiler Nesef kalesinde: İstemi-kağan sardıydı o kaleyi. Etfalitler, sekiz gün faydasız karşı koyduydular da verildiydiler. Eftalit devleti düştüydü. Kurtulduydu onun kuvedı altından Sogd hem Buhara. Sogd kasabasının insanı, haliz zenginner, birden iyiydiler Türk Kağanlığına. İstemi-kağanın eşil bürüncük asker çadırına zengin baaşışlarla akıştıydı Sogdanın alış-verişçileri hem başka da üsek boyları.

O eski Büyük alış-verişlik kervan yolu gene açıldı da gene Gün-duusu baalandıydı Gün-batısınan.

-Biz verdik dünya istoriasına eni dönemeç,- türk runi yazıları İstemi-kağanın izininden bildirirdiler dolay devletlere – Çine, Persieye, Bizansa,- ani "Eski ipek kervan yolu artık açık! Gün-duusu baalaşır Gün-batisınnangene, alış-verişlik serbest yollarır bu yoldan. Garant buna – kıymetli, ensenmez Türk askeri".

İstemi, Türk Kağanlığının batı kanadından, kağan.

Bununnan İstemi-kağan taa da pek kaldırdıydı Kağanlığın dünyada otoritetini.

Eftalit devletinin yıkılması Persia şahına da yaradıydı – onun toprakları iki devletin arasında payolundu (564). İpek yolu ama kalardı türklerin eline, bir parçası da Persia devletinden geçerdı Bizansa. Yol pek uzundu: Çinden Persieyeden tutardı 150 gün kervan örüyüşü, buradan da Bizansadan, Nisabu kasabasınadan taa 80 gün. Oradan oraya konuluydu kervan-serayları dinnenmek için. En baş kervan-serayı bulunardı Paykend kasabasında, Kağanlığın annıklarında. Aracılık işini yapardı sogdali bezirgenner. Fayda çekmeğe bu "İpek yolundan" savaşırdı hepsi.

-Pek artık büyüdü bu türklerin yaban kır devleti,- hep homurdanardı Hosroy Anuşirvanşah. Onu düşürmek lazım. Çin imparatoru da: "Bu türkler bir "süper" imparatorluk oldular. Dört tarafa ordu yolanıp, senseleleri, halkları zapt altına aldı; başlılara baş iyiltilti, dizlilere diz çöktürdü; ileride* Kadırgan bayırlarına , geride* Temir-kapıya kadar türk milletini saabi yaptı; bu yurtlar arasında Gök-türk oturur oldu, bilge kağan oldu, alp kağan oldu..."

-Desinner, ne deyirseler, biz büyük dedelerimizin yaptıklarını hem nasaatlarınıı tamamnamaktayız!- deyirdi İstemi-kağan Özgün-babaylan fikirleşerek.

-Elbet, elbet, şanlı kağanım! "Oğuz-name" dastanımızda söylene ye, ani Büyük babamız Oğuz-han düş görmüştü, ki dünyayı kara fenalıklardan kurtarmağa lazımmış...

Da o bunu savaşmış tamamnamağa, Nil deresinde beygirini sulamış! Ama sonra o kara fenalıklar gene kafalarını kaldırdılar. Aşına baba da bu nasaatı bize brakmış...

Bizans İmparatorun da serayında kuşkuluktu. İustin raatsızdı: "Ne, bu İstemi, kır imparatoru, "barbaros" durgunulmaz oldu! Okadar çok topraklara saabi oldu – 10 binli uzunlukta, 5-6 binli de genişlikte!- kuşku sayardı o.

-Bize ama o etişemeyecek, onun yolunda Persia. Te kiminnen biz annaşmakta duralım lazım,- hep tekrarlardı onun en anılmış Avrupada da asker başı Zemarh.

-İpek kervan yolunu o açtırdı – bu isla,- eklerdi İustin.- Ama kime düşer o yoldan gelirler,- tamah söylenirdi o,- türklere! Onnara gelir akar hem kervannardan buyanı – öteye, hem sogd bezirgennerinden, ani aracılık yaparlar, hem de alış-veriş yapan devletlerden. O çok! Pek çok!

-Üsek padişah, İstemiye şindi ilişmeğe düşmez. Nice bizi şindi sıkıntılar avarlar Tunadan, sade o var kolay bize yardım olsun onnara karşı. Türkler bilerler, nice avarlarlan düyüşmeğe...

Te butakım görürdü dünya devletleri Gök-türk devletini İstemi-kağanın vakıdında.

Hem haliz de: Türk askeri kırım içinde bütün saabi olduydu; devlet te olduydu, türk traditiyasına göre, "Bitkisiz el!" Soyayle sıralığı artık asker demokratiyasına geçtiydi hem başlanan feodalizleğe, angısı demokratieyi de bastırdı. Türk toplumu aristokratik olduydu, kuvet hep te asker aristokratlığın elindeydi. İnsan artık üçe bölünüktü: büyükler, serbest kır hayvancıları hem kullar, angıları cenk esirlerinden olardılar. Onnarı kullandılar hayvancılıkta, bayırcılıkta, ustalık zanatlarında, başka da işlerde. Kullar kendi serbestliğini kaybetmezdi, makar ani lazımdı baalı olsunnar çorbacılarına. Onnarı askere de alardılar. Hem vardı kolaylıkları da bir vakıttan sonra kulluktan kurtulmağa ödeyip çorbacıya belli bir para, angısını onnar vardı kolay toplasınna serbest insannardan gezip dilenmeklen oradan-oraya – çorbacı kolverirdi bir iki-üç yıla, ama boynularında bir demir çevre kitli taşıyarak, ki tanınsınna, kaçmasınna.

İstemi-kağanın enseyişli seferleri, kamil asker hem devlet işlerinde becermekleri, kırım içine de oğuzları, karlıkları, nuşibileri hem başka da senseleleri geldirmesi çok kaldırdılar Kağanlığın bu batı yarısının kuvedini hem otoritetini, da o benzerdi kar bir kendibaşına devlete devlet içinde. Artık diyil sade bütün türk devleti kurulduydı "uzun mızrakların hem keskin kılıçların" yardımınna, ama İstemi-kağanın da bu batı devleti bu on yılın içinde!

İlerlemek ama durgunmazdı. Önde her kere bulunardı zaalı atlı asker bozkurt kafalı bayraklar. Becerikli askerciler her zaman hazır dılar düyüşe- kendiliğinden askere girenler türlü senselelerden, angıları ayle yaşamasına kayıl diyildiler. Askerciler kavi silahlıydı, beygir üstünde çetin durardılar.

Bu ensenmez kuvet, hep batıya götürürdü türk-oğuz kervanını... Altıncı asirin ikinci yarısı giderdi.

* * *

İstemi-kağanın şindi üç oğlu vardı – ikisi büyüktü, biriciği de, memede uşak, kağanın en genç – sevda eşinin kucağında guvurdardı.

En büyük oğlu, Tardu Kara-Çuri, çok taa çözüktü, becerikti hem girgindi. İkincisi, Türksanf, taa okadar belli etmezdi kendisini, onun sırası ilerideydi. Ama kardaşlar biri birine benzemezdi.

Tardu Kara-Çuri oğulunu İstemi alardı yanına cenge de, askerlik çalınmasını üredirdi, girginniyni kaviledirdi.

-Bu oğulum asker fikirinde strateji çalınlarında da kendisini gösterer,- hodulca annadardı İstemi kendi baş askerbaşına Turan-beke Tardu Kara-Çuri için.- O kudretli asker başı olacak! Devlet başı da olacak!

-İnanarım, üsek kağan, ben de bunnarı hesap alarım.

-Avarlarla hem hungarlarla ilk uruşmalarımızda o pay aldı 558-de Aral hem Ural kırlarına yakın, kendisini gösterdi artık annamaklı taktikasında.

-Ama eftalitlerle düyüşlerde taa da ergin kullandı kendisini, nice ben annadım.

-Doru annamışın, baş-askerbaş! Üredecek onu ileridoru.

-Bütün havezimnen hem sınaşmalarımnan, üsek kağanım!

Tardu Kara-Çuri oğulunu İstemi yalnız da yollardı düyüşe, te nice açan Cungarayı alsın da kursun orada kendisine bir hanlık da kullansın. Şindi Tardu Kara-Çuri bölüm hanıydı, başka bölüm hannarı gibi, Divanda hepisinnensırada oturardı, devlet işine sınaşardı.

-Ye, ne, Çuri oğulum, artık vakıtlar avarları da uralım, uslandıralım!?

-Hungarları da, boba, bir seferde, zere bunnar da, nice avarlar, hep hızlanarlar bizim kurennerin üstüne, zarar yaparlar, baalayıp sürüklerler insanı kendi kurennerine kullağa, yada satarlar bizans panayırlarında, haliz genç kızlarımızı. Neçin onnar maskara etsinner senselemizi? Olmaz, boba!

-Olmaz, çocuğum, olmaz!

-Şanlı kağan, boba, ben hazırım! Asker-ordumu dizirim senin saa tarafında!

-Bu düyüşe çıkarcaz bizim kullarımızdan düzülü ayırı atlı askeri de, ko göstersinner, nasıl ürenmişler türkçesine düyüş yapmağa.

Avarlar hem ugur-hungarlar bu sıra pek çirkin karşı koyduydular, da pek zor ensediydiler. Ama zoru görüp, çekildiydiler Yayık* deresi aşırı, çıkıp, taa büyük bir dereye – İtile. Burada İstemi-kağan kendisi durguttu ilerlemesini, koydu devlet annıklarını, da, verip bu erleri ikinci oğuluna Türksanfa, angısı da ergindi şansora hem pay aldıydı bu düyüşte, bir de kızkardeş oğuluna Burişada, düzsünner onnar da kendilerine birer hanlık-bölge hanlığı – kendisi de Çuri oğulunnan döndü Kırın ortasına Kağan-Stupu kurenine. Bu sıra taa da pek belli olduydu, ani Tardu Kara-Çuri oğulu, bobası gibi bir becerikli ordubaşı olardı, cenklerde usta, strateg...

Her bir düyüşte Türk askeri gösterirdi, ani o kolay manevralı bir askerdi, pek hızlı çalınmıydı, ansızlık onun düyüş stiliydi, tez urardı duşmana, ansızdan da yokolup, sonra gene de ansızdan peydalanıp başka taraftan. Vakıdına göre, o en kavi askerlerin biriydi dünyada, niceydi de bir zamanda Hun askeri...

Şindi olduydu öyle bir uslu aralık, açan İstemi-kağan hem oğulları raat kullanardılar Kağanlığın bu koca büyük yarısını.

Kimi sıra kağan gidirdi Büyük kağanın Merkez rezidensiasına Orhunda Ötügene, açan çaarıardı, yada ona lazımdı.

Bir insan olacağı gibi, o kendi işlerine, isteyişlerine de bakardı. Biraz serinneyip cenklerden, o karılarına kocaydı, evine çorbacıydı, uşaklarına da bobaydı. Bakardı ama o bu işlerine de kağan üseklüğinden.

Sevirdi avcılığı, pirtoy konuşlarını, türlü gösterişleri – buğa düyüşlerini, batır güreşlerini. Sevirdi, zere bunnardı, cenklerden başka, kağanların, hannarın, beklerin zanatlanmaları.

Te, hazırlanar büyük bir kağan avlanması. Bu zanatlaşmaya ama mahsus hazırlanmak gidirdi. Hem diyil sade avlanmaya, ama büyük te konuşpir için haliz,- buydu kağan avlanmasının haliz maanası. Bunun için de kuruları o avlanmaklar. Kağan İstemi artığınnan sevirdi "avlanmak" konuşlarını-toylarını, hemen kırdı, aftaylan konuşmağa.

Artık böyle adeti kağanlar, hannar kullanardılar o Büyük Kırın içinde en eski zamannardan, dostlarını: oğuz hannarı, hun hannarı, şindi te türk hannarı da...

Kağan avlanması

-Da nice annadardım size, şanlı İstemi-kağan hazırlanardı bir büyük avlanmaya, kağan avlanmasına.

Ava kağan kaldırdıydı çok insan, iki üzden ziyede suita-alay; bekler, sensele başları, başka da başlar, ama aşaa, boylardan da izmetçiler hem kullar. Gelmişti kimi bölge hannarı da. Giyimni onnar diyil okadar avlanmak için, nekadar göstermek için , yortuycasına, türlü renkli, parlak gün-duusu gibi, giyim yalabıklarınnan, ipek, parça, kadife, atlaslar... gercikli silahlar... Hepisi atlı zından gibi beygirlerde, paalı terbelere, altın yada gümüş nalların önkü ayaklarında, eleleri örme pelikli, renkli garoslarla... Beygirler üstlerinde uygun eyerlerde, ayakları gümüş özengelede; besli, geniş arkalı hem şiş şkembeli, kalın dudaklı, enseleri da 2-3 buruşuklu, tombarlak suratlı, dar gözlü, bıyıklar aşaa erkekler-adamnar, bakarak karakul yada kürk kalpaklar altından kendi donaklarına, yaraştırarak başkalarının: Allah-Tangrı korusun, eğer birisinde taa zenginse, taa gözelse! Ozaman zavallı izmetçilere, haliz ev kullarına "becermeksizlik" için, "çalışmamak" için. Çorbacının utandırması için –kamçı yada kul panayırına!

Ayrı giyimni İstemi-kağan: eftalit, eşil, zengin gercikli halat, kırmızı ipek şalvarlarla, sarı safian altın ökçeli çizmelerle, burnuları da altını; dalgalı saçları omuzlarına güzel akarlar, kara, biraz bozarak, annısında zengin taşlarla donaklı, gerdan şiritlen baalı. Gümüşlü tüyüsünde beygirinde o benzer bir maga, ruhların uslandırıcısına, bütün kuveti ateşin saabisine.

Kalan insan, izmetçiler, angıları avlanmayı yaparlar, diyil o büyük boylar, giyimni çok taa yufka – kürk hem dokuma rubalarla; silahlı uzun mızraklarla, küçük bayracıklarla hem uz yaylarla. Onnar atlı kambur develerde giderler.

Kağan avlanmasına İstemi alardı genç karılarını da, güzel soğda giyimnerinnen giyimni, saçları sarkık, 8-12 pelicek örülü, rouba haygırlarda atlı, yada mahsus uygun yapılı iki tekerlekli arabacıklarda altınnan hem gümüşlen yaldızlı. Onnarı karılar kendileri haydardılar, zere onnar bişeyden geri kalmazdılar adamnardan! Oğuz karıları girgin atlıcıydılar da!

Öyle çokluktu hepiciği, ani bir bitkisiz asker gibi gidecekler. Gözel atlas hem ipek renkler büülü bir su gibi akışarlar, simni giyimner güneşte yanarlar, yımışak ta biyazıyar kürkler; erinde tepiner tok hem oynak beygirler, kafalarını sallar dik hem kurumnu develer. Hepisi hazır! O kır meydanında sabsın bir parad çekedecek baş buyurucu komandacının nişanına göre. Buyol kağan avlanmasına komandacıydı print Kara-Çuri-han. Baurcular-aşçılar ama çokluk, kabledip hepisini, ne lazım hem türlü izinner, kolonanın gerisinde hazır.

Fasıl prosesia!

Urdu daullar, öttü zurnalar, ortada yıvılı yakacaklara yaklaşar şaman popazları, dizilerler dosdolay da yumup gözlerini, söylerler tradisiali macik okumaklarını; ateşçiler tutuştururlar ateşi yakacakları yıslayıp koyun yaasınnan. Hepisi uslu beklerler. Açan yalın kalktı, şamannar ellerinden onun üstünde türlü savurtmaklar, gene söyleyerek okumakları, da açan yalın uslanar, onun dilleri alçalarlar, ateşin üstünden adımnamağa başlar büyükler. İlkın bu adeti yapar kendi kağan atlı beygirinde – fena ruhlardan paklanmak adeti – avlanmak uuru da gidir.

İzmetçi insannara tutuştururlar taa küçük ateşler da onnar atlarlar üstlerinden birkaç kere, ileri hem geri de, söyleyerek okumakları.

Şansora tamam.

Çuri-han-print Karaman beygirinde, biyaz ipek halatlan hem biyaz koyun derisinden yapaalak kalpaklan, te gerer göke doru yayını da kolverer bir ok! Hepisi, sısolup, meraklan bakarlar uçan okun ardına, angısı saplı kalar bir bultçağa gökte – iyi nişan! Çuri yaklaşar Kağana, iner beygirden, çöker bir dizine: "Avlanmaya hepisi hazır, üüsek şanlı Kağanım! Tengri-Allah ta kayı!" İstemi razı olarak, hoşlu kannan, bütün kuvetlen gerer kendi büyük yayını da kolverer bir altın uçlu ok uz yukarı: eğer ok düşürse uz aşğa, saylar, ani Tangrı Gök kabul etti onnarın adet ateşini, avlanmak ta bereketli olacak! Ok uçu gökün mavisine da dönüp aşğa düştü doğru onun önüne kilimciğe, ani döşeliydi beygirinin ön ayaklarında, dik saplandı! İstemi-kağan kaldırıp bir elini yukarı, baardı: "Gittik!" – da sıkıp beygirini özengelerlen, yollandı kenarsız kır içine, ardına da Çuri-han hem bütün alay. Sıklık, baarmak burada şindi yok, sade beygir tırnakları patırdar, zenkleer terbeler, koşumnar eyerler onnarın üstlerinde, silahlar, develerin de "hırklaması"... Havaya kalkar toz direkleri ardlarında bulut gibi kalarak, çiyenenen gür pelinnerin taze kokusu da dolayları doldurar...

Kağan avlanmaya yollandı.

Pelinni kır meydannarı geniş, türlü otlar arasında kimer kere çalılı gümeler rasgeler, taa da seyrekte – bir aaç-bişey, alçak, büyüyememiş haliz aaç boyunca, ama kart şansora... İlerde hem dozdolay da durar o bitkisiz sessizlik, nezamandan dünya var – natura uyuyardı, hazır diyildi böyle bir raatsızlağa...

Da te, öttü zurnalar da kovalamak avı çeketti! Kovalayıcılar bir taraftan çekettiler baarmağa, sıklık etmeğe – büyük şamata kaldırıp ürküterler türlü kır hayvannarını doğru baş avcılarının okları altına, hem mızrakların sivri, acımaç uçlarına. Şaşırp kendilerini kaçışar korkmuş ceyrannar, sayğaklar,

karacalar... rasgeler yaban domuzu da. Kıyak avcılar durmamayınca urarlar, saplarlar, öldürürler, çiyinerler, kendi hoşluğuna, çok taa av, nekadar adama yetirdir!... öldürerler, öldürerler, nekadar rasgelirse, azartlan, düşünmeksiz...

-Yetti!- baardı güz sesinnen İstemi-kağan- Zere bitkisi olmayacak! Vakıt toy-konuşa toplasıp oturmağa! Çadırlar, şatralar hazır mı?

Kağanın parlak şatrası kurulu bir uygun alçakta – beşüz kişiye! Datlı mancalar kokuları şansora burnuları gızıklarlar – büyük kazannarda kaynanmış taze av etlerinden hem uzunsişlerde şışlıklardan - bütün güüdelerden kızarılmış ateşler üstünde...

Buraya getirildi hepisi, ne lazım sofralamak için, şennenmek için: kilimner hem kilimcikler, döşemeler, yastıklar hem yasticıklar, tütün çekmek için tertipler, türlü aş hem sofa kapları, türlü içkiler tulumnarda, su, uzak, derin hem serin step pınarlarından hem, elbetki, çalgıcıları, oyuncu eftalit kızlarını, sogdali da; piyetçi ozannarı "cuvap" yarışmakları için, güreşçi pelivannarı, güreşçi-düyüşçü koçları da, artık horozları da.

Toy-konuş çeketti, açan girdi İstemi-kağan, diyişmiş giyimnerini, da oturdu o büyük sofa başında. O pek şen, hoşu var avlanmaktan. Kalan sofracılar da şamatalı annadarlar biribirine neler olmuş, neler de olmamıştı o avlanmakta,- o şatra uvuldar... Birde, hepisi sustu – laf söyler kağan. Hepisi şennener, şefk eder, meteder kağanı – ucu yok... Te çekettiler şapır-şapır imeğe, şamata azalar. İmeğe var çok, içki de – gene. Şatranın tepesi açık ki tütünner çıksın hem girsın taze solucak kır lüzgerciğinden.

Konuş bütün afta tuttu ...

Eski türklerde harem yoktu. Ama birkaç karı tutmağa, eski adetti. Hem adamın hepisi karıları bir dorulukta eştiler. Erkek evlenirdi her birine, nice düşürdü, bakardı her birini, koruyardı, hatırlardı her birini. karılar annardılar, ani lazım uşak büyütsünner nekadar çok. Haliz çocukcak askere deyni.

Ordu-askercilerin çoyu, haliz asker büyükleri, tutardılar ikişer-üçer karı, ama taa çok ta.

Kırcı oğuzlar da, varlıklarına göre, tutardılar birkaç karı, diyil sade askere deyni uşak için, ama taa çok soyları ziyedelemeğe, halkı büyütmeğe deyni, hem de ani hayvancılıkta işleyenner olsun taa çok. Bu pek lazımdı o göçücü hayvancılara o Gün-duusunda o vakıtlarda hem taa soradaki vakıtlarda da. Butakım ziyedelenirdi uygurlar, kırgızlar, dulular, nuşibiler hem oğuzlar.

Üç karı, deyecez, butakım izmet edirdiler. En ilkin, taa büyü, Koca-karı, çorbacıydı öbürlerinin üstüne; ikincisi, orta-karı, ayleyi bakardı, ev işlerini tamamnardı, uşakları bakardı (hepisinin uşaklarını); üçüncüsü, en genci, sevgi-karı, taa uşak yapsın lazımdı; olamarsa uşakları, onu geri urardılar. O kocanın sevdalığdı, bunu becersin lazımdı, başka bişey evde yapmağa onu koymazdılar – salt sevsin adamı, uysun onun erkek istediklerine, ahtlarına.

Buna deyni kızları Gün-duusunda üredirdiler evlenmekten ileri kendi anaları ya da masus karılar. Kızlığı ama korusunnar evlenince. Poligamia

mı? Elbet. Ama kariyi o aşıalamazdı, nice harem. Karının aylede büyük geçimi hem kuvedi de vardı, adam da onu seslerdi.

Ama adamnar sayarlar ayıp tutmağa salt bir karı, makar ani her bir eni karı için lazımdı ödesin "kalım": ya altın, ya gümüş, ya hayvan, dokuma top hem başka da mallar.

Kimer sıra bir karı sevmeğe hem tutmağa enserdi da çift aylesi kalardı adamın kısmetine.

Oğuzlarda-türklerde kocalar borçluydu hairlasınnar karıları, saysınnar onnarın fikirini, yapsınnar onnarın istediğini. Kariyi oğuzlarda artık hatırlardılar. Adam kıyışmaz gücendirsin onu, düüsün de – hiç!

Butakım karı hatırlamaları oğuz-türklerde pek çoktankı tradisiadır, yazılmadık kanunnardı o göçücü hayvancılarda da ondan korkardı en çoyu. Girsin çocuk şatraya içeri, o ilkin anasına iyiler, zere o gelen adamdır. Oğullar koruyarlar analarını, kızkardaşlarını, eğer koca kızıp hızlanırsa onnarın üstüne, ya da başka adam savaşır gücendirmeğe karıları, kızları.

Ama olursa öyle, ani erkek zorlatsın kariyi – ona ölüm! Bütün soylar bunu kararlar salt butakım. Eğer kim kızı havezledirse yaşasın onunnan, o şindi kar evlensin ona lazım! Bunu da soylar kestirir.

Karıları seslerdi diyil salt sıradaki oğuzlar, ama hannar da, kağanar da.

Te ne için Persianın şahları üüredirdiler oğullarını-prinsleri: "Eğer isterseniz türklerden istediğinizi politikada kazanmağa, deneyin onnarın karılarını kendi tarafınıza çekmeğe."

Ama oğuz-türk karıları inandılar yurtluğuna, senseleye, satılmazdılar, makar ani pek siyrekte bu da olardı kimisinnen.

* * *

Külen Kuruoğu pek sever, kocasını o brakmaz hiç bir türlü büle alsın başka da karı. Bu taraftan Külen pek kıskanç tutar kocasını terbede. Ama aklısında da tutar nenesinden, ani deyirmiş ona küçükken, ki karı lazım bilsin ince hem yalpak sevmeğe kocasını! Da o bunu tamannar bütün ürekten.

Eski adetleri hem inannarı çetin tutar ihtiar Babaoğ bu aylede taa da pak.

-Karı – aylene , evin çorbacısıdır,- hep tekrarlar o Kuruoğa, açan o keflenip darılmağa başlar.- Sana arhi yada kavi kıymız yardım etmez karını hatırlayasın. O seni artık sever, ba eşek kafalı!

Kuruoğ sa, biraz esabı kaybedip, küsmer, ama taa arsızlanıp, sorar, ne ona interes:

-Ey, baba, e nedir o "kızlar-kardaşlığı"?

Derler interes işmiş, ay?

-Sen, sen ne? Vazgeç böyle iş sormağa!

-Neçin? Sen baksana, ne bu kötü mi? Hhe, Turmazlarda, işitmiştirin sen de, toplanmış kızlar. Onnarda beş kız var, toplanmışlar hepsi birden bir çocuğa evlenmişler! Ne kamil! Ama oyun burada taa da kamil – o onnara

diyilmiş "güve", ama "gelinmiş", hepsi kızlar da ona "güveymişler", hem adını da değiştirmişler kız adına – Haliz!

-Vazgeç dedim bu maskaralığı anmağa bana!

-Ey, neçin? Bak ilersi, ne interes: da o "güveler" – kızlar "kardaşlık" deyini gelirmişler "gelini datmağa", o sa çocuk! Hhı! Kamil adet, ba baba!

-Bu bir pek eski maskaralık, diyil adet! üfkesi çıktı Babaoğun.

-Bekim,- dedi Kuruoğu, aklısında düşünüp, ani bu bekim diyil kar okadaradan kötü iş... paalı da diyil...

-Elbetki maskaralık! dedi taa bir kere ihtiar, gidip koynnara başını sallayarak hem düşünerek. "Bizim, Kurlarık senselesinde, böyle ayıplık yoktur olduğu! Oğulum sa Kuruoğu, kim bilsin, bekim da tamahlanır böyle maskara havezka, kim bilsin?! Yok, kafasını burarım, annayın böyle iş! Ona interesmiş... Verecem ben sana interes"...

Kırcı hayvancıların uşaması kolay diyil, ziyetlenerler yakar sıcaqlarda, haşlayan da lüzgerlerde, ki tutsunnar varlıklarını, malını, uşaklarını, arayak eni ollayacaklar, erden ere taşıyarak yurtlarını tekerlekli arabalar üstünde kır stihiası! Yardım sen nandan sade inandın – Tangri-Gök yardım etsin, Tangri-Gök korusun, kurtarsın...

-Ne kadar kurban getirdik Tangri-Göke, büyük hayvan da, koyunda! söylenirdi genç adamnar, ama fayda... te nekadardayvan düştü bu yaz... Şaman sade aldadar bizi!

-Siz okadaradan kıyışmayın böyle düşünmeğe, utanmarsınız? çekişirdi ama aksakallar. Bu inan adet kalmış eskiden, da siz diyimeyin ona, zere bilirsiniz ha!

... Kurban... kurban! ölsün birkimsey, kurban hayvanı keserler, masuz pişirip iyerler, bir parçasını da gömerler ölüylen kuyuya, olsun öbür dünyada ona.

Tangri-Gök kableder kurbannarı da yardım eder, hep nasaat ederdı taa bilgiçli bir aksakal geçennerde. Te, Kara Yısıkağan, açan enseyemezmiş kidan senselelerini, kurban getirmiş kendi oğlunu büyük ateşte da sonra ensemiş duşmanı!

-Pı-ı! Kendi oğlunu! O koyun diyil ya!?- ayıflanardı karılar.

Oğuz aullarında insanın arasında sıkça vardı nice işitmeğe türlü lafetmekler, fikirler. Aksakallar ama durmamınca gençleri ürederler allahlağa inan olsunnar, azarlarlan allahsızlık için. Gençler ama eski magiya inannarına suuldılar. Başka yaşlar da gene. Magia yavaş-yavaş, yerini kaybederdi, şamannık dininin faydasına. Aslı, oğuzların arasına sokulardı budizma misionerleri Kitaydan, savaşarak inandıрмаğa onnara ani bu religia hepisinden doğruymuş, magiadan da, şamannıktan da.

-Siz isterseniz zorçekmeklerden kurtulmağa, annadardı bir budist misioneri saklıdan gelmişti ani Kuruoğlara, ozaman bunun için siz lazım atılasınız hepisinden günahlı istemeklerden, havezlerden, da kazanacanız "üseklerin aydınını"...

-Bu nasıl? sorardı sesleyenner.

-Siz kurtulacanız türlü çok religia adetlerinden hem kurbannardan. Siz inan olacanız sade bir aydınnık Budaya. Te siz inanarsınız, ani uşaklar

duuyorlar bobaları gibi ya zengin, yada fakara; ani kurban getirmekler yardım ederler. Yok, uşakların duuması baalı insanın yaptıklarına...

Annayamız biz senin religiani. Şamannar te bize taa açık annadarlar, onnarın idni bize taa uygun, bir neden sonra karıştı Kuruoğ.

Gördüm ben onnarın burulmaklarını, yamulmaklarını... Ne onnar yardım mı edirler insana, mallara – sertleşip cevabı verdi Budanın tarafçısı.

-Yok, oğuzlar, bizim dinimizden taa iyi yok, kestirdi bir ihtiyar. Bizim okumalar belli iş nazar için de, hayvan düşmesi için de, hepisi için! Biz kurban getiririz Göke, Bayıra, Güne hem dedelerimizin ruhuna da okadar!

Da haliz da ani, oğuzlar çetin taa tutardılar eski dini hem adetlerini magieyi de, şamannığı da, nice kalmışlardı dedelerinden Altaya, makar ani onnar şansora çıktıldılar o kırlardan da ilerlirdiler Gün-batisına, otladarak mallarını.

* * *

Persia hiç azetmezdi, ani onun annıkların yetişmişti genişlenen hem kavilenen gittikçe böyle bir devlet. Şah Hosroy Anuşirvenin esabına hiç gelmezdi böyle komşuluk. O annardı, ani onun niyetlerinin önünde ki girmeğe Büyük Kırın içine da esirlemeğe onun insannarını, peyda olduğu kağanlık türklerinin sivri hem uzun mızrakları, kıvrık kılıçları hem bozkurt kafalı bayrakları, ani onun yolları Orta Asieya kapalı. "İpek kervan yolu" da Kağanlığın elindeydi. Şah sa pek isterdi, ki çin ipekleri Bizansa geçip onu zenginnetsinner, diyil türkleri hem bizansları.

O zaman Büyük kağan Muhan buyur etti İstemi-kağanı alış-verişlik yapsın Bizanslan, kervannarı brakardı geçsinner Bizansa. Bunnar hiç kurtarmazdı Persia şahına da başladıydı karıştırmağa türk kağanına, brakmamağa geçsin kervannar onun teritoria parçasından Bizansa. Annayarak şahın plannarını, İstemi-kağan denedi ilkin annaşmaklan çözdürsün işleri Persieylen, diyil kılıçlan, ki zarar olmasın Kağanlığın intereslerine, neyi savaşırdı baalatmağa ona Anuşirvan-şah. Ama şah işitmeğe de istemedi, kağanın adamnarını da kabul etmeğe istemedi, bizansa da geçmeğe brakmadı.

He-e, yufka diplomattardır bizim yollanmışlar, şahın adamnarının annaşmağa bilmerler. Pazarlaşmağa lazım!

Da düşünüp, çardı sogdalı anılmış alışverişçilerini, onnarın da en beceriklisini Maniahi, da adayıp büyük baaşışlar, yolladı onnarı aracı pers şahına.

Hm, gülümsedi şah, kağan şiretliğe urar kendisini, yollamış bana sogdialıları... Ben ama bunnarlan hiç te lafa durmayacam! Yollayın onnarı geri, nandan geldiler! Mallarlan, baaşışlarlan neylen, bişeye de diyemesin kimsey. Kervanını onnarın Bizansa kolvermeyin!

-Elbet, horozlandı şah, uslu dedi İstemi kendi yardımcılarına, ama istemez elinnen sıkı kılıcının tutağını. Buyolda kızmayacaz, taa bir kere iyi sözlen deneyecez. İzin vererim hazırlansın bir büyük kervan bizden paalı

malların hem sade bizim türk adamnarımız gitsinner masus Bizansa, Persianın erlerinden geçsinner! Ko denesin şah onu da çevirmeğe...

Şah, görüp böyle pak türk kervanını, biraz şaşırđı kendisini, zere istemezdi öyle açıkta bozuşmağa kağannan. Ama kestirdi: İsla! Bütün malı altın ödeyip, burada erinde alın!- izin verdi şah adamnarına. Bizansa yok ne geçsin onnar! Hem bütün bu türük mallarını ateşte meydanda türk kervancılarının önünde yakın birpak! Onnar bize lazım diyil! Ama Bizanslılara da olmasınnar! Bizim şah istediğimiz budur!

Türk malları, paalı paalı şeyler büyük ateşlerde çıtır-çıtır yandılar. Kervancılarının, hem diyil sade onnarın, ürekleri dayandı.

-Çevirin kervanınızı geri, türükler!- dedi şah ilinnenip bir taraftan, ama kefsizlenip başka taraftan aarlı harcanması için. Geri dün, zere malınız başka yok. Hem götürün haberimi şanlı kağana, ani Persia şahına yaradı onun "baaşıları". İzmetçilere İkramnayın saygılı musafirleri!

Yolda ama türk kervancıları ansızdan hastalanıp ölerler. Salt biri zar-zor etişer, haberleri annadar da o da öler.

-Böyle-e!- kaydadı kağanın güüsünde, bizi taa da öldürerler de!

İstemi-kağan vardı kolay dartışmasın okadar Persia şahınnan bu kervan yolu için, da açsın başka kervan yolu Uraldan Bizansa, onun kırımındaki kasabalarına Bospara, Hersonesa, ama çok uzak atacak yol hem da İtilin öteyanından uygurlar hem avarlar vardı kolay soysunnar hem kırsınnar kervannarı. Persiadan geçmeğe ama taa yakındı, taa ucuzdu, taa korkusuzdu. Da İstemi-kağan niyedine koydu bu işi zorlan baalatsın Persia şahına, kılıçlan. Kağanlağa deyni bu "İpek yolu" büyük yaşamak hem politika soruşuydu.

-Yollayın haberimi o ahmak şaha, ani biz Bizansa gezecez, kervannarımızı geçirecez sade Persia yolundan! Sade!- kestirdi İstemi-kağan. Biz Şirvanşahı zorlan koyacaz, inatlığını kıracaz, artık kılıçlan da, lazım olursa! Bize deyni be "İpek kervan yolu" yaşamak yoludur! Hem diyil sade bize, ama bütün Batı dünyasına!

Haber yazıldı butakım, sagdia yazılarının:

"Şanlı Persia şahı Şirvanşah Hosroy. Biz türükler-oğuzlar, artığının razı diyiliz sizin hatırsızlığınıza, nice kabul etmişsiniz bizim uslu yollanmışlarımızı. Böyle hatırsızlık iyi komşuluğa yardım olamaz. Hem biz sayırız ki bizim kervancılarımızı siz, persler otaladınız da onun için onnar yolda öldüler. Biz isteriz sizden cuvap bu devlet zararları için, ani Kağanlığımıza isteyip-te yaptınız!"

Kağan gücüle saabi oldu artığının kızmışlığına, hem ama tuttu kendisini çetin, nice de herkere.

-Çaarın bana sogdialı alış-verişlik ustasını Maniahı. Maniahı tez buidular, da te o girer kağanın zengin hem parlaklı çadırına, ereden iyilerek. İstemi oturur bir kamil çin masasında da esaplan bakar bir ince deride çizili kartaya nışannayarak birtakım-neler bir kara özlü kalemnen, hem koyarak oradan oraya koyun aşıklarını, sansın "Kuran-tuzak" kurarak: kağan taşınardı Persiaya karşı düyüş palanını. Görüp Maniahı:

-Maniah-şetu, inansın mı bize?- sordu kağan ayrılarak kartadan.

-İnanım, artığının inanım, aydın kağanım!- iyildi Maniah.

-Hazırlan yola, Bizans bazileysine II. İustine.

-Hazırım, aydın kağanım!

...Persieye karşı annaşmak üzerine teklif götürecen, ani zere şah fenalıklan köstek koyar bizim intereslerimize, bizim dostluğumuza.

-Tam...

-Dur!... Hem teklif ki şanlı bazileys İustin kendi elçisini bize yollasın. Yola, Şetu, busaat! Baaşılar hazır, kağanlık tarhanında.

* * *

Bazileus II-ci İustin Maniahı kabul etti kendi yaz seray-rezidentiasında. Ay ağustostu, 568 yılın. Kabul etti pek hatırlı, ama kendi faydasına da düşünüp. Havezlän kayıl da oldu İstemi-kağanın tekliflerinä Persieyâ karşı. Bu takım annaşmaklar Bizansa kurtardı çok taraftan da bunun için imparator yolladı Maniahlan barabar bizans elçiliyini en iyi askerbaşınnan, anılmış o zamannarda, Zemarhlan. Yola yollanmadan imparator İstemi-kağanın hatırı için Maniahı musafirledi nicä bir üsek devlet adamını. Bizans o zamannar pek büyük hem kavi imperatorluktu. Hristiannık çiçek açardı, latin dilindä kültürü ilerlenärdi, ama grek dilini dä kullanmağa başlanıladı. İustinian imparatorun hem onun eşinin Teodoranın vakıdı yaptıkları zenginnedirdilər bizans kültürünä. 532-37-da kurulmuş Ay-Sofia klisesi bir dünya monumenti Bizans merkezinin ortasında durardı! İustinianın hem Teodoranın mozaik portretleri meydanda bakärlar, roman şkolaları, dooruköşeli hem çevreli yapılar, baziliklär hem kliselär, ruh türkleri Maniahın akılını alardılar, gözünü kamaştırardılar, karar ani Sogda da gözäl, zengin kültürünä o alışıktı. İmparator savaşar ne kadar taa pek hatırlasın hem şaşırsın türk musafirlerini, ki beensin İstemi-kağan. Türlü imekli hem içkili sofralar, muzikalar, oyuncular niyetliydilər kanaatsınnar hem sennendirsinnär bu diyil acamı sogdalı "diplomati" İstemi-kağanın adından...

Zemarhın alayı hem Maniahın elçiliyi bir sabaa erkenindä atlı yollandılar ağustosun sonunda İstemi- kağanın devlet merkezinä.

Etiştiyi gibi kağanın konak çadırlarına, Zemarha ilkin "fena ruhlardan" paklamak adetini yaptılar, koyup adımnasın bir kaç kerä bir masus ateşin üstündän - eski türklär inanardılar, ani ateşin macik kuvedi var, ani kurtarär insanı fena ruhlardan.

Sora onu geçirdilər kağanın çadırına gündusu kapusundan. İstemi pek yalpak kabul etti bizans yollanmışını.

- Çekederiz cenk Persieyâ karşı. Şah istämer baarışmaklan komşuluk etmägä bizinnän, hem sizinnän dä, - saygılı Zemarh. Teklif ederim bizinnän barabar seferä. Hem lâzımnı bulursanız, haber verirsiniz ki bizans askerleri arkadan ursunnar pers askerlerinä.

- Biz sizinnäniz, aydın kağan, Persia bizim dä duşmanımızdır!

Asker taburunu İstemi-kağan koydu Talas deresinin alçaklarında. Tez dä onun taburuna geldilər Hosroy şahın yollanmışları tekliflän, ki çeketmesin cengi, ama annaşlaya otursunnar şahlan.

- Bizim çok aydınını şahımız Hosroy Anuşirvan ister sizä, büyük Kağan, çok yıllar hem iyi komşulukta yaşamak, istämer cenk! - ancak iyileräk annati pers yollanmışları, saklayamayarak üsek bakışı türklerä.

- Ye ne ister Şah ya? Alış-verişlik istämer, cenk etmäğä istämer...ne saklamağa savaşar şah kendi fikirindä? - suuk cuvabını verdi soruşlan İstemi.

- Fikirli kağan, bizim üsek şahımız teklif eder sizin üsekiyinizä atılasınız bizanslılardan, yardım onnara vermeyäsiniz, dostluk edelim salt biz aramızda, af edäsiniz, bekim, arsız lafımızı.

- Ne-e? Şah saklar niyedini kapatmağa bizi Kırın içinä? Bu olmayacak! - sert kestirdi kağan. - Köpeklär!

Kağan taa da çok istämedi onnarlan lafa durmağa.

- Tamam! Lafımız bu kadar! Ama, istärseniz, olur kalasınız sefer toy-konuşuna, - dedi kağan da izin verdi tutsak etsinnär onnarı, götürsünnär onnarı, götürsünnär Çuri-hana, prinča.

Toy-konuşmak bir üülendän sora çeketti kağanın büyük çadırında, ipek bezlerindän gerili, kâmil donaklı türlü renklärlän, "Sofralara" erdä türlü imeklär hem içkilär getirerlär. Sofracılar 500-dän ziyedä insan. İstemi-kağan oturär bir masus altın lojada ortada, bir yanında oolu Çuri-han oturär, öbür yanında da bizans musafiri Zemarh oturär. Ona kağan gösterer ayırı hatır isteyiptä pers yollanmışların önündä...

- Şanlı Zemarh, bizim paalı musafirimiz iyi komşulu Bizanstan, - danıştı kağan, - çok saalık, şevklik bazileysä II-ci İstina! Bizim ortaklığımız lâzım feneçlensin enseyişlän! Ama persialı komşular, - kağan attı bakışını taa uzak bir erä, nändä oturardı şahın yollanmışları bir tarafta hatırsız, - düşer sade azarlık hem şaşmak, zerä iyi komşu olamärlar da tä - aramızda cenk tutuşar! Biz kabaatlı diyiliz, ani sizin şahınız aykırı konär bizim yaşamak yolumuza. Kağan kaldırdı gümüş-altın yaldızlı kupasını Buhara şarabınnan.

- Buyuralım, paalı sofracılar,bizim enseyişimiz için! - Hepisi ayakça buyurdular.

Şahın adamnarı ama kalktılar gitmäğä, da üfkeli çıkıp, aldılar yolu götürmäğä eski Persianın İsfahani başçalarına Anuşirvanşahın zengin, parlak seraylarına cenk için haberi.

- Burada ama konmuşçular şennenerlar bir kanırsız, içerlär sogd hem buhara şaraplarını, çin piriç rakılarını, - ani iyerlär diyil sade koyun yaanılarını, ama çok türlü av yaanılarını da. Sofralara sürer çin hem eftalit kızları, en gözäl hem kıvrak boyları, masus getirilmä burayı sefer taburuna - cenklerdä esirliyä alınma kızlar. Oturannar şansora hepisi kefli, üsek-üsek laf ederlär hepisi birdän, şamatalı, türkü dä uzadärlar özlenmiş Selenga deresinin boylarındaki duuma yurtluğu için, Altay kırları için, angıları buradan görünmerlär... onnar öylä uzağa gelmiştilär o ilerki duuma erlerdän...

Ertesi günü dä kağan bizans musafirinä ikramı yaptı, geçirip onu başka bir masus çadira hep donaklı çok türlü renkli yalabık ipek bezlerinnän hem donaklarlan. Hep bu çadır içerlerindä durardı tapmak için türlü formalı

şamanizma idolları, tütüdüardı gözäl kokulu ritual kapları, püskürmek için kaplar, fıçıcıklar – hepsi altından dökülü. Kağan genä konuştu o musafirlärlän, lafa durdu arada işlär için.

Taa ertesi günü dä musafirleri reklif etti bir taa başka gercik hem zengin donaklı çadır içerlerinä, direkleri altın lojalarlan altından dökülü paun kuşlarınan, nända genä ikramnandılar hem laf ettilär arada işlär için. Kağan o kadaradan cömertlik gösterdi Zemarha, ani diyil sade altın hem gümüş baaşışlarınan doldurdu onu, ama bir dä pek gözäl kızını helal etti ona. Zemarh yollandı Konstantinopola paalı baaşışlarlan bir kervan gibi: geçirmägä yolda kağan verdi bir altı ordu bölümü. Hep Zemarhlan barabar yolladı kendi elçisini dä Bizansa Tamga-Tarhanı.

Cengi Persieylän İstemi çeketmäzdi, arardı bir taa uygun sebep da kararladı istesin şahtan vergileri, ani soymuştu eftalitleri ilerdän. Şah ateş oldu, kayıl olmadı, ama cenk etmägä dä türk ordusunan o korkardı. Da genä şiretliyä urdu kendisini: kendisi geldi İsteminin taboruna, esaplayıp ani türklere kağanı ürkecek onun şah üsekliyinin önündä hem uslanacak onun paalı baaşışlarınan da önündä... Hosroy Şirvanşah becerikli kullanardı eski perslerinin şiretliklerini. Ama türklere o az bilärdi, haliz onnarın kağanını İstemi. "Karı diplomatlığını" da kullanmadı, neçinsä...

Ki kabul etmägä Kağanlığın ilk musafirini, pers şahını, "nicä düşer", İstemi izin verdi, ki çadırın günduusu tarafından kapusunu alçatsınlar.

Şahı ilkin geçirttilär "ateş paklatmasından" türk adetinä görä, bileräk ani şaha deyni bu iş aşaaı. Da buyur ettilär sonra girsın çadır içerinä, açıp geriyädän o alçak kapuları. Şah, yok ne yapsın, ikikat iyilip içyanına mekledi, çatlayıp üfkesindän, nända onu beklärdi kağan, uygun erleşik altın lojasında hem gücülä tutarak gülmesini. Şah ta lâzımdı saklasın üfkesini.

- Hoş geldin, şanlı şah komşu! Otur,- dedi kağan, gösterip ona bir skemnecik döşeli keçä palacıklan.

Şah bulamazdı, nica oturmağa da o skemneciyä öylä alçak, ama oturdu da o saat gördü, ani kağan oturär ondan üsek. Üfkeli öylä kaydandı, ani parmakları titireyeräk paalı sedef tenelerini çekärdi, sarsıdarak ba kafasını, ba omuzlarını. Dili dä sansın tutulmuştu. Zorlan dişlär arasından fırlattı salt bir laf:

- Şükür!

İstemi –kağan raat hoşlanär bakarak şahın halına.

- Şahlı şah, derin iyilmenizi girmektä biz kabul ederiz hem sayarız bütün kıymetliyinnän, nicä ani kuvedimizi tanıyarsınız hem iyi komşuluk nişanı üzerinä bizim Büyük Kağanlığımızlan, - sansın hiç bişeysiz dedi kağan, erindän dä kalkmayıp.

- Yok zorum! Sän iyilecän bana, yaban türk! – baardı bütün kuvedindän şah da dönüp lüzgär gibi sıyırıldı alçak kapudan, nicä ani o hiç yokmuş burada.

- Unutma baaşışlarını şah, zerä onnar pek paalı, bizä dä onnar lâzım diyil! – dedi Kağan şahın ardına da indi lojasından. – İslâ! Te şindi taman vakittir yollanmağa şahın üstünä! – da Kağan çıktı çadırdan.

Türk atlı orduları hızlı geçtilär Amu-Dereyi, yaptılar geniş manevra Cungarianın içindä, aldılar onun kasabalarını hem Hazar denizindä portlarını. Da yollandılar İsfahneyä, şahın rezidentiasına dooru, dolaylayıp pers askerini – onun komanda punktu kaldı sarılı iki taraftan. İstemi-kağan ama durguttu askerini, koydu asker taburunu pers toprağında da bekler. O biler, ani şah karşı duramayacak da isteyecek annaşmağa, elbet ama, genä şiretliklän. Bakalım şimdi dä, ne yapacak şah. Kağana kurtarır, ki şah istesin annaşmağa, zerä istämer kan dökülsün boşuna.

Şah haliz dä ani istedi annaşmak, lafa oturmak da, şalvircesinä, teklif etti kağanı gelsin onun taburuna, sefer çadırına.

Kağana lâzımdı en başlıca ki Persia karıştırmısın kervannara geçmäge "ipek yolundan" mallarınnan Bizansa, Europaya, da kayıl oldu buluşsun şahlan, Anuşirvannan.

Şahın taburuna İstemi geldi oolunnan Çuri-hannan hem diyil büyük bir orducuklan.

Burada şahın sıralıkları, adet-tabiyetleti: kağana teklif ettilär sarsın bayrağını yabancı kafasınnan. Sardırdı. Dedilär çıkarsınnar ayakkablarını. Çıkardı. Şimdi var nicä girmäge. Ama esap aldı kağan, ani şah ta izin vermiş kapuyu alçaltsınnar. Çok-çok düşünmeyip, İstemi iyiler geri dooru da kışın-kışın girer şahın çadırına. Şah ilkin kaydı üfkesindän böylä "arsızlık" için, ama çok dayanamär da bir gülecäyä çıktı durgunamaz, zerä onun şah kafasına böylä iş gelmediydi geçän sefer. Öylä güldü bakarak kağanın kışına, ani onun tronu, nända niyet koymuştu kabletsin türk başkanını da kin çıkarsın, atlardı onunnan barabar. Kağanın da gülecäyä çıktı da dönüp şaha karşı önünän ikisi güldülär üreklerini tutarak. Hem ikisi dä bilärdilär ne için güler biri.

- Şahlı şah, boşuna savaştın sän bizi üstennemäge şiretlikän, bizi, kır insannarını, - gülüş arasında gücülä dedi bayılarak İstemi-kağan. – Bizim "yaban" kırımız üretti bizi artık zor yaşamaya, zerä o ister bizdän ariflik!

- Sizä, kırıcılara ama, büyük devletlär uzaktır, - iyirenmeklän dedi şah birdän durgunarak gülmesindän. – Siz hayvan urunda bulunärsınız!

- Sayılär sizä, büyük devletlerä, bizädän uzak. Annaşmaklar uzanmadı. Şah gördü zoru kayıllı olsun. Annaştılar, ki Sogda kalsın bütününä Kağanlığın içindä, ki "ipek yolu" Çindän Bizansa serbest olacak kervannara, perslerin tarafından köstek olmayacak...

Hepisi bunnar oldular yazın 571 yılda bizim yılsayısına görä, ya da "Tavşamin" yılında eski türk-oğuz yıl sayısına görä.

İstemi-kağan ensedi onun strateg becerikliyi, o kazandı Persieylan kavgayı! Ama asker kuvedinnän dä, nicä bir devleti. Dünya istoriası için bu kavganın en başlıca rezultatı oldu, ani açıldı "ipek yolu" da genä baalattı Gün-duusunu Gün-batısınnan, baalattı bu iki dünyayı, verip eni kolaylık onnara ilerlenmäge. O büyük kapıcı şahın havezleri kestirildiği göçücülük kırın insannarını kendi kuvedi altına almağa da kul etmäge.

Hep o yıllarda İstemi-kağan oolarınnan yaptılar taa bir kaç asker seferi İtil deresinin öteyanına da Kağanlığın kuvedi altına aldılar hazarları,

Poyraz Kafkası hem azak, genişledip Kağanlığın anniklarını yakın Dnepra deresindän, kovalayıp avarları Batıya dooru taa uzağa...

* * *

Basar-bek unudamazdı Kuroğun gelinini Küleni da hep düzardı tuzağını, nicä kurtulmağa onun kocasından, nicä yapsın, ki Külen yalnız kalsın. Da yaptı öylä, ani Kuroğu askerä aldirdı, esaplayıp kolayınnan kazansın Küleni.

Yalnız kalıp, Külen, hem bilip, ne korku onu bekler, o savaşırdı hep saklanmağa Basarın o hırsız gözlerindän. Göçärkän hepisinnän barabar hem eni da erlerä, o karışardı arabacığınnan ba bir, ba başka sürüyä. Ama açan durgunardılar erindä taburcasına, bu arsız adam tez bulardı onun yamalı çadırını. İhtiyar Babaoğ-atadan o hiç sakınmazdı, uşaklardan da genä... insannık onda kalmamıştı bir dä drem... Sade Külen, o bilärdi, ne çekärdi kovalayınca bu dadanık köpâyı önündän. Da hep böylä bütün vakıt...

Kocası gidecäyä zaman dediğdi ona, baksın hayvannarı, bare biraz ziyedelesin onnarı. İlk çocucağa, Ülmaz, şansora kabacaydı, gezärdi otlatmakta. İhtiyar da yapardı başka işleri, ama Külen hem içer-ev işlerindä, hem dä havancılıkta kaçınardı, nicä yalnız karı, bekleyeräk dönsün kocası. O dediğdi, ani bekim bişey varlık getirecek cenktän, nicä başkaları...

- A-a, diyil lâzım, - dediğdi Külen, - yaşarız neymizlän var, aalemin işleri bizä yaramaz, - ne aalasın bir ana ya da kız senin beterinä...

- Hadi, hadi, - dediğdi Kuroğ, - bakarız... diri kalsak...

- Sän tamahlanma, - esabına urduydu Külen, - unutma Kırın kanunnarını, adetlerini!

- Aşuna-beyin nasaatını, - ekledi ihtiyarcasına Babaoğ-ata.

Külen bobaylan çok kerä aklılarına getirärdilär bu laf etmelerini hem düşünärdilär, nicedir o orada cenktä – Külen kocasını düşünärdi, Babaoğ da bütün kuvedinnän savaşırdı tutmağa varlığını.

Bir kerä ama Basar kolladı onu kırdä da ansızdan kavrayıp çekti onu atlı beygirinä da saklı haydadı bir kendi çobanın şatrasına, taa uzak kırdä.

- Sän, hayırsız adam, neçin dokunärsın bana, başka kocanın karısına? Hiç korkmärsın, ani böylä zorlan iş için bizdä ölüm adeti var? Tfu! Maskara! Hayın zorladıcı!

- Neçin zorladıcı?! Sän kendin kayılsın, çünkü burada bulunärsın benimnän...

- Sän beni zorlan getirdin burayı hırsız! Bu maskara şatraya! Maskara yuvana!

- Bunu kimsey görmedi... Sän taa islâ çek benim çizmelerimi, bän bekim artık, lâzım hatırlayasın beni.

Külen, sansın kılıç güüsünä dayalı, ... yok ne yapsın, çeker bekın çizmelerini... sarı zamş çizmelerini...

Şindi çöz da soyundur benim halatımı, zerä yorgunum, isterim dinnenmägä biraz. Sän ama ol burada.

Külen düşündü – ko uyuklasın da o zaman biler ne yapsın... da çeketti hızlı soyundurmağa bekın sırtından halatı. Basar ama ansızdan dartâr Külenin eskicä, yufka halatını, kavrâr incä belindän kavi askerci kollarınnan da yattırâr erdä döşeli derilär üstünä...

Külen kaybetti kendisini, dünyası döndü başı-aşaa, türlü renkli şafklar, alkacıklar şıladılar göz ardlarında, kafası uuldadı bir çirkin boran gibi... onu sansın yuvarladıydı bir sürü fena köpek, paraladıydılar parça-parça...

Ama diriymi, neçinsä?...

Göçä-göçä hep ileri, onnarın kervanı hep uzaklandı o maskara şatradan, angısı gecä dä gelärdi gözleri önünä, bir titsi aman gibi...

* * *

Ordu-askerin ardına, kağanın izininä görä, geldiymi kırıcı insannar da mallarınnan, arabalarınnan, erleşeräk eni kırlarda, buralı yabancı insannarın da arasında. Çoyu laf edärdilär oğuzlara yakın dillerdä, nicä karluklar, nuşubilär... Yavaş-yavaş türklär, oğuzlar geçärdilär Kafkasa da, haliz Azer denizi boyunca etişip "Ateşli ilä" eski albannara, nändä şindi azerbaycannar yaşâr.

Türklär komşu olduydular eski slavlara da şansora, angıları o zamannar hep göçücülükän daalarlar içindä yaşardılar – şindiki rusların dedeleri.

Büyük Kır Hızlı yaşandırılardı eski türklerin hem oğuzların çalışmalarınnan. Başka da insannar senseleär tezdä kendilerini türk senselesi saymağa başlardılar - dili, giyimneri, adetleri üürenärdilär. Büyük Kır gözäl dirilärdi, eni soluk kazanardı...

- Bu erlär taa zengin imelik tarafından, - uslandırardı Babaoğ kahırlanan gelinini Küleni. İhtiyar yardım edärdi taa büyücek torununa Tulmeza fikirleşmekte hem kimi ilin işlerdä, açan çocuk kazardı dörtköşeli bir kuyu kufnä yapmağa deyni bir hırleţlän, angısını Babaoğ almıştı Harezm ustalarından. – Var nicä kendimiz dä ekelim biraz.

- Canım, Selenga boylarında da hepisi vardı, - oflardı Külen.

- Elbet, ama burada sansın taa yakın, diyil lâzım dönmeğä 5-6 gün geniş dolaylarda bişey bulunca... Hem buradaki insannarda avadannıklar taa iyi, ne kadardı bizdä orada..., - kayıl olmazdı Babaoğ-ata, savaşarak bu lafların ardına saklasın kendi özlemine Selengaya.

Burada islâ, anam, - karıştı Ülmaz, - biz yaşayacöz erimizdä, gezmeyecez oradan oraya..., - ekledi çocuk sileräk teri annısından bir tutam eşil otlar.

- Elbetki, çocuğum, - ofladı Külen. O sade kendi bilärdi, ne ona karıştırdâr sevinmeğä, neya sevinärdi şansora çoyu, sevinärdi gençlär.

Bu oğuzlar durgunardılar şansora yaşamağa Aral denizin hem Sarı-Darya denizin kırlarında. Küycezleri düzärdilär taa çok batıda, ama ilkyazın bu hayvancılar hep gezdirerlär mallarını bayırlara, kış için dä getirerlär onnarı geri küy kışlarına. Burada su da çok var, çoyu balıkçılıklarınerdä zanaflanärlar hem avcılıklarınerdä, diyil sade açık kırdä hem çöl erlerdä ceyran

tutmağa, ki imägä artık datlı yaanılarını, ama derä deltalarında, kamaşlarında da türlü kuşları okları urmağa. Bu erlär sansın haliz öylä, ani taa zengindi imek tarafından – başçacılık ta, meyvalık ta, kâr biraz ekincilik tä vardı kolay tutturmağa sulara yakın erlerdä.

Ama mavi Selenga, altını Orhun hem Onon dereleri için pek darsıyardılar, o küçüklük, en ilk o erleri için cannarı acılı dalga taşıyor. Bunca er geldi onnar burayadan. Sanki burada mı kalacaklar şansora – uzak o soy-oolardan, ani kaldılar oyanda, da Altay bayırlarını görerlär her sabaa gün duumasının dumancık perdesi içindä. Buradan o sevgili bayırlar hem kırlar görünmerlär...

* * *

Kafkas düyüşlerindän sora Kuruoğ yollandı evä getireräk bir kâmil hazar beygiri hem türlü şeylärän üklü bir devä, ama üç esir-kul da: bir adam hem iki dä kafkaslı kız. Sade ani Külenin çadırını o pek zor buldu, zerä o cenkteykän bunnar erindä durmadıydılar. Kuruoğ bilmäzdi, nändä onnar durgundular ya da var mı onnar dünyada – karısı Külen, uşakları Ülmaz, Tursun, Barlı, Nazlı hen ihtiyar bobası Babaoğ-ata. Sora-sora ama hem hayvannarın damgalarına bakarak, çok gezdiktän sora, rasgelä türlü damgalı sürülerä – “zimba” da, “kertik” tä, “çizi” dä, “çatal” da, “Gün” dä, “Ay” da hem başka da, taa rasgelincä kendi senselä damgasına “kazayğı” da buldu aylesini saa-sem. Çok sevindilär hepisi, aaladılar da sevinmektän...

Nelär getiridiydi Kuruoğ cenktän faydalı olacaklar onnarın yaşamasında da, işindä dä. Ama kul-kızların birisini, en güzelini hem kıvrak boylu kürcü kızını tutär içerdä izmet etsin. Buna Külen hem oolu bakärlar biraz şüpeliklä. Ama Külen susär, hem bilir kendisini, ne için susär... O görer, ani onun inan kocası nicä-sä diyişilmiş, olmuş taa kıyışak, lafçı hem, “kim bilsin, taa da nicä...”

Askerdä Kuruoğ, hakına ani, olmuştu başkaca, çok işlär görmüştü – iyi dä, kötü d, kıymetli dä, kıymetsiz dä. Ama nicä da olsa, onun kendi karısı-eşi, Külen, çok taa iyi başka karılardan, taa gözäl, taa sevgili ona hem o pek özlemişti Küleni, makar ani cenk yollarında rasgelärmış karılar biri taa iyi öbüründän! Kuruoğ belli adamsanmıştı- enercialı, keskin açıkgöz, benzemäzdi o kadar o karannik göçücüyä, angısı o zaman kalkındıydı istär-istemäz Selenganın boylarından brakıp geri Altay bayırlarını...

- Külen mari, ye o bek... Basar?

- Ah, Tanğri, ne maskara hem arsız minnet! Ne kadar ziyetledi o beni, salt bän bilerim... Ama, alle, kurtulduk ondan, görünmedi bir nedän sonra.

- Görünmeyecek tä o şansora! Kemikleri olmalı biyazyärlar artık pelinnik arasında... Karşı ettiydi bizi ansızdan ay-ayıdın bir gecedä – beygir üstündä o baalı bir genç gelini dötürärdi...

Külen döndü, üräyi düyüldü kuşkulu, soluğu diyişildi: “Sanki, biler o işi ... aman?”

- ... Günä emindim, ani o şakal seni kapmıştı da hırsızça kaçardı...

- "Biler, aman!" – umutsuz düşündü Külen, da az kaldıydı açıklansın kocasına, aalaşsın.

- ... da yardım kafasını bir kılıçta! Mındarlığın!

Külenin canından sansın çıkarıldı bir sivri buçak, o ilinnendi birdän. Da o kıyıştı:

- Ye kimdi o genç kız, zavalı? – sordu Külen sansın hiç bişey gelmemişti ona, çözüp enikunu o kara kalın peliyini, ki enidän örsün onu, nicä alıştıktı yapmağa oğuz karıları, açan elleri haylak.

- O insancık mı?... "zimba" damgalı bir senselä kıızıydı... da bu hayırsız Basar kapmıştı onu güvesinin arabacığında evlenmek yolunda, öldürüp o oğlanı hiç bir kabaatsız...

- Ye nända o zavalı kız şindi? Naptın sän onu? – dalgalanıp, istedi ardını arasın Külen, da sansın duydu da, ani soruşu onun arsızdı, ama ne yapsın, karı akılı?...

- Kızı mı? – biraz tikanıp sordu Kuruoğ, duyup, ani Külen ne-sä şüpelener, - nasıl "näptim"? Elbet, sordum: kim o, neredän ... da ... geçirdim anasına-bobasına... bir küycezä... uzak buradan ... - da gelip kendisinä - hı, ne yapacaydım? Sän, ne Külen?

- Hep beygir üstündä mi?... - kastetti Külen, ama görüp, ani kocasının üfkesi çıkâr, çevirdi lafını. - Ye, sän, ayolum, o kıza diyidiysän dä ... benim azarım sana yok ... san adamsın .. yaşamak sa... cenk sä...

- Ye... bekim benim azarım sana olmasın...? – birdän çevirdi lafını Kuruoğ.

- Ne sän. Kuruoğ? – genä kuşkulandı Külen. – Bän ne zor çektim yalnız, böylä işlerä mi aklım gideceydi? O köpâyı... bir kerä kaynak suylan haşladım... o hep... başka kerä dä yımışak mayızlan o hayın gözlerini doldurdum... komşular hepisi bilerlär artık... tä sor! Bir kerä ama, doorusunu söyleyim, atlı gelip şu maskara, ansızdan tuttu ardımdan peliyimi, da...

- Ne "da"?...

- ... ama bän öylä keskin çekettim baarmağa, ani çadırdan fırladı Babaoğ-ata kılıç elindä, bir kaç ta karı komşu çadırlardan... da beni o cenabet braktı... ama kılıç-kılıç düyüştä o yaraladı bizim zavalı babamızı... aman-aman, kahrırım benim hem günahım da ihtiyarın zor çekmekleri için o zamandan beri, - aalamağa çeketti Külen fitasına titireyerek sesinnän.

- Ye, hadi, brak Külen, uslan... dedim ye, ani kemikleri biyazyır pelinnik içindä...

Külen biraz uslanıp, gözlerini sileräk uzun etäyinnän, bir başka kuşkusunnan dedi:

- Öylä, ama, ye annarsa bir-kimsey, ani sän... onu?...

- Yok nasıl annasın kimsey, ne sän! Tanğri-gök bunu yapmaz... o kendisi karşılaştırdı beni onunnan... hem ani artık maskaraydı o köpek bek... - korundu sansın Kuruoğ, ama ürayına biraz korku damnadıydı.

Nicä dä olsa, Kuruoğun ürayı biraz ilinnendiydi da, şüpelär sansın braktydılar onu, o şansora inandıydı, ani onun Küleni düşmemişti o hayırsız bekın elinä. Bu şüp zerä artık yaralardı onun ürayını askerliktä, cenktä, makar ani onun atlı sırasında dostu Görük hep uslandırardı onu güleräk:

"Kuruoğ, oolum, ayıflanma hiç, makar ani seyrek karı var, ki taa sonunda verilmesin erkäyâ... ama böylä iştan karıya bir dâ zarar olmä!.. Bak-sa, beygirini senin haydarsa birisi, var kolay katılsın! Bundan sän kork!"

Külen dâ korktuysun açıklasın adamın kıskançlığını, zerä kendi belasını da o maskara beklän sakladıydı, düşünüp: "Ne oldu, o oldu, şansora... ama ko geçsin, baaşlansın, unudulsun..." Ama bilärdi dâ, ani hepisi baaşlanär, ama bişey unudulmâr... ne zaman-sa, genä aklına geler...

- Bizim Ülmaz koca oğlan olmuş, evermäğä vakit diyil mi? – birnedän sonra çevirdi lafı Kuruoğ.

- Sän ne? Ye "erginnik" adeti – girginniyini denemek? – kayıl olmadı Külen. – Biz seni bekledik.

- Aslı, biz lâzım gidelim aksakala ilkin, o bizä akıl versin, - kayıl oldu Kuruoğ. – Çocuk hazırlandı mı?

- Hazırlandı, elbet. Babaoğ-ata da yardım etti, üretti, hem Payvan-pelivana da gittiydik...

- Payvana mı? Pek islä! Bana kalär gideyim onunnan yaban kıra saygak avına hem daalara ayı avına.

- Sade bak onu, uşak zerä artık. Evermek için dâ, elbet, düşünelim lâzım. Tä... var bir kızçaz, yakın bizim kışlamıza yaşär, pek yakışıklıca, gözelcä. Bir kerä, uzak otlatmakta Ülmaz görmüştü onu apasınnan, sora da Çiçäk, adı onun öylä, başlamış yalnız da gelmäğä da... sevmişlär biri-birini.

- Ye-e, yabancı senseledän mi?

- Yok, o da oğuzlardan.

- Ye sän kendin onu gördün mü, öylä metedersin?

- Sordum, laf ettim. Ülmaz brakmadı beni çıkmayınca o kıra, da buluşmayınca Çiçäklän...

- Ye, ye, da?

- ... kız dediymiş... ani bän gençmişim...

- O dooru demiş, Külen, hem gözälsin dâ, inan...

- Ha brak, Kuruoğ, neräm benim genç?...

- İnan, inan, gençsin, gençsin... bän çok karı, kız gördüm, ama senin gibi görmedim! – düşünmesiz kaçırıldı Kuruoğ.

- Ha, yalandırma, diyil dooru, brak...

- E, inanmârsan, nâbayım sana?

- O zaman söylä, ne için içirimizdä tutärsın bu genç kul-kızı? Ne, sana çırak kul-kız lâzım? Çadır içirindä? Yollasana onu da otlatmağa, ya da kolver gitsin serbest. Çünkü dersin, ani bän... "gençmişim"...

Kuruoğun esabına bu dönemeç iyi gelmedi, ama sustu.

- Askerä dâ şansora gitmeyecn, etti! Kolvermeyecäm! Biz dâ lâzım işimizä bakalım, uşaklar kalkınär... Tamam! Bu erlerdä var neylän zanatlanmağa, hem, deyecäm, artık biz dâ bir evcöz tuturalım sarı çamurdan, nicä başkaları, örtelim, suvayalım üstünü... kışın taa kuytulu olur, ne kadar o partal çadırlar, şatralar içindä... Tä kimisi yaptılar sarı toprak evcezleri, çamura taş ta katärlar, pençerä braktılar gerili incä deriyän, aydinnik olsun içerdä... Yaşamağa böylä yataklarda başka olur...

- Deri – o islâ, lüzgâr geçmeyecek, - kayıl oldu koca. – Gördüm bân hazarlarda, ugorlarda da Kafkasta evlâr "saklar" derlâr, bizimcelâ geler nicâ "saklanmak eri" sansın... Dursa bizim bu çadır-şatralı küy- cezimiz erindâ, yapalım... ama, bakmışın, genâ kalkınıp, nâni-sa başlarını alârlar... zerâ, nicâ var bir laf: "Kaç şatra, o kadar fikir dâ var".

- Ne kadar da durarsak... bitkisiz dâ yaşamayacâz ya, hep geçinecez biz dâ ne zaman-sa. Ama deneyelim biz dâ insancasına yaşamağa, toplanmışkan bireri – eni erdâ, eni yaşamak çekedelim.

- Ye, ama...

- Ne ama? Sana kolaydı, san çadır içindâ çok-çok durmârsın, ama bân... Yok, lâzım deneyelim.

Gün kavuşardı, kızarak bir büyük tepsi gibi da duyulardı gecenin yaklaşması. Sır-deredân esti bir lüzgârcik, gündüzdân yısınımış kırım kuru sıcak soluğunnan; gün kavuşmasının ateşi eriyârdi da avşam karartıları akışarak silârdilar gökün hem kırım arasındaki çiziye, gittikçâ yudarak onu...

İstemi Kağanın düyüşleri.

Kağanlığın bu Batı yarısında İsteminin kaganlığı altında işlâr olarkan, yaşamak Aral, Sarı-derâ, Emba, Beş-derâ kırlarında erleşrâkân, perslarlan, avarlarlan, ugorlarlan, hazarlarlan düyüşlâr gidârkân hem Batı yarısı kavileşrâkân, Gün-duusu yarısında Gök-türklerin İlk devletindâ durumnar biri-biri ardı sora diyişilârdilâr.

Ötüken merkezindâ, Orhunda, kağan oldular: ilk Bumın-kağanın oolu Kara-Usık-han, sora onun oolu Mukan-kağan. Onnarın vakidında Kağanlık pek parlak olduydu öylâ 572 yıladan, zerâ Batı yarısında bulunardı pek becerikli kağan, onun amıcası – İstemi-kağan. O ama Ötüken kağanına pek baş urmazdı, Mukan da yoktu ne yapsın, zerâ amıcasının şanlığı artık büyüdüydü Persiyei ensediktân sora hem bir bek kızını pers şahına everdiynân. Ama onun vakidında koyuluydu öylâ bir tron sisteması "bölgâ-basamak" sisteması, angısına görâ tronu kabledârdilâr hısımcasına, da bu takım Kağanlık daalmazdı, kavi durardı bütün Asiada. Ama trona gelincâ o kandidat olardı bölgâ hanı da beklârdi sıra ona gelsin, 558 yılda Kaganlığın vardı 4 bölgesi, ama taa sora olduydu 8 bölgesi.

Mukan-kağan öldü 572 yılda da onun erindâ, eni sistemaya görâ geldi onun kardaşı Tobo-kağan. O bölgüleri paylaştırdıydı: Gün-duusunda kendi torunu Şetu; Batıda – torunu Buri; Poyrazda - oolu Törâmen; İstemi-kağanın oolları Kara-Çüriye Edi-su, Turksanf ta – İtil hem Ural bölgesindâ; taa bölgâ Mukanın oolları Amrak hem Tegin-şad. Kendi Mukan da baş-kağandı bütün Kağanlağa, amıcası da İstemi bütün batı yarı- kağanlığının kağanıydı. Kuvet, bu takım bulunardı hem kalardı peşkin hem sınaşlı adamnarın elindâ. Böylâ sistema varmış eski hunnarda da, ama biraz başka türlüymüş.

Kağanlığı kullanardı Aşına-beyin dinastiyası.

Hepisi türklâr askerdilâr. Hayvancı, göçücüydü oğuzlar, karluklar, tolistlâr, nuşibilâr...

Aslı, bölgâ hannarın aralarında uruşmaklar da olardı...

Burada Gün-duusu yarısında da bu "İpek kervan yolu" için politika gidardı çinnärlän, angıların da büyük interesi vardı ipeklerini Europaya geçirmäğä, satmağä. Zerä Çin-ipeklerinin zınsıntısıydı. Ama ipek alış-verişliyi pek kurtarardı türklärä dä, sogdalılara da.

İşi sevän çin çiftçileri büyüdüldilär çok böcek dut yapraklarınnan da çıkarıldılar onnarın sarı kozalarından paalı ipek ipliklerini – bu paalı malları, angılarını kullanardı lux işleri için çin padişaalari hem satardılar onarı aşırı devletlerä – bunun için dä artık açılmıştı çok eski zamannardan transasia "İpek kervan yolu", angısını çok cannandıradı becerikli sogda alış-verişçileri-aracıları. Ama Türk kağanlığı peydalandılığından beri Çin o kadar boldan kullanmazdı o yolu, zerä ilişardı Kağanlığın intereslerinä. Başka taraftan, gelir çıkarmağä bu yoldan pek istardı Persia da, eftalitlär dä, koyup türlü kösteklär kervannarın önünä. Bu köstekleri İstemi-kağan pakladıydı 568 yılda enseyip eftalitleri, 571-572 da enseyip persleri – "İpek yolu" şindi serbest işlärdi, fayda da olardı hepsinä – Asiaya da, Europaya da. Çorbacıydı ama Türk Kağanlığı, zerä annıkları etişardı Gün-duusunda Çina, üülen tarafında Persiaya, Gün-batısında da Bizansın Kırımındaki kolonialarına – büyük hem kavi olduydu, Aşina-beyin nasaatına görä. Olduydu bir devlet, angısı düzardı kendi kültürünü eski hun kültürünün üsek tradişialarına görä, angısı Çinin, Persianın hem Bizansın Kültürlerinnän yarışar. Onnarı o geçardı dä kimi taraflardan: yurtluk düzülüydü nicä "İl", nicä "Bölgä-basamak" tron sisteması, nicä rang yerarhiası, asker dişiplinası, diplomatia hem nicä açık bakış dünya yapısına – karşı komşu devletlerin ideologia sistemalarına; düzdüydülär hem kendi yılsayısını – 12 yıllık ıtklasını hayvan adlarınnan her bir yıla: Domuz yılı, Köpek yılı, Horoz yılı, Maymun yılı, Koyun (Keçi) yılı, Beygir yılı, Yılan yılı, Dragon yılı, Tavşan yılı, Bars yılı, İnek yılı hem Sıçan yılı. ıtkla bittiyinnän, 12 yıl geçtiynnän, sayı çekeder genä o baştan – Domuz yılından.

- Ata-baba, ye bu adlar şindi dä kullanılrlar.
- Elbet, kullanılrlar, hem bu bizim dedelerimizdän kalma.
- Ne kâmil dedelerimiz varmış!
- He, dostlarım, bizim oğuz-türk dedelerimiz o zamannar çok kıymetli

hem girgin gezärdilar Toprak üzündä, çok fayda getirerek Dünya istoriasına. Kim dä karşı gelärdi dik adamnarı eşil ya da mor halatlarla giyimni, yakaylan açık sol tarafına, kuşalı gözäl kayışlan, kırmızı şalvarlarla, keçä çizmelärlän, deri-kürk kalpaklarla atlı asker beygirlerindä, bilärdi, ani onnar türk ya da oğuz adamnarı! Kıvrak boylu, tombarlak suratlı, biraz kıynaş gözlü, kara kaşlı, kalın, uzun peliklärlän, etli-şıralı dudaklı kızlar, karılar, gözäl, parlak renkli uzun fistannarla yortularda donaklardılar senseleyi Altaydaki mavi gözleri altında, Orta Asiadaki da gür otlayacaklar arasında... Kim kırlarda çalışar, kim dä askerdä...

Türklärin tombarlak çadırları pek uygundular kış suuklarını geçirmäğä o zamannarda. Ama ne gözäl dilimiz, türkülerimiz, avaramız vardı. Dilimizi üürenmäğä, annamağä deyni Çindä düzdüydülär bir Çin-türk (oğuz) laflığı; çin imperatorun serayında, çin zenginnerindä seraylarında, bizim muzikamizi orkestralar çalardı, türk, oğuz giyimnerini moda yaptıydılar,

konuşlarda türk-oğuz mancaları da verilirdi; çinnär hem pek savaşırdılar yannaştırmağa türk askerlerini, "kır girgin çemreklerini", nicä deyärdi çinnär; türk göçücülerin simboluydu mavi gök rengi; sarı renk onlarda toprağın stihiası hem inan simboluydu; türk cigitleri havezln evlenrdilär gözäl, kıvrak boylu hem incä duygulu çin kızlarının; çin imperatorlarının tiraniasından çok çinnär kaçardılar da saklanardılar türklerin musafirci, göçü konaklarında, hısınaşardılar onnarlan.

Çin ödärdi türklerä vergi çok ipek malları, angılarinnan türk hannar sarardılar çadırlarını, ziyedesini satardılar. Kağanlık çorbacıydı Asiada, onun aar atlı askeri ensenmäz askerdı o zamannar. Enseyip duşmanı, türk askerbaşı İstemi-kağan söyledi:

- Biz, türklär, bilerez acımağa ensenmiş, saymağa nedir kâmil hem sevmäğä yabancıyı hem tanımağa sizin kültürünüzü!

563 yılda Yan Tzan denediye diyiştirmäğä çinin politiksını Kağanatlan, ödämemäğä vergi, unudup ani türklerin aar atlı askeri diyildi sade taa manevralı, ama üüreniktilär frontal uruş ta yapmağa...

Nicä kendi vakıdında jujannar, çinnär dä türklerä deyärdilär türküt ya da türük.

Çinnerin kendi aralarında annaşmak yoktu, düyüşärdilär dä, ba bir tarafı danışardı türkütlerä yardım için, ba başka tarafı – türkütler etişmiştilär Sarı denizin kanarlarına, nändä yaşardı üç senselä: tatablar, kidanılar hem tatarlar da hepisi laf edärdilär moğol dilinin dialektlerindä.

Mukan-kağan bir kaç kerä gitmişti çinnerin üstünä da enseyip, koymuştu onnarı ödesinnär Kağanlığa 100-ar top ipek bezi yılda. Ama 572 yılda Mukan-kağan öldü. Onun kardaşı Tobo, olup kağan, baarışmıştı çinnärlän. Bu iş kolayladıydı türüklerin kültür baalaşmalarını çinärlän. Kağanın seray-stupunda peyda olmuştu buda popazları da çevirmiştilär Tobo-kağanı budizmaya. Bu taa da pek kavilettiydi Kağanlığın autoritetini Çinin üstünä.

Bu takımdı Kağanlığın Gün-duusu annıklarının durumu, koca devletin o yarısının durumu 6-cı asirin ortalarında.

* * *

Avarlar, kısa vakıta, batıya kaydıktan sora, kapladıydılar Tuna deresinin meydannarında toprakları da birerdä Nistru hem Nipru kırlarinnan çorbacıydılar koca kır meydannarına, basıp oradaki senseleleri – üülendeki slavları, volohları, tiverleri hem ugıçleri, düzmüşülär büyük hem kavi Avar Kağanlığını.

İstemi-kağan bir kerä bilä unutmazdı, ani avarlar türklerin en uslanmaz duşmannarıydı. Bunun için o lâzımdı yapsın hepisini, ki durgutsun onnarın Gün-duusuna geri gelmesini. Türk askeri genä kalktı ileri gitmäğä Batıya Poyraz Kafkasta da çıktıydı Bizansın annıklarına Kırım-Bosporda, kaplayıp bulgarları, belencerleri hem hazarları. Derbenttä ama türklär durgunduydular, da bakıp o kalenin kaviliklerini, döndüydülär geri.

İsteminin ama bu seferdä ne fikir gelmişti kafasına: açsın bir eni kervan yolu, perslerdän koruntulu olsun.

Bizans kısırlı iki taraftan, perslärlän hem avarlarlan, gördüydü zoru eniletsin annaşmasını Kağanlıkkan. Tezdä Kostantinopoldan İustinin yollanmıştı Eutihi, İrodion, Kilikiyalı Paul hem Anangast geldiylär İstemi-kağanın serayına da yazıldıydı annaşmaklar – faydalı Kağanlığa da. Bizansa-sa, şansora korkuluydu kalkınan arablar da, angılarını durgutsun vardı kuvedi sade türklerin.

İustinian ama lafını tıtmazdı, baarışmıştı avarlarlan.

O zaman İstemi-kağan lâzım olduydu hazıra getirsin İtil deresindä duran asker bölümnerini.

O hazırlardı büyük cenk seferlerinä.

...Ama 576 yıl. Maymun yılı, aman yılı... O geldi iyi nişannarlan, borannarsız, zararlırsız, az kaarlı kışlan... şindi dä, ilkyazın erken buzluksuz... Birdän gür eşerdiydı kır tazä ilkyaz büyümnerinnän. Uçup geçärdi günnär. Türü gür otlar, angıları o sıcak pek hem kuru yazın havaları gelincä islä olduydular dönüp başka kokuya, başka dada, alaf olmağa hayvannara hem asker beygirlerinä. Kır meydannarı genä dolduydu çadırlarlan, koyun sürülerinnän, sıyr sürülerinnän, beygir hergelrinnaän, eşek, devä dä sürülerinnän, angıların ardına çobannar, sırtmaçlar, hergeleciär gücülä yetiştirerläer kaçmağa, çalışarak ne kadar taa faydalı kullanmağa otlayacakları, ki kazanmağa ne kadar taa çok maasul. Güneşli havalarda şen oynaşardı nicä her kerä biyaz, kara, alaca kuzucuklar, olacıklar; buzaacıklar, kulilär, koduklar komur da vardı, sura da , kızıl da... Hepisi güsterärdi sansın bir kısmetli yıl bu türklerin, oğuzların, karlukların, nuşibilerin hem hepsinin o kır senselerinin zor yaşamasını...

Kağan da, çaarıp hepsini bölgä hannarını, asker başlarını izin verdiydi hazırlasınar askerleri, beygirlerä alaf hem hepsini ne lâzım bir eni seferä.

İstemi-kağanın stupuna öylä dä dayma gelärdi asker bekleri da istärdilär eni sefer, eni kazanç, onnar beenmäzdiälär bu uzun uslu aralığı...Kar Çuri-han da, onun büyük oolu, bölgä hanı hep gelärdi sormağa bobasına, ne zaman seferä yollanacaklar.

- Bän düşünmäzdim tezli seferä, - söylärdi İstemi-kağan ooluna hem bütün askerlerin beklarbeyinä Kartala, angısı hep kağan gibi usluluğu bakardı. – Ama Bizansın imparatoru, İustinian II-cı, yalancı çıktı bizim önümüzä, satär bizim aramızda annaşmakları, kollayıp sade kendi intereslerini. Onu lâzım sarsalamağa ki taa sesleyici olsun – artık şalvir kendisini koyâr!

- Ye, ama o çok uzak bir memlekettir, - inansız dedi beklarbeyi Kartal.

- Biz ama askeri götürecez Kırımındaki bizans kasabalarına.

- Orada diyil az zenginnikläer bulur bizim ordularımız da uslanırlar, - ekledi Tardu Çuri-han.

- Kırıma Kafkas poyraz düzlüklerindän gidecek oolum Turksanf. Boşuna o azarlamamıştı bizans diplomatlarını bu kışın, ani imparator götürer ikili oyun bizinnän, ani onnar ikiüzlü - onnar on dillän adärlar, irrinnän

dä aldadârlar, rum minnetleri! Ama onnarın plannarı toz gibi havaya uçacaklar!

- Kardaşım kâmil kestirmişti onnarı o zaman, - güldü Çuri-han.

- Biz uracâz genâ avarların üstünâ, sayılâr, bizansların da üstünâ! – kararlayıp dedi İstemi-kağan.

Ama ansızdan, İstemi-kağan, saa hem kavi, çiçek açan adam, hasta yatağına düştüydü – avarlaran geçmiş düyüşlerdân bir yarası açılmıştı da pek zorladardı onu hem eridârdi onun batır saalığını.

Hastanın dolayında büyük kaçışmak, ayıflanmak. Kimsey istâmer ölsün bu pek paalı adam, türklerin, oğuzların hem hepisinin sevgili bobası... Nelâr sade çalışmazdı falcılar, okuyucular, cadılar, şamannar – ama yardım olamazdı – hep taa zordu hastaya, bu azan yarasının ateşinâ karşı olamazdılar bu imdatçılar...

- Sizin kağanınız inanmâr iyi ruhları, tâ ne için dä ilaçlanamâr, - zihirli dediydi kağanın fikircisinâ bir büücü Gogondan.

Fikirci bişey demeyip, kahırlı girdi kağanın yatağına. İstemi uzalı yatâr üzü yukarı, şansora artık may duymayarak dayanılmaz acıyı ayağında; acısa hep dalgardı onun bütün güüdesini, kâr kafasını da, makar ani onun başı yaşamasında acımamıştı... "Bitkim geldi" – düşündü kağan nicâ duman içindâ akılınnan da açtı gözlerini. Yatak çadırında sıslıktı, usluluktu; tepesindeki deliktân içeri girârdi güneşin şılları. O bakışladı içersini: şansora getirmişlâr kurban kaplarını – şamdallarını, altın allahlığı-Tanğriyi hem kurban imeklerini gümüş çinilerdâ. Onnar sade yufka tütüncük kolverârdilâr kurban sofrasında kara yalabık üstündâ, angısında nicâ bu işlâr – "Ne kısadır adamın yaşaması Toprağın üzündâ, kör kağanın da, Tanğri-Gökün ayırılmışının", - düşündü may seslân bu büyük hasta, - "duşman okunun sivri ucunadan..."

Onun tunuk gözleri önündâ peydalanıp sıralanardı o çirkin düyüş kavraşmakları avarlaran hem ugurlarlan Yayık deresinin boylarında, açan lüzgâr gibi uçan bir ok battıydı onun saa buduna etişip hem durgunup altındaki yerinin çetin derisindâ batamayıp onun sevgili asker beygirinâ... da şindi duyduydu ayağında hep o acıyı... istediymi toplasın, büksün dizini, ama o onu seslâmedi. – "O-o büyük, ulu, bitkisiz mavi Gök! O-o, büyük Toprak-Ana! Neylân bân üfkelenirdim seni, neçin sän benim canımı alârsın? O artık lâzım taa bu kır insannarına..." Da birdân bir acı duyguylan düşündüydü: "Ha-a! ye şah, ye inansız türgeş bekleri...?! Günduusundaki padişahlar... artık sade beklerlâr, bân öleyim!" O istâr- istemâz kaldırdı kendisini, da görüp oolunu Tardu Çuriyi, oturdu erdâ derilâr üstündâ o masanın yanında, direştirdi kuvvetlerini da laf etti her zamanki gür hem gevrek sesinnân:

- Yok, bân ölmeycâm, ko bilsin onnar, hem o maskara şah, hem satıcı türgeşlâr, hem hepsi Günduusunun tamah padişahları... hem o şalvir tilki İstinian.. Çuri, oolum! Tobo-kağana, bizim ulu kağanımıza bütün Ulu Kağanlığımızın kağanına hatır, iyilmek hem paalı baaşışlar kâr şindi yollayasın!... Bizanslıya ama – bir bulut ok bizim uzak hem uz atan yaylarımızdan, hayınına, uruma... ko şalvirlik bizimnân yapmasın!

...Türksanf, oolum... nânda o... ko yollandırsın kâmil hem ensenmâz askerimi Bospora da alsın onu! Sän dä, benim girgin hem becerikli askerim, şahı sıkı terbä-çılbirda tut... O kapıcı, soyucu persleri göçü kırlarına kolvermeyin! Tamah ta çin imparatorunu ko Tobo-kağan tutsun onnarın o duvarı ardında!... Kırın içindä kolvermemäğä, ipek yolunu kaybetmemäğä!... Kolverme...mäğä duşmannarı uslu insanın üstünä, ki soysunnar bizim gözelim-kızları, padişaa-hanumnar gibi karılarımızı!... Kol...mağ... Da sansın bir ansızdan sivri ok sapladıydı onun o kudret ürekli güüsünü yarı lafında, da düştüydü genä yatağına arkası üstünä, yumulu gözlärlän hem... alle solumazdı... Çürinin içi titiredi, o hızlı kalktı, yaklaştı bobasına, ama ossat ta çıktı çadırdan... burayı hızlı akıştılar Allahlık-Tañğrının izmetçileri kara uzun giyimnärlän, alatlı hem raatsız büyük çorbacının yaşaması için, angisi bilärdi hem Alahlığın hramını seslemäğä, hem koymağa ayozlu izmetçilerini seslesinnar kendisini. Onnan tutuşturdular şamdalları, kandilleri, angıları birdän dä tüttülär gözäl kokuyılan; Tañğri-Allahlığın idolonun aazına sürüştürdülär tazä kurban koyun etindän, kendileri dä çekettilär umutsuz rezaleti seslerlän duvarlarını – okumaklarını mırıldatmağa. Birdän içeri şamatalı girdi şaman, asılı türlü partalları, uzun tüylärlän, cıngırdakları, geniş hem tombarlak, kalbur gibi dayreylän da çeketti atlamağa kağanın ytağının dolayında baarak duvarlarını hem bir takım düyeräk dayreyi. Onun yardımcıları getirdilär da ortaya koydular bir ateşlik-mangal yanarak yalın dillärlän; onun dolayında şindi şaman taa da şamatalı hem sarsıdılı izmetini kağanın yaşaması için... kağan ama yaşamasından gitmişti... o şansora bişey görmäzdi hem işitmäzdi... Öldüydü dostlarım, pek büyük o adam, bizim kağanımız İstemi, Allah rahmet etsin, göklerin dä padişahlığı onun olsun! Fikirli hem girgindi kır kartalı gibi, kaviydi Altay bayırı gibi, üräyi genişi bizim geniş Kırımız gibi, acımaş duşmannarı bir aslan gibi, gözäldi dä Tañğri-Gök gibi, benim dostlarım... sevdi ana Kırımızı nicä kendi ana Toprağını, hepsimizä dä kudretli hem inan-emin bir boba...

...Öldüydü türklerin büyük askerbaşı İstemi-kağan.

Çadırın girişindä, kağanın sonunku evindä, iki batal askerci nicä durardılar bekçi, öylä dä kımıldamadılar erindän sıkı tutarak mızraklarını; bir dä üsek mızrakta, ani saplıydı çadırın önündä, baalydı şindi bir sarı şirit yavaş dalgalanarak – nişan, ani hasta geçindi şansora da var nicä girmäğä, prost olmağa. Kapuda asılı aşaa dooru ordu bayrağı bozkurt kafasınan, aacında baalı kara şirit.

Ölüyä toplandıydı çok insan – asker bekleri askerlärän, senselä başları – aksakallar, göçücü hayvancılar oğuzlardan hem başka da senselelerdän. Ötüken merkezindän Orhundan Tobo-kağan suitasınan geldi.

Ölüyü ilkin okuttular, fena ruhlardan paklamak adetini yaptılar; kağan giyimnerini giyidirdilär, donattılar.

Mezar-kurgan eri ayırılı, hazır, Büyük Kırın ortasında, açık meydanda, Kağanlığın Batı yarısının ortasında. Adetä görä, oğuzlar, türklär o zamannar

ölünün güüdesini yakardılar mezar ateşindä. Sora o mezar külünün üstündä kaldırdılar topraktan tepä-kurgan.

Kağanın, hannarının ya da başka büyük adamnarın kurganını kaldırdılar çok taa üsek. Tä, hazır yıvılı mezar erindä koca yakacak tepesi, ayırı yakacak. Hepisi hazır. Ama kağanın angı karısı, adetä görä, isteyecek yansın onunnan barabar, ki geçirsın çorbacısını öbür dünyaya? Taa büyükleri mi, taa genci mi? Tä, aksakallar saburlu hem kıymetli bekleler onnarın cuvabını. Karıları herkez kendi çadırında şindi...

Bir dä, aksakalların önünä gelip iyiler bir gencecik kıvrak boylu kız!.. kağanın kul-kızlarından biri!

- Bän hazırım kabul edeyim üsek kağanımızın ecel filcenini! Beni ateşä koyun! Bän kağanı sevdim... O ama bilmedi... şindi onunnan olacam... heptenä.

Aksakallar şaşırık baktılar biri birinä. Hepisi sus oldular. Kıza bu kıpımnar pek zor geçärdilär, sansın vakit durgunmuştu. Üreciyi düyüldü korkuylan, nicä o zaman, açan o çıktıydı bu ihtiyarların önünä. Korkusu büyüldü gittikçä, şüpedän, ani aksakallar kayıl olmayacaklar da onun esmer yanakları gümüş-gümüş oldular, büyük, gözäl gözleri yaşlan doldular – o kabaatsız yalvarmaklan bakardı aksakalların dooru en büyüünä. O aldı gözlerini bir tarafa. Kalan aksakallar da bakışlarını ona dooruttular. Üz kırk yaşında sert mertli fikirci kayıllı iyilti başını, kalktı da yollandı kağanın çadırına. Kalanı da örüdülär onun ardına.

Kız kuşkulandı bütün güüdesinnän da hızlandı o çadıra, nändä beklärdi o karılar, angıları lâzımdı hazırlasınnar onu ateşä...

Ona giyidirdilär jertfa gölmäyini, donattılar paalı bijuterilärlän, nicä prințesayı. Sora buyurdular ona eski adeti: prost olsun hepisinnän, ayırsın adamnarın birisini, geçirsın onunnan bitki gecesini, ki ayırılısın kendi kızlığından hem yaşamak havezlerindän... Kız ama atıldı bu adettän "bitki gecesindän" deyip, ani ister buluşsun sevgili kağannan kız olarak... iyildi hepisinä, prost oldu kendi dä dostlarınınan, başka kullarlan. O aalamadı, tutardı kendisini çetin, dik, sansın kabletmişti en üsek baaşışı ziyetleri için mi, osa bir pek ayırı yaptığı için. Hem, ne kadar taa yakın jertfa saadı, o olär hep taa açık, uslu, mertli. Sonunku adetin önündä o yalvardı braksınnar onu girsın ölüyä. Braktılar. O baktı kendisinä, donaklarına da düşündü, ani kağan buyol beenecek onu. Girdi. Seftä o yalnızdı kağannan. Hem sonunku kerä dä. O inanardı, ani onnar ikisi birerdä heptän yalnız olacaklar öbür, bitkisiz dünyada.

Kağan pek gözäl, şanlı, büyüklü, nicä diri yatardı ölü döşäyindä-lojasında, açık üzünnän, mertli bozarık saçınnan, imparator giyimindä. Kul-prințesa, şindi "serbest", diz çöktü allahlı çorbacısının ayaklarında da çok vakit susarak kendi-kendisinä söyledi hepisini o lafları, angılarını o söyleyamäzdi ona dirişkän... heptän diyil çoktan...

Şindi ona sonunku adeti yaptılar: verdilär için gümüş çolmektän "homa" içkisini, ki o öylä uyvaşıp kaybetsin kendisini, ki bişey duymasın. Duygusuz onu erä yattırdılar, sonra koydular bir masus targa üstünä örülü

baa çıldırkisından hem fışkandan... o yatardı, nicä ani şindi kâr ölmüş gencecik gelin...

Kağanın mezarı erindä koca ateşlik hazırıldı. Kalardı salt tutuşturmağa.

Büyük bir çevrä diziliydi asker dozdolay, herkezi yayan durardı kendi beygirinin yanında edek elindä, mızraklar uçlarınınan aşaa. Bütün asker silahlıydı: oklarlan kolçan arkalarında, kalkan güüslerindä. Asker bayrakları yaslı, iyiliktilär aşaa. Düzgün asker sıraları susärlar mezar usluluğunnan bekleyeräk en kahırlı adetin çeketmesini. Başka insan çoklukları da her taraflardan toplanmıştı bitki yola geçirmäğä Büyük Kırın en büyük adamını Türk Kağanlığının korucularından birini – İstemi-kağanı, Kırın koruyucusunu fena duşmannardan – Persiadan, Çindän, Bizanstan. Bir deniz insan sansın örttüydü bütün Kırı. Kimsey kımıldamär. Bütün Kır acıylan bekler bu büyük ateşliyin dolayında...

Da tä, getirerläär o Büyük ölmüşü büyük asker kalkannarın üstündä asker bekleri omuzlarında. Kağan giyimni en parlak giyimnerinnän: kırmızı halat sarı ipek şalvarlar, kara deri çizmelär, geniş, paalı metal hem taşlarlan donaklı kimir, angısına baalı biraz kıvrık gözäl kılıç paalı kemiktän tutaklan; o başkabak, uzun, bozlu saçları eşil bir yastık üstünä yatärlar, yanında da altını çelik şilemi. Ardına da iki orducu çilbirından getirerläär kağanın asker biyaz almacıklı beygirini yerli, kayışlı, tasmalı hem zaalı nicä seferä deyni; taa da ardından gelerläär yaslı Tobo-kağan, Tardu Çuri-han, Türksanf hem başka da büyüklär, onnarın da ardında gelir kağanın karıları kara giyimnärlän, uşakları – hepsi yaslı; taa da geridän gelerläär hizmetçilär, kağanın cenk kulları hem kız-kulları, insan çokluğu – hepsi büyük kahırlan cannarında. Protesia enikunu yaklaşär mezar ateşliyinä. Birdän dä o dolu kır insan başladı baarmağa, türlü sesläär çıkarmğa, kahır sesleri, acı sesleri, Tanğri-Gökä taparak yaban bakışlarlan, giyimnerini üstlerindän yırtarak, saçlarını, keskin savurdarak kolarını, güüdelerini, ayaklarını erä düyüyeräk... bütün Kır aalardı...

Da tä enikunu kolvererläär kalkannarı kağanın güüdesinnän da geçirerläär onu ateşliyin bir masus erinä, örteräk onu tazä eşil otları, erleştirerläär yakacaklar içinä başı Günduusuna dooru; kağanın ayaklarına erleştirilär kul-kızın heptän duygusuz güüdesini, örtüp bir keçä palaylan. Mırıldadı din hizmetçileri, cıngırdattı şamannar. Büyük acı, ama korku da, askercilerin gözlerindä, hepsinin insannarın da. Üç taraftan masus hizmetçilär yanar faklelärlän tutuşturärlar o üsek ateşliyi. Büyük ateş yalınları gökä kalkärlar uzun dillärlän kopup-kopup, kıvılcınnar da gök kuşları gibi uçuşärlar her tarafa; mezar ateşi yanär günün ateşinnän barabar da Türküt Yurtluğunnan bir büyük bobasını İstemi-kağanın süret-tenini geçirer insanın akılda tutmasına, yıllara anılmaya, Dünya İstoriasının büyük Kiyadına. Onun adını arayacaklar iki bin yıldan sonra da istorianın tozlu sergennerindä üreneceklär o eski dedelerimizin yaşamasını gelän türk senselerinin bilimcileri, yazıcıları, okuyucuları... hem diyil sade türk senseleleri...

O mezar ateşi yandıydı birpak, da ilkin ordular, sonra bütün o toplu insan sıravardı dökülür birer etek ya da birer kalpak tazâ toprak o mezar külün üstünâ kaldırınca üsek bir kurgan. Bundan sonra, adetâ görâ, hepisi oturdular kurban sofralarına – imâğâ anmak kurbanını hem içmâğâ ilin homa içkisindän, ki bari biraz yımışatmağâ kahır, acıyı...

Sofradan sonra girginnär, beceriklär, hep adetâ görâ, büyük ölmüşün hatırına tutundular şamatalı yarışmalara asker oyunlarında, başka da cenk yarışmalarında mezar-kurganının yakınında.

Büyük Kağanlığın bu Batı yarısında, İstemi-kağanın türk Devletini kırında bu ilk büyük kağan mezar kurganıydı...

Niceydi İstemi-kağan düyüştä, dostlarım, annadayım sizâ.

Sansın görerim bän bizim üsek saabimizi İstemi-kağanı. Bir üsek erin tepesindän o siyireder kavşmaları kara hem keskin gözlerinnän. Onun üzü bir aydınanär, bir tunär, çirkin düyüşlerin örümesine görâ, dönä-dönä bir türkilerin tarafına, bir perslerin. O verer uygun izinnär, bulär öylä laflar hem fikirlär, angıları giderlär onun inan askercilerinin üreklerinä. Baarär da kimär kerä bir acılı aslan gibi: havezlendirer, girginnendirer. O yuurär kendisini, atlas basmasınnan annısından teri siler. İşidiler onun sık hem kavi soluması. Görerim, nicä onun kudret güüsü bir şişer, bir iysiler. Saa pañçası onun aar hem biraz kıvrık kılıcının tutağını sıkı tutär da hep sallär onu belindä, hazır kavrayıp hızlandırısın duşmannarın üstünä.

Tä türki ordusunun bir payı yayannar, geri çıkınärlar. Yımışamışlar. Kağanın izini, baarması, gür dâ sesi yardım etmer. O zaman o sıkı dişlerini, gıcirdattı onnarı.

- Beygirimi bana! – baardı.

Beygiri tez getirdilär. İstemi çemrek atladı atlı.

- Laftan yaptıklara geçmâğâ lâzım, - yavaş sansın sade kendisinä dedi İstemi, kollarını Tanğri-Göka kaldırıp duva söyleyip hem "Bir Tanğri!" baarip, beygirini özengelärlän sıkär, kınadan aar kılıcını da hızlanär o askercilerin önüycä. Onun yanılmaz kılıcı ilin, bir yıldırım gibi çakıp, urär da sansın biçer duşmannarı, yattırıp onnarı çiyenmiş erlerä. Türki askercileri birdän cannanıp, sıktılar kuvetlerini ne taa kalmıştı, hızlanärlar kağanın ardına. Geçerlär önünä. İstemi-kağan, türklerin çok ensemekli padişaaşı, döner soluyarak o üsek erä da bakär, nicä onun girginneri genä kırärlar persleri. Kağanın kılıcından akär taa sıcak hem kırmızı duşman kanı, angısı kaldırmıştı kılıcını onun sevgili yurtluğuna, ki kul etsin onun uslu kırıcılarını, hayvancı halkını. Bir hizmetçi siler onu bir sarı, korafılı peşkirlän. Duşman bu düyüşü dâ kaybettiydi...

Üsek padişahımız İstemi-kağan her kerä duşmanı ensärdi.

Da tä bu büyük adam öldüydü, bizim İstemi-kağanımız, kâmil askerbaşı hem devlet başı, ani koruduğu Büyük kırı her taraf duşmannardan hem onun insanını, bizim dâ oğuz dedelerimizi, ana yurtluğumuzu. Öldüydü bizim o büyük dedemiz...

* * *

Taa yaşarken İstemi-kağan kararmıştı, ani onun erinä kağan olsun onun büyük oolu Tardu Kara-Çuri-han. Tobo-kağan da Ötüken merkezindən kayıllık vermişti.

Da tä, Tardu Çuri kalardı kağan bobasının erinä Büyük Türk kağanlığının bu Batı yarısında.

Kağan etmek çeremoniasını kararladıdılar İstemi-kağanın ölüsündän on iki gün geçtiynän Tobo-kağanın Ötüken merkezində. Bu gün geldi. Adetä görä, Tardu Çuriyi oturdılar bir asker kalkanı üstünä dokuz kerä çevrä dönerlär onun günün gitmesinä görä, insan alayı da sevinmektän baarär, selemner eni kağanı. Hizmetçilär beygirini edektä getirerlär yerli, kayışlı, tasmalı nicä seferä deyni. Tardu Çuriyi atlı pindirerlär yerä, boynusuna atärlär bir ipekilmek da sorärlär:

- Kaç yıl kağan olmağa istersin?

- Ne kadar siz kayıl olacanız hem ne kadar yurtluğuma lâzım olacam, hem dâ ne kadar bizim "Bitkisiz İlimizi" korumakta!

Büyük toy-konuşlar oldu Ötüken merkezində dâ, Batı merkezdä dâ padişaa tantanalığının hem hepsinä kır adetlerinä görä!

Tardu Çuri dâ, bobası gibi, kıymetli, becerikli asker-başı hem devlet-başı oldu Kağanlığın bu Batı yarısında. Onun omuzlarınada: boba sınışları, katılması bobasınan barabar seferlerä, yalnız da sefer götürüp. O da bobası gibi, Kağanlığın ikinci kağanıydı. Kağan stupunu o koydu. Ak-tağ bayırın etäyində poyraz Tan-Şanda.

Bobasının nasaatlarına hem plannarına inan, Çuri bütün kuvedini koyardı, ki Persia, Çin ya da Bizans sokulmasınar Büyük Kırın içinä, götürdü onnara karşı bir kaç sefer durgudup onnarın niyetlerini.

Ama Kağanlığın kendi içinde başladı. Annaşmamak Gündusu hem Batı yarılarının arasında, düyüşlär olardı. Kağanlığın birlik bütünnüyünü tutmağa zor oldu. 604 yılda Kağanlık iki Kaganlığa bölündü. – birininä düşman. Düyüşlerin birində Tardu Çuri-kağan kaybeldi.

İlk Gök-türk Devleti yıkıldı, elli yıl da duramayıp...

- Bizim Batı Kağanlığımız, dostlarımız, kaldı. Kendibaşına bir devlet. "Bizim", zerä burada yaşardı hem işlärdi oğuzlar da, bizim haliz dedelerimiz, angıları şansora hepsi göçtü. Altaydan Orta Asiya.

* * *

Kuruoğ da aylesinnän bu eni ererdä yaşamak için savaşırdı. Nicä bilärdi çirkin kır stihiası içinde, elbet, Tanğri-Gökün yardımınan.

Olları büyüydülär, kızları da genä.

Ülmez evlenmişti. Çiçäklän, kendi çadırını koymuştu, bir evcöz yapmağa hazırlanardı.

Evlendi. Ülmez, ama düündän sonra çok geçmediydi, çeketti. Tardu Çuri-kağan cengi Persiaya karşı da onu da askerä aldı. Çiçäk yalnız kalıp, yaşadı. Kuruoğlarda, nicäydi adet bizim oğuzlarda ne zamandan-sa. Şindi bu genç ayledä şansora iki uşak büyüydülär, üçüncüsünän dâ Çiçäk üklüydü. Evcezi Ülmez ister olsun sarı topraktan,

nicä bobasında. Elbetki, "meci" olacak, toplanacak soylar, komşular yardıma. Bittiyän dä bir ikram sofrası koyulacak.

Kuruoğ şansora altmış yaşını geçtiydi, Külen ondan az geriydi, ama hep genç gösterärdi. Öleydi anun damarı, nicä derlär. O Kafkasta sonradaki şüpelär çoktan geçtiydilär, yaşardırlar uslulukta hem birliktä. Kuruoğ kolverdiydi o kul-kızlarını serbestliyä hiç bir dä ödeksiz. Onnar gittiydilär bir kul küycezinä. Külen uslandıydı heptän, serinnediydi onun o raatsız üreciyi... Kul-adamı ama Kuruoğ brakmıştı aylesindä işlesin. Bu kul alan senselesindendi, heptän başka dindeydi, başka allahlıklara duva tutardı hem pek işçiydi. Onu Kuruoğlar sayardırlar kendi aylesinin adamı, o, raametli olmuş, Baba-oğun erini almıştı artık. O da yaştaydı şansora. Uсталık ta elindän geçärdi, uşaklara türlü oyuncaklar ustalardı, ya da fışkandan sepet, çiten örärdi...

Bu aylä hep hayvancılığı götürärdi, nicä dä kalan oğuzlar...

* * *

İki türk Devleti ayırık, ayırık yaşardı, duşmannık etti, düyüştü dä biribirinnän yakın 80 yıl...

Günduusu Türk kağanlığı eski türkçä yazılarının sallangacı olmuştu.

Yazı edinmek için can çekmesini güdarmiş taa Altaydaki oğuzlar. Sonra da türüklär dä. İkin damga nişannarı yazı üzerine kullanılmışlar. Taa sonra Kağanlığın vakidında yalnız yazı nişannarına çevirmişler skandinav runi yazılarına görä. Onnarı İstemi-kağan artık kullanmıştı.

Böylä primitiv yazılara razı olmayarak, Ötüken kağanları komşuların-perslerin, sogdalıların, aramilerin yazıları varkan, kendi yazıları olsun istemekteydilär.

- Bizdä dä yazı olsun lâzım, nicä arameylerdä var, - dediydi Tobo-kağan devlet adamnarına. Da yolladıydı bir kaç taa fikirli oğuz-türkü arameylerä ürensinnär onnarın yazılarını.

- Şindi düzün bizä dä yazı, bizim dilimizä olsun! – sevineräk izin verdi kağan.

- Düzecez, üsek kağan, ama nedä biz çizecez? – cevap verdi "üürenmişlerin" birisi.

- E onnar nedä çizerlär?

- Onnar taşlarda çizmişler bin yıl geri. O zamannar yaşarmış bir senselä finikelilär, angıların varmış kendi yazıları hep taşlarda çizmekli; ama onnar da o yazıları düzmüşler ecipt-mısırlıların yazılarına görä hep çizgi formasında. Da tä onnardan, onnara görä aramililär dä düzmüşler kendi yazılarını irmi dört yazıdan-literadan.

Biz dä aramililerä görä düzelim hem olsun hepisindän uygun yazılar! – izinnedi kağan. – Taş bizdä var onnardan çok – koca bayırlardır bizim Altay bayırlarımız! İleş tutunun.

Ama onnar yazarmışlar pergamentlerdä dä – inceldilmiş buzaa, kuzu, olak derisindän masus yazmak için; demirdä, şişedä dä...

- Bizdä dä böylä deri olur ne kadar istäriz!

- Öylä, ama pergamenti işlendirmäğä biz bilmeriz, onu hazırlamışlar Pergam kasabasında, oyanda Küçük Asiada.

Oraya da gidirsiniz da üürenirsiniz! Tamam! – deyip Kağan gitti kendi işlerinä.

Söylärdilär, ani o “üürenmişlär” gitmişlär Pergam kasabasına da getirmişlär pergament derisi, ama kendileri yapamamışlar. Bunun için Tobokağan kovalamış onnarı Ötükendän, alıp onnardan düzülmüş oğuz yazılarını taşlarda yazmağa. Ama pergament için yollarmış buzaa, kuzu, olak derilerini Pergam ustalarına da kabledärmiş hazır pergament yazmak için.

Bu yazıları kullanardı İstemi-kağan da pergamentlerdä. Perslerin arhivlerindä bekim bulunur, onun da yazıları.

- Lafını kesirim mi genä ballan, ba kauşçu baba?

- Buyur dostum, nelär bilmek istersin?

- Bu eski oğuz-türk yazıları Orhun daresinin alçaklarında dikili taşlarda bulundular. Onnar orada şindi dä var.

- Var, dostum, var hem var onnar Selenga deresinin dä, Enisey deresinin dä boylarında, alçaklarında.

- Şindiki üürenmişlerinin kiyatlarında yazär, ani o yazılara runik yazısı sonra denilmiş, nicä zerä eski İskandinav, German runi (saklı, tayna) yazılarına benzärmişlär.

- Bunnarı bän bilmedim, saa ol, ani söyledin. Biz bilirdik, ani bizim eski oğuz-türk yazılarımız aramilerin yazılarına görä düzülmüşlär pek çoktan hem ani yazardı onnarı diyil sade taşlarda, ama kılıç buçağında da, mızrak ucunda da, aynalarda da, çiyi deri parçalarında da...

- Kiyat yaprakları o zamannar yoktu artık.

- Yoktu, dostum, yazı baskısı da yoktu, elländi yazmaklar.

- İslä, e kiyat hem baskı tekniği en ilk kullanarmış çinnär-kitaylar?

- Benim ama aklımda kaldığı gibi, sansın bizim uygur-tokuz-oğuzlarda ilkin kiyat hem baskı kullanıladı, çinnär dä onnardan bunnarı edindiydilär.

- Olur olsun, baba, kimi kiyatlarda bu da var yazılı. Ama – bizim eski oğuz-türk kiatta da yazıldı mı?

- Bunu söyleyämeyecäm, zerä bizim eski yazılarımız uygur yazılarından ileriylilär. Dostum, e kim bulmuş hem okumuş o yazıları?

- Kiyatlarda yazär, ani eski oğuz, türk yazılarını taşlarda en çoktan bulmuş bir rus 1696 yılda Remezov Enisey deresindä, sonra başkaları da, ama okuyamamışlar; taa sonra başka bir rus bulmuş 1889 yılda Orhun deresindä yazılı taşlar, adı onun Yadrinçev, ama o da okuyamamış; sonra Selenga deresindä dä bulmuşlar, ama hep okuyamamışlar.

- E kim okumuştı onnarı ya, dostum, söylesänä bana da ihtiyara.

- Açık okumuş onnarı bir danimarkalı bilimci lingvist Vilhelm Tomsen 1893 yılda, açıklayıp, ani o oğuz-türk yazıları kuruluşmuş 38 litera-yazıdan (nişan-çizgidän) da okumuş, nelär yazılı Kül-Tikin printin anmak taşında, angısını yazdırmış hem koydurmuş onun ağası Bilge-kağan 732yıda, açan ölmüş bir cenktä Kül-Tikin.

- Nelär yazmış Bilge-kağan Kül-Tikin için ya? Bän zerä okumağa bilmerim.

- Yazılı, ani Kül-Tikin print göktürklerin girgin bir askerbaşımıyş hem pay almış Bilge-kağannan barabar duşmannara karşı düyüşlerdä.

- Bunnar dooru, dostum, haliz ani Kül-Tikin print-zade çok girgindi, çok kıymetli yaptıkları bilinir.

- Ama o taşlarda başka anılmış adamnar için da yazılar varmış: Tunuykuk devlet adamı için, Bilge-kağan için – bunnar üçü dä İkinci Göktürk Kağanlığı vakıdındaki adamnarımıyş.

- Aslı, aslı, dostum, onnardı, raametlilär. Nelär akılımda bän dä tutarım onnar için? Deyelim:

Ama ilkin annadayım sizä, nelär olmuş taa o bizim iki Türk kağanlıklarında da öylä.

Günduusu Türk kağanlığın başında bulunardı açan İşbara-kağan, o kuvedi elindän gittikçä kaybedärdi da Çin imparatorunun kuvedi altına düşärdi. 587-da İşbara öldüydü. Oun ardına gelen kağannar işleri düzeldämedilär. 630 yılda bu Günduusu Kağanlığı serbestliyini kaybetti.

Batı Kağanlığının da başında, Tardu Çuri-kağanın ardına gelän kağannar da duramadılar Çin devletinin baskılarına karşı. İçyandakı da bozuşmaklar karlukların hem onokluların arasında yaklaştırdılar Batı Kağanlığın da düşmesini çinnerin kuvedi altına.

- Bu takım, dostlarım, bizim o ana Kağanlığımız, Buminin hem İstemi kağannarın Büyük Devleti düştüydü çin duşmannarın kuvedi altına.

Sündüydü o kavi kır dvleti, angısı bunca fayda getirdiydi Dünyaya.

Eski türklär zor halda bulundular taa gelincä hep Aşına dinastiasından çekilän Kutluk, angısı çekeder düyüşü serbestlik için. Onunnan barabar düyüşärdi kıymetli devlet adamı hem askerbaşı Tonuykuk. Tezdä onnar Ötükendä çorbacı oldular 682-dä. Devleti topladırdılar. Bunun için Kutluga İleriş (toplayan ili-yurdu) dedilär da o kağan oldu, Tonuykuk da danışman adını aldı. Şad oldu Kutlugun kardaşı Kapgan, başka kardaşı da Tosifu yabgu oldu. 682-687 yıllarda altı düyüş götürüldü. 692-dä İleriş-kağan öldü, ama Günduusu Devleti erinä kurtardıydı. Kağan oldu onun kardaşı Kapgan. Kuvetli devlet bir adamıydı o da, düyüşü ileri götürdü. Çini baskı altında tutmak için, 696-697 yılında Kapgan-kağan Yenisey bölgesinä bir sefer yaptı da kırgızların yurdunu elä geçirdi. Bundan sonra İnal hem Bilge-kağan onokları enseyip, Balhaş, İsik gölü hem Galas bölgelerini kurtardılar.

Kapgan-kağanın başka bir niyedi dä vardı, ki anılmış Mavera ünnehirin bereketli topraklarını da kurtarmağa. Bu takım Tonyukunun komandası altında Bilge hem İnal götürdülär türk askerini o bölgeyä (701). Hep o yılın Çinin üstünä genä gidildi. Ama 716 yılda Kapgan-kağanı öldürdülär. Onun erinä kağan oldu onun oolu İnal Böğü. Ama yufka olup, kuvedi devlettä tutamazdı da o zaman İlerişin oolları, Bilge hem Kültegin üstün çıkıp çalıştılar işi ileri götürmäge, Kağanlığı enidän düzmäge. Onnarlandı Tonyukuk ta. 725-tä Çinin İmparatoru Ötüken merkezinä türk kağanına bir barışmak misiasını yolladıydı.

Bu takım, Bilge, Kültegin hem Tonyukuk üçlüsünün çok çalışmalarınan türklär genä kuvet kazandıydılar da düzdüydülär enidän bu devleti – İkinci Göktürk Devletini 682 yılda. Ama o çok sürtmediydi. Tonyukuk 725-tä öldüydü. Onun anılması için Orhun deresinin yakınında bir kitabi dikildi. Sonra, 731-ci yılda öldüydü girgin hem kıymetli devlet adamı Kültegin. Onun anılmasına Bilge-kağan diktirdiydi bir kitabi, angısında yazdırdıydı kendi kahırını kardaşının ölümü için:

“...yılında kaldırıldı (koyuldu trona), açan bizim han kullanardı İlimizi “tauk” yılında... Benim kardaşım öldü, onun canı uçtu...”

...saabi, hey, helal! O, bayır kurdu! O, sän benim halkım, yazık, bän razı olamadım...”. Çok geçmedi, Bilge-kağan da öldü 735 yılda. Onun da anılmasına bir kitabi dikildi şü yazırlarlan;

...girgin hem saygılı oğuzlar,... benim dedelerim seksän yıl kuvettä bulunduydular... Yurtluğumuz hem onun dolay komşuları erleri iki derä arasında, Selenga hem Tol, serildi. Orhun da deresi... açan ... yıllarda o kuvettä bulundu. Bekim saabim, yukarda mavi gök, aşaa da boz Toprak, bana ad koydular. Benim irmi sekiz yaşımda, yılan yılında, açan bän kalkındırdıydım halkımı-yurdumu, o zaman bän atlı ordumu yolladım da o duşmanı (?) tepledim. “Ozmiş-tegin gelir Odurgandan!” – dedi o. “Kavra onu” – dedi o... bän izledim onnarı. Bän geçtim Kara-kumnarı da Kögürdä, yakın Kömüz bayırlarda hem Yar deresinä, orada bän urdum onnarın üstünä edinci ayın 14-cü günündä... orada bän izin verdim duvar kaldırsınar bana koruntuda bulunmağa... onnarın adı orada ölüm buldu... orada bän onnarı kuvedimä iyilttim.

İkinci kerä “koyun” yılında genä düyüştüm da ensedim onnarı... ikinci ayın 6-cı günündä... Maymun yılında da düyüştüm da ensedim... onnarın eni hanını kavradım esirliyä hem onun karısını da aldım.

Sonra da düyüştüm onnarlan hem üçkarluklarlan da, tokuz-tatarlarlan da, da ensedim. Batı tarafında kuruldu yurtluk on-ok oğuzlar...

Bunnarı babam annattı. Çümnä insannar onu kağan koymağa varmışlar. “Böyleymiş dedelerimizdä adet!” Onnar demişlär: “Hepisini dolay komşuları o aldı kuvedinä, ona yabgu dedilär o zaman”. Sonra da “patkan” yılında demişlär: “kıymetli olanın kuvedi halkı sıralığa getirer, ama kıymetsiz olanın kuvedi su olär!” – böylä deyeräk çümnä halk bildirirmiş onu kağan, Bilge-kağan, karısını da – Elbilgi-hatun.

“Olup kağan, karım da hatun, bän koydum stupumu Süngüz- Başkan ayozlu bayırın batı tarafında”, - dedi bitkidä Bilge-kağan, hem dä “Bir Tanğri, kuvet ver!”

Bilge-kağanın ölümünän devlet – İkinci Gök Türk devleti, yıkılmaya dooru gitmäge başladıydı. Erinä gelän oolları devleti kullanamadılar, götürämedilär. Dinastianın da arasında annaşmamaklar içindeki raatlığı bozardılar. Bu situaşaları kullanarak, Kağanlığın içindä yaşayan kimi senseleleri nicä karluklar, uygurlar, basmillr birleşeräk, basmillerin başkanını kağan yaptılar 742 yılda. Ama bu kağan da sürtmediydi, zerä onu uygurlar aktarıp kendi kuvedini koyduydular.

Bu takım, Türk Kağanlığı – İkinci Gök-Türk Devleti yıkıldıydı da erinä Uygur Türklerin Kağanlığı oldu 744 yıldan başlayarak.

Batıda ama en çoklukluydu oğuzlar Aral denizin kırlarında, angıları çoktan savaştıydılar Kağanlıktan çıkmağa, ama onnari uslandırdıydı Bilgi hem Kültegin...

Yokoldu 744 o Büyük Türk devleti... Bumin-kağanın hem İstemi-kağanın Devleti, angısı büyük fayda Dünyaya getirdiydi kurtarıp eflatitlerin hem Persianın elindän büyük alış-verişlik "İpek kervan yolunu", angısından mallar akardılar Çindän Bizansa, oradan da bütün Europaya...; angısı koruduydu hayvancılarını Pers, Çin hem Bizansın esirliyindin... bizim di, gagoğuzların, oğuz dedelerimizi; angısı düzdüydü kamil devletlik variantını, kamil asker-ordu, kâmil hayvancılık zanatını, mahsul çıkarmasını; angısı düzdüydü kâmil da kendi kır kültürünü, halk kültürünü; düzdüydü kendi yazılarını – runi yazılarını da braktı bizä anmak taşlarını – kitabılarını Bilge-kağan için, Kültegin için, Tonyukuk için h.b...

Düzdü da braktı dünyaya 12 şıklalı kalendarı hayvan-kuş adlarinnan...; o devlet, angısı açtıydı hem yaşandırdıydı koca o Büyük Kır; angısı braktı bizä o büyük , kudretli hem kıymetli, fikirli hem becerikli, girgin asker hem devlet başının adını, ruhunu, yaptıklarını türk senselerinin kısmetinä, angısını kendisi Tanğri-Gök vermişti bizä – büyük bir dedemizi, üsek şanlı hem sevgili, paalı İstemi-kağanımızı! Şükür o bizim ana Türk Kağanlığımıza! O boşuna durmadıydı yakın 200 yıl bu dünyada...

Oğuz Devleti– OĞUZİSTAN

Burada, Orta Asiada, arablar bizä "guzz"

dedilär, sonra uruslar "uzı" ya da

"torki" dedilär...

Söylä, kauşum, söylä, zerä ileri taa çok var!..

- Oğuzların en eski yurdu, nicä annattıydım sizä, Altayda bulunardı taa eski eradan. Açan ama eni eranın 5-ci asirindä onnarın üstünä gelmişti Aşina-beyin türükleri – bir asker senselesi, eski moğol dilindä laf edän, da kurmuştu Büyük Kağanlığını 6-cı asirin ortalarında, oğuzlar kaldıydılar onnarın kuvedi altında Kağanlığın içindä, nicä dä başka „türk“ senseleleri... ama ürettiydilär o türükleri laf etsinnär oğuz dilindä... Sonra, İstemi-kağanın vakıdında, oğuzlar da hayvan sürülerinnän, arabalar üstündä çadırlarinnän, aylelerinnän yavaş-yavaş Büyük Kırın içinä Batıya dooru göçärdilär 6-7 asirlerdä da durgunup, erleştiydilär Orta Asiada Aral denizin hem Sır-Dariya (Seyhun) deresinin kırlarında.

Birnedän sonra İstemi-kağan, Tardu Çuri-kağan öldüynän, oğuzlar başladıydılar savaşı serbestlik için, Kağanlıktan çıkmağa, ama onnarın denemekleri başa çıkarılmadıydı da onnar kaldıydılar Kağanlığın içindä taa o yıkılınca heptän 744 yıllarda. Duusu Kağanlık kaldıydı uygurların kuvedi altında. Oğuzlar da serbest kaldıydılar kendi eni topraklarında Batıda Orta Asiada...

- He-e, dostlarım, tã buradan gider bizim doorudan dedelerimizin, oğuzların istoriası, ani bizi dã, gagoğuzları, dünyaya çıkardı...

Orta Asiadakı oğuzların yaşaması da çok meraklıdır, nicã görecez: onnar kendi devletini kuracaklar, yaşayacaklar, zanatlarını götürecekler, duşmannardan korunacaklar, eski oğuz-türk karakterini tutacaklar da büünã bizã brakacaklar, istoriada da belli rolünü oynayacaklar.

Başka türk senseleleri, karluklar, yugurlar, kıpçaklar, peçenekler, nicã görecez, benim dostlarım, ileri götürãmediler senselelerini nicã bizim oğuzlar.

* * *

Orta Asia. Geniş kırlar. Kızgın güneşlerin altında otlar sıyırlar, sürülür, hergeliler... üstlerinde dã havaya üsek çıkar cıvırlıklar, duvannar... zamandan zamana hayvannar katılıp sıcaktan, kestiriler otlamayı da beklerler geçsin kızgınlık – beygiler dururlar derecik içinde; kenarda aar soluyarak koyunlar erdã yaturlar; siyrek gölgelerde yangelmiş çobanlar, onlardan da diyil irak sineklenerak savaşçılar dinnenmãgã köpekler çıkık kırmızı dilliler sık-sık soluyarak... uzakta, eriyerek kızgın solukta titireyrek temrã görürer, sansın da gümã sıraları üzerler orizontta... dozdolay da bitkisiz çalkanar yaban eşil-biyaz pelin... Onnarın kokusu havada durur nicã bütün kırın kokusu... siyrekta bir biyaz bulut geçer gölgesini erdã geçirerek. Eni erler... eni kırlar... eni yaşamak...

* * *

Aral gölü – denizi ilin dalgalanar, günün ateşli lüzgerciyinden uslanıp kumnu kenarlarında. Balıkçı kuşları büyük dayanmaklan o kenarlarda bekler bir balıcağ-bişey tutmağã da açılığını uslandıрмаğã; gölün üülen tarafından sularını getirer geniş Amu-Darya akış deltasından çok eşillikler kuşlarla hem hayvannarla bitkisiz kamışlar içinde, nãnda türlü balıklar da hayverlerini koyurlar ki fıyıldasın balıcağlar gölün dã içinde üç üz soydan ziyedã, nicã; sazan balıkları, dul, guran, mran, okan h.b. Poyraz gunduusundan hem üülendã dã sularını Arala getirer Sır-Darya-Amur-Darya dereleri... Araldan Balhaş gölünã dooru lüzgerlerde tozadã kumnarını Betrak-Dala çölü geniş tã otlayacak kırlarınan, nãnda gür pelinnik tã dalgalanar gözãl kokularını daadarak... erdãn erã yalnız saksaul aaççazlarını... taa da uzakta otlar ceyrannar; tã göründü bir dã yaban kedi kuşku gezerak hem avlanarak atlayıcı tavşannara; belliki, yabancılar da, yakalar da kaçışçılar, brakmarlar bu erleri, zerã o kadar çok hayvan var; saksaul gümesinde tã yuvalanmış saygalar (çöl gargaları); kumda kaçışçılar hızlı şopirlalar, kuşku kayar yılan; çok ererde dut aaçları rasgellerler kertikli yapraklarla, erler dã döşeli kara, pembã, biyaz da dut emişlerinãn – kuşlara hoşlu sofrã, ama kirpiler dã atılmalar böylã tatlılıktan; dut yaprakları ama büyük fayda veriler – insan bürüncük böcãyi büyüdüp, sarı kozalarından paalı iplik çekerler, sonra bürüncük-ipek bezlerini dokuyurlar –

oğuz ipek-bürüncüklerini, ani çin bezlerindän aşaa kalmârlar; ama onnar onu satmârlar; Araldan poyrazda Emba deresinin kırlarında çok kerä er üstündä yanâr büyük ateşlär, gecelerdä aydın dozdolay, nicä ani göktä dolu ay açık havalarda şafk eder – o gazlar er altından çıkârlar da tutuşup yanârlar; kimi erlerdä nafta da sızâr çöşmä; taa oyanda akaaçların uz hem sık direkleri biyaz ev duvarları gibi biyazidârlar uzakları; hem duyulâr çamnarın sakız kokuları...

Oğuzların bu topraklarında sıcak ta, suuk ta olâr, savurgunnar da, kaar kürtünneri, borannar, ayazlar da, buz kaygınnarı da, kuraklar da...

Geniş otlayacaklar – Turan kırlarında – Büyük Kırın bir büyük parçası... Üülen tarafı – kumnuk, çöllük – kızıl kumnar, kara kumnar... Kum dalgalarinnan...

Burada durguttuydu kervanını gaoğuzların haliz dedeleri oğuzlar, komşu Harezmin arablanmış senselelerinä üülen tarafında, karluklara hem başka senselelerä günduusunda, kıpçak türklerinä poyraz tarafında, peçeneklrä batı-poyraz tarafında...

Küycezlerinä burada şansora deyardilâr ail, ya da kışla nânda tutardılar hayvannarı kışın. Yazın ama haydardılar onnarı Turgay bayırlarının üsektä otlayacaklarına, nânda koyardılar masus çadırlarını, angılarına deyardilâr yaylak.

Tä serilmiş oğuz kışla-ailleri bu eni meydannarda çok toprakta kufnelärlän hem aylelärlän, ama karışmasın hayvan sürüleri otlayacaklarda. Her ailin kendi başkanı var (en ihtiyarı), angısı yaşâr ailin ortasında. Onu ayırâr bütün ail da buna görä var kolay onu uratsınnar ya da cezaya koymağa, öldürmäge dä, eer o hayınnık yaparsa. Var yalnız da yaşayan hayvancılar kırın içindä kendi sürülerinnän, hergelelerinnän, göçü çadırlarinnan, şatralarinnan.

Var ama beylâr, beklâr, hannar pek zengin dä, angıların var binnärlän koyunnarı, hayvannarı, hergeleleri, geniş tä otlayacakları, su punarları, onnara yanaşık işler çok oğuz sırtmaçları, hergelecileri dä... Onnar çok maasul çıkarârlar, ama kendilerinä az kalâr, zerä en büyük payını alâr çorbacılar. Bu takım oğuz obştesindä asker demokratiyasınnan barabar şindi zengin feodallar da var – kır feodalları – beylâr, beklâr, hannar...

- Bizim oğuzlar uslulukçu insannar, onnar üüşmerlâr başka senselelerin üstünä soymağa onnarın varlığını, nicä peçeneklâr, zerä onnarın var kendi varlıkları, onnar işlerlâr, zanatları kullanârlar, yaşamârlar başka insannarın sırtından.

- Dooru, ba baba, başka türlü, zerä onnar da kaybeleceydi, büünä etişmeyceydi dä nicä peçeneklâr, kıpçaklar, jujannar, hunnar...

- Çocuğum, sän tä bilersin... kiyatlardan olmalı. Elbet, dostlarım, bizim oğuzlar islâ insannardı, maasulları vardı da onnarın ailesinä, yaylaklarına üüşücü senselelâr basardılar, haliz peçeneklâr... ama oğuzlar her kerä tepelârdilâr onnarı, kâmil askerleri var, nicäydi türk askerleri, onnara görä manevralı hem taktikalı, ama korunmak için, toprağını, mallarını, kendilerini dä, diyil ki başkalarını soymağa.

Oğuzlar ileri dooru da büyüderlär koyun, büyük hayvan, beygir, keçi, devä... Yaşamak ama kır stihiaların içindä hem zor, hem korkulu...

- Ye nicä gösterärdi o oğuzlar, ba baba?

- Nicä? Balabancaydılar, geniş arkalı, kara saçlı, gözlär taa çok mavi, nicä büyük dedemizin Oğuz-hanın...

- Ye nicä giyinärdilär ya?

- Nicä... adamnar taa çok deri don, kuşak, kürk, anteri, kalpak, yaamurluk, çarık ta ya da tomak.

- Ye kızlar, karılar?

- Nicä... karılar, uzun fistan, dartı, kastör, çarık ta, tomacık ta... Saçlarını pelik örärdilär – çok pelicäk dozdolay... blezik kollarında, gümüş blezik, üzük, boncuk, gerdan annılarında hem kolannarıda kuşalı incä bellerinä... kıvrak boylarına; küpä hem çok taa başka da gözäl donaklar taşıyardılar... sevärdilär...

- Çok benzemeklär bizim eski gagoğuz giyimnerinnän... biz dä donaklık sevärdik...

- Elbet.

- İçerlerdä pala, kilim, türlü işlemlär; erlerdä ya deri, ya pala, ya da kuru ot. Çok işleri kendilri ustalärler – karılar dokuyärlär, dikerlär, adamnar da faydalı işlär yapärlär deridän, kürktän, fışkıdan, kemiktän... demirdän, gümüştän, altından, bakırdan...

* * *

Gider tä 8-ci asirin sonuna dooru vakıt, büyük kaynaşmaklar olär Batı Kağanlığın erindä kalan senselelerin aralarında o düştüynän, daaldıyan: herkezi ister kendibaşına devleti olsun!

Oğuzlar en çokluk hem düzgün bir senselä birleşmesi taa Kağanlığın vakıtlarından, çoktan kendibaşına olmağa isterlär. Kağanlığın taa çok erini Ötüken merkezini elä geçirdiydi taa 744 Uygur devleti basmillerlän hem karluklarlan barabar. Oğuzlara ilişmedilär. Onnar Batı Kağanlığının en çok erlerindä erleştilär da şindi onnara kimsey köstek koymazdı devletliyini burada kursunnar.

Da tä, bir yılın ilkyazında oğuz hannarın içindän ortaya çıktı kudretli Kara-han da topladı oğuzların 24 senselesini Oğuz devletini bildirdi.

- Artık Batı-kağanlığın erinä Oğuz devletimizi kurmaktayız!

- Karahan, sän yabgu olasin! Sän Oğuz-hanın babasının, ata-Karahanın, bir damarıysin! Genç, Karahan!

- Yabgu olsun! Yabgu!

- Kalkana onu! Kalkana!

Bu takım. Oğuz devleti kurulduydu, Yabgu devleti. İlk yabgu da ayırıldıydı kalkan üstündä eski türk adetinä görä. – İyi saatlan! Oğuzlar eski türklerin işini, istoriasını ileri götürdülär!..

Devlet! Oğuz devleti! Oğuzistan!

- Dostlarım, bana zor demäğä, bu Oğuz devleti ilk devlet mi bizim dooru dedelerimizdä? Altayda o devlet, ani kurulmuştu 630 yıldan sonra, Duusu Kağanlığın düşmesindän sonra, sanki diyildi mi oğuzların?

- Boba, oğuzlar için, neçin-sä kıyatlarda pek az yazılı – taa çok türüklär için yazılı, oğuzların da erinä...

- Dostum, tä sän genä dooruysun alle, zerä öyleysä, o zaman haliz ani... biz o zamannarda taa çok oğuzları bilärdik... Ama ne yapasın, bekim yazacaklar... Te sän dä lâzım yazasın.

- Yazarım, boba, yazarım...

- Da nicä annadardım, Oğuz devleti gözäl bir devlet kurulduydu, bizim haliz devletimiz!

Bu devlet tä bir kır devletiydi, ama taa çok erindä yaşayan hayvancılaran, kasabalarda da türlü ustalaran, alış-verişçilärlän... o bir yabgu devletiydi. Onun yabguları bey, han, kağan da adlarını taşıdılar. Yabgunun en yakın hem üsek yardımcılarıydı: köl irkin hem su başı. İiki yabgunun vekiliydi: su başı da asker komandanıydı.

Yurtluğuna oğuzlar derlar İl – "Oğuz İli". Merkezi Yangikentti.

Oğuzların kültür uuru üsekti da onnar kolay annardılar başka kültürleri, ama alardılar onnardan sade ne onnara yarardı, ne karıştırmazdı. Hep böylä dä, angısını müsülmannar başlardılar savaşmağä oğuzların da arasına geçirmäğä, onnarın dervişleri saklıda gezärdilär bu toprakta en uzak erlerdän. Onnarın şeyhının izininä görä, her bir müsülmanın bir dostu lâzımdı olsun oğuzların arasında, hem ortaklık kursun onunnan. Bekim o zamannar oğuz dilinä girmişti kimi arab ya da farsi lafları, nicä mezar, hakikat, hakına, hak, hederlez, kurban...İslamı ama oğuzlar kabul etmäğä taa sakınardılar, istemäzdilär. Sade kimisi saklıda o eni dinä dönärdi.

Kayı-Han.

Oğuzların yabguları taa çok Kayı boyundan olardılar. Şindi Kayı yabgusu kuvettä bulunär. Oğuz devleti Batıda Hazar denizinä (Mangışlak), üülendä Gürgenç kasabasına (Aral denizin aşayanda), Maveräünnehirdä Buharanın poyrazına, Karaçuk bayırının etäyindeki Sabran kasabasına kadar meydannar yayılmıştı; karçuk bayırından Hazara uzanan çölä "Oğuz bozkırı" denilärdi. Bu devletin merkezi Yeni-kent (Yangı) kasabasıydı.

Devletin komşuları peçeneklär hem hazarlar taa çok düşmandılar. Harezmin erli dinastiası tez düştüydü oğuz kuvedi altına.

Oğuzların Günduusundakı komşuları karluklar da taa çok düşmannık edärdilär. Çigillär dä dost diyildilär. Poyrazdakı kimeklärlän kimi dostça, kimi düşmanca ilişkileri hep gidärdi. Kendi devletindä oğuzlar Üç-ok hem Boz-ok bölümner paylaşırlar. Bu senselelär, oğuzlar, her zaman silahlı, çok girgin hem dayma hazır başka senselelerdän korunmağä...

Oğuzlar burada da hep o eski oğuz dilindä laf edärlär, nicä Altayda laf edärdilär...

Taa Kağanlığın zamanında Yangikent bölgesindä on kavilenmiş kalä vardı. Şindi bu kalelär ziyedelenmäğä başladılar – toprak-kalelär... Erdän

erä bir kaç ta kervansaray var. Yeni-kent anılmış kasabadır. Eskidä ona Otrar kasabası da deyärdilär. O bulunär Seyhun (Sır-Darya) deresinin boyunda diyil uzak Aral denizinä. Kasabanın bir dä iç kalesi var kalın duvarlarlan.

Başka kaleli kasabalar; Altın-Tepä, Tokay-Tepä, Çıplak-Tepä, Pıçakçı- Tepä... Yeni-kent bölgesindän başka var: Süt-kant hem Çardarı bölgeleri – en parlak olannar kalelerinnän hem kervansaraylarınnan Bayırkum, Ak-Tepä, Öküz, Kavgan-Ata, Artık-Ata, Buzuk-Tepä, Çardarı, angısının ikili duvarlarının aralarında su hendäyi var, ortasında da bir tepä.

Taa başka da yaylaklar, kasabalar: Karaçuk-yayla, Sıgnak-Kaşgarı, Savran-Kaşgarı, Mir-Tepä, İşkan, Şornak-Tepä, Sadık-Ata-Tepä, Çuy-Tepä, İkan, Karaspan-Tepä, Cuvan-Tepä;

Sayram hem Taraz arasındaki kasabalar: Sayram, Bulak-Koval, Tutkul-Tepä;

Cuvalin bölgesindä dä üç kasaba: Evliya-Ata, Cuvalin hem Cambula yakın birisi.

Signak-zengin panayır kasabası Seyhun deresindä, ne zaman-sa merkez, gözäl evlärän, sokaklarlan, yabgu serayınnan, meydannan, arkalarlan h.b.

* * *

Yabgunun kuvedi büyük – o sayar kendisini eski Türk Kağnlığında gibi, kağan, kullanär askeri, og-oğuzlarını hem soybölümnerini o zamannar gibi. Onun dolayında hepsi asker başları – bekleri; beklerin dä üstünä beklär-bekiydi Yaron, yabgunun oolu; hem senselä- bölümnerinin arasında taa çokluk hem kavidir iki senselä – kayı hem bayındır. Bu eni Oğuz devleti, yabgu devleti – haliz devletlik karakterini gittikçä kazanär.

Kırcılıktan, hayvancılıktan başka, oğuzlar zanatlanärlar burada, çanakçılıklan, sepiciklän, toprak ta işlemäğä başlardılar biraraz, çiftçi komşulara bakarak. O eski "İpek yolu" Çindän Arab Halifeliyinä hem Bizansa hep tä geçärdi. Oğuzlar becerärdilär kervannara yolu göstermäğä, Çoplan yıldızına görä, angısına deyärdilär "Kır-kervan yıldızı"; hem dä kervan-seraylara erleştirmäğä, konaklamağa, bir lafta, kervanbaşı olmağa. Kendileri ama kervan alış-verişliyini kullanmazdılar, belli bişey, yoktu ne mal götürmäğä başka padişaalıklara – onnar kırcı – hayvancıydular taa. Hem kendileri bir "Uzun kervan" gibi gezärdilär yaşamak zorlarınnan.

* * *

Ugulan şansora orta, pişkin yaşta adam, ama başında biyaz saç bir dä tel yok taa. Bobası Ug-ata ama ihtiyardı pekçä; da bu geç duumuş çocuğuna dedi ydi Ugulan, sayılär, Ugdan olan. Dedesini, Kısıg-dedeyi, ani Arif-oğun ooluydu, da çekilärdi taa Kuruoğun senselesindän, Ülmazdan, o yetiştirmediydi, zerä ölmüştü çoktan çuma hastalığından, açan fena salgın olmuştu kırgezennlerin arasında 800-ncü yıllarda.

Ugulan uslu yaşardı karısının Gaşlıyılan, Kaşlı adıydı sayılır; sırtmaçlık edärdi zengin hayvan saabilerinä, kendi mallarını da savaşıp ihtırmağa, bunca da uşak bakıp-büyütmäğä. Yaşamak zordu gittikçä, zerä hep taa sık olardı kuraklar, otlayacaklar tez kuruyardılar, hayvannar düşärdilär, çorbacılar da onnardan savaşırdılar kayıplarını çıkartmağa. Kırlar başlardılar kumnan taa çok örtülmäğä, angısını lüzgärlär haydardılar buyanı üülen tarafındn, kara-kumnardan, kızgın çöllerdän. Yaylaklar hep taa az maasul verärdilär, kışlaklarda da yazlı kışların beterinä çok mal kaybelärdi... Da genä yıllar düzelincä insan pek zor çekärdi. Hem kırcılık yaşamasını zorladardı taa da türlü canavar yabannarı, haliz yabanılar çok salınardılar sürülerin üstünä. Zavalı sırtmaçlar, çobannar, hergelecilär uçuca iştirämäzdilär, çok kerä kendileri dä kaybelärdilär o yaban tä kırlar içindä... savurgunnarda kürtünnär içindä, ya da yabanılar paralamış malları koruyarkan, makar ani batal-batal köpek sürüleri dä karşı kalkardılar...

Açan da cenk düyüşleri olardı, insan heptän ziyetlenärdi, kayıl hiç diyildi yaşamaya, Devlet başlarına, beklerä, beylerä üfka toplardı...

İyi vakıtta ama, bereketli yıllarda, yaşamak genä dönärdi insana hoşluğunnan, genä mutlu kayşasardı: kışlak kırlarında, derä boylarında düzülärdi eni kışlalar, küycezlär, yazın onnarda kalardı ihtiyarlar hem en fukarelär, kimin hepsi çıkardılar bütün yaz vakıdına da genä etiştirärdilär varkılarını, toplardılar süt, peynir, kumuz, hurut, basturma yapardılar; dokuyardılar da orada türlü palalar, kilimnär, giyim – hepisini kendileri yapardılar, ne onnara lâzımdı. Kışın dönärdilär küycezlerä... Ama kalannar yazın, ki aç ölmesinnär deyni, tüttürärdilär türlü ustalık- zanatları, nicä: aaçta, kemiktä, taşta gercikli örneklär; kamuştan da türlü işlär, hasır papurdan, gevrek süüttän, ottan, susaklardan, sasarkalardan; örmä işlär, işlemelär, dikmeklär, dokumalar, kuyumculuk işleri, gercikli basım deridä, metalda, türlü aplikatıa işlemeleri; siläh işleri – kılıç, kalkan, zaa-güüslük, kuşak, baş kabişilem, mızrak, yay, ok; elbetki, ama ev düzüntüleri da onnarın zanatıydı – çadır çerçeveleri, gercikli kapu, skemnä, masa hem dä çok başka da, taliga, araba...

Oğuzlar işçi, çalışkan insannar hem uslu insannar. Çok adet, sıra, oyun, türkü, masal, cümbüş, söyleyiş, bilmeycä, saymak koruyär oğuzlar eskidän, ta Selengadan, Orhundan hem eni dä düzerlär. Derneklerdä gençlär buluşärlar, işlerlär, türkü çalärlar, oyun oynärlar, şakalaşärlar, keskin laflan güreşerlär "cuvap" oyununda – piyettän soruş koyup, piyetli cuvap beklerlär...

* * *

Ugulanın kızları Aşnacamilä hem Aykız, topladılar bu avşam gençleri çadıra kış avşamını dernek oturmağa. Şafkı yaktılar bir keten özü deniz sülüyündä koyun donyaası içindä; ortada da ateşlik kızarär. Aydınnık isleycä olär... gençlerä çok ta lâzım diyil ya!.. Çocuklar da dayma sündürerlär onu, ki olsun kılıbıklanmağa, kızlar da artık "işinä bakamärlar" çünkü – angısı yapaa dider, angısı örökedä iyi sıfladär, angısı eldiven örer, başına tübecik,

ya da belinä kolan gercikler... erlerdä, koyun derileri üstündä oturarak, ayakları altında bükülü çapraz...

Bir dä tä kufnä içinä gider Karabaşların ooları Kilbaş da durgunär kapuda susarak hem bakarak, kimnär burada oturär uzun yapaalı kara kalpak altından.

-Hoş geldin, kara kalpak, oğlanın aazı zerä kapak! – bir gülüş koparıp dedi keskin sesli, kurgafça esmer suratlı kızlar.

- Diyil, bakarım, aaz açırsam ne yanağı öpärim! – borçlu kalmadı Kilbaş. – Bu gözlär ama bana uymaz! – deyip çıktı da gitti.

- Ha kafalı uglanı! Kızıl devä gibi! – oturttu Tanğaz uğulu, kurumnu, kara kaşlı bir çocuk komşu kufnedän.

- Här atın öz kılığı vardır! – sert çaktı Ulduz-beke savurdup o çok pelikleri arkasına kömür kara, nicä beygirin eleleri örülü, hem büyüdüp biraz kıynaşça gözlerini öylä, ani keskin şıladı kobak biyazları iki büyük inci gibi.

- Ol onnardan: ya verir, ya alır! – eski söyleyişi yapıştırdı Aşnacamilä, doluca yanaklı hem şıralı dudaklı bir kız, on altıyı geçmiş şansora, ama evlenmer taa.

- Nä bitleriz uglanı, ol gätti çoktan? – savaştı durgutmağa havezleri Aykız.

- Kehleli başı bitlemek düşer! – dedi Aşnasoltan, taa tuyanca bir kız, geçip başka bir kızın yanına, zerä eski erindä pekçä başladıydı dokunmağa onun olmaz erlerinä Saylat, kılıbık bir çocuk eşil halatlan giyimni, kırmızı da şalvarlarlan.

- Tok edärsä, bitläyin, - dedi Aykız da sustu sonra bütün avşam.

- Var bir söz: - ekledi Gülkız, angısı şindiyädän karışmazdı bu atışmıklara, - "İt hürär, kervan geçär".

- Leylek yazı takırtıylan geçirärmış! – dayanamadı Tannaz uğulu da.

- Biz leylek diyiliz, takırdamäriz! Sertleşti Aşnasoltan.

- Öylä, ama karıncanın kardaşı da varmış, - üstün çıktı Malbagış, saa suratlı hem tıknazça bir çocuk.

- Bän sana kardaş diyilim, bak! – çevredi saplanmış gibi Aşnasoltan.

Gençlär, besbelli, duyardılar ihtizalığı, ki ditsinnär ne kadar taa çok eski söyleyiş, cuvap, ki unutulmasınar mı, üürensinnär mi yaşamanın fikirlerini? Sonra başladılar bilmeyceleri sıralamağa.

- Söyleyim bir dä kimsey bilämesin, - hızlı dedi Altıncık, Ugulannarın souyndan bir kız: - "Erlär yapır çadırını, dämیر açır kapısını" bilin, nädır?

- Bilämäriz, sän söylä,- verildi Aşnacamilä.

- Ah, bilmärsiniz?! – o harpuzdur! Ha, ha, ha! İmäyi sevärsiniz, biläyi küsärsiniz!

- Söyleyim bän bir kolay: "Ata-tay, mata-tay, incä belli kara tay" – bir solukta sepeledi Ulduz.

- E-e, şunu kim bilmär?! – "karınca!" – baardı hepisi şen uşaklar gibi, sansın kim ne büyük iş açıklamıştılar.

- "Yaalı kaşık susakta yapışık", nädır?

- Kulaklar.

- Kızlar, çalalım o bülbülün türküsünü, nicä o sävmiř gül çiçäyini, - teklif etti ansızdan Ařnacamilä. Da kaldırdı bu kızlar biraz üsek keskin ses, buvazdan ses. Açan da kızlar çalär, çocuklar aşaa sestä, hep buvazdan, enikunu bızırdärlar. Ama açan yalnız çalärlar, o zaman onnar da üsek seslär kaldırdärlar da haliz bülbül gbi çalärlar. Pek gerçikli sıklık ta çalärlar.

Oğuzlar pek türkücü, cümbüşçü, çalgıcı da: düdüktä, kobuzda, dutarda, zurnada çalmağa pek becererlär artık; dastan da söylemägä, maane çalmağa; karılar, kızlar "Kadıycayı" oynärlar düz hem dik, erädän uzun fistannarlan, sansın üzerlär döneräk çalgıcının avasına görä,, dayreciynin dä tıkırtısına görä – salt ellär sansın oynärlar, başlar, gözlär gülümserlär aşaa bakarak hem baaşlayarak başkalarına da kendi sevinmeliyini, duygularını. Eski adettlär, oyunnar, bilmeycelär, masalar, türkülär yaşärlar, enilär dä yola yollanärlar, da hepisi giderlär ileriki geleceklärä, etişip başka evlatlara bir zengin hem paalı çiyz gibi, düzülü üzlärlän yılların içindä...

* * *

Oğuzistanın en raatsızlı komşusuydu üülen tarafında Harezmi padişahlığı, angısı şansora heptän arablanmıştı, zerä arablar buraya etiřmiştilär, Persiyeyi basmıştilär da müsülman etmiştilär, kimi dä aşaadaki, oğuz bölgelerini dä 8-ci asirin sonuna, 9-cu asirin başlantılarında haliz.

Harezmilär dayma-dayma hızlanardılar oğuzların topraklarına. Oğuzların bir senselesi üülen tarafında islami kabul etmişti şansora, zerä arablar pek savaşardılar islami daatsınnar ne kadar taa geniş erlerä.

Harezm emirleri yavaş-yavaş başlamıştilar kabul etmägä Bagdad padişasından – halifesindän şah adını, "harem-şah" olmağa, verip ona büyük baaşışlar hem kalımnar. Bununnan da barabar büyüyardı onnarın tamahlığı Kirin insannarını kaplamağa da soymağa. Yok laf, kirci senselelär da hesap tutmayarak, bakmazdılar neredä oğuz toprakları biter, da girärdilär mallarını otladarak Harezminin dä eşil çayırlarında da geri bir daha dönämäzdilär, zerä onnarı kavradı harezm askerleri da satardılar türlü panayirlarda nicä kulları-esirleri.

Ama diyil sade harezmilär Amu-Daryanın (Ceyhunun) öteyanından üüşärdilär oğuzların bereketli topraklarına, ama karluklar da günduusundan, türgeřlär dä. Nicä düştüydü Gök türk kuvedi Kirin içindä, bu üüşmeklär bitmäzdi uslu hayvancılarnın üstünä, onnarın hayvan okolları üstünä, sürülerin hem otlayacakların. Ayırık-ayırık oğuz senseleleri karşı duramazdılar. O düzdü askerli kuvetlerä dışyandan. Bu takım, tez birleşip, düzdülär kendi oğuz askerini, atlı askerini nicä eski türk atlı askerini. Ama oğuz büyüklerinin dä aralarında tamam annaşmak taa yoktu.

Harezmli kul-saticıları sokulardılar heryanı, satın alardılar hem satardılar "malı". Esirlerin arasında onnar artık ayırdılar genç oğuz kızlarını, karılarını, metederäk onnarın ateşli havezliyini, çaarıcı "yabanniğini". Usluluğunu hem onnarın kızlık korunmasını, onnarın işçiliyini, hem kıvraklığını. Mal alıcıları ama beenärdilär oğuz koyunnarını hem

beygirlerini, zengin hem pek iyi yapaalarını, beygirlerinin hızlılığını hem dayanıklılığını. Oğuzların kışlakları, zenginlikleri hep havezlendirirdi yabancı soycularını...

Yabguya, asker beklerinä kolay diyil korumağa devlet annıklarını, kırlarını, insannarını. İşi bitirer çemrek manevralı oğuz atlı askereleri hem onnarın askerbaşları. Annıklar hep taa geniş olardılar, etişip taa İtil deresinä.

Ama oğuzların bu eni yurtluğu – bereketli hem iyilikli toprak! Hayvancı yurtluğu!

Yangikenttä bulunär devlet merkezi, yabgunun serayı, devlet Divanı, başka da devlet hizmetleri, satıcılık hem ustacılık sıraları... Kervancılık ta oğuzlara yarardı, "kır-kervan-yıldızı" hep yardım edärdi onnara bulmağa kervan yollarını öteya hem geri dä. Onnar hep tutärlar kervan-seraylarını, musafirli hem cömert kabul ederläer kervancıları, yugun erleşirerläer dinnenmäğä yorgun kervannarı, ikram en üsek uurda! Koruntuluk ta garant!

* * *

Çok yıl kervan yolunda kendi kervan konağını tutardı Ugulanın bir amıcası, karşı edärdi hem geçirärdi kervannarı Harezmdän Hazaristana hem geri dä Ustürt kırlarından. Şindi bu kervan-konak kaldıydı amıcasının ooluna Guruboyna. İşleri onun şindilik iyi gidärdi, kazancı vardı.

Nicä dä bütün oğuzluk, o da gidärdi kendi oğuz kervannınan, nani ecel-ömür götürärdi hepisini...

Oğuz devleti kalkınär hızlı, komşular onu hesap alärlar da alatlärlar düzmäğä onunnan annaşmaklar, nicä deyecez, Hazar kağanlığı, alannar... Kimi başkaları sa, nicä Harezm arablanmış padişahlığı, düzerläer duşmannık. En çok ama Harezmin çorbacısı, Arab Halifeliyi Bagdadta. Ama peçenekläer hem kıpçaklar da poyrazda. İtil-Kama derelerindä Bulgar ıarlığı ama dostluklu ilişkilerini kullanardı Oğuzistana. Azak denizi boyunda kalan bulgarlar da genä – "kara bulgarlar". Onnarın bir bölüyü Asparuh hanın kolu altında Tuna deresinä gitmişti.

Bu genç Oğuz devletini 9-cu asirin başlantılarında hesap almıştı uzak slavlar da, uruslar, angıları da birleşmiştilär senselä birliyinä dä etişärdilär Don deresinin kırlarına üülendä Kama deresinä da poyrazda. Onnar da buluşarmışlar şansora oğuzlarla, alış-verişlik tutturarmışlar, düyüşmüşler dä. Slav-uruslar hep taa sıkça bakışlarını atarmışlar Gün-duusu halklara; yaşamak yolları hem zorları karşılaştırdıydılar onnarı oğuzlarla da: kimär sıra oğuz kalavuzları geçirärdilär kervannarı onnarın da kasabalarına; kimär sıra da oğuz atlı ordusu yardım edärdi onnara duşmana karşı. Zerä oğuz atlı ordusu anılmıştı, haliz ilin atılar, manevralı ordu... Bu orduyu yanaştırdı başka devletläer dä – bulgarlar da, artık bizanslılar da. Oğuz yabgusu ama, Kayı-han biler kiminnän ortaklaşmağa, kimdän dä korunmağa. Hem o hesaplan, düşünüp tä kolverärdi kimi ordularını yanaşsınnar kimi başka devletlerä. "Kavi asker – kavi devlet", sevärdi tekrarlamağa, Oğuz Divanının büyüklerinin önündä her türlü kavilederäk kndi kuvedini. Kayı-han hep tutär kullandımağa eski türk adetlerini hem devlet sıralıklarını. O sayär kendisini

kağan, askerbaşı, hepsinin oğuzların başkanı. Hem becerkli koruyar Oğuzistanı duşmannardan, bütün dä Kırı Harezmdän hem karluklardan. Bir nedän ama uruslar başladıydılar üüşmäğä oğuzların aillerinä, sürülerinä soyup onnarı. Da o zaman oğuz ordusu hızlı etiştirip onnarı çevirärdilär geri çalınmışları.

- Siz, uruslar, allele, üüşmeklärlän zanatlanmazdınız? – azarlı dedi. Kayı-han bir urus kınazına, angısını tutmuşular arkannan oğuz ordularını da getirmiştilär hanın eşil nicä çin, imparatorlarında, büyük çadırına. – Biz artık sizin üstünüzä gitmeriz, hem biz dä, oğuzlar, üüşmeklän zanatlanmırız, böylä tabiyet bizdä yok taa eskidän. Sizä, artık, toprak işleriniz, sizdä zengin kasabalar, gür kırlar, ulu daalarlar?.. Sizä ne lâzım?

- Kim toprak işler, ama kim dä erdän erä gezer... üüşmeklär yaparak... Bizi, slavları, çok kerä soyär bizim komşular hazarlar, batıdan da avarlar soyärlar topraklarımızı...

- Ye neylän biz kabaatlınız sizin önünüzdä?

- ... siz dä! Bän, şanlı han, üüşmeklerdä gezmerim, bän kınazım. Bän kovalardım sizin oğuzları, ani girmiştilär benim meralarıma ki soymağa benim insannarımı. Ama tä bu askercilär arkannan tutup baaladılar beni... Başka türlü bän onnarı...

- Ye nändan sän, sayın kınaz, kestirdin, ani o üüşücülär bizim oğuzlardanmış?

- Pek kolay: onnar giyimniydilär oğuz halatlarınnan hem oğuz silahlarını taşıyardılar... uzun mızraklar...

- O-ho-ho! Haliz dä ani vardı kolay sanasınız, zerä hazarlar giyip oğuz halatlarını, aldatmışlar sizi, kınaz. Bitki vakıtlarda onnar bunu çok kerä yapärlar...

- A-a, olur olsun, şanlı han, yok ne deyeyim... O zaman onnar, maskaralar, taa da fena kin göreceklär bizdän! Kolverin bizi, han. Biz artık kabaatlı diyiliz. Siz ama dostluk sürersiniz hazarlarlan. Bizim hoşumuza bu gelmer.

- Orada bizim işimiz! Ama nicä görersiniz, hazarlar bizä dä zarar yapärlar, dooru götürmerlär kendilerini... Biz bunu böylä brakmayacöz. Şindi serbestsiniz, kınaz, sizi geçireceklär benim ordularım nicä düşer. İyi yol sizä, kınaz!

- Teşükür, han!

Kınazı hem onun askercilerini geçirdilär bir saklı aradan hazarların hem peçeneklerin erlerindän Don deresinädän. Geri o oğuz ordularını döndülär gözäl baaşışlarlan o bölgä kınazın tarafından, oğuz hanına.

Kayı-han gittikçä olardı diyil sade becerekli askerbaşı hem düyüş strateji, ama arif politik tä.

Oğuz merkez-kasabası Yangikent tä düzgünnerädi olup bir kavili kalä Kayı-hanın Stupu, sarılı dozdolay "toprak hatlan", içindä dä hanım rezidettäsi "şahrıstan" hem "rabad" – alış-verişlik hem ustalık-zanatçıların sıraları. Eşillik ama, aaç, dut aaçları, eşillik az vardı; sokaklar dar hem iyiri-büyürü. Ama hanın asker merkezi Ortak taburunda bulunär, nereyi o zor düyüşlerdän sonra dinnenmäğä geler.

Harezmlielerin oğuzlara zararları artık kestirdiydilər Kayı-hanın dayanmasını, da o niyetlendi paka çıkarsın işleri Harezmin şahınnan, İbrayimnän, anaşsınnar, ani dokunmayacaklar başka oğuz hayvancılarına, ödeyeceklär zararları komşuycasına.-Yok benim havezim annaşmağa kır yabannarınnan! – baardıydı İbragim oğuz yollanmışlarına hem izin verdiydi sıbitsınnar onnari Külenin zıندانına yaban olmuş insan iyiyan köpeklerä, angılarını o tutardı o karannıkta maasus, ki cezalamağa seslemäzlerini yada "inansızları". – Ama onnarın hanını tutup da bir eşil kafestä gezdirin panayırlarda! Harezmin tamah askerbaşları hem islam imamnarı hep şıvşırardılar şahı:-Götür askerini, büyük şah, bu inansızlara! Kır lâzım olsun senin kuvedinin altında hem islamın dini altında!

-Biz onnari yokedecez nicä kır sıçannarını, yakacöz onnarın partal şatralarını! – üündü İbrayim-şah da izin verdi kaldırsınnar askeri.

Gecä horezmliölär, İbrayim-şah ilerdä, ğirdilär Oğuzistanın topraklarına. Taa da ilerdä saklı sürünärdi harezmin buncak araştırmacıları şakallar gibi sesederäk biribirinä yavaş nişannarlan salmaklarlan.

Kayı-han bileräk, ani İbrayim basacäk oğuz toprağına, izin verdi toplansın asker-ordu hem yanaşıklar da, ki seferä hazırlanmağa. Uygun koyulu saklı gözeticiölär kolay kavradılar harezmin o dil avcılarını da annadılar İbrayimin bütün plannarını.

-Biz çıkacöz harezim askerinin arkasına da uracöz! Eğer onnar kendileri çıkmarsalar bizim kırmızdan, uradacöz,- komanda verdi Kayı-han askerbaşların topluşunda.

-Biz vazgeçmeyecez taa şah yalvarmayanca "aman!"

-Onnari lâzım üüretmäğä! Cezalamağa! – işidildi seslär.

-Biz koruyacöz yurtluğumuzu, dedelerimizin ayozlu toprağıni! Başkasının toprağı bizä lâzım diyil! – kitledi Kayı-han.

Yapıldı adettlär, ritualar, içki "homa" orduculara verildi. İlin hem hızlı atlı asker, dolaylayıp peçeneklerin komşu kırlarını, gitti Ustyurt platosuna da doğrudu Sarıkamuş alçaklarına, ki çıkmağa doğru Amu-Daryadaki harezmlielerin "Gürgenç merkezini". Geridän dä gelärdi arabalar, eşeklär, develär üklü türlü lâzımni üklärlän cenğä – alaf, katık, su burduflarda tulumnarda... Bu zaman şahın askeri hodul-hodul ilerlärdi Sır-Darya deresini, bozarak, kırarak...ama bilmäzkän, ne olär Gürgenç merkezinin yakınnarında. İbraim-şah sevärdi gostermäğä kendisini askerin önündä: Seferä hazırlanarkan o izin verdiydi boyasınnar kendi beygirinin kuyruğunu al boyasınnan-nişan, ani onda atlı gider enseyici geroy. Altınıni yulär, türlü paalı taşlarlan donaklı, ayaklarında türlü ötän gümüş cingirdaklar o beygir nicä masaldaydı! Atlıydı onda şah-bozarık sakallı, kaar gibi biyaz türban başında almaz gerdannarlan. İbraim-şah kurär kendisini nicä en şanlı şah! O sayär kendisini İslamın koruyucusu hem yayıldırıcısı, kendi kılıcını da – ani Allahın istediğimiş, ki hepsini "inansızları" yoketsin!

Ona lâzımış mayıl olsun kendi Bagdad halifi... Da tä o, İbraim-şah, yollandırär ayozlu cengi "inansızların" ilinä da mutlak enseyecek onnari!

Ama neçin-sä, onun ileri yollanmış taraşçılarından haber yok, hep yok?! Bu iş başladıydı onun üfkesini çıkarmağa. Ansızdan ama şahın

askerinä köpürmüş beygirdä atlı yetiştı bir haberci Sarıkamuştan da annadâr, ani orada Harezmin merkezİNä Gurgencâ yaklaşarmış bir büyük oğuz askeri! Ozaman İbrahim şaşırıp kendisini, durguttu sefernı da alatlan çevirdi onu geri evä doğru. Kayı-han ama şüpedeydi, ani şah geri dönecek. O durguttu askerini dâ bekledi, ki şah yetişsin da girsin merkez kalesinä. Ozaman oğuz atlı askeri yollandı genä da sardı kasabayı kalesinnän.

Sade üç gün dayana-bildi İbrahim-şah da istedi baarışmayı. Oğuzlar elä geçirdilär Aral denizinä akan Amu-Daryanın buvazlarını dolay topraklarının uygun çiftçilik için. Butakım, Harezmi geri verärdi o toprakları, angılarını hayınca kaplamıştı, açan Batı Türk Kağanlığı yufkalanmıştı.

Geri döneräk seferdän, oğuz askeri çıktı doğru Aral denizin boylarına, neredä Kayı- han izin verdi dinnenmek olsun: yıkansın askercilär, giyimneri tertiplesinnär, silâhları... Hep burada, adetä görä, keseceklär, toy-konuş yapacaklar...

Balıkçılar taşıdı kır aşhaneyä diri tepinän türlü balıkları, avcılar getirdi türlü avlar. Da tä, ateşliklerdä pişer-kavurulär sazan balıkları, batakuşları, koyun butları, beygir enseleri...Otlar üstündä serildi koca sofralar! İçkilär şennendirdi sofracıları. Ozannarın, piyetçilerin, çalgıcıların çözüldü dilleri, havezleri...

Ozan Savast düzer eni türküyü da çalär dutarın seslerinnän yardımnyarak:

*"Komur ata Kayı-han bindi,
Gurganc-kala, bozulğan;
Harezmi şahı İbrahim:
-“Allah, kurtar amandan!”
Askerlär dâ çaldılar:
“Kayı-han, kudret han,
Duşmana götürdü:
Kafaları kestirdi,
Kannarı döktüdü...”*

Butakım, dostlarım, metedärdi Savrast-ozan oğuzların girğinniğini hem Kayı-hanı, niceydi ozamannar sıra asker başlarını metetmäğä...

-Kılıcın hiç dinmesin duşmandan ili korumağa! – baarär beklar.

Aral denizi boyunda Kayı-han seftä durgunduydu, çadırlarını koydurduydu. O kurtarılmış şindi hemen toprakları Kayı-han verdiydi oğuluna Yarun-beka.

* * *

Uslu vakıtta han bakardı askerini doldurmağa kavi, sınaşık gençlärlän. Kimi havez çekärdi girgin yaptıklar, o gençläär üürenärdilär kılıcı kullanmağa hem arkani, inişiaieyi ergenniye geçirärdilär korkulu denemeklärlän, eski askercilärlän gözletmäğä çıkardılar, her türlü

çalışardılar kazanmağa doğruluk askerci olmağa, bekim...bek adını da kabul etmägä...

İki kerä yılda, oğuz hem eski türk hannarının adetlerinä görä,Kayı-han toplardı toy-pir, nani toplaşardı asker bekleri, aksakallar, din izmetçileri, şamannar da laf götürärdilär devlet işleri için, divan oturup.

Çok sevärdi ama yabgu-han batır güreşlerini, düyüşlerini hem buğa düyüşlerini. Hazırdı günnärlän bakma, şennenmäğä, dalgalanmağa, sevinmäğä, sora da toy-konuş yapmağa.

Tä şindi dä: hepisi hazır can dalgalayıcı bir gösteri- "ak-meydanda" buğalar düyüşü. Bu meydan maasus bir hayvan avulu hemen kasaba ortasında yabgu-hanın Çadırı önünde. Üç çift kıpçak buğası hazır, baalı kalın direklerä, gözleri kızmış, kuduz bakışları şılärlar...

Meydan,aullar ardında dolu insan, beklerlär çeketmesini.

Tä, kendi çadırından çıkär batal, levent Kayı-han, ardına da alayı. Ona hazır bir maasus er taa üsektä, döşeli-paalı kilimnärlän hem derilärlän... Han-yabgu bakär dolayına, gülümser da görümnü oturär o üseklän, büküp ayaklarını altına. Sıcak, Han çıkarär başından yalpak kaplağını paalı deridän da koyär yanına; kısa kırkılı başı bıyazıdı taa açık esmer suratından; tombarlak sakalı, azbuçuk bozarık, kara bıyıkları hem büyük, biraz kıynaş gözleri tülü kara kaşlar altında-hepisi vererlär onun süretinä erkeklik girginnik, üseklik hem çetinnik.

Başkaları durärlar onun iki tarafında hem onun ardında. Sade beklär-beki, yabgunun kendi oğulu Yarun-bek, oturär yabgu-hanın saa tarafında, fikirci-ozan da Savast oturär sol tarafında.

Kayı-han, uşak gibi sevineräk danışär ba birisinä, ba öbürünä, geniş güler, şaşär, mayıl olär, sesler...

Bir dä, tä şamannar, üç adam fasıl giyimni, yalınayak, sırtlarında asılı türlü kemiklär, odun figuracıklar, demir parçaları,tüylär,dayrelär elerindä çekederlär tapınmaları: tutuşturärlar "paklatmak" ateşlerini, ki fena ruhlar kaçsınnar, büyüleri yavaş söylärlär, çıkarärlar türlü diyişik seslär, ulumaklar, atlärlar, sarsıdärlar kendilerini,oynärlar fasıl oynnar, atlärlar ateşlär üstündän, savurdärlar kollarını, güdelerini savaşarak şennendirmägä yabgu-hanı.

Kalın Kazıklarda baalı kavi sincirlärlän buğalar dayanamaz eşerlär eri tırnaklarınınan... Bakıcılar, geniş arkalı, kavi ayaklı kuvetlilär, belädän çıplak, saçlı güüslärlän beklerlär: nezaman kolversinnär buğaları.

Şamannar hizmetini bitirdilär da erleşerlär yabgu-hanın yakınında. "Arenaya" kolverdilər tä ilk çift buğaları-en gençlerini, bir yıllıkları. Onnar birdän hızlandılar biri birinä, da açan uruştular kısa buynuzlu kafalarlan, "trak" etti! Onnar çeketti düyüşmä yaşamaya-ölümä direştireräk kavi enselerini hem ayaklarını: ba biri sansın enser,ba öbürü.

Yabgu-han, kestirip solunu, ba bir tarafa aanär, ba başka tarafa, ba doğrulär...

Bu ilk çiftin düyüşü çok tutmadı- bugacıkların birisi yıkıldı erä arkası-üstünää bacakları yukarı. Enseyan buga ama, sansın biler ani publika onu beener, durdu kafası dik pelivan-bakär uz ileri hiç kımıldamayarak.

Siyiredicilər sevinerlər, barərlər, atlılar-şamata büyüler, uuldər ortalı!

Enseyan bugacığın çorbacısı baaşış kableder.

Ensenmiş bugacığı ama, adetä görä, keseceklär, toy-konuş yapacaklar...

Kayı-han sever pelivannarın güreşlerini dä- taa bir eski gök-türk tradişiası. Oğuz topraklarında böylä batırlar- pelivannar çok var, her bir küycezdä, her bir senseledä. İki kerä yılda olär güreşlär ilkyazın hem güzün... İnsan inanär, ani o batırların kuvedi büyülüymüş. Han-yabgu da kuvetli hem güreşer kendisi dä, kaçırmär bir dä güreşi.

İlkyazın, açan koyunnarı seftä kıra urärlər, oğuzlar Hederlez yarışmaklarını yapärlər-atlılar, batırlar,cümbüşçülär...

Kayı-Hanın yanında hizmet edärdi piyetçilər dä, türkücülär dä, dastancılar da...

Oğuzların arasında aazdan aaza, bobalardan uşaklara, gençlərä, senseledän senseleyä annadıldardı oğuz-türk batırların, hannarın, kagannarın yaptıkları için, girginikleri için, haliz Oguz-kağan için, Og-Oğul için, Bumin-kağan için, İstemi-kağan için, onun oğlu Tardu Çuydi-kağan için... Bilge-kağan için, Kül-Tegin hem Tonyu-Kuk için... Gençlär bunnarı çok severlär seslemäğä yurtseverli, becerekli, girginni, insaniğı onnardan üürenmäğä, kazanmağä, benimsetmäğä. Ozannar da durmayınca gezip annadärlər. Uslu yaşamak, zaametçi yaşamak raat gi

* * *

Ama... Peçeneklär...

Oğuzların poyrazdaki komşuları. Düyüş...

-Kimdi bu da kirgezän komşular? Annat, ba ihtiar baba-dedä.

-E, dostlarım, bunnar da bir türk senselesiydi, bizim oğuzların poyrazdaki komşuları.

Sekizinci hem dokuzuncu te asirdä onnar da düzdülär Ural-Yayık hem İtil kırlarında, daalıklarında da kendi senselä birliyini. Birazı yaşardı artık Hazar denizinä yakın. Dilleri onnarın oğuz dilinä yakın, bak onnar da bir türklenmiş soydular-"kanglı", "becnak" köklerinde...

Kirgezenni onnarın azı götürär hayvancılığı, ama taa çok üüşmeklärän geçiriler, bak onnar yaban taa, işlemäğä pek alışık diyil hem çok düyüşçüydülär. Komşu insannarın zametini varlığını kapıp yaşardılar...

Üüşmesi onnarın çirkindi: bakmışın, ansızdan peyda olär oğuz küycezlerin, kasabaların da yakasında keçä abadan karakalpaklı, uzun yapaalı deri sırtlarında, tıknaz arkalı adamcıklar, titsi bakarak artık dar hem kıynaş gözçäzlärlän atlı alçak, ama çapuk beygirciklerdä sansın öylä dä duumuşlar, çirkin baarak, sıklık ederäk, da... kapıp karı, kız, hayvan,

imelik maasullarını,altın, gümüş işlerini də, o saat yok olrlar, düyüşä tutunmrlar...

Kayı-han yaşta şansora, ama çetin hem kudretli. Çok kerä hep habperlärdi o uslu durmaz peçenekleri, vazgeçsinnär, ama onnarın hannarı öldürärdilär onun adamnarını, ayırıp kılıçlan kafalarını, kemik taslarını kumız içmä kap yapardılar hem uslanmazdılar.

Dayanmak bittiydi.

-İyi laftan annamadılar,düyüşecek, yok ne yapalım!-çetin dedi yabguhan divan oturuşunda, da izin verdi Yarun-bekä, oğuluna, çıkarsın askerin sol kanadını Emba deresinä doğru, Torgay-bekä dä-çıkarsın saa kanadı Ustyurt sırtlarına, da iki tarafından girsinnär peçeneklerin arasına ne kadar taa derinä. Ama karılara, uşaklara, ihtiarlara dokunmasınnar.

-Kurtarasınız bizim insannarı, malları onnarın elindän! – ekledi yabgu.

Düyüşlär pek çirkin olduydular. Oğuz orduları artık becerikli sarıp hem koparıp peçenek ordularını parça-parça, çoyunu esir aldılar, kalanı da kaçan-kaçan olup daaldılar yokolup. İnsanı hem varlıkları kurtardılar.

Esir peçenekleri, bir büyük bölük, haydadılar Sır-Darya kırlarına da payettilär hayvancılara hem beklerä. Kimisini koydular kasabalara çorbacılarda işlesinnär, ustalıkları ürensinnär.

Bu düyüş, heptän kestirdiydi peçeneklerin kuvvetlerini hem havezini buralarda üüşmeklän zanatlanma da onnarın büyükleri, görüp bu zoru, kaldırdılar kalmışlarını da gittilär, İtil deresini geçip şişirili tulumnar üstündä, atlı da, Batıya Kara denizin poyraz kırlarına, erleşip Rusi Kınazlığı annıklarına yakın hem çekedip orada da üüşmekleri urus insannarın üstünä. Uruslara karannık vakıtlar geldi ydi...

Bu takım, oğuz yabgusu Kayı-han böldüydü o yaban peçenekleri iki pay: bir payı karışıp eridi oğuzların arasında, bir payı da kaçtıydı Batıya.

Burada kalan peçeneklär oğuz oldular "kara-kalpak" dedilär onnara...

Hepisinä peçeneklerä ama iki ad koyulduydu: iç-peçenekleri, oğuzların arasında yaşayannar, hem dış-peçenekleri...

Elbet, bizim oğuzlar, uslu bir senselä olup, bu iç-peçeneklerinä duşmannık göstermedilär, alıştilar onnara, ürettilär oğuz yaşamasına, ama kendileri dä aldılar o türk senselä kardaşlarından kimi peçenek tutumnarını, laflarını...

-Kimi peçenek alınmışlar sansın bizä, gagauzlara da yetiştilär, ba dedä? Oğuz dedelerimizdän?...

-Onu ne bileyim, bän kıyatçı diyilim, siz lâzım biläsiniz, dostlarım.

-Elbet. Ama aramızda var kimisi, ani deyerlär, ki gagoğuzlar peçeneklerdän çekilärmişlär...

-Ey, bunu bän dä annırım artık, ani yok nicä olsun.

* * *

Bütün büyük hem çokluk oğuz senseleleri çetin severlär yurtluk erlerini, ömürünnän koruyrlar onu, evlatlarına kavi duygu hem adet verer sevsinnär ana yurtluğunu. Bunu gösterdi bu çalışcan hem uslu senselelär şansora diyil bir kerä...

Arab Halifeliği, Bagdad Halifeliği, nicä derlär ona şindi, hep besler tamah havezini, ki kaplama, islama geçirtmä da kullanma başka halkları. Şahın niyetli bakışları yetişerlär taa Poyrazdaki İtil bulgarlarına, yangıkent tä oğuzlarına... başka da senselelerä bu Büyük Kırın genişliklerinä...

-İslam dinini arablar Kılıçlan-ateşlän savaşırlar girdirmäğä başka insannarın arasına.

İslam şansora dayanär oğuzların devlet annıklarına. Oğuzlar ama pek sakınärler bu yabancı dindän, onun adetlerindän...

Halifecilär ama savaşırlar düyüşsüz imana getirmäğä bu çokluk hem en kavi dä Büyük Kırın bu yarısında oğuzları, zerä cenklän kalkmağa üstlerinä sakınärler – tutärlar taa aklılarında legendalı Oğuz-hanın seferini etişän taa Bagdada, hem oğuzların da girginniğini. Bu üzerä Bagdad büyükleri bakärler ilkin çevirmäğä oğuzların komşularını, da göz koydular İtil bulgarlarına.

Oğuzların arasında ama kimisi saklıda hep-tä islama döner...

* * *

Yaşamak... oğuz yaşaması... kirci insan yaşaması... o hem zor, hem ilin, hem savaşmaklı, hem sevinmekli, hem sert, hem da sevdalı...

Yaşär oğuzlar taa çok büünkü günnän, ama yarınki da günnän, ki olsun çörek hem süt, hem kumız, et... ki olsun nända malları otlatmağa...

Hayvancılıktan başka, may hepisi oğuz senseleleri eskidän taa zanatlanärler dutçuluklan, böcek büyütmesinnän, ki bürüncük dokumağa hem yapmağa türlü giymnär hem ev donaklamak işlerini kendilerinä. O kırlarda artık, sıcak erlerdä islä büyüyer dut aaçları, da onnarın eşil yapraklarınan ilkyazın pek islä büyüdüler bürüncük böcekleri. Oğuzlar çöktan edinmiştilär bu böcek toumnarını çinlerindän, da şindi kendileri büyük zanatçıldirlar bu faydalı iştä. Yapärler masus çalmarlar dışarda dozdolay sarılı siyrek cibinnär ki kuşlar, sineklär, kuşlar girämesin, erlerä döşederlär bişey, yada suvärler sarı topraklan.

Böcek toumnarı güneştä yısıdärler birkaç gün dä çıkär küçük kurtçazlar, angılarına deyerlär böcek. O erlerä koyärler eşil dut yapraklarını da kolvererlär onnara o kurtçazları. Onnar birdän çekederlär kemirmäğä. Yaprakları bittikçä diyiştirerlär; böceklär büyüyerlar da başlärler bürüncük ipi kolvermäğä dä sarılmağa koza içinä. O kozaları sonra kaynadärler su içinde, çözerlär ipek ipliklerini (çekerlär) da sarärler büyük masurlara, kalemnerä.

Bu işleri yapär karılar, kızlar.

İplikleri boyärler türlü renktä, da sonra dokuyärler türlü bezlär.

Nasıl ama boyärler iplikleri oğuzlar?

Büyük çüvennär içinde, haranılar içinde kaynadärler çok vakit türlü aaç kablari yada kökleri, da çıkarärler türlü gözäl boyalar: sarı, sarılıgt, sargış, kızgilt, kızgış, gök, gökşil (gök-mavi), turuncu... Sonra dokuyärler düzennerdä, angılarına deyardilär "örmäk", yada "kozak", kurup onnari dört direktän gemelärlän baalı: uzadärler ipleri da dokuyärler taraklan hem

mekiklän, kullanärler kergileri, ilmek, kılıç (iplik çekmägä kendinä). Bürüncüktän dokuyärler: atlas, şayı, han-atlası, kzıl atlas, gök atlas, ak atlas, sarı atlas, kara atlas; han-şayı, bek-asam, kara şayı, kzıl şayı, gök şayı, parça; paşşayı (kırmızı ipek bezi); ipek bezlerindä işlemä dikerlär: dalgalı koraf, üzük gözü, koç buynuzu, karımca beli, kuşayağı, gün-koraf, ay-koraf, sarı gül, ak gül, çınar gül, boğday-dikiş, ulduz-tamga...

Hep boyalı bürüncük iplärlän işlemä dikerlär karı hem adam giyimnerinä, başına giyimnerinä; cegde (ensiz keptar), ipek cupan; kölmek, yenge (ani karılar giyiyerlär ennerin üstünä dirseyädän), savkele (karı baş kabı, donaklı paalı taşlarlan)...

Bürüncüklän donaklärler döşek-yorgannarı, perdeleri, örtümneri; yapärler astar giyimnerä, yastıklara...

Artık beygirlerinä dä donaklık yapärler hep bürüncüktän... hem dä çok türlü taa işlerä bürüncük ipliklerini kullanärler, bezleri...

...Bu onnarda büyük bir zenginiktir!

...Yaşär oğuzlar...çalışärler, savaşärler, düzerlär, kurärler...bozärler da genä düzerlär...mal büyüderlär, bakärler, maasul çıkarärler...

Uşaklar, evlatlar... Onnar sansın kendileri olärler, savaşmağa pek çok lâzım diyil...

Salt karı ama biler, nicä uşak dünyaya geler... o gelmenin acısını-zorlanmasını...nicä o küçücyü karıyı artık ziyetlän ana yapär bir kerä... taa bir kerä... taa da bir kerä...

Salt karı çeker o büyük acıyı, ani geler adamnan bir kıpım tatlı havezlän barabar bir kayıl ceza gibi, islâ ziyet gibi!...

Açan ama olmär uşaklar, olup-ta ölerlär, insan büyük kahıra düşer, korkär senselä kaybolup durgunmasını... hem onnarsız yaşayamär...

-Bu üzerä oğuzlarda adet tuturulmuştu: "uşak istemek adeti", nicä burada derlär – "balalar kelave".

Uşaksız aylelär tapılärler Tanğri-Gökä Hodaya, ki versin uşak... ki korusun onnarın saalığını, ömürünü... ki uşak yaşasın...çok yaşasın... kismetli yaşasın hem varlıklı... girgin dä, kavi dä olsun... hem gözäl dä olsun...

Bu istemeklerä görä uşakların adlarını da koyärler, maanaylan: Torsın (dursun), Ultemir (olsun demir gibi kavi), Ulyar (olsun erkek), Kıltaş (taş gibi kavi gelsin), Kilbars (tigrü, kaplan girgin hem korkusuz gelsin), İştüğan (eşli, ikiz duusun), Aydar (güdücü), Aznakay (hazneci), Maltabar (malı var)...

...kızlara da: Aşnabike, Aşnacamilä, Aykız, Ulduz (Yıldız), Çiçak (çiçek), Gülkız, Gülsarı, Kızılsarı, Aynakız, Naali, Aynä, Benä...

...Küçük uşakları pek artık adça nazlandırärler: Kuzıy (kuzucuğum), Kulıy (kuliciyim), Köçek (paliciyim), Bülterek (yabancıcığım), Karatay (beygirciyim)...

Oğuzlar bilerlär, ani uşakları lelek getirmer.

Duuyär onnar çadır, şatra içindä dä, dışarda da, kamışlar arasında da...

Karı zoru duyup, er arär, bulär nedän tutunsun ellerinnän, ki ayakça durabilsin döşeli bişeylän bir erin üstündä...

Belliki, acısı pek büyük, karı tırmalâr, zavalı, sıkâr demir ellän gibi bir aacın direğini, dalını, bir taşın mı köşesini, falâr, kemirer kamışları, pelinneri, kumnarı...ne rasgelirsä, ki dayanabilsin da getirsin dünyaya o Küçücäyini, angısı artık sormâr, yol açâr kendisinä, zorlan gelir insanın arasına, da ziyedeler senseleyi, doldurâr ölmüşleri erini... uzadâr soyları ileridoğru, girip onnarın "uzun kervanına"...

...Çok kerä bu acıları, sevda ziyetlerini çekti, ama kendi kayılığınan da, unudup-ta hem, açan kocasınan artık havezlenärdi, Ugulanın sevgili eşi Gaşlı-bir içer uşak getirip kocasına hem hep ziyedelenip uzanan eski Kuruoğların soyna.

Bu büyük aylä, nicä dä başka oğuzların ayleleri, çok çalışkan aylädir. Evdeki zanatlarınan da çok işlâr yaşâr: karı hem kızlar aylarlan dokumak düzenindän çıkmârlar, haliz kışın. Artık karıların işleri oğuzlarda pek zordur. Kızcazları küçüktän ürederlâr dokumağa, da onnar dokuyârlar taa evlenincä, hem sonra da, nekadâr yaşârlar ayıdın dünyada...

Kimi adamnar da dokuyârlar.

Delikannı çocuk ta bu zanata havezlenirsä, onu düzendän ayırdamaycan!

Butakım, kimisi hayvannarın ardına kaçâr, başkaları ev işlerinä baalı... onnar da çok – diyil sade bürüncük dokumağa... ayledä.

Oğuzların çoyu türlü ustalıkları kullanârlar, Başkaları cenklerä giderlâr yanaşip askerä.

Kimisi ama, kiyat bilän, hannarın seraylarında yazı işini götürerlâr, kullanıp eski runi yazıları; islamnan barabar ama arab yazıları da başlârlar girmägä kimi oğuz hannarın, beklerin yazmak işinä... Yazârlar kiyat yapraklarında, angılarını alârlar Bizanstan, pergament tä da Europadan...

Yılları oğuzlar hep öylä sayârlar, nicä eski türklâr, altay oğuzları sayardılar-kuşayvan adlarında, oniki yıllık çiklu dönümlerindän: "Sıçan yılı", "İnek yılı", "Bars yılı"...

Tä şansora 860-cı yıl, "Domuz yılı" Ugulan Kuruoğ 84 yaşında adam. Kuruoğ senselesi dä 300 yıllık ömürü götürer artık... Şansora 12 evlat boyu bu senseleyi hep doldurâr biri biri ardisonra bu göçücü yaban kırlarda...

Bu oniki evlat boyu yaşını geçtiydi artık eski Gök Türk Kaganlığı hem onun ardgeleşi Oğuzistan...

Bilärdi mi bu 24 oğuz senseleleri, nänı gidärdi onnarın kervanı, yollanmıştı ani Altaydan, Selenganın hem Orhun deresinin boylarından, brakıp orada soylarını hem anıt taşlarını runi yazılarınınan? Angı yaşamak dalgalarını taa aşacaklar, angı kırlarda taa mallarını otladacaklar, angı senselelârlän taa karşılacaklar, bekim... düyüşeceklerä dä koruyarak kervanını?...

Bilärdi mi onnar, nicä gösterecek bu halk çok üz yıllarlan sonra, nesoy adlar taşıyacak, nasıl lafedecek, nesoy zanatlar hem adetlâr taa kullanacak, ne erlerdä hem nicä yaşayacak?

E, yoktu nändan bilsinnâr...

Şindilik, Orta Asianın mavi gökleri altında erindä yaşamasını götürärdilâr...

...Çok vakit geçardı şansora da bu eski kervan geri brakardı zamannarını. Oğuz ili-Devleti başka geleceklerä ilerlärdi, eni zaman orizontlarına...

Tä bu 9-cu asir dä sonnarını geçirer. Külbars-Han hem Demiroł-bey. Kayı-han geçindi.

Yabgu erinä oturmak için düyüşleri kazandıydı onun torunu Kilbars-han, basıp demokrasi sıralıklarını.

Sert hem nazlı, tamahça da, Kilbars-han taa baştan pek sert kuvedi kullanmağa çeketti. Kendisini bildirdiydi kağan, Kielbars-kağanı.

-Hepsi benim kuvedimä iyilsinnär lâzım! Hepsi senselelär – salurlar da, emrelilär dä, çaydırlar da, karkınnar da, avşarlar da... haliz o kınıklar da! Hepisi! Kim seslämeyecek, ona ceza olacak " harezmceninä" – kara kuduz köpeklerä sıbdılacak zındana parolasınnar; yada "musulmancasına", nicä arablarda- hep korkudardı "Bütün İlin-Devletin çorbacısı", nicä sayardı kendisini bu yabgu, hem "başka da devletlerä çorbacı"...

O yaptırdıydı kendisinä eni seray, nicä Harezim şahlarında; o tutardı zengin kervan-seraylar; topladı büyük vergilär insandan; çok parlak yaşamayı götürer... çok ta kulları var, kul kızları da izmetçi...

-Bän kararlarım hepsini kendim, bana Divan lâzım diyil! Siz tamamnarsınız benim izinnerim! – baardı o Divanın ilk oturduğunda.

Toy-konuşlara o çaarär sade yakınnarını hem tarafçılarını.

Böylä işlär pek kuşkulandırardı başka bekleri, hannarı, şamannarı hem soy-başı aksakalları.

-Yabgumuz doğrulukları basär! – baardı kimisi kendi aralarında.

-Lâzım koymağa erinä eski sıralıklarını, dedelerimizin sıralıkları! – şıvşırdı şamannar. – O kendisini Üsek şaman da bildirildi, Kamam, bizi saymăr, aldı bizdän hepsini, hem sizdän dä !

Üfkä büyüyer, kinä döner.

-Lâzım kalkınalım, insanı kaldıralım! – çaarardı beklär.

Kalkıntıyı çeketti. Ustalıklar zanatçıları hem kullar beklerin askerlerine dayanarak, hem kimi senselä başları da askerlerinnän. Hepsini merkezä Yangikentä toplaşardı, yabgu serayına.

-Ne-e?! Bana karsı, benim kuvedimä karşı?! Kalkınmışlar?! – baardı bütün seraya Kilbars-han, açan Beklerbeki haberi getirdiydi ona kalkıntı için.

-Elbit, üsek yabgum.

-Diyil "yabgu", Kaganım bän!

-...üsek kağanım. Onnar Zaptetilär Toprak-kalayı...silahlı nacaklarlan, uzun bıçaklarlan... beklär dä askerlerinnän...

-Ne-e? Kimdir onnar?

-Alkır-bek, Avşar-bek, Sapur-han...

-Şakallar! Bän onnara gösterecäm! Beygirimi bana!

Yabgu okadar kuşkulanıp kızdıydı, ani er bulamazdı o geniş içerlerdä, oradan oraya gezeräk. Hızlı girdi Dastanı-Ozag, yabgunun fikircisi.

-Üsek yabgu...

-Üsek "kağan"!
-Üsek kağan, - iyildip başını, kıyıştı Ozan, - onnan istämerlär iyilmägä senin kuvedinä...
-İstämerlär?! Ye, kim onnara sordu bunu? Sän dä kıyışarsın bana böylä laflar söylemägä? Dışarı!
-...onnar... isterlär ki yabgunun kuvedi Divana iyilsin hem halka... - çıkıp dedi Ozan-fikirci.
-Hem halka?!
-Hazneyä dä bişei vergi vermemägä - aalaştı vergileri toplayıcı Tarhan taa girmişkän bu içerä.
-Zorlan alacöz!
-Onnar sizin oğulunuz da, şanlı Demirool-bek..., üsek yabgum..., dediydi Beklerbeg.
-Kağan! Kağanım bän! Dedim sana!
-Üsek kağan. O küsülüdür, ani kervan yolundan çıkardınız onu...
-Bu palıcık ömürünnän ödeyecek hayınnığı!- sıkıp dişlerini mırıldadı yabgu, ama tez dä uslandı, pençeredän görüp, ne çok insan serayına yaklaşar, baarak, silählerini savurdarak.
-Onnar üstümüzä kalkındılar, o, üsek ya...kağan, - titiredi Tarhan...
-Tez çaarın bana Dastanı- Ozanı.
Ozan sakınarak girip iyildi kapuda.
-Dastanı, sän çık kobuzunnan da uslandır onnarı.
-Şindi çıkarım, üsek... kağanım, - deyip çıktı Ozan.
-Cuvap onnar kabul etmeyeceklär, - biraz bükülmüş dediydi yabgu yarım seslän dä döndüydü pençeredän.
-Üsek Kağanım, - sakınarak danıştıydı Beklerbeğ, askerbaşı, yalnız kalıp yabguylan, - esaplărım, ani biz adayalım onnara, sonra ama...
-Adamağa, aşaatmağa kağan kuvedimi? Yok, Beklerbey, kağan kuvedimi korumağa lâzım, başkattürlü kırlarımızı yudacak harzmlilär, yada karluklar!
-Bän derim, sade ki uslandırmağa bunnarı, ki kendileri gitsinnär...
-Onnarı uslandırmağa sade keskin kılıçlan lâzım, Beklerbey! - genä kızdı yabgu. - Benim kağan kılıcımnan!
Bir dä, kapular açıldı da yabgunun önünä dikildi kalkınmış beklär, ardlarında da itirişardı şamannar hem zanatçılar, başka da insan, angları doldurmuştu hererlerini hem bütün seray avullarını.
-Sän bastın dedelerimizi kır sıralıklarını, yabgu...
-Bän kağanım!
-... yok bişey, - korkusuz dedi Demirool-bek elini tutarak kılıcının tutağında, - cuvap edecän şindi. Çöz belindän kemeri kılıcımnan da koy erä!
Ama Kilbars-yabgu, kudurup, ansızdan çektı kılıcını kınasından da hızlandı onun üstünä.
-Saticılar! Şakallar! Kılıcımı siz alamayacanız! Hepinizi kıyacam! Hepinizi!
-Durgun, yabgu! - kılıcımnan kılıca karşı etti yabguyu Demirool. Bu Zaman da insan itirerek o içersinä doldu, yabguyu köşeyä sıkıştırdı.

İlkin Beklerbeki alıp baaladılar da götürdülär.

Şindi yabgu da gözlerinnän ateş çakarak, dartardı kavi güüdesini, sıkı baalı arkannarlan.

-Senin erinä Demirol –bek yabgu olacak!

-O iyilecek eski türk-oğuz sıralıklarına hem annaşacak hepimizlä, diyil nicä Sän despot- delibalta! Tiran- zormacı!

-Bän kendim dä düşünärdim sana kuvedi brakmağa, Demirol torunum,- yımışadıydı yabgu Kilbars. – Sän girginsin hem kıymetlıysin.

-Çözün onu!- izin verdi Demirol-yabgu.- Gücenmä, amıca, Kilbars-yabgu...

-Kagan!

-...kagan, ani biz bu takım... dedelerimizin iznidir bu, kimä dä olsa... bana da! Onu basmak olmaz!

Kilbars bişey başka demedi. Derin soluğunu çekip, çıktı.

Sonra işidildi, ani o bir bölük inan adamnarınnan gitmiş Turgay daalıklarına kendi varlıklarında yaşamağa... Ama Demirol yabgunun askercilerinin gözü altında.

-E-e, dostlarım,o eski dastandakı lecenalı Oguz-Kagan için dä taa ozamannar işidildi, ani o kendi inan ciğitlerinnän Altaylarda yaşamasını sonnarında gezmiş da Tanğri-Gök onu almış, ama onun ruhu o bayırlar içində hep taa yaşarmış şindi dä... Yıllar uzuğunda ozamannar onun için çok legendalar düzärmişlär Oğuz-Kagan "Altın asiri" için, angısı bir düş gibi kalmış insanın anmasında... hem başka da senselelerin, halkların anmasında...

Yabgu İnal-Küçüyü hem Etrek.

Demirol-yabgunun vakıdı kısa tuttu, ama devlettä diyişilmeklär, iyileşmeklär dä oldu. Dedä sıralıkları erinä koyuldu, Divan kararlardı hepisini devlet hem obşta soruşlarını; beklär, beylär, hannar, senselä başları da erlerini bilärdilär; yabgunun en üsek yardımcıları Köl-İrhin hem Sü Başu izmet edärdilär inandırıcı: devlet durär kavi yetişeräk 10-cu asiri başlantılarına.

Ansızdan ama öldüdü Demirol- yabgu.

Onun erinä ayırıldı, eni yabgu İbrahim-han, angısına denildi İnal-Küçü yufka ama yabgu, karakteri azdı. Onun Beklerbeki Tagan Oğulu Etrek, energialı hem becerikli askerbaşı-Sü Başu, halizdä, o kullandı devleti da onun işleri taa çok düzelärdilär. Oğuz askeri genä anılmış hem kuvetli oldu.

Da açan Hazarın kağanı baş urduydu oğuz yabgusuna İnal-Küçüğüne yardım için peçeneklerä karşı, ani üüşärmişlär onun topraklarına Dnepra kırlarından, oğuz askeri tepelemişti o peçenekleri oğuzların da eski zararlılarını. Oğuz devleti, butakım , çıktıydı urusların annıklarına da baalatmıştı onnarlan bir asker ortaklık. Bu oldu yabgu kınazının İgorun vakıdında.

Etrekin kuvedî hem sayımınğı taa da çok büyüdüydü.

O yaşardı kendi konaklarında zenginiktä hem parlak. Onun elindä bulunär bütin Oğuz Devleti.

Yabgu İnal-Küçüğü sade sayıladı Devlet Yabgusu, bütin kuvet ama Etrek asker-başının elindeydi, Taganın oğulu, kayı senselesindän. Onunnan barabar yabgunun da fikircisi Akıladaç-Ozan hem hazneci- Tarhan da Baymırza.

Ama taa büyük soruşları kararlamağa deyni toplanär Divan, taa da büyük soruşlara toplanardı bütin Kurultay. Etrekin izininnän olay hepsi.

Nicä dä ildän, her bir oğuzun var doğruluğu kayıl olmasın kararlardan, karşı konmağa, istemäğe, ki enidän bakılsınnar;

daava keser diyil yabgu, ama onun en yakın yardımcısı "küzerken";

ölümä düşürmäge, ama deyni, o lâzım toplansın insanı da kayılaşsın onnarlan;

"küzerkeni" dä her biri var nicä inkär etsin cezasız;

oğuzlar kendi kendilerine çorbacıydılar...

Ama genä dä, yabgu, beylär, hannar, Beklerbeg, Tarhan sayılärler kuvet.

Bütin yurtluk adlanär "Kalın Oğuzistan" (Büyük Oguzistan). İnsan ama hep ikiyâ bölünür: "İç-oğuz"- kuvetliler, zengin çorbacılar, hem "Tış-oğuz"- hepsi kalanı insan, yaşayan kırlarda, kenaklarda...

Bu vakıtlara peyda olduydular öylä çorbacılar, angıları tutardılar onar bin beygir, üzär bin koyun birkaç çadır şatra, mera, otlayacak hem başka da varlıklar; onnar çokar karı da tutärler, kul-kız, kul-karı, kul-adam da tutärler, türlü zanatçılar; var birkaç küyleri, kervannarı, dut plantajaları, çok bürüncük bezleri; balıkçılık erleşmeleri var; çok altın hem gümüş...

Kulları kullanärler evdä, iştä yada satärler panayırarda. Ama hep nicä Türk Kağanlığında, kullar vardı nicä satın alsınnar serbestiğini para toplayıp insandan.

Oguzlarda kalmıştı taa adettär: çorbacı hastalansın, kul-karılar,- kızlar hem adamnar lâzım baksınnar onu, düzüp masus şatra bir tarafta, küydän dışarı, eğer ulaşkan hastalıksa.

Ama hastalansın kul, çirak, onu çorbacı bakär.

* * *

Küçüklüğündä Ertek öğrenmişti bir harezmlî muğalimdä, angısını onun zengin bobası yanaştırarmış da islâ ödärmiş ona. Çocuk olmamıştı öğrenmiş kim ne, ama okumağa, yazmağa hem biraz da başka bilgileri kapmıştı islâ, çoğrafiada Toprak için, angısını Gün-duusunda şamannar sanarmışlar yası,diyil tombarlak, sarılı "bitkisiz denizlän". Bilgilär hem becermeklär yardım ettiydiler ona olsun açık-göz askerbaşı.

Hepisinin dä üstünä, o bir kavi batırdı da, saalığı da büyüktü. O evliydi İnal-Büyükün gözäl kızınnan, zengin bir han, angısı buulmuştu Sır-Daryada geçärkän onu. Kaynata zenginlikleri şimdi kaldıydılar güveyä.

Etrekin taa birkaç karısı vardı. Ama bu genç gelin henez anılmış kocasının o karılarını hem kocasını da çetin tutardı elindä, bak o sevda karısıydı, gençti, kıvraktı hem pek sevdi ondan çok büyük adamını da öbürlerini kolvermäzdi ona.

Etrekin var şansora altı uşağı-askerci Tengiz, taa küçüklär Aydar hem Utemir hem dä kızçazlar Güllü, Benä hem Ulduz.

Orta karısı ama, sevda duyan taa kendisini, kayıl olamär bu halınnan da savaşär kocayı döndürtmäğä kendisinä. Nelär oldu bu iki karının arasında, onnar bilerlär, adam taa bilmer...

Oguzlarda gençlär erken evlenärdilär – kızlar 13-14 yaşında, çocuklar – 15-16 yaşında.

Ama Tomruk, ondört yaşında kızçaz, sever çok büyük ondan çocuğu, Tengizi, angısının kavi kucağında o duyär kendisini haliz karı.

Burada kızlar severlär çocukları, onnar ayırärlar, diyil çocuklar, da evererlär kendilerinä.

Hep öylä, nicäydi eski Türk obştesindä, karılara oğuzlarda da hatır büyük.

Buna umut koyär üülendeki hayın komşular "karı diplomatiasında" artık harez-m-şahlar da. Şindiki harez-m-şah Ragim saklıda sevdalaşär yabgunun bir karısinnan, isteyeräk onun yardımınnan çevirtmäğä oğuz yabgusunu islama da ozaman, belli bişey, o olacäk onnara "kardaş", angısı getirecek oğuzları "islam dünyasına", doğrudan Harezma hem Arab Halifeliğinä.

Etrek ama kuşkuda. Onu geçirtmäğä olamaz – onun inan adamnari var hererdä. Etrek bilär, nicä çok sakınär şindilik insan bu "eni" dindän hem ne büyük ayıflanmak var nicä getirsin insanın arasında ona yaklaşmak. O vardı nasıl kullansın bunu da otursun Oguzistanın yabgu tronuna, ama yok erken taa: lâzım ilkin kaviletmäğä yakınlığını hepisinnän bölgä hannarınnan hem senselä başlarınnan, hem dä dışyankı devletlärän. Da onun niyedi doğrudu ilkin Poyraza – İtil bulgarlarına, İltivar Almuşa, onnarın hanına. İltivar Almuş Şilka İltivarın oğuluydu, Şilka da "slavların kınazıymış" nezaman-sa.

Esaba koyup, ani o bulgarlarda hep türk senselesi, hep o adetleri tutärlar, Etrek ilkin everdi kızını Ulduzu Almuşa, olsun onun karılarından birisi – "sevda karısı", en genci – onaltı yaşında kızçaz. Bunun için Etrek hiç bakmadı, ani Almus hazırlanardı islami kabul etmäğä arablardan da butakım kaviletsin onnarlan baalantıları hazarlara karşı, angılar ensemiştilär bir kerä onu da hep raatsızlardılar onu. Hazar kaganı esirläyä almıştı Almusun kardaşını, da tutarak onu yanında, hep istärdi Almusun kızlarını kendisinä karı. Almus kayıldı bütün bulgarlarını da islama çevirtsin bu niyetlän.

Bu takım, oğuzlar tä ortak olduydular, senseleştiydilär bulgarlarlan, zerä onnarın da şindi dostluğu hazarlarlan yoktu. Etrek karşı durmayaca Bagdad Arab-Halifeliğinä tamamnasin politikasını hazarlara karşı.

Bu işä kayıl diyil yabguhan İnal- Küçüğü, ama yok ta näpsin, kuvet Etrektä....

Yabgu senseleşmişti hazar kağanının –onun bir karısı o kağanın kızıydı.

Başka taraftan da yabgu annamıştı, ani Harezmsak Ragim sevdalık ilişkisindeymiş onun karılarından birisinnän, Güzellän, hiç esabına gelmezdi, ani arablar savaşırmışlar ne sä yapmağa onun devletindä. Ama... ko Etrek bulsunmuş ucunu...

Ragim-şah saklıda, oğuzların arasında inan adamnarın yardımınan, hep gelärdi Yangikentä da nändä-sa buluşarmış Güzel-hatunnan... paalı arab baaşılar da getirärmış, açan yabgu avlanmağa gidärmış, alıp yanına alain da, ama Güzel evdä kalarmış hasta...

Annıkları Ragim pek kolay geçärdi bir erdän, nändä koyuluydu inan adamnar, angılarına islâ dä ödenärdi.

Bu yol ama onnar buluştular bir kervanserayında, nani geldi kendi Güzel-hatun, hem o kervanseray onundu, onun kazançıydı.

Güzel-hatun pişkin genç bir karıydı, kıvrak boylu, suratı bıyaz, saçları zengin, kara, gözleri mavi, dudakları al-etlicä, dişleri-bir gözäl sıra sedef gibi, gülümsemi pek ahtlı-güneşli-Harezmin ergin hem gözäl şahı diyil sade "karı diplomatiası" niyedindeydi, ama halizinä sevärdi bu "ateşli" oğuz karısını,angısı ahtı yoktu sarkık şkemveli kocasına oğuz yabgusuna.

Harezmsahı, oğuz-beki giyimni,burayı gecä gölgesindä getirdi Güzel-hatunun kardaşı Boylu-bek hem hatunun ißer-kızı izmetçisi Lalä, angısını Boylu-bek sevärdi.

Bekçilär koyulu. Boylu-bek hem Lalä başka bir içerdän kuşku göz-kulak edärlär, ki kimsey bozmasın bu üsek sevännlerin tatlı buluşmasını. Elbet, Boylu-bekin gözü-üräyi Laledä dä asılı, ama...

Şahın hem hatunun içersi pek donaklı diyil, ama raat, konfortlu, dinnenmek için çok uygunluklu.

Sevännär artık özlemiştilär biri birini.

-Dedim görämeyecäm seni, hatun!

-Bän dä, ayolum.

-Ne haberlär var?

-Ne alatlärsın, şahım? Sevdamızı özlemiştin artık.

-Elbet, elbet , bu kendi kendisinä, seni çok özledim –da ahtlı kucaklaşıp seviştilär taa şah genä sorunca haberleri. –Yabgu-han nicä, islama dönür mü?

-Pek alatlıysın, şahım! Haber için tatlı sevdayan ödeş, - da pek yalpak hatun genä çekti Ragimi kendisinä yıkılıp onnunan raat yatak-tahtaya. – Ödeşmeyincä...

Şahın da ödeşecäyi diyildi sade bu gözäl oğuz hatunun ateşli dudakları, ama – islama dönür mü yabgu-han?

-Ha söylä, canım, ziyetlämä...

-Geçecek, geçecek! Ödeş genä...

Karı, ne yaptıydı, ne ettiydi, İnal-Küçüğü saklıda islamı kabul ettiydi...

Ama Etrek...Etrekin adamnarı, ani hererdeydilär,ona hepisini haberleri getirärdilär, o tezicik annadıydı İnalın yaptığını. İnal da gördüydü zoru atılısın islamdan.

Ama canında yabgu hep islama inandı...
Oğuz devleti hep iyilenärdi, geliřärdi, gözäl bir devlet olardı...

Bagdadtan yolcular

*"Oğuzlar uslu,
çokluk hem kavi
bir halktır", - yazacak
sonra bir arab yolcusu
Ahmed İbn-Fadlan,
geçip oğuzların
devletindän 10-cu
asirin başlantılarında...*

-Bu Ahmed annattıydı bän dä sizä annadayım!

Bir erken ilkyaz günü, leleklärlän barabar, Etreka da bir haber geldi ydi bulgar Yıltıvarından, Almıstan. Güvesi bildirärdi ona, ani yollarmış adamnarı Bagdada tekliflän, ki Halif Yollasınmış Bulgar merkezinä bir din misiasını da kabul etsin onu islama hem yardım etsin kaldırmağa bir kalä hazarlara karşı.

-“Hem yalvarırım, kaynatam, yardım veräsin benim yolcularım geçärkän

Oguzistandan, - yazardı Almıus haberindä, - imeliklän hem kiracılıklän”.

-İlkyaz taa erkendi, açan bulgar yolcuları peyda olduydular Yangikentin semtlerindä gideräk Bagdada doğru. Abdallah, bulgar misiasını başı, annattıydı Etreka, ani örümüşlär burayadan 80 gün!

Bagdada onnar yetiřtiydilər taa 70 gündän sonra, yaz ortasında, pek zor dayanarak oradakı büyük sıcakları.

Halif islä kabletti ydi musafirleri, ikramnadı, sesledi Almıusun teklifini, Abdallagın annatmasına görä, dä adadı tamamnasın. Bilip ama, ani oğuzların beklerbeki Etrek hısımını bulgar yıltıvarınnan, düşündü ydü kaçırmasın bu rasgelişi ki, yollayıp bir misia bulgarlara, hep bu zaman Etreki dä çevirsin islama geçärkän o yurtluktan.

Bunun için o yolladı ydi Etrekä haber, diyil yabguhana, ani gelän yaza, yada güzä onun adamnarı geçeceklär Bulgariaya doğru, da kabletsin islä onnarı, fayda da çeksın kendisinä “doğru dinä geçip”.

Etrek bu haberi söyledi ydi yabgu-hana, öylä, mamla-surat. Devlet başı azeitmedi ydi, ama...

Da tä, Bagdadta bu misieyi hazırlärlär; Divanda annaşmaklar giderlär: kimi baş koymağa, nelär yapmağa o uzak topraklarda; misia başı koyuldu ydu Susan-ar-Rasi – bir ürenmiş adam, Ahmet İbn Fadlan, tefterci koyuldu ydu.

Misia, bir büyük kervan, Bulgara yollandı ydi Bagdadtan uzun yola 920- ci yılın yazı ortasında. Yol geçti ydi Rey kasabasından, sonra Nişapurdan, Buharadan, sonra amu-Daryada yukarı taa Harezmin merkez kasabasından Gürgançtan, orada ilkyazın, zor geçip Ustyurt kumnarını

yetiştirilär oğuzların toprağına, "çokluk hem kavi halkın" erlerine ilkyazın 921-ci yılında, "sıcak" yılında.

Erdän erä onnar yanaştırardılar birär kervan kalavuzu yolları göstereyin.

Etreaka ileri haber yolladıydılar, da o yolladıydı karşı çıksın onnara bir asker bölüğü da getirsin o karvanı merkezä, ilkin yabgu-hanın konaklarına.

İnal-Küçüğü suuk hem kaskatı tutmağa kendisini savaştır.

Bagdadta bilärdilär, ani işlər butakım olacak, hem ani çok hem paalı baaşışlar sever oğuz yabgusu, Halife haznesi kolvermişti kervana: paalı parça hem ipek giyimnerindän, çadralardan, paalı hasalardan, halatlardan, şalvarlardan, kalpaklardan, çizmelerdän, türlü kuyunculuk işlerindän dä – hepisini kervanda getirärdilär. Böylä ki, hırsızlara yolda vardı ne çalmağa. Ama kervanda asker da vardı korunmak için.

Elbetki, bu baaşışlara Bagdadta esaplardı karşılık baaşışlar oğuzlardan kabletmäğä – paalı derilär, bürüncüklär...

Yolda ama karşı çıktıydı bir insan yırtıklı, zabun, bir lafta, zavalı. Bir dä sıkça yaamur çisärdi.

Erif durduydu yolun ortasında gerip kollarını.

-Durgudun kervanı! – baarardı o.

Kervan birdän durgunduydu erindä, makar ani öylä büyük hem çokluklu kervanı durgutmağa kolay diyildi. Yoktu ne yapsınnar, yabancı yurtluk.

-Biriniz dä geçmeyecek! – genä baardı bu erif bir çorbacı gibi hiç yaamura da bakmayarak.

-Biz duşman diyiliz, dost, zarar yapmırız sizä, - sakınarak danıştı Susan.

-Biz küzerkendän izin aldık...

-Hm, kim o küzerken okaradan? Sıçarım bän onun sakalına! İstärsän, onun bir dä izininä bakmam! Ko o bizi seslesin!

Kervancılara tıtsı geldi, durardılar erindä o adamcığın önündä.

-Öylä. Ama ne istärsin sän bizdän, dost? – kıyıştı desin kervan teftercisi Ahmed Fadlan.

-Nesoy dostsunuz siz bana? Sızdä var, bendä ama yok! Pakand verin! – hızlı baardı erif sallayarak kollarını, sansın çekişeräk.

Ona tez verdilär pakand, o da birdän imägä çeketti hep üfkeli, olup bir tarafa hem yapıp nişan geçsin kervan ileri.

Tä misia başkanı Susan, serdirer yabgunun önünä paalı baaşışları: bir gercik kaftan altın tellärlän dikili, bir top dokuma paybaf, ekmek çöreyi, üzüm, ceviz...

-Şanlı yabgu-han, - danıştıydı Susan, - bizim üsek halif-padişahant seläm sizä hem çok ömür!

-Saa olsun padişah, - suukça dedi İnal-Küçüğü da iyildi sade azbuçuk adet için. – Benim serayım olmasa buradan, Divandan okadar uzak, getirdim sizä koyun da kurbannık, nica bizdä geçer, hem dostluk başışlarını, ama böylä, afedin! – deyip, yabgu çıktı da gitti, izmetçileri dä ardına taşıdılar arab baaşışlarını.

Kervancılar kırık üreklän, ama yok ne yapsınnar. Sade ani yabgunun karıları peyda oldular da düzdülär onnarı üreklerini yalpaklıklan...

Kervan yollandı Etrekin konaklarına.

İki günnük yolu geçip, kervan durgundu Etrekin konaklarında. Tä erleştilär taburlara, avullara malları, beygirleri, izmetçileri.

Etrek çok taa yalpak kabul etti bu musafirleri. Oğuz kırıcları adetlerinä görä, o koydurdu üsek musafirlerin hatırı için masus oğuz çadırları, ki dinnensinnär orada; getirtti bir sürücük tä koyun, ki, kendileri kessinnär da hazırlasınnar koyun mancalarını nicä musulmannarda geçer. Zerä oğuzlar koyunu saplamazdılar, kan döktürmäztilär, ama bir tokmaklan buynzular arasına urup öldürärdilär, sonra deriyi çekip, tulum, sazlan şişirip, parçalardılar güüdeyi bilindir paylara.

Musafirlerä izmet eder Etrekin kul-karıları, çırakları, angılar var çok bu beklerbekin büyük konaklarında.

Tä musafirlerä beygir da getirerlär, ki atlı da gezinsinnär, istärselär...

Etrek tä çaardı kendi evdekilerini dä, amucasının da oğullarını; pişirtti çok koyun eti da kurdu bir büyük sofrı Bağdad musafirlerin hatırına. Susanar- Rassı burada kılara çok türlü baaşışlar daattı.

Konuştan sonra Etrekin karısı, Uzunboy-hatun, aldı biraz yaanı hem süt, baaşış emişlerindän hem tatlı pişkinliklerindän dä biraz, da çıktı evlerdän dışarı yaban kırın içindä, kazdı bir kuyu, gömdü ne getirmişti da kendi kendisinä okudu: "Bunnar rahmetli Kataganın, Etrekin babasının, baaşışlarıdır, ona deyni da getirdi arablar".

Gecä Ahmed Fadlan bir talmaçlan girdi Etrekin içerinä. Etrek oturardı. Fadlan verdi ona bir kiyat Bağdadtan – islama teklif, hem verdi ona baaşış 50 dä arab dinarı, parası, üç miskal muskus, kokulu yaa, sakız gibi, birkaç kırmızı deri, iki sıra Merv kasabasındakı ruba-giyim, angıları şafklı yalabardılar, çıkıp sonra verdi kırmızı derindän çizmä, parça dokumasından da giyim, beş sıra da ipek giyimi.

Etrek karılarına da, hatır gösterip, baaşış verdi birär paalı tahta örtüsü hem dä birär zengin üzük...

Etrek tanımış kiyattakı haber- tekliflän, birdän-birä sansın kızıştıydı islama geçmäğä, ki alsın bütün kuvedi Oğuz Devletindä kendi elinä, kestirsın biraz bu pekçä demokratiğin sıra kanunnarını... Ama, aklısına getirip, nicä yabgu-han İnal-Küçüğü diyil çoktan saklıda kabul etmişti islami da az kalmıştı, ki oğuz beyleri aktarsınnar onu kuvettän hem fırlatsınnar devlettän dışarı, Etrek düşünüp, durgundu.

-Bän sizä cuvabı şindi vermeyecäm, - dedi o, - siz dönmeyincä Bulgaristandan. Ozaman da yazırım kiyat sizin çorbacınıza. Etrek taa erindä çeketti soyunmağa kendi rubalarını da ölçmäğä baaşışları. Üstünkü parça dokumu rubaların altında o giyimniydi eski, taşınmış bir cükettän, angısını, oğuz adetlerinä görä, o çıkarmazdı, taşıyardı taa heptän yırtılınca. Açan ama giyidi bu eni arab giyimnerini, oldu görümnü, taa genç bür adam, tıpkı Halif! Fadlan metetmek laflarınnan şaşardı ona, da verdi taa baaşışlar hem tatlıklar da, iyildi da yollandı kafadarınnan çıkmağa.

-Kervan burada dursun, - yavaş dedi Etrek.-Cuvabımızı bekleyeceniz.

Bagdattan yolcuları bu laflar kahıra koydular.

Bir gündän sonra Etek Divam topladı.

-Bu insannar, hakına, Halifelik padişahının yollamışlarıdır. Giderlär bulgar İltivarına Almusa, benim güvemä, Şıklı-oğula, - annattı Etek. - Bän ama yok nasıl kolvereyim onu gittsin, sizinnän kayillaşmayınca.

Etek sustu, yapınarak, ani ona hepokadar. Sonra ama ekledi: - Onnar bizä teklif getirdilär Halifelik padişahından, Bagdattan, ki kabul edelim islam dinini, istärsäk...

-Biz nekadar yaşarız bu dünyada, - hırıldak seslän kestirdi Tarhan Baymırza, en zengin beklerin biri, topal bir ayağından, bir gözü dä çıkık, saa kolu kurumuş, çolak olmuş, - görmedik, hem dedelerimiz dä görmedilär, ki bu erlerdän geçsin kimisä yollamışları ! Bunnar ama, mutlak, nesoy-sa şiretliklän o padişahın tarafından bizä geldilär, ki hazarları bizä karşı kaldırmağa! İslam – o sade öylä, tuzak erinä!..

Bunnar burada dartışarkan, Fadlanın bir kulakçısı saklıdan seslärdi, ne söylene, da bu lafları işidip, onu korku almıştı, - kervancılar kıpıttıydılar...

-Doğru! Doğru! Hakına! – baardı hepisi Divamda.

Etekin esabına gelmedi butakım dönemeç, ama hiç açıklamär kendisini.

-Elbet, biz lâzım islâ düşünelim, ne yapmağa bu arsızlar! – kızdı Balız-han soy başlarından biri. – Şindi, onnar bizim elimizdeyken! Sonra zerä sıra gelmesin "yabanyı korkutmağa, o bayır ardındaykan şansora", nicä var bir laf!

-Ne çok-çok düşünmäge? – genä karıştı Baymırza. – Alalım onnardan hepisini, ne götürerlär, kervanın büyüklerini keselim ikişär parça, insanı da esirläğe alalım! Onnar bizim duşmannarımızdır... harezmlı hırsızlarınnan barabar... Köpeklär!

-Yok, Baymızda, taa iyidir verelim bunnarı hazar kağanına, ki kolversin bizä bizim askercilerimizi, ani tutsak esirä almıştı diyil çoktan, - kayıl olmaydı yabgu-han İnal-Küçüyü.

-Diyiştirelim başabaş! Yo-ok! Bizim orducular kendileri dä kaçacaklar hazar esirliğindän! – söylendi başka birisi.

-Oğlar, - danıştı şiretliklän Etek, - devletlär arasında öylä sıralık var, ki elçilerä ilişmemäge, dokunmamağa. Ko gitsinnär yollarına taa islâ, zerä başka türlü biz gücendirecek bizim dä, bulgarları.

Çok annaştılar, dartıştılar bu oğuz başları, taa sonunda da kararladılar, kolvensinnär artık o kervanı Bulgaristana bir zararsız.

Etek genä ensedi, yaptıydı dediğini da hoşluydu işinä. O izin verdi izmetçilerinä tedarıklasinnar kervanı yolculuk lâzımlıklarınınnan. Ertesi günü kervan yollandıydı poyraz tarafına doğru. Geçirmäge bu musafirleri yollandıydı kendi Etek, alıp bir çokluklu svita yanına. Kervan ilerler pek yavaş da onun için Etek bulär kolay türlü işlär göstermäge bu musafirlerä, nicä kâmil becererlär oğuzlar atlı gezmäge, ok atmağa yaylan, kâr kır avcılarını da göstermäge...

Etrek kendisi dâ ba lüzgâr gibi gidârdi atlı o gök beygirindâ bir uçan kaz gibi; ba geniş gerer o demir yayını da kolverip oku hızlandırır beygiri onu yetiştirmâğâ başka oklan...

Sonra o selemneşti bu musafirlârlân, dedi onnara "iyi yol", genâ yolladı onnara güvesinâ selâm da döndü geri Yaganda deresindân.

Ayrılarak kervancılardan, Etrek dedi: - Benim güvâm bekler sizi musafirlâğâ. Korunun ama hazarlardan, geçin başkurtların topraklarından.

Kervan ilerledi Yayık hem İtil derelerinä doğru.

Yolda Ahmed Fadlan uzun düşünârdi oğuzlara, aklısında geçirârdi hepisini, nelâr görmüştü, işitmişti, ürenmişti onnar için.

O pek beendiydi Etreki.- Bu halizinâ kâmil bir devlet adamıdır, - dedi o Susana. Hem ne büyük hem kavidir bu halk oğuzlar! Çalışkan hem uslu... ne kâmil adettâr... musafircilik...

-He, dedin dâ, tefterci Ahmed! Bekim sän sayârsın te o yırtıklı, ani kervanımız durguttuydu?!

-O artık bir dilenci idi, umutsuzdu. Taa islâ olmamağâ onun halında. Onu acımağâ düşer, diyil kabaatlamağâ.

Susan seslemâzdi. Kervan örüyârdi, hep uzaklanarak oğuzların topraklarından.

Zor geçtidilâr o iki büyük deriyi... yol zordu...

Etrek, dönüp geri bulduydu burada hepisini iyi, raat.

Bir nedân sonra o kabletti ydi Bulgaristandan haber, ani onun teklifini arablar tamamnamışlar, ani o devlettâ koyulmuş bir din – islam, ani kaldırılâr islam hramnarı, şkolalar açılmış arab yazılarının hem dilinnân, ani gelârmış oraya anılmış üredicilâr Hrab Halifelîğın kasabalarından hocalar, ani bu pek islâ iş, olmuşmuş...

Bagdad kervanı geri doğru da hep oğuz topraklarından geçtiydi güzün 922 –ci yılın. Ama durgunmıydı...

İbn-Fadlan düşünêr, aklısına getirer, ani çorbacıymış oguzlara askerbaşı Etrek, diyil yabgu; - bân annadım artık, ani bu kuvetli adam kendisi dâ atılmaz musulman olmağâ... ama cuvabı öylâ dâ vermedi bizâ, ne varsa, var arada; yabgu İnal- Küçüğü ama, neçin-sa, pek üfkeli bizâ, Halife Devletinä... Ah, Etrek islama geçsâ, onun ardına hepsi oğuzlar da gelir!.. Ondan brakılmamağâ lâzım, oğuzların da din çetinniği yımışamış, nicâ annadım, haliz kimisinin... ye o bek, Selcuk, sansın adı, çok merak gösterdi islama, bana da danıştı...; nicâ oguzlar şaşarmışlar arabların kara giyimnerinä... "ama yok nâpmağâ zerâ nicâ kuvedâ gelmiş Abasidlerin dinastiası kara giyimi hepsi lâzım taşısın! O-o, ama onnarın büyükleri ne severlâr paalı işleri: paalı halatları, inci, paalı İndia taşları, gözâl kokular... Biz annadıydık, ani oğuzlarda o zaman şansora derinnenmişti zenginnerin hem kalan insanın arasında çukur... Var dilencilâr dâ... Duva ederlâr bir Allahlağâ da; ... Ama başkırtlar, Poyraz- batı komşuları, İtilin öteyanında ani,- kimisi-üsek allahlağâ, ani kullanâr dünyayı annaşarak başka 12 allahlıklarlan; başkaları iyilerlâr yılannara, yada balıklara, yada turnalara... bu, artık, en eski dindir- totem!..

...Kendileri oğuzlar düyüşä başka devletlärlän kalkmärlar, ama harezmlilär onnari dayma düyüşlerä çekerlärlar...

Açan peçeneklerdän lâzımdı geçelim, bir kervancı başkırt dedi, ki korkuluymuş bunu yapmağa, da gösterdi bizä başka yol Başkırtstanın içindän. Hem söylediydi, ani peçeneklärlar pek azlık kalmışlarımıŝ o erlerdä. Yayık deresini pek zor geçtiydik, çoyu su dalgalarında kaybeldilär...

...Oğuzlar zor çekerlärlar içmek su için, angısı bulunär pek derindä; kullanärlar derä sularını, yaamur hem kaar sularını... kimisi palaçor götürelär kendilerini... rasgeldim bir kerä pek meraklı iş: onnarın karıları pek koruyarmışlar dişilizini,onnara erkek sokulamaz, hem onnarın adetleri bu üzerä artık sert – ölüm zorlatmak için! Makar ani insan arasında gördüm, nicä bir karı oturduydu öylä, ani görünärdi onun saklı eri, o ama örtülmediydi... Ozaman onun kocası dedydi bana : O açık oturär, örtmer saklı erini, o koruyär da onu, kolvermer başkasını... bu çok taa iyidir, nekadar anı örtünür, ama kolverir saklıda...". Oğuzlar bilmerlärlar nedir o "hayırsızlıkta gezmek". Ama birisini bu iştä tutarsalar, onun güüdesini iki parça koparärlar! Birisi ama sordu ydu bana: "Ye Allahın karısı var mı?" Allahı onnar bilmerlärlar nicä biz.. Evlenmek: kız gitmer güvenin evinä, o "kalımı" ödämeyincä – harezim giyimi, yada devä, beygir... Karının kocası ölürsä, onun büyük oğulu lâzım evlensin kariya, eğer karı ona ana diyilsä, ki korusun kariyı... Oguzların önündä biz musulmannar yok nasıl "aptes" yapalım, zerä bu onnara gelir nicä "büülemek", nedän onnar hiç azetmerlärlar! Bunun için ceremä ödederlärlar!

"Pederastlık" ama onnarda en büyük kriminalistika! Haliz açan çocukları bu maskaralağa çeker birkimsey... Allah korusun! Bir adam annatıydı bana, nicä onnar kıstırmıştılar kırdä bir harezimli adamı zorladarkan bir oğuz çocucağını... da o hayırsızı erindä öldürmüşülär... Başka bir harezimliyi dä kıstırmıştı oğuz askercileri bir kervan-serayda zorladarkan bir kızını... Onu iki mızrağa saplamışlar da kervan-serayın önünä dik koymuşlar... Bu işlärlän oğuzlar şaka oynamärlar! (Hepsini tefterimä yazırım).

Nicä ama ölüleri gömer oguzlar: kazärlar bir büyük kuyu,maaza nicä bir esabı; ölüyä bir kısa cupan giyidirerlärlar, onun kimirini hem yayını oklarlan asärlar bir odun taşık dolu "nabiz" içkisinnän, önünä dä koyärlar bir taa büyük odun kab dolu "nabizlän" taşığı doldursun içtiynän; getirerlärlar hepisini, onun neleri var da koyärlar onunnan barabar o mezara, onu oturdup bir duvarına; mezarı örterlärlar döşemeklän, üstünä dä yapärlar bir kubey sarı çamurdan... Sonra alärlar onun beygirlerini, tepelerlärlar bir üz kafa, yada iki üz, yada sade bir beygir, da pişirip iyerlärlar yahnısını; katayı, bacakları,deriyi hem kuyruğunu brakärlar da serip onnari masus odunnara okuyärlar: "Bunnar onun beygirleridir, angılarında atlı o raya gidecek". Ama o nezaman-sa öldürdüysä bir insan da girgin olduysa, ozaman onnar yonärlar odundan te onnarın figuralarını, angılarını o öldürmüş, koyärlar onnari mezarın üstünä da okuyerlar genä: "Bunnar onun çocucaklarıdır, angıları ona rayda izmet edeceklär". Ama bu işleri-adetleri oyalarsalar, o saat yapmarsalar, ozaman ihtiarların biri deyer onnara: "Rahmetliyi bän düşümdä

gördüm, da o dedi bana: "Tä, görersin, benim kafadarlarım beni geçtilär şansora, da benim ayaklarım yara oldular onnarın ardlarına gidä-gidä. Bän ama onnarı yetiştirämedim da yalnız kaldım". Böylä rasgeliştä oğuzlar alıp tepelerlär rahmetli olmuşun beygirlerini da sererlär onnarı mezarın üstünä. Bir-iki gündän sonra hep o ihtiar geler onnara da deyer: " Bän genä rahmetliği düşümdä gördüm da o dedi: "Söylä aylemä hem kafadarlarım, ani bän halizinä yetiştirdim te onnarı, ani bendän ileri gitmiştilär, hem ani bän şimdi yorgunuğumdan raatlığımı buldum artık".

Bän taa bir işä şaşım artık bu oğuzlarda: açan biz Etreka geldiydik, o tez, bizim önümüzä, sakalını çimbizçiklän yolduydu – bu da bir adetmiş onnarda. Sade kimisi ihtiar sakalların birazını çenesindä bırakâr da açan alaca kürkü da giyiyer, tıpkı keçiyä benzer... Fasil insannardı bu oğuzlar! Kır yabannığından barabar, onnarda annadıydım üsek kültürlük tä. Bu kültürlük, esaplărım, getirecektir onnarı İslama da...

-Sonra, geçmediydi çok, da işittiydik, ani o Ahmed Fadlan, ürenmiş hepisini, nelär olmuş hem görmüş bu yolculuğunda, haliz oğuzlar için yazmış çok işlär, nasıl o onnarı bulmuş, buluşmuş, görmüş, tanımış o zamannar.

-Bekim o yazılar yetişirlär çok sonradaki zamannara, o oğuzların uzun evladlarına? Kim bilsin?

-Yetiştilär, baba, yetiştilär: Ahmed İbn-Fadlan kiyadı yetişti bizä, gagoğuzlara da, arabçadan çevirili, biz dä onu meraklan okuduk

-Ye, gagoğuzçada çevirildi mi, çocuğum? Yiydir.

-Cevirildi, babam, ama basılmadı taa.

-Pek kâmil! Sän, ba Kiriytli, olmalı çevirdin, zerä, görerim, çok işlär yapmışın senselemizin faydasına! Allah korusun seni, çocuğum!

-Oldu, ba baba...

* * *

-E-e, ama, nicä dä olsa, bizim oğuzların taa çoyu hep-tä, yavaş-yavaş islama geçmägä gittikçä özenärdi, elbet, saklıda. Hem bu iş gidärdi taa çoktan... söyleyim sizä, aramızda kalsın, taa 10-cu asirin başlantılarından,... bekim taa ileri dä... Ama o arab kervanı geçtikten sonra mutlak, taa çokça başladyıldılar... Oğuzistanın kimi bölgelerindä, hem kimi oğuz bekleri dä... 10-cu asirin ortalarında. Fadlanın umutları aslı çıkırdı: oğuzların üüsek kültürlü bölümneri hep taa açık söylenärdilär islamın doğrusu için, onun temellerini hem adetlerini üretmägä savaşırdılar... hen adetlerini dä...

Bu işlär oğuzların arasında çok kerä kavga kaldırdılar.

-Siz korkmayın, bu eni din pek akıllıdır!

-E ne lâzımdı o bizä ya? Bizim var dinimiz dedelerimizdän kalma...

-Var, ama o eskidi şansora- şamannar pek arsız oldular, insanı soyärlar!

-Biz Tanğrıyı inanarız, taa da sonra, diyil şamannarı.

-İslam, derlär, pek uslu hem pak dinmiş. Tä, semarkandılar dönmüşlär İslama da pek beenärmişlär.

Böylä dartışmalara çok kerä birär dä arab dervişi da karışardı.

-Kardeşler, bizim islam-müsülman dinimiz haliz dä ani pek uslu hem doğrudur: biz bir Allahu inanırız hem Allahın yollanmışını Mahomedi, Üšek prorokumuz olacağını... İslam dini- o bir hakikattir, hak – doğru dindir, haliz dindir, biz dä halk – dinciläriz!... Kardeşler, bir hakikat Allahımız göktädir, onun da Toprağa yollanmışıdır Mahomed! İslamın en ayozlu kiyadıdır Kuran, angısında gösterili, nicä bu dünya kaybelecek, öbür dünya, ray hem cennet-gendemi, ölülerin dirilmesi, nelär olacaktır taa, duva ritualları, horuç ritualları hem hacılıkta gezmeklär... Kim işler, kim kazanär, onun var, kim haylaz, içkici, o aaç ölsün! Bu büyük bir doğruluktur!...

Bizdä haklık var!...

Oğuzlar düşünmäge edärdilär, ama genä dä taa çoyu sakınardı: "Bir Tanğrı, hak et bizi!"

İslamın kuvedi büyüyardı gittikçä. Onu taa, 840 sonra ayırı devlet kuran Karluk türkləri kabul etmişti da Karahanlılar adını almıştı; onnar oğuzlara en yakın komşulardı Gün- Duusu tarafından. Taa da ileri Ferganada, Taşkenttä, Mâveraünnehirdä, Horasanda çoyu İslama girmişti, genç askerlär dä hem...

Oğuzistanda bulunan senselerin hem dinastiaların arasında, Kay hem Bayındır dinastialarınnan gergi ilişkilerdä bulunan Kınık senselesiyidi onnarın başı Dokak-han. Onun vardı kendi para basımı, kendi askeri, kendi damgaları hayvannarında. Oğuzların arasında Dokak-hana Temir-Yalıg (demir yaylı) laab koymuştular. Bu laap üseklik gösterärdi.

Dokak-hanın bir oğulu, Selçuk, vardı. Bobası ölmüştü onuncu asirin başlantılarında, açan o ancak 17-18 yaşlarında bulunmuş. Ama kudretli olan bir genç, yabgunun yanında izmetä yetişmişti, sonra da asker başı olmuştu, bobasının da devletteki üšek erini kavramıştı. Bunnara dayanarak, Selçuk-bey devlet yabgusuna bir duyulan köstekti...

X-cu asirin ikinci yarısı gider. Oğuz devleti hep kavileşer hem genişlener: üülen tarafında hem Gün- duusuna goğru Taraz erlerine etişer hem Çaçä; kaplär Sarısu hem İrgız baseyinini; poyrazbatı tarafında etişer Ural bayırları eteklerine; üülen-batı tarafında tutär Ustyurt kırlarının büyük payını; taa da batı tarafında Oğuzistanın annıkları Hazar devletinä etişer.

Etrek beklerbey pek çok dayanamayıp Yınal-hanın devletlik yufkalığına başladı düşünmäge onun düşürülmesine. Uygun bir vakıta, askerin yardımınnan devirdi onu da kendisi yabgu oldu. Beklerim çoyu onun tarafını tuttular...

Girgin hem becerikli askerbaşı Etrek kaviletti taa da pek baalantıları bulgarlaran, karıştırmadı Arab Halifatlığına düyüştä hazarlaraya karşı – "ko yufkalatsınнар biri-birini- düşünärdi Etrek, - zerä ikisi dä onnar Oğuz devletinä korkuluydular".

Bulgarlar da düyüştüydülär birkaç kerä o hazarlaran da, oğuz askerinin yardımınnan enseyip onnarı, kestirdiyдилär havezlerini vergi istemäge hem genç han kızlarını hazar hannarına gelir... hem bozmağa bulgarların alış-verişliğini başka devletlärän.

Etrek düzärdi baalantıları ruslardan da, - hazarların öteyandaki kuvet... Hazarlar zerä saklıda hep kızıştırırdılar kıpcaqları Yırtış

taraflarından oğuzlara karşı. Oğuz bekçileri o taraftaki anniklarda hep esap alardılar birnedän sonra kıpçakların kımıldamalarını Oğuzistana doğru. Sıklaştıydı onların üüşmeleri anniklar aşırı oğuz avulların, kışaklarına, onların mallarına.

Da bir ansızdan, bir çirkin borannı günü, ani erä urardı insanı da, hayvannarı da, aktarardı çadırları, şatraları, kıpçaklar borannan karışık üüşülär oğuzların üstünä! Bu uslu senselä tä seftä uruşär hep bir türk senselesinnän, kıpçaklarlan... Düyüşlär oldular artık kannı Turgay kırlarında. Girgin koruyarak yurtluğunu, Etrek ölüm buldu bir kıpçak demir topuzundan... Ama oğuzlar bu sefer esedilär kıpçakları da kovaladılar onnarı topraklarından. Bu artık düyüşücü yaban senselä gitti, yokoldu hem okadar tez, nicä dä geldi, nicä ani hiç peydalanmamıştı buralarda. Kıpçakların bu ilk çıkışıydı kendi kırlarından başka senselenin üstünä. Çok vakit ta bundan sonra kıpçaklar başka göstermediydilär kendilerini yabancı erlerdä. Bu olduydu ilk denemek kıpçakların tarafından oğuzların üstünä... Gelecek zamannara bir korkulu kuşkuluk...

Bozuşmak

Oğuzların böylä zorluğunu görüp, harezmi şahları, oğuzların eski düşmannarı, hem göçücük kırım düşmannarı, genä başlardılar kılıç kaldırmağa Oğuzistanın üstünä – ilkin Mahmud Gaznevi, sonra da Ali-Tegin-şah. Ama oğuz askeri, eni askerbaşının Aznakay-Beklerbekin kolu altında, durgudär harezmin musulmannarın basmaklarını... Etrekin ölümündä sonra kuvedi aldı İnal-Büyü kimi hannarın hem beklerin yardımınan, haliz eni askerbaşı.

Yurtlukta ama iç raatsızlığı: hannar hem beklär sade formal başladılar iyilmäğe "Bütün yurtluğun" han-yabgusuna; kâr düyüşerlär biri- birinnän. Harezmi şahlara bu kurtarär, ki hıstırmağa kimi hannar İnala karşı kendi dervişlerinin yardımınan, angıları saklıda hep hep taa çok girärdilär oğuzların arasına.

Derviş giyimi altında ama saklı girärdi Bagdadın hem Harezmin acentleri dä, angıları uygun kullanärlar bozuşmakları kaldırmağa oğuz kuvetlilerinin aralarında eski " karı diplomatiasına", nicä kullanardı Persia kendi vakidında.

İnal-han-yabgu ama hep-ta tutabilir kuvedi, çekip kendi tarafına en kavi hannarı Kan, Kayı, Selçuk, Bayındır, Salur senselelerinden hem kaviledip askeri, angısı diyil sade ani koruyabilärdi devleti, ama başka devletlerä dä yardım edärdi yanaşarak onların zoruna görä. Makar ani kimi hannar üseklenärdilär, yabgu lâzımdı tutunsun onnarlan, zerä Oğuz feodal devletinä, kâr kır devleti dä olarak, lâzımdı bir baş devlet kuvedi, ki korumağa varlığını hem serbestliğini, bare formal devlet kuvedi. İnal-yabgu hem kuvetli hannar, beklär savaşırdılar baalantıları tutmağa başka devletlärlän, eni da kimi devletlärlän. Rusi kınazı Sveatoslav çok raatsızlıklar

çekärdi hazarların tarafından, angıları brakmazdılar onnarı alış-verişlik götürsünnär o taraflarda.

Kınaz Sveatoslav gördü zoru danışsın Oğuz devletinä yardım için, yollayıp oguz yabgusuna bir misia.

-Bizim kınazımız Sveatoslav İğorev, yolladı bizi sana, Günduusunun aydınını hanı, selem sözlerinnän hem saalık, kısmet isteyişlerinnän!

-Biz, İnal-yabgu, hatırlarız sizin üsek kınazınızı Sveatoslavı İğoroğlunu, altın laflarını kabul ederiz hem ona da saalık hem kısmet isteriz!

-Bizim kınarımız hazarlara karşı büyük bir serfer hazırlär. Bileräk, ani Hazar-kağan sizin dä raatlığınıza bozär, baş urär sizä, üsek han, barabar urasınız hazarlara.

-Bizim pek zorumuz yok şindi Hazar-kağannan dartışalım.

-Ozaman yannaştırın bizim askerimizä bir bölüm atlı asker, büyük ödek hakına.

-Altın ödek!

-Altın!

-Böylä yakışır! Zerä kağan sanır, ani biz ona karşı cenk kaldırrız, öylä bişeysiz. Biz, artık, komşuların düyüşmäğä istämeriz...

-Öylä, öylä, aydınını han!

-Yakşı, yakşı, urus! Kaç ölçü altın?

-Dokuz!

-Oniki!

-On!

-Yakşı! – urdu han ellerini dizlerinä.

-Annaştık! Horoşo! – iyildi misia başı Straşimir.

965 yıl. Maymun yılı. Rusi kınazı Sveatoslav büyük sefer yollandırdı hazarlara karşı. Oğuz atlıları gelip ona Bulgarların erlerindän, yardımı verdilər nicä düşer, altınları da tamamına aldı yabgu-han...

-Neçin biz bizim türk kardaşlarımıza, hazarlara, karşı asker vereriz? – yabguya azarlan danıştı Selçuk-bey.

-Hazar kağanı bizä düşmannık güder, - sert dedi yabgu İnal-Büyü.

-Kağan, ama diyil o hazar insannarı, askerleri, angılarını kılıçlar bizim atlı ordular!

Bizä danıştı uruz kınazı, komşumuz!

-Uruz bizä iyi komşu olamaz! – genä azarladı Selçuk-bey. – Yannişsın, yabgu. Biz buna kayıl diyiliz! Divanda soruşu kaldıracöz...

-İşiniz diyil, taa da sonra! – kızdı yabgu.

-İşimizdir, elbet! Aldığın altınları hazneyä dökäsin düşer!

Yabgu ama tabietindän brakılmazdı. Ačan rusi kınazı Sveatoslav hep o yılın saklı danıştıydı genä yardım için, bu sıra bulgarlara karşı, İtil- kama bulgarlarına, İnal-yabgu, tamahlığını durgudamayıp, saklıdan genä bir ordu atlı asker yanaştırdı rusilerdä,.. ama pek kuşkuydu, zerä bilärdi, ani kavga taa da büyük olacak, eğer baylar, hannar annarsalar... artık bulgarlar da hep türk kardaşlardı, hem onnarın oğuzların baalaşmaları vardı taa Etrekin vakidından.

Yabgu savaştıydı şiretliklän bu işi çevirtmäğä, kabaatı Selcuk-beyin üstünä atmağa, giydirip o atlı orduyu Selcuk- beyin askeri rubalarlan. Onu inandıydılar Divanda. Selçuk-bey üfkeli çıktıydı düyüşä hazırlanmağa.

Rusi kınazı Sveatoslav İğorev taa bir kerä danıştıydı oğuz yabgusuna asker yardımı için – o yollanardı bir seferä Bizansa karşı.

Yabgu bu sıra soruşu Divanda koyduyu.

-Yok, buna kayıl olamâriz! – aksakalların biri dediydi, - ne zorumuz var bizim okadar uzak erlerdä düyüşelim öldürdelim bizim girgin cigitlerimizi.

-Elbet, elbet! – pay tuttu ona başka divancılar da. –Başka taraftan da, burada bizim yakamızda, genä arsızlanârlar bizä karşı arablar hem kıpçaklar...

-Arablar, harezmlilär... ama kıpçaklar artık hep türk senselesidir... siz kardaşlara karşı kalkmağa istämersiniz!..

-Uslu durmarsalar, bizim avullarımıza zarar yaparsalar, yok näbalım, sıra geler uslandırmağa... Tä, peçeneklär dä bizim senselä kardaşlarımızdır, ama ne zararlar yapardılar bizim hayvancılarımıza... sıra gelmişti tepelemäğä onnarı da kovalamağa komşuluğumuzdan...

-Kıpçaklar da zarar yaparsalar...

-Bu senselerimiz çiyi yaanı yerlär taa... tamahlanârlar hem bizim gözäl kasabalarımıza...

-Onnar yaban insannar, hiç yıkanmârlar da... beygirdän erä innerlär...

-Annaştık, Bizans seferinä katılmâriz! – kitledi yabgu.

Açan ama haber geldi, ani seferi kazançlı başarıp Sveatoslav evä dönärkän, onun askerinä urmuştu oradaki peçeneklär da kınazı öldürmüştülär Dnepra deresinin geçişlerindä, da eni kınaz Vladimir Sveatoslavov yardım istedi, oğuz yabgusu, Divana hiç sormayıp, o saat yolladıydı bir atlı ordu da genä tepelediylär peçenekleri birpak!...

Bunun için divancılar ona azarlamak etmediydilär...

Oğuz toprağında ama başka oluşlar da kaynaşardılar: Arab halifi hem harezmi-şah kendi niyetlerindän atılmayarak, hep savaşardılar çekmäğä kendi tarafına oğuzların kimi hannarını hem beylerini senselelerinnän, bozuşmak kaldırmağa onnarın aralarında, haliz o hannarı, angıları kuvedä tamahlanardılar.

O vakitlara Oğuz devletindä artık kuvetleşmişti üç senselä başı: Uzordaş kayı dinastiasından, Altun-Taş, avşar senselesindän, hem Selcuk-bey, kınık senselesindän. Onnarın arasında kuvet için davraşmaklar bitmer. Onnar gittikçä yabguya, " bütün ilin" hanına iyilmemek gösterelär, hemen kendibaşına başka devletlärilän baalaşmak düzerlär. Onnarın toprakları bölgeleri geniş, zenginnikleri sayısız...

Artık uslusuzdu Selcuk-bey, hep taa çok özenärdi kuvedi kaplamağa, neyä doğru o yolu görärdi islama geçmektä hem Bagdad halifinin yardımında. O tamamnayacak halifin istediğini – bütün oğuzlarınnan hem askerinnän o geçecek islama! Ama sakınär kalan hannardan, haliz Uzordaştan, angısı doğru tutardı eski türk adetlerini, şamannık dinini. Ona görä dä tutardı onnarı onun oğuzları hem askerü, başka da hannar oğuzlarınnan hem askerlerinnän... Onnara karşı Selcuk-bey karşı

duramayacaydı şimdi, makar ani Bagdad onu hep havezlendirirdi türlü saklı haberlârlân... O hep düşünürdü... Onun konaklarında kıyatçı Bilikdez annadâr ona İslam dünyasının büyük filozofunun hem Aristotelin fikirlerini açıklayıcısının Al-Farabının nasaatlarını sesleyerek, Selcuk hep taa çok inanardı bu eni dini İslamı.

-Kimdi o büyük fikirli adam, hatırlı üredicim Bilikdez? – sorardı Selcuk.

-Al-Farabi Abu Nasr Muhamed anılmış islam adamıydı, filozof hem bilimci- ençiklopedist; duuduydu 870 yılda Farabi kasabasında Sır-Darya deresinin boylarında türk-oğuz aylesindâ; öğrenmiş Bagdadta, bilârdi çok dilleri, bilimneri; oldu üredici dâ medresedâ hem insanın da arasında. Çok faydalı kıyatlar yazdı, büyük öğrenmiş adamdı. Ona onun zamanında, sonra da, deyardılar "Gün-Duusunun Aristoteli" hem "almuallim al-soni", sayılâr, ikinci üredici (Aristotelin ardına).

-Ye Aristotel kimdi ya?

-Aristotel, beyim, eski grek öğrenmiş – filozofuydu, en anılmış, o çok eski zamannarda!

-Ye, bizim o türk-oğuz, bizim oğuz-türk adamıdır!

-Bizim türk-oğuz senselemiz başka da kâmil adamnar verdi dünyaya, angıları belli üseklâğâ kaldırdılar hem kaldıracaklar taa bizim kültürümüzü! Şindi yaşâr genç Biruni Abu Reyhan Muhamed Harezmidâ - arablanmış türk-oğuz, matematik hem biolog; Buharada yaşadı, şimdi Harezmdâ yaşâr İbn Sina Avițena, perslenmiş türk-oğuz senselesindân, büyük öğrenmiş medisnada hem filozofiada h.b.

-Artık kâmilird bizim oğuz-türk senselemiz! Onun büyük istoriası lâzım olsun! – meraklandı Selcuk-bey.

-Var, üsek beyim.

-Bu istoriayi da annadacan bana, Bilikdez-aga!

-Annadacam, üsek beyim. Hem diyil sade istoriayi, ama bizim kâmil dastannarımızı da, mitolojimizi dâ, zerâ senin gibi şanlı bey, oğuzlara baş olur olasin, çok işlâr bilsin lâzım.

-Elbet, elbet! Yabgu kuvedini alırsam, lâzım bileyim, Annat şimdi! Çeket!

-Çekedeyim, mittolojidân çekedeyim:

“Gökün katları”

Gökün edi katı varmış. Birinci kat toprakmış, onda kara Camahat yaşarmış. Sorakı katlarda gözâl perilâr hem proroklar yaşarmış. En edinci katta Allahlık Tanğrı kendi tronunda oturup dünyayı bakarmış.

“Nedân ayın üzündâ lekâ varmış”.

Nezamansa Göklerdâ bir pek gözâl kız varmış, adı Güneş. Varmış hem Ay, insana şafk edân, pak üzlü bir oğlanmış. Kızı Güneşi o artık

sevmiş. Güneş bunu bilirmiş, ama onun tarafına da hiç bakmazmış. Ay da onun istemediğini bilirmiş.

Bir kerä Güneş kendi arabacığında göklerde gezinirmiş. Ay onu yolunda yetiştirmiş da sevdasını ona annatmış. Güneş ama onu yakın da kolvermemiş. Ozaman Ay savaşmış Güneşin bleziğini kolundan tutmağa. Böylä işi görüp, Güneş erä doğru iyilmiş. Er ona bir avuç bataç uzatmış. Güneş o batağı Ayın üzünä serpmiş. Ay gözlerini ozaman yummuş da ömürünä karannağa dönmüş çekilmiş.

Ozamandan Ayın üzü lekeliymiş, annadär eski dedelär-atalar.

“Neçin gün kavuşarkan kızarmış”.

Allah, yapmışkan Toprağı payetmiş onu kuruya hem suya. Suları o toplamış büyük denizlerä hem göllerä ilkin. Sonra, ki onnar kurumasınar deyni, o yapmış çok ta derä su da koymuş onnarı aksınar denizlerä hem göllerä. Gölleri Allah erleşirmiş pek gözäl erlerä- eşilliklär, çiçeklär hem aaçlar aralarına.

Göktä Gün ozamannar bir genç oğlanmış.

Sabaylan o duuyarmış bayırlar ardlarından da şafk edärmiş dolaylara kovalayıp kara karanığı... da hep bakarmış gözäl göllerin duruk üzünä da kendisini görärmış...

O ayırmıştı bir en gözäl gölü, bir pek gercik hem saklı erdä üšek bayırlar arasında, dolayında da üšek, geniş dallı, yapraklı aaçlar, nani o her avşam inärmış yakın-yakın bir açık aralağa, da yumup gözlerini, kavuşarmış orada geceyä... Oradaymış onun yatağa...

Denizlerin en gözeli köpüklerindän duudurmuştu bir artık gözäl kızçazı, angısı büyüdükçä taa gözäl hem kıvrak boylu olarmış, zerä her avşam anası onu yıkarılmış bir göl suyunda.

Da tä o kız büyümüş, pek gözäl olmuş, da kendisi yıkanmağa gezärmış.

Bir kerä Tepegöz oralarda, titsi adam yapısı, kollamış kızı da hemen kavrayaymış onu. Kız ama pek ilin sıyırılmış onun kavi kollarından da ne kaçabilirsä evä anasına gelmiş.

-Aman, nändä bän yıkanayım şindän ki bana kimsey bakmasın?

-Var, kızım, bir göl, angısına kurt-kuş yaklaşmâr, ama adam hiçtä. Gösterecäm sana onu.

Da başlamış kız o gölä gitmäğä da yıkanmağa her avşam. Kimsey onu

görämäzmiş... Ama sade Gün kavuşarkan bir avşam onu görmüş da pek mayıl olmuş. Kız ondan sakınmamış.

Açan ama kız soyunmağa başlamış, da görünärmış onun gözäl teni, kıvrak boyu çıplak hem saklı erleri... Gün utanmaktan artık kızarmış da tez saklanmış bayır ardına sıkı yumup gözlerini...

Ama nicä dâ olsa, Gün hep istärmış görsün o kızı anasından duuma çıplak, makar ani surati kızarmış kulaklarından...

Da her avşam Gün gelärmış hep o gölä, hep o erä kavuşmağa da kızarmağa göreräk o gözäl kızı çıplak yıkanarkan...

“Neçin garga çok yaşarmış”.

Allah insannarı yarattıktan sonra, onun proroklarından biri gitmiş diri su getirmäğä. Yetişmiş bir diri sulu çeşmeye, doldurmuş bir testi, da yollanmış geri. Yolda ama, yorgun, yatmış dinnensin da uyuklamış. Testtiyi diri suylan nicä koyduysa, yannamış da diri su akmış.

İki garga, yakında uçarak, konmuşlar da içmişlär o sudan. Da yaşamışlar okadar çok, ani bilinmer, nekadar...

Bundan da kalmış, ani gargalar 300 yıl yaşarmışlar.

“Taşlar nändan?”

Varmış bir çoban. Koyunlarını bayırlarda otladarmış. Bir vakit o bayırlarda o çoban kalmış susuz, aç-susuz... Çok gezmiş, su aramış, ama bulamamış. Kendisi dä, sürüsü dä susuz ölärmış, başka dayanamamışlar. Çekeder çoban duva etmäğä Allaha, ki bir yaamur buludu yollasın. Bunun için koyunu ona kurban kesecek.

Lafını taa bitirämemiş, nicä Allah bir yaamur yollamış: sular akär, dereyä toplanär, obannarda durär. Çoban koyunları sulär, kendi dä susuzluğunu sündürer. Ama kurbanı kesmer.

Allahın buna kahırı gelmiş da hepisini koyunları, köpekleri hem çobanı taşlara çevirmiş daanık bayır sırtlarında...

-Tä, üsek beyim, birkaçını sana söyledim.

-Çok meraklı hem gözäl, ama büyük fikirli da!

-Ama ne gözäl dastannar düzmüş bizim dedelerimiz!

-Bilerim. Bir ihtiyar ozan bana annattıydı, “Oğuz-Kağan” dastanı, bizim en büyük ata-dedemiz Oğuz-Kağan için.

-Şindi ama bizim ozannar annadärlar eni bir dastan, angısını düzer bir kämil annadıcı Dede Korkut. Onu olsa konaklarına teklif edäsin, beyim.

-Bunu lâzım yapayım!

-Lâzım, beyim, lâzım.

* * *

Selçuk-beyi ama şindi raatsızlardı taa çok onun istediği yabgu olmağa islamin yardımınan. Saklıda taa bir kerä annaşıp Bagdad halifinnän, o bütün askerinnän hem oğuzlarınan kabul etti islami, musulman oldular. Hepisi dervişlär hem başka da misionerlär oğuzların aralarında, birdän akıştılar Selçukun bölgesinä, adeti yaptılar.

Bunu annayıp, karşı kalktı Üzardaş-han hem başka da hannar.

Oğuz devletindä çekedärdi büyük bozuşmak-kardaş kardaşa kılıç kaldırdı.

İlersini aldı Selçuk-bey askerinnän. Ama enseyemedi, yabgu tronuna yetişemedi – şamanist oğuzlar kendilerin” “doğru oğuz”, “hak oğuz” deyeyip, çetin karşı koydular, Selçuk-bey zoru gördü çekilsin üülenä musulman dünyasına oğuzlarınan da kurtulsun ölümdän, Amu- Daryanın öteyanında.

Harezm-şahın da planı gerçeklenemedi, makar ani onun adamnarı bu oluşlar yabguyu İnalı hem askerbaşını Aznakay-beklerbeki.

Oğuzlar çok ayıflandılar, kızdılar da Selçul-beyin bu yaptıklarına, “satıcı” saydılar, dedä innanarını diyiştirän...

-Biz aslı oğuz kalâriz, hak oğuz kalâriz! – sert nasaat eder Urozdaş-han kalan oğuzların bütün kurultayında.

-Biz dönmeyecez dedelerimizin dinindän! – tekrarladi Avşar-han.

-Dinimizi biz satmayacaz! – işidiler sert seslär. – Biz hak oğuzlarız! Atılmâriz eski dinimizdän! Kendi adetlerimizdän!

-Hak oğuzlar! Hak oğuzlar! – işidilärdi her taraflardan.

-Uzordaşı yabgu ayıralım! – baardı seslär.

-Uzordaşı ayıralım!

Uzordaş yabgu ayırıldı. Demir kalkan üstündä kaldırıldı. O askerbaş beklerbek koydu kendi kardaşını Kzılsakal-beki.

Avşar-han ayırıldı ikinci – ozan koyuldu İsantug-baba.

Oğuzlar döndülär kendi ayllerinä, sürülerinä, kasabalarına, zanatlarına. Oğuz devleti yaşär, ama bilinmâz geleceğini bekler...

Da tä, İrtiş boylarından başladı kalkınmağa kıpçaklar genä, dalga-dalga akışârlar Sır-Dareya doğru.

Harezmliileri oğuzlar durgudardılar, ama kıpçaklarla düyüşmäğä çok taa zordu – onnar bir durgunmaz akış gelerlär oğuzların üstünä – onnara çok meydan lâzım, onnar pek çokluk oldular...

Ne yapmağa?

-Biz lâzım düyüşelim onnarlan, - baarardı kimi oguz hannarı. – Biz onnari enseyecez!

-Enseyecez? Ama bir ensemeklän bitmeyecek, - dedi Uzordaş-yabgu, - Onnar brakârlar kendi kırlarını heptenä, nicä haberlär gösterer, onnarın kırları – otlayacakları zabunnadılar, onnara lâzım başka otlayacaklar. Da tä onnar akışârlar bizim kırlarımıza, - hep savaşardı annatmağa oğuz hannarına bu amanı. – Bizä pek zor olacak onnarlan düyüşmäğä, onnar seferä yollanık, biz-sä erleşikiz avullarımızdayız, daanık geniş kırlarda...

-Sän doğru diyilsin, yabgu Uzordaş! Sän korktun, seni korku aldı, gırginniğini çaldı... Tut kendini da götür bizi düyüşä, kudretli yabgu, ölürüz birädän, ama topraklarımızı koruyoruz!

-Ye, neçin biz düyüşelim onnara karşı? Onnar da bizä senselä, hem otlayacak yetişir hepimizä, - başka fikirdä durardı Avşar-han.

-Şanlı han, kıpçak şindi bizi kardaş üzlerinä annayamär, o yabansı kalmış o Sibiria kırlarında, daalıklarında; o alışık başkalarını kırıp basmağa, kim dâ olsa.

Biz ama lâzım koruyalım halkımızı, onun yetiştiklerini, varlığını. Burada, erindä ama koruyamayacâz, falanacak hepisi.

-Doğru, doğru, - kayıl oldu başka birkaç han.

-Ne kadar da zor olmasa, ama biz lâzım çikalım da göçelim bu topraklardan... Batiya, İtilin öteyanına... Başka çıkış bizä yok, zerä arablar da, Harezmi-şah ta hazır durarlar bizim kırımımızı hem varlığımızı elä geçirmäğä, insanımızı da çirak etmägä,islama cevirmägä.Burada şaka yok!

-Bunnar diyil lâzım olsun! Biz hak oğuzlarız! – baardı Uzordaşın tarafçıları.

-Batıda biz bulacaz çok otlayacaklar... da burada kıpçaklar hem arablar payedärkän erleri, düyüşärkän dä, biz uzakta olacöz. Ama halkımızı kaybetmeyeceiz! Dinimizi kaybetmeyeceiz !

Oğuzlar çok kavgalaşardılar bu üzerä, kabaat biri birinä atardılar türlü-türlü... Kayıllaşardılar, sonra genä kavgaya kalkardılar...

Hak-oguzlar çetin tutardılar kendilerini. Avşarlar hem kimi başka da senselelä, haliz kayıllar, erindä kalkmağa kayıl olmazdılar...

1018- ci yıl yarısına doğru yetişärdi. Kıpçaklar poyrazdan, arablar da üülendän hep hızlanardılar oğuz kırlarına. Hak-oğuzlar bitmişinä kararladılar göçmägä, Uzordaşı yabgu tutarak, kendilerini dä devlet sayarak.

-Yok, kardaşlar, devletliyi biz ardımıza, kervanımıza alamayacaz, ko burada kalsın. Öylä dä kayıların eni hanı yabgu olmağa ister. Olsun! Avşar hanı da bunu ister. İstesin!

-Biz kalacöz ana toprağımızda, - hep tekrarlardı kayıların hanı. –Biz yok nasıl onu brakalım! Kıpçaklarla annaşırız da arabları durguduruz hem bir birleşik devlet oluruz. Sıra gelirsä ama,islami da kabul edirik, türkmen oluruz!

-Biz ama Azerilerä karışırız, - gür sesläni dedi bayındırların hanı.

-Sizi ama yudacaklar o taa kaviälär, - savaştı inandırısın Urozdaş, ama boşuna.

* * *

-Ee, zor, pek zor vakıtlar bastıydı bizim oğuzları, dostlarım. Tä annadärım sizä,ama canım artık sızlä. Kardaş senselelä ayırılärler, brakärler ana kırımını, kışlalarını, kasabalarını, gözäl Yagikenti... Kimä? Başka göçücülerin elinä geçer Büyük kırım bu tarafları, dostlarım... Bizim ama Kervanımız, Hak-oğuz Kervanımız yollanär genä Batiya doğru... Büyük kırım başka meydannarına...

-E näbasın ya, ba büyük boba, öylä vakit gelmişti.... Ama başka taraftan da baktıynan, bu işlär olmayaydı, biz dä, gagoğuzlar, olmayacaydık...

Doğru düşündün, ba kireyitli, olamayacaydık...

* * *

Sonra biz annayacaydık, ani selcuk oğuzları kuvedä çıkmıştı Horasanda, ensemiştilär gaznevi dinastiasını, kaplamıştilär Harezmi, sonra İrani, yetişip taa Küçük Asiya, da kurmuştilar büyük bir devlet – Sencuklu İmparatorluğunu, angısı genişlenmişti sonra taa Nil deresinin boylarından

Afrikada, nâni etişmişti bizim oğuz-atamız Oğuz – kağan..., ama 13-cü asirin sonunda kurulmuştu Küçük Asyada Anadolu'da Osman-beyin Türkiye Devleti, Ertogrul-beyin ölüsündân (1290) sonra, onun oğlunun Osmanın çalışmalarının, Kayı senselesindân.

Selçuk-bey ölmüştü ihtiyar, da gömülmüştü Seyhun deresinin boyunda...

-Selçuk-oğuz kardaşlarımız dünyada erini bulmuştu, da şimdi dâ, dostlarım, nicâ bilersiniz, Türkiye bilinir bir çiçek açan Devlettir zamanda Dünyada!

Ama onların hak-oğuz kardaşlarının ömürü ördüydü başka türlü.

* * *

Uzordaş-hanın kararına görâ hak-oğuzlar bir erkendâ kaldırdılar nelerini kaldırabildiler, da ana toprağını aalayarak, Tanğrıya yardım için adet laflarını deyerâk, kalan erindâ senselâ kardaşlarının prostolarak, bir kahırlı kervan yollandılar Yayık hem İtil dedelerine doğru. Acı şamatalarından sonra, üklü arabalarında oturarak hak-oguz ayleleri sustular. Hayvan sürüleri dâ, sansın kahırı annayarak, gidârdilâr sessiz, bitki kerâ ama kopararak o otlardan, angıları kalardılar geridâ bu kervanın ardına bakarak...

Hak-oğuzlar gidârdilâr başka ecellerâ karşı, bilinmâz meydannarda...

Oğuzlar... Üç pay olardı bu, çok eski zamannarı geçmiş, kudretli senselâ...

Oguzistanda hem Horasanda kalan oğuz senseleleri sonra musulman olup, türkmen oldular, karakalpak; azerilerâ, özbeklerâ, kazaklara karıştılar, onnar da Oguz temeli oldular, haliz dil, literatūra, eski adettâr, sanatlar tarafından – hepisindâ bu senselelerdâ eski oğuz dedelerimiz yaşâr, dostlarım...

Hak-oğuzlar geçtilâr Yayık hem İtil derelerini, ama pek zor: kuru otları doldurulu tulumnar, çuvalar üstlerindâ...

Oğuz-kağanın oğuzları bozuştular... ayırıldılar, türlü başka yollar aldılar, türlü başka topraklara daalıştılar yaşamağa... Geridâ kaldı Attila-han, Aşına-bey, Bumin-kağan, İstemi kağan, Tardu Çuri kağan, Kultug-kağan, Kapgan-kağan, Bilge-kağan, Kul-Tegin, Tonnyu-Kuk, Bilge-kağan, Kayı-yabgu, Etrek...

-Taa sorada söyleyim sizâ, ani oğuzların vardı büyük kültürası da, yazıcılar da. Oğuz aullarında torba sırtında sert kiyat yapraklarının hem kalemnârlân, bir dâ üksek sopa elindâ, gezirdi Kaşgarlı Mahmud da çok laf, deyim toplardı ki yapmağa bir büyük oğuz sözlüyü. Onun öğrenmişliyi vardı, Bagdad kasabasında öğrenmişti. Çok işledi da yaptı.

Ama başka bir oğuz öğrenmiş, yazardı piyet, Balasagunlu Yusif, o bir dastan gibiymiş, "Faydalı bilgiler" adıymış. Belki bilersiniz? Sän ba Kireyitli?

-Bilerim, baba, okudum.

-Ne iyidir, açan hepsini bilersin.

-Nice hepsini? Ne ürendim.

-Ne mutlu adamnarmış. Dostlarım, lâzım bilâsiniz, ani oğuzlar çok meraklı insannardı bilgilere, piyetlerä, maanelerä, cümbüşlerä, yarışmak oyununa "Cuvap" derlärdi... Uşaklar pek sevârdilär dastan seslemä, haliz "Dede Korkut" dastanını. Da te daaldı o sensele.

-Ama kaybelmedi.

-Yok, kaybelmedi...

Acaba bu oğuz senseleleri karşı geleceklär mi nezaman-sa? Tanıyır mı onnar biri birini? Duyurlar mı senselä kanını... başlantılarını... eski ana yurdunu... ana oğuz türkçesini? Aklılarında tutarlar mı o Büyük Kırı, Orhon, Selenga derelerini? Aral denizi, Seyhun, Ceyhun derelerini... Ötüken... Yangikent kasabasını?...

Görürüz, dostlarım, görürüz...

HAKOĞUZLAR

Kara deniz hem Nipru kırlarında.

Burada bizä "Uzı-Torki" dedilär

Biz ama hep Hakoğuzduk...

Annat, Kauşum, annat...

Oldan-batır.

"Slavlardan üülen tarafında, o kırlarda gezerlär sürülerinnän, çadırlarinnän hem şatralarinnän Guzlar...",-yazdı arab kronikacısı Masudi.

Haliz dä ani, oradan oraya gezeräk bu eni kırların içindä, uygun er arayarak, hakoğuzlarımız tä erleşerlär Azak hem Dnipru deresinin arasında, taa çok ama Dnipru kırlarında, urup peçenekleri taa öteyâ.

Kırlar geniş, otlayacaklar gür, tavlı, hayvannar, hergelelär sayısız, daanık her taraflara, altında sessiz, salt "avurt-avurt" işidiler üsek otlar içindän...

Diyil pek yakın biri birinä serili bizim bu oğuzların avulları – şatralı, çadırılı "küycezleri", ne yetiştirmiştilär şindilik kurmağa uvada-açıkta derelär boylarında.

Bu kırlarda su taa çok var, erlär bereketli, çok derä hem derecik alçakları erdän erä açılrlar, sarı yarlı da çukurlar sansın o alçaklardan büyerlär, çayırlarda üsek otlar negaralıklan hem tikenni gürlüklärlän karışık...

Azak hem Kara denizin boylarına doğru ama kır düzlüklener, sonra da başlär aynalarını yalabıtmağa açık havada türli geniş su limannarı, göllär... sararär da kuru kumnu erlär taa deniz kenarlarından...

-O arab gezicisi Masudi merakçı adammış, bilgili... İçtik biz onunnan kımıs, lüledä dä tütün çektik... Hepisini bilmäğä, annamağa istärdi.

Makar ani Oğuzistanı can acısınan braktıydı oğuzların sade bir payı, hakoğuzlar, senselä ama çokluktu. Elbetki, buralara göçtüydü taa çok hayvancı-kırcı insannar hem asker Uzordaş-hanın kolu altında. Zengin

feodallar ama kalmıştılar Oğuzistanda, annaşmıştılar kıpçaklarla hem Harezmi şahının. Kalmıştı kasaba zenginneri dâ, zanatçıların da çoyu, üürenmişlär...

Bu geniş kırlarda ama devlet yok, sade onun kimi izleri: han kendisini bütün bu eni insan toplumuna baş sayâr; onun dolayındaki "devlet" adamnarı; aşıakı insannar büyük hatır güderlär Uzordaş-hana onun girgin kararı için göçmâğâ buyanı hem becerikli geçmek için artık büyük dereleri nicâ Yayık, İtil, Don... hem ani o kurtardıydı kaybelmektân koca bir halk hem onun varlığını; var asker, kurultay toplanâr, vergilär insandan yurtluğun lâzımlıklarına deyni; kararlı teritoria, başka yurtluklarla baalantılar tutturulâr, haliz rusi kınazınan Vladimirlân, Bizanslar da...

Büyük işti ama peçeneklerden korunmağa hem dâ kıpçaklara da karşı koymağa, angıların hep taa çok bölükleri hep bu kırlara başlardılar akışmağa Orta Asiadan. Lâzımdı göçmâğâ Dniprunun öbür tarafına da erleşmâğâ taa koruntulu erlerdâ, Dnipru hem Rosi derelerin arasında, annaşıp kınazlar kayıllık üzerine hem komşuluk için. Vladimir tez kayıl oldu, zerâ vardı zoru, ki korunsun Rusi devletinin üülendeki annıkları peçeneklerden hakoğuzların yardımınan.

Yaşamak gider – hayvancı-kırcı yaşaması: eski zanatlar, adettlär, ama zorluklar da.

İnsan, nicâ dâ olsa, diyil çoktankı ana yurtluğunu, Oğuzistanı, pek özlemâğâ başlardı...

* * *

Hanın merkezi-stupu kurulu. O bir taa büyücük bir küycöz, diyil sade şatralar, ama evlär dâ, nicâ oralı uruslarda, var kavi koruntu toprak kalesi, hendeklär derin, yapıcıklar bekçi askercilerä deyni. Bu merkezä hem onun dolayına yavaş-yavaş erleşer zanatçılar, alış-verişçilär; açılär eni alış-verişlik yolları Bizans kasabalarına hem Kafkas ötesinä Derbent geçisindän, hem dâ rusi alış-verişlik merkezlerinä.

İnsan, ilerki gibi, işlerinä bakâr: karılar, ihtiyarlar yapaa yıkârlar, paklârlar, derileri işlendirerlär, giyim hazırlârlar, imelik... iş kaynâr.

Uşaklar dışarda kaçışârlar, oynârlar adetçâ oynamalarını – "beygircik", "yumancak", "güreş", "kör-çöpüş"...

Adamnar, gençlär hayvannarla otlayacaklarda kaçınârlar, derin alçaklarda beygirleri otladârlar, koyun sürülerini, keçi hem büyük hayvannarı.

Hakoğuzların giyimneri hep niceydilär, ama kimi eniliklär dâ var – kürklär, meşinnär, kalpaklar koyun derisindän, sargılar, çarıklar; karılar fistan taşıyârlar satın alınma rusilerdän ya da başka satıcılardan; uşaklar kızgın havalarda çıplak kaçışârlar... Nicâ dâ olsa, yaşamak sert burada da, diyil kolayı tecel açık kır içindâ, her taraftan aman gelsin var kolayı...

...İhtiyar Saltuk-ağa toplamış avşamüstü dolayına genç çocukları da annadâr, üreder. O bir üz yaşından ziyedä, çok geçirmiş baba-aksakal

hakoğuz, çok kırlar gezmiş vatandaşlarınınan, bu erlerä gelincä, ölümnü düyüşlerdä türlü düşmannarlan kavraşmış...

-Saltuk-ağa, - danişär çocucaklar, - biz nändanız, bizim hak-halkımız kimdir?

-Nändan mı? Elbetki oyandan, Orhun deresindän, Altaydan, nicä bana küçüklüğümdä dedä-atam, üz etmiş yaşlı, annadardı!... Biz eski oğuz türklerindeniz, Aşuna-beyin evladlarıyız, en girgin Oğuz-kağanın, İstemi-kağanın evladlarıyız!... He-e, nesoy batır adamnarmış onnar, uşaklarım, onnarı kimsey enseyämäzmiş! Ne kâmil devlet kurmuşlar onnar; girgin korunmuşlar çinnerdän, perslerdän, kâr bizanslılarla da! Sonra kuruldu bizim Oğuzistan: onun hannarı arabalara karşı çok girgin korudular ana yurtluğumuzu....başka düşmannara da karşı... bän dä...

Bizä ama zor bir tecel düştü: bizim hannarımız annaşamadılar, bozuştular, zerä bir bey, Selçuk, başka hannar da arabaların hem kıpçakların tarafına kaldılar... Biz ama, hakoğuzlar, diyıştirmedik ne dinimizi, ne adetlerimizi, ne halk-senselemizi! Biz haliz oğuzus, hakoğuzus! Da okadar! Ama geldi sıra brakalım biz o sevgili ana yurtluğumuzu, Oğuzistanı, Aral denizin boylarını, dostlarım, da göçelim bu kırlara. Pek becerikli karar kestirdi bizim ayıdını hanımız Uzordaş – geçirdi bizim yurtluğumuzu burayı. Şindi bu kırlar oldular bizim vatanımız! Biz kovaladık buradan peçenekleri da oturduk onnarın erlerinä da bizim oldu bu kırlar! Yaşamakta öylädir: biri öbürünün erini kaplär!

-Onnar, o peçeneklär, düşmandır bizä, - baardı bir çocucak, - bizim aillere üüşerlär!

-Olär bu düşmannık, näbasın. Ama bizim batırlar onnarı sıraya koyärlar, korkmayın siz, haliz Oldan-batır!

-O Uzordaş-hanın oğulu ani?

-Haliz o, çocuklar, kavi hem girgin.

-Biz dä kavi olacöz, Saltuk-ağa, sade büyelim! Pek oya vakit geçer ama.

-Bän-sä deyecäm, pek hızlı geçer vakit...

-Bizä ne kadar taa tez lâzım kuvet, ki korumağa bizim eni yurtluğumuzu!

-Elbet, benim çocuklarım. Kıpçaklar izlerimizä basärlar şansora. O köpek Çagayhan kaç kerä oldu bizi raatsızlär! İlyazın kendisi dä girmişti bizä – may o ahmak kellesini kaybedeceydi! Ama aldirmär, şakal!

-Biz onu tepeleyecez! Biz hepimiz Oldan-batırın ordusuna girecez!

-Eh, o çiçek bozumnu kara-püsür suratına bir nacak çeksäm, o sarkık ta mayızlan dolu şkembesinä bir sivri kazık itirsäm da adını başka işitmeyim! Mındarlığını ya-a! Doğru mu, gençlär?

-Doğru-u! O bizim düşmanımız!

-Ama biz, hakoğuzlar lâzım birlik olalım da ozaman bir dä düşman bizi enseyämeyecek!

Komşularlan da annaşmamız olsun, ki zorda olsun arkalaşmağa. Bän musafir olduydum Uzordaş-hannan barabar urus kınazında Vladimirdä, tä diyil çoktan rahmetli oldu, Tanğri onu raatlıkta dinnendirsin, - ne çok

zenginniklär toplamışlar onnar, hem kuvertlik! Bir Tanğri! Şindi onnarın beyiYarıslav,derlär ona "Mudri". Fikirli beydir...

Vatanımızı korumağa lâzım, çocuklar! Siz burada duudunuz! Buradadır sizin Vatanınız!

* * *

Duşmandan korunmağa deyni hakoğuzlar kalkınärlar bütün senselelerinnän, girgin hem kavi batırların kolu altında.

Oldan-batır, Uzordaş-hanın oğulu, kavi hem korkusuz batırlarından biridir. O diyil bir kerä gösterdiydi kendisini düyüşlerdä, haliz peçeneklärlän. Uzordaş, hem bütün dä hakoğuz askeri ona umutlanärlar. Oldan-batır şindänsora otuz yaşını geçmişti, ama evli taa diyildi. Boyu batal, arkaları bir tokat kadar; paņasına taşı sıksın, su çıkır, kolu da o aar topuzu erä ursun, batar içinä bir adam boyu kadar... Kuvedi artık büyük – omuzunu koysun, toprak erindän kimıldanır, diyil azbuçuk! Hem dä iyi üreklü, geniş duygulu, üfkesi kolay çıkmaz. Ama duşman dokunsun yurtluğumuza – o onu tepelär bir şakalı gibi...

Uslu vakıtta o zanatlanär hergelä otlatmasınnan hem ustalär türlü silâh işlerini kendisinä; gençleri alıştırär güreşä, silâh kullanmağa – hazırlär onnarı becerikli askerci olmağa, erginnik denemelerini geçmägä.

Uzordaş-han büyük yaşta. Kendi vakıdında o bir kudretli hem kıymetli adamdı Oğuz yurtluğunda, her bir duşman ondan sakınardı.

Oğulunu sevä-sevä kaldırdıydı bir batır, masal devi gibi, ürettiydi silâh ustalığına hem hergeleyi kullanmağa, sevmägä, yurtluğuna inan tutmağa, onun için can da vermägä.

Şindi o oğuluna razı, ona dayanıp ihtiyarlığına girer.

-Kudretliysin, oğulum Oldan! Bütün bizim hakoğuz senselemiz seni sever hem umut koyär sana zor vakıdında. Sän kıymetlän taşıyärsın batır adını.

Uzordaş adetçä, nicä dä hepsi, han olacayını pek üzä çıkarmär. İnsan da kendiycesinä yaşär. Onnara hannar lâzım diyil okadaradan padişah gibi, ama salt olsunnar girgin hem kıyak asker-başı, ki onnarı duşmannardan korumağa.

Oğuzların arasında biliner, ani Oldan batırın var kardaş gibi dostu genç batır Sumbat, bir dä emin dostu uruslardan-bahadur Bajay. En inan ürencilerindän hem yardımcılardan da biri – keskin fikirli, çemrek hem dä şen bir oğlan – Karaca.

Anası, Benä-hatun, haliz ana, büyük sevgiyän hem becermeklän büyüder uşaklarını – Oldanı, Atlayı hem kızçazını Naaliyi; biler evi hatırlı tutmağa; lafi uygun hem yalpak... Ama gözleri hep yaş erdä, oğuluna düşündükçä sulanärlar, zerä yok taa onun da bir gelini, yok taa evladı baksın, sevsin, büyütsün... Hem dä, Tanğri korusun, cengä-düyüşä gidirsä, dönür mü saa evä!... Mayıl da ama ona, hep örnek gösterer onu taa küçük uşaklarına, haliz delikannı çocucağına Altaya, ki olsunnar insan, ki olsunnar faydalı.

Kendi Oldan-batır çok yakındır üreklän kardaşına hem kızkardaşına.

-Altay, kardaşım, sän o danayı sırtına kaldırabilirsin mi? Sınaştır kuvedini hem cellatlığını, zerä yaklaşar o gün, açan erginniyini gösteräsin lâzım olarak, bir belli girginnik yapasın da adam hem askerci sayılasın!

-Korkma, Oldan-ağa, geçenerdä ayıylan güreştim da asılladım onu!

-E, böylä esaba gelersin, kardaşçıgım, sütlär dudaklarından kurumuş artık! – gülümseyerek dedi Oldan da, gerip koca bir yay, kolverip etti oku bir yakın buludun uuruna.

Kızkardaşı Naali hep saçını çözüp arkalarına kolverer, başına gerdän çembercik hep uydurär, kızlarlan hep gülüşer, hem dä lafçı, gevrek-gevrek güler, Altayı güreşä hep çeker... Sanki angı duygular başlamıştı onun üreciğini saklıda kuşkulandıрмаğa?!

-Kızım, o ateş atlamaklara pek sokulma! Kavrır ansızdan bir atlı oğlan, çekir beygir üstünä da götürür anasına gelin, da näbarız ozaman? Bizdä bu adet çoktan var! – hep deyärdi ona anası, Benä-hatun.

-Näbarız mı? Hm, evlenirim, anam...

-Susasın! Küçüksün, çiyizin dä taa yok, kardaşların sendän büyük,taa evli diyil! – Birdän kestirärdi, azarlayıp, anası.

* * *

Kırda. Otlamakta. Genç Altay beygirdä atlı çevirer hergeleyi dereyä doğru sulamağa üülen ortasında. Sıcak haşlak dalgalarinnan havayı yakär. Ona da yannaşık, hep atlı, gençecik kız Menevşä. Onnar severlär biri birini. Kız debeştirer çocuğu, güler, ba çimdikler onu, ba çeker onun arkanından, ba...

Altay yapär türlü atlılık çemrekliklerini, sonra beygir kaçağında iyilip kavrär erdän bir kuliyi da koyär yanına beygir üstünä. Menevşä şaşbeş olär onun girginniyinä, beener onu hem sever. Altay annadär, ani bunnar ona lâzım, zerä o "erginnik" denemeklerini geçecek.

Tä yetiştirler dereyä. Beygir hergelesi girip dereyä birdän iyilderlär kalaklarını da tamah tamah hoşlu suyu içerlär.

-Bän tezdä çıkacam Han meydanına Oldan ağamın hem il-hanın önünä hem beklerin dä, göstermäğä hepisinnän barabar, ne girginniklär bileriz yapmağa.

Hergelä hep su içer, sineklener.

-Bän yapacam en zor girginnikleri, Menevşä, da beni kabul edeceklär ergin adamnarın sırasına!

-Ergin adam?! Hi-hi...

-Gülmä. Bu olacäk benim tecel saadım, Menevşä, bän olacam askerci, kabledecäm tertipleri, varlık hem dä "bek" adını, "Altay-bek!"

-Altay, - yalpak dedi kız.

-Sän, esapla: bir kavi direktä baalı bir yaban beygir, o tepiner, atlär, deli gibi, ona sokulma...

-Bir Tanğri!

...savaşar çatıyı koparmağa... burnu delikleri řiřerlär, firklärler, gözlerinä al kan çökmüş... Nasıl acaba baalamışlar onu?! He, var öylä sınaşık hergelecilär bizdä. Bän dä ama, çok-çok kezlämerim, ansızdan atlayıp o beygirin sırtına , sıkı tutunup onun elesindän, ayaklarımnan sıkacam onun şkembesini, atacam terbeyi kalağına da sert dartacam kendimä... O yaban fırladär kendisini, kıçatär durmayınca, kaçär diräyin dolayında, sansın kudurmuş... bän ama tutunırım taa o verilincä. Tä öylä olacak! Bän gördüm, nicä bu olär, da hiç korkmărım!

-Altay, - genä yalpak dedi Menevřä, - ne islä olacak!

-Ozaman, - hep öylä yalpak deyer Altay, - ozaman olacäk nasıl evleneyim... nicä ergin adam... annärsın, Menevřä.

-Evlenärsın?! – bozuma düştü Menevřä, da onun tombarlak yanacıkları alma gibi kızardılar, kara gözleri dä yaşlandılar, yalabıdılar...

-Seninnän! - güldü Altay ona doğru da yaklaştırdı kendi beygirini kızın beygirinä. Menevřä dä ansızdan güldü, ama tez da utancak indirdi bakışlarını aşağı.

Bir dä, temrä uzaklığında sansın toz kalkmağa başladı, sonra da kara bulut büyardı bir titsi bayır kadar. Toz kalkardı gökleri.

Gençlär kuşkulanıldılar. Tä sansın sıklıklar da işidiler, çirkin baarışlar, ama görünmer taa bişey.

-Kıpçaklar! – baardı birdän Altay. – Haydayalım hergeleyi aula, tez!

...Hayın hem kinni minnet, Çağay-hanın kıpçaklarını onun ordubaşlarından biri.

Titsi-Göz, üştürer tä genä oğuzların avullarına, kırlarına... Genä bozgunculuk, genä düyüş... aman.

-Hem dä bilmiş, kollamış o maskara Çağay, o yaban göçücülerin hırsız başı – çekti soluğunu Saltuk-ata, - ne zaman yollasın o soyucu ordularını hem dä o miskin Titsi-Gözü – sıcak havalı bir güpagündüzdä, açan Oldan-batır gitmiş askerinnän peçeneklerä karşı urus batırına, dostuna, yardıma. Han da yok, uzak avlanmakta bulunär...

Da tä, hırsızçasına, kıpçak orduları çiyinerlär hem ateşederlär yurtaları, arabaları, çıkarärlar genç karıları, kızları da sürüylän haydärlar hayvannarlan bülä kırca Çağay-hanın konaklarına doğru...

Burada kalär bozgunnuk, aalayış, toz-duman o soycuların ardından gökә kalkär.

Korunmağa korunamadılar, zerä sade karılar, ihtiyarlar hem uşaklar...

Naali kurtulmuştu, tez girip saklı kuyuya anasınnan.

Ama oğuzların eski fikircisi Saltuk-ata... Açan çıkıp o kuyudan, Naali hem anası girerlär yanarak yurtaya, bulärlar onu ölü, saplı mızraklan...Ölüm bulmuştu oğuzların en ihtiyarı, girgin hak-oğuz. Yatardı kılıç elindä...

Kahırın ucu yok. Bütün bu hak-oğuz senselesi her taraflardan toplanär geçirmäęä eski bobayı bitki yoluna. Çok üfkä dä, acı da, betfa da – artık kenardan taşar: kimi acımağa? Kızları mı, karıları mı, bobayı mı?

Avşam üstü ama, tozlara görə batı tərəfindən, orizontundan, hepisi annadı, ani Oldan-batır askerlən döner geri, mızraklar yuxarı doğru – ensemişlər peçenekleri.

-Ama vaxit yok sevinməyə yada kahir taşımağa, - kestirdi Oldan-batır, - lüzüm ne kadar taa tez zavalıları esirliktən kurtarmağa!

Da koydu o da kavi omuzunu demir-çelik kalkanın birisinə, ani başqa batırlar omuzlarında götürərdilər dörd kalkan üstündə ata-bubanın ölüsünü gömməyə bir sapa kırdı buralı adətə görə.

Oldanın başına türlü fikirlər üüşərdi. O acı aalamakların, ayıflanmaların arasında, ani çıkardılar binnən insanın cannarından, gidərkən urulmuşlar gibi ölünün ardına, zordu annamağa, nelər taa olacak ileridoğru...

* * *

Çağay-hanın konaklarında toy, şennik, gülüş, tamahlık, karezlik – bak çalınmışları pay edirlər.

-Üsek han, taa çok mal kapamadık, cezalama, başqa kerə uurumuz taa uygun gidər, - şalvir iyilərək yaltıklı sırttı Titsi-Göz, saklayarak aslisini.

-Ozaman da payını alırsın! Ye kızlar?

-Kız pek alamadık...saklıydılar bulunmaz erlərdə... aradık, vaxit ta yoktu... tə bir bölücək... istərsən görməyə, üsek hanım, - dedi bu ordubaşı da elinnən nişan yaptı getirsinnər kızları içyanına. –Tə o miskin oğuz kızları, han.

İçyanına itirilmiş kızların aralarından ileri çıkər Gülyəri, kara saçlı, gözleri mavi ateş saçrlar üfkedən.

-Kolverin bizi, maskaralar, neçin burayı sürüdüünüz? Hırsızlar!

-Alatlama, gözəlim, tezdə görecən neçin, ha, ha, ha, ha, görecən, - arsız bakıp kızın kıvılcını gözünə, zihirli güldü han. – Titsi-Göz, kızları sakla er altındaki Kışlaya, da ko cadı-babular, köklənnər göz almasınnar onnardan!

Titsi-Göz, yollayıp götürsünnər esir kızları o saklı erə, tez döndü içəri, ki kalmasın "aldanık". Burada topluydu şansora İçkan, hanın oğulu, Yası-Baş, taa bir ordu-başı, yalanarak hepisi kapmağa ne kadar taa çok bu paylaştırmakta. Han ama kısıdan işi bitirdi:

-Bana beş payını, sizə da bir payını paylaşın! Dedim!

Çeketti bir kapişmak, kavgı, ani konuşmayı da unuttular. Han ama sade susər da bakər onnara yabanı gözlerinnən...

* * *

Hak-oğuz aksakalları toplaşmıştırlar fikirleşməyə da tez kararlədılar, yollasınnar gırgin Oldan-batırı Çağay-hana karşı, ki kurtarsın esirliktən insanı hem malları. Uzordaş-han şansora ihtiyar hem hasta da, dedi ki Oldan-batıra yardımcı yollasınnar Sumbat-beyi. Hem çaarsınnar urus bogatırını Bajayı.

-Yok, boba, - dedi Oldan, o yaralı oldu peçeneklärän düyüştä. Kendi gelämeyecek, ama drujinasını var nicä yollasın.

-Ko Tanğrı-Gök yardım etsin ona doğrulsun,- dedi Uzordaş-han da çıktı topluştan.

Doğrulacak, o kavi bir askerdir!

Bu vakit arif hem şen Karaca araştırmıştı hem öğrenmişti hepisini: nända saklı kızlar, hem ani hayvannarı haydamışlar yakında bir Toprak-haleyä, angısını koruyarmış Yası-Baş.

Oldan-batıra baaladılar baş-bey kuşak-kemerini hem verdilär ona lecendalı Oğuz-hanın bir kılıcını, angısını koruyardı aksakallar da verärdilär bir zorda en girdin oğuz batırına.

Oldan-batır hazırlär askerini düyüşä. Toplär en kudretli gençleri, denemeklerä koyärlar, ayırärlar.

Altay da geçer çoktan beklenmiş denemekleri.

Askerlär hazır. Olär adet: eminnik, "homa" içkisini dadär askercilär taa çok girginnik için; kızlar geçirelär askercileri, tikenni dallan düyüp arkalarını, ki taa sert olsunnar, sonra da öperlär her askercinin saa yanağını – sol yanağıma öpüşü kabledeceklär, açan geri döneceklär mızraklar yukarı doğru.

Büyük ateştä Tanğrıya kurban getiriler. En ihtiyar aksakal bitkidä nasaat eder: "Kafaları kesin, duşman kanını sellän akıdın!"

Altayı geridän acılı bakışlan uzun-uzun geçirdi gençecik Menevşä.

Asker gitti.

Kalannar acılı üreklärlän toplärlar daanıkları, düzerlär bozgunnukları, çiyinenmişleri.

Menevşä girer kendi kızlık başçacığına, nända o, eski oğuz adetinä görä, büyüder gül, gençlik güllerini, sevda güllerini, angılarını lâzım olacak versin yavklusuna, sevdiğinä, Altaya, ki o da, ikisi barabar büyüdünnär bütkisiz sevda güllerini, hem ki insana sora vermäğä onnarı iyi yaptıklarinnan, gözäl hem kıymetli evlatlarınnan. Her bir oğuz kızı kurär kendi başçacığını can güllerinnän, da evlenärkän sevdiyi oğlana, prostolär o başçacığinnan, kızlık zamanınnan... Ama Menevşänin can gülleri, ani o öylä sevgiylän büyüdüdü Altaya deyni, çiyenmiştilär, falanıktılar... Yaşlar gözlerindä o toplär, doğrudan ne kalmışları...

Oh, kahir, kahir...

* * *

Çağay-hanın er altında zındanı-kışlası. Oğuz esir kızlarını itirmiştilär bu korkulu zındana, ki onnar korkudan taa tez uslansınnar, iyilsinnär hayın hanın dediyinä hem başka da orada çorbacılara.

Da tä burayı iner kendi han Çağay, Titsi-Göz hem İçkan. "Kızlar malını" onnar bakärlar, esaplärlar. Çağay-han, bir dä, esap alär genä o kızı, angısı çakardı mavi gözlerinnän, yakardı kara saçınnan, kinni çirkin bakardı duşmannara, girgin dä çekiştüydü onnarlan.

-Baaşla bunu bana, bobam, uslandırayım onu, - tamah sırttı İçkan.

-Yok, han, o bana düşer, - sokuldu Titsi-Göz.

-Kış! olun, ikiniz dâ! O han uurunâ, diyil sizin uurunuzadırl! – kestirdi han. – Donadılsın da getirilsin benim şatrama! İştittin mi, Bargı?

-Oldu! Büyük han! – iyildi seyrek, sivri sakalı hem ufacık gözçezli bir kırçak-izmetçi.

Paylaştırıp kızları, bu saabilâr genâ konuşmağa gittilâr, brakıp kızları burada koklânnerâ baksınnar dört gözlân!

Ama korkutsunnar da, büülesinnâr dâ kızları, hazırlasınnar onnar saabilerin döşek-yataklarına.

Bu cadı-babular artık çirkin hem titsiydilâr, cansızdılar, sansın diyildilâr haliz insan. Onnarlan da barabar titsi dâ adamnar gibi “şeytannar” – hepisini han burada bu zındanda tutardı masus bunun için. Onnar durârlar o zıندانın taş duvarları içindâ.

Kızlar yalnız kalıp bu taş maazanın içindâ, korkuylan bakınârlar o duvarlara büyük taşlarlan düzülü. Erlerâ döşeli ayı derileri, mezarda gibi susluk... bu er altındaki cendemi gücülâ aydınnadâr duvar oymaklarında yanar özlâr koyun yaası içindâ...

Kızları taa da büyük korku alâr, onnar biri birinâ sıkılârlar da, ne-sâ, beklerlâr titireyerâk, sade Gülyâri çetin tutâr kendisini, düşüner, nicâ kaçmağa bu maskaralıktan da kurtarmağa kız kıymetliyini hem oğuz olduğunu...

Han, adamnarınnan çıktıynan kapandıydı aar demir kapular, onnarın da dışında dikiliverdiydi silâhlı bekçilâr.

İçyanında, o mezar susluğunda kızlar beklerlâr tecelini.

Bir dâ, o susluk yırtılâr çirkin baarmaklarlan, sıkılıkclarlan, ulumaklarlan nândan-sa o maazalar içindân.

Tâ, taş duvarlar aralarından, maazalı kemerlerdân, nişalardan, aralıklardan, her taraftan başlâr çıkmağa türlü çirkin karılar gibi cadılar, adamnar titsi baarak, sıklık ederâk, yırtıklı, bellerindâ asılı türlü demirlâr, kemiklâr, kuyruklar, buynuzlar, ayaklarında hayvan tırnakları, burularak hem korkudarak kızları üstlerinâ hızlanarak, siyirederâk dayanamaz şamataylan... Ellerindâ onnar tutârlar birâr torta yanarak da savurdârlar onnarı her tarafa, angılarını hep tutuşturârlar bir “saklı ateştâ” duvar oymağında – budur onnarın büülü kuvedi, “diyil pak” kuvedi – fena ruhlardan...

Kızlar umutsuz savaşârlar korunmağa, örterlâr suratlarını, aalârlar. Girgin düşüşer cadılarlan Gülyâri. Ama kart cadı izin verer, ki tortaları saklasınnar. O çekeder büülemâğâ ziyetli kızları üfleyip onnarın üstlerinâ uyku tozunu. Kızlar biri biri ardısora yımışârlar da çökerlâr derilâr üstünâ, uzanârlar duyusuz.

Genâ döşener o mezar susluğ...

Açan ama uyanacaklar, kızlara sade iki yolcaz var: ya burada kalmağa bitkisiz korkulu ziyettâ, ya da hanın hem öbürlerin yataklarına...

Cadılar da, “şeytannar” da yıkıldılar kuvetsiz.

Kızlar uyuyârlar derin uykuda, bişey işitmerlâr, duymârlar... Sade yanâr kör özlâr yılan dillerini fasıl kımıldadârlar sansın başka bir dünyadan...

Ansızdan ama kapular açıldılar geriyädän da peyda oldu, bakarak bu karannağa, Oldan-batır, batal hem kavi bir Dev gibi. Uyanıp, bu cadı ordusu hızlanar onun üstünä, ama Oldan tez sıkıştırır onnarı köşelerä. Ozaman o kart cadı gerip kollarını hem mırıldayarak okumalarını, karannık bakışınnan çekeder büülemäğä Oldanı – o sallandı da kılıcı elindän düştü...

Ama çemrek Karaca, angısı bir kerä bülä brakmazdı batırını yalnız, şindi dä peyda olar vakidında , da fıydırıp kart cadıyı bir tarafa, serper Oldanın suratına su kendi susakçığından. Oldan kendisinä geldi. Ama cadılar genä düyüşerlär onunnan, o gücülä karşı koyar onnara. Bir dä, Karaca esap alar, ani cadılar hep bandırarlar kılıçlarını o "saklı ateşä", eni kuvet alırlar. Durun! – kendi kendisinä dedi o, da hızlanıp bir kılıç çeker o oymağa, bozar o "kuvet ateşini", angısı bir uzun dil gibi kurtulup çıkär da yokolar! Cadılar, kaybedip "büülü kuvedini", bir sürü garga olırlar da kuvetsiz, baarak uçarlar bu er altından açık kırlara...

Kızlar büüdän kurtulup, kendilerinä gelerlär, da görüp Oldanı hem Karacayı şaşarlar heptän, annamayarak, ne olmuş onnarlan, ama tez dä aklılarına getirerlär, ani burada olduydu onnarlan bir cendem... o titi cadılar... o karannıklar... da tä, onnarın önündä kendi oğuzları, onnarinkileri!

-Elbet, burada sizä haliz bir "cendem" olduydu, angısını yaptıydı Çağay-han, -gülümseyerek annadardı Oldan. – Biz ama daattık onu lüzgerä! Siz boştaysınız, kızlar, evä gidin.

Gülyari yaklaşar Oldana. Görüp yakından onun güzelliğini, heptän mayıl kalär ona. Oldan da, ne kadar duymaz üräyi olsa da, bu kızın bakışı onu sansın uyandırdı, Oldanın batır güüdesi sıcak yımışamağa başladı hem dalgalanmağa da... Kız yalpak seslän danışıp – "ah, batırım!" – tez çözer annısından gözäl gerdanını da baalar onu Oldanın kılıcına – nişan, ani o ona sevdalı düşmüş, kayıl onun gelini olsun... Bakışlar eriyerlär birbirindän... Ama vakit yok bakışmağa. Kendisinä gelip, Oldan yollar Karacayı götürsün kızları buradan, hem lâzım taa tez gitmägä da Çağay-hanı kendi canavar yatagında tepelemägä!

Hepisi çıktılar.

Burada kalär bir maskara , ama kuvetsiz cendem boşluğu...

* * *

Çağay-hanın parlak konaklarında hep taa gider o tantanalı keyf. O yaban soycular üünerlär, gülerlär, üsek-üsek diyişik seslärän baararlar, sansın bütün dünya onnarın olmuştu. Aşçılar içeri türlü imeklär, içmeklär taşıyarlar; çalgıcılar, esirli kızlar, urus kıvrak boylu kızları, oynnarı çıplak göbeklärän hem butlarlan, zordan, hanın şevkinä oynarlar...

-Bana kız budu, sana koyun budu, hı-hı-hı! – bayılarak sarfoş han güler, sarsalayıp Yası-Başı güüsündän.

-Diyil... bana kız budu, han! – kayıl olmar sarfoş Yası-Baş – Bbb... an..a...

-Ee-e...kız bb...du ba...na! – sofranın altına yıkılıp, ligalarını toplayarak mırıldadı lçkan.

-Bana! – urdu yumuruğunu masaya han Çağay kızmış gözlärän. – Dedim! Genä dirdi kendisini kuvetli han.

Bir tarafta çekinik oturär hanın "aaretlik" kızı Zülferi, kahırlı, zerä onu kendisinä gelin ister Titsi-Göz. Han da, onun kızlığını aldıynan, verecek... bu maskara adeti han kendisi kurmuştu. Zülferi öldürecek kendisini, ama verilmeyecek. Han ona izin vermişti otursun burada. İçkan da, "kardaşı" hep satacak onu neya olursa, ama kendisi dä yalanär ona... Ne yapsın, zavallı kız, bunnarı hepisini bilärkän? Kaçsın, öldürsün kendisini?...

Toy-konuşun en kızgın ortasında ama, burayı ansızdan, aar-aar soluyarak, sendelleyäräk, girer kart cadı-karı, angısı bulmuştu kolayını fena ruhların yardımınan, büülü boz gargadan genä cadıya dönsün.

-Benim kavi çorbacım, kes benim dilimi, al kellemi, barslara sıbit beni... bak pek bet haberi getiririm sana, - düşüp hanın ayaklarına üzükoyunu, tutnuk seslän hırıldadı kart cadı.

-Söylä tez, İyri-Çarşamba, ne oldu? – baardı Çağay. – Kızlarlan mı?

-Haliz, benim üsek hanım, zorlan onnarı aldılar bizdän o miskin senselelä!

-Ha-a, hakoğuz şakalları! Ye siz,ahmak ekmekçilär? Ne için bän sizi orada beslerim?

-Ye, o koca dev, Titsi-Gözün dä ordusunu daadıp, mallarını hepisini aldı! Hepisini!

-Sän beni kestin,fukaralettin, mindar cadı! Ölüm sana! Çıkarıp koparsınar onun içindän kara ceerini da sıbitsınar benim köpeklerimä!

Kart cadıyı sürükledilär dışarı, o baarak, betfa ederäk...

Han pek kudurdu: baarär, tükürer, ceza izin verer...

-Ha-a, sän Titsi-Göz, ani bakacaydım benim mallarımı, geldin buraya pay istemäğä?! Kız budu?! Olacak sana kız budu! Tez gidäsin da o miskin Oldanı bana getiräsin, bän soyayım onun derisini diridän! Ayatlan!

Bütün bu canavar sürüsü konuşmayı unuttu, kuduz olmuş, baarär, uluyär, ani almışlar dişli aazlarından o kapmışları...

* * *

Altay hem Menevşä, düyüştän sonra darsık buluştular gül başcasında. Altay hep annadardı, nicä o düyüşmüş kıpçaklarlan, nicä girmiştilär Oldan-batüsünän cadıların eraltında zindanına; ama da nicä onu kendisini bir kıpçak çatısına almıştı da sürüklärmış, o da nicä dirmiş kuvedini da koparıp kurtulmuştu...

-Aman, Altay, ne çirkin iştir bu cenk! Salt zarardır insana. Sän ama cengä başka gitmeyecän, brakmayacam!

-Ye yurtluğumuzu kim koruyacak ya?

-Kim... var başkaları da, ani sınaşık, onnarı ölüm almär... hem var yalnızlar...

-Menevşä, ölüm beni dä almayacak! Zerä... severim... seni severim, yok nasıl alsın... Ama hepisi lâzım korusun! Bu bizim borcumuzdur, analardan duygu! Atalardan izin! Ana toprağımız çaarışı!

-Ozaman bän dä gidecäm seninnän! Korkărım sensiz kalmağa.

-Bän dä sensiz kalmağa istämerim!

"Sensizim - nicä bir üüsüz, nicä Bülbül türküsüz!"

-Ah, Altay, ne severim seni...

* * *

Oldan-batırın yurtasında. Geziş, kaçınış-düünä hazırlamak gider: Oldan-batır,taa sonda, evlener! Kim gelin mi? Elbetki, Gülyäri! Bu artık gözäl hem yalpak kız ermişti bu "urdu-duymaz" sevdaya ergin delikannının hoşuna. Ensemişti bu dev kadar kuvedi o büülü duygu kuvedi. Oldan er bulamazdı kendisinä, darsıyardı o ansızdan eraltındaki zındanda buluşmaktan sonra... şindi o titsi maaza onun aklısına gelärdi bir tatlı, paalı er gibi... "Bir Tanğrı, fenalık ta kimär kerä hoşluk getirärmiş!" – hep söylärdi o aklısında... ama bir kerä pek seslän baardıydı onu, öttüydü dolaylar.- Kısmet! Bu kısmettir! O kız!

Benä-hatun, Naali, Altay, artık kopardı cannarı Oldanın darsı ziyetlenmesinä, da brakılmadılar onun başından kavratmayınca ona, adetä görä, bu gözäl yavkluuy. Kız beenikli, yalpak bakışlı hem laflı – onnarın da hoşuna pek gelmişti.

Boba ama, Uzordaş-han, bu işlerä karışmăr. Kaç kerä Benä- hatun zivirdärdi onun başında, ani Oldan artık büyük delikanni olup, taa evlenmer, Uzordaş uslu cuvap ona verärdi:

-Korkma, onun da başı tutuşacak bir kerä da evlenecek! Sevda bulur onu da... o hepisini artık bulär. Hem diyil sade gençleri...

-Hadı, sän dä... esabın olsun. Oldanın ama küçüklär ökçelerinä basärlar, artık...

-Şindi ama, ne hep söylenersin? Tä düün yapărız sansın!

-Şükür Tanğrıya!

-Gelin dä islâ, hatırlı...

-Ayol, bir gül çiçäyi gibi!

Şindi tä, Benä-hatun kaçınär hem şükür eder Tanğrıya, ani yetiştı tä Oldanın düünün!

Adetä görä, düün eri ayırmağa lâzım. Oldan alär o büyük yayını, koyär bir ok, gerer bütün kuvedinnän da kolverer: nänı ok düşecek, orada düün şatrası koyulacak, gercik düzülü hem donaklı, örtülü büyük kilimnärän, beşüz musafiri alär.

Düündä çok insan toplu, şamata, sevinmek, adetlär türlü gider... Altay hem Naali dä pek sevinerlär bu büyük aylä yortusuna. Boba ama, Uzordaş, sansın ne-sä duyär, kahırlı. Ama, Benä -hatun, düün işlerindän göz açamaz, yok nezaman bişeyä dä düşünsün. Şenniklerin canı ama – keskin fikirli Karaca, makar ani yapär kendisini kimär kerä ahmacık...

Düündä bulunär urus bogatırı da Bajay, angısı getirmişti paalı başışlar geliä hem güveyä. Genç urus bogatırı hep esap alär , gözünü atär gençecik Naaliyä, o ama gözünü Sumbat-beydan almär, pek beenmiş onu; o da ama benärdi artıgınnan bu şen kızcazı, kär şindi evlensin ona, ama...

-Beklä beni, Sumbat, bän tez büyüyecäm... taa birazıcık kaldı...

Düün pek gözäl gider, hepisi şen, artık unuttuydular diyil çoktanki belayı, amanı.

-Gençlerin saalıgına!

-Gençlerä sevda hem ömür!

-Saa olun, paalı musafirlär! Buyurun, alın sofralardan...

Ama, taman en kaynaşmasında düün ansızdan kesildi: bir atlı orducu, Oktay, gücülä durguttu köpürmüş beygirini, kendisi dä soluğunu alamayarak.

-Haberlär pek çirkindir, Uzordaş-han! Üstümüzä genä kıpçak geler ordusunnan!

-Maskaralar! Uslanmärlar! – dişlerini sıkıp dedi Oldan-batır, kalkıp sofradan.

-Oldan, sendä umut, durgut duşmanı!

-Barabar duşmana çikalım, - dedi Sumbat-bey.

-Bän dä sizinnän gidirim! – çıktı sofradan urus Bajay da.

-Benim ordum senin sol tarafında olacak, Oldan, - ateşli dedi genä genç Sumbat.

Oğuz askeri genä hazır düyüşä, korunmağa zararlı duşmandan.

Altaylan yanaşık düyüşä gider inan hem girgin Menevşä dä. Geçirmeklär olär genä adetlerä görä, ama bu sefer burada kalär uslanamaz can acısınan hem kuşkulıgınnan beklemäğä iki sevän hakoğuz kızı...

* * *

O gündän beri Naali er bulamär kendisinä,üreciyi, sansın tä eriyecek.

-Anam, bän büyüdüm şansora, evlenecäm, salt dönsün cenktän Sumbat!

-Yok, kızım, evlenmäğä sän taa hazır diyilsin. Nända senin ürek güllerin?

-Nesoy güllerim?

-Ee, bizdä eski adet var, ki büyük kızın gül başçası olsun, kızlık başçası, nända o büyütsün kendi üräyinnän sevda güllerini. Bizim insan pek sever gül, kızım, kırmızı gül. Da o güllär açmayanca kızın üräyindä, o evlenmer. Zerä o lâzım o ürek güllerini baaşlasın yärinä, ki sonra ikisi büyüdüp, baaşlasınnar insana o gülleri iyilik için, bitmüz sevdalık için! Ey, hazırsın mı, kızım, adetä görä evlenmäğä?

-Hazırım, anam! Başçama gülleri şindi koyarım da Sumbat dönüncä büyüderim dä onnarı! Benim üreciyim ne yanär, bilsän... onnar hızlı, pek hızlı büyüyeceklär, ma mamucuğum!

-Duyarım, kızım. Näbayım sana, açan öylä pek sevmişin! Büyüt gülleri, kızım, büyüt... büyümüşün zerä...!

Titsi-Gözün cenk taburu. Burada cansız ziyetlerlär esirä alınmış hakoğuz hayvancılarını, ayırârlar kendilerinä karıları, kızları hem kapılmış varlıkları.

Bir dä, haber yetişer, ani Oldan-batır hakoğuzlarınnan hem urus bogatırı Bajay drujinasinnan onun kalesinin yakasındaymışlar. Titsi-Göz kinni gülümser.

-Hm, urus köpâyi dä kalkınmış bizä salmağa?! Bän onnarı hepisini bir-pak tepeleyecâm! Ama o "kibirli sarsız" hakoğuzu baalı doğru Çağay-hana götürücâm, datsın onun kinindän! Ha-ha-ha-a, o onun kelesini alacak! Bunu bän dä yapırım, ama han izin verdi!

Böylä üüneräk hem deli Titsi-Göz düyüşä hızlanâr.

Askerlär uruştular, düyüş gider en çirkinnerindän. Kıpçaklar kayırım-kayırım düşerlär hakoğuzların kıvrık kılıçlarından hem urusların nacaklı mızraklarından. Batırcasına düyüşer Oldan! Nändä taa koyu kıpçaklar, aktarıp-falâr duşmannarı! Hakoğuzçasına düyüşer Sumbat-bey, girgincä dä Bajay-bogatır, Altay-bek hem Menevşä!

Ama tä buraya yetiştı Yası-Baş ta tazä ordusunnan.

Düyüş pekleştı, kıpçaklar sıkıştırırlar... Düştü genç Altay... Menevşä tez kavrâr onu kucağına, ama çocuk ölü... Ne acı bu düyüş ortasında! Menevşä, aklısız gibi, hızlanâr kıpçakların üstünä taa çokluk, kıyâr duşmannarı yavklusunun ölüsü için! Ama düştü tä o da ... Kesildi gençecik bir sevda, ani ürek güllerini taa büyütmediydi...

Yatâr iki genç, dudakları körpâ, sansın gülümserlär biri birinä...

Oldan-batır hem Bajay genä hızlandılar düyüşä!

Ama tä düşer Sumbat-bey dä... Oldanı sansın bir yıldırım çarptı. Büyük acıylan hem üfkeylän o hızlanâr Titsi-Gözün üstünä. Bu, zoru görüp, kaçmağa kapanâr. Onun ardına dakışâr Bajay...

Burada düyüş karmakarışık gider. Oldan-batır ama kayıplar için acısı kenarsız... Düyüşän askerlär uzaklandılar....

Oldan-batır ama durâr tä dizçä kardaşçığının, Menevşanın hem Sumbatın ölüleri arasında, bayır kadar da güüdesi sarsâr acı aalamaktan... O onnarı bireri topladâr. Karaca onunnan. Ansızdan ama burada genä Titsi-Göz peyda olâr. O aldatmıştı da düşürmüştü Bajayı bir örtülü saklı kuyuya. Şindi onun ordularını sardılar Oldanı hem Karacayı, atıp kavi çatı plasaları üstlerinä, baaladılar onnarı sıkı da götürerlär buradan...

Kırlar kaldılar serili insan, beygir leşleri, belli diyil, kim ensedi...

Bu zaman Titsi-Göz hem Yası-Baş haydadılar hakoğuzların avullarına, yurtlarına, hayvan okollarına, yakıp soyârlar, ne önnerinä rasgeler, insanı da esirläğä çekerlär çatırlar baalı...

Oldan-batırın da anası, bobası, Naali hem gelini Gülyäri soycuların elinä düştülär...

Yası-Baş hayınca savaşâr aldatmağa Gülyäriyi, angısını o birdän tanıdı, ani Oldan-batır şansora ölü... o da olsunmuş onun yavklusu. Gülyäri

inanmâr da üfkeylân tükürer onun, bu maskaranın, gözlerinâ. Bu kudurdu heptân:

-Ozaman, Çağay-hanın elinâ verecâm seni, ko o senin güüslerini suvazlasın! Bân-sâ seni doğru benim konağıma götürücâm, kimsey sana diyimeyecek, ahmak!

Hakoğuzların üstünâ büyük aman düştüydü...

* * *

Oldan-batırı kıpçaklar kapadılar o eraltındaki zındana, itirip taa eşiklerdân onu, hem bir kavi urmaklan semeledip onun kafasını.

Karacayı ama haydadılar kalan esirlârlân bir hayvan avuluna, angısını fena köpeklâr koruyardı dos-dolay...

Zındanda Oldan-batır hep taa serili erdâ baalı kavi çatırlan hem semeli taa... O bişey denâmer dâ taa yapmağa, ki kurtulsun buradan, tâ, kendisinâ geldiynân dâ. O annadı, anı onu aldılar, anı o hep zındanda bulunâr. Bakınâr... sade bir şafkçaz kalmıştı da pek zayıf şafk eder o tıtsi karannığı... "Elbetki, kapuların dışyanında silâhlı bekçilâr durârlar..." – Düşündü o. – "Bu çatıları bân koparacam... ama benim kılıcım yok... sıra gelecek kollarlan düyüşmâğâ... Ye evdekilerim, nicedir acaba...Gülyâri... ye Karaca, onu da aldılar.. zor işlâr..."

Avşam üstü, kim-sâ, girdi o zındana. Bu Zülferiydi. O annamıştı, anı oğuz batırını almışlar da zındana almışlar. O alatladı, saklı girdi buraya, aldadıp bekçileri, umutlanarak, kurtarsın onu. Öylâ üräyidi onun. Hepsini ama yaptıydı Karaca, angısı kolay kaçmıştı esirliktân da şindi arardı Oldan-batırı, bulup ilkin Zülferiyi. Da tâ o zavalı kız bakâr baalı batıra, onun güzelliynâ hem kuvetliynâ.

-Batır, sân diriysin mi? Aman, ne baalamışlar! – dedi kız da o saat belindân çekip bir küçük hancercik, tutundu hızlı kesmâğâ çatıları. Ama kesâmer.

Oldan-batırın taa şindi urdu fikirinâ koparsın o çatıları, da direşip bir-iki, o çatılar her tarafa koptular, nicâ sansın masalda gibi "demir otu" koymuşun, anı küçükkân nenesi ona annadardı... Batır birdân fırladı ayakça bütün kudretli boyuna.

Bakâr kıza da annayamâr, ne niyetlân o burada, da kuşku durâr. Kıza o şindi taa da gözâldi, canına girer bir yakın sevda gibi.

-Korkma... Sakınma bendân, batırım, zerâ bân Çağayın kızıyım, aaretliyim, ama geldim sana yardım edeyim kurtulasın onnarın elindân... onnar seni kıymağa parça-parça hazırlanârlar, kendi kulaklarımnan işittim...

-Çağayın kıızı?!

-Ama diyil haliz... beni kaptılar küçücükkân, bobam urus kınazyıdı...az aklımda tutârim... adımı diyıştirdilâr... sansın Aliona deyardilâr bana evdâ... Çağay hana ama düştüm büyücâk... da o ister...

-Bilerim, ne var nicâ istesin o hayvan sendân, hanum...

-Zülferi.

-...Zülferi-hanum.

-Batır, kaçalım, kurtar beni bu yabannardan, yalvarârim... alatlayalım!

-Yok, bân bu canavar yuvasından çıkmayacam, ödeşmeyincä onnarlan hepisi için! Seni kurtaracam, dostum, hem hepisini dä zavalıları!

Da bakıp kızın üzünä, annadı, ani kız urusladan: suratı biyaz, saçları gözäl kula, gözleri mavi, yaşları akârlar biraz pembä yanaklarına... Kız yaprak gibi titirärdi... Bir dä, nicä bişeydän, Karaca kapuda peydalandı.

-Dostum, sän nasıl buraya düştün? – şaşırık heptän, sordu Oldan-batır.

-Kapulardan, benim paalı batırım. Bekçilär uyuyârlar... benim uyku tozumdan, ani cadılardan ozaman aldıydım...

-Ha-a, diri şufa! Şindi tez çıkar te bu kızı-hanumu buradan, kurtar onu – o bizä dost! Bân bekleyecäm yabancı iniyinä gelsinnär kemik için! "Yabancı, nânda koyunu imiş, hep oraya genä döner", var bir laf. Burada ölüm kavraşması olacak dragonnan... o şindi gelecek...

-Yok,sensiz, batır, bân buradan çıkmayacam, ne dä olursa, olsun, istâmerim – tez kayıl olmadı Zülferi, kınasından hanceri çekti da yannaştı batıra.

-Hepimiz düyüşecez canavarlan, batır, - tuttu kızın payını Karaca, savurdup kılıcını.

Bu zaman dışardan şamata işidildi – buraya gelirlär. Adımnar yaklaşârlar. Zülferi umutsuz, yalvarâr Oldana, korunsun. Karaca saklandı...

-Bu kendisi han, sesindän tanıdım! Ah, onnar ödürecekler seni, batır, kaç!

Şamatalı açılär aar kapu, angısını kapadıydı arif Karaca, da içeri dikiler Çağay-han sırdarak.

-A-ha-a, kızım, sän dä buradaysın! Sattın bizi mi, satıcı minnet? – baardı Çağay çıkarıp kılıcını, saldı kessin kızı, yarsın onu baştan ayağadan! Ama Oldan-batır çemrek hem kuvetli kavradı onun kolunu da burup kaçirttı kılıcı elindän. Zülferi, umutsuz, ansızdan sapladı Çağayın şkembesinä küçük hancerini, da o yıkıldı erä. Karaca da becerikli düyüşer Çağayın yardımcılarınınan. Düyüş bitti. Kıpçaklar serili erdä, kimileri dä kaçtılar...

-Ne çirkin aman beklârmiş bizi, Allahım!.. Aaladı genä Zülferi, hancerciyini taa elindä tutarak...

-Bu diyil bişey! –kabardı Karaca, sileräk kılıcı kandan. – Çıkalım taa tez buradan, gidelim Çağayın konaklarına, kurtaralım senin ana-bobanı, batırım, onnarı orada, olmalı, çirkin ziyetlerlär.

-Ah, onnarı da mı kaptılar?! Köpeklär! – sıktı dişlerini Oldan da hızlı örüdü dışarı doğru. Kalanı da o saat ardına örüdülär. Onnara yannaştı askercileri dä, angılarını Karaca brakmıştı diyil uzakta.

Oldan taa şindi fikirä urdu, ani o yalnız gidärdi duşmanın yataklarına... da ne vardı nicä olsun...

* * *

Bobasının konaklarında han oğulu İçkan, askerbaşı Titsi-Göz hem genç kıpçak karı şamatalı konuşârlar. İçyanına tä getirildär Gülyariyi da çektilär ziyetlemäğä onu, zorlan koyârlar içsin, oynasın. O ama verilmer, korunâr nicä korunabilir.

-Sän benimsin, oğuz minneti! Bobamdan baaşış, - dikti sarfoş gözlerini kıza han oğulu İçkan.

-Tezdä getirecek buraya sizin o mindar batırınızın kellesini! Han kendisi gitti tepelesin onu o er altında! Sän annärsin mı, dişi?

-Oldan-batır ölmeyecek! O sizi hepinizi falayacak, maskaralar!

-Sän düş göversin, koyuncuğum! Sän benim esirimsin! Bän yapacam seninnän, ne isteyecäm!

-Bu olamayacak! Bän sendän korkmărım! Tfu!

-Kendin isteyecän... yalvaracan! Ya getirsinnär o öbürlerini dä burayı!

Kapudan itirdilär içyanına Uzordaşı, Benä-hatunu hem Naaliyi.

-Bän severim, açan karı kendisi veriler, ha, ha, ha, ha! Al esaba bunu, oğuz minneti!

-Şişäsin sän, çatlayasın, canavar!

-Uzordaş, sän bir buba gibi, söylä bu inat kıza, acısın bare sizi... te bu gençecik kızçazınızı... zerä...

İhtiar Uzordaş-hanı susär, canı acıyarak, ani şindi o tepeleyämer bu hayınnarı, nicä ilerdän...

-Ozaman...ozaman kızçazınızı verecez askercilerä eldän elä geçirsinnär... Alın onu!

Naali baarär, düyüner, aalär askercilerin elindä...

-Durun! – baardı ansızdan Gülyäri. – Kayılım... brakın uşağı... da kaybedip kendisini düşer erä.

İçkan sıırdarak kucaklär onu da sürükler kendi yataklarına.

İhtiar ana-boba betfa ederlär, hızlanärlar Naaliyi kurtarmağa kıpçakların elindän, ama onnar itirerlär bunnarı da götüremlär kıızı, Titsi-Göz dä ardlarına çikär sallanarak.

Bu vakit, ansızdan, işidiler kılıç sesleri da içeri dolärlar Oldan-batır hakoğuzlarinnan. Burada ama sade o genç kıpçak karısı kalmıştı hem ana-boba.

-İçkan, Titsi-Göz! Buraya! Kurtarın!... – titsi baarmağa çeketti o karı. – Öldüerlär!...

Titsi-Göz, İçkan, taa başka da kıpçaklar çıplak kılıçlarlan her teraflardan çıkärlar beklenmedik musafirlerin üstünä. Çekeder çirkin düyüş.

-Çağay-han! Nändä Çağay-Han? – baarär kıpçaklar.

-Çağay-han geberdi er altında!, - girgin düyüşeräk hep cuvabı verer Karaca, tepeleyip birär-birär kıpçakları.

Kıpçakları korku aldı. Düyüşer ihtiar Uzordaş ta, alıp bir kıpçak kılıcı kavi paņasına. Zülferi dä aalayarak düyüşer Karacaylan yanaşık. Oldan-batırın kolayına gelip, kesti tä Titsi-Gözün kellesini, angısı tä erdä dıgırlandı ayaklar altında. İçkan kuduz gibi düyüşer da ansızdan saplär.Zülferiyi doğru üreyinä... kız birdän can verdi Uzordaşın kucağında, Karaca da taman saplamıştı İçkanı şkembesinä... Kıpçaklar serili...

Ortalık uslandı...

Burayı ama çıkär Naali, akılı alınmış korkudan, üstü, saçları... sansın köpeklär paralamış... Benä-hatun-ana kucaklär kızını, aalär, betfalär duşmannarı...

-Nanda Gülyäri? Nanda benim gelinim? – baarär gür seslän Oldan-batır.

Bu vakit girer Karaca, Kucağında enikunu getirerek ölü Güly"riyi – o öldürmüştü kendisini...

-O, bir Tanğrı, ne olär! – acıdan urulmuş baardı Uzordaş. – Gülyäri kurban oldu, ki kurtarsın bizim Naaliyi hem bizi dä, çocuğum... Bu kıza da yazık, makar ani o da duşmannardan, - gösterip Zülferiya, iyildi ihtiar Uzordaş.

-O diyil duşmannardan, boba, o bir kapılmış urus kızıydı, - kahırlan dedi Oldan-batır.

-Nasıl? – şaştı Uzordaş. – Zavalı uşak...

-O bizä yardım etti, boba.

-Uşak duydu, kurtulmağa savaştı...

* * *

Hakoğuzlar zor teceldä... Yurtluk erleri, yurtalar, şatralar, kufnelär bozgunnu, yangını, taa tüter orada-burada, sansın buradan geçmişti bir dünya bitkisi... Herersi olmuştu bir tazä mezar gibi, yatär oğullar, yatär bobalar, dedelär...

Bütün senselä, hepsi toplanärlar her taraflardan nelerinnän varsa hem kurtarılmış mallarınnan bu mezarın yanına, Oldan-batırın dolayına.

Laf hiç yok. Bir derin acı susmak bastırär hepsinin cannarını, kayıpları pek aar sızlärler... Nelär geçirmedi bu senselä! Ne çıvgını vakitlar hem tecellär urmadı onun yaşamasına yaban kırlar uvalarında, yaban stihianın arasında! Nekadar düyüşmedi o, ki korusun kırlarını, otlayacaklarını, mallarını, serbesliğini, uşaklarını, adetlerini, inannarını!

Gittikçä ama hep taa korkulu olär kıpçaklaran komşuluk, onnar hep taa çok akışärler Orta Asiadan doldurup bu meydannarı hem raada brakmayıp uslu hakoğuzları, haliz 11-ci asirin ortalarında...

-Belli, ani biz buralarda şansora raat yaşayamayacaz, mallarımızı bakamayacaz, - kahırlan düşünärdi ihtiarlar-aksakallar. – Lâzım göçmäğä!

-Lâzım göçmäğä! – baarardı hepsi şansora. –Başka yurtluk aaramağa!

-Lâzım, - dedi acıylan, ama çetin, Oldan-batır. – İşiderim, uygun erlär varmış üülen-batı tarafına doğru... Lâzımış ama geçmäğä iki su deresini... peçenekleri artık Yarıslav Mudri tepeleyip kovaladı en büyük deresi aşırı... Onnarın erlerine geçimiz... İşiderim, peçenekleri tepelemiş Tarigrad padişahı da daatmış onnarı her tarafa... Çoyu da ölmüşlär hastalıklardan...

...Bir sabaa uçan gargalar görmedi başka bu erlerdä bir dä insan, bir dä can. Ölülerin dä mezarları belli diyildi... Ki bulmasın o çağaycılar ya da başka duşmannar, mezarları düzeltmişlär erlän bir, daatmışılär gürlük, gübür, ki sanılsın ani bunnar sade yurta erleriydi, kalmış kalkıntıktan sonra...

Bütün senselä-birliyi eski arabalarinnän, mallarinnän, atlı da,yayan da askerinnän hep taa çok uzaklanär bu hatalı kırlarda... hep taa uzak kırların üstlerindä toz kalkardı göklerä...

Batır-beyin arabasının gerisindä oturär oğuz-ana Benä-hatun, kucağında yaşlı büyük-kız rubaları – Naali, onun gözäl kızçazı, akıldan bozulmuştu ani korkudan, atılmıştı bir suylan dolu kuyuya da buulmuştu...

Ne düşünmeklär, ne duygular bu ananın buvazını sıkardı şindi?! Yaşları yıslayıp kızının fistanını... Ne acılara dayanardı bu ananın üräyi...

-Prost et bu toprak! Sendä sandıydık yurtluk kuralım, - ihtiar gözleri yaşlan dolu düşündü Uzordaş-boba.

-Prost et, koruyamadım seni... Sizi dä, kardaşım Altay, Menevşä, Sumbat, Bajai... kızkardaşçıyım Naali... prost edin... – sıkıp beygirini aar çeker canını Oldan-batır...

* * *

Hakoğuz arabaları geçtilär Bug, sonra da Nistru derelerini da durgunup erleştilär o erlerin üülen düzlük kırlarında çıkıp Tunaya hem Kara denizin o boylarına yakın.

-E, bu çıkär ani gelmişlär bizim şindiki Bucak kırlarına sansın, ba ata buba?

-Aslı, dostum, aslı, şindiki Bucak kırlarına...

Da tä, nicä annadardım, bizim hakoğuzlar burada durgunup erleştiydilär. Ne vakıda, bilinmäzdi...

Bu kırlar yamaçlı, var ama alçaklar hem derin perdelär, da kır hayvancıları bulunmälär okadar açık-uvada, ama taa saklıca, hem otlaycak ta var.

Hakına buraları taa kuraklı, çok kerä kuruyup yanär gündän hepisi otlayacaklar. Yaşamak zor olär da göçücü hayvancılar çok duramälär buralarda. Haliz başka da duşmannar üstlerinä gelirsä.

Şindilik ama uslu ydu o Bucakta. Erleşip buralarda hakoğuzlar koyardılar ad türlü erlerä, derelerä... – "Kuğıllık", "Yalı", "Lonka"("Lunga"), derelär; "Sasık", "Burnaz", limannar; "Sırt", "Çayır", "Yamaç", "Özakay", "Tabakalar", "Derä perdesi", "Taşlık", "Çolpan", "Yurtluk", "Kışlak", "Kazan" hem beki çok taa başka da adlar.

Oldan-batır gömdü bu toprakta anasını, bobasını, angıları kahırdan geçindiydilär may ikisi dä birdän. Uzordaşı gömdüydülär nicä hanı kaldırıp onun mezarı üstündä bir kurgan.

İsterim söyleyim sizä, dostlarım, ani Bucak toprağında kurgannardan birisi Uzordaş-hanın mezarıdır...

Hakoğuzlar eni han kendilerinä saydılar Oldan-batırı. O haliz dä ani – ordubaşıydı hem tutardı askeri hazırda, zerä Niprudan genä hızlanıp batıya doğru kimi kıpçak bölükleri yetişärdilär hakoğuzlara da.

Aksakallar toplaşıp düşünärdilär: sanki buradan da mı sıra gelecek çıkmağa... Sanki yetmäs mi ne kadar yol ördü Altaydan bu Bucak kırlarına kadar bu çok geçirmiş kervan, angısı bin yılını geçmişti artık! Bekim dä o durgunur burada heptäninä... Beki budur o "adanmış toprak", angısına doğru hep ördü bu senselä kervanı zamannar borannarını geçip, stihialarlan güreşip?..

Beki...

Oldan-batırın en yakın yardımcıları kaldıydı çemrek Karaca, girgin bek Oktay üç kardaşınan-orducuyan- Urtay, Cantay hem Kungrat. Her birindä binär askerci.

Oldan-batır ürenmişti bobasından, Uzordaş-hanından, cenklik becermeklerini hem devlet sıralıklarını, ani kullanardı taa eski türüklär hem oğuzlar. Burada ama o niyetlenmäzdi devlet korumağa. Bütün bu hakoğuz yurtluğu kalardı bir "Batırlık", asker dä – "hakoğuz ordusu" büyük batırın hem ordubaşları önderliyi altında, hem dä senselä başlarının kuvedindä soylara görä. Onnar çoktu: Kartal, Akbaş, Kaykı, Hamza, Delibaş, Kara, Tortuy, Saar, Kobalak, Kongoğuz, Kereyti, Lonkaoğuz, Yabanı, Nur, Geltaş, Baymak, Batır, Çömüşlü, Alkalı, Tum-ay, Çum-ay, Karluk, Tokuzouz, Korkmaz Batır... Merkez tutmadılar, ama asker taburlarında toplaşıp annaşlar.

Eski yapıntıların arasında var çok çum hem yaranga da yaşamağa deyni; var ama kufnä sarı topraktan. İnsan tanışar eni komşularlan, volohlarlan, angıları gördülär, ani bu göçücülär uslu senselädir, diyil yaban, kapmârlar onnarın varlığını, ama, tersinä koruyârlar onnarı da kimi kıpçak, ya da kalmış peçenek bölüklerin üüşmelerindän. Bu volohlar (Vlahlar) kıpçaklara deyerlär kuman, nicä bizanslı greklär, hungarlar... Kıpçaklar ama şindilik çıkmârlar Kara-denizin hem Azak denizin poyraz kırlarından; üüşerlär urusların üstünä, çirkin düyüşlär olup aralarında.

Atlı habercilär hep esap-gözederlär kıpçakların, uruslar "polovti" deyerlär onnara, kımıldamalarını. Tä ama, annaşıp vlahlarlan, hakoğuzlar çıktılar yardıma Galiğiya kınazına da barabar geri urdular kıpçak- polovtıları da kovaladılar onnarı Bug deresi aşırı. Bu oluş kaviletti bucaktaki hakoğuzların baalantılarını bu vlah kınazlığınnan, kannanardı alış-verişliyi onnarın aralarında. Oldan-batır artık bir çocoğuna, Urtaya, o kınazın kızını, Doynayı, gelin almıştı.

Kendi Oldan-batır öylä dä evlenmediydi Gülyäri yavklusu kaybeldiynän. İhtiarlardı, ama hep kuvetliydi hem girgindi.

Kıpçaklar bir nedän sonra başladılar taa çokça peyda olmağa hakoğuzların Bucak kırlarında. Onnarlan bir düyüştä büyük kahir geldi bu senselenin üstünä- ölüm buldu Oldan-batır. Bu olduydu Koğillik deresinin çayırında, nändä ama kıpçakları ensediylär.

Oldan-batır gömdüydülär hepisinnän hatir adetlerinnän o düyüş çayırın içindä bir üsek kurgan kaldırıp, nicä eski türk kağannarına. O kurganın eri belli durär şindi dä, dostlarım...

Ama öylä buyurmuştu Tanğrı, ki burada da hakoğuzlar kervanını çok vakıda durgudamasınar, zerä hep taa arsız üüşärdi onun üstünä kıpçaklar, makar ani hep türkü senselesiydilär.

-Bu kırlar bizä çok taa iyi yakıştılar, hoşumuza geldilär, - ayıflanarak deyärdi aksakallar, - bu erlär çok taa koruntulu, uygun bir köşädir. Ama brakalım lâzım burasını da, zerä o Nistru deresi genişçä dä, derincä dä, ama vardı çok ilin geniş erleri, da o üüşücü kıpçakları durgudamayacak...

Önümüzdeki derä ama, Tuna, vlahlar İstria deyerlär, çok geniş hem derindir, o iyi bir koruntu sınırı olur. Onun öteyanına göçelim olsa...

-Ama o erlerdä Bizansın İmparatorluğudur, brakmazlar, - ekledi Urtay, batal hem becerikli bobası gibi, şindi baş-batır olan bobasının erinä.

-Ama biz deneyelim annaşmağa o İmparatorlan, nicä ona deyerlär... - teklif etti aksakaların biri.

-...Nicä dä deselär, biz lâzım baş uralım ona gözäl baaşışlarlan, - dedi bir başka aksakal. - Bizim tarafımızda gitsin Oktay, Karaca hem Urtay atlı yardımcılarının.

-Biz doğrudan Bizansa çıkamayacak, - düşünüp dedi Urtay. - Bizim baalantılarımız onnarlan yok, ama valhlar var kolay ortaklık etsinnär.

-Haliz dä anı.

Valah kınazı Barlad havezlän alındı yardım etmäğä, makar ani onnarın da halı kıpçakların önündä korkuluydu. O danıştı bizans İmparatoruna Komnin Alexeya, inandırıp, ani hakoğuzlar uslu senselä, ama girgin, ani onnar var kolay korusunnar İmparatorluğunun Tunadaki annıklarını kıpçaklara karşı da kolvermesinnär onnarı Bizansın topraklarına - hakoğuzlar artık iyi bilerlär, nicä düyüşmäğä kıpçaklarlan, nicä dä peçeneklärlän...

-Çok iyi! - kayıl oldu imparator Komnin Alexios.

-Ko gelsin onnarın adamnarı bana, buluşalım . Konstantinopol seftä görärdi eski, kıymelli oğuz senselesindän adamnarı bir sapa sokağında, nändan bizans bekçileri götürärdilär imparatorun serayına bu çok meraklı musafirleri.

-Siz mi bizim topraklara geçmäğä istersiniz? Guzlar? Uzılär mi osa? - şüpelicä sordu Komninos Alexios serayında buluşup bu gelmişlärän Tunanın Poyraz kırlarından.

-Biz hakoğuzlarız, eski oğuz-türklerin evlatları, - dedi Urtay, saat ta bir tercümeçi grek dilinä çevirdi. O sansın bir peçenektı, kınaş bakardı bunnara.

-Ye siz şindi dä durmuşunuz bizim oradaki topraklarımızda, angılarını kaplamıştı peçeneklär, şindi dä, işiderim, kumannar peydanarmışlar oralarda...

-Onnarın beterinä artık biz dä çekilelim oradan sizin büyük derenizin buyanına... gördük çok boş kırlar, deniz boyları brakılmış... o deredä dä annıklarınız kavi diyil...

-Böylä: baalanarsınız o annıkları beklemäğä, ki bir dä "barbar" basmasın derenin buyanına.

-Kayulız, imparator.

-Ama başka da izmetlär tamamlayacağın bizim padişaalığımıza, deyecez, vergi verceniz?...

-Verecez... - dedi Urtay, aklısında düşünüp: "bakacöz taa da sonra.."

Da tä 1064yılın yaz bitkisindä, Domuz yılıydı taa, hakoğuzlar göçtülär Tuna deresi üstündän bizans topraklarına, ama kalmadılar oradaki bayırlı hem daalıklı erlerdä, göçtülär taa aşaa, düzlüklü otlayacaklara etişincä. Orada da durguttu arabalarını bu eski kervan, erleştirdi hayvan sıyırlarını,

hergelelerini, koyun sürülerini. Balkannar kabletti onu güneşli günnän, gür eşil otlayacaklaran yamaçlarında, hızlı akar Balkan bayırlarından derelerinnän Kara denizä, onun da kenarları altın kumnarinnan. Burada çok işlär benzärdilär uzakta kalan ana-ata yurtluklarına, sade artık ani oyanda Altaylarda deniz yoktu. Erlär taa çok boştu, yabannanmış kırlar, seyrekta kimi kışlacıklarda rasgelärdi onnara benzeyan insannar, hep hayvancı, hep eski türkçedä lafedännär, kimi dä bizans grekleri taa çok deniz boylarında...

-Siz kimsiniz ya? – sorardı Oktaya çok ihtiar bir bizans misioneri buluşup bir yalnız skittä, nänı uuramıştı bu girgin ordubaşı avlanarak bayırlar eteklerindä.

-Biz hakoğuzlarız, eski oğuz senselesindäniz.

-Oğuz dedin? Diyil mi guzi-uzilerdän, nicä yazär raametti imparatorumuz Konstantin Bagreanorod? Bilerim, ayolum, okudum.

-Onnardanız çıkacak. Ye bunnar kimdir, dilimizä uyärlar?

-Şaşma, bunnar da sizin senselelerinizdändir – eski bulgarlar, ani gelmişlär taa Azak-Azov denizin kırlarında 680-ci yıllarda, Asparuh-hanın bulgarları,hep eski türk senselesi. İkin onnar erleşmişlär o kırlarda, nändan siz geldiniz, devlet düzdülär, geçip sonra Tunayı bu erlerdä yaşamışlar bir vakıt, sonra da gitmişlär bayırlar aşırı kula slavların üstlerinä da birleşip onnarlan, devlet kurmuşlar da erimişlär onnarın arasında onnarın dilinä geçip. Buralarda kalannar ama şindi dä kendi dillerini kaybetmedilär. Siz onnarlan annaşırınsınız, bekim birleşırınsınız dä...

-Senin annatmanı beendim, saygılı ihtiar. Ye bayırlar aşırı komşulara nicä deyersiniz?

-Onnar bulgar adını aldılar , ama slav dilindä lafederlär. He-e, ne kavi devlet düzmüştü onnar, haliz Krum şarın, nicä sizdä, hanın, vakidında 9-cu asirin başlantısında, Boris şarın hem o asirin ikinci yarısında hem Simion şarın vakidında 10-cu asirin başlantılarında – onun "altın asirindä", nicä yazär bizim bizans kronikaları.

-Ye şindi onnar nicedir?

-Sonra bizim bizans imparatorları başladılar havezlenmäğä onnarın topraklarına, da 1018-ci yılda kapladılar onnarı kendi kuvedi altına. Şindi o bulgar yurtluğu bizim bizans imparatorun kuvedi altında bulunär...

-Ye sän,ihtiar, şamansın mı. Gireksin mi? Ne için beni denersin? Osa diyilsin kayıl senin kağaninnan?

-Diyilim, oğulum.

-Osa beni satmağa mı istersin? Söylä, da bän seni öldüreyim burada erindä!

-Nasıl var, olur kolay seni satayım, girgin ciğitim hem nasıl imparatoruma izmet yapayım, açan o beni artık bu boş kırlara haydattı, evimdän uradıp?

Nelär sän bana annattın, yetär ki senin kafanı alayım, ya da iki deveyä baalayıp ensendän hem ayaklarından, sopalayıp onnarı, senin hayın güüdeni iki parça koparmağa!

-Allahın kuvedindä hepsi, oğulum. Sade ani bän sizä bir dä fenalık istämerim... Ama bizim imparatorlarımızlan siz annaşmak çok vakıda bulamayacanız. Düyüşeceniz dä...

* * *

Bizim eski, uzun kervan erdän erä gezer bu yeni kırlarda, arayarak erleşmäğä, koruntuluk için "Toprak-kalä" düzmäğä, hem diyil sade İmparatorluğun annıkları korumağa, ama kendi senselesini dä korumağa... İmparator hiç tä şüpelenmer, ani hak oğuzlar burada yurtluk koyacaklar, hem çok ta vakıda...

İKİNCİ KIYAT

II

YAKIN DEDELÄR

BALKANNARDA YURTLUK

*Büyük Tuna deresini
geçip, hakoğuzlar Kara
denizin boylarında erleştilər.
Onnar Beylik kurdular...
(Bizans kronikasından).*

Bizans Devletindä. Sundubaylar.

-Buralarda, bu denizin boylarında, erlär sansın taa toplu, taa kenarlı, diyil öylä dam-daanık hem uva-açıklık, - hep sıralardı orta yaştan geçmiş şansora hergeleci Sundubay bir kara cübeylän giyimni bizans popazına-misionara, ani gelmişti bu eni insannarın arasında hristian dinini nasaat etmäğä hem yaraştırmağa, da üşenmemiştii örüsün yayan bu güdücünün ardına taa bu Özakay alçaklarına, nända tamah-tamah otlardı bunca hayvan, koyun hem hergelä, hem oradan oraya kaçardı sırtmaçlar, hergelecilər, çobannar. – Hem otlayacak-kırlar hep öylä kâmil, niceydi eski yurtluklarımızda... E, bizä dä ne lâzım ya? Olsun koruntuluk, otlar tavlı, mallarımız tok hem çok, saalık hem iyilik...

-Sizdä ama yok Teos, duva etmersiniz ona, pek zor olacak sizä buralarda inansız! Bu erlär sankta, ı-ı... ayozlu, - nasaatladı popaz, bir geniş stavroz yapıp hayvannara doğru.

-Hi, bizim var duvamız –Tanğrıya, Gökä, Günä, Aya... hem kılıç belimizdä, yay oklarla hem dä kaçak beygir, zerä çok duşmannar üstümüzä urdu, sinekleneräk hem güleräk cuvabını kurdu göçücü da istedi gitmäğä popazın yanından, ama bu, durgudup onu, başladı türlü işlər taa sıralamağa.

-Aha, siz şamancıysınız! Bu din diyildir doğru! Ama vaatiz olursanız Hristosun inanına, hristiannağa, siz dä olacanız Teosun hem Hristosun hristiannarı, onnarı sesleyeceniz, duva edeceniz her sabaa gözäl donaklı klisedä, hem çok taa gözäl adlar kabledeceniz... Tä senin adın nedir?

-Sundubay! Sundubaylarız biz çoktan, dedäm yaşamış başka kırlarda... kaviymiş hem girginmiş...

-Ne çirkin ad! O zamansa o olmayacak öylä fasıl, ama deyecez, Savelios, Simonis...

-He-he-he! Böylä adlar bizä yakışmaz, ba sakallı keçi! – kestirdi popazı bu kırcı, da durgudup ansızdan gülmesini, yaklaştı o kaca cübelinin onnarın pançasının boynusunda asılı güüsündä yalabıyan paalı kruçayı kavradı.

-Altın? Ha diyişelim! Vererim bir arşık, bobana koyun arşığı, onnar pek sorulurlar! Annaştık mı?

-Diabolus! Al o kirlı elini, hayvan! – dardtı "ayozlu" stavroyu popaz da cübenin uzun eteklerinä köstekleneräk iyiri-büyrü kaptı yolu, sansın hiç işi burada yokmuş.

-Baş arısı mı, osa ürek mi tuttu bunu?! – şaşa kaldı Sundubay da gitti başını sallayarak hem kendi-kendisinä güleräk, annatsın öbür güdücülerä dä bu fistannı adamnan laf etmesini.

-Ha ba yakasına da düyülmüş, kendi zoru var, - dedi bir ihtiyar hergelecı, tarayarak seyrek sakalanı kuru parmaklarınan. O peçenektı. Onnar pek azlık kalmıştılar bu erlerdä da yaşarlar hakoğuzların arasında. – Bizim zorumuz ama göçücülük etmägä hem üüşmek, -üfkeli dedi peçenek. – Hm, braktılar eski zanaatı, adeti, ahmaklar... neylän yaşayacaklar? Buydu bizim zanaatımız, işlememiz! Toprak işlemägä davranma ederlär... Ne, bu iş mi, zanaat mı?!

-Peçenek ağa, ama tä komşu bolgarlar, greklär, valahlar, angılarına siz üüşersiniz, onnar toprak islerlär da bizdän taa iyi yaşarlar, - dayanamadı hergelecilerin taa gençı.

-Sän topla aazını! Kalkärsın ata- babaların adetlerinä karşı, pezevenklär! – dürdü kendisini bir başka peçenek.

-Kalkmäriz. Öylä laf sırası geldi deyni... Taa da sonra işiniz, siz büyüksünüz.

Sundubay ama burada susardı kendisindä düşünerek...

* * *

Sundubayın kufnesindä avşam ekmeyini yiyerlär.

-Yok, desin kim ne deyärsä, ama üüşmek çok taa iyi zanaattır! Haliz burada, - o çok taa bereketli var kolay olsun: bir üüşmektä var kolay toplamağa bütün kışa yimelik, tedarık, altın da, haliz o bizanslılardan... ama bolgarlarda da var ne! – tekrarladı Sundubay taa büyük oğuluna Ormana, genä daldırıp odun kaşığına o büyük toprak çanağa dopdolu tazä sütlän malay, hiç bakmayarak kalan bunca aylä cannarına, ani oturardılar o alçak tombarlak sofranın dolayında erdä bükülü ayacıklar üstünä nicä bir sürü boz tavşannar. – Taa da sonra, bän beenerim bizim eski hayvancılığı, toprak işlemägä – diyil benim için zanaat.

-Öylä, ama burada komşular başka, diyil üüşücü, ayıp onnarı soymağa, hem bizim insan böylä işi kullanmăr, baksana; hem bizanslılar pek silâhli, tepelärlär! – sakınarak dedi Orman. – İhtiyarlar deyerlär, ani yokmuş üüşmek bizim oğuzlarda; osa sän o peçeneklerä mi bakärsın, baba?

-Va-a, erleşmişik biz burada, ama, bana kalsa, nafilä! – ayıflandı Sundubay, koyup kaşığını sofraya da silip aazını elinnän.

-Neçin, ba boba? Burada pek islâ, gözäl taraf: bayırlar, daalar, kırlar, düzlüklär, deniz...

Gözäl sizä, siz gençsiniz, - kalkarak sofradan söyledi Sundubay da çıktı dışarı kırık üreklän. Hepisi dä kalktılar. Karı, Aşış çiçak, sofrayı toplär. Uşaklar sa kaçiverdilär dışarı oynamağa, baarışmağa.

Alıp tertiplesini Sundubay oğulunnan gittilär gecä otlatmasına.

Eşiktä, kavuşan avşam günün şafkında,taa büyük kızı, Gülen, anasının başını bitler...

* * *

Araslan - Bey. Aynä hem Midor.

– Yıllar burada da gider, hakoğuzlar gittikçä erleşer, yaşamak alışär eni yurtlukta... eni zanadtlar – toprak işlemek, zarzavatçılık, meyvacılık, bostancılık, suvancılık, baacılık uygun ekleşerlär eski hayvancılık zanaatına, gittikçä taa çok erindä kullanılarak; balkancasına küylär, kasabalar düzüler; kır kültürü başlär balkan komşularının kültürlerinä uydurulmağa, eni türkülär, masallar... ama eski oğuz folkloru da – mitolocik, dastan hem başka da yaratmalar derneklerdä söyleneilär gözäl, adettlär şamanizm dininä görä kullanılärlar... Ne düşlär görärdi hakoğuzlar bu eni topraklarda? Neyä sevinärdilär, nelerdän dä sakınardılar, korkardılar da hemen?... Eni komşular, çokluk, sık erleşili yaşayan bizans grekleri, bolgarlar, Tuna aşırıkı da valahlar... Bolgarlar, greklär, valahlar başka din inanärlar – te o dini, ani hristos brakmış hristian dinini, hem hepsi onnar onu inanärlar, hepsi hristiandır... Biz ama şamanizmayı, eski oğuz-türk dinini kullanäriz, Oğuzistanda, hakoğuz, aslı oğuz kalmışlar... biz dä ondan atılmayacaz!

-Ama dedelerimizin devleti varmış! – hep söylenärdi aksakallar, şamannar insanın arasında karşı geldikçä, laf açıldıkça. –Biz yok nasıl devletsiz yaşayalım! Böylä kim bizi sayär? Taa ne kadar vergi hep ödeyecez imparatora? Bir nedän sonra o küçük çocuk ta alär bizdän? Ne üreklän verer o zavalı analar evladçıklarını yabancı ellerä? "Büyüdüp geri vereceymişlär onnarı". Yalan, vermedilär taa birini dä, ama askerlerini doldurärlar onnarlan! Ne zamannarda burada erleşmiş ata-babalarımız, Urtay handan sonra düzgün kuvet yok...

Baarışmaklar insanın arasında olärlar gittikçä taa sık hem ateşli... Yıl sa şansora 1218-di...

Varna kasabasının yakınnarında, geniş bir kır dolu insan, uuldär üsek-üsek laf etmeklerdän.

-Devlet kuralım! Hannık olsun! Kuvet olsun!

-Kuralım! Kendi devletiniz olsun!

-Kararladık! Devlet kuruldu! Şindi Devlet Hanını ayıralım!

-Araslanı, Baymak senselesindän, ayıralım! İşidildi seslär. – O bilinir hem doğru bir beydir yurtluğumuzda!

-Araslanı! Araslanı! – ilkin ayırık-ayırık seslär, sonra da bütün o kır baardı. –Başkasını istämeriz!

Aksakallar teklif ettilär Araslana pinsin kämil, beygirinä da "söz" versin, emini versin eski oğuz-türk adetinä görä.

-Bän sizin ayırmak-seçiminizä kayılım, gag-oğuzlar! Ama diyil han olayım, ama Bey, nicä varım!

-Baş-Bey! Devlet Beyi! Kayılız!

-Araslan-Bey! O fikirli, becerikli hem girgin! Onun asker-ordusu da kavidir!

-Olsun bizdä bizim devletimiz! Eyaletimiz! Gagoğuz eyaletimiz, beyliyimiz! – sansın bitmişinä kestirdi aksakal Tokuzoğ-bey.

-Olsun! Hem Tanğrı korusun bizim Gagoğuzistanımızı!

-Yurttaşlar, - gür seslän danıştı Araslan-Bey, - benim teklifim var: bu kırın adını koyalım "Devlet Kırı"!

-Devlet Kırı! Olsun!

-Devletimiz dä adlansın "Gagoğuz eyaleti"! Beyliyi!

-Olsun, adlansın!

İnsan razı olarak, ani büyük bir iş tamamnadılar, daalıştı... "Devlet Kırı", sansın büyük kıymet kazanmıştı, kalardı beklesin Devletin – Beyliyin uslu yaşamasını...

* * *

Araslan-Bey şansora yaşta adamdı, birkaç yıl durduydu bolgar tarın yanında, bak taa ileri kaldırmıştı ordusunu yardım bolgarlara Bizansın kuvedi altından kurtukmak için. Sınaşıktı düyüşlerä hem üürenikti, girgin dä asker başıydı, devlet işlerini dä üürenmişti da savaşırdı kaviletsin beyliğini, ki o da kurtulsun bizans izmetindän, vergilerindän...Karısı öldüydü, kaldıydı çocuğu Eymur hem kızı Aynä. Onnarlan yaşamaya sevinärdi, onnardı onun ömürü.

Pek zordu ama Beyliyi tutmağa, haliz şindi, açan Bizansta kuvet hem devlet recimi diyişildiydi taa – 1204 yılda bu devleti kapladıydı kruçalılar – haçlılar da kendi devletini koydurdular – **Latin İmparatorluğu**.

O da Bey ayırıldıydı taman açan bu kruçal devleti fanatik (kavalerlerin) devleti kavilenärdi, tamahlanardı, canavarlanardı. Onnar yapardılar gagoğuzlarına çok zarar. Latin imparatoru, Bazileus, taa büyülttü vergileri bu genç devlettän. O çocuklar da, ani alardılar, üürenärdilər düşman olsunnar kendi senselesinä, ama onnar bunu bilmäzdilər.

Bu işlär pek aar basardılar Araslanın omuzlarına, hem insanın sırtına.

Eni Bazileus almıştı Araslanın ihtiyar anasını Bahar-hatunu Konstantinopolä tutsak, ki Bey unutmasın borcunu. İhtiyar ana kapalıydı Ediküleli Serayın bir külesindä.

-Ko bu Araslan olsun bizim elimizdä, - kararladıydı Bazileus.

-Araslan-bey yoktu nâpsın, tamamnardı şindilik hepisini bu aarlıkları, ki korusun hem kaviletsin genç Beyliyini, angısına bizanslılar deyârdilâr "Uzin eyalet". O ziyedelârdi hem kaviledârdi askerlerini. Bu fikir onu raada brakmazdı, zerâ baş niyedydi kurtarsın beyliyini bazileusun kuvedi altından! Hem umudu vardı, zerâ tutardı aklısında, nicâ 1230 yılda o yardım ettiydi İkinci Asenâ bizanslılara karşı, açan despot Teodorosu ensedydilâr da esirlâğâ aldıydılar Klokoțişedâ.

Bu genç Beyliyin merkez kasabası taa yok; Bey hem devlet aparatı, varsa nicâ ölä demâğâ ona, şindilik bulunâr bir kavilenmiş hertaraftan topraktan hem odundan düzülû kaledâ Devlet Kırına yakın.

Hem taa bir iş: Konstantinopol patriarhı ister Beylân kayıllık ki onun devletindâ grek popazları daattırsınnar klisâ, vaatiz etsinnâr isteyânneri.

Araslan-bey az beendiydi bu teklifi, ama pek tâ karşı olmalıydı – o annardı, ani ne zamansa bu olacak...

Onun ama şindi taa büyük zoruydu kurtarsın genç Beyliyini kruçalların kuvedi altından, Latin İmparatorun soygunculuğun boyundruğundan. Bunu o düşünârdi gecâ-gündüz.

-Yurtluğumuza asker lâzım, girgin askercilâr, - düşünârdi o, saklıda da açıklardı inan adamnarinin önündâ fikirlerini, niyedini.

-Beyliyimizâ kuvet lâzım korunmak için, lâzım yardım da. Araslan düşünârdi bolgar şarına, valahlara. Bayırlar içindâ silâh yapıları, kaviliklâr düzülârdi... "Latin kruçallarında silkinmâğâ lâzım, serbestlik kazanmağa. Askercileri hazırlamağa lâzım, çok hem sınaşık askerci" – hep tekrarları o kendi-kendisine. Da saklıda da, açıktâ da sınaştırardı gençleri, kurup türlü yarışmaklar, denemeklân dayanaklık için, girginnik için...

Gün usluymdu, hava açıktı, güneşliydi. Araslan-Bey pençerâ uurunda bakardı, nicâ sol tarafında diyil irakta deniz boyları çırpınardılar; önündâ ileri dōşenârdi eşil kırlan, yamaçlar; dalgalanârlar sırt-sırt; saa tarafında bayırlar gür daalarlan sansın bekçiydilâr devletâ... o da Beydi, hepsi ona "Araslan-Bey" deyârdilâr...

* * *

Popazlar zorlan getirdilâr Sundubayı karısınnan kliseyâ da yapârlar hristiannik adetlerini, çevirerlâr onnarı hristiannağa. Yarımkarannik içi, ikonalarından obrazlar bakâr, angılarında tisi oynâr uzanan gölgelâr yanar kandillerdân, mumnardan. Popazlar yardımcılarınnan savaşârlar titsilik girdirmâğâ bunnarın cannarına, türlü işiârlân denerlâr bu "dinsizleri", angıları şansora ölüm korkusunnan bakârlar obrazlara hem popazlara...

Bitkidâ dökerlâr azlarına "ay-komkayı", gümüş kruçalarlan stavrozlârlar üzlerini, koyârlar öpsünnâr o kruçalları hem ikonaları, giyidirerlâr üstlerinâ birâr biyaz gölmek, serperlâr ayazmaylan...

-Şindân sonra, dinsiz-minnetlâr, siz çeviriliysiniz hristiannağa. Korkun bizim Allahtan-Deustan, iyilin ona, inanın, hem dâ üfkelenirmeyin onu! Amin!

Kaçırılıp popazların elindän bu "tazä" hristiannar sendeleyeräk örüdülär evä. Evdä Sundubay karı-koca, nicä urulmuşlar, cannarı sersem, korkärlar tutunmağa ne işä dä olsa, diyimäğä dä bişeyä, eski adetleri yapmağa... sansın kabaatlıydılar, günahkerdilär! Gündüz gün sansın kinni, kannı-kızarıklık bakär onnara, gecä dä ay sansın çirkin buynuz gösterer, toprak ta sansın batär ayaklar altında!...

Çirkin duymak halı!

Küy içindä ama bu iş tıtsındirdi hepisini insanı: "Ne başlarına gelir bu erlerdä! Hem hepsi te o klisedä, onun içindä ne tıtsi işlär var, ani adamın aklısını alır, diyil azbuçuk! Hem te o popazlar!...

Da başladı bu gagoğuzlar taa pek duva etmäğä Tanğrıya, şamannığı tutmağa, onun adetlerini taa sık yapmağa, bekim kurtulurlar bu beladan?...

Ama yok, gittikçä taa çirkin işlär olär... Ne yapmağa?!

Başka taraftan ama, bu eni dinin adetleri hem izmetleri gözelliği sansın başlardı yakışmağa, da kimisi verilärdi.

Geçmedi çok, Sundubaylar da unuttular o korkuları, uslanardılar da çardıkça gidärdilär kliseyä, ama öylä kendiliyindän taa gitmäzdilär. Uşaklarını da eni dinä taa geçirmäzdilär, sade kimi işleri annadardı boba hem gösterärdi onnara. Popazlar vermişti birkaç resimni kıyatçık oğuz dilindä onnara hem birkaç ta grek dilindä, kruçacık, ikonacık da bakardılar onnara. Kliseyä gidennerini biraz okumağa hem yazmağa grek yazılarını popazlan üüredärdilär.

Gelärdi ama bolgar popazları da. Onnar başka klisecik açardılar da izmetleri bolgarca geçirärdilär, üügedärdilär bolgar-slavon yazılarını, haliz başka küylerdä poyraz erlerindä. Kimisi onnara gidärdi.

Bir gecä ama Sundurbayların Ormancık küyüsündä, birkim-sä, ateşetti o taftadan-odundan kliseyi, yandı kapkara oldu da durardı bir yanık gemi gibi küyün içindä... Sündürmäğä ama kimsey sokulmadıydı.

-Tanğrı-Gök üfkesini indirdi bu yapının üstünä – deyardı kimisi.

-Öylä, öylä, - kayıl olardı başkaları.

-Elbet, orası pak diyildir! – esaplardı taa başkaları.

Küylülerin arasında büyük kavga tutuştuydu: kimisi koruyardı eni dini, kimisi dä eski dini koruyardı, şamannarı hem duva tapmak erini.

Sundubay susardı, karışmazdı. Salt karısı hep korkuylan gezärdi, hem taa çok korkardı te ondan, ani kocası susardı.

-Sanki karışmadı mı akılı onun da bişey deyämer? Başka türlü o susmayacaydı, baala onu, - hep şüpele deyärdi o komşu karılara. – Aman, ne olacak?! – hep ayıflanardı da karı, hem koruyardı uşakları adamından.

-Ne söylersin, ayol, var nicä olsun, - kayıl olardı komşu karılar. – Uşakları brakma onunnan yalnız, zerä, kim bilsin!...

O adamına da sakına-sakına dedi.

-Sän bak, senin akılın erindä olsun! Benim o erindädir, korkma! – dedi bimedän sonra Sundubay, da başladı o da karışmağa kavgalara!...

Şüpelär olardı başka işlerä dä. Kimi genç hayvancılardan esabına gelämäzdi yazmak.

-Hm, yazmağa gagoğuzça, fasıldır!

-Ya tıkeyin aazınızı! – azarlardı taa yaşlılar. – Bizim Araslan-Bey deyer, ani lâzım. Sade ozaman biz dâ olacaymışik dünyâ üzündâ bir kıymelli halk da başka üstümüzâ çorbacı olmağa hızlanmayacaymışik hayvan sayıp bizi.

-Haliz ani, - lafa katıldı Sundubay. – Tâ bân, biraz okumağa, yazmağa sınaştım bizimcelâ, da duyârım, nicâ canımı doldurâr, sansın yaşamaya taa yakınım.

-Ama bu iş, olmalı, pek zordur?

-Yok, diyil pek...

-Bolgarların yazıları ama taa kolaydırlar, nekadar greklerin, - yaraştırardı bolgarofillâr.

-O yazıları çıkarmış iki okuyan adam, Kiril hem Metodi, - hızlı istedi annatmağa bir çocuk, angısı hep kulak çekârdi, nelâr lafeder büyüklâr.

-Ye sän nândan bilersin ya? – ba sütlü?

-Şkoladan, bolgar klisesindâ.

-Hadi, hadi ,git buradan, - kapadı onun aazını biri grekofillerdân.

-E ama o klisâ fasıl yandı, bräh! Kimsey sündür...

-Onu yoktu nasıl sündürmäğâ dâ bişeylân, şaka diyil ya!

-Haliz dâ ani, Tanğri brakmayacaydı, cezalayacaydı, artık!

İnsan pek kuşkuluydu...

* * *

Denizdâ.Açık bir oyma kenarında üzer bir gözâl kayık. Onun içindâ Araslan-Beyin oğlu hem kızı Eymur hem Aynâ. Onnar uzun mızraklarla balık saplârlar, gülüşerlâr, oynaşârlar – onnar pek hoşludur. Sonra tâ soyunârlar da su içinâ atlârlar, üzerlâr, dalârlar artık duruk su içinâ, çırpınârlar, serpiderlâr biribirini... İncecik ipek gölmekleri, doncazları, yapışık güüdelerinä may saklayamârlar onnarı şansora belli gençlik erlerini. Aynâ, makar ani yaştan taa küçük, neçin-sâ, taa meraklıdır kardaşının güüdesinâ, duyarak, besbelli, onun erkekliyini dâ!? Onunnan oynaşmağa kızdırâr sansın başka da bir saklı havez...

Bu genç bey evladları, kahırsız yaşlarında, bişeyâ öylâ taa düşünmerlâr. Denizin dâ yalpak dalgaları taa da çok sevindirerlâr onnarın uşaklık ta taa duygularını...

Burayı ama tâ geler adamnar, bey Serayından: onnarın üredicisi hem iki dâ başka izmetçi.

Üredici Muğalim, iyilik başlan hem yalpak seslân:

-İyi genç çorbacım, afet, ani çaarılmadık karışarım gözâl oyununuza, ama Üsek Bey hem iyi bobanız, Araslan-Bey, ister görsün sizi Serayda, şindi hemen, çorbacım.

-Busaat gideriz, benim yalpak üğredicim... tâ giyinelim. Aynâ, gideriz!

Hepisi tez örüdülâr bey Serayına doğru.

Aynâ kılıbıcağ hem şen, ileri kaçâr atladarak kendisini bir ceyrancık gibi; ba çeker Eymuru oynaşsın onunnan, adamnar-sa ardlarına gücülâ yetiştirerlâr gitmäğâ. Üredici Muğalim yaşta, gelmä Adrianopoldan

manastırdan. Hava sıcak bunalık karışık bir azbuçuk yalpak lüzgercıklän. Kumnar. Tozlar. Çimennär. Üüsek otlar. Sonra da avulun taşlı içi hızlı getirtilär onnarı Seraya. Buraya yetişincä onnar geçtilär birkaç sıra karaul külesi; üsek koruntuluk duvarların büyük hem aar tokatlarını açtılar onnara, bir lafta, burası büyük bir kalädır derin hendeklärlän hem köprülärlän, angıların kaldırırlar duşmanı lâzımkan durgutmağa. Bu kaleyi hem bütün kompleksi işlemiştilär bolgar hem serbialı ustalar Araslan-beyin teklifinä, ama ödek tä kalın almıştılar: altın da, hayvan da, katık ta, deri dä...

Araslan-Bey pençerä ujurunda bekler.

Açıldı kapu da girdi Eymur hem Aynä, şen yaklaştılar bobaya-beyä, elini öptülär, eski adetä görä, da beklerlär.

-Oğulum, Eymur, haberim sana olacak gözäl: bu yıl senin yaşın ergennik yaşına yetişer; taman Hederlez yurtlarında izin verdim, ki olsun Ergennik yarışmaları yurtluğumuzun bütün gençlerinä, açan göstereceklär kuvvetlerini, becermeklerin, çemrekliklerini, gırginniklerini hem sınaşlıklarını, geçsinnär türlü zor denemeleri, kabul olsunnar asker sıralarına, yurtdaş olsunnar. Tä sän dä geçäsin o denemeleri, oğulum, gösteräsin erginniyni! Sıra geldi artık.

-Ne mutluyum bän, bobam, ani Göklän Gün getirtilär beni dä bu sevinmeläğä hem bu onura. Bän kısmetliyim! – açık üreklän dedi Eymur babasına, angısı oturardı bir bizans

kreslosunda eşil kadife parçaylan sarılı, da çöktü bir dizinä onun önündä bir kavalier gibi.

-Ah, Eymur, askerci olacan! Sana pek yaraşacak! – sarılıp onun boyna sevinçli bardı Aynä. Neçin kızlar için dä yok böylä adet? Bän hepisindän ileri gidärim da askerci olarım!

-Şindän ileri, o günädän, bey-zade Eymur, bän kendim ügredecäm seni türlü sınaşlara. Seni dä, hanum-zade, ok atmağa ügredecäm. Çekedelim, Eymur!

-Hemen şimdi mi?!

-Şindi. Kuşaktan güreş!

Böylä kavi pelivanı, nicä Araslan-Bey, Eymur enseyämedi, elbet!

-Ama akrannarını, ya da taa büyüklerini sän, oğlum, enseyecän, mutlak, kolayınnan, bän bunu duydum.

Şindi ama isterim annadayım sizä bizim evelki batırlar-pelivannar için, nelär aklımda tutarım, hem nelär bilirim benim ata-dedemdän Düzormandan. O çok annamardı küçüklüyümdä.

-Annat, annat, baba.

-E, tä, baştan annadayım, ani bizim dedelerimiz çok savaştılar hem düyüşmüşlär türlü duşmannarlan, ki korumağa ana yurdumuzu her erdä, nända yaşamışlar göçücülüktä, uzak Asiada da, buyanda da o büyük derenin öteyanında da geniş kırlarda... Kendi adetlerini, inannarını korumak için çok insan kaybelmiş senselemizdän Oğuzlardan da, hakoğuzlardan da. O topraklarda yatär bizim gırginnär, kurgannar altında, Aşuna-bey, Bumın-kağan hem İstemi-kağan, Çuri-han, Uzordaş-han, Oldan-batır... O, ne adanmarmış onnar, o batırlar! Ne gırginniklär yapmışlar! Nicä sevärmiş

onnar ana toprağını! Biz də lâzım olalım kıymətli onnarın girginniyinə! Şindi ama bizim serbestliyimiz deyil bütün- bizi basâr bizans kruçalları-onnar bizim en fena düşmənlərimizdir.

-Boba, lâzım silkinməyə onnardan! – sansın baardı Eymur. – Açıq bən ürenərdim Tırnovoda, daskal-üredici Liuben annadardı kruçalların cansız zulumnukları için.

Lâzım, oğulum, pek lâzım! Ama baalıyız biz. Siz bilmersiniz – ki olalım gök altında biz də, lâzım oldu iyilelim bizans padişasına bazileusuna. O aldı anamı, sizin nenənizi Konstantinopola tutsak, ki bulunayım onun elində da savaşmayım serbestlik isteməyə. Siz küçüktünüz... Açıq da sən büyüdün, bazileus istedi seni anamın erinə, ama anam kayıl olmadı. O şindi də, zavalı, durâr Zapta Konstantinopolidə, Edi-küle kalesinin bir külesində. Sade biz kimildayalım, onu yokedeceklər! – deyeyip, bey sustu.

-Zavalı nenə, biz onu hiç bilmeriz, - yaşlar gözlerində dedi Aynə da kapadı üzünü ellerinnən.

-Onu lâzım kurtarmağa esirliktən! – sansın izin verdi Eymur. – Nicə o orada ziyetlener? Benim kuvedimdə olsa...

-Vakit gelecek, oğulum...

* * *

Bey genə pençeredə, yalnız.Canı onun seviner uşaklarına; ama unudamâr da ani, açıq karısı geçindi, ona zordu küçük uşaklarınan... şindi şükür – büyülər tə...

Devlet işləri ama genə aklısına getirerlər o büyük niyedini – serbestliyi.

Bey çaardı fikirci yardımcısını, ihtiyar Bekdezi hem başka da devlet adamnarını.

-Yurtdaşlarım, yok ne saklamağa, bu bizans esirliyinə artık bıktık şansora! Açık lafedelim kurtulmağa lâzım! – dedi seslən Bey, ki sansın işitsin bizans İmparatoru da.

Kimisi sakınâr, korkâr taa... bu ansızdan girgin laflar kuşkulandırâr..

-Bizə ama, yardım lâzım, - genə laf etti Bey.

-Bolgar çarı yardım etsin! – dedi askerbaşı Koltun. – Biz onnara nasıl yardım etmişik?

-Bən yardım ettydim... Şindi ama hiç uymâr danışmağa ona, zerə bizim o peçeneklər, bizimkilerdän də kimisi, genə üüşmüşlər bolgar küylerä, almışlar hayvannarını! Ayıp! Nezaman uslanacak o insan da annayacak, ani komşularlan butakım kullanmağa kendini düşer?! Bolgarlarlan, valahlarlan uzlaşmağa lâzım! Düşmanın varsa – bir olsun! Yeter bizə o kruçallar!

-Ye, iyi olur baalaşalım selçuk türklerrinnən, türkmennärlän, ani devlet düzmüşlər bu maskara Bizansın öbür tarafında, - enikunu dedi fikirci Bekdez. – Onnar bizim senselemizdir... hep oğuzlardan.

-Doğru söylesin, Bekdez.

-Ye, ama onnar da var kolay kaplasınnar bizi, – kayıl olmadı devlet adanmarının birisi. – Kardaş kardaşı da kimär kerä ezer.

-Yok, bu olmaz. Onnar bizä yardım edär, zerä Bizanslan onnar taa da çok annaşmârlar, haliz bu kruçallarla, - uslandırdı Araslan-Bey.

-Bân dä böylä esaplârim, ekledi Koltun.

-Ama üüşmekleri komşulara kestirmägä lâzım! -çetin kestirdi Bey. - İnsanı üğretmägä lâzım buralı zanaatlara. Hayvancılık gider. Toprak işlemesi dä lâzım örüsün, balıklılık ta, alış-verişlik tä...

Kolay diyildi uslandıрмаğa o üüşmeklerin tarafçılarını, hem şindi taa da zordu, zerä diyil çoktan, Tunayı geçip, buraya yetişmişti birkaç kıpçak bölükleri (kuman), kaçkınar Deşt-Kıpçak devletindän tatar-moğolların basımından Kalka deresindeki çirkin bir düyüştän sonra 1223 yılda, nanda o eni göçücülär tepeleyip daatmıştı kıpçakları o kırlardan...

Onnar da batıya akışardılar Valahiya, Hungariaya... kimisi dä Balkana kaçardı, karışıp hakoğuzlara, yakındildä annaşarak...

Uzıyaletin insanı ziyedilenärdi, karışardı, da birleşärdi. Kıpçakların en zenginneri, en büyük boyları ama geçärdilär bolgarlara.

Kıpçakların Balkanda peydanması Bizansı da kuşkulandırardı, kâr korkuya da atardı.

Araslan-Bey becerikli kullanardı bu işleri, toplıştırardı halkını, beyliyini, umudu da büyüyardı, ani devlet kendibaşinalığını kazanacak.

-O peçenek kalmışların en çoyu bizim hakoğuzların arasında senseleştیلär şansora, - hep annadardı Beya ihtiar fikirci Bekdez:

Kıpçaklar da senseleleçecekler – bizim bir halkımız, gagoğuz halkımız olacak! – eklärdi Bey.

* * *

Tä geldi ydi o Hederlez günneri dä, aprelin 24! Büyük yortu! Gençlerin ergennik hem yurtdaşlık heryıllık yortusu! Vatan koruyucularının yortusu! Çinsabaylandan uvuldär Devlet Kırı buraya toplandı genç cigitlär hepisindän ordulardan, hazır geçmägä en zor hem korkulu denemeleri. Burada tä Sundubay da oğullarınnan – Ormannan, Ünezlän, Demirlän, Sabıylan. İnsan da burada çok toplanmış.

Bir taa üsekçä erdä durär Araslan-Bey erindä oynayan biyaz beygirindä atlı. Onun da yanında askerbaşları, Koltun-bey, başka da devlet adamnarı. Hepisi başlantıy beklerlär.

Beyin nişanına görä masus izmetçilär yanarak sopa başlarınnan ellerindä tutuşturärlar bir büyük adet ateşi, zurnacılar zurnaları baardär da yortu çekeder! Yarışmaklar biri biri ardısora diyişilerlär, gençlär savaşärlar üstün çıkmğa, tamamnamağa hepisini denemeleri, ki kabletmägä bey adını hem askerci giyim silâhını. Türlü zor denemeler olärlar kuruda da, denizdä dä, bayırlarda da, daalıklarda da. İnsan ahtlı, meraklı bakär, baarär, susär, bekler, genä baarär, güler, seviner, mayıl olär...yortu pek yugun hem gözäl kızışıp gider!

Bir dä, bitki yarışmalara yetişärkän, terli biyaz köpüklü beygirinnän yetişer bir atlı da uzadär Araslan-Beyä bir yazılı haber, kendisi dä savuşär bir tarafa Beyin önündän . Beyin adamı Konstantinopoldan çirkin bir haber

yollardı: ihtiyar ana atılmıştı küledän aşaa da öldürmüştü kendisini, brakıp izn-nasaat girgin oğuluna, ki kalksın serbestlik için düyüşä, kaybetmesin kendisini bir korkak gibi, ama serbestliyi kazansın, eğer onun damarlarında taa akarsaydı oğuz kanı! Eğer o "hakoğuzsaydı – aslı oğuzsaydı!" O, kendi ölümünän, çözüardı oğulunun ellerini, Araslan-Bey vardı kolaylığı çeketsin, tamamnamağa o büyük niyetleri, makar ani büyük kahir basardı onu.

Açık hem şen suratlı Bey birdän dalgalandı, bir keskin acı duygu canında,ama sıkıp bütün içindeki kuvvetlerini, ki kimsey annamasın o kahırlı haberi, da dedi ileri gitsin yotu sonunadan. Sade Koltunun kulağana ne-sä söyledi da izin verdi ne-sä yapsın. Bu asker başı, koca güüdeli batır, ama çemrek bir genç, mavi gözlü, kalın dudaklı cigit tez çevirdi beygirini da uçup-gitti.

Aynänin,ani durardı Beyin yanında da büyük sevinçlän bakardı yarışmalara, haliz Eymurun türlü becermeklerinä, üreyinä birdän bişey kuşkulu damnadı; o şindi duydu, ani bu kocaman askerbaşı Koltun onun heptän genç üreceyindä bir ercüz almış... içi dä sızladı bir amannı şüpeylän.

Yarışmaklan sonundaydılar. Çok kâmil, dayançlı, çalımını, kuvvetli hem becerikli genç oğullar emin verdilär ana Yurda, kudretli girdilär askerä. Üstünlerin arasındaydı Bey oğulu da Eymur. Aynänin sevinmeliyi hem hodulluğu kardaşı için üreyindän taşardı. Eymur yorgunca, ama şen, çevik.

Yortunun sonunku payı: genç askerlär en iyi sınaşlarını gösterelär, haliz atlı yarışmalarını; sonra genä havaya yalınlarını o adet ateşi büyüçülü kaldırär ayıdınnadarak insan suratlarını, donaklarını avşamın çökän karannığın içindä, kımıldadıp sansın onun uzun hem geniş bozarak kanatlarını... O ateşä yaklaşär cigitlär nicä bir büyük horuç atlamak ateşinä da tutuşturärlar genä sopaların baalı yaalı abaylan başlarını, dolärlar o Devlet Kırın içinä, kaldırıp baarış, naara, sıklık, ani işidilerlär uzak dolaylaradan, belki Bizansadan da... Hepisindän pek baarmağa savaşärlar Sundubaylar, onnar da pek beendilär bu gercik yortuyu; gençlär askerci oldular, nicä dä hepisi, da sansın, bir fasıl eni yaşamak başlayarak, onnar da düyüşecekler!

Da tä, zurnacılar zurnalara üfledilär. Atlılar gözäl adımnan geçer Beyin önündän, baarak ona hatır hem şan, metin söylölär.

-Hepisi geçsin sofralara, kurban! – teklif etti Bey.

Kurban, sofraları üklü türlü mancalar koyun etindän, içkilär. Sofra başında Bey oturär. Çalgıcılar çalärlar, aşuglar söylölär, oyuncular oynärlar... aşçılar, izmetçilär kaçınärlar, konuş kızışär.

Araslan-Bey kaldırär gümüş kupasını şaraplan:

-Saalık iyilik hepisinä! Askermiz bizim büyüyer hem gençlener. Ama diyil soyucu üüşmeklär için, ama ana yurtluğu korumağa, serbestliyi kazanmağa ! Genç cigitlär, sizdädir benim en büyük umudum, sizin girginniğiniz hem inanniğinizde! Sizin saalığınıza kaldırärim bän bu kâmil şarabı!

Gençlär bir gürlmek gibi sevinçlik seslerini güüslerdän çıkardılar, kayıl oldular, şükür ettilär, emin verdilär.

Sofra tuttu geç vakıdadan. Sonra hepsi daalıştı lafederäk, güleräk, annaşarak... taa işidilmeyincä bir dä ses... Devlet Kırı boş kaldı, sus oldu heptän yalnız, sansın düşüneräk, nelär olacaktır taa görsün o ileri doğru...

* * *

Ertesi günü Bey Serayında Devlet Divanı toplu. Araslan-Bey sade şindi getirer hepsinin haberinä o çirkin kahırı – ani ne yapmağa gelmişti ihtiyar Ana Konstantinopoli da tutsak olduğu hem onun izinini oğuluna.

-Bu cenktir! – çetin dedi Bey. – Bizans bazileusu Teodoros Komnenos, belli iş, kruçalılarınan üstümüzä kalkacak cezalamağa. Ko kaybelelim, ama koruyalım serbestliyimizi!

-Butakım vardı nasıl yapsın sade bir büyük, haliz Ana, bütün Beyliyimizin Anası! – dedi Bekdez, Devlet fikircisi. – Onun ölüm izinini biz lâzım tamamnyalım!

Böylä dä kararladılar. Daalışarkan Bey durguttu Koltun-beyi.

-Kruçalıların genk etmäğä bizä kolay olmayacak, haliz açık, uva düzlüklerdä, – plan düzeräk dedi Bey. – Esap ederim... çekelim onnarı bayırlar içinä. Onnar bayır aralarına sokulärlar, ama çıkamärlar, düyüşämärlär. Açan bän bolgarlara yardım edärdim bizanslardan kurtulmağa, onnar bayır düyüşü kurdular da ensedilär. Hem koyacaz askerä kumannarı da .

Hayatlarda işidildi şamata, silâh-demir cıngırdaması, pek seslär, da buraya girdi arsız hem çaarılmadık birkaç kruçal, yollanma bazileustan, sorarak taa girärkän:

-İhtiyar ananın ölümü nedir, barbarus? Hayınık? Vasallar, cuvaba!

-Biz şindän vasal diyiliz! – uslu dedi Araslan-Bey, da urdu avuçlarını iki kerä. Tez girdi her taraf kapulardan batal gagoğuz askercileri. – Artık serbest Beyliksiz biz! Öyläki, yolunuzu geri alın! Askercilär, yardım edin yok olsunnar buradan!

Kavi genç silâhlılar hep uslu yaklaşıp bu çaarılmadık musafirlerä, angıları yetiştirerlär ancak baarmağa salt, ani "bazileus fena cezalayacak hayınık için!", nicä onnarı fırlattılar dışarı.

-Sayılär, cenk! – girgin seslän dedi Koltun.

-Cenk! Serbestlik cengi! – genä çetin dedi Araslan-Bey.

Bizansın latin bazileusu Komninos Teodorus toplamıştı bir büyük asker, denizdä dä gemileri. Kamçı deresindä dä büyük kayıklarda getirmişti onnarı gagoğuzların Beyliyinin üstünä, ki kaplasın o "Karbonun Terrayı", nicä deyärdi latinnär bu topraklara, hep sayarak onnarı kendilerin. Cenkseferi tabur-ordusu erleştirili şansora Kamçı deresinin buyanında.

Bazileus kendisi gelärdi kruçal ordeni askerlerinin başında gagoğuzların beyinä karşı, cezalamağa, tepelemäğä onu da çorbacı kalmağa "bu yabannarın üstünä".

Araslan-Bey, brakıp hepsini devlet işlerini Tangri-Allaha, hazırlanardı karşı koymağa bu pek kavi hem hayın bazileusa, angısının asker legionnarı

demirlän giyimni baştan ayağadan! Duşmanın beygirleri dä giyimni demir güüslüklärlän.

Taa ileri Araslan-Bey izin vermişti o taraftaki küylerdän insan bayırlara çekilsin, daalıklara; imelikleri, içmekleri, hayvan, kuş-maasularını hepsini alsınnar, bişey brakmasınnar duşmana; tarlaları, kırları ateşetsinnär, avulları, pınarları, köprüleri bozsunnar duşmanın önündän. Deniz boyundaki hem derä boyundaki kaleleri kaviletmişti, aralarında da kaldırtmıştı topraktan hatlar, kazdırmıştı derin hendeklär...

Annık bekçileri üsek aaçlar üstlerindän kollayarak, odun külelär dä üstlerindän taa uzaktan görüp, ani duşman lecionnari ilerlerlär yurtluğumuza doğru, şilemneri, zaaları güneştä yalabıyarak, tozu da erdän havaya kaldırarak, tez alatlardılar nişan-haber vermäğä üsek tütünnü ateşlär yakıp üsek erlerdä, ki görünsün uzaktan. Buyanı doğru da başka bekçilär, görüp o tütün direklerini, onnar da tutuşturdılar hazır ateşleri da butakım bildirdilär yurtlumuzun üstünä gelän amanı...

Araslan-Bey erleşirmiş ordularını yamaçlar ardlarına hem küçük tä daalarlar parçalarında, sazlıklarda da, nändan sade uyär duşmanı beklemäğä da ansızdan urmağä yannarından ya da ardından, nicä eskidä İstemi-Kağan, Kül-Tegin çemrek ordularinnan manevra yaparmışlar perslerä, arablara karşı. Kendisi Araslan-Bey atlı ordusunnan erleşmişti bir köprüsüz dereciyin hem bir bataklı gölün arasında sazlar içindä. Ona oradan islä görünärdi hepsi kalan asker bölmeleri hem dä duşmanın gelecäğä yolu.

* * *

Açan bu haber etişmişti da daalışmıştı insanın arasında, bir acıdan hem kuşkuluktan baariş kopuşmuştu avullarda: onnar gözlerinin önnerindä, yaşlar arasından görärmışlär uzakta yanarak avulları, ekinneri, kavranmış ihtiyarları, karıları hem uşakları sincir baalı bölüklärlän, angılarını duşmannar haydarmışlar esirläğä, nändan geri dönämer kimsey.

Ordular ama olmuş iki ay beklelär, sicağa, susuzluğu çekeräk, tozu yudarak, girgin dayanarak, zerä duşman öylä kolay ilerleyämer, nicä sanmıştı.

Ordular sade yalvarardılar Beyä, kolversin onnarı kendi avullarına, ki arada-saatta baksınnar evlerini, sarı toprak kufnelerini da genä askerä dönsünnär.

Auğustos ayın 16-da duşman legionnari yetişmiştilär Kışla kasabacığına Kamçı deresinin boyunda, nända ama bişey hem kimseyi bulamamış, herersi ölü gibiymiş. O çayırdan gideräk legionnar iki gündän sonra şansora durarmışlar Taş-kalenin önündä, angısının duvarları girgin bakarmışlar duşmana, arkasinnan dayanarak Balkan bayırlarına. İleri gidärmış ayırı legionnar, asker bölümneri, angılarına imparator koymuştu o çocukları, angılarını küçüktän alarmışlar hakoğuzlardan zorlan da büyütmüştilär kinni olsunnar kendi halkına hem ana toprağına. Ne hainnik! Bir Tanğrı! Onnar da, bişey bilmeyip,pek fena düyüşärdilär bizä karşı, hiç acımaz... rasgelir anasını-bobasını, kızkardaşını, sallangaçta kardaşçığını

öldürür... hem onnarı tanımazsın da... sade boynularında bir küçücük stavro-damgacağa görä sanki... Onnarın artık becerikli askerbaşımış hep oğuz çocuğu kruçallanmış Midor...

Ne yapsın Araslan-Bey, angısı şansora işidärmış düyüş şamatalarını kendi cenk taburundan hem gargaların da baarışmasından, uçuşmasından?

Biraz taa yukarı varmış taa bir kasabacık-kala, ondan da sonra yol şansora açılmış Beyliyinin Başkasabasına Devlet- kaleyə.

Araslan-Bey otakım işleri koydu, ki brakmasın bizans kruçallarını geçsinnär başkasabaya da verdi düyüşü onnara karşı Kamçı deresinin bataklı çayırlarında, bilip, ani o aar demirlärlän giyimni şevalyeler o bataklıklar içində pek-peki dönämeyeceklär.

Düyüş pek çirkin oldu. Kruçalı bizanslar girdiydilär o çayıra hayın hem kabartarak güüslerini, onnarlan da kibirli, başı havada imperator, atlı bir kämil biyaz hayırda.

Araslan-Beyin beygiri kara-kömür tüsündä, kavi hem lüzgär gibi kaçak, hep hızlanmağa dardardı kendisini duşmanın üstünä duyup onun hayınnığını. Kendisi dä Bey, batal bir adam, geniş omuzlu hem güüslü batır, kısa tombarlak biraz biyazlı sakalı, bıyıkları aşaa doğru, şilem başında, uzun saçları omuzlarında, zaalı güüslüklän, aar kılıç belində, kementi asılı beygir yerinä...gözleri gülümseli-yalpak, duşmana ama çetin kıyak bakışlı... onun ordularını da silâhlı kılıçlarlan, mızraklarlan ok-yaylarlan hem topuzlarlan, başlarında ya demir şilem, ya da çetin deri şilemneri.

Tä hakoğuz orduları dolay yamaçlardan peyda olup sıravardı, birdän-birä iraktan-irağa taa çok taşlan düyüyerlär kruçalıları. Aar taş parçaları, angılarını kuvettlän sıbidärlar masus taş atıcılar türlü tertiplärlän, urup demirlän giyimni kruçalıların kafalarına, arkalarına, güüslerinä, çok zorladärlar onnarı, erä düşürerlär, sersem ederlär... bataklık içində dä kımıldanmağa zor... taşlar da hep yaamur gibi yaayärlar her taraftan ... Araslan-Bey bir üsek erdän siyireder, izinneri verer, ordu bölümnerini diyiştirer, yayannarı, atlıları... Yavaş-yavaş sıkıştırärlar duşmannarı, batmışları hep taşlarlan düyerlär, oklarlan, mızraklarlan gittikçä taa yakından durmamayınca. Kruçallar islâ yorulduynan Araslan-Bey atlılarınan çekip kılıçları hem uzadıp uzun hem sivri mızrakları, hızlanärlar onnarın üstlerinä da çekediler bir aslı tepelemek, topuzlarlan da. Kalan legionnar imparatorlan barabar kaçak oldular kurtulmak için...

Bu ama enselemek diyildi, cenk bitmüz, ama taa kızgın hem çirkin olmağa görünärdi...

* * *

Bazileus Teodorus toplamış legion başlarını da azarlär: "Siz ne, düyüşmäğä mi unuttunuz? Evelki askerlerimiz nicä Konstantinoıpolu almışlar ki, unuttunuz? General Tatros, sana sorarım!"

-Siz bazileus, biz yanıldık, ani bataklı çayırdä düyüşük sizin izininizä görä...

-Ne beni kabaatlı mı bulacan, sinyor?

-Diyil, ama...

-Bir dâ "ama"! Biz, latin senselesi, bu yabannarı mı enseyâmeyecez? Onnar "barbarus"! "Hayvanus"! Yok neyâ okadar çok vakit hem fikir kaybetmâgâ!

-Vivat bazileus! Vivat! – baardı kalan komandantlar.

-Biz yapârız büyük bir aaya cenk bu mindar minnetlerâ karşı hem başka da dinsizlerâ! İdolcular! Paganus! Paklayacak bu "Sanktus Terrayı" onnarın çarıklarından! Biz şindi "İmperius Romanus", bänim dâ – Çezarus! Geldim! Gördüm! Ensedim! Bu yabannarı cezalayacak, ani onnar, onnarın kirli dedeleri yıktılar Eski Romayı... Biziz şindi Elada hem Roma! Dünyanın çorbacıları! Bu "Karbonun Terra" da bizim!

-Vivat! Salve İmperatore! – baardı hepsi ayakça kalkıp.

-Bunnarda asker dâ adetçâ yok, karşı bizâ çıkmâgâ deyni, - güldü bu artık dik Komnenos. Var bir laf: "Keçinin götü boklu, ama kuyruğu hep yukarda tutâr". – Onnarı hepisini büyük bazarlara satılık haydamağâ lâzım!

-Hepisini doğru. Ama kıyaşacam, Sir, demâgâ, ki onnar var kolay şiret olsunar, bizi aldatmağâ savaşınnar, tuzağâ çekmâgâ, - lafa karıştı genç legion başı fikirli, Midor, – üürendim hunnarın taktikasını, Attila-hanın taktikasını, Sir. Bunnar da hep o senselâdir.

-Bravos, kabalerus! Göster kendini, önâ çık.

-Midor Vezalis, ayırı legion başıyım bän, Sir!

-Aha, bizim kuvedimizi, ensemimizi inanmârsın?!

-İnanârım, Sir, planım da var! İkin annayalım, nânda saklı durâr onnarın askerlâr koyusu. Bayırlar içindâ sä, biz onnarlan düyüşâmeyecez. Zerâ aklımızdadır taa, nice bolgarlar bayır düyüşündâ Klokoitişedâ 1230-cu yılda esirâ almıştılar sizi, Sir!

-Boş laf söylersen, oğlum! – iyi gelmedi bazileusa. – Bizim taraşçılar tezdâ döneceklâr da hepisini bilecez. Ama nânda da bulunsalar o kırcılar, hayvancılar, biz onnarı tepeleyecez! Dedim!

Hep bu zaman da şatra içinâ sık-sık soluyarak bir legioner girer:

-Sir, bizim taraşçılar o hakoğuzların elinâ düşmüşlâr... yalnız birisi kurtulmuş... o da artık aar yaralı...

-Bana getirin şu dangalağâ! – tutuştu bazileus. – Görüner, korkak keçileri yollamışık gırgin işini yapmağâ.

Tâ, birkaç askerci taşıyarlar bu yaralanmışı içyanına. O ama, etiştirâmeyip bişey söylemâgâ can verer erindâ bazileusun önündâ.

-Sana, genç kabalerus, izini vererin, kin çıkarasın bu miskin yabannardan! Busaat yollan o sakallı ayıya, ani ad koymuş kendisinâ "bey" bana sormayıp, ama onsuz, bil, ani Eni Roma seni geri kabul etmeyecek! Sän benim elçimsin! A Deus Domine! Yola!

Ama bazileus lafını bitirâmeyincâ, içeri itirerlâr üç yabancı kişiyi, gagoğuz giyimnerinnän giyimni – eşil kadifâ kaftan-cupannarlan, sarı ipek şalvarlarlan, yımışak kara deridän çizmelârlân hem kara koyun kalpaklarlan. Onnar diplomatça bazileusun önünâ dikildilâr.

-Kimsiniz, köpeklâr, söyleyin tez!? – üsektän hem iyreneräk baardı kendi Komnenos Teodor.

-Biz Hakoğuzistan Eyaletin, Araslan-Beyin yollanmalarımız, - cevap etti elçilerin büyü, en batalı.

-Hm, "beyin"?! O bey diyil! O bir ayıdır, daalar ayısı, yabanıdır. Kirlı hayvan! Siz dâ hepiniz benim mallarımısınız, benim kullarımısınız!

-Araslan bizim Üsek Beyimizdir, biz dâ kul diyiliz! – hızlı hem korkusuz cevap etti elçilerin en genci. – Biz getirdik sana, Sir, onun haberlerini.

Da üçü dâ çıkarıp heybelerindän birär kafesçik, imparatorun ayakları önünä koydular: birinin içindä bir sıçan, birinin bir engeç, birinin da bir garga. Sonra ennerindän dâ birär ok çekip gösterelär da, genä saklayıp onnarı, geri çekilerlär iyileräk belädän.

-A-da! – teprendi bazileus. Bunnar nişandır! Hem onnarın maanalarını bän kolay annadım: O kirlı hayvannar bizä cenksiz verilerlär, hem tä – toprağa vererlär, - gösterer sıçanı, tä suları vererlär, - gösterer engeçi, - tä gökü dâ vererlär, ha-ha-ha! Biz ama kendi istediymizi koycaz! – hepisi onnar bizim malımız olacaklar! Söyleyin bunu sizin o Ayı beyinizä!

Elçileri dışarı itirdilär.

-Bazileus – Sir, biz onnarın askerini olacak kolay kullanalım selçuklara, türk mennerä karşı, ani Anadoludan hep bizä karşı hızlanärlar, - fikirli çıkmağa savaştı Tatros.

-Olmaz, Sir, zerä bu kırıcılar onnarın senselesidir! – karıştı Midor Vezalis.

-Öylä mi? – şaştı bazileus. – Ye siz, Kabalerus, nändan bilersiniz?

-Konstantin Bagränorod bizans imparatorun yazılarını okudum, Sir.

-Elbet, elbet. Hm! Yok, biz satacöz onnarı kul panayırılarında kavilerin, gözellerin bir payını, kalanı da o toprakları bizä deyni işleyecekler! – kestirdi bazileus, da Midora döndü. – Alatla, kabalerus Vezalis da getir o "ayı-beyi" yular başında bana taa tez! Bu "diplomatları" da – gargalara!

-Hazırım, Sir! Sade ama, kıyışacam istemäğä brakasınız o "elçilerin" biri benimnän gelsin, bana kalavuz, ikisini da yoketmeyin, ama tutsak tutun.

-Annaşılır, bravo genä, fikirli hem bilgiç sinyorum! Böylä dâ yapırız.

Midor çevikli çarçabuk çıktı padişah şatrasından. Kaldığı üsek kruçal zaabitleri burada şamatalı toylaşärlar, şansora yortulayarak o "seslemöz" hakoğuzların üstünä enseyişi.

* * *

Midor öylä kolay Araslan-Beyin asker taburuna düşämedi, nasıl o esaplamıştı. Onu, adamnarınnan, taa tez demäğä, getirdilär, mızrakların sivri uçları altında.

Araslan-Bey ama bu kruçalı "çaarışmadık" "musafiri", Midoru, kabul etti nicä bir saygılı hem paalı musafiri, öylä, nicä düşer kabul etmäğä başka devletin yollanmışını. Koyuldu sofralar onun hatırına. Beyin vardı kendi taktikası hem annaması.

Aynä ama karşılar düşmanı düşman bakışlan, angısı ama Midorun genç üreyinä brakär bir saklı fasıl duygu, makar ani o çetin tutär kendisini, düşünüp tä hep o vakit, ani bu ateşli "yaban" kız öylä dâ ona düşecek.

Midor sofradaki gözäl imekleri hem cömert içkileri hiç dokunmâr, ama kinni hem çorbacı tonnan deyer:

-Hepiniz siz bizim kullarımızsınız, hem sän dä, sakallı ayı! Düz kendinä bir yular, götüreyim seni edektä benim kavi bezileusuma, bütün devletlerin çorbacısına, o bekler!

Araslan-Bey uslu sesler Midorun arsızlıklarını, öbür sofracılar sa bakışarlar, Beyä bakârlar da gücülä tutârlar kendilerini, ki kıymasınnar kılıçlarinnan bu bizans üzsüzünü.

-Yavaş, genç dostum, uslan hem alatıma, zerä bilinmer, seninnän ne var nicä olsun, çıkacan mi sän buradan böylä tutumunnan. Burada biziz çorbacıyız, bir dä başka saabimiz yok! – yavaş dedi ona Araslan-Bey.

-Sän nasıl lafedersin, kul? – Fırlayıp ayakça baardı Midor, elini koyup kılıcın tutağına.

Ama iki batal orducu arkasından o saat oturtular onu erinä omuzlarından çetin pañçalarlan.

-Konuşumuz ancak çekeder, oğlum, - taa da uslu suulttu onu Araslan-Bey döküp onun çölmeyinä köpürän kırmızı şarabı. – Biz lâzım taa laf edelim.

-Benim keyfim yok! – genä baardı Midor heptän kızıp, ama erindän kımıldamayarak: o iki batal arkasında soluyârlar.

-Cuvabı sän, çocuk kabledecän. Ama buyuralım ilkin bir uslu şarap, dadalım koyun etindän, şerbetlerdän... Söz diyiştirelim bir-iki...

-Dedim, ani kullarlan vakıt kaybetmäğä keyfim yok, da okadar! Siz taa islâ alatlayın, yuları giyin! Bän geri döneyim lâzım, ne kadar taa tez!

-Bu olmayacak! – dayanamadı Koltun.

-Olacak! –Sırıdarak dedi Midor, - Siz artık verildiniz bizim bazileusa, miskinnâr! Ne atılmağa mı istersiniz şindi? Umutlanmayın!

-Ya sän çorbacı olmağa burada savaşıma,gençeciyim! Bazileus bizi ensämedi, hem ensämeyecek tä! Hakına, bir zaman biz kendimiz zordan baş iyiltiydik raametli bazileusa, ama diyil kulları gibi, - gittikçä taa çetin lafını çevirärdi Bey. – Diyil öylä ama. Şindi artık biz baş iyiltmeyecez bu bazileusa, bilin! Hem siz bizi enseyameyeceniz! Zerä ensenmäzdir o halk, angısı ana yurtluğunu koruyâr!

-H-hı! Ye siz kendiniz yollamıştınız verilmek nişannarınızı bizim bazileusa, korkaklar! Bän kendim gördüm onnarı, bir sıçan, bir engeç hem bir garga?!

-Doğru, nişannarı biz yolladık. Ama, nicä görerim, senin o pek akıllı bazileusun bişey annamamış, - dedi Araslan-Bey sofradan kalkarak. – Dostlar, sofrâ bitti. Saa olun hem saalığınız! Duşmanı ama biz enseyeyecez!

-Enseyeyecez! – bir sestä tekrarlardı hepisi.

-Şindi brakın bizi ikimizi.

Kapular kapandı.

-Senin doğruluğun yok beni zapedäsin...

-Yok, sän esir diyilsin, sän benim musafirimsin, bazileusun yollanmış. Şindi seslä: o nişannar diyil verilmek nişannarı. Nesoy askerbaşısın sän,

açan bu kadar açık işi annamamışın? Bän seni askerbaşı koymarım, ama girginnik için askerä alırım...

Midor aklısında düşündü, ani o öylä dä annadıydı, ani diyildilär verilmeğe nişannarı... Ama ne olsunnar?

-Seslä da kendin annayacan: nişannarımızın maanalarını hem dä neysin sän burada, - ilk nişan – siz lâzım tez ayıtlanasınız bizim toprağımızdan; ikinci – siz lâzım geri çıkınasınız engeç gibi; üçüncüsü –siz lâzım uçasınız bizim bostanımızdan gargalar gibi; ama inatlaşarsanız, biz sizi – uz gidän yay-oklarlan! Böylä dä annat senin o kabarık hem annamaz bazileusuna! Ayıtlanın taa tez, beklämeyin – bizim okları!

-Ah, böylä laflar için bän lâzım erindä seni saplayım kılıcıman! O bir kerä bülä benim elimdä titirämedi, kart yalancı! – baardı Midor birdän çekip kılıcını kınasından yarı erädän. Ama kapuda o saat peyda oldu Koltun. Araslan-Bey kuvetli kolunna bastırdı Midorun elini kılıçlan erinä, Koltuna da nişan yaptı, gitsin. Ama hep o saat Aynä sivriker bobasının yanında elcezi kısa kılıççığının tutağında, angısı baalydı kıvrak belindä altın gecikli kimirciktä.

-Sän elini kaldırärsın kendi duuma senselenä, ba şaşırık olan! – sarsaladı Midorun omuzundan Araslan-Bey.

-Nasil senselemi, aldadicılar? – iyrenik şaştı Midor.

-Diyil zor görmäğä hem annamağä, ani sän diyilsin o bizanslı latinnerdän, ama bizimnerdänsin, hakoğuzlardan! – çetin dedi Bey.

-Bu da taa nedir, büyücülär?! – gülümsedi Midor, heptän şaşırık.

-Sän bak taa islä kendinä, senin boynunda damga-kruçecik yazılı!

Aynä geniş açtı o büyük gözäl gözlerini, yanakları kızardı, dolu dudakları titiredilär.

-Boş laf! Bu bendä büyüklük nişanıdır, bazileusa inannık hem ayırı legion nişanı. Aslı latin kruçallıyım bän!

-Ah, ahmak uşak, nasıl aldatmış sizi onnar, ki izmet edäsiniz duşmana kapalı gözlärlän. Bak sän ne büyük işmiş senin o nişanın!

-Senin ne annaman var, kart kırıcı? Bu - ayozlu kruça1 Eni Roma askercilerinä en üsek kıymetliyi nişanı!

-Bu diyil üseklik, ama ayıplıktır! Bu kruçacıklarlan latin soyucular damgaladılar o uşakları, ani aldılar bir vakit bizim senselemizdän vergi üzerinä, da büyüdüp ürettilər onnarı iyrensinnär, anasını-bobasını... yaptılar onnarı bizä duşman, bizim uşakları kendi ana yurtluğuna...

-Da bän miskin oğuzum mu, senin esabınca? Ha-ha-ha-ha! Ha-a, güldür beni, güldür! Senin ölümün yakında, fikirsiz kul.

Da tä sän büyüdün, bazileusun askercisi oldun da kılıç kaldırärsın kendi yurtluğunun üstünä, sän – bu toprağan oğlu! Hem senin gibileri çok var, zavalı şaşırık uşaklar! E adın nedir?

-Kullara bän kendimi bildirmerim!

Aynänin içi kaynär, gözlerini tırlasın bu inat çocuğun ...ama...

-Görerim, - uzadär ileridoğru lafını Bey, - sän girginsin, fikirliysin hem fırlaksın, haliz oğuz-türk karakteri! Da nasıl sän var nicä düşärsin o toprağä karşı, angısı seni duudurdu?! Senin dä anan-boban, nändä sa , bu kırlarda

yaşarlar, seni aalrılar, ya da gömülü, bekim... Yok, sän çiy nämeyecän onnarın mezarlarını, kendi dedelerinin mezarlarını... Sän onnarı koruyasın lâzım, küçük çocuklarımızı da kruçallardan kurtarasın... yapmasınlar onnarı da sizin gibi... Zor vakit yurtluğumuza geldi, sän onun gırgin kahramanı olasın lâzım, diyil duşmanın tarafından bizä kılıç kaldırasın... sän lâzım kin çıkarasın duşmannardan, ani soydular senselemizi, sakatladılar sizin cannarınızı, yaptılar sizi yurtluksuz, senselesiz... Bizim kuvedimiz küçüktü o zaman, göçücüyduk burada... şindi ama burası bizim yurtluğumuz oldu, onu koruyacaz, hem var kuvedimiz dä, becermemiz dä, kahramanığımız da! Serbestliyimizi kazanacaz, koruyacaz!

-Hh-ı! Bu püsür toprak diyil benim yurtluğum! Siz dä diyilsiniz benim senseläm! Bizim aramızda - sade cenk! Hepinizi tepeleyecez, yok edecez! - kayet kinni darıldı hem baktı Araslan-Beya Midor, sonra da Aynä, saplanıp sansın genä onun bakış keskinniyinä. Aynä sert döndü arkasını, sonra ansızdan dönüp ona karşı üfkeli darttı onun kılıcını kınadan da sibıttı bir tarafa.

-Ko gittsin buradan, boba! Nicä bir kolverilmiş esir!

-Kızım..-

-Boba, o diyil oğuz-türk, o bir miskin latin minneti, püsürlü kruçalı, - heptän kızarıp can acısınnan dedi Aynä, genä koyup elini kılıç tutağına. Midor, şaşkınnı kalıp, sansın istedi lafetmäğä, ama bulamayıp ne, hızlı örüdü kapuya. Bekçilär onu durgutmadılar, braktılar gitsin, nändan geldi...

* * *

Kruçalların taburunda. Midorun annatması Araslan-Beyin musaficiliyi için hem çetinniye için bazileusun bütün fenalığını içindä tersinä kaldırdı. Kruçalların taburunda karışmalık, karezlik. İzin. Busaat zapetmäğä bütün kırıcıların topraklarını, kurtarmağa onnardan "Karbonun Terrayı"! Bütün tabur ayak kalktı, yollandı erindän artık çirkin niyetlärlän, hazır daatsınlar hepsini önnerindä. Gider bütün kolonalar, legionnar. Bazileus ta seferdä, geridän geler svitasınnan, angıları toplärlar kapma malları, ne kadar da az bulunsalar.

Taa da geridän geler padişah-karı kendi svitasınnan hem tantanalı ekipajlan, sevineräk, ani o genç legion başı saa-sem tabura döndü. O bir niyetli göz koymuştu bu yakışıklı genç erkäğä, niceydi onun tatlı tabiyeti havezlerini geçirmäğä. O onu beenmişti, istärdi datsın onun gençliyindän hem duysun erkekli kuvedini. Onun inan hem çevik izmetçi kızı tez buldu Midoru da söyledi ona padişahkarının istediğini, görsün onu kendi gecä şatrasında. Midor tez fikirä urdu, ani gitmärsä, bu olur nicä bir kendi kendini öldürmek, zerä o artık ahtlı hem kendini sevär "Şahine", nicä deyardılar ona, baaşlamayacak onu.

Şatranın içi artık yakışıklı, paalı kilimnärlän, parça, kadifä dokumalarlan donaklı, yarıkaranıği sarfoşedeci kokular doldurärlar... döşeklär artık çaarıcı hazır... duruk hem kavı içkilär... baygın bakışlar, ahtlı laflar... kurak hem sıcak kucaklar... incä ipek altında genç güüslär... kızmış

duygular... Midor da biler, ani bunnarı hepisini zevklemäğä lâzım da durgunmadı padişaa-hanumun artık ahtlı isteşileri önündä, verdi kendisini kAynäk duyguların kuçağına... O gecä artık kadifeli geldiydir ona, sansın nicä arab masallarında, angılarını o pek sevärdi okumağa... Ama bu gecedä onun aklısına ansızdan geldiydi o oğuz beyin kara gözlü, yaban esmer güzelliynnän kızı... da tä, süreti onun önündä durardı... neçin-sä... Midor hızlı çıktı da gitti o tatlı şatradan.

* * *

Araslan-Beyin cenk taburunda büyük düyüşlerä hazırlanmaklar gider. Hepisi birädän düyüşecekler, ama verilmeyecekler kruçallara! Araslan-Bey izin vermişti, ki hepsi insan bayırlara hem daalıklara çekilsinnär, saklansinnär, duşmanın önündä bişey brakmasinnär. Orada da bekleyecekler duşmanı. Sakladılar hayvannarı hem başka da zenginnikleri. Karılar çekilsinnär taa derin bayırlar içinä. Kalanı hepsi askerä, yurtluğın korumağa! Askerbaşı Koltun buyur eder hepisini asker işlerini: düzerler türlü kavilikler, düyüş kurannarını derin bayır aralıklarının üstlerindä, haliz bir delli aralığın üstündä, nändan esaplar Araslan-Bey, ani var şüpä geçsin kruçalları.

Kumannar da ordularını erleştirdiler bu aralığın bir başında.

Araslanın cenk taburu kır erlerindän geçirildi bayırlar içinä.

Askerdä Sundubay da oğullarınnan. Eymur da askerdä, taa çok Beyin hem Koltunun yanında bulunär. O pek girgin hazırlanär düyüşmäğä yurtluğun duşmannarınnan.

Aynä ama kapanmış bir bayır evcezendä da buuşär kendi annanılmaz duygularınnan. Midorlan o rasgeliş birdän diyıştirdiydi bütününä onun oluşunu, o duyär şindi diyil bir kızçaz gibi, hem annayamär: Kinni mi o Midora, osa... sevär mi?! Kimär kerä geler Eymur onu dolaşmağa, keçiciklärän oynaşmağa, lafa durmağa, buluşmağa sevgili köpâyännän, Kaçaklan – bir bolgar tazısı.

Vakit pek kuşkulu, zor, Yurtluk hatalıkta, zor teceldä, lâzım büyük inan hem umut.

Neyä inan? Kimä inan? Nändä o dayangaçı, angısına dayanıp kuvet almağa, kâr taa çok, ne kadar yurtluk sevgisi, ani yapär büyüü işler?

Bu fikirlär hem duygular basardılar Araslanın üreyinä şindi bitkisiz. Bey ayık adam hem irakti inanmaktan, ani diyil topraktaki bir kuvet-bişey var nasıl kurtarsın fena teceldän; o karşıydı eskidän kalmış kurban getirmeklerinä Tanğrı-Gökä. Ama bunu hep taa inat istärdi şamannar, kimi dä beylär – ki Bey kurban versin kendi oğlunu... İnsanın da arasında laf gezärdi, çünkü Bey saymazmış senselenin eski adetlerini hem inannarını.

-Üsek Bey, - danıştı fikirci Bekdez, -adeti lâzım yapmağa, insan annayamär, şamannar, beylär kinnenerlär. Yok ne yapmağa.

Beyi en çok ezärdi, ani boşuna bu... yazık oğluna, Eymura.

Bu gençecik bey oğlu ne kadar çok ister düyüşmäğä yurtluk için! Zavalı Eymur bişey şüpelemer.

Şamannar, aksakallar da hep söylenerlär, ani bir eski zamanda kağannarın biri kurban getirmeyincä kendi oğlunu, duşmanı enseyämemiş...

Ama nicä var kolay bu boba, aydınıklı adam, kayıllaşsın böylä annamamazlıklar, öldürsün sevgili oğlunu, bir diri canı? Ani cenk meydanında fayda getirecek? Nasıl olur bu? Bu diyil doğru!

Ama bu bir stihia, çirkin stihia, angısının önündä bir dä kuvet duramaz!

Bey, zor geldi kayıl olsun kendi tanınmasına karşı, zerä ortalık pek gergi olardı, - insan inanardı bu karannık adeti, kâr Sundubay da, makar ani hristiandı, ama eni dinä alışmadıydı taa, eskisini dä unudamazdı, nicä görünärdi. Kruçallar ama ilerlärdilär, bayırlara yaklaşırlar. Şamannar hem kuşkuladärlar insanı.

Aynei bu haber yıldırım gibi urdu. Onun dili kitlendi acıdan – o pek sever kardaşçığını. Hem annär da, ani bu boşuna inandır.

Avşam üstü artık laf etti: baardı, çekişti bobasını, Bekdezi, Koltunu, aaladı, ama... faydasız. O zaman o sakladı Eymuru, kapadı onu da aalär, suvazlär, yalvarär, kayıl olmasın böylä bir deliläğä...

Eymur ama birdän kabul etti bu haberi nicä bir büyük patriotizma kıymetliyi da girgin kayıl oldu geçsin bu adeti, sayarak, ani bu borcudur yurtluğun önündä hem inanarak, ani Tanğrı-Gök yardım edecek, duşmanı tepeleyecekler.

Kurban adetini tä geçirecekler artık, hem büyük alaylan sabaya karşı.

Eymurun sonunku avşamı. O prostoldu sevgili kızkardaşınnan, angısı hem çekişer onu, baarär taa kaybedincä hepisini kuvedini,... bişey artık laf edämer, karşı koyamär, diyil kendisindä bulunarak...

Korkär mı Eymur? Yok, hiç biraz da. Canı acıyär mı? Elbet, acıyär, ani yaşamayacak bu gözäl ana toprağında; ani olmayacak Ayneylän hem artık özlek bobasınnan; ani pek genç, da taa bilmedi, nedir o üreyi sevda duyguları...

Sabaya karşı bobası da, Araslan-Bey, bütün bir gecä kahir ezdiktän sonra, geldi prostolmağa oğlunnan. Çetin ürekli adam, ama ayırılmağa pek zor. "Ne akılsızlı adet!" – düşündü o kendi kendisinä, yudup bütün kuvedinnän bu kenarsız boba acısını...

Eymur prostoldu topraklan, onun erken soluğunnan, kaybelän yıldızlarlan; o prostolär sevgili beygirinnän, tazä dä askerci giyimnerinnän, silâhlarinnän... o prostolär yaşamaklan hem kendisinnän dä...

Böylä tecelä dayanır mı üreklär, taştan da olsalar!...

Eymuru tä giyidirerlär bir uzun biyaz gölmeklän... tä vererlär içki, kavi "homa" içkisi... da tä bu uslu genç başlär yımışamağa, uyvaşär, heptän kaybedip kendisini, bişey duymär...

Adamnar, alıp enikunu kollarından, yattırärlar bir biyaz kaar gibi keçä aba kilimä, da köşelerdän kaldırıp götürerlär bir masus ayırılmış uzak erä, taa bayırın tepesinä, nändä şansora tutuşturulu bir ateşlik ceviz dallarından. Şamannar tä duvaları söylärlär, adet-ritual oyunlarını oynärlar o ateşliyin başında hem dolaylarında... Da tä bişey duymaz Eymuru koyärlar ateşliyin içinä kurban yansın... O uyuyär, sansın gözäl bir uşak gibi, hem uslu...

Eymur yandı... Yandı üreklär dä onun yanında... Ama din başları hem karannık insan sevinçli soludular, baardılar "Bir Tanğrı!" Kimisi ritual oyunlarını atlär... hep tä inanärlar, ani bu kurban Gökä kalktı, Tanğrıya, angısı kestirecek kabletsin mi, osa kabletmesin mi onu...

-Tanğrı-Gök bir kerä bülä yapmăr onu, ne insana lâzım! – baarındı Aynä bobasına bütün kızkardeş içinnän, yanık o da, nicä kardaşı Eymur.

"Kendim bilerim, kızım, ama yoktu ne yapmağa bu fanatıklärlän", - düşündü derin acısınnan Araslan-bey... ama birdän dä tutundu fikirlemäğä düyüşlär plannarını kruçallarla, zerä artık yakındılar hem kaviydilər. Çeketmäğä sä bişey yok nicä, gelmeyincä Tanğrı-Gökün haberi. Bunu hepisi bekler.

Bir dä, tä koptu göktän bir büyük yaamur, hızlı döktü nicä büyük küplerdän birkaç gün sıravardığı! Toprak yımışadı, yollar bozuldu, batär dizädän.

-Şükür Tanğrı-Gökä, metin ona! Kabul etti bizim kurbanımızı! – baarär, tekrarlär din başları, aksakallar, karşı da beylär. Onnarın bundan, bu rasgeleşän autoritetleri dä büyer hayvancılarnın arasında...

Zor başka laf yannaştırmağa böylä bir rasgeleştä, açan fanatäk inanı gerçekledi bu real oluş.

Haliz dä ani: kruçallara oldu pek zor erindän kıınıldama – aar, demirlän sarılı, üklü atlılar, cenk arabaları, topları batıp çıkamärlar... koyulara aktarılärlar...

Ama Koltunun ilin kavalerası ansızlarda çimdikler durgunmuş duşmanı.

"Sanki Tanğrı mı yardım eder?" – şaşırıp düşündü Araslan-Bey...

Aynä çok vakit kendisinä oldu gelämer böylä büyük kahırdan. Ama tä kaldırär başını, diker o aalanmış gözlerini bayır tepesinä da sansın birdän ergennenip, karara geler: "Yok, Midoru bän sevmerim, o satıcı duşman, kinniyim ona ölümnü! Şindi taa açık annadım bän kendi duygularımı!"

Aynä kararladı: o düyüşecek o duşmana Eymurun erinä.

-Boba, bän askerci-orducu olacam kardaşımın erinä! – dedi o çetin.

Da hiç beklämeyip bir dä cuvap, çeketti giyimäğä Eymurun rubalarını hem silählerini da, giyip, atlı pindi kardaşının beygirinä.

-Gidecäm, boba-Bey, kardaşıma bayır tepesinä.

-Git orducu kızım, - annayıp kızın niyedini acı yalpaklan dedi Bey-boba.

Yetişip bayır tepesinä, Eymurun ateşliyinä-külünä, kız, beygirdän inip, diz çöktü. Yaşlar girgin gözlerdän fırlärlar, buvazına düyünük sancılı üreyindän tırmaşär...

-Kardaşçığım, ayolum, ne yanıkım bän... benim üreyimä toplandı diyil sade benim yangınım, ama senin dä, Bey-bobamızın da... Prostet, ani tutamărım yaşlarımı da damnärlar senin külünä... Geldim ama aalamamağa... büyük eminnän geldim senin külünä, sana emin vereyim, ki bütün kuvedimi hem ömürümü dä koyup, hiç bir acımaksız kin çıkaracam o kruçallı duşmannardan senin için, ani onnarın beterinä sän yoksun

benimnän batücüyüm, ani onnar maskara ederlär ana toprağmızı, insanımız! Ölüm onnara! Ölüm!...

* * *

Kruçal askerleri zor kımıldanärlar sulu çamur içindä, yaamur altında... kaçırıp aktarlär aar üklär çukurlara... ar atlilar da...

Asker başları ama hep haydärlar ileri inat kinnän...

Midor da, beygirdä atlı, zor düşünmeklärlän buuşär. Onun artık pek sarsaladıydı Araslan-Beyin lafları, o kızın da bakışları: üfkä hem senselä duyguları; üfkä hem nesoy-sa sevda duyguları... Nasıl onnarı sökmäğä? Ama yok! O bazileusun askercisi, Eni Romanın legion askerbaşı! Lâzım tutsun kendisini, düşmesin "boş" lafların hatına! Verilmesin! O lâzım tamamnasin askerci borcunu!... O kız ama?.. Ye, ne az kız mı var dünyada? Ya yok olsun hepsi onun başından!... Ama genä dä: ye aslıysa, ani o oğuz? O zaman? Neçin duygular öylä dartärlar? O kız da sansın... yakın onun üreyinä!... Bey dä laf etti onunnan bir iyi boba gibi...

Neresi aslı ya acaba? Neresi?

Bir dä, genä fikiri açılıp, sert kestirdi kendi kendisinä: "Yok! Benim yurtluğum Eni Roma! Bän düyüşerim benim yurtluğum için, bu yabannarı cezalamak için, da o kadar!"

Sonra genä yımışayıp: "Taa da sonra, bän kabaatlı diyilim, ani beni vermişlär küçüktän..." Da sansın aklısına da başlär getirmäğä, nicä bobası, bir kısa sakallı çoban, üredärdi onu sevsin yurtluğ... nasıl legenda annadardı; aklısına gelir sansın Oldan-batırın adı... bir kaç, ta laf – "ana", "bana", "koyun", "süt", "su", "çörek"... ne fasıl laflar! Ha, mutlak ani, bän yurtluk satıcısıyın! Araslan-Bey baaşladı beni... teklif etti yıkayım kabaatımı... kız da bana "duşman" dedi...

Ama genä dä, yok! Olamaz! Bän Kruçalım, İsusun, Hristozun askercisiyim! Onnar-sa dinsiz, yaban! Onnarı yok etmäğä lâzım! Cenk! Salt cenk! Kalmasın diri biri dä, bir dä iz, ki akılıma getirsin bu miskin fikirleri! Bän latin askercisiyim!

Bütün kuvedimi, ürenmişliyini koyacam, ki silelim bu yabannarı toprağın "Sanctus Terranın" üzündän!

Bu düşünmeklerini, angılarını yaamurlu hava hem dä aar yol taa da pek bastırardılar Midoru, kestirdi ansızdan bir atlının sesi, getirän izin baş komandantan Tatrostan, ki o ursun araslanın kuvetlerinä ilerdeki bayırlar arasında. "İster, ki benim kafam düşsün da kurtulsun bendän", - birdän düşündü Midor da cuvap verdi, ki bu işi olmaz yapmağa, aldanmağa var kolay, tuzağa düşmäğä, hem ani taa iyidir dolaylamaya çıkmğa. "Duydu, palıcik!" – düşündü Tatros da kendisi yollandı Midora.

-Ne karşı koymğa mı düşündün? – sert dedi Tatros. – Bilersin artık ne ceza seni bekler! Korkaklık için hem karşı koymak için!

-Diyil, bän istedim başka taktikayı kullanalım...

-Boş laf! Alatlfa da gir o aralağa! Bu izin!

Midor yok ne yapsın, girer legionunnan o derin hem dar araya, düşüneräk, nicä yapsın da kazansın o düyüşü...

Hakoğuzların asker başı, Koltun, braktı onu kösteksiz girsın ne kadar taa derinä. Da ansızdan izin verer tepelesinnär duşmanı hem yukardan, hem aşaadın: her taraftan kruçalları başına dıgırlanär, düşer taş bolohannarı, kesik kalın aaçlar, demir parçaları, kAynäk smola; türlü saklı erlerdän yaamur gibi yaayär oklar hem mızraklar... Kruçallar şaşırıldılar, yok nänı dönsünnär, saklansınnar, düyüşünnär yok kiminnän, sansın kendi bayırlar düyüşerläer onnara karşı. Çoyu şansora erdä serili yatârlar, başkaları geri kaçmağa denerläer. Karşı onnara ama öneziyâ Koltun çıkär, ansızdan, orducularınnan. Düyüş kılıç-kılıca! Midor karşılaşär Koltunnan. Düyüşerläer ya ensemäğä, ya ölmäğä... Midor artık aman düyüşer, o lâzım ensesin da kurtulsun bu cendemdän, nänı zorlan onu itirdi komandant Tatros. Da tä, kolaya gelip, o öldürer Koltunu. Şindi kaçmağa buradan lâzım. Aynä ama bir bayır oymağından esap alıp, ani Midor kaçär, çıkarär ordusunu onu yetiştirmäğä. Onun orducuları uzun mızraklarla yetiştirip düşürerläer Midoru beygirindän erä. Aynä izin verer baalasınnar onu da koysunnar beygirä.

Ensenmiş kruçalı getirdilär Araslan-Beyin önünä tabura.

Midorun omuzu yaralıydı. O kaybeder kendisini.

Aynä:

-Boba-Bey, onu lâzım çirkin cezalamağa, ani kılıç kaldırdı yurtluğuna!

Araslan-Bey ama izin verer:

-İlaçlasınnar yaralıyı! O askercil!

-Nasıl? Neçin duşmanı?

-Sän dä, Aynä, bakacan onu kendin taa doğrulunca!

-Bän?! Duşmanı mı, Bey?

-O bizim bir oğulumuzdur!

* * *

Kurtulan kruçallar o bayırlar içindä kaçan-kaçan dönerläer kruçal taburuna.

Tatros annayıp, ani Midor ölü, koyär onun erinä başkasını legion başı da izin verer hazırlasın eni bir sefer o bayırlar içinä. Kendisi ama seviner, ani bazileusun "nazlısı" kaybeldi... ona o kin tutardı...

-Sütlüydü taa, becermedi düyüşmäğä, - cuvap verdi Tatros bazileusa, haberleyeräk, ani bu düyüşü onun kruçalları kaybettilär...

Bazileusun ama az kahır, o konuşär, şennener, kendi parlak şatrasında. Üräyi-sä kırık, üfkeli, ani cenk uzanär.

-Asker başları gamsız, askercilär korkak! Bän kendim komandayı alacam da enseyecäm!

Ama erindän hiç kımıldamadı makar. Dedi taa döksünnär içki. Tatrosun hoşuna gelmedi, ama yok napsın. O padişaa...

* * *

Bayırlar içində. Aynenin evcezində. Bir içercikdə yatır hasta Midor. Yangını var. Onun yarasına ilaççı karı koyar ilaç otu, baalar. Kayet acıyar, ama genç askerci dayanar, haliz da ani Aynä da burada. Kız sa ona çirkin bakär, üfkeli, ani bobası-Bey koydu onu baksın bu duşman kruçalı. Midorun sa üreyində bu ateş bakışlı kıza sevda duyguları kızışarlar gün gündün. Yara tez alısmär. Oldu bir haylı o burada ilaçlanar, ama neçin-sä canı geri alatlattırmär...

Aynä dä yavaş-yavaş başlar olmağa taa yımışak Midorlan, ona alısmär, ama üfkeli dä gezmer. "Ah,ye alışırsam ona, näbarım, aman! Ye canım istärsäl!..." – düşünmägä başladıydı o bilmedän sonra. Sansın bakmağa da, doyurmağa çocuğu keçi südünnän ona aar öylä gelmäzdi, avlanmağa daa içinä gidip, onu av yaanasınnan da doyurardı da sansın iyi dä gelärdi, ani böylä işi yapär... emiş tä getirer, çiçek tä...

Nicä dä olsa, genç üreklän istediğini almağa darsıyrlar... "Vay, Aynä, kayıpsın!", - dedi o kendi kendisine bir kerä da suvazladı güüsçezlerini ancak diyeräk.

Gençlər sevdalı düştülär biri birinä, bir saklı kuvet sansın büüledi onnarı. Da duyärler şindi, ani sevda öylä kavi, ki ayırdamarsın!

Aynä başlar inanmağa Midoru, annadär ona oğuz masallarından, legendalarından, dastannardan, adetleri dä...

Midora bunnar sonra yakın gelirlär... "Sanki ani oğuzum mu, bölä geler?" – düşünür Midor havezlän sesleyeräk Ayneyi.

-Aynä annat taa... otur yanıma da annat... Aynenin fikirinä ama genä yan, ki dorulsun... Sanki bundan taa büyük ziyet olur mu? Ne için bobam beni cezalär? Ne günäh yaptım? Umutlanar, ki bu kruçalı bizim senseleymiş!...Bän ama birdän annadıydım, ani diyil... Şindi dä... nasıl arsız o götürer kendisini... artık kendi adını da şindiyädän açıklamadı... O bizi var kolay , öldürsün burada da kaçsın...ha-a... Ama ko kaçsın fena ruhlara, şeytannara! O diyil lüzim bizä! Öldürmägä ama bizi... bu olamayacak! Köpek kaçak ta ondan azetmer... hep şüpele bakär ona... diyil boşuna, olmalı...

Gecelerdä dä Aynenin fikirleri, duyguları türlü-türlü karışardılar... her dä bir kımıltya, sesä seslenärdi kuşkulu... işidärdi, nicä bekçilər dışarda gezärdilär da uslanardı. Ama üfkelik hep dürtärdi onu – bişeylän raatlayamazdı kendisini, zerä artık pek karez duyardı yurtluğun duşmannarına. Şindi ama taa da pek, zerä kaybeldiydi onun artık sevgili kardaşı Eymur onnarın beterinä. "Neçin Eymur yatmär benim içerimdä, ki bän onu bakayım, ama diyil bunu? Zavalı kardaşçıgım, ne yaptılar seninnän? Nändaysın? Bana pek zor sensiz..."

Midor da uyumär kendi içerisindedä, seslener, düşünür. Başka da fikirlär, duygular üstünä varärlar. "Neçin öldürmedilär beni? Ama ilaçlarlar? Neçin bu yaban-bey yapär kendisini o kadaradan "hatırlı" bana? O hep tä bişey bilir mi sanki, osa bişey hazırlar mı benim üstümä? Ama... bekim haliz dä ani bän dä onnarın kanındanım? O, olmalı, iyi bilir, başka türlü ne için...? Te o zamandan benim canımı ne-sä yısıdär... bekim senselä duyguları...? Ama bu kız da ... o yakär beni o büyük kara gözlerinnän... bän tutuşarım... O, Deus, ne olacak benimnän? O benim üreyimä saabi oldu dişi

havezlenmek için, o diyil ki o padişaaakarı gibi olsun... Annârım, duyârım, ani bana bir büyük sevdadır... sevdim bân bu kızı? Ah, Deus, bân kayıpım! Buradan bân çıkamayacam!..

Sevda duyguları Aynâyâ onun güüsündâ kızârlar gündân günâ. Yaraları yavaş-yavaş bitişmâğâ başlârlar. O burada şansora diyil az vakit bulunâr, ama neçin-sâ canı çekmer tez dorulmağâ.

-Aynâ, - yavaş dedi o, açan Aynâ genâ girdiydi bakmağâ bu duşmanın yaralarını. – adın ne gözâldir! Gözlerin ama çok taa gözâldir!

-Arsız! Kapa o aazını da şüküret Tanğrı-Gökâ, ani tepelâmedim bân seni o bayırlar arasında! – kinni dedi Aynâ dâ hızlandı çıkmağâ.

-Bu bana olacaydı en kâmil ölüm! Ye neçin öldürmedin yâ, artık gerçek? Bekim sân dâ esaplârsın, ani bân sana senselâ kardaşımı?

-Hiç esaplamârim! Sân bizâ duşmansın! – taa da keskin dedi Aynâ da çıktı.

"Öylâ, - düşündü Midor, - o titirer, açan söyler bunnarı, duyârım ani o ziyetlener... benim erkek intuițiam beni aldatmaz... Bândâ titirerim..."

Aynâ bir nedân sonra genâ yımışardı, taa çok dalgalanardı, nekadar ani kin tutardı... da kendisi dâ esap alamadıydı, nicâ başladydı genâ taa islâ bakmağâ bu hasta genci, taa yalpak olmağâ, hem ani ona hep o kadar diyildi bu çocuk... Genç üreklâr ne-sâ mi isterlâr... "Severim onu, şu betfalyı, severim! Nicâ bu olsun var kolay? Prostet, Eymur, şansora önümâ çıkamarım, kayıpım...Tanğrı biler, ne yapacam, o istârsâ.. Adı onun Midor... ne gözâl ad... bizdâ böylü adlar yok... Avşam o açıkladı, ani sevârmiş... adını da söyledi. Bana kalâr, ani o duydu, ani senselâ bizimnân, o da hakoğuz! E, ne, var nicâ olsun... bân dâ başlârim inanmağâ bobamın dediklerini, Islâ olur... Ah, Tanğrı-Gök, ne iyilikçiyisin sân bana!"

Tâ Midor doruldu artık heptân. Oğuz yaylarını kolay gerer, mızrakları kullanâr, arkanı, kalkanı, kılıcı. Sansındı haliz gagoğuzun askercisi.Aynâ artık seviner. "Ne ahmakmıșım bân, açan atıldım Midordan bobamın önündâ. Ama bobam tâ doğru çıktı, o bizim, o döndü kendikilerinâ, ana yurtluğuna! O onu koruyacak! O, bir-Tnğrı, ne islâdır bu! İyisözlâ bizim sevdamızı, pak hem ayırmazı!"

-Aynâ, bân sansın enidân duudum. Ne pek yakın oldu bana hepisi, hem hepisindân dâ taa çok sân, benim sevdam! Böylâ kız bütün dünyada başka yoktur! – yavaş söylârdi Midor Aynenin kulağına, açan onnar başka duyamazdılar birbirini sade bakışlarlan, laflarlan, sade ilin diyiyerâk birbirininâ, da yattıydılar Aynenin patına, açan çocuğun ahtını kıza durgutmağâ yoktu kolay şansora. Kız da durgutmadı onu, bütününâ inanıp, yalpak ahtlı verildi Midorun artık gergin muskullu güüdesinin kucaklarına hem naturanın ensenmâz izininâ... Tanğrı-Gök tâ bunu istemiști...

-Bân seni inanârım, ayolum, hem kısmetliyim.

Aynâ artık sevdiydi Midoru.

Vakıdınca da düyüşlâr hep gidârdilâr, erli kavraşmaklar oradan oraya. Gagoğuz orduları urardılar kruçalların legionnarına ansızdan eski türk-oğuz taktikasına görâ. Kruçallar da ama pek hızlanmazdılar öylâ düşünmedân, zerâ hazırlardılar her bir düyüşü. Bayırlar içindâ ama bişey yapamazdılar.

Bazileus izin verdi hazırlasınlar bir büyük açık kır düyüşü, ki bitkisi olsunmuş. Obiekt – Devlet- kırı kalesinä ilerlemek.

Araslan-Bey şüpeleardı böyle bir dönemecä kruçalların tarafından da bu vakıtlarda, ne kadar kruçallar düşünärdilär, hazırladı askerini açık kır düyüşünä. Kullanılacak o cenk teknikası da, ani kapmıştılar kruçallardan.

Aynä hep taa çetin “çevirder” Midoru kendi senselesinä, “döndürer” onu kendi ana yurtluğuna. O genä annadär ona en gözäl oğuz legendalarını, dastannarını, Oğuz-kağanın, İstemi-kağanın, Oldan-batırın girginniklerini. Midor sesler tutuşuk gözlärlän da genä aklısına getirer bobasını, dalgalanıp, ani o da “hakoğuz”...

Ama birdän dä, sansın uyanmış bir derin uykudan, aklısına getirer, ani o kruçallı-askerci, ani o “inan...”

Fırlayıp erindän, kavrär Aynenin kılıcçığını, kaldırär onu kızın üstünä arından... ama durgunär, acıyıp sevgili yavklusunu...Aynä, bişey anmayıp, sandı ani Midor istedi denesin kılıcı kullanmağa nicä Oğuz-kağan da sevinmekän kucakladı da öptü onu.

-Sän haliz hakoğuzsun, bizim oğuz askercisiysin!

Aynä verer ona askerci giyimnerini, silâhlarını da deyer tertiplensin nicä gagoğuz askercisi. Midor sesledi.

-Sana pek yaraşär bizim asker tertipleri, Midor, bän pek sevinerim! – mayıllanär Aynä.

Midora baştan hepsi bunnar beenekliydi. Sonra ama ona fasıl geldi bu giyimnärlän, ama dayandı, açıklamadı kendisini.

Burayı ama tä yetiştı bir atlı askerci Beydän yollanma.

-Musafiri Araslan-Bey çaarär ona gelsin.

-Tä busaat yollanırım, - birdän kayıl oldu Midor da başladı hazırlanmağa, ama çıkarmağa oğuz rubalarını.

Aynä görer, ani o soyunär, genä annayamär, ne oldu.

-Sän neçin giyimneri soyunärsın? Sän artık giyimni oğuzça gidäsin lâzım, nicä oğuz askercisi? Bobam sevinir...

-Ah, elbet...

Ozaman Aynä çıkarär o kılıcı da, ani aldıydı Midordan, da baalär onun belinä.

Midorun canında, ama iki duygu arasında düyüş gider, bakışı da, inanı da erindä diyil. O raatsızlı, sert.

-Dalgalanärsın, ayolum? Bän seninnän gidecäm.

Avşam üstü onnar Araslan-beyin taburuna yetiştirilär. Bey Midoru karşı etti, nicä bir kıymetli askerciyi.

-Oolum, şindi taman vakıt, ki kalkasın ana Yurtluğumuzu korumağa. Kruçallar hazırlanärlar bizä bitki düyüşü vermäğä. Onnar ilerlerlär Devlet-Kırına doru... Biz dä hazırız onnarın bitkisini yapmaağa. Askerlerimiz artık kaledädir şansora. Burada bizim rezervelemiz dä. Ama komşuların tarafından yardım gelmärsä, bizä pek zor olacak, - bitirdi Araslan-Bey, haberlerini, açık-göz üreneräk Midorun reaksiyasını.

Midor sesler, ama hep taa çok duşmannık canında duyâr, ani hemen satmamıştı inanını bazileusa. Böylâ fikirlâr kAynâşârlar onun başında. O genâ kendindâ diyil.

-Siz ne, kruçalı satın mı almağa istersiniz, yabannar? Bu olamaz!

-Kendinâ gel, Midor, biz...

-Yok! – bir umutsuz bakış Aynâyâ atıp, angısı da umutsuz başladıydı annamağa Midorun yaptığınâ, kısmetsizliyini.

-Midor, sän askerciyisin, diyilsin şaman, ki aldadasın kendi kendini... sän lâzım düyüşâsin kendi Vatanın için, diyil duşmanın tarafında! Bän isterim, ki sän olasın bizim gagoğuz askerimizin başında.

-Yok, bän diyilim sizin askerciniz! Bän düyüşecäm sizâ karşı!

-Yetti, boba! O bizim askercimiz olmayacak!

-Aynâ, kızım, dur, alatlama.

-Yok, o bizim diyil! O bir maskara kruçal! Duşman bizâ! Yurtluk satıcısı! Ölüm ona! Ah, nicâ bän kolvermişim bu zehirli yılanı güüsümâ, Tanğrı-Gök!?

Midor tez sıbıttı sırtından oğuz silâhlığınâ.

-Bän kayıl diyilim sizinnân olayım da o kadar! – çıkarıp kendi ekipamentini bir deri torbadan da hızlı giyiyip onnarâ, - üfkeli baardı Midor. – Bän benim legionumda olayım lâzım! Kolverin, ya da öldürün!

-Boba, kolvermä onu gitsin, o biler bizim asker tAynâlarımızı... ölüm ona! – baarâr, aalâr Aynâ.

-Neçin öldürelim? Ko gitsin, o boştağır, - dedi Bey acısınnan da verdi izin geçirsinnâr onu, kimsey bir dâ zarar ona yapmasın.

Aynâ heptân üfkâ hem acı ateşindâ.

-Boba, ölüm ona! – baarâr Ayâ aalayarak hem canını kopararak bakıp,nicâ bu inat çocuk arkasını dönüp tâ çıkâr bey şatrasından da yollanâr duşman taburuna doru. – Boba sän neçin?...

-O, kızım, hep tâ bizimdir. - Aynâ umutsuz... canında bir keskin acılı yara açıldı... Ona sansın herersi boş kaldı... Sansın da onun içindân koptu bişey...

* * *

Midor kruçalların taburuna döndü. Hiç beklenmedik o girer Tatrosun şatrasına. Burada şennik, konuşmak, şamata, yarıçıplak genç kız-karılarla oynaşmaklar, sevişmeklâr, içki, imek... Bir dâ, esap alıp, ani Midor, bir görüntü gibi, durâr önnerindâ, bunnar heptân şaş kalârlar.

-Esapladınız, ani bän öbür dünyadayım?! Tâ, ama, bak, sizin önünüzdeyim, diri! Kılıcım belimdâ! Siz ama ölüysünüz! Ani çıkacanız düyüşâ o yabannarlan, tepeleyip heptânâ onnarâ, siz burada, korkaklar, yamulârsınız bu maskara dişilârlân? Sıbıdın şunnarâ askerci boynularınızdan köpeklerâ da – ileri , düyüşâ! Düyüşâ sinyorlar! O yabannarâ şindi kâr falamağa lâzım, sonra zerâ geç olacak! Bän islâ bilerim, nânda hem nicâ onnarâ kıstırmağa!

-Elbetki, satıcı! – baardı Tatros kendisinä gelip, bir dä, dürüp gözlerini,kaşlarını sert, ama yavaş dedi Midora, - sän ne kadar vakit musafirliktä durdun senin o yaban senselelerindä, hain! – kendisi dä düşündü, ani kendisinä dä var nicä bet olsun, eğer padişaa görürsä Midoru diri... ko taa iyi ölsün! Satıcı!

-Sän lâzım cuvap edäsin! Satıcı hem korkak, ölüm sana! – da çekip kılıcını, Tatros hızlandı Midorun üstünä, angısı o saat duydu ne olur da girgin korunmağa tutundu, tez dä yıktı duşmanını erä. Hepisi kala-kaldı... birisi kılıç kaldırdı Midora, ama busaat burayı imparator girdi. Her eri sus oldu. Görüp burada ne olmuş, hem sevinip Midorun dönmesinä, bazileus annadı onun üstünnüyünü.

-Ölü beygir tepmäz! Bana ama diri girginnär lâzım!Yaşasın eni Büyük askerbaşı Midor Vezales! – deyip, bazileus tez çıktı bu şatradan.

* * *

Araslan-Bey pek annadıydı, ani işlär artık keskinlendi, düşüneräk, ani Midor var nicä kullansın hepisini, neleri burada gördi hem ürendi. "Lâzım kimi işleri diyıştirmäğä... hemyalnız kuvetlerimizlän zor olacakkruçalları durgutmağa... komşulara baş urmağa yardım için... Hem, yazık, kumannarın ordusu haramnadı, lafı tutmadı da gitti Tuna aşırı... zor... Sanki o bolgarlara, valahlara umutlanmağa olur mu? Deneylim..."

Da tä, bu fikirlän Araslan-Bey Hasan şara Tırnova kasabasına yollandı. Çok gitti o atlı misiasınnan yetișincä o merkez duvarlarından, geçip bayır aralarından, ulu orman daalarlardan. Tä o artık kâmil kasaba? Durär o iki bayır tepesindä - Țareveț hem Trapezița – sarılı üsek kalä duvarlarınnan, üsek hem geniş külelärlän, çok ta ok-atışı deliklerinnän, mazgalarlan. Tä enikini çıkärler Țarevit bayırın üstünä bir eski taş yoldan, kalmış ani, bekim, taa rimlilerin vakıdından... da yetișerlär kasabanın duvarına. Kalä kapuları, aar, kavi, kapalı. Yol sa biter taa bayır tepesindä, nändä üsek durär kâmil şar serayı.

Araslan baktı aşaa, önündä – bütün Tırnıvo, nicä avucunda: Yantra deresinin üstündä sansın asılı bir külä, angısında bir zaman kapalı durmuştu esirläğä düşän bizans kruçallarının imparatoru Bolduin; evlär erleşik karşıdaki yamaçlarda hem aşaaada; derä boylarında ama büyük-büyük bolär evleri, devlet yapıları, biyaz-biyaz kliselär...

Bir haberlik adetindän sonra kalä portaları tokatları aar açıldılar geriyädän. Bu musafirleri geçirdilər kasaba içindä atlı bekçilär taa serayadan.

Araslan-Bey çok mayıl oldu kasabanın içindeki gözelliklerinä.

Kabul etmeklär hatırlı hem üüsekli oldular.

-Şanlı şar Hasan! Sayma duşmannık erinä bizim tarafımızdan kimi raatsızlıkları devlet annıklarında.

-Şanlı bey, yok ne için şimdi pişmannıklarınızı sıralayasınız, -suukça dedi Hasan. – söyleyin, ne zorunuzlan geldiniz. Bizanslılar mı zorladır toprağınızı? Bileriz.

-Hasan-bey, yardım için bu uzun hem zor yolu sanadan yaptım.

-Olur, zerä Bizans, Latin imparatorluğu bizim dä duşmanımızdır.

Bir kısa ikramdan sonra musafirleri genä o yoldan geçirdilär, ki geri gitsinnär.

-Bu Hasan türk-kuman soyundandır, ya da valah... – Araslan-bey geri doğru yolda düşündü, beygirindä atlı adım-adım gidärkän hem yanındakılarına bakarak diyil belli bakışlan. "Ama var umudum, yardım yollasın. Şindi valah voyvoduna da baş uralım, Dan-Vodaya".

Tunayı aşırđıyan,erlär düzlük, beygirlerä dä örümek taa ilin

Tırgovişte merkezde Dan-Voda bu diyil pek alışıklı musafirleri taa cömert kabul etti. O da söyledi, ani bilärmiş o bizans kruçallarının arsızlıklarını da adadı bir atlı asker bölüğü yollasın yardıma.

-Üsek bey, siz hristian olsanız taa iyi olur, Allah ta yardım edir.

Araslan-Bey gülümseyip,bişey demedi.

-Orada ama sizin işiniz.

Tırgovişte kasabasını da Araslan-Bey çok beendi, onun gözäl stilde yapılarını, voevodal serayını hem kalesini.

"Bizim dä böyle kalä-kasabalarımız olsun lâzım".

Büyük fikirlär, zor davalar onu pek sıkıdan tutardılar.

"Ama o Hasan ıar, bana gelir, var kolay olsun,diyil kumannardan, ama eski bulgar türklerindän, Asparuh-hanın türklerindän? Dan-Voda ama taa açık ürekli adam, taa şen dä... elbet, başka-başka senselelär..."

* * *

Bazileus Teodorus Komnenos hasret olmuştu, hiç hoşuna gelmezdi, ani o kadar çok savaşılär bu "yabannarı" ensemek için. O hep alatlattırär Midoru uzatmasın işi. Midor ama bilärdi, ani Araslanın üstünä "ilincä" çıkmak – çok naafilädir. Hazırlanmak gercek olsun lâzım.

Bän çaaracam o kart ayıyı Araslanı bir-birä düyüşä da öldürüp onu bir kılıçta onun askerini kaçan-kaçana daadacam! – düşündü planını Midor, esaplayıp çeksin o beyi kurana, eski düyüş adetincä, nicä annatmıştı ona Aynä.

-Bän Konstantinopola dönerim, sän burada hazırla nicä düşer dä bän döndüynän kendim götürecäm bizim ensenmöz legionnarı! Şindi bän lâzım selçuk-türkmenni Anatoliada kovalayım, ki Eni Roma dursun bitkisiz! Ömürünä!

* * *

Aynä ansızdan annamıştı, ani aar kalmış, ama bunu o kimseyä açıklamazdı. O istämer uşaqı olsun duşmandan! "O, Tanğrı, kurtarsana beni bu teceldän!" – dayma duva edärdi o. – "Ah, neçin ama şimdi onu taa çok

severim?" – gittikçä taa çok düşünürdi o gecelerdä hem can acısını duyarak hep taa derindä. – "Midor, ayolum, sanki sän hep tä senin Aynenä karşı mı gidecän, duşman kruçalları hızlandaracan? Senin uşağına karşı mı?! Bir Tanğrı! Sän akıldan çıkmışın, bilmersin, ne yaparsın! Nasıl öylä var nasıl olsun?"

Ayneyä pek zor. O kapandı evcezinä da biryanı çıkmär, kahırlı hem raatsız, ani duudursun lâzım olacak...

Vakit ama yetiştı da genç Aynä ana oldu. Uşacağa babuluk etti bir ihtiyar ana, izmetçilerdän. "Çocuk! Ciğit! Midora benzer!"...

Ama yok, ko unudulsun o hatalı ad, angısı böylä amana getirdi onun yaşamasını! – kendi kendisinä kestirdi Aynä.

Küçüğünü ama Aynä sever, hem gittikçä taa pek...

"O ama benim uşağımın bobası"... Da Aynä genä buuşär kendi kendisinnän: "Ama o – yurtluğumuzun duşmanıdır, benim senselemin öldürücüdür! O, aman! Ona aman, cezalayacak onu Tanğrı-Gök!"

Babu aldı bir parça ekmek da dolayladı yavrucuğun göbeciyi üstündä, sonra da koydu ekmeceyi sırtmaç torbasının üstünä. Aynä ama yalvardı puluk üstünä dä koysun, ki diyil sade hayvancılığı, ama çiftçiliyi dä, eni zanaatı da sevsin uşak. Hep o günü babu yıkadı uşağı hem anasını suda türlü otlarlan; suyu sonra döktü bir kırmızı gül çiçeyin kökünä, ki uşak ta büyüsün gözäl hem saalıklı. Uşağın saa kolcazına da baaladı bir kırmızı ip, "fena ruhlar" ilişmesinnär ona; takesinä baaladı bir mavi boncucak "nazarlanmasın" uşak... sallangacına da koydu türlü demirciklär – bıçacık, enser...

"Fena ruh" – o bir fena karı, angısı var kolay buvazçığından buusun uşacığı –annattı babu Ayneyä hem dedi, ani lâzımmış tamamnamağa dedelerdän kalma hepisini adetleri.

Üçüncü gecä babu birkaç karı çaardı yatsınнар kapu eşiyindä aykırı, ki o "fena karı" girämesin uşağa. Hep buraya geldi birkaç ta kız, yatmağa lahusanın yanında, ki, adetä görä, düşlerindä gelän güvelerini görsünnär...

Hepisi bunnar saklıda yapıldılar. Ama hep tä annayıp, ani Aynenin küçüyü olmuş, onun şüpesinä görä, Araslan-Bey sevindi.

Ama devlet adamnarı hem din izmetçileri annayıp, kızdılar: "Bu duşman, kruçal paliciyi yok etmek lâzım! Yabanlara onu!" – baardılar.

Bey ama, çetin karşı onnara dedi: "Ko büyüsün. O gagoğuz olacak. O kin besleyecek kruçallara, zerä bilecek, ani onnar sakatladılar bobasının canını, tecelini"...

* * *

Bolgar ıarı Hasan Araslan-Beylän buluştuktan sonra şalvircä düşündü ki o "yabancıyı" hristian dininä çekmägä şindi kolay olur. Hem bu fikiri kullanardı ıarın dolayındaki zengin boyarlar da. "Olur o toprakları biz elä alalım" – söyleşürdi onnar.

Da tã Tırnovanın Mitropoliti tez kızıştırdı kendi misionerlerinin işini gagoğuzların arasında, taa sık yollamağa onnarı buralara, ki inandırısınnar, ani hepisi hristian dininä geçsin lâzım, ki birlik klisä olsun.

-Sade o zaman Boji yardım edecek sizä duşmandan kurtulasınız, - hep tekrarları o bolgar yollanmışları.

-Sade ama inanmayın bizans-grek popazlarını, zerä onnar sizin duşmanınıza izmet ederlär!

Eski grek-bizans popazları ama bu insanın arasında taa çoktan vardılar, zarar yapmazdılar.

-Eğer siz hristian olarsanız, sizä klisä dâ yardım edecek...hep deyardilär

Beyin serayına da geler grek Mitropolitin kendi adamı, angısı pek isteyişli ona hristianniği açıklär.

-Aydınnı Bey, ilkin askeri vaatiz etmek lâzım! Başka türlü, nasıl o durabilir kruçalları hristian askerinä karşı?

Araslan-Bey bunnara çok düşüner, fikirleşer, insan arasında bakışlar nicedir soruşturär.

-Siz esaplarsınız, ani duvalar, kurbanar duşmanı durgutmağa bizä yardım edir? Ye, angı din taa doğrudur, kim gösterir? – Şüpesi dâ vardı Beyin yakın adamnarınnan fikirleşeräk.

O hem bilärdi, ani şamannar, başka da beylär karşı olacaklar... Ama hep o vakit o annardı, ani hristianniği kabul etmäğä, hepsinin dolay devletlerinin dinini, bir yaşamak lâzımniğidi: başka devletlärlän ilişkilär için, hem bizanslılarla da, beki onnar başka türlü bakarlar onun beyliyinä?.. Hem ani bu din aydınadıcı bir dindir da yardım edir onun insanın kulturlanmasına, o yazmak-okumayı daalıştırär, başka da kultura çeketmelerini...

Da Araslan-Bey kendisi karardı, kendi annamasına görä hem dâ beyliyin, halkının faydasına: "Kabul edecez eni dini, hristianniği! Hem askerdän başlayacak! Neçin-sä, bana geler, ani bizim eski Tanğrı-Gökümüz eski yurtluğumuzda kaldı, Oğuzistanda, Sır-Daryada, buraya bizimnän gelmedi... Böylä ki, bizim başka kolaylığımız yok... buraa bizi bunaldacaklar başka dinni komşular, karşıcı sayacaklar, "dinsiz", nicä deyerlär bizä artık... Bolgar hristian klisesi çok kavidir, bizans-grek klisesi dâ genä... nasıl biz yalnız onnarın arasında şamannık dinindä kalırız? Onnar urusları hristiannağa getirmişlär öylä çokluk hem kavi devlet! Yok, başka yolumuz yoktur! – hep ziyetçi düşünmeklär onu basağardı durmaksız.

-Siz bakınız, komşu devletlär ne düzgündür, ne yapıntılıklar, ne küylär, kasabalar, ne kliselär, şkolalar, ne çok üürenmiş, aydınlanmış insannarı var, beyleri, imparatorları, kınazları, voevodları... zanaatları ne zengin, yaşamaları da bizdän çok iyidir! – annardı Araslan-Bey yardımcılarına.

Sonra Araslan-Bey artık başkalarına da açık annardı bu işleri, inandırıp askerbaşlarını, devlet adamnarını, ama kendisini dâ.

-Askerimiz dâ başka olur, taa düzgünnü, taa inannı, -eklärdi eni Başaskerbaşı genç batır Urgan-Bey.

Araslan-Bey topladı Devlet Divanını fikirleşmäge, ki bir karara gelmäge. Ama kayıllık kabul edämer. O zaman o kendisi kestirer hristiannığı kabul etmäge, zerä hep o kadar sıra gelecektir. "Askeri vaatizläğä hazır edin!" – izin verdi Bey askerbaşlarına.

Vatizlik eri ayırıldı: bir derin hem geniş alçağın içindä derä boyunda, diyil uzak "Kırık taşlara".

Askerlär, bütün gagoğuz ordusu toplu durär. Bunca popaz kara cübelärlän giyimni, gümüş kruça-stavrozlarlan güüslerindä hem mitralarlan başlarında, hem günnük tütütmeli kandillärlän ellerindä, artık hazır bu tAynalı vaatiz etmek ritualını çeketmäge. Onnar bu gagoğuz askerini hristiannağa geçireceklär. Bu eski dinni,adetli, inanni oğuz-türkleri, taa Altaydan, Orta Asiadan gelmä Balkannara, şindi hristian olacaklar da döküleceklär dünyanın bu tarafındakı hristiannık cümnesinä, nändä onnar şindilik durguttular o kendi çoktankı uzun kervanını...Olacak bir anılmış istoria aktı-oluşu: hakoğuzlar-gagoğuzlar hepsi hristiannığı kabul edeceklär da olacaklar sade bir yalnız hristian türkleri bütün bu dünyada! Bu ilk oluş-akt olacak 1239 yılda, "Beygir" ylında!.

Hepsi susmuş durärlar. İçleri titsiner bu mezar gibi susmalıkta, sessizliktä".

Bir dä, tä bu sessizliktänlä başlär çıkmağa hem kalkmağa bu,ne zaman-sa kırıcı-göçücü, senselenin üstünä gür-gür batal-bas seslär kara sakallı hem uzun saçlı grek hem bolgar diakonnarin gürültülü buvazlarından! O "büülü" dä kandilerdän koyu günnük tütünneri bu ölüm korkmuş askercilerin gözleri önündä burum-burum yukarı çıkmağa... cannarı bulandı heptän, kesilditutuldu güüdeleri giyimnär içindä, saçları da ters kalktı – bu takım tisi hem alışmadık gelärdi onnara bu eni adetlär!..

Popazlar tä ayozladı suyu artık, ki vaatizliyi tamamnamağa.

-Diz çöksün hepisi! – gür seslän dedi bir diakon.

Korku hem titsinmek askercilerin güüslerindä büyüyer gittikçä... çoyu diyişik seslär çıkarär, aalär, baarär, gözlär büyülmüş diyişik bakışlar... kimisi kaçmağa hızlandı... "İstämerim!" "Korkärım!" "Bir Tanğrı!" "Kaybeleriz" – tülü betfalar da karma-karışık işidiler doldurup bütün o alçakları...

Asker başları, yetiştirip, çevirerlär onnari, zorlan dizçä çöktürerlär. Göklerä çıkardı duvalar karışık aalamaklarlan hem baarmaklarlan. Bu seslerä katıldarı karıların da sesleri, ani gelmiştilär korkuylan, da yumak-yumak durardılar bir tarafta, paralayarak kendilerini kocaları için, ooları için...

Başkaları ama kendileri sokulardılar, bir korkusuz vaatiz olmağa.

Tunuk bulutlu göklerin altında olardı bir annadılmaz siyir!

Bir dä, hepsi sus oldu, erindä şaş kaldılar: derä boyunca, su içindä yalınayak göründü bir fasıl "görüntü" biyaz uzun gölmeklän giyimni, saçları söküük omuzlarına – bir genç karı süreti, uşak kucağında, umutsuz yaklaşıarak buraya. O öylä hızlı hem fasıl gelärdi, ani çoyu genä kaçmağa hızlandı, baarak korkudan, kär popazlar da titsineräk sanardılar, ani bu bir "Panayia inmesi" göklerden... Yaklaşıyan ama, tanındı, ani o Beyin kızı Aynä, da hepsi bir başka duygu kaptı.

Yetişip, Aynä uşak kucağında durgundu su içindä da gözlerindä yalabık yaşlarının yalvarär vaatiz etsinnär onun uşağını. Ama devlet adamnarının hem kimi aksakalların aralarında genä karşılık, üfkä, baarärlar, ani düşmer, ani o duşman yavrusudur!

Popazlar da sakındılar, atılärler vaatiz etmä uşağı, ki "pislämesinnär ayozlu suyu"... Aynä umutsuz, bilmer näpmağa, yaşlı gözlärlän bakär bobasına.

Çetin ürekli hem arif Araslan-Bey alär kendisi uşağı ellerinä, yaklaşar popazların birinä, kavrär elindän altın kruça-stavrozu hem püskülü, serper uşağı ayozlu suylan, yapär stavrozunu hepisinin şaşık gözleri önündä:

-Uşak hristiandır artık! Adı da hristianca olsun... Vasil!

Kimsey karşı bişey deyämedi.

Popazlar serpip vaatiz ettilär hepisini. Eni adlar koydular taa çoyuna... Ama kim istämedi, kaldılar eski adlarlan. Vaatizlik tuttu avşamadan. Eni adlar türü-türü, biri birindän taa fasıl gelerlär bu eni hristiannara: Kiril, Boris, Peter, Teodor, Atanas, Hristo, Dimiter, Alex, Kostadin, Yordan...

Sonunda popazlar hem onnarın yardımcıları gözäl duvalar çaldılar da onnarın taa büyü çıktı nasaatlan:

-Şindi sonra siz hepiniz hristiansınız artık, Teos inancıları! Şindi kruçallar düşmer sizinnän düyüşsünnär, onnar sizinnän kardaştır zerä, Hristosun adında; onnara günäh olur. Boji dä bunu brakmaz!

Hepisi sesledi susulu, inanıklı.

Salt Araslan-Bey düşünärdi, nezaman hem neredän o "İsus kardaşları" onnarın üstünä...

Vaatiz etmeklär bitti. İnsan ama hep onnar şindilikti...

Bu zaman ama biri getirer Beya haber, ani bizans kruçalları yaklaşarmışlar Devlet Kırına, hem ani çoklukmuşlar, aar silähliymişlar!

Hemen hep bu zaman biri başka heber getirdi, ani yardım da gelmiş bolgarlardan hem valahlardan.

-Belli, Devlet Kırında karşı edecez duşmanı. Orada da düyüşü onnara verecez! – çetin kestirdi Araslan-Bey da sıkıttı beygirini Devlet Kırına doğru.

* * *

Devlet kırı. İki asker karşı karşıya üç ok atımı kadar yakın durär. Hepisi hazır büyük düyüşä.

Hava açık, güneşli, sansın hiç istämer ölümük olsun... Ama yok näpsin: o olsun lâzım... mutlak bün olsun! Pek hazırdır zerä hepsi.

Araslan-Bey adetçä askerlerini sıralär, bitki kerä paylaşırär, kim, ne cenk izmetini götürecez.

Aynä dä bir atlı asker bölümünnän hazır kin çıkarmağa duşmandan kardaşı için, yurtluğu için!

Midor, kruçalların eni başaskerbaşı, kararladı eni taktika Araslan-Beya karşı açık kırdä, diyil bayırlarda, düyüşü götürsün, çıkarıp hepisini legionnarını bu Kira, neredä o vardı gezdiiyi hem erleri bilärdi. Saklıdan da o

tutār Araslan-Beyä bir tuzak – bir-birä düyüş – o ihtiyarı o enseyecek. Ama o da kuşkulu, kendindä diyil, umudu kırık.

Bazileus kendisi geri dönmediydi, izin yollamıştı, ki Midor bitirsin burada cengi ne kadar taa tez.

"Tez" kolay demäğä...

Ama onda kruçal kini çok, o düyüşecek enseyincä, tepeleyincä hepisini bu yabannarı!

Araslan-Bey umut koyār ilin atlı askerinä, onun manevralığına; umut koyār arkannan işleyän askercilerinä kruçalların aar güdelerini kolay aktaran... kalan da askercilerin gırgınniyinä.

-Biz yurtluğumuzu koruyarız!

Sundubay da oğullarınnan burada, ön sırada.

Midor dalgalanār, üräyı sık düyüler. Atlı biyaz beygirindä o bir baştan öbür başa gezer, erindä duramār.

Aynä dä buradan görer o inat Midorun hazırlığına tepelesin kendi senselelerini. O dayanamār.

-Bey-boba, koy beni askeri götüreyim ona karşı.

Araslan görer, ani kızı yanık üreklän, ama hep taa sever, pek sever o çocuğu.

-Kızım, sän onu seversin, nänı hızlanarsın?

-Yok, sevmerim! O duşman!

-Brakamam, kızım bunu yapasın!

Aynä geri çekiler gücenik. Düyüş çeketsin bekler. Ne-sä ama niyedinä koydu.

Tä Midor özengelerä ansızdan kalktı.

-Bekim bir-birä düyüşä çıkacan, sakallı ayı, Araslan? Böylä düyüş artık sizin adetinizdir. Bän kayılımlı!

-Elbet, bu bizim adetimizdir! – baardı Araslan-Bey.

Ama yetiştirämedi Bey beygirini çevirsin, nicä Aynä lüzgär gibi sildi-geçti onun yanından beygirindä atlı, da çıktı ortaya Midora karşı. O birdän urdu Midorun üstünä. Hepisi şaş kaldı.

-Korun ahmak hem inat oğlan! Yurtluk satıcısı! – Yavaş dedi Aynä da urdu kılıcınnan Midorun kalkanına.

Midor, semeli kalıp Aynenin bu çıkışından, bilmer napsın – düyüşün mü, korunsun mu.

-Öldür beni, satıcı, zerä bän seni öldürecäm! – baarär Aynä da düyüşer, akıldan çıkmış. – Sän oğulunu görmeyecän, hayın! – hepurarak çekişer Aynä, Midor salt korunār, sakınār yaralamasın kızı.

-Oğulumu...? salt yetiştirdi desin Midor da duydu, ani güüsü tutuşār, başı döner, kuvedi kaybeler...

Aynä saplamıştı onu mızraklan derin hem ansızdan.

Midor düştü beygirdän, serildi erä. Aynä tez indi beygirindän, acıdan bilmer napsın, o istämer ölsün Midor, bu "duşman"... da tez bir nişan gösterer beygirinä, o diz çöker, Aynä kaldırār ölü Midoru beygirä da çıkarār onu düyüş kırından dışarı.

Araslan-Bey sarsalanmıştı böyle ansızlı oluştan. Ama vakidi kaybetmeyip, o hızlandırdı askerlerini kruçalların üstünä, angıları öylä dä kaybetmişlär kendilerini. Büyük düyüş gider karmakarışık, diyil cenk sıralıklarına görä. Kruçalları gagoğuzlar kıyârlar bir taraftan, bolgarlar başka taraftan, valahlar da bir taraftan. Kruçallar panikada, kaçan-kaçan olârlar – yurtluk koruyucuları kovalârlar onnarı kendi toprağından, nicä uslu çobannar kovalârlar arsız yabancıları koyunnardan.

"Karbonum Terra" olmadı onnarın kapılması – dedi Araslan-Bey, koyarak kılıcını kinasına. –"Şükür, ensedik!"

Gagoğuz askerleri çekilerlär kendi taburlarına.

...Devlet Kırı boş kaldı, sus oldu... Sade Aynä, yalnız, gömmüştü Midoru Ana Toprağına, ayakça durâr onun tazä mezarının yanında... Derin üüsek acısınnan hem yaşlar gözlerindä yavaş seslän deyer:

-Ana toprağım, prostet onu...

* * *

Çok vakit anardı insan hem komşu da halklar o Devlet Kırındaki düyüşü, nânda senselä birleşik, komşuların da yardımınnan, Araslan-Beyin komandası altında, ensediye artık kavi hem fena, kapıcı duşmanı, niceydi bizans latin kruçalları, kurtarıp serbestliyini.

Araslan-Bey, kâmil askerbaşı, az kuvetlârlän, ama becermeklän hem girginniklän çok kerä büyük kuvetleri ensärdi.

Geçtiydi yıllar. Devlet yaşamaktaydı, raatlık aralığı gidärdi. Devlet-beylik kavileşärdi. Ama Araslan-Bey şansora artık yoktu. Geçindiye ihtiyarlıktan ilkyazın 1252 yılda. Onu aaladıydı bütün yurtluk, nicä bir iyi bobayı. Ölüm patında bey demişti: "Koruyasınız bu yurtluğı. Eni zanaatları buralarda gibi kullanasınız. Ama eski adetleri dä, dedä zanaatlarını da unutmayasınız. Soy-kardaşlarlan, selçuk oğuzlarlan birleşäsiniz, senselä birliyi tutasınız. Başka türlü sürtämäzsiniz. Beylik-beyi olsun Vasil, benim sevgili hem becerikli torunum... Ama onun yaşları yetişincä, beyliyi Aynä götürsün. Vasil artık gagoğuz büyer, onda umudum büyüktür! Ayneyä yardımcı beş devlet adamı olsun. ordu-başasker başı Urgun-bey, fikirci Bekdez, mitropolit Ayozos hem iki dä çiftçilerdän..."

Kimsey karşı olmadı bu büyük devlet adımının hem askercinin istediğinä.

Aynä-bey-hanum.

Makar ani Aynä biraz şüpele, korkâr kuvedü almağa, o çetin tutundu beyliğı götürmägä, şansora ergen, ama gözâl karı, genç taa, kıvrak boylu, bir haliz padişah-hanum! Temelcä o dayanâr Araslan-Beyin, unudulmaz bobasının tarafçılarına. Var ama karşıcılar da. Zorluk, kahr çektikleri, yaşamak dalgaları yaptılar onu pekçä sert hem kıyak. Ölüm gibi yok gözü duşmannara, yurtluk ona en paalıdır. Bobasının tradiyiaları için hem yurtluğun interesleri için çetin durâr, bişeyä verilmer.

Kimi beylər ama başlırlar seslāmāmāğā, insanı ziyetlemāğā, soymāğā savaşıp sırasızlık yapmağā devlettä. Ayneyä böyleleri zorluktu.

Nicä dä olsa, o kaviydi ruhunda, çetin tutär kendisini.

Çok kerä aklısına getirer geçmişleri: bayırlar arasında düyüşü, Midorun yaralanmasını, nicä sevmişti... nicä öldürmüştü onu... mezarını dolaşıp, angısı hep o düyüş kırında bulunardı...

Kruçallar şindilik raatsızlamārlar, zerä onnarın kendilerinin halı zordu: Ana-Doluda selçuk sultanı Alaedin Keykubad 1 hep taa sık hızlandırır ordularını bizans kasabalarının üstünä, zapeder teritoria teritoriya ardına, kaydırıp bizans kuvetlerini o Küçük Asia (ortadoğu) yarıadasından. Burada da, Balkannarda, bolgarlar çetin karşı durārlar onnara, kurtararak topraklarını; kendi latin İmparatorluğu içindä raatlık yok – feodallağā karşı kalkıntılar bitmerlär.

Hepisi bu işlär, durumnar kolaylık vererlär Ayneyä kaviletsin işleri kendi beyliğindä, kendi dä kuvedini, kaldırmağā eni kliselär, çaarıp yabancı da ustaları, butakım kaviledip eni dini gagoğuzların arasında.

Yok laf, bizans popazlarından başka, buralara hep gelir bolgar popazları da, savaşarak çekmāğā gagoğuzları grek klisesinin tarafına.

Aynä çok çalışır kaviletmāğā hayvancılığı alış-verişlik için başka devletlärän, hem dä çiftçiliği, balıkçılığı, alış-verişliği, ustalıkları, üretimniyi kliselerdä hem manastırlarda...

Ama ona kolay diyil karşıcıların tarafından, angıları savaşırlar ilişmāğā devlet gelirlerinä hem kuvedinä. Onnar kin toplārlar Ayneyä hem Vasil-Zadeyä karşı, türlü düşmannık fikirlerini insan arasında gezdirerlär...

-Neçin bizdä karı bey bulunär?

-Hem oğulu da, düşman yavrusu?

-Bizan-kruçal köpek kanı! – baarişär onnar aralarında, ama açıktā karşılığı göstermāğā korkārlar.

Aynä ama, onnarı bilir da göz-kulak durär, kimisini cezalär...Ondan ama pay tutär en çoyu, elbet.

Ama hep tä, canı onun usuluğu bulamär. O alatlär görsün Vasil oğulunu beylik beyi – kavi bey,hem kestirilsin her bir annaşmamaklar, boş laflar hem düşmannıklar! Böylä fikirlär kızardārlar onun gözäl yanaklarını, nicä gül yalını, da o olär artık gözäl!

Kendi yaşaması onun gider yalnızıklı – başka sevdaya onun ürāğā kitli, onda heptänä Midor kaldı. Var onun sevdasını isteyännär, ama...

Taa iki yıl lāzım beklesin Aynä, ki Vasilin yılları gelsin bey olmağā.

-Allahım, vakit ne zor geçer!

Şindi Vasil bolgar tarın yanında bulunär - üğrener, sınaşär önderliği çalınmarına hem askerlik strategiasını da alär.

Vasil gözäl bir genç, levent, balabancä bir cigit – çok taraftan anasına benzer, ama kaşları hem kertikli çenesi bobasının, Midorun. Bolgar prinşesaların biri, Tvetana, heptän kaybetmişti can raatlığını, ona bir fasıl duygu güüsünü yısıdär. Sevda mı? Elbet. Ye Vasil? O da, o kıza düşüner gecelerdä... üürenmek tä aar gelmāğā başlamıştı...

Aynä seslemişti oğulunun arzusunu da raatsızlanmıştı. "Yok, Vasili evä alayım lâzım", - düşündü o ansızdan.

-Vasil,ayolum, dayanalım, şindi vakıdı diyildir.

-Bän ama dayanmam, ana...

-Hem onun duygularını denemäęä lâzım... ye o aldanırsa? Sän dä genä? Siz artık gençeciksiniz...Ye şar, bobası?

-Anam, biz evlenecez monastırda, orada da yaşayacaz.... bu kabaatsız iştir, ayozlu... klisä kanununa görä bizä kimsey ilişmeyecek!

-Yok! Sän ne, beyliktän atılmağa mı düşünersin? Bän bunu brakamam!

Latin İmperiasının düşmesi VIII.Mihail Paleolog

Bizanslı Latin İmperiası gittikçä dikiřlerindän çıtırdardı, nicä bir laf vardır.

1261-ci yıldı, İlkyazın **Nikeya** provinsiyasının Mihail Paleolog kruçalılara karşı kalktı, da onnarı devirip, Bizans İmperiasını erinä koydu, kendisi dä imparator oldu – VIII.Mihail Paleolog. Bu Latin İmperiasından kurtulup, komşu halklar da ilincä soludular.

Mihail Paleolog bir eski kavi hanedan-dinastiadan çekilärdi – tamah, pek şalvir hem dä hain bir minnetti – alıp-satırdı kimi dä olsa hiç bir kahırsız. Ama sade řalvirliklän.

VIII.Mihail Paleolg o saat, nicä düşärdi diplomatiada, hepsinä padişahlıklara haber yolladı, ki dostluk hem iyi komşuluk tutmağa ister, diplomatları hem başka da misialarını birädän hepsini diyştirdi. Ama, şiret, Vasil-beyi dä unutmadı: haber ona da yolladı, misiasını da yolladı yapınma iyisözlän.

Bu takım, o sansın hepisinnän işleri erleştirdiydi. Ye, ama padişahlığın içindä ne olardı? Yoktu kusura bakmağa – şunu-bunu, öylä kimi ilin eniliklär tutturduydu da insanı aurttuydu...

Üzdä bulunan işleri erleřtirdiktän sonra, VIII.Mihail Paleolg aslı plannarını tamamnamağa başladı: "bolgarların işi zor, onnar birliktä diyil, annařamärlar, kendi aralarında kavgalı durumudur – onnarı pay edecek da kullanacäk – Çezar. Onnar ona vergi ödeyecekler, ne kadar onun canı isteyecek; selçukları da Küçük Asiada biri birinä hızlandırmağa lâzım da yufkalandırmağa; ama poyrazdaki oğuz gagoğuzlarını başka türlü kapatmaa var kolay – orada artık beylik yufka kendisini tutär o "bıyıksız" uşaklan bey olduğu ani; anası genç kadın, onunnan annaşmağa zor olmaz, dişidir artık...Onnara başka bey lâzımdır. Ne, o uşak bey mi? – Oraya kendi adamımızı koyuruz. Ama hep onnarın sesneselesindän, ki tatarların gelmesini durgutsunnar, soylarını üzerä...Selçuklar onnardan azetmerler, moğolların beterinä"

Bu sonunku fikirlär onun aklısına getirdilär, ani bir kalä külesindä zındanda kapalı üç oğuz kaçkını var, kalmış olannar taa kruçal bazileusundan, hem dä ani o „köpeklerdän" ona fayda var kolay olsun.

– Tez bana burayı o üç kaçkın oğuz beyleri getirilsin artık.

Tezdä onun önündä o kinci beyleri itirdilär. Onnar kapalı zındanda çokça durmuşlular da her bir umudu artık kaybetmiştilär.

– Bizi yok etmə, Üüsek padişah. Sän okadar kuvetliysin, sana kurtkuş ta bu dünyada iyilir, – tutnuk seslän bükülüp hem erdä mekleyerek beylerin taa arsız Hircan dedi.

– Sizä başka bir bey lâzımdır. Öylä diyil mi? – şalvir sırttı Paleolog.

– Senin bilgili doğrulundur, üüsek padişah, – mizledi beylär umutlanarak.

– Ama heptän başka.Yabancı, hısımsız hem dostsuz o toprakta. Sizinkilerä inan yoktur. Kendiniz dä gördünüz.

– Padişah, ama... – şaşırıp Hircan demäğä bişey denedi.

– Dedim, – kestirdi padişah. – Siz ama iyi halda kalasınız var kolay, eer o kabaklarınızda bare birär çekerdek varsa.

– O, kayılız, Üüsek padişahımız. Yapmağa ne lâzım ya?

– Karıştırmamağa, ama benim adamıma yardım etməyä. Onu bey koycaz.

– Onunnan biz bir olcaz, padişah. Tä emin. – akılısında heptän başkaya düşüneräk, sırttı Hircan da iyileräk, annısınnan taa erä diyidi.

– Lâzım olduğunda, sizi çaaracam. Şindi önümdän yok olunuz.

Kavi batal izmetçilär bunnarı enselerindän sert pançalarlan kavrayıp, bu sefer başka kapulardan çıkardılar, artık taa boşta erä, diyil zındana.

* * *

Küçük Asiadaki selçuk türkleri (oğuzları) hep taa çok parçalardılar evelki büyük hem kavi Selçuklu Devletini. Kendibaşına beyliklär, sultannıklar, uclar olardı. Sultannıkların biri Koniye Sultannığıdı (Koniye – eski İkonikum kasabası), angısının başında sultan bulunardı. XIII asirinin başlantılarından bu sultannık büyüdüdü, çok ilerlendiydi, her taraftan. Moğolların gelmesi Orta Asiadan, ama hem Giyâseddin sultanının 1243-tä çirkin ensenilmesi onu yufkalattı da o da bölgelerä pay olunmaya başladı, “uçlara”.

Koniye eni sultanı Alaeddin Keykubad zapt edämäzdi topraklarını sultanatlara, uçlara bölünmesindän. Beyliklerin birisindä sultanı II. İzeddin Keykâvus. Bu beyliynin işleri iyicä gidärdilär. Sultan da enercik hem becerikli bir adamdı, kendisi dä gözäldi, yarımnydı, diri hem yaşayışçı – haliz erkekti. Gözäl karılara suuk canını diyildi, kâr arsızdı, ama nicä kullansın kendisini onnarlan, çok iyi bilärdi, sevdalı nazlanmak, büyülemek, istediyni onnardan kazknmak onun artık becermesiydi. Başında saçlarına sade şindi „kraa" düşmesi başlamıştı, kısa kırkılydılar, bıyık taşıyardı, ama suratı her kerä traştı. O haliz dä ani gözäldi. Seyrek hanum onun ,önündä dayanabilärdi.

Başka taraftan, çetin fikirliydi, zenginliğe hem kuvedâ tamahtı, pek tâ kıyaktı, gırgindi artık, hem onun gırginniye taa tez başıbozukluğuna benzardı.

Şimdi o beydi, sultanı, şenni, sevdalı hem kuvvetli yaşamasını pek sevardı. Onun sultanat serayında konuşmak, şennenmek geceleri bitmâzdilär. Kâmil haremi olsun çok çalışardı – en gözellär, türlü senselâ, – hep izin inannı izmetçisine Kara-Harapa vermâğâ sevardı. Bu da uydurmayı, erleştirmeyi, haramnıktan da hepisini, ne lâzım hem nicâ lâzım Üüsek çorbacısına, pek becerardı.

II. İzeddin Keykâvus trona çıkarılmıştı sultan II. Geyaseddin Keyhüsrev öldüynän 1245 yılında. Kısa bir vakıttan sora, ama, devlet adamnarının arasında üstünnük düyüşleri başlamıştı. Sultan II. İzeddin Keykâvus bu işlər raatsızlığına atardı. Bu sırada moğollar ileri Anadoluya girärdilär da onun tronu sarsalanardı. Bu işleri pek incedän esaba bizans padişahı VIII. Mihail Paleolog alardı, artık isteyäräk ki hakoğuz devletinä kendi adamını koysun. Da kestirdi, ani Keykâvusa yardım etsin lâzımdır bu planı tamamnamak için.

II. İzeddinin aklısında da bu plan yokkan, o türlü-türlü esaplar yapıyı, ki tronu kaybetmesin. Böylä düşünmeklärlän buuşarak yatıkça geniş bir sofada gözäl bir bars derisinnän kaplı, kucayında da haremindän bir genç hem kıvrak boylu gözäl kıızı severäk, izmetçisi Kara-Harap, nicâ her zaman, peyda olmuştu haberlän.

– Aydınını hem kuvvetli bey, Bizans padişahının Paleologun yollanmış Teodos kabullük teklif eder.

– Beylik odasına onu kabul et. Bän şimdi gelirim, – dedi Keykâvus da, ateşli öpüp harem kızını, gitsin kolveriverdi, kendisi dä, tertiplenip, bizanslıyan buluşmağâ gitti. Beylik odasına o gırgin, kıvrak-levent hem çetin bakışınan giriverdi. Oturdu. Musafirä dä otursun buyuruş nişanını yaptı. Bizanslı da, beyi-sultanı iyilip-selemleyip, oturdu.

– Mihail padişahın saa-selemliyi nicedir? Bizim iyilmeklerimizi, dostluk hem tanımlık baaşışlerimizi ona verärsiniz.

– Mutlak, mutlak, üüsek sultanım, - bizanslı şalvir yalpaklı dedi.

– Şimdi, ne haber getirdiniz, söyleyiniz, şanlı yollanmış? Amanı diyildir hesabımca? – bey dä, ölçülü hem şiretli danıştı.

– Aydınını sultan, çok ömür yılları hem kuvet sizä. Haberim iyidir: Üüsek padişahımız Mihail Paleolog Sizin Aydınığınızla dostluk selemine yollayor, – bizans musafiri Teodos iyilip dedi.

– Padişaha hem Allaha teşükür. Biz de sade iyilik ve dostluk isteriz, – şüpele bey cuvabını verdi.

Bunnardan sora Keykâvus şamarlarını iki kerä urdu; taraf kapularından kadınalar hem haraplar çıkıverip emiş, içki hem tütün koydular da yok oldular. Girdi çalgıcılar. Dayreye urdular, surlaya üfledilär, kobuzlarda zelleri dattılar da ortaya oyuncu kızlar şennendirmek için sultanı hem musafiri çıktılar. Siyir artık gözäldi genç hem kıvrak boyların bükülmesindä, dönmesindä, göbek oynatmasında...

İkisi yalnız kalıp genä, bey-sultan, dayanamayıp annasın, neylän ama bu „miskin gävur“, uslu, ama şalvir sordu:

– Belki Üüsek padişahın bir zoru-bişeyi vardır?
– Var, Aydını bey, var, – tez fikirleyeyip, Teodos sinirci dedi. – Te o yaban gagoğuzları, ani hayın bolgarlarlan komşu bizim annıklarımıza, deniz boylarında bulunârlar, tatarlarlan birleşinnâr var kolay, bizâ dâ karşı kalksınnar...

– Ne halı o kircıların var ya?

– Aralarında annaşmak yok, bizâ sä bundan zarardır. Oraya çetin bir kol lâzımdır, sultanım, ki o yurtluğu kaviletsin. Topraklar zengin, malları çok hem gözâldir. Ama ne kızlar, ne kadınalar. – bizanslı Keykâvusun, nicâ deyerlâr, dooru göbeyinâ urdu.

– Bir çetin kol lâzımdır, deyersin? – yutkunarak dedi Keykâvus da oturayında enidân erleşti. – Dişilâr dâ uzgundur, deyersin? – bey gülmesinâ aktarıldı.

– Padişah ister, ki Siz, Şanlı bey, o çetin kol olasınız, o sırtmaçların üstünâ saabi, da varlıklı hem ahtlı yaşayıp kullanasınız o yurtluğu, – Teodos genâ dedi.

– Ben? – esaplayarak dedi bey, aklısında ama düşündü: "Acaba ne kuran ona o bilinir şalvir padişah hazırlamıştır? Ha-a, tronumu. Yok, olmaz."

– Padişah cuvabı şindi erindâ verâsiniz ister, – ekledi Teodos, annayıp, ani bey büküntüyâ düştü, atılsın da ama canı istemer.

– Ye bizden ne istenecektir? – Keykâvus genâ denedi.

– Olmayaklı iş: o erlerdâ bulunasınız hem padişaha inannık tutasınız, o kadar, – şalvir sırttı Teodos.

– Burada sultanığımı brakayım da oraya geçeyim?

– Mutlak, brakasınız da geçâsiniz.

– Yo-ok. Bu olamaz, efendim. Ben sultanatımdan atılmam, – sert dedi Keykâvus.

– Şanlı bey, sultan, böylâ cevaplan alatlamayınız.

– Dedim. Bu benim sonunku sözümdür, – taâ da çok şüpeylân, ani iyiliyâ bu diyildyr, kestirdi Keykâvus. – Saalıcaklan, efendim. Siz boştaysınız.

Sultanın avuç urmasına tez Kara-Harap buraya çıktı.

– Paalı musafiri geçiriniz. Bahşişleri az olmasın, erleştiriniz da atlılar onu Bizans annıklarına geçirip korusunnar.

Sultan II. İzeddin Keykâvus hızlı çıkıp-gitti, nicâ dâ geldiyydi.

Annik çizisindâ Teodosu tronu isteyân bir devlet adamı Muineddin Pervane bir bölük askerlân beklârdi, nicâ annaşılıyydı: eğer İzeddin kayıl olmarsa, zorlan onu devirsinnâr. Geçirân ama atlıları, aldadıp, kapadılar. Keykâvusun üstünâ ansızdan varsınnar lâzımdı, başka türlü onu devirmek zordu. Hem dâ, Biyans padişahı izin vermişti, ki Keykâvusa ölüm ilişmesin, ama kaçsın braksınnar, kurtulsun gibi. Kendisi Teodos annik çizisinin haliz o erinâ yollandı, nânı devirilmiş Kekâvusunu kovalasınnar annaşılıyydı.

Da tâ, Muineddin askerinnân, iki dâ yanaşık asker, Keykâvusun üstünâ gelerlâr, ama salt gecâ ilerlerlâr. Üçüncü gecâ, ansızdan çokluk

birdän üvüşüp, işleri kısıdan başardılar: Keykâvus, zoru görüp, bir saklı erdän kaçıp, kılıçtan "kurtuldu". Hem zenginniklerini dâ alsın, ne kadar da "etiştirdi", iki oğlunu da, bir bölük askerini dâ „alabildi“. „Deviricilär“ görüp, ani şansora "kaçabilir", ardına uzacıktan takıştilar da kovaladılar dooru o erä, nända onu „kurtarıcı“ Teodos beklärdi, ama „etiştirämedilär“ da geri döndülär.

Keykâvus, biraz ilinnenip, etişti da Bizans annık çizisini geçti, ona kimsey karşı çıkmadı. Sade ani kalenin ikinci aulunda onun önündä, „ansızdan rasgelä“, Teodos peyda oldu. Keykâvus ürktü, kurtulsun ondan hazırđı, ama görer, ani aul her taraftan bizans askercilerinnän dolardı..., yok ne yapısın, kıpıttıydı...Teodos ama ona yalpak danıştı:

– Bana padişah izinnediydi ki, geridooru bu kaleyi geçip-bakayım. Sizä, Aydınını sultan, çok teşükürüm, ani atlılarınız geçirdi da saalıklan etiştim. Hem dâ pek sevinerim, ani tã bana paalı musafir rasgeldiniz. Buyurunuz. Hey, aşçılar, tez sofraları.

– Sofralardan alırız, teşükür ediriz, – şüpele dedi Keykâvus, taa annayamayarak, ne olär.

Sofrada Keykâvus çok oturmadı, kalktı. Teodos ama onun her bir adımını gözlede.

– Buyur, sultan, gör maazaları şaraplarlan, – teklif etti Teodos, duyarak, ani Keykâvusun söylesin bişeyi var hem yapınarak, ani o kendisi bişey bilmer.

– Beladır, efendim. – dedi Keykâvus, bütün içi sarsalanarak. – Beni devirdilär...Kendi dostum, devlet adamım...Aldatmaklan, ansızdan, sen gitticeynen, dostum, ah...

– O, Teos, haliz ani bela. Büyük bela, – başını sallayarak yapındı Teodos.

– Ne yapayım?

– Teosa, Allaha teşükür, ani ölümdän kurtarmış. Ne yapasın, buluruz, beyim, yardım ediriz. Zerä yaşayasın lâzım, pek lâzım.

– Bilerim, dostum, hem yaşamayı seviyorum da, yaşamayı bileyörüm dâ...Ama böyle, bana ölüm daha iyidir. Ölmüşü ayıplık ziyetlemez...

– Hayırola, siz ne? Sizä padişahımız hatır tutmaktadır, amanda brakmaz. Olur kolay annadayım, yalvarayım da...?

– Padişaha? Ben kendim gidirim, danışırım, yardım etsin, sultanlığıımı hain satıcılarından kurtarmak üzere.

– Bekim öylä dâ olur, – Teodos ikiüzlü dedi, görüp, ani işi düzdü, nıcă lâzımdı.

Onnar maazalardan çıktılar.

Bir günnük dinnenmekten sora Konstantinopola alatladılar.

Yanına Keykâvus sade oolarını aldı, izmetçisini Kara-Harapı bir dâ beş-altı da atlı. Askerleri hem arabaları varlıklarinnan braktı bir asker başına, braktı, ki, Teodosun fikirinä görä, Kara Denizin boyunda bir kaleyə çekilsinnär da orada onu beklesinnär. Onnarı oraya Teodosun birkaç atlısı götürüp-geçirecek. Bu manevra da ileri kuruluydu – onnarı o kaledä şindän

artık beklärdilär. Burada kalmak, Keykâvusun esabınca, düşmer, zerä kardaşı üstünä ursun var kolay hem varlıklarını kapsın...

Konstantınopol, o „bütün Dünya kasabası“, bu ilk selçuk beyini sultanını onun içinä girän Keykâvus, hem sabaa güneşinnän serayların renkli şişä pençerelerindä, hem soborların yalabık altın kubeylerindä, hem dä fasıl şamatalı gözäl sokaklarınnan karşıladı. Makar ani bu masalda gibi kasabayı soyup-bozgunnadıydı Kruçalı Sefer hem çaarılmadık musafirlär, bu eski Tarigrad hep gözäldi, monumentaldı hem zengindi. Keykâvusun hışım gözleri etiştirämezdilär hepsinä bakmağa, zerä genç grek gözäl karılarını da kaçırılmazdı, açan onnar kurumnu uz gidärdilär sokakça. Onnarın ufak adımcıkları, kıvrak boyları, aşaa dooru bakışları, ani hiç bir kıpıma da kaldırılmazdılar, ki onun arsız havezli bakışınnan bare bir çakıma karşı gelsinnär – hepsi bunnar onun erkek üfkesini çıkardärlar...Ama ileri gitmek lâzımdı.

Padişaa serayları da o kadaradan bu selçuk yarıallahı şaşırtardılar, ani o bilmäzdi, neyä ilkin baksın; "Hiç eşiklerinä dä basmayasın, Allah korusun." – düşünärdi Keykâvus. Oraya ama girmek lâzımdı, pek lâzımdı...

VIII.Mihail Paleolog bu Anadoludan musafiri çok bekletmedi. Sevinmek yapınmasınnan kabul etti.

Keykâvus, öylä, belli olmaz, bu „hepsindän büyük" padişahı ürener, bu çok kâmil serayların çorbacısını: balaban diyil, bişeylän dä ayırı diyil, sade ani artık tantanalı giyimnerinnän, donanmışlarınnan; o ama biler artık, ani yufka, ama büyük kuvetli adamcık fikirliydi hem şiret şalviriydi; erkeklik üzerinä Keykâvus osaat düzdü, ani bu adamcık onun yanında bişey etmüz, olmalı bişey "yapamazdı" da, duyup kendisini bir Antik grek allahlığı gibi onun önündä. Hem bilärdi Keykâvus, ani padişaa-hanumu gözälmiş hem havezli bir insanmış.

VIII.Mihail Paleolog da bu sultanı çoktan artık biler. Şindi ama, taa bir kerä o bunu padişaa-hanumun bakışından annadı, angısını o incä şiretliğinnän esap aldı.

Keykâvus ta, ani o haliz erkekti, karıların istediğidi, taa bir kerä annadı, "benim olacak", – birdän dä düşündü o. Karıları o duyardı, bir iplicâyädän, nicä deyerlär.

– Geri çekmägä, beyim, yok, – doorudan onu imparator aldı. – Sade ileri, Karbonum Terraya, Gagoğuz Beyliyinä. Kayılsın, esaplaırım, çünkü üüsek padişaaalığıma bastın. Orada kendi beyliğini kurasın, uc, nicä sizdä geçer. Bu sana, sultan, baaşıştır.

– Bän artık...Üüsek padişah, yalvaracam, ki bir büyük iyilik yapasınız

– benim sultanğıımı bana...

– Kısmetsiz selçuk, – hırlandı Paleolog da bir kıpıma o Keykâvusa bir dev gibi göründü. – Ki sän dä beni raat yaşayım brakmayasın? Orasını sän unut, bitmişinä. Selçukları biz artık kaldırmayacaz. Onnarı yok edecez.

Esaplârim, ki sän, evsiz minnet, tronsuz kalan, taa iyidir yabancı erdâ çorbacı olasin, ne kadar kendi erindâ bişey olmayasın hem her kerâ bıçak arkanda kendi soylarının arasında. Bän artık seni, bir dilenciye, benim voyvodam, pont despotu koyayım isterim o yabannarın üstünâ, zerâ başlarını kaldırlar. Sän sä taa düşünmekteysin. Ha, ha, ha...

Keykâvus bişey deyâmedi, annayarak, ani padişahın istediğini o bükâmeyecek hem ani kendisi dâ bu seraydan çıkamasın var kolay. Hep o saat Keykâvus padişah-hanuma da düşündü, ki o onun bir koruyucusu olur o yabancı erlerdâ, zerâ „o mutlak bir havez ateşidir” hem zerâ beendi onu da onun ayaklarında olacak.

– Te, islâ, benim sultancığım, akıllıdır kayıllığın, – sansın bitmişinâ kararladı padişah da Keykâvusa o genâ hep o adamcık göründü, ani o artık gözâl peri padişah-hanumun yanında oturardı. Başka taraftan da, ona ayırmağa yoktu ne.

Padişah ona yardım hem flota da adadı.

Serayda büyük ikramnar Keykâvusun hatırına oldu. Bu sultan her türlü taa da pek padişah-hanuma kendisini beendirsın savaştı..., genâ düşünüp, ani ondan ona fayda olacak...hertürlü fayda...

Yatmağa musafiri hep serayda erleştirdilär, nicâ üüsek musafiri.

Keykâvusun kafası o çok fikirleri, düşünmekleri, ani uvuldardılar karmakarışık, alamazdı...içi doluydu...güüsleri dâ şişârdi o çok duygulardan, ahtlardan hem dalgalanmaktan. Onu korku da tutardı sansın, makar ani, adetçâ o korkusuz adamdı. Bunnarın da arasında ama düşünürdü dâ, nicâ taa becerikli etişecek hem indirilecek o kırcıların üstünâ, nicâ kuvedi kavrayacak, sultannık kuracak...elbetki kendi faydasına..., nicâ dâ kendi yaşamasını o „yabannarın” arasında erleştirecek...

Konuşmaktan ileri padişah o üç kaçkın beyleri ona gösterdiydi, angıları kuvedi almağa yardım edeceklär. Arsız hem hayın Hırcan o saat Keykâvusa erindâ izmet etsin amin dâ etti.

Şindi, yatarkan, hepsi bu işlär her taraftan onu dartardılar. Uyku hiç tutmazdı. Bir dâ, aklısı durgunup, sansın hepisini bir tarafafa sakladı da darsığın duygularına salt padişah-hanumu getirdi, o allahlı karıyı, da birdän o borannı düşünmeklär sendilär, canına tatlı havezlär doldular. „Ah, ne karı. Bakışları kızdırdılar beni tatlı duygularlan...ama da ne ateşli ahtı vardır...Nändaysın, tatlı karı?”

Keykâvus, ki taa islâ görsün o karı güüdesini, onun kucağında duymasına verilsin...”Ah, dayanamam. Neçin bän dayanırım? Ne...Padişah ama, nicâ görüner, bir yapamaz kocadır, suuk, erkek ateşi yok...nändan olsun ya? Ah, bän onun erinä...”.

Böylâ tatlı ziyetlenärkän duygularınnan, düşünmeklerinnän, o hiç tä duymadı, nicâ onun yanında peyda olmuştu karannık içindâ bir kıvrak gölgâ. O birdän düzdü, ani bu o, yanar karı, padişah-hanum. Da fırladı. Ama bir sıcak elcâz, onun yanar başına diyiyip, durguttu onu, da o beklenän karı onun yanına ilin oturdu, iyilip haşlak hem havezlendirici kokulu soluğunnan onun üstünâ. Keykâvusun erkek kuvetli kolları bu gölgenin incâ hem

yımışak belini birdän kavradı da onun tutuşuk güüslerini kendisinä sıkıp, onnarın aazları bireri geldilär çoktan darsık isteyiřlän hem yanık havezlän...

– Sän bir şeytansın, selçuk sultan, – padişah karı onun kucağında birdän yımışadı.

– şeytanı Sän uyandırdın, dellerttin benim içimdä, padişah-hanum, – Keykâvus karının kulağına yavaş dedi, bileräk, ani karı kulağınannan da sever.

Bu seray gecesindä Kezkâvus taa bir kerä üstünnän tanıdı, ani karılar onun erkekliyini sevmesinnär yok nasıl, kâr bizans padişah-hanumu da olsalar...

Deniz boyundakı bir bizans portuna, nändan lâzımdı gagoğuzların üstünä yollansın, Keykâvusı pek saklılıkıan bir gemicik getirdi. Buradan řindän sora onu ayırılmaz Teodos iki adamınnan geçirer. Hep onnarın iki dä o kaçkın beylerdän giderlär. Hircin kuruda ileri yollanmıştı, ki başka beylärlän Keykâvusı inannı karşı etmäğä hazırlasın hem Devlet-Kaledä gagouzların üstünä kuvedi almak için hazırlamağä.

– Siz benim gözüm hem kulağım Keykâvusun arkasında olacanız, – Teodosa bir saklı lafınnan padişah demişti.

O yabancı boylara gitmäğä hepsi hazırđı: asker dä, silâhlı gemilär dä – dokuz tane. Keykâvus bir gemisindä oollarını, varlıklarını, inan da yardımcılarını, hepsini görän hem duyan Kara Harapın kolu altında, angısı bir dä haremcik çorbacısına deyni alsın unutmamıştı.

Da te, o dokuz saklı gemi deniz genişliyinä çıkıp, fena niyetlän o boylara dooruldu, nändä onnarı kimsey beklemäzdi...

Bey serayında raatsızlık. VIII. Mihail Paleologun tronuna oturduğı için hem Latin İmperiasının yıkıladığı için haberlär, bir taraftan sevindirärdilär. Başka taraftan ama pek kuřkularđılar. Bekdez dede Paleologun sinirciliyini bilärdi, hem ona laflar, ani ne hayırsız planları varmış bu Oguz devletinin üstünä dä etiřmiřtilär. Bunnarı Vasil-bey dä, bey-ana da Aynä bilsinnär lâzım. Unutmamağä o kaçan karşıcıları, Hircinnarı, angılarını, şindi mutlak kullanır o eni kotarılmış hem tamah bizans padişahı, makar ani o padişahlığın şindi ancak gölgesi kalkmıştı, zerä onu o krucallar heptäninä soymuştular hem yakmıştılar. Aynä pek kuşkuydu; oolu tronda taa diyildi, duşmannar sa ona karşıydılar.

1261 yılının ilkiyazı gidärdi. Bekdezin dediyinä görä, hakoğuzlara, angılarına řindänsora „gagoğuz“ da deyärdilär hızlı lafetmektä, candan da hazırlanmağä lâzımdı. Bunu bir hram-klisedä yapmağä taa iyi olurdu. Dooru ama, ani şamanist büyükleri taa kendi adetlerini tutardılar. Beylik başı Aynä-bey-hanum hristiyanların, bunnarın da inannarını hatırlasın lâzımdı.

Hramın önündä insan çokluktu. Hramın önüncü duvarında dooru tradişialı adamnar, aksakallardı.

– Artık, nedir, hakoğuzlar-gagoğuzlar, bizä vakıttır. Tä, biz, aksakallar, bu pek eski duvarların önündä otururuz hem fikir kurarız: bizim angı dedemiz

senselemizä ad vermiş? Gerili yaylan, hızlı uçan oklan erä sermiş mi o düşmanı? Osa düşmanın uzun hem sivri uçlu mızrağa mı onu ensemişti? – en ihtiyarı söyler.

– Siz, gagouzlar, şindidän bir raatsız çaga girersiniz. Siz dä, sizin evladboylarınız da ömürünä yaşayacaksınız, eğer satmarsanız bizim ayozlu, eski oğuz dilimizi, angısını biz sizä brakırız hramın önündä, – nasaatladı başka bir aksakal.

– Ama ya, aksakallar, – Sundubay Nikola lafa girer, – kim bizdän ileri bu yurtluğu bu deniz yaban boylarında yaşandırmış?

- Iskitlär, sora eski türk bulgarları Azak kırlarından Asparuh hannan gelennär, – gümbürdedi en büyük aksakal.

- Ye, buyılkı amannarı kim bizim üstümüzä saldırdı? Hayvannar kaybeldi, insan kaybeldi su basmasından, taşkınnğından, – hoşsuzlanardı Sundubay.

- Fena ruhlar üstümüzä amanı saldırdılar, kendi üfkelerini, - korkutmağa alatları şaman.

-“Bir Tangri”, unuttunuz, allahlığı, inansızlar. “O, Tangri,” baaşla, - gökâ ellerini kaldırıp dedi şaman.

Insana biröz fasıl gelmişti.

Bu zaman fikirci Bekdez peyda olär, küçük svitasınnan.

- Sesleyin, gagouzlar. Siz, kâmil hakoğuzlar. Tä nicä Allahlığın gözlerinin şılması, padişah bey, hanum Aynä, rahmetli Araslanın kızı, bizä kendisini gösterer. Tez aşığı düşünüz ona hepisiniz, bir gibi Aynä padişah - hanumuzu hatırlayınız.

Beklemektä hepsi Ayneyi karşı etmek sevinmesindän aydınnandı.

Da tä, peyda olär bey-hanum Aynä oolunnan, Vasil-zadeylän, barabar hem dä büyük beylik svitasınnan. Karamsı koyu renklärlän giyimni, genuz ipek dokumalarından, Kırimdan-kıvrak hem tazä, nicä ilerdän, mavi gözlärlän kara uzun kirpikleri altında.

- O, selem Sana, Aynä, gagouzların padişah-hanumu, büyük Araslan beyin kızı, hatunumuz bizim, – nicä ani ürenikmiş masus nasaatlan aksakallar hepsi birdän danışıp, selemnedilär, – bizä cuvap ver: angı dinä inansın, sän mutlumuz bizim? Hem kim o amannarı, üstümüzä getirdi?

- Siz, şanlı insannar, senselemizin bizim. Göçücü olmuşları. O, inan bizim büyük dedelerimizin, oğuzların, istemi Kağanın, Oldan-Batırın inanıydı – şanlı adamnarının, oğuz senselemizin hem hakoğuzların bizim. Biz ondan atılmäriz, sade enileriz onu taa üüsek annamaklan; Bir allahlığı Tangriyä eni hramnarda, eni rituallar... şüpelenmeyiniz, insanım benim, satılmak hem satmak burada yoktur hem olsun da lâzım diyil, nicä bizä benim büyük bobam Araslan-bey nasaat braktı, verip bizä inan eni adlan sade hristiannık, Tangri allahlığın oolunnan İsus Hristoslan, angısı canını verdi, insanı kurtardı kendisini Stavroya gerdirmesinnän.

- Dooru söylersin, Şanlı padişaa-hanum. Sayılär, sän bizim eni – eski dindeysin. Uurlar sana olsun!

- Geldim, ama, bän sizä, raat yataklarımı brakıp, zerä aar düşünmelär beni buvärler... Açık olacam sizinnän, dostlarım benim: o amannarı

günahlarımız bizim üstümüzä getirdilär. O, ama diyil sade onnarı. Bizim yurtluğumuzu taa bir nesoy – sa aman kollär, angısını taa bilämerim. O, Tangri, nesoy – sa önce duygu beni raatsızlar...Geçen gecedän beri hatalı şüpelär bana yabancı diyildir, bak oolum duuma benim bey-zade Vasil, büyük Araslan beyin torunu, nasaata görä, ani ona onun o büyük dedesi, Tangri onun canını raatlasın, hem bizim çok sevgeli baş – beyimiz hem koruyucumuz, brakmıştı, ki bu toprağlamızın, beyliyimizin tronuna gelsin. Ama bobamın hem yurtluğumuzun duşmannarı Hircinnar hem onnarın ortakları zarara düşünerlär. Onnarı şindi bizä karşı Bizansın eni imperatoru kullanacaktır.

- Sizin Üüsekleriniz, hatunumuz sän bizim, kahırılanmayınız, raatsızlanmayınız, gözelimiz sän bizim, büyük Araslanın kızı sän. Var bizim gagouz yurtluğumuzda kıymetli adamnar da, dooruluktu da, hem askerlär dä girgin var, angılarını bizim kâmil asker başımız Araslan-bey terbiyetmişti, korkulu kruçalları ensedikleri – hepsi amanın önündä bir gibi kalkırlar. Vasil-zade baş-beyimiz, mutlak, olur, - dedi sözünü ihtiyär Bekdez.

Da Aynä vakıtsız aldı oğulun öğrenmektän da kapadı onu beylik serayına. Tez topladı "Beylik beşliyini" da kararladılar bey seçimini yapmağa.

Hramın önü dolu insan. Her taraftan geldi hepsi, hazır baş-beyi ayırmağa. Laf, baarışmalık – uuldär bütün o Kır. Burada Sundubay senseleleri dä: ilk Sundubayın oolunun oolu şindi Nikola hem bunun iki delikannı çocukları Tanas hem Radi, hem hepsi hısımnarı erkeklär tarafından, kırkın üstünä kişi, ufarak, ama hızlı, keskin beygirlerindä atlı topluşun ortalığında durärlar.

- İşiderim, kimi beylär rahmetli Araslan – beyin izininä karşıymışlar, - komşusuna sivri sesinnän dedi hergeleci Nikola Sundubay, şindänsora o da yaşta adam, suratı elleri gün sicağanda hem hayvan gütmesi lüzgerlerindän heptän yanık.

- Duşmannar.- sıkı dedi oolu Tanas.

- Vasili ayıracaz! – taa da sivri seslän baardı Nikola Sundubay.

- Vasili! Vasili! – toplanmışların çoyu birdän baardı. O baş-bey olsun.

Araslan-beyin hatırına!

- Olmaz! – baardı birkaçı. – O duşman kanıdır!

- O bizimdir! Bizimdir! O olacak beylik - bey!

Da burada bir şamata başlandı, baarış, kavga o karşıcıların üstünä, ani biri birini paralayacaklar.

- Ya, kestirin! – batal seslän onnarı baş-askerbaş Urgan.

durguduverdi. – Şindi "trona oturtmak" çekedir!

Buraya aksakallar mahsus giyimni, şamannar, popazlar tertiplerinnän gelerlär, devlet adamnarı, Aynä bey-hanum hem Vasil-zade da durgunärlar. İnsan uslu bakär, bekler.

- İnsan, oğuz, hak-oğuz senselesil! – Aynä dalgalı danışmağa çeketti.

- Siz çok kıymetli baş-beyimizi, benim büyük babamı Araslan-beyi hatırladınız.

- Hatırlayacaz da bitkisiz, nicä kavi Günü Göklerdä! – baardı baş asker – başı Urgan. – Aslı mı?

- Aslı! Aslı! Gümbürdedi o Devlet Kırı.

- Vasil-zade baş beyimiz olsun, kailiz mi?

- Kayılız! Kayılız! – genä o meydannar taa da gümbürdedi.

- Biz ama kayıl diyoruz! – bir taraftan birkaç ses işidildi hem esap alayndı, nicä bir çetecik atlı bey, insannarınnan bu kırı brakıp, başka uurlara kinni yollandılar.

- Baş-bey Vasil ayırıldı, da okadar! – kestirdi baş-askerbaşı Urgan. – Ko yaşasın eni baş-beyimiz Vasil I - nci!

- Yaşasın! – bütün Devlet Kırı günä karşı kaldırılmış kılıçlaran yalabıdı.

- Çok yıllara!

- Çok yıllara! – kılıçlar cıngırdadı sevinmeklän.

- O, büyük Araslan-beyä kıymetli olan, kâmil dedesinä!

- Kıymetli - !

- Bizim büyük eski dedelerimizin ensenmüz Kılıcını taşımağa kıymetli!

- Kıymetli - !

- Ko yardım etsin ona Bütünkuvetli Teos hem Tanğrının ruhu!

- Yardım etsinnär! – durmamayınca baardı meydan.

Aynä Vasilin belinä tez baaladı raametli Araslan-beyin Kılıcını – baş beyliği nişanını, devlet kuvedi nişanını, da taa şindi biraz ilin o dalgalı hem kuşkulu canına geldi. Yaşları gözlerindä dolu, bu çok raatsız kariyı, anayı da, taa da gözäl hem çetin yapardılar, sevinmeliyi artık büyüktü.

- Üşek Allahlıklar seni iyisözlesinnär, baş-bey. Oğuz-hanın kılıcı, angısını eldän elä taşıdı İstemi-kağan, Oldan-Batır, Araslan-bey, senin dä elindä titirämesin! Emin et!

- Emin ederim! - diz çöküp, büyük inannan deyer Vasil-bey. – Hem emin ederim, yaşamamı acımayım yurtluğumuz için! Emin ederim rahmetli Büyük dedemä Araslan-beyä! Hepisinä Büyük Oğuz-göktürk dedelerimizä! Allahlıkların önündä emin ederim!

Aynä sileräk yaşlarını hızlı çıkär seraya dooru svitasınnan.

Kır uuldär hem sevinç baarmaklarından eni baş beyin hatırına.

- Urgan-bey, ama o karşıcaları geri çevirmäğä lâzımdı, şindi cuvap versinnär, - ayıflannarak danişti genç baş-bey Vasil.

- Yok bişey, - uslandırdı ihtiyär Bekdez, - şakallar her kerä tanınärler, - onnardan pis koku urär...

Koyuldu sofralar. İnsan ikramlandı, şennendi geç vakıdadan...

* * *

Beylik Serayında. Beylik Divanı oturär. Vasil-bey işleri sıralär. Burada o hepisindän genç, ama bilmek hem fikirlik tarafından geri kalmär.

- Bizim Beyliyimiz, saygılı Sızlär, büyük diyil, ama insanımız girgin, çetin; toprağımız zengin. Başkasının varlığı bizä lâzım diyil.

- Araslan-beyin arif lafları! – aklısına getirer artık ihtiyär şansora Bekdez.

- Biz dâ ama başkalarını üstümüzâ kolvermeycez çiyinesinnâr yurtlumuzu, serbestliyi örüdecez...

Baş duşmanımız hep bizanslılar kalârlar. – Raametli Aaraslan-bey nasaat braktı bizâ, ki soykardaşlarımızlan, selçuk oğuzlarınnan birleşelim, senselâ birliyi turalım, - düşünüp, seslân söyledi ihtiyâr Bekdez. – Rahmetli bey öylâ dâ annadardı, ani onnar bir kanmış bizimnân, hep oğuzlardan... hep oğuz dili, adetleri... türkmenmiş onnar...

- Ama onnar başka kanmış, - kayıl olmadı birdänbirâ çiftçi divancı.

- Diyil dooru, - çeketti annatmağa Vasil-bey. – Selçuk oğuzları, nicâ annadardı bana benim üğrededim, muğalimim, çoktan ayırılmışlar bizim oğuz dedelerimizdân, öylâ bir iki üz yıl evel, da birleşmişlâr arablarla din tarafından, müsülmân olup... sora büyük devlet kurmuşlar, sora da Anadoluya yetişmişlâr, nânda şindi dâ bulunârlar... Benim muğalimim Bizansta uğrenmişti, Anadolu da gezmişti... Şindi selçuk kardaşlarımız buraya geçmâğâ hazırmış, Bizansı, Konstantilopolu almağa...

- Aslı, aslı, - pekleştirdi Bekdez.

Urgun-bey dâ başka bişey demedi.

- Esaplârim, ki Söğüt - beyi, Ertogrul-bey, bizi annayacak, - uzattı lafını Vasil – bey. – Hem ko selçuklar tutsunnar Bizansı çatıda baalı.

- Bizanslıların da arkasında ortak onnara bozmaz, - ekledi Bekdez.

- Şindi ama dünyada hepisindân kavidir moğollar, Asiada da, Europa da. Urusları kuvet altında tutarlar. Berkehan, Batıyın ardına gelip, bunca erlâr taa kapladı, bizim selçuk kardaşlarımızı da sıkıntılırlar Ortadoğuda... burada da bizâ yaklaştılar..., onnarlan tatarlar da... bekim annaşırız bir türlü...

- Bolgar țarı ona vergi verer, - aklısına getirdi Vasil-bey. – Bizâ ama moğol şindilik ilişmer.

- Altın Ordu kavi devlettir. Ondan kıpçaklar da kaçtılar, tâ bizdâ dâ durgunduydular kimi bölüklâr, yaşârız barabar...Şindi onnar yavaştır bizimnân...evellerdâ ama çok zarar yapmıştılar bizim oğuzlara hem hakoğuzlara, - aklısına getirer Bekdez. – Oldan-Batır onnarlan düyüşmüştü... Burada Europada onnara kuman derlâr... Ama bolgarların arasında onnar devlet kuvetlerinâ karıştılar – Hasannar onnardan çıkmadır.

- Nicâ dâ olsa, bizim umudumuz en ilkin selçuk kardaşlarımızdır, - kestirdi Vasil-bey.

Elbet hepisinin inanına bekim dâ bu fikir girâmedi, ama karşılık ta başka olmadı bu divan oturmasında.

- A – a, ama o beyleri, Hircanı, naafilâ kolverdik biz ozaman, Urgun – bey, - ayıflandı Vasil-bey. – Kuduz köpeklâr gibi bizans yatak – kümesindân, olmalı, kezlerlâr, hem hazır dır üstümüzâ hızlansınar...

- Kahırlanma, Vasil-bey, üçünü taa bizans annıklarını geçârkân kılıçlamışlar, üçünü ama bazileus tutatmış kapalı, - dedi Urgun – bey.

- Onnarı da kolverecek Paleolog, - bozuma düştü Vasil-bey...

* * *

Sundubay Nikolanın aylesi kalabadır – onaltı can, ama büyük şansora sade beşi: Tanas, Radi, sora Uzena, ondan da biraz küçüklär – Zinçi hem Dona. Kalanı gitikçä taa küçük, en küçüyü dä memedä bir çocucak – boncucak.

Tanası hem Radiyi boba Vasil-beyin askerine izmetçi hazırlardı. Onnar her gün mızrağa, yayı oklarla, kılıcı, kementi, topuzu kullanmağa sınaşarlar. Bir grek popazında kiyat ürenerlär, beygir hergelelerini otladılar, ama çok taa uygun atlılığı pek becerikli kullanarlar.

Uzena koyunnarı güder, kuzuları bakär, yurtada hem toprak evcezdä işleri yapär anasınnan barabar. Başçasında da gül çiçekleri peydalanmağa başladılar... Küçüktän Uzena artık gözäldi, ona hepsi mayıldı; gittikçä ama hep taa gözäl olär.

Zinci hem Dona gözäl diyildilär, ama hep çalışkandılar, sabaylından avşamadan başçalarda işlerlär, türlü zarzavat – eşilliklär büyüderlär imelik için.

Nikola kendi taa çok hayvan büyüder, ama toprak ta biraz işler. Açan lâzım olär, kira o hepisini içerdän çıkarär. Nekadar da çok o bütün aylesinnän işlärdi, maasul ama az çıkarardı, hayvannar düşürdi, kuraklardan bereket olamazdı... Beylerä ama vergileri hepisini tamamnamağa lâzımdı, kendilerinä az kalarđı, yaşamaa zordu, sıra gelärdi üüşümek tä yapmaa, kâr bizanslıların da üstünä, şunu – bunu kapmağa – "ye, aaç ölmäğä taa iyi mi?" "Aklılarına getirärdilär Araslan beyi: üüşmekleri brakmazdı. Şindi Vasil – dä. Raametli bey boba, ama çok fikirliydı, insandan vergi alardı sade ne kadar beyliyin zorlarına lâzımdı; beyleri dä brakmazdı, insanı soysunnar çıplağadan. Aynenin sä vakıdına bu sıralıklar biraz bozulduydu. Beylär onu pek seslemäzdir. Şindi Vasil – beydä umuttur. O sansın dädüsuna, Araslana benzeyecek...

* * *

Devlet – Kırı, her kerä gibi, üslu hem özne kabledärdi buralı yilkyazı, erkenkeyi, güneşliyi, yalpak havalarınnan. Deniz tarafından çeker bir kılıbık genç lüzgercik, kimseyi ama küstürmer.

Avşam alatlamayarak gelirdi, sansın istemeyerek o kadar erken toplasın içeri aullarda, sokaklarda, çayırdı da oynayan uşakları, angıları şansora yalınayak ta gezirdi güneşä suvazlayarak esmercä üzlerini. Onnar hep taa oynarlar "beygircik", "evcecik", karşı ederlär lelekleri baarıp onnara: "Lelek, lelek, kafadar, gel bizim hayada..." hem sıbdıp onnara, kollarından çözüp biyaz hem kırmızı ipliktän martacıklarını, hem kimisi ayaklarından da, boynularından da; hem oynarlar taa "çaylak, çaylak", "kör çöpüş", baalayıp gözlerini basmacıklan," çölmek, çölmek satarmısın? "...taa karannık çöküncä...

Geç, hayvannarı, kuşları erleştirdiynän, avşam akmeğini, ne varsa, idiynän, insan da toplandı tä toprak kufnelerinä, yataklarına küycezlerdä, yada gecä kırlarında yatıp, dinnenmäğä...

Beylik Serayında da aar portalar kitlendi. Salt gecä bekçileri uyumârlar. Hem kukumaular sansın amana vakıttan vakıda baarârlar...

Ama Aynâ bey-hanum da uyumâr, avşamkı aar düşünü ihtiyâr Bekdezâ – fikirciyâ annadâr.

- Ah, hatırlı fikircim, sän. Ah, Allahım. Bir şüpele hem raatsızlı duygu beni hep izleder... Dünkü gecedän korkular bana yabancı diyil. Ne-sä olacak...

- O, üüsek bey-hanum, kısmetimiz sän bizim, büyük raametlimizin, Araslan-beyin kızı, evladı. Vardır bizim Gagouz, yurtluğumuzda doğrulukçu adamnar da, girgin dä askercilâr – amana karşı kılıç kaldırırlar.

- Öylä, ama, bir nedän buyanı salt hatalı düşlâr gecelerimi zyetleerle. Tä, geçtiği gecedeki düşüm: sansın bana iki donanık karı gelmişti: birisi aldı kucağamdan uşacığımı Vasili, öbürü dä koronayı yurtluk satıcının, Hircinin, başına koydu...

- A – a, bu kötü düştür, bey-hanum. Kötü. Lâzım iyi ruhları çaarmağa, ko korusunnar bizim beyimizi Vasili hem bey – hanumuzu amandan.

Begdez o saat dizçöküp söylenmäğä başladı:

"İyi ruhlar. İyi ruhlar. İyi ruhlar. Geliniz."

- Da olsun hepisi iyiliyâ. Ruhları ama, nicä siz, Begdez, buyur edärsiniz, hem dedelerimizin dä ruhlarını adetlârlän hatırlayacaz.,

- Diyil korkutmağa istedim. Anamız, eğer hatalı nışanı görmüşsän Sän, o zaman amanı durgutsunnar ki, allahlıklara duvalarını kaldır da, kendinä hem oğuluna, hem yurtluğumuza bizim iyilik salt baaşlasınnar istä.

- Teşükürüm bän sana inan fikircim, iyi sözlâr için. Cannnandırdın sän beni, o aar düşü unudacam bän.

Ama tä gecenin vakıtsızlığında portalara urdu bir atlı Asker-başı deniz boylarından.

- Sana ne? Atlı? – alatlı hem dalgalı sordu Aynâ.

- O, oğuz senselesı. O, şanlı dedelerimiz bizim, o, sän, halkımız bizim. O, sän...

- Ne? Ne oldu? Sän tez söylä, uzatma.

- O, Bey-Hanum sän bizim, söyleyim bän lâzım, o, belam benim, acım benim, bir pek çirkin haberi, o, hagoğuzlar, gagoğuzlar...

- Oyalama, söylä.

- Kafamı benim, kellemi kesiniz, güüdemo benim parça – parça koparınız devlerä baalıyıp...

- Ha, söylä sän bir kerä, hayın atlı, koparma canımı, - kızarak dayanamadı Aynâ Bey-Hanum.

- Artık hatalı aman üstümüzä geler, Bey-Hanum: Deniz boylarımızda yabancı basıcı gemilerindän indirildi, selçuklulardan, dokuz gemi asker. Bizim asker bölümnerimiz kuvetsizdir.

- Ah! O, aman, büyük amandır o bizä, Bey-Hanum, - ihtiyar fikirci Begdez artık kuşkulandı, - ama korkmağa olmaz. Söylä, askerbaşı, söylä. Bu Keykâvustur, tronundan koulanmış.

- İki gündä düşman kalemizin duvarlarında olacak.

- Belki o bizä musafir geler, ya da , zordan yardım için? Senseleyiz artık, oğuz köküyüz?

- Yok, o bizi kaplamağa geler, yoketmäğä. O, Bey-Hanum, koruyunuz bizi, halkı hem toprağımızı basıcıdan.

- Ah, aforoz, şeytan! Bu nasıl olur? Senselemizdir? Burada başka iş vardır: bizim haliz duşmanımız Paleolog, o onu üstümüzä hızlandırmıştır, zorlatmıştır... anlaşırsız birtürlü, annaşırsız, - uslandı Begdez. – Hm, mascara bizanslı grek.

- Yok, annaşmayız. Yurtluğumuzu kimseyä. Halkımızı o düşürdämäz, - sansın haliz duşmana karşı baardı Aynä. – O, büyük dedelerimiz, Oğuz - Kağan, İstemi - Kağan! Ensenmemiş dedelerimiz. Sizin ruhunuz diridir. Sünmemiştir bizim dä oğuz girginniyimiz! Her bir hagoğuzun güüsündä korkusuz hem girgin yaşar Araslan – Beyin ruhu, ani ensediydi o miskin kruçalıları! Unuduruz mu, ani Oğuz - Kağan Dünyäyi karannık kuvvetlerinin zietindän kurtarmıştı? Ani İstemi - Kağan ensenmedik persleri ensemiş. Biz artık onnarın evladları diyiliz mi? Biz sanki taa az mı bu yurtluğumuzu severiz? Vasil Beyin adından izin vererim: o hain basıcıyı durgutmağa. Onnun o hırsız gemilerini – askerini Deniz dibinä sıbitmağa. Hem seray-kalesinin koruntuluğunu kaviletmäğä.

Aynä kıp-kırmızı olup, soluğunu sık-sık alär.

Seray – kaledä şindilik şüpelı usluluktı ama.

* * *

Hırcın şansora gagoğuz merkezinä etişmişti, da saklıda kirli işlerini erleştirmäğä savaşär. O da bu gecä uyumär. Yanından da onun inan adamı Salgın hiç ayrılmär.

- Yarın – öbürgün enseyici sultan Keykâus burada olacak. O bu "bey – hanumu" hem onun paliciyini Vasili devirecek.

- Tanrı-Allaa yardım etsin. Neyä bizä dişi ya da o palıcık tronda olsun? Ko aydınını sultan olsun. Kıymetli adam – erkek. Sän dä, Hırcın-bey, onun yakın yardımcısı olasin.

- "Bey hanumu" ama aydınını çorbacımıza - baaşış!

- O pek gözäl hem... datlı. A – a, ilişäm bän onun güüdesinä...

- Hadi, hadi. Salgın, kendini unutma. Baaşış kedersiz, gözäl sarılı olsun lâzım, nicä... marmelad...

- Bagdad marmeladı. Diyilmedik tä, nicä yaban ceyranı.

- Nicä antilopa – kız, ba Salgın.

- O ama kız diyil ya, artık... onun var... te o...

- Palisi mi? Yok bişey, biz onu...

- Sän ne, bey? İnsan öldürmäğä günahtır.

- O ama insan diyil, kendin dedin... o – palıcık. Palileri sä buvârlar...

- Bän esaplardım, ani kansız...

- Hm. Kansız, ahmak Salgın, böylä büyük işlər, nicä devlet kuvedini kavramağa, "kansız" olmär, aklında tut.

Makar ani korunmak için hepsi hazır, Aynä hep-tä amandan korkâr, hem taa çok oolu için. Onun aklısından o kaçkın beylâr dâ çıkmâr, haliz o en hainı Hircin. Ona gelârdi, ani salt o var kolay oolunu korusun, Midorun evladı hem onun ömürü. Te, hızlı giyinip oolunun içerinä yollandı.

Vasil-bey dâ bu avşam uyumazdı, o selçuk sultanı onun da kahırıydı. Elinä bobasının, Midorun, küçük kılıcını almıştı da, bare duygularınnan annasın, niceymiş o savaşırdı. Aynä salt bu kadar bir iş Midordan korumuştı. Vasil dâ çok kerä onu elinä alıp, uzun-uzun bakarak onun geciklerinä, kendi yaşamasına da düşünärdi...

- Vasil, çocuğum, benim ürâyim pek kuşkulu oldu. Sän ama mertli ol, erkeksin hem Beylik-beyisin, asker başıysın. Senin kolun sallanmaz ko duşmanın önündä senin büyük – boba Araslanın kılıcını kullanarkan, o kılıcı, ani boydan boya Oğuz Kağandan kalmış, o kılıcı, ani oğuzlar hepsini duşmannarı ensemiş. Ol girgin hem kudretli, niceydi boban senin.

- Niceydi bobam? Onun için sän, ama, bana az – bişey söyledin.

- Elbet, annatmadım çok, zere bu pek kahırlı bir istoriadır... Şindi annadırım... Tanğrı-Allaha duva ederim, ki sana versin onun girginniyini hem korkusuzluğunu, zerä Yurtluğumuz büyük amanda bulunâr, da bizä haliz onun girginniyi hem kudretliyi lâzım.

- Bän onun için bişey bilmerim, anam, bare adı neydi, kaç yaşındaydı hem niceydi o?

- Adıydı onun Midor.

- Midor? Nesoy – sa, bizim adlardan sansın diyil?

- Elbet, bizim diyil, bizans latin adlarındandı.

- Nicä? O artık bizanslı diyildi yä?

- Çocuğum, te o te, ani bizanslıydı... ama...

- Saylâr, sän bizanslıyan...? Saylâr, bän...?

- Yok, diyil saylâr, oolum. Diyil o, ne sän sanarsın.

- Ye, ne yä?

- Te o, ani o haliz bizanslı diyildi, onun adı sade... kendisi ama bizimdi, oğuzdu, girgin hakoğuzdu – gagoğuzdu o, bizans askerindä...

- Annamârim... Nicä, sade adı?

- Ah, oolum, çirkin vakıtlar olmuştu bizim senselemizä bu erlerä, göçtüynän bizanslıların hem sora da kruçalıların beterinä. Onu da vergi almışlar küçükkän.

- Küçükkän? Nasıl vergi?

- Elbet, çocuğum, bizim beylâr Latin Imperiasına vergi ödärdilär.

- Ödärdilär? Araslan dedäm dâ mi?

- Araslan dedän dâ. Onun anası, benim malim – nenäm, Konstantinopolidä tutsaktı bunum için.

- O, Allah, kulaklarım nelâr işiderlär? Ne ayıplık?

- Oolum, bu ayıbımız diyildi, amanımızdı o. Ama senin nenä-nenän, oğuz anaydı da kendisini kurban etti, o kapanın külesindän atılıp, öldürdü

kendisini, ki oolu, Araslan Bey, kurtarsın beyliyi o vergilerdän. Araslan dedän o zaman kestirdi onnarı, cenk tä etti kruçalırlan.

- Tä te böylä artık bän dedemi bilärdim. Ye, benim bobam, ama, ne karışıklıydı?

- O kruçalılar askerindä asker-başıydı da kendi senselesinä karşı geldi.

- Ne hatalı iş. Da bän onun ooluyum mu?

- O ama kabaatlı diyildi, onnarı öylä büyümüş lardı... kinci bizä olsunnar, "barbarlara" karşı. O uşaklar bilmäzdilär, ani onnar bu "barbarların" evladlarıydı, bizim uşaklarımızdılar.. Bunu onnardan saklardılar...

- Ah, maskaralar.

- Midor ama bizä esir düştüydü, bän onu arkannadıydım... Allah...

- Sän cenk ettin artık, anam?

- Elbet... da yaralı aldım onu...

- Ye, sonra?

- Babam onu doorulunca bän bakayım verdi... da biri birimizi sevdik...

Ah, ne sevdik, ama...

- Sevdiniz... Ye nasıl sän, anam, seväbildin duşmanı?

- Te, öyle, sevdim... Olmalı senselä duygusu hem bizim gençliyimiz üstün oldular... Doorulduyanan o ama...

- Ne?

- Braktı da gitti, dedän onu kolverdi...

- Da sizä karşı düyüştü?

- Ah, Allahım, neçin onu kolverdik?..

- Ah, satıcı.

- Satıcı diyil, oolum, ama aldanmış uşak...

- Ama o ölüm düyüş kırında mı buldu?

- Bän tä te bu kılıçlan onu öldürdüm... O, Allahlar, ne bän o zaman yaptım... - Aynä acı - acı aalamağa çeketti.

- Sän ne, anam? Sän acı -borcunu tamamnadin.

- Ye babasız bu dünnyada sän nicä..

- Ye başkaları nicä?

- Ah, sän zavalı kartalcıgım benim. Ye bizim duşmannarımızın tuzaklarından hem hainliklerinden hiç mi korkmärsin?

- Ey, tuzakları sırça kuşlarına koymärlar ya?..

- Sän sırça kuşu diyilsin, sän beysin.

- Ne dä desän, anam, ama benim babam diridir, o bizim aramızdadır.

- Yok, oolum, o öldü... O zaman o bana duşmandı... Satıcı diyildi.

- Ye şindi?

- Şindi diyil, zerä o bizim kanımızdandı, aldanmıştı, on yaşında hagoğuz çocucağıdı...

- Ne hatalı tecel... Ye, "satıcı" kimä deyerlä?

- Te ona, kim kılıç Ana Yurtluğuna karşı kaldırär. Isteyip-tä, kendi tanımasından.

- Ye kim onnarı cezasın lâzım?

- Yurtluğumuzun koruyucuları. Ama, hadi, Beyim, eter. Beylik işlerinä düşün, bizim halkımıza; duşman üstümüzä gelir.

- Bekim diyil duşman, senseleymiş artık, hep oğuzlardan?..

- Bekim...

Aynä kendi içerinä gitti. Sabaadan az kalmıştı, ama onu biröz uyku almıştı...

Ertesi günü dä o "musafirlär" devlet – kalenin yakınlarında görünmedilär. Araştırcılar ama haber hep getirärdilär: ba ani "duşman" deniz boylarında erleşmiş, ba ani geri gitmäğä hazırlanarmış, ba ani devlet – kaleyə gelmäğä nyetlenärmış.

- Benim esabımca, biz karşı askeri kaldıralım düşmer, - hep tekrarladi Vasil-bey Begdezä.

- Divanı toplayalım da kararlatalım, Vasil – Bey.

Divan tez toplandı, hepisi hazırđı, durumu bileräk.

Vasil – Bey tronda oturär. Saa tarafında Aynä – bey-hanum, Begdez; sol tarafında aksakallar, ilerdä dä devlet adamnarı...

Vasil-Bey divanı açtı: Şanlı Divan, saygılarım. Başasker – başı Urgan – bey durumu annadacak.

- Haberlerim kötü diyil: askerimnän denizä çıktım, duşmanı ansızdan yakaladım, gemilerinä çekildi da deniz genişliyindä yok oldu. Ortalık sus oldu. Deniz boylarını askerimiz kaviletti da hazırız Ana Yurtluğumuzu bitki soluğumuzadan korumağa. Satıcılık yok. Allah yardım etsin hem büyük dedelerimiz ruhu, Oğuz - Kağan, İatemi - Kağan, Oldan-Batır, Araslan – Bey.

- Ye Hırcın nändä? – alatlı sordu Aynä. – O nani kaybeldi, zerä onu görmüşlär? O nelär hazırlär?

- O satıcı, Yurtluk satıcısı, - baardı kimi beylär.

- Bizi o satamayacak, kalä portaları kavili hem bekçilär ziyedelı.

- Duşman ama pek şalvir, - dayanamadı Begdez.

- Yok, o geri gitti, benim esabımca, biz onu kovaladık, - çetin söyledi Urgan-bey.

- Bän ama esaplärım, ani onun ardına bizim flotayı yollayalım lüzım, ki geri dönmesin, - susamadı aksakalların biri.

- Yok, flotayı erindä korulayım, açıklamamağa onu vakıtsız, - dedi bir taa genç bey.

- Bän ama esaplärım, ani sultan Keykâvus bizä feneliklan gelmediydi, - düşüneräk dedi Vasil – Bey.

- Sän ne, Beylik - Beyi? Öylä olaydı, o haber yollardı iyi selämlän ilkin, - kail olmadı Aynä. – Onu bizans padişaaası Paleolog yolladı. O genä gelecek. Biz hazır olalım. Hırcını tutmağa lüzım.

Vasilin üräği erindä diyil, o hep esaplär, ani Keykâvus onnara yarasın var kolay, bizanslılara karşı. Fikirlär başka – başka oldular.

Divan başardı kararsız.

Nicä dä olsa, ama kardaşlarlan ilkin annaşmak denemesini yapmağa lüzımdır.

* * *

Vasil – Bey anasını pek sevdi onun için dâ haliz, ani çekmişlerini bilirdi, onun yanık sevdalığını, ne olduklarını bobasınnan, Midorlan; anasının girginniyini hem yurtluk sevmesini. Ne kadar o çalışmıştı, savaşıyordu onun için dâ.

- Anam, benim babam ama haliz oğuzdu mu?

- Oğuzdu, oolum, haliz – halizinä. Kruçalılar çok uşak bizim insandan almıştılar, onların arasına küçük Midor da düşmüştü, zavalı.

- Neçin sän onu yokettin? Neçin?

- Lâzım oldu. O kayet bizä dönmediydi, cenkleşti bizimnän...

- Sän ama onu sevdiğin?

- Elbet, hem şimdi dâ severim, unudamırım...

- Görmedim onu, niceydi bari, bilmedim. Girginmiş pek deyersin? Onun gibi bän dâ olayım pek isterim.

- Sän askeri topla, kavilet, Paleologlan düyüşmäge çok zor olacak, o pek şalvirdir.

- Kostadin Hasan, bolgar ıarı, yardım verecek, anam, hem dâ... sanki hep – tä selçuklarla Anadolu'dan birleşsek da Paleologun tamahlığını kestirelim?

- Bän bilsäm, Vasil? Çoktankı, ne kadar da o şimdi sana yakındır zor bilmäge. Taa uzak yabancidan da çıksın var kolay...

Böyle fikirleşerek, içyanına bir izmetçi habirlän girip – iyildi:

- Üüsek bey, bir adam oollarınnan kabul edäsiniz yalvarıyor.

- Girsinnär. Anam, sän dâ dur, bakalım bu insan ne işlän gelmişlär.

Izmetçi girsinnär kolverdi: Sundubay Nikola hem oolları Tanaslan Radi, hepisi askercä tertipli.

- Vasil – Bey, - boba danıştı, - iki oolum askerä hazır var, sana izmet etsinnär getirdim. Benim babam da, atam saylär, dedäm dâ, taa raametli Araslan Beyä inannan izmet ettilär.

- Çok saa olasin. Adın nedir?

- Sundubaylarız biz, Nikola, Sundubay Ormanın, ani vaatizliydi oolum.

- Ye oollarının adları nedir?

- Benim Tanas, Üüsek bey.

- Benim dâ Radi.

- Çok iyidir, ani kendiniz askerä gelirsiniz. Şimdi çok gelirlär, her gün. Böylä kuvet kolay olacak düzmäge dâ duşmannara karşı durmağa.

- O hırsız Paleologa! – Radi üfkeylän dedi.

- Çok iyi, çocuklar. Kim dâ üstümüzä gelsä. Ama şimdi Tanas kaledä izmet etmää kalacak, Radi da evä dönsün, da hazırda olsun.

Askercilär çıktılar. Vasil – Bey sansın çok taa kuvetli hem umutlu kendisini duydu.

- Yurtluğumuz için dedäm Araslan – Bey askercileri kâmil hazır olmağa üüretmiş.

- O oğuzdu... - yavaş Aynä dedi, sansın aklısına o zamannarı getiriräk.

Hatalı gecä.

Başka bir erde, ama pek saklı erde, başka beylär, Vasil – Beyin haliz Aynä – bey – hanumun duşmannarı, başka fikirlär oynadärlar, Paleologun izinini tamanärlar. Annaşärlar, kim Keykâvusun selçuklarına angı tokatları, kapuları açacak, nicä Vasili devireceklär hem Ayneyi sultana gözäl baaşış vereceklär...

- Tezdä etişinnär lâzım, Allaa hem deniz yardım edir. Hazır olunuz, - izin gibi Hircin dedi, sansın şansora kendisini kuvettä duyarak.

Bir dä, tä bir haberci gelip dedi, ani selçuklar artık kalenin yakasındaymışlar. Hircin tez yolladı karaulları kavrasınnar hem ard portaları açsınnar, nicä annaştıydılar.

Serayda. Geceydi.

Tron Odasında. Bir sofada yorgun hem kahırlarlan ziyetlenmiş Aynä, Bey – anası, uyuklamış, düş görer da düşündä bir görünmüz karıylan sansın laf eder.

- Hanum, Tangri sizi korusun! Siz beni görämeersiniz; bän Sizä çok mayılım. Sizä, ama, bir büyük aman yaklaşar. Benim Sizä teklifim: oolunuzlan barabar buradan kaçmağa alatlayınız. Serayda Sizä kalmağa olmaz. Cansızlıktır Sizi korkutmağa, ama taa cansızlıktır Sizi haberlämemäğä. Aman artık pek yakındır. Göklär Sizi korusun!

- Ama Yurtluğumdan nänä kaçmağa? Bän kimseyä fenalık yapmadım. Ama, diyil, unuttum, ani bän bu kötü hem günahlı dünyedä bulunırım, nända fenalık yapmağa metinnidir. İy yapmağa sa kötüdür. Ey, ne, bän dä karı başına te onunnan korunacam, ani fenalık insana getirimedim. Ye duşmannarım benden ne isterlär? Bobamın duşmannarı, oolumun duşmannarı?

Aynä uyandı. Buraya ama Hircin ortaklarinnan girmişti, karaulları yıkılmışlar.

- Ah, ne suratlar? Ah, satıcı Hircin? – Baarär: "Vasil, buraya! Hayınnar! Satıcılar!"

Çikär Vasil kılıcınnan, düyüşer, Aynä dä düyüşer, baarär.

- Sizä burada ne lâzımdır? Ayıtlanın! Karaullar!

- Karaullar bitki uyuklarını uyuyärlar, - sırıdarak hem düyüşeräk deyer Hircin.

Gelennär çok olup seray Saabilarini tutärlar. Burayı Kara – Arap ta girer.

- Böylä. Pek iyi. Hanumu benim ardıma getiriniz, beyi başka içerä zapt ediniz, ama kaçamasın. Zarar ama ona yapmaysınız.

- Hayınnar! Siz kimsiniz? Bänim bu toprağan saabisi. O bu yurtluğun beyidir. Diyimeyiniz bizä! – Aynä baarınär hem kendisini dartär.

- Hanum, uslanınız, - Kara – Arap yalpak danıştı. – Eni Saabi, sultan İzeddin Keykâvus, Sizinnän annaşır. Şindi ama yapınız, ne o izin verdi.

Ayneyi hem Vasili zorlan buradan götürerlär.

Seraya her taraftan selçuk askerleri girerlär, koruyucularlän kılıç – kılıca düyüşeräk. Gecä düyüşü gider, ani yoktu nicä bişey annamağa, ne

olar. Asker – başı Urgan – Bey bir batır gibi düyüşer. İhtiyar Begdez dâ taa düşüncä düyüşer. Sundubaylar da, Tanas hem Radi, dışarda başka kafadarlarınan barabar girgin karşı düyüşerlär. Ama tä, Radi saplı, düştü. Tanas, görüp, tez bir sapa tarafa onu çekti da yarasını baalamağa savaşardı. Bu sefer ama, üstlerinä bir genç selçuk kılıcı elindä hazır kıymağa uuradı. Görüp onnarı, hem Tanas nicä ona bakardı, durgundu.

- Ben düşmüşüne urmam, yardım olurum, - o yavaş dedi. – Al onu, şu cendemden çıkar.

Tanas kardaşını sırtına aldı, saklı erdän çıktı da kırca onu evä dooru taşıdı.

Seray – kaledä düyüş bitti. Elerdä, içerlerdä serili girgin koruyucular yatardı. Onnarlan barabar selçuk kardaşları da, Allahım, bilmezlik ne zararlar getirir. Yazık, kardaş kardaşı kıydı. Bir sultanın istediyyindän, angısını bu avantüra Mihail Paleolog itirmişti, hem Hircının kinniyendän. Keykâvus artık senseleycesinä vardı nicä gagouz başlarınınan annaşsın, bir senselä gibi kabul edilsin. Sonra o bunu annayacak, ama geç olacak; gagouzlar onun askercilerinnän kardaşlanıp ona kin topladılar.

Keykâvus ama kuvedi aldı. Satıcı o beylär baş iyileräk onu karşı ederlär, gagouz beyliğinä sultan olsun teklif ederlär.

- Şindän sonra burada selçuklu sultanlığı olacak. Ben de, Keykâvus Izeddin sultanım. Yıl 1263!

- Aydınını sultana, çok ömür hem kuvet! – baardı hep o satıcı beylär.

- Üüsek sultanım, Sizin Aydınınığınıza baaşışım var: Serayın gözäl saabisi...Aynä bey – hanum...

- Benim içerime! – dedi sultan da bir kişnemek kaldırdı, ani herersi yabancı seslän öttü. – İlk geceyi gagouz kadınınan geceleyim.- da çıktı, o içerlerä gitti, ani ona deyni Kara – Arap artık hazırlamıştı. Yorğun sultan bir eşil kadifä fotolyeyä brakıldı.

Keykâvus hem Aynä Bey-hanum.

- Hepisi kâmil oldu, artık kansız... kan bän beenmerim... Kâmil satıcıdır bu Hircin... o hepisini erleştirdi. Ama, şeytannara onu, onnarı. En ilkin lâzım erli kuvetlärän buluşayım, Vasil – Beylän... Yok, ko kapalı dursun, onun sırası gelir. Ama o kadına, bey – ana, söylerlär, artık gözälmiş. Ama karakterliymiş, onunnan enikunu lâzım, yalpak... Bän zorlarmağa beenmerim... karılar bana kendileri çekilerlär... Bän onu yımışadırım, eğer o kendisi kucağıma atılmarsa. Öylä dâ olur. Kararlı.

- Kara – Harap, - sultan baardı. Kara – Harap girdi.

- Sizin izmetinizdeyim, aydınını sultan.

- O "padişa – hanum" nändä, gagouz kadını? Hircının baaşışığı? Görmek onu isterim.

- Busaat, üüsek sultanım! – çıktı da tez Aynelän geri döndü, elleri, ayakları baalı.

- O – o, hanumlan böyle olmaz. Onu çöz, Kara – Harap, da buradan ayıtlan, cansız adam, - şiret sultan çekişti. Ya sän bak, ne yapmışlar. Afet,

gözelim, Sizin bu yabannar kadınlan, diyil, padişa – hanumnan danışmak bilmiyorlar.

- Benim oolum nânda, Vasil, onu ne yaptınız, maskaralar, öldürücülär? Kimsiniz? Sizä bizim yurtuğumuzda ne lâzım?

- Oolunuz, hanum, saa – sem, benim padişa – hanumum, ona kimsey ilişmedi, diymedi, o artık beydir. Sade ani o biraz karşı gitti da onu zapa koydular..., hem bu onun faydasınadır.

- Onu kolverim. Siz onu öldüreceniz, - Aynä kendisini paralarđı. Keykâvus da onun artık gözäl üzünä, gözlerinä, yaşlarına, yanaklarına, dudaklarına tamah bakâr, ama şaşırık ta, nasıl bu " yaban kırım kızı" acılı paralanmasında gözäldi.

- Şindilik onu kolvermeycez. Ama biz kimiz mi? Bu gündän sizin yurtluğunuza Saabiyiz. Bän Sizin üüsek sultanınızım, Siz dä, güzelim, benim sultan eşimsiniz. Esaplarım, kayılınsız?

- Sän nesoy sultansın? Hayın zorladıcı. Hırsız. Buradan ayıttan!

- Hanum, ye ne için öyle ye? Ben Sizin güzelliğnize çok mayılım hem sevmeye Sizi artık hazırım. Siz de hepisini unudacaksınız...

- Bir kerä bilä. Bişey dä unutmaycam, bunu biläsin, ahmak!

- Unudacaksınız. Bende yaşayacaksınız, benim padişa-hanumum olacaksınız. Oolunuzu da bir zade – hanuma Anadoludan eveririz...

- Bir kerä bilä. İştittin mi? Bir kerä bilä bunnar olmayacak. Bän sade senin en fena duşmanın olacam. Taa islâ, buradan ayıttan! Duşman olacam! Ne kadar yaşayacam. Öldüyünän dä. Bizim toprağamızdan git! – aalayacağıını ancak tutarak, sıraladı Aynä.

- E – e, bu kadaradan konakçısızlık? Saabiği böyle karşılamak güzel değıldir.

- Seni taa da karşılamağa, konaklamağa gözäl? Zorlan evimizä bastın da saabi olmağa kendini kurârsın? Uzurpator! Ayıttan, dedim! Saabi burada bänim hem benim oolum.

- Sän ne bilersin? Akıllı olsan, saabi olursun, oolun da olur. Ama olmazsanız, cezaya en ilkin oolun girecek.

- Ne arsızlık, Allahım. Korkutmağa da savaşırsın. O, bir-Tanğrı, sendän korkmarım bän. Kendin korkarsın. Sade ani tamahlık hem dä kendini kurarsın. Cendem ol, dedim!

- Sultan – hanumum benim, ben zorlatmak beenmäm, kan döktürmek tä hiç. Ben sevmek istiyörüm, annasana.

- Yaklaşma bana. Senin ahmak sözlerini seslemäğä istämerim. Kolver beni hem oolumu.

Sultan azbuçuk kızdı, ama kendisini hep tutar. Kara – Harapı çaardı.

- Benim sultan – hanumunun yatakları hazır mı? – ona sertçä sordu.

- Nicä masalda, büyük hem aydınını sultanım.

- Hanumu yataklarına geçiriniz. Benim ayolcuğum, uslanınız.

- Bir dä yatak. Bu şiretliklär dä taa neyâdir?

Onu Kara – Harap geçirsin isteer, ama Aynä kendisini dartıp, yollandı.

- Nâni kapadıydılar, orayı da gidirim? – da çıktı.

- Yok, yataklarına. Dinnenäsin, güzelim benim, bomboniciym. Kara – Harap, hepsi olsun, nicä Gün – Duğu şahların serayında.
- Sade öylä, şafklı sultanım. – O da Aynenin ardına çıktı.
- Kadın düşman? Böyle bir güzel gülcaz, tatlı kız düşmanı Cingiz – Han da istiyordur olsun. Bana düşman kadın? Olamaz. Bu ama haliz karı. Ah, ne karı. Kırın yaban gülü – oğuz kadını. Bizim kanımız, tanıyorum... Ko biraz kendisine gelsin...

* * *

O „adetçä“ gecedän sora günnär diyildir, aylar geçärdi. İnsan yavaş – yavaş annardı, ani bu selçuk askerleri düşman diydilär, bir dildä lafedärdilär, burada da nicä, gagouzça, kendilerini iyi götürediler, hemen dostlaşdılar da.

Selçuk askerleri bölük – bölük küyülerä daanıktılar, insan arasında, izinmiş sultandan, inana girärdilär. İşlerdä, evdä, kırdä yardım edärdilär. Selçuk askercileri buralı kızlara artık evlenärdilär, dä şindidänsora... Inan için kavga yoktu: musulman musulmandı, hristian hriatiandı. Sade ani, şindilik, selçuklu musulmannara nändä duva etmäğä yoktu, açık gök altından kaarä. Ama kimi meçetileri dä yapardılar, insan da yardım edärdi. Laf yok, sultan az vakit kuvettä bulundu, yapmağa burada taa nelär düşünärdi, yetiştirämedi. Onun karılar zoruydu, haliz Aynä – hanum hem dä ne zorluklar onun önünä devletlik hem politika sürärdi.

İnsan karışardı. Hakoğuzlar – gagouzlar taa çokluk olup, kendi yurtluğunda bulunup, selçukluların yaşamasında taa kavi etkilärdilär, da kimisi artık hristian dininä dönärdi, haliz hristian kıza evlenärsä, kızın istediynä görä.

Sundubayların da aul – küyündä selçuklar durardılar. Birkaç kuman aylesi dä vardı.

Bir genç, karagöz selçuk askeri, bir nedän büyük sevda duygusu Nikolanın kızına, Uzenaya, kapmıştı, kız da ona. Saklı buluşardılar da sevişärdilär, ani yok nasıl annatmağa.

- Babam, ağalarım annarsalar, beni dä, seni dä, Ali, keserlär.

Sen beni pek korkuduyorsun, Uzena – canım...

- Korkutmuyorum, ayolcuğum, ama açan öleydir, - Uzena yalpak deyer da susär. İkisi dä susärlar. – Yarın gene buraya gelirsem, gelecece mi?

- Gelecekim, mutlak, Ali.

Bu sefer, Tanas – ağası avlan kırdan Uzenayı selçuklan esap alär. Beygirini onnara doğru üfkeylän hızlı kolverer.

Uzena görüp:

- Of, Ali, kayıpız! – da ne yapmağa bilmeyip, tez Alinin belindän kılıcı kavrär da baarak kıra doğru kaçmağa çekeder: "Onu öldürürsän, bän dä kendimi te bu kılıçlan öldürerim."

Tanas etişip selcuğun yanına beygirdän erä atladı.

- A – a, askerci? Şindi bän senin günnerini kestirecäm. Kızlarımıza da dokunärsınız? – üfkeylän çekişärdi Tanas çocuğu güyüsündän sarsalayıp.

- Arkadaş, ye dostun nicedir, yaşıyor mu? – Tanası sevineräk tanıyıp, askercı sordu.

- Nesoy dostum? – onu erä itirip baardı Tanas.

Uzena – sa paralanıp hep bir takım baarâr.

- O gece... sen onu kaleden yaralı çıkardın...?

- A – a, kardaşım, diyil dostum, - Tanas genä baardı, aklısına getirerek bu çocuğu hem tez onu erdän kaldırarak. – Alıştı.

- Allaha teşükür.

- Bizim Allaha teşükürlär. Sana ama bän şükür edämediydim, vakıdım o zaman olmadıydı, - iyilip dedi Tanas.

Uzena şaşırarak uzaktan bakardı da annayamazdı, bunnar düyüşler mi, osa..?

- Dön geri, Uzena, - baardı Tanas. – Burada ölüm olmayacak.

- Salt olsun... bän sana dedim, - çekişti Uzena da enikunu geri gelmäğä yollandı.

- Sän koynarına git, biz sensiz dâ avä yolu bulcaz. Ama kılıcı çocuğa geri ver, - dedi Tanas Uzenaya da hadi etti askerciyi küyä. Gel, kardeşimnen buluş.

- Dost, ye sana nice deyorlar?

- Tanas. Ye sana?

- Ali.

Tanas beygirä pinmedi, edek aldı da ikisi onnara evä geldilər.

- Radi! – Tanas sokaktan taa baardı, - ya buraya çık.

Bir kuyunun içindän orta boylu bir genç olan, arkalıca, enneri suvalı, bir hamut bıçağı elindä çıktı.

Ne oldu, ba – a? – biraz esapsız dedi Radi.

- Ya te bu askerciyä bak, adı Ali.

- Ne bakayım? Bir selçuk. Onnarlan küylär dolu, - mırıldandı Radi.

- Bu ama te o askercidir, ani sana annadardım, brakıydı seni kaledän çıkarayım, başka türlü...

- Birdän öylä deyeydin ye, - açıldı Radi. – O sa "bak, o selçuk"... Ha, dost, buyur, içeri gel. Ba, boba, çık, bak, ya kim bizä geldi, ba – a.

Nikola, nicä bir damda koyun derilerini sepeleardı, öylä dâ brakıtı da dışara örüdü.

- O selçuk olsun lâzım, ani Tanas çok kerä annadardı, - dedi o, Aliyä bakarak.

- Mutlak, bu o , Ali, ba boba, - sevineräk dedi Radi dâ.

- Hayada ha girelim, ne burada durmuşuk, bu sıcakta, - teklif etti Nikola – boba dâ kendisi ileri yollandı.

Hepisi sarı topraklan suvalı serin erä oturdular. Karı – ana da tez peydalanıp, bir çanak piynirlän hem birkaç çörek tombarlak sofracığın üstünä koyuverdi. Tanas ta hemen bir tavşan derisindän tulumunnan, şaraplan dolu döndü da, tulumun deliğini açıp, bir filcenciyi doldurup, ilkin bobaya hatırlan uzattı. Sora o filcän eldän elä birkaç kerä dolay geçti, tazä koyun piynirindän dattılar, nicä kendi insannarı.

- Da nicä, sän ba Tanas, bu Aliyi buldun? – bir nedän sora sordu Nikola, lülesindä tütünü bastırarak.

- Avcılıktan gelirken, görerim, bir selçuk bizim bir gagouz kızına dokunär, kızı tanıyamazdım. Dedim, üüredeyim bän şu arsız. Az kaldıydı, saplayım onu, eğer o beni tanımayaydı.

- Günaha gireceydin, oolum.

- Islâdir, ani böylä çıktı.

Şarap genä eldän elä geçti.

- Sän söylä, askerci, sizä bizim aramızda iyi midir?

- Çok iyidir, baba, fakat evä de istiyoruz.

-Keykâvus, bakarım, buraya taa selçukları getirer

- Getirer. Asker getirer. Sıra gelir, kiminle se savaş yapmak?

- Yaşamak zor oldu, Ali, Keykâvus sultan bizim insanı sert hem sıkı tutär, vergi dä çok çıkarär.

- Ben küçük adamım, baba, - sansın ayıflanarak dedi Ali.

- Demerim, sän, görüner, iyi ürekli çocuksun.

- Ben çocuk diyilim, baba.

- Ey, bizdä öylä deyerlär delikannılara, afet.

Bu sefer evä Uzena da etişmişti. O hem seslendi, hem kızardı da, açan annadı, ani hayatta "onnar" konuşardı...

* * *

KEYKÂVUS beylik merkezini Kavrana kasabasına geçirdi, angısı o zaman ancak bir büyük panayırdı. Ama, anılmış ustaları çaarıp Bizanstan hem Anadoludan, kâmil yapılar yaptırdı, bir dä duvar kır tarafından. Çok para harcandı, insandan vergilär ziyedelendi, bir pers şahı gibi düzünsün savaşıp. İçindeki donakları hem seraylarda yaşamasını sultan nicä Gün – Duusundaki devletlerdä çok tantanalı hem alaylı koydu. Kendisini dä büyük sultan gibi tutmağa savaşıp, ona " büyük sultan" desinnär sevärdi devleti dä kavi bir sultannık olsun. Pek islâ ona, pek islâ ,onun yakınnarına. Kalanı ama seslesin, izmet etsin.

PALEOLOG ama bir ellän verirdi, iki ellän dä alırdı, nicä bir laf var. Tä o Keykâvusun yanına bir mitropolit Konstantinopoldan hem bir alay popaz yolladı ki burada gagouzların hem selçukların arasında izmet etsinnär. Sora, ki bir laf var, padişah onun bir oolunu, Kayomerti, Konstantinopolda dursun istedi, ki "bir nedä" kurban yapmağa kimi olsun. Da Keykâvus hepisinä kail olsun lâzımdı, yoktu ne yapsın.

Bunnar ama şindilik onun yaşamasına karıştırmazdılar. O sultandı, sultancasına da yaşardı: zenginnik, imek-içmek, karılar... Onun kuvetliği, güzelliği, kıvraklığı hem çetinniği gittikçä onu haliz sevdalık pelivanı yapardı. Bu beterä, olmalı, Bizansın padişaa – hanumu dayma buluşmak için ona haberlär saklı yollardı da aralarında artık borannı, saklı, sevişmeklär olardı. Bu beterä dä onun zengin haremindä "gözellerin" arasında büyük gücenmeklär olardı, zerä saabi taa seyrek onnarı "sevärdi" ; hem dä keskin kıskançlık ta, haliz Narsiya, "kızgın" bir arap güzeli, hem Zerrinin, incä

duygulu afgan kızının arasında, artık biri birini görmesinnär. Aslıdan, ama harem kızlarının çoyu kara kin bu zorladıcıya tutardı. Kara – Harap ama harem ağalalarinnan barabar onnardan göz ayırılmazlar, ki sultana bir dâ zarar olmasınmış. Keykâvus ama hepisini "sever".

Bu avşam sultan Zeriye yatağına çaardı. Kula saçlı, biyaz tenni, gözleri mavi, kıvrak bir "ayozçuk", hem yalpak, izmet kadınnarın Aynalı odasına girdi, nânda onu donadacaklar: güüslerini kokulu yaalarlan yaaladılar, gözlerini, kaşlarını düzdülär, saçlarını daattılar, taradılar arkalarına, parmaklarını üzüklärän donattılar, boynusuna paalı boncuklar, sedeflär daktılar, kulaklarına gözäl küpelär astılar, boyuna da incecik pembä uzun gölmek hem şalvarcık...Açan Zeeri o donaklı hem döşekli yataklara yavaşacak girdi, sultan yoktu. Üreciği titirer havez duygularından, öylä tatlı duyardı içini. O pek sever bu kavi erkäyi, da, açan o onu çaarär, kısmetliktän o eriyer...

Tä, bir kapu açıldı, Keykâvus o kapuda durdu da, kaçınıcı kerä bu kızın güzelliynä, gençliynä, tazeliynä tatlı mail olmasına doyamaz – o genä onun olacak... Zeeri dâ güüslerini biraz ileri verip, yalpak bakışlan bu allahlı çorbacısına kaldı, soluğu kesileräk. Keykâvus enikunu yaklaşär, ama kıza hiç diyimer, salt taze soluğunu içinä bir sarfoşluğu gibi çekmäğä savaşär: sora, yavaş elcezini dudaklarına alär da getirer, ilin onnarı kızın parmacıklarına da diydiler, taa biraz yaklaşıp, onun çetinenmiş güüs uçlarını kendi güüsünän duyär, ancak diyelerlär, da ikisi öylä kalärlar, bakışları biri birinä havezli suvaşarak, yangını dudaklar da tä enikunu yaklaşärlar da karşı gelip, ilin yapışärlar, dil uçlarınnan tutuşarak... o zaman erkek kucağı heptän kendisinä çeker kızın yımışak bükülän boyunu, da... ateş havezli kaba döşeklerin içindä kaybederlär kendilerini taa o erkek kuvetleri heptän yımışayınca...

Bu takım bu sultan yavaştan hem uzun sevişärdi bu pek incä duygulu kızlan. Narsiyaylan ama heptän başka: bu bir kızgın lüzgär gibi, hızlı ahtlı kız, karagöz arap kıızı – onunnan sevişmek ateşi bir ansızdan büyük yangın gibi olardı: tez tutuşardı da hızlı yanardı, süünärdi...

Şindi, ama, Allah, Allah, o Nersiya nasıl dayanardı, bilirkän, ani Keykâvusun kucağında ahtlı nazlanär iyigelmeklerinnän Zerri? Ha – a, o sultanın bütün ateşini alacak. Narsiya kendisinä er bulamär, kıskançlıktan hem havez acısından kuduracak...

Dayanamayıp, tä, Zerriye kollansın, saklı bir hayat köşesinä çıktı. Üräyi dübek gibi düyüler, soluyunu toplayamayarak. Ah, tä o "hırsız" Zerri, alle, geler, ilin basarak, duyulmasın... Tä, onun yanına yaklaştı...Narsiya, karı kuduzluğunnan, ansızdan kızın biyaz boynusuna keskin tırnaklarını sapladı da, hiç bişey demeyip, bütün kuvedinnän sıktı... kız onun dizlerinä yavaş çöktü... cansız... ölü...Narsiya şimdi ne yapsın?... Kaçsın?... O hayatta kaçmağa hızlandı da, hiç tanımayarak kendisini, istär – istemäz, sultanın yataklarına girer... Dizçä birdän çöküp, yalvarär, aalär...

- Seni pek severim, büülü çorbacım. Beni yok etmä.
- Ne gelmişin? Havezim şimdi sana yok...
- Öldürdüm... buvazından sıktım... aman...

- Kimi öldürdün, güzelim?
- Zerriyi öldürdüm. Ah, kaybetmä beni. Seni bütün içimnän severim, dayanamazdım, kıskandım...
- Zerriyi? – bir kaşını kaldırıp, şaştı sultan. - Allah, Allah, sen ama diriysin mi... sıcaksın? – çekip öldürücüyü toplanmadık döşeklerinä, "ayıflandı" sultan da karagöz kızın aazı başka bişey deyämedi. Sultanın içi genä tutuşmuştu...

UZENANIN DÜÜNÜ

- I-i-i-i, mari karılar, Sundubaylarm kızı, Uzena, evlenirmiş selçuk askerisine,

ayol! Pı-ı, nedir bu maskaralık!

- Allahım, ne ayıplık!

- Ha, kötölemeyin okadaradan! Çocuk islaseydi, necin evlenmesin?

- Çocuk pek islamiş, ristian olarmış, kızın hatırına!

- Nice da olsa, bizim o diyil, başka minnet!

- Kim bilsin onu, deerler bizimmiş, senseleymiş...

- Kızın anası pek baaramış. Nikola, ama, susarmış, karşı diyilniş...

- Te o kardaşları te, onnar işi yaptılar te!

- Ey, ne, kardaşları? Kızın üreğine geldiysa...

Butakım lafedirdi karlar Sundubaylarm küyünde bu işidilmedik iş için: oğuz kızı selçuk çocuğuna evlener! Şaka diyildir!..

Sundubayın -sa evinde toy-düün hazırlaarlarm...

- Ee, kaçmış, nabacaydım ona ya? Gülencek ta yapmaycaydım kızımı ya?-

üzde dooruluklardı kendisini kaymana olacağı.

Ali yalnız çocuktu, anası-bobası burada yoktu. Yoktu onnar başka erde de, o üsüzdü.

Düün adetleri eskiycesine giderler, ama hristiyanmk adetleri de karıştırırlar, haliz klişede steonoz olmağa. Ama nesoy steonoz olmak, açan güve hristiyan diyildi? Sundubaylar sa üstün çıktılar - düünü hristiyan klişesine götürdüler, popaz da karşı olmadı. Da bir gagouz düünü ceketti, ani mayii olasin salt güzelliğine, adetlerine!

Belliki, konuşmak, ikram, imek-içmek, oynunna, çalgıcılar - çırtnıa, düdük, zurna, gayda, kaval, kauş hem dayra, avarım taa çok kırca kıvradarlar; ama gagouzça da , kimi bolgar da, selçuk ta avarım...Keflendiynen biraz, hepsi unuttu, ani güve selçuk, ani dooru bu evlenmek diyilmiş... Hepsi şen, şamatalı, ortalık uuldaar! Düüncülerin çokluğunnan dışarlar da dolu, Nikolanın kufnesi, bordeyleri artık görünmeerler. Sofralar erda serili deriler üstünde, çevre döşeli, sofracılar da erde ayakları altlarında oturlar. Datlı-datlı koyun lokmalarını iyerler, kemikleri köpeklere atarlar.

- Buyurun, buyurun, düüncüler, şefkinize, saalığmıza!- hep teklif edirdi

Sundubay Nikola. - Buyurun, saadıçlar! Ha, ne, mancaları mı beenmeersiniz? -

kaymana da damşardı.

- Saa olunuz, hepsi İsla, mancalar, ikram.. .ama ta bir türkü olsa...

- Tanas, Radi, saadıçlara bir türkü! - hiştirdi Nikola, da gene o toprak çölmeciklere şarap doldurdu.

- Çalınız... bir düün türküsü.

Radi çırtnmada çalar, Tanas ta oynar.

Düün hep taa pek kızışardı. Çalgıcılar hep taa havezlen çalardılar. Düüncüler dostlaştıydılar, şamatalı hepisi birden lafedirdilar, biri birini ikram edirdilar...

Güneş taa yakardı, makar ani şansora avşama dooru kayardı. Küyün içinde sade bu düüyünün gümbürtüsü işidilirdi, sanasın başka sesler o günü yoktu.

Düüyünün koyusunda çalgıcılar baş düün horusunu çalmağa cekettiler. Oynamağa çok düüncü tutundu. Gelin da güveylan yannaşık oynardılar.

Bu zaman sultan Kaykâvus alayınnan, kamil beygirlerde atlı, bu kuyun yanından geçirdi. İnsan toplusunu uzaktan taa görüp, oraya haydadı. Sundubay Nikola, başkabak, üüsek musafirleri görüp, tez karşı çıktı da iyilip, sofraya geçsin yalvardı.

- Kızımı evererim, üüsek sultan! Ta güve de, uslu bir askerdi.
- Bu isladir, efendim..?
- Sundubay, sundubaylarız biz. Buyurunuz.
- Ye bu köyün adı nedir?
- Cevizlik, üüsek sultan! Cevizlik.
- Ye gelinin adı nedir?
- Uzena, üüsek sultanını.
- Şarabın kavi mi, çorbacı?
- Kavi, kendi baayımdan!
- Dök!

Nikolanın oolları, şansora buradaydılar, tez iki güzel toprak çölmek uzattılar, o da onnarı köpürerak şaraplan dolduruverdi. Tanas, başını iyildip, sultana çölmeyi uzattı,- buyurun, kavi sultan! Şefkinize!

- Bunu gelinin hatırına!- yalpak dedi Kaykâvus. - Yaklaş, güzelim!

Uzena yaklaştı, çölmeciyi aldı da, utancak hem dalgalı, sultanın önünde durar. Beygir üstünden iyilip, sultan çölmekleri dokuşturar, Uzenanın yaban gözeli gözlerine bakarak, yanık susuz gibi o şarabı içer; gene uzadar döksünner, içer, sora gene...

- Gençleri sindi hemen Sarayda yaşasınnar getirin, sultana izmet etsinner. Onnara ben de saadıç olurum,- dedi Kaykâvus da beygirini ileri haydadı. Onun adanman, Kara Harapın izinnerine göre, gençleri Saraya alıverdiler. Sundubay hiç "Şükür" da demeğe etiştiremedi, esaplayıp, ani üstlerine büyük kısmet uradı...

Saraya etiştiği gibi gençleri ayırdılar da onnar biri birini başka görmediler... Aliyi o saat başka bir kaleye izmete götürdüler, ki oradan hiç ayrılmasın; Uzenayı sultana yakın bir içere koydular, ama kimsey bilmesin.

- Onu gelin giyiminnen brakınız.

Avşam olduynan bu içere bir izmet kadım girdi, ayrı imekler, içkiler, emişler getirdi. Sora o içeri kokuladı da çıktı. Uzena hiç annayamazdı, ne olar, onunnan ne yapmağa isteerler. Böyle imekler, içkiler o görmediydi. Sanki sultana onun izmeti böyle mi olacak?! Hepisinden alıp dattı biraz, içkileri denedi, kar başına da urdular biraz..."Ee, da ne? O evde de kimer kere şarap vardır dattığım... geçer"-düşündü Uzena. - Ye, Ali nanda ya? A-

a, işini bitirdiyinen , olmalı, gelecek da oturup, konuşacak, düünü başa çıkaracak... Saa olsun saadiç sultan!

Da te, komşu içerden adınınar işidiler, gelir. Bir kapu açılar da girer ... sultan. Avşam giyimi ona pek güzel durar. Uzena mail, ama utancak ta, iyilip selemneer, sultanın, "saadicın" elini ahp, öper, adete göre. Kaykâvus kızın başını suvazlaar, annısım öper, ellerinden alıp, oturdar, kendisi da yanında oturur.

- Gelin, sana bu giyimner artık gözal durarlar, sansın bir biyaz nülfer çiçeğisin,- yalpak dedi sultan diyeyip gelinin duvağına.

- Ey-i,- aşağı utancak baktı Uzena.

- San, kızım, kendin pek güzelsin! - içki döküp, deer sultan. E, ne öyle metedersin, sultan?

-Metetmeerim, görerim... Ah, necin ben senin güven diyelim?

- Nasıl öyle?! Ben fukara kızıyım... ama sen saadiçsın ya, dediydin!?

Sultan, taa da debeşik, döker, içer.

- Fukara, ama güzel... Sana zenginnik taa da uyuyar! - da hızlı başlayıp, çekmecilerden türlü donaklar, paalı, paalı işler çıkarar, Uzenanın önüne koyar.

- Hepisi senindir artık, al da donan, nice istersen! - döküp ona da içirder.

- Ha-a, ne güzel işler! Paalıdırlar, olmalı, pek?

- Paalı. Ama sen, güzelim, onnardan çok taa paalıysın! Sana onnar baaşış!

- Nice saadiçtan mı? - biraz keflice , ahmacık sordu Uzena.

- Elbetki. - taa da yalpak hem havezlendirici dedi Kaykâvus, duyarak, ani tezde bu yaban kır kızı onun yatağına düşecek. Taa da yaklaşıp, onun saçlarını büücü elinnen suvazlaar, öper, dudaklarınan yanağına ilişer... Kız kuşulanıp çekiler, ama donakları hep bakar, kulağına, parmaklarına, boynusuna deneer... Kaykâvus bir da güzel fistan, altına ince gölmeç hem şalvarcık çıkarar. Uzena heptan mail!

- Hi-i, bunnar da mı bana? Ah, saadicım, ne islasin!

- Sana! Giyin, pek güzel duracaklar, nice masalda prinses olacan! Hem, senin güzelliğine düşerler, diyil o çirkin zenginnere! Giy! A-a, belki benden utanarsın? Yok neye. Te, te o perdecığın ardında giyin da çık, göreyim isteerim, nice duracak sana bu kamil giyimner.

Da sultan kızı omuzlarından alıp, enikunu perdecik ardına getirer, bu giyimneri serer, hem soyundurmağa da onu başlaar...

- Brak, saadiç, ne sen? Ben kendim ... hem buradan çık... ama başka gelme.

- Utanarsın?

- Utanmaarım, ama... kız kabarsm istedi.

Sultan çıktı, bir başka içere gitti. Kız görüp, ani o yok, hızlı-hızlı soyunmağa başlaar, çıplacık. Ama salt giyiyer o incecik gölmeği, ardından sultan onu kucağına kavraar, aazçazını bir keyfli öpüşlen yapıştırar, ani kız ne kimildayabilir, ne da bir ses çıkarabilir, bir kuşçaz gibi onun kavi güüsünde düyüner, ama faydasız - Kaykâvus artık pek ahtlanmıştı bu körpe

gelinceğe, kızın da, ama ister-istemez uyanık havezden küvetleri yımışardı bu b uc  erkeğın kucağında... O hiç annayamadı nice o sultan d seklerine getirilmiş... sade bir acıylan tatlıyı içinde olduğunu sansın aklısında mı, osa duyardı mı taa...

Bu acamı, taa diyilmedik dişinin kızlığını alıp, sultan, ki uslandırın onu, artık yalpak hem sevdalı dedi:

- Sultannarda adet böyledir - gelinin ilk gecesi saadıca...

- P s r adet! - kin g cenikliğinnen sert dedi Uzena. - Ne yapacanı ban sindi, ayıplanmış? Taa iyi öleyim!

Öyle de braktılar onu, sultana izmet etmeğe. Bu belasını, ama, Uzena kimseye açıklamadı.

Güvesi için laf çıkarıldı, çünkü bir düyüşte d şm şm ş. Açan da Uzenanın uşağı oldu, dediler, ani g vesinden, da o ocucağı anasına baksın, büyüsün yolladılar...

* * *

BOLGAR BOYARLARI

VASİL-beyi hem Ayn  hanumu haincasma devirdiyinen hem Kayk vus trona oturduğu üzerine bolgar boyarları, tar da Konstantin HASAN kendi raatlığını hem Oğuz Beyliğine iyi koşuluğuna inanı kaybettilar: "Bu selçuk dooru dostluğu tutmayacak, o sinden sora Kırım tatarlannnan yakınnadır, angıları öyle da Tunayı dayma geçip, bizim kasabaları - Ruse, Neykopole, soydular hem yaktılar,- hasyetlen söylener onnar. - Kayk vus bizanslılarla da baalı... onun betesine biz tatarlardan korunanlarız.

- O toprağı ondan alalım. O onu kapladı, zorlan, uzurpator, - boyarların biri tamahlandı.

- Kayk vus karşı koyacak, Paleolog ona yardım edecek, - tar demesini denedi. Onu korkutmak taa iyidir, yada tuzaklamak ki, kendisi... iyilsin...

Tezde Kayk vus bolgar tanndan bir  felendirici haber kabletti. Konstantin Hasan bildirirdi, ani "Bolgaria niyetlenilmiş ki Kara Deniz boyalarını hem kendi devletini koruntuya koysun da bunun için birleştirmek l zımmış tatarlar hem bizans duşmannarına karşı. Kail diyilse, brakıp gitsinmiş buralardan. Bulgarların devlet interesleri bunu istirmiş, zorlan da, sıra gelirseymiş, o bunu yapacaymış."

Kayk vus birden artık kızdı: " A-ha-a, açan Konstantin tara l zımmış, o ona yardım etmiş - tatar mirzasını yalvarmıştı, iki yıl bolgarları basmasın, ona iyimiş, sindi ama unutmışmış, tanımaz minnet." Da erinde tara bir kısa keskin haber yolladı: " şanlı tar-efendim. Benim  usek s zerenimdir bizans padişahı VIII. Mihail Paleolog, bu toprakları da o h/ana verdi, saabisiyim ben, sultan II. İzeddin Kayk vus. Hem burada oğuz-türk senselesi yaşamaktadır, benim senselem, sizinki diyildir."

Böyle bir "arsız" cevap kabledip, bolgar boyarları tan şıvşırdılar, ki Kayk vusa karşı cenk yolladırsın. İki bolgar askeri birdeen yollandılar -

birisi Provadia çayıryıca, birisi de bayırlar aşın Kamçı deresinin çayıryına çıktı.

Kaykâvus ta askerini kaldırdı, halis selçuk atlılarını, kurulu Anadolu donaklarma göre. Hep bu zaman Konstantinopola haber etti. Padişah akıl verdi, ki duyuşu başlasın da, lâzım olursa, o bulacak ne yapmağa. Bu cuvaptan, Kaykâvus annadı, ani padişahın yardımına umut azdır da, saklıdan, Bucaktaki tatarların mirzasını Çağtayı " Guguş postasından" haberledi.

Kaykâvusun askeri bolgarlarla iki kere uruştu da durguttu onnarın ilerlenmesini, tatar ordusu da poyrazdan urdu, bolgarlar geri çekilsinnar zoru gördüler.

Kaykâvusun kuvedi büyüydü, o hep taa çok kaplardı bu "Karbonum Terra" topraklarını. İnsan karşı koymazdı, kendi işine bakardı, hep taa kAynâştırandı kendi ortalığında gelme türk elementlerim - peçenekleri, selçuklan haliz, duyarak, besbelli, onnarla oğuz kardaşlığım. Orta Asyadan ayılmaktan sora, buydu ilk kardaş karşıgelmesi hem birleşmesi.

* * *

MIHAİL PALEOLOG

Bizans padişahına, Mihail Paleologa, Kaykâvusun tatarlarla ortaklaşması bolgarlara karşı, bir rafaftan, kurtarardı, ani o sapıttırdı butakım tatarların basmaklarını bizans kasabalanna, ani gagouzların devletinde hristiyanlık kavileşirdi, Kaykâvus ona köstek koymazdı... " Başka taraftan, ama, - kizirdi Paleolog,- benim esabıma hiç gelmeer bu selçukun kavileşmesi hem kimi yaptıkları da, hem, olur olsun, o saklıda kim ne kurannar, niyetler güder - bir gün, bakmışın, o bizi seslemez. Taa da çok: o bulgarlarla da bize karşı arkalaşsın var kolay, Bucaktan hem Kınmdan tatarlara dayanarak. O-o, miskin, senin tırnaklarım kırmak lâzım. Taa ileri.

" Ben sana, patriarh Nikodim, danışırım, işit: bizim klişemizin kuvedinin o topraklarda nekadar taa çok kaviletmek lâzım. Başka bir mitropolit oraya koymak lâzımdır koyalım."

- Burman yapırız,- dedi patriarh da çıkıp gitti.

Teodos girdi.

- Çaardım seni, yaramaz Teodos, ki bana cuvap edesin: ne niyetleer kurar şu Kaykâvus?

- Üüsek padişahım, onun niyetleridir sindi sade büyüklük, zenginnik hem... karılar. Araslanın kızına, Aynâ hamıma o hepten eriyer, o ama onu kendisine hiç yaklaştırmaz, hristiyan artık.

- Hm, yaklaştırmaz? Bu İsla diyildir. Birisini, ani yaklaştıracak bulmak lâzım, tatlı olsun ... Onu da hep göz altında tutmak lâzım, uyanık. O belki yapınır, bizim görmemizi uyutmak bakar?..

- Sizin Üüsekliğiniz, ban onu bolgar tannan urdurdum, onnar biri birine çok vakıda düşman kaldılar.

- Bu iyidir. Ye tatarlarlan?

- Onnarın ortaklığına şindilik karışmayalım, bu bize kurtarır.

- Te o te, şindilik. Yok, onun yanında uyuklamak olmaz. Baalatmak onu kollarından da, ayaklarından da, azdır. " Baalı popaz kavga etmez." deerler ya?

- Bu mutlaktır, Sizin ürüklüğünüz.

- Ona söyle: " Padişah sana pek razı diyildir". Ko korku bilsin. Hem taa da bişey düşünürüz...

Çok geçmedi da Kaykâvus padişahdan bir izin Teodosun elinden kableder, ki Konstantinopola iki bölüm atlı asker merkezi korumak için yollasın hem Üüsek Seraya ikinci oolunu da yollasın, padişahın yanına.

Kaykâvus annadı, ani onu kapuylan kıştırıracaklar, nice deerler, ani onun işleri tezde bozulurlar, ani padişah onun ensesine çatıyı sarar, hep nice söylene. Eller koynunda durmağa olmaz, beklemeğe, ki ... - sansın kendisine izin verirdi Kaykâvus, itirip enikunu kendisinden bir eni kızı hareminden, durgudup artık havezli seviş oynaşmasını onunnan. " Yapmağa bişey lâzım, saklı, Paleolog zere pek şalvirdir, maskara.

Bunnarı o sade düşündü, kendisini Teodosa göstermeyip. İzin verdi, ki padişahın izinneri tamamnansın. Oolunu o kendisi götürecektir. .. Hep o zaman o çok saklılık tatarların Berke-hamnan annaştı.

* * *

ERKEK DAYANMAMAZLIĞI

AYNÄ hep kitli üreklen yaşamak sürer. Nekadar da Kaykâvus onu kendisine çevirsin savaşmadı, ki onun sevişmek kadını olsun, o çetin karşı durdu. Bu kavi adamın önünde dayandı, verilmedi. Kaykâvus kendisi de inanamazdı, ani böyle vardır nasıl olsun. Şansora üfkesi da çıkırdı nekadar da yapınmasa, " yımışak"... Onun ambityası, ama, ki zorlatsın bu artık sevdaya apelli kariyı, brakmazdı, zere onu pek beenirdi, halize sevda için, diyil oynaşmak için: "Ko kendisi ona verilsin, istesin onu ahtınan". Elbetki, Bizansın padişah-hanumu onu istemişti, bu sa?.. Ettiyse, etti. O kendi erkek kuvedini İsla bilen, angısının önünde bir de dişi duramazdı.

- Kara Harap.

- Buradayım, Üüsek sultanım.

- Aynä hanumun yataklarında hepsi, ne lâzım, en yaldızlı olsun.

- Nice dediniz, şafklı sultanım, - hızlı çıktı Kara Harap, ama tez da geri döndü. - Padişahım, orada beylerin birisi, " satıcılardan ", size girsin isteer, Hırçın.

- Öyle de dedi mi, "satıcılardan", Hırçın? Ah, şeytan, sindi? I-ı, ko girsin, ama tezliye, vakıdım yok.

Hırçını getirip, Kara Harap, kapuda dikildi, nice her kera.

- En Üüsek sultan. brakın...

- Brakmam. Girdin, sultanın lafını bekle. Sindi annat, tez.
- Ayneyi hem onun oolunu öldürün, zere...
- Sen mi bana, ne yapayım gösterecen, kır tavşanı? Yokol önümden.

Kara Harap!

Hırçını çıkardılar. Sultan düşünsün lâzım. Düşünen " Ne oldu? Benimnen ne oldu? Paleolog, elbetki. O erleştirdi, ki Konya tronumu kaybedeyim da kalayım bu yaban kırcıların tronuna. Paleologun niyetleri korkuludur. Nedir onnar? Teodos? Ondan bişey annayamaycam. O - padişahın gözü hem kulağı benim arkamdadır... Onun kulakları, olmalı, dolayım da fıyılkaarlar, en uygun erlerde... Hırçın da, onun gibileri da... O-o, yalnızım ben bu sinirci bizanslının önünde... Nesoy şaşlıklar benim parmaklarımlan imeğe o isteer? Tatarları mı durgutmağa, bolgarları mı?... Tilki! Yalnızım onun önünde. Ne yapmağa? Ne? E, ama, dur: var kime dayanmağa, niyetlerim annamağa - padişah-hanum! O ona yardım adamıştı... gece onun döşeğine gelmişti... Kanlar öyle tez unutmaalar o tatlılığı, ani dalmıştılar... Burman becerikli kullanmağa lâzım. Elbetki. Da uslandı. Da aklısına geldi Aynä. " Ama ne soy karıdır bu yaban padişah-hanum, annamam yok... güzel, tatlı, çeker beni kendisine... ama dişli, çetin, verilmez okadar...? Yok bişey ama, ban taa da çınarları vardır yımıştattığım," - kestirili dedi sultan, da çıktı.

* * *

UMUTSUZLUK

Buraya Aynä, şüpele bakınarak, girer. Durgundu. Seslener. Kendi kendisine: " Beni kimsey kollamadı... fasıl iştir... bu maskara yatakların da kapuları kitli diyil... buraya da çıkmağa beni kimsey durgutmadı. .. Artık fasıl iştir! Sanki beni deneerler mi? Bu hepisinden aslıdır: kaçarsam, hemen tutarlar da... ceza, ölüm. Olmağa ama bana taa düşmeer, çok düyüşeyim taa lâzım - yurtluğumuz için, oolum için, Midorun oolu, büyük Araslan bobamın da sevgili torunu, umudu için... O-o, Allahım, necin bunnar bizimnen oldular? Bizim uslu senselemizlen? Kim bu eceli üstümüze getirdi?.. Ha-a, o roaskara bizanslı, maskara Paleolog, Allah urmamış onu. Satıcı köpeği Hırçanı o sincirden kol verdi... Satıcılar. Batak kurtları. Allahım, Panaiyacığım, prost edin beni, bir Tangri! Zere hepten şaşkırdım da günahlı laflar söyleerim. Başka türlü ama onnara nice demeğe ye? Yurtluğumuzu uzurpatordan zaptediciden nice kurtarmağa?.. Ta, unutulmaz Araslanın tronu... Ona oturdu bu hain sultan. O, Allahım, nice Sen hepisini burman olsunar brakarsın?..." Da te, sansın yukardan sesler işidiler: "Uslan, Aynä, iyil eceline, padişah-hanumumuz sen bizim. Tangri öyle isteer belki, ki oğuzlar gene birleşsinner, artık bir kanız hepimiz... Ecel bizi bölmüştü da atmıştı başka başka kırlara o Büyük Kinn içinde o zamanki hatalı vakıtlarda?"..

- Senseleyiz, bilerim, ama neçin böyle? Onnar...

- Diyil onnar, ama o, bir umutsuz aldadılı can sizin duşmannannızın istediğinden.

- O! Elbetki,o! Maskara, karıcı düşkünü, kadın avcısı... oğuz onu saymak olmaz.

- Ecele iyil, Aynä, ama kan kıymetliğini kaybetme."

Aynä aar düşünmeklerde kaldı. " Yok. Sensele, ama diyil de... A-ah, solar Büyük Araslanın asker feneti,- acıylan deer Aynä da aalayarak çıkar oyanı, nandan geldiği.

Buraya Kaykâvus gelir...

* * *

UMUT ZORLATMAĞA

- Kara Harap!- Tez girer, iyiler Kara Harap.

- Buradayım, çorbacı.

- Ne, Aynä buradaydı mı?

- Buradaydı, Üüsek sultanım. Söylendi, söylendi, kahırlanm sıraladı...

- Pek isla, ani boşta bu içerlerde gezmeğe alışır.

- İsla, ama...

- Bir de ama. Sindi eridir. Kara Harap, dediydim, hanumun yataklarında hepsi ne lâzım hem nice lâzım olsun? Annadın mı?

- Hepisi hazır, nice dediniz, sultanım, nice en iyi Gün-Duğu sıralıklarında.

- Aferim. Buralarda bulunasin. Git.

Tron Salonundan döndüğü gibi, Aynä yataklarında kamil hazırlamaklar görer. İzmançı-kız hepisini, bir sevişmek gecesi için ne lâzımdır, erleşirmişti. "Bunnar nedir?- şaştı Aynä.- Bana bunnar lâzım diyil. Da hepisine arkasınnan döndü.

Bu vakit Kaykâvus hazırlanar, donanar, ama yalnız, izmet kızları çarmayıp.

" Dedim, etecek! Bu avşam bu edepsiz, çinar gözelim benim olacak,- da Ayneya o kendisi geldi, girip nice delikannı " kabalyero" dik hem kendine artık inannı.

- Size geldim, hamım, iyi avşamlen, sevgilim benim,- elegant elini ona uzadıp, bütün ürektan dedi Kaykâvus.- Ben seni çoktan sevdim hem seni benim sultan hanumum saydım artık,- yaklaşıp, yalpaktan yalpak dedi.

- Bana yaklaşma. Ben senin olmam, hiç deneme.

- Yok bişey, karıysin artık, benim de olacan,- lafı kaçırdı biraz kızıp, duyarak ta, ani yanıldı.

- O, Allahım, necin benim kulaklarım böyle maskara laflar işiderler? Necin bu yaramazı yıldırım urmamış, yada ben ölmemişim?

Ansızdan ama Kaykâvus kavi kucaklarına Ayneyi ince belindan kavrayıp, kendisine sıktı.

- Sen ne? Bozuldun hepten mi, miskin? Sultan olacağı? Utanmazsın, hayvan? Allahım, bu nedir?

- Afet, afet, ayolum. Ben biraz kendimi kaybettim... dooru diyilim. Senin gibi karıylan böyle olmaz. Ah, ne yaptım ben?.. Ha, prostet beni, raatlan...

- Dedim, bana bişey lâzım diyil. Ayıtlan buradan, senin kul-kadının ben olmayacam. Sade kin senden çıkaracam yaptıkların için.

- O, padişah-hanumum. Brak fena sanmaklarını, dost olalım, benim sevgilim, benim allahlığım.

- Ne sen isteersin, ahmak, kalın kafalı öküz? Görmeersin mi, ani benim gözüm yok seni görsün, yok. Senden azetmeerim. Sindi öldür beni...

- Sen beni, ama, annayamarsın, Gün-Duğu Yıldızım benim, sensiz yaşayamam.

- Boşuna. Benden sevgi sen görmeyecen. Yokol buradan, yada ben çıkacam.

- Kapular ama kitli, dışyandan.

- Maskara. Neye umutlandın? Kuvedine mi? Bana diyirsen, yöldürerim.. yada kendimi,- alıp masadan ne rasgelirse, baarar hem aalaar Aynä. Kaykâvus kuşkulandı.

- Durgun, şaşırık. Ben sana diyimem, seni zorlamam.

Kaykâvus üfkesinden biyazıdı, soluğu sıklaştı da... birden düşündü, ani naafile " bu inadı" o öldürsün çoktan lâzımmış kötü lafları için... Ama yok, o taa dayanacak, zere pek artık dolaştı kendi erkekli ambiyasında da, enseyişlen çıksın lâzım, utandırmasın hem küçültmesin kendisini böyle karının önünde. Hem, o okadaradan sevdi onu. Olmaz atılsın.

- Ben sana küsmeerim, benim gözelim, annarım...

- Bir kere büle.

- Ah, san ahmak kan,- dayanamadı gene sultan.- Sen kendin gelecten, yalvaracan bana. Ben ama koulayacam seni nice köpeği. Sakınacam senden nice zihirli yılandan. Yok, seni ban öldürmeyecam, sen yaşayacan, burada, benim yanımda. Beni her gün görecen. Yolcazm ama sade bir olacak - benim yatağıma. İştittin mi? Sade bir!- gittikçe kızdı Kaykâvus.

- Etti. Sen hepisini mi söyledin? Ayıtlan.

Kaykâvus kayet üfkesinden kendisine er bulamar burada. Lafta...

- Ama-a, işi taa keskinnedirsen, fenalığının kara gölgesini üstüme taa serpirsen... ozaman... sen her bir iyi istedikleri kaybedeceen. Senselenin evladlanna o amanı getirecen, angısını ban getirmeyecem. Şaşirtma kendini, Aynä. Senin arifliğin seni kurtarır, hem oolunu da, senseleni da.

- Da-a, ne seversin sen büyüklüğünü, Kaykâvus! Benimneri şindi senindir, ama işler birtürlü diyışsin, seninneri benim olurlar. Cendem ol buradan. Benim ziyetlerimin külünde ateşçikler var taa. Sen adam olsan, diyil nicee sindi kendim kullanarsın, acıyarsın beni nice karıyı, sayarsın da nice bey-hanumu.

-Ye, nice istärsan. Ama kurtul beni o fena hem annamazlık fikirlerinden.Unutma, ani ben, Sultan Kaykâvus, senin çorbacımın hem

dostunum da.. Benim zenginliklerimi kullan, nice istersen, hepsine bak açık, aydınlıklı,- dedi Kaykâvus da fırladı o içerlerden.

- Nasıl o oynadar kendisini, nice o yapınar, ki beni şaşırtın. Bu ama olmayacak. Okadar kaskatı oldum, Allahım, karılık bende bitti şansora. Tıpkı marmaradan oldum. Kinniyim,- düşünüp, güleceği da çıktı.- Sonnarında bu kancınan üfkesi da artık çıktı,- da seftée Aynäya baktı da esap aldı, ani vardı neye tamahlansın bu karı sevicisi. - Okadar da taa İsla: ko kudursun yanımda, ko kurusun. Bare butakın cezalayım ben da onu yaptıkları için hem ahmaklığı için Paleologun önünee. Başka kuvedim yok,- söylendi Aynä da başladı saçlarını erleştirmeğe, düzünmeğe. O içerde hepsi, ne lâzım, vardı, en paalı Gün-Duusu zavraklandı... Ama birden üzüldü da: " Düştü Araslanın asker feneti. Askercinin mızrağı kırıldı. Düştü Deve, kamil askertaşı... düştü ihtiar fikirci Begdez... o çirkin gecede... oolum, Beylik-beyi, Vasil zapta... Satıcı Hırçın kudurar... Allahım, Allahım!- gözleri yaşlandı, sabah çiyleri gibi yalabıdılar, ama hep girgin bakışlan, ama acılı da...

Buraya enikunu beylerden birisi girer, Bayman. Aynä onu esap almayarak: " O, nandaysın sen benim girgin bobam? Buraya gel! Ben ne yapayım? Burnıardan yurtluğumu nice kurtarayım?"

- Sen esirlikteysin, Aynä... Sana yardım olayım olsa...

- Sen de kimsin? Nasıl buraya girmişin? Ne ararsın?

- Seni severim. O, Siz okadar güzelsiniz umutsuzluğunuzda!

- Sen de mi? O, siz, satıcılar, sandınız, ani ben iyilik başımnan o ayıplık direğine çıkacam? Yok, taa iyi bir kör pınara bir taş boynumda... yada bir bataklık içine sineklere çıplak... Yok, taa tez Balkannann bir üüsek tepesinde, ana toprağımnda bukaalı assinnar beni...

Ama gene de, yok, öleyim olmaz, duyuşum, savaşıım taa var...

- Sultana bunnan ben söyleyim mi?

- Bunun için de gelmişitirin. Söyle, ani onunnan ben çirkin düyüşecem taa!

- Balkannar yıldızı sen, Gün-Duu yıldızların kızkardaşı...

- Ya etti! Ne var? Bu nedir, Allahım?

- Braksan, padişah-hanumum, allahçığım benim. Sana sevdanı armadayım... Bana sen yaklaş... korkun yokolur.

- Benim korkum yok!

- Ben se sandım...

- Karıcı minnetsin sen da! Kadın düşkünü! Senin de tatlı laflarını benim akılım annamaz! Öyle ilin, ince işleersin, inanasın artık...

- Retetme, canım,- böyle adlayacam seni her kere. Hepisini laflan unudunca.

- Bu tuzaklan, bey, başkasına git. Buradan ayıtlan! Sevdalağa benim keyfim yok!

- Allahım, takazaların okadar keskindir...

- Ah, ne maskara!- kendi kendisine dedi Aynä. Beye doğru: " Ah siz, mascara haygırlar, nice gözüm görsün sizleri yok!

- Can vereyim, ah, senin kucağında kailim, gözelim...

- Sen taa buradaysın mı?- baardı Aynä. Yokolasın hemen, zere...

- A-a, yok diyil lâzım... ben çıkacam, çıktım...

- Tez!

Aynä, soluğunu alıp: " Sanki diyil mi sultan bunu yolladı?"

* * *

BİRAZ KORKU

Ani Kaykâvus tatarlarla baalantı yapmış ona karşı, Paleolog açıklamıştı. Yok ne beklemeğe. Tez Teodosu Konstantinopola çaardı. Burada merkezde izin verdi,ki Kaykâvusun iki askerbaşlarının kafaları kesilsin, askerleri da daatsınar provintialara latifundialarda işlemeğe. Kaykâvusa da bir yalan haber yolladı, çünkü onun Konstantinopolda bulunan oollarının biri pek hastaymış, ki bakmağa gelsinmiş...

Hepsi bunnar okadar ansızdan Kaykâvusun başına yivildilar, ani o baştan şaşırđı, bilmedi, ne yapsın. Ama onun keskin fikiri hem sınaşlığı bu sefer da altından çıkmağa ona yardım ettiler. Bundan başka da, o pek İsla bu Paleologu bilirdi, onun şiretliğini hem hainliğini. Sultan, ki oolu hastaymış, inanmadı. Bunu ona padişah-hanum da gerçekledi, angısı hiç istemezdi, ki onun bu " Şeytanı" amana düşsün, makar ani görsün onu Konstantinopolda çok istirdi. Bu sefer Kaykâvus bizans tuzağına kendisi düşeceydi, inanaydı. Doorudan.

Sultan cenge hazırlanmağa başladı. Guguş poştasınan Kırıma Berke-hana haber yolladı.

Burada ama, ansızdan başka iş oldu: bizanslılar Kaykâvusun bir kalesinin garnizonunu satın aldılar ki, sultanı, açan gelecek bakmaklan, kavrasınar da onnara versinner.

Öyle da çıktı. Sultan geldi, onu hemen kavradılar da bizanslıların eline verdiler. O bu kalenin cenge hazırlığını bakmağa gelmişti. Padişahın izinine göre, Teodos Kaykâvusunu yakında, deniz boyunda bir bizans kalesine kapattırdı. - "Hm, aydını sultan", senin betesine az kaldıydı ki padişah benim kellemi alsın,- zehirli dedi Teodos Kaykâvusa.- Ben duracam da bakacam, nice senin derini soyacaklar. Bundan sora kurtulmak yok, "aydını". Tfu!

Kaykâvusun erine imperator bir bizanslı Harazunu, türk yapmanı ki yolladı.

Annayıp bu işleri, Aynä, Uzenanın yardımınan, Vasil da Sundubay Tanasın hem Radinin yardımınan, bolgar tarına kaçacaklar.

Kara Harap hem Narsiya ama saklıdan tatar hanına Kaykâvusun belasını haberleerlar. Berke-han kurtarmağa Kaykâvusunu kendisi yollar. Yolunda Harazunu kavrayıp, deşer, sora da alıp o kaleyi, Kaykâvusunu kurtardı, Teodosu esir aldı. Sora soyup birkaç bizans panayırını, Teodosu Kaykâvusun eline verip, Kırıma çekildi.

Kaykâvus gene erinde.

* * *

ZIHİR TATLISI

Padişahın üfkesinin kenarı yok: o, ölüme hepisini kabaatlıları verer, hepisini cuvapçıları, satıcıları. Kaykâvusun ikisinin de oollannın kafaları alınsın izin verer, o saat ta ama döner: onnar ona. taa lâzım olurlar da bir başka şiretliğe geçti. Bilerek, ani Kaykâvus artık karıcı, onun bu yufkalığını kullansın kestirdi. Kendisi de bişey olmamış gibi yapınar.

Kaykâvus, bu korku çekmekten sora, gene kendisine geler, yaşar, sultannık eder nice ilerden. Cellatlar cezaladı o kalenin garnizonunu, ani onu bizanslılara satmış. Aynenin hem Vasil-beyin kaçması için üfkesi kenarsızdır, Uzenayı yollaar, ellerini nacaktan kestirsin, ama o bir erde de yok, o da saklanmıştı. O denedi Ayneyi bolgar tarımdan kabletsin, ama tar Konstantin Hasan kail olmadı.

Diri kaldığı deyni, Kaykâvus meçetede duva etti Allaha şükür edip. Duva edirken ama, o ansızdan esap aldı bir pek güzel genç kariyı, kıvrak boylu bir evkalipt fıdancığı gibi. Kan da utacak, sultana bir bakışçık attı kaşlar altından. Kaykâvus gene hepisini dünyada unuttu. Taa ozaman Kara Harap o güzeli sultan sarayına aldı, makar ani karı dönmüş karşı koysun. Butakım, Kaykâvus kendisi kendi öldürücüsünü yatağına getirdi - bu grek kızıydı, Paleologun yollanmışı.

Nice büülenmiş, Kaykâvus gece-gündüz bu artık tatlı sevgilikten hiç ayırılmaz, angısı pek az karşı koyup, verildi birden, bu karıları enseyen pelivanı durgunmaz haveze getirip. O ilkin sultanın aklısını aldı, tezde da keskin zihirlen kafasını da alacak. O çoktan bunu yapsın vardı kolay ama kendisi de bu artık tatlı tuzağa düştü o düş gibi büülü gecelerde, nice arab masallarında, da hep kıyamazdı onnarı kestirsin, hep atladardı... Kaykâvus o şansora enseyemezdi, ondan kableden orgiadan atılamazdı... Okadar tatlılanmış içi brakmazdı, hep nekadar taa çok isterdi bu kimseye benzemez erkeği...

- Ah, sultanım, sen duumuşun, nice görüner, diyil anadan, ama allahlı karıdan. Senin büülü aklın hem erkeklığın beni hepten kapladılar, iyi gelmekten ben eriyerim...

- Yok, benim sevgiliğim, ben senden deli oldum, akıldan çıktım, sen, musulman kızkardeşim! Seni Allah bana yollamış!

- Hm, yok, diyil Allah, ama benim padişahım! Hem ben musulmanka diyilim ama hristiyanım, grekim!..

Bu laflar Kaykâvusun üreğini otalı hem kızdırılmış bir ok gibi sapladılar. Sindi gücüle o annadı hem duydu Paleologun taa da kavi bir şiretliğini da onu bir ölümnü korku sarsaladı...birden de aklısına geldi, nice onu kapmıştılar ozaman hep Paleologun şiretliğinnen, da hemen kaybeleceydi, eğer Berke-han kurtarmayaydı. Ama tuttu kendisini da kızı kendisine sıkıp, yalpak deer ona: Da sen öldüresin mi beni lâzım, güzelim?

- Çoktan lâzımdım, çoktan, ama sen beni senin tatlı büülerinnen taa ileri öldürdün sultanım...

- Ben var kolay seni sindi kar öldüreyim, hem gerçekten, ayolcuğum...

- Elbetki, paalım, eğer benim körpe güüslerimi taa biraz sıkarsan can da veririm Allaha,- yavaşacık deer bu grek kızı da onu bir çirkin korku kavradı, açan duydu, ani Kaykâvus demir kucağını yımışadar da onun güüşçezlerini kendinden kolverer...

Kaçıncı kere Kaykâvus görmüştü, ani karının önünde, haliz genceciklerin, onun havezdirici kuvedi ensenmezdir. Da birden aklısına geldi Aynâ. - " Ama nesoy karıdır bu Aynâ, ani okadar çok dayandı, verilmedi, kalıp onun ölüm düşmanı? Ne fikir, ne ürek bunu annayamaz!"

Sade Aynâ kalmıştı o karı, angısı azbuçuk büle bükülmemişti, angısının önünde o, Kaykâvus, kuvetsiz çıkmıştı. Sindi onun kinindeen da korkardı, nekadar çok bu bey kızı yurtluğunu sevirdi, oolunu, hem artık kıymetli kendi karı namuzluğunu koruyardı, o büyük babasını, Araslan beyi, unutmazdı. " Fantastik!" O, var kolay, artık cellatlı kin çıkarsın benden, hem dooru da yapır. Ben, Anadolu haygırı, ne sandım? Ne yaptım? Ne istedim ondan? Hep onu ne verdi bana kendisi bu bizans kancığı? Ayıptır sana Kaykâvus, hepten kafanı kaybetmişin! Ko o beni öldürsün, onun o gözeli elcezi, nekadar ani Paleologun eli", - da gene bu kıza baktı: o artık gözeldi hem artık ... "kabaatsızdı"! Ama fakir, ani kendisi çoktan ölü olsun vardı kolay, onu kudurdardı.

Kızardı o diyil bu kıza, angısım o ayağınnan bassın vardı kolay bir böceği gibi, ama te o uzurpator padişaha, intrigana, can alıcısına, onun haliz düşmanına Paleologa. Nice kini çıkarsın ondan, nice "ödeşsin"? Kolaylık vardı: hemen Berke-hana haber etsin... Ama her bir zararı Bizansa padişah onun üstüne atacak da ozaman onun oolları ölümden kurtulmayacaklar. Yok, taa iyidir şiretlik yapınmak, debeştirmemek, ama korunmak ta onun hainniklerinden - o " hepsinin yurtların saabisinden".

Ta sultan padişaha bir mektup yazdırdı: " Çok üüsek padişah! Gün-Duu padişahlarına hepisine padişah, hem bizim padişahımız, koruyucumuz hem kurtarıcımız, iyi üreken bizim günahlarımızı baaşlayan hem gene dooru yola bizi, senin izmetçilerini, koyan. Beni, günahlıyı kaç kere denemeklere koydun, inannığımı denedin, o Büyük padişah! Senin arifliğine artık mayılım! Ölümnen de beni denedin. Ben te iyilik kafamnan, başlan Allaha duva ederim, ko uzatsın senin günnerini hem küvetlerini ziyedelesin! Sana en inanni kalarım, ki imparatorluğunun bu annıklarında izmeti götürüyim!

II. IZEDDİN KAYKÂVUS

Hircan o saat Konstantinopola mektuplan hem çok baaşışlarlan üklü arabalarla yollandı.

Padişah sansın sevinçli, ani, onun esabınca, Kaykâvusa büyük korku o vermiş da raat dursun varmış nice Imperiamn bu tarafından. Kaykâvus o köşeye sıkıştırmış, nice söylener!

- Siz, ama, hep-te onu açığızlen kollayınız,- Hircana sert dedi padişah.-Sultana haber götür, ani ben onun innarını kabul ederim.

Imperatris ama ziyetlener, canı sızlaar durmaz - sultandan ona bir de haber yok. "Belli, ani o sevdalı düştü o orospuya, yılana. Taa isladi o onu o zehirli içkiylen "ikram" etsin da o olmasın. Böyle-se, ben ziyetlenerim, o da onunnan sevdaşar... ah! Bunu böyle brakmak olmaz!"- düşündü padişah karısı da inan adamnanm yolladı o yaramaz kızı yoketsinner.

ULU-DAA

Kaykâvusun işleri türlü gidirdiler, alaca: ba o kaviydi, ba onu bizans padişahı şaşırdardı, ba karırlan işi var... Bu betelerle onun pek yoktu ne vakıdı, ne haberi, ne olar sultanlığında insannan. Artık üçüncü yıl sultandı bu "Karbonum Terra"da gagouzların üstüne Bizans imperiasının içinde bulunan.

O zamannar-sa Bizans vasallığı hep aarlaşardı insanın arkasına - bizans zaabitteri, haliz harç, vergi toplayannarı, taa çok kendileri insandan vergileri toplaaalar, birkaç kat ta soyarlar, Kaykâvusun vakıdı yok sıralık koysun, insanı korusun. Çok vergi grek popazlan da alarlar. Vergilerleri üklü arabalar Bizans latifundialarına durmaz giderler sindi de, nice kruçalıarm da vakıdmda, Paleolog ta çok tamahtır. Kaykâvusun kendi beyleri de, feodalları da geri kalmazdılar. Ekonomik ezgisi artık aardı. Da insan dayanamaar, karşı kalkar, daalar - bayır yollarını girginner, kinciler kaparlar. Balkannarm derin daalıklan saklılıklarında bölük-bölük toplaşıp, silah edinip, ateşli düyüşler de götürerler. Balkannarm Ulu Daalan bu halk kincilerine derin saklılıklar, imelik hem girginnik vererler. Administratia küvetleri oralara yetişemeerler, korkarlar da.

En kavi kincilerdi bolgar partizannarı "yunatılar", angılan Bizansa karşı duyüş götürerler Bolgarianın serbestliği için. Onnara göre gagouzlar da çete kurup, "uludağcı" kendilerine deerler. Rasgele, onnarlan ortaklaşarlar da, hep bir düşmana, bizanslı ezicilere, karşı.

Daalıklar, bütün Balkannarı örterler da partizannar türlü erlerde peyda olup, yuvalanarlar - suplar, valahlar, makedonnar da...

Kincilerin arasından en girgini hem kavusi partizan başı olar.

Gagouzların anılmış bir uludağcılar başıydı Sandi.

Küylerde var nice görmeğe türlü zavalıları - dilenci, sakat, deli, üüsüz de. İnsan onnarı acıyar, bir yardım verer, onnar küylerde gezirkeen.

- Söyle, eski kauşçu, neler oldu, zere insan öyle sade zoru yardımsız durmadı ya? Ezicilere karşı kalktı ya, daa yollarına çıkıp?

- Elbetki. Te, sesleyiniz.

Bir zavalı karı salt bir uşaklan kucağında yol üstünde kalmıştı. Yanık kannan, ama çetin ruhunda, bu ana bütün kuvedini toplayıp, yaşamakta kalsın savaştı, çocuğunu büyütsün ki. Adıydı Sandi, Sandicik. Bu çocukcak insan arasında büyüydü, onnarm soluğunnan hem acısınnan doyumları, yurtluğun tavından, onun çekmeklerini görardi da onun ezicilerine kin toplardı.

Sandi büyüdü, kavi bir oğlan oldu, güreşlerde hepisini ensardı; hem taa çok zengin oluklarınınan kavraşmağa bakardı, öylelerini ensemağе smaşardı, zere anasından bilirdi, ani onnarm bobaları onun da kabaatsız bobasını kesmiştiler.

Geldiydi sıra evlensin. Pek güzel yavklusu vardı, Ani. Onun düününde kauşta çalardım, haksız, fukaradan ne hak alacan? O çobandı çorbacılar da, ödeksiz, salt imek için... Düün pek güzel gidirdi, adetlarlen. Ansızdan ama çorbacının adamnarı düünü daattılar, Sandiyi baaladılar, çünkü çorbacının toklusunu düüne deyni kesmişmiş. Aniyi da alıp götürdüler. Satmışlardı onu bir Gün-Duusu panayırında. Sandiyi ziyetlediynen kolverdiler. Bir kulağını kesmiştiler.

Sandi dayanmadı da Ulu Daaya çıktı, uludağcılar başı oldu. Büyük kinnen soyucu kervannarını kollamağa daa yollarında başladı. Soymuşları onnardan alıp, insana geri daadar. Onunna şansora çokluk vardı. Bütün ilkyaz, yaz hem güz onnar derin daa saklılıklarında yaşaarlardı. Kışın yabancı küyelerine daalışarlardı. ilkyazın gene daalarına toplanarlardı.

Ulu-Daa! O ne büyük, ne gür! O kenarsız bir dünnyadır! Bir serbest Dünnyadır! Eşil çamnar, meşelar, suuk sulu derelar, gezilmaz da erlar... Kuvetli ezicilerin kuvedi orada yok... Daa-bayır büyük pek, o kudretli soluyar fışırdayarak, göklerle barabar...

Bir derin saklılıkta bir ateş dam kızarar. Onun da dolayında yunaklar - uzun saçları omuzlarında, yapaalı koyun kalpakları başlarında, bıyıklar üstünden kartal gözler bakarlar, arkalar meşe kadar, aba anteriler omuzlarında kara gaytannarlan dikili, kırmızı kuşaklı kavi beller piştöflu hem kılıçlı... kütmeleler üstünde oturlarlardı. Onnarm da arasında, bir taa büyük kütmelede, vakitsiz kraalı saçı, güzel çeyreli, mavi gözlü uludağcılar başı Sandi oturur. O kafadarlarannan laflanardı... Üzleri duruktu, çeneleri sıkılıydı, solukları aardı.

Ateşe dal başka koymadılar. Südüynen yollandılar...

Uludağcının kuvedi büülü, pelivan. Ona hepsi yardım eder - daa, sular, otlar, kuşlar da, hem, haliz onun inan beygiri. Daa onu saklaar, türlü emişlen, avlan da doyarar, sapa erde soyucuları kıstırmağa yardım eder; yapraklar ona haber getirerler, nanda, ne olar hem onunna ne olacak; sular onun yağınınığım, düyüşten sora yaralarım serinnderler... Otlar onun beygirine lâzım, kendisine de onnar dōşektirler; beygir onun iyi kafadan hem dostudur, onun düyüşte inan yardımcısıdır, onnar ikisi ayrıılmaz, kar yunak ölsün, beygiri ondan ayrılnaar; yatar uludağcı nem toprak üstünde kurşun ürağine batık, yolcazlarda onun gümüş beygiri, ama, gezer, kuşkulu kişneer, hem nallarınna toprağı düyüyer, çorbacısını çaarar - necin o kalkmaar, kavi kolunna çılıbrını dartsın, ayağını dökme özengeye koysun, beygirini dürtüp maamuzlasın, da geniş kırdı uçsunna, Tunanın mavi kenarlarına?

Uludağcı zor yaşamaktan arifleniktir, o ezicilerle baanşmaz - o "tamah yabanılardan", "kuduz köpeklerle".

- Daada soyucuy-yabaniyi rasgeleyim, çatıyı hem nacağı çıkaranın, ama fukarayı karşı geleyim, kesemden para çıkaranın,- uludağcı söyleer.

Ama açan kış gelir, o kahıra girer, ani daa seyreler, kuşlar gider, da o da küye gitsin lâzım...

Düşmannan uludağcılar pek becerikli hem çemrek düyüşerler: orman düşman sarsın, arka-arkaya olarlar da düyüşüp enseerler...

Uludağcı esir düşsün, kalede kapalı olsun, onun büülü fikiri hem büülü kuvetli beygiri onu kurtaran "Gel, atım, amandayım!" salt enikunu desin, beygir işider, da bir kıpımda kala duvarları yanında olar. Da açan kişneer bir kere, küle portaları yıkılar, hepisi panikada, Sandi çıkıp Dengiboz beygirine atlayıp, Ulu Daaya döner...

Sandinin çetesine bir de girgin gagouz kızı gelmişti, kaçıp hapsin çorbacısından. Sandi annadı onun ecelini da kabul etti yardımcı olsun. Osaydı soyuculardan kin çıkarmak için gelmişti da kimer kere çetecilerle barabar düyüşe çıkardı. Adı Tudoraydı.

Bir kere, ama, Tudora ezicilerin tuzağına düşer. Çetecilerin birisi kurtarmağa Tudorayı gitsin isteer. Sandi ama, pişman, ani kolverdi Tudorayı düyüşe, kendisi Tudorayı kurtarmağa gidecek. O onu sevirdi...

Düşmannarın elinde bulunarak o da Sandiye düşürerdi.

Onu ziyetlediler, ayıplamağa savaştılar... Kız bilirdi, ani onun dünnyesi kayıptı - ona da, Sandiya da.

Ansızdan ta, uludağcılar üüştüler, hırsızları kırarlar eşil hıştırlan gibi. Ama Tudorayı Sandi bulamadı - o önnerina çıkmadı...

- Ne deyeyim size, dostlarım, Tudoraya canım pek acıdı. Zavallı kız...

Sora işildiydi, ani Tudora, nani gözü görür gitmiş.

Kaybelmiştir da biryanda...

Sandi, ama, hep gebin Ulu Daaya onu beklirdi...

Kaykâvusun "diplomatası" onun halını sade üzde biraz ilinnettiydi. Gerçeği, ama başkaydı: onun işi hep taa sıkıntılı olardı, çatı hep taa hızlı kazığa yaklaşırdı, nice var bir laf. Makar ani o hep sultandı, sansin gene işlerini düzüp - uydurardı, karılar gena onun kucağına yatardılar, ama sevinsin neya o yoktu: bir taraftan padişah Paleolog, bir taraftan da yunaklar, Sandi. Kaykâvus pek açık annamıştı şansora, ani Paleolog isteer kurtulsun ondan da bütün kuvedinnen hem şiretliyinnen bunu yapacak.

O düşündü, ani ölüme düşmesin, bunu o hiç istemezdi. Taa İsla o kendisi vakıtları ilersini kapsın.

O daalardaki "düşmannar" da hep taa sık onun kefini raatsızlardılar. Hep işildirdi, ani filan beyin konakları yanmış, kar sultanın da mal kervanını da soymuşlar!.. Sultan asker bölüklerini daalarları taramağa, Kaykâvusun inatlaşması hem aldırması yunakları taa da pek üzülür.

Kaykâvusunu ama taa pek Paleolog korkudar.

Bilinmezken, ama, taa neler Kaykâvus karşı Paleolog hazırlaar, bir sabağa ansızdan Devlet Kırı doldırdıdu silahlı insannan. Onnarı haberlemişti Sundubaylar Sandinin çalışmalarının. Halk kalkınmıştı! Ezgilere karşı. Kaykâvusun askerleri düyüşe çıkardılar. Ama cannarı çekmezdi insanı öldürmeğe. Ali onnarı durgudardı hem deyirdi dağlıışınar.

İnsan Seraya yaklaştı, içine girer.

- Kaykâvuslan annaşalım, sıralık yapsın!

Bu zaman Berke-hamn bir gemisi denizde durardı. Serayda kalkınmış insan Kaykâvusunu ama bulamadı.

- O korktu!

- Aynâ bey-hanumu hem Vasil-beylik beyini geri çağalım! Beyliğimizi kullansınlar! Araslan-beyin hatınına!

- Hircinnarı kılıca!

- Ta nanda onnar! - baardı Sundubaylar,- Kıstırdık, kaçardılar!

- Kılıca! Kılıca onnarı!

Kılıçlar yukarı kaldınalı kauşan güneşin keskin şarkında yalabıdılar. insan daalıştı.

Gece kasabanın dolaylarına düştüydü. Devlet Kırına artık uslu döşenirdi...

İki günün içinde ama tatar hanı. Berke Kaykâvusunu geri getirdi da trona koydu. Kaykâvusunu gene çorbacı, onu tatar garnizonu koruyar.

Kaykâvusunu ama başka da bir keskin duygu raat brakmaar - Aynâ! Nasıl o korkmamış onun kininden da kaçmış?! Hem nam? Bulgarlara! O Äsen da ona hatır yapmış, bir kariya! Bu kafasızlar da...! Yok, Aynâyı geri getirmeğe lâzım, nice de olsa! Parça-parça,... ama diri! Bu sefer o onu acımayacak, sevmeyecek te! Dar-aacına onu, da okadar! Yavrusunu da, Vasil buraya hiç yetişmesin de, taa yolda saplamağa da bir kör pınara atmağa! Ama nice onnarı bolgar tarından çıkarmağa? Düşünmeğe lâzım. Bunu düşünenecek Kara Harap!

-Kara Harap!

- Buradayım, çorbacı!

- O kaçınnan buraya getirmeğe lâzım!

- Üüsek sultanım, Allah senin günnerini uzatsın, Aynâ bey-hanum buradadır artık!

- Aferim! Sen, Kara Harap.. Sen bir çok inan müsülmansın!

- Çalışanın, sultanım! Bildim, ki izininiz olacak!

- Sen her kere benim istediklerimi bilersin! Ye ha... ı-ı, bu karını evladı?

- Onu yolda deştiler da bir kör pınara attılar!..

- Tam! Düşünmemi de bilmişin! Kariyi zapt odasına! Kitli, kapalı!

Sinek ta girmesin.

- Bukavlansın hemen?

- Yok, olmaz... biraz düşünerek dedi sultan.

- Şavklı sultanım...

- Ne, ne?

... ı-ı, Uzena da burada, onnarlandı. Topluca bir monastırda kıstırdık.

- O, bu da iyi! Onu gene izmetime getir.

- Annadım, Şafklı sultanım, hepisini annadım!

- Tam!

Kara Harap çıktı. Kaykâvusunu gene kendi durumuna hem keyfine girardi, Paleolog onun kafasından çıkmıştı. Üfkesi de Ayneye yımışardı sansın.- "Sanki ne, onu hep severim mi? Allah, Allah, bu nedir? O beni delerdecek... Onun önünde kuvedim beni brakar, diyilim padişah, kavi Kaykâvus... Ama

kimim ya? Bir sıradan sevdalı... başsız... Ama ko öyle olsun. Zere böyle güzeli hem çetin kıymetliği Allah her birine vermez. Allah verer, ben alayım lâzım. Lâzım! (Baarar).

- Kara Hara-ap!

- Ben buradayım, saabim.

- Aynä ..hamım nicedir? Ne yapıyor?

- Delicekten görebildim, ani ateşli üfkesini alifleer, uslanamaar.

Uslandırılım mı, çorbacı?

- Sen ne? Unutma kendini! O padişah-hanum! Senin de çorbacın!

- Ye, dediydiniz...

- Dediğim! (Yımışak) Dediğim... Git!

Kaykâvus ta çıkar başka içere.

Aynä o zapt odasında kahirinin önüne çıkamaar. O içerde bişey yok çıplak duvarlardan kaare. Bir de pençerecik demir gratialı kaleye dooru. Bir de taftadan pat döşeksiz, bir odundan skemnecek bir masacığın altında.

- Ya ikramı. Bir kriminaldan, ani öldürmüş insan, beterim. Allahım! Necin o hatalı yolda beni de öldürmediler, oolumnan barabar kalayım? Vasil, canım, ne için bize bu cezalar, Allahım? Bir Tangri, necin?..

Girer Uzena.

- Ah, Uzena, sensin, dış dünyadan bir şılacıksm bana. Ben buradan bişey göremeerim, işidemeerim.

- Bey-hanum, Siz Balkannarm yıldızı, Gün-Duu yıldızların biriysiniz! Ne deyeyim? Herersi kahırda, bir de sevinmek şılacığı yok. Sultan olacağı ama, Allah belasını vermesin, sansın kinni, ama sansın ezer da onu bişey.

- Ezer? Onu bişey ezmez, o hain minnettir!

- Yok, hanum, ben işittim... o sansın Kara Harapa baarardı " O padişah- hanum! Senin de çorbacın!"

- Ah, maskara! Olmalı gene beni denemeğe hazırlanar... annaarsın Uzena?

- Annaarım, bey-hanum... A-a, onuştan Kara Harap yolladı getireyim te, meyvaları, emişleri hem te baklavayı!?! Haliz de ani! Maskara!

- Neler taa annayacam, esap alacam, bey-hanum, haberinize getirecem,- dedi Uzena da yollandı çıkmağa.

- Gidersin? Biraz taa dursana.

- Dururum, ama Kara Harap dedi durmayım çok,- cevap etti Uzena da çıktı.

Hayatta kimsey yoktu.

Aynä yalnız: "Balkannar yıldızı..." Bu yıldız ama hain kısıklara düştü... Benim ecelim şansora - kindir, kin çıkarmaktır! Öç almak! Yada ölüm! (Aalaar). Kim kinini dooruluk için çıkarar, onu allahlar cezasın yok ne için...

Kin! Zere o beni hayvan havezinnen maskara etti! Benim karılığımı aşaalamağa istedi. Hem bey-hanumnuğumu benim rizelettirdi (üfkelenirdi)! Bu şaşkıını nekadar taa tez cezalayım lâzım! Ölümcesine, öldürüsüye beni o yaraladı nice anayı. O, onu kimdi benim omurum, aldı, yoketti - oolumu! O anayı uşağısız braktı! Tron zadesini de boba tronundan yoksul etti, angısmı ona o büyük hakoğuz-gagouz, Araslan, kıymetli dedesi, braktı! Bu haina

ölüm! Kin çıkarayım lâzım ban onun hatırasına, ama acısınan, karılık namuzluğunnan, bey-hanum kıymetliğimnen, senselemizin ecelinnen!..

Allahım , bir Tangri! Bu nedir: sensele gibi, iyiliklen bize gelir! Ama çıktı, ani sensele içinde de, arasında da, hainnar var! Kin! Ama nice? Yalnızım ben! Beni bu delik içine zapettiler, da tutarlar burada, sultanın yanında... Bende silah yok, canımdan hem bu arsız uzuıptora karşı kinimden kaare.

Enikunu buraya harem kızı Narsiya girer, angısı da sultana kinni kıskanlıktan.

- Hanum, kahırlanmayın. Kin çıkarmağa sizin acınız için ben size yardım edecem. Te te bu buçacık saplayacak onun satıcı üreğini!

- Sen kimsin? Buraya nasıl girdin?

- Narsiya, sultanın hareminden... Çoktan ziyetlenerim... ama size danışayım kıyışmadım... O satıcı... Ölüm ona! Siz bunu yapabilirsiniz.

- Sen necin öyle esaplaarsın, yabancı kız? Ben öldürücü diyilim, Narsiya.

- Siz ama kin çıkarmağa artık isteersiniz... sizde başka çıkış ta yok... hepokadar onun eline düşeceniz!

- Bir kere büle! O, korkak can! Beni sen bilmeersin!

- Bilmeerim. Ama cezalayasın onu sen lâzımsın!

- Nice?

- O şansora yavaşıdı, size yanık. Kucaklayınız onu artık... pek, ani bucağı daduymasın!..

- Ben onun maskara kucağına mı gireyim?!

- Kin için!

- Bu olamaz, ayolum!

- Kin için, zere başka türlü beni bişey durgutmaz sizi saplayım, burada, sessiz... Artık sizin beterinize o beni brakıtı, size onun bütün ateşi gider!.. Ben darsıyırım, ziyetlenerim! Böyle ki, düşününüz... - brakıp bucağı Narsiya savuşar, nice gelmişti.

Aynä, hepten dalgalı, enikunu o bucağı alar. - Ama nice zorladayım kendimi onun o pis kucağına verilmeğe? Nice? Hem de... ne ben düşünelim? Ben öldüremem! Günaha giremem! Allahım, o kız denemiştir beni, günaya soksun... Bunu da Kara Harap düzmüştür..? O, Allahım, neler olar!?..

Aynä artık zor halda bulunar, ucunu bulamayar, ne yapsın. O duyar, biler, ani sultan gene arsız gelecek, gene... Ye ne yapsın? A, sanki yapınsın?

Buraya Kaykâvus hızlı girip, kapuda durgunar. Aynä ona karşı:

- Elbetki, siz bir namuzlu erkek gibi, kendiniz geldiniz, izin vermediniz, ki beni size sürüklesin Kara Harap...!

- Benim padişah-hanum, ben bitkisiz sevinerim, ani siz gene benimnensiniz. Yok, sizin kaçmanız için hiç lafta olmayacak aramızda... O-o, ne kötü ere koymuşlar sizi! (Baarar). Kara Harap!

- Buradayım, Üšek padişahım!

- Sultan-hanuma en parlak ierleri hazırlayasın! Tez! (Kara Harap hızlı çıkar). Afediniz, paalım, ani butakim esapsız karşılımaşlar sizin eve dönmenizi!

- Yok bişey...n-ı, biz burada lafa durmayacak...

- Necin? Burada da uyur...

- Yok, yok... (Sultan ıktı).

Ayneyi gerçek içerlere geçirdiler. O ama pek kuşkulu kendisini duyar hem cezasasın onun ziyaretisini fkesi gittikçe keskinener. Te sindi de onun o yalannarı, yapınması...

- Ah, bu gercik içerler, donaklar benim yapınmamı satılmak gibi bana zme, canıma urdular. Etti yapındım! Zavalı Vasil, Midorun ocuğu, Araslanın sevgili torunu, benim sevdadan duuma evladım, beyliğimizin beyi... kr pınar içinde sıbdılı... bu hain onu öldürdü... Nasıl cannan ben yapmayım? Yok, olmaz! (Aalaar).

Girer Kaykvus, büyük seremoniya giyiminnen, sansın koronatiya parlak oluşuna, baaşışlarlan, ieklen, elegant maneraylan...

- O-o, ne oldu, benim sultan-hanumum? Aalarsınız? Böyle can aalasın düşmez... O, canım paralanıyor görerek...

Ayn ansızdan başını kaldırdı, bakışım sultana dikti. Kaykvus ürktü, ama hep bu zaman, kendisine gelip:

- Ah, siz ne mutlak kanysınız, Afroditeylen yaraştırmak sizi azdır!

- Aalayan ana mı sana Afrodite görüner, cellat?

- Ne oldu, hanum? O irkin içerde yalpaktın?! Benim sevgim ama snmeer, taa pek tutuşar.

- ldrcnn sevgisi nekadardır?

- Bir hiçtir o sevda, angısmın ls vardır! (Taa da fkeli). Bilmeğe isterim, benim büyülü kuvedimin kenarı nedir? Ozaman bu toprak azdır, başka toprak lzımdır.

- Büyülü kuvedimden benim kinim üstündür, hisiz minnet! Bir mındar kurtsun sen, "sek sultan"!

Kaykvus annamağa dönemeci başlaar, fkesi kAynar, ama dayanar. Bu sefer Kara Harap girer.

- Aydın orbacı, Konstantinopoldan haberler, Paleologun adamı bekleer.

- Bekleyecek!

- Belki tezli haberdir? Padişah kızır...

- Boş laf! Ko Tarigrad Bosforda buulsun! Hem o zleryıllık padişahlığın üstüne gök kubeyleri yıkılısınar! Benim kenarsız hoşluğum buradadır!

(Kucaklasın isteer Ayneyi). ık!

- Bana yaklaşma, hayırsız! (alar bişey eline). Sana ben ölünce düşmanım! Hem yabancı!

- A-a, sevgi kıpımmarımızı dartışmaktara harcamayacak!

- O, Allah, ko Gün kömür olsun hem hepsi de ne onun altında var! Ko dünya zindan kara olsun! Hepisi de bunu mındarlıklar yokolsınar! Allahım!

- Neye bu kara düşünmekler? Taa iyi...
- Ne, taa iyi?
- Taa iyi, ne isteersin, kazanasın, eer...
- Eer, ne?
- Ya, örseleme canımı, allahlığımı!
- Sen bütünkuvetli saabiysin ya?
- Senin önünde ama kulum... kısmetsiz...
- Sen kendin kabaatsız kızları kul yapıp, basarsın!
- Sen ama hepten başkaysın! Senin kayıllığın bana hepismden enseyişlerimden taa paalıdır! Annasana! Allahımnan eminim!
- Allahı üfkelendirme, o öyle de kAynäk smola içinde seni pişirecek aar günahların için, tinsiz! Bak, duvarlarda kan!.. Sen döktürdün! O üze kusar. Sen buradaykan o kannarm solmuş benizleri renkli dirilerler!
- Kendiniz kabaatlısınız, taa da sora!
- Sen kıyışma raatsızlamağa benim oolumun uslu toz-tenini! Etti! Onun da kinni teni ölümden kalkır, seni cezalamağa! Böyle sözlerden beni sıklet basar, içim ters kalkar! Doorulukçu gökler camların (kriminalların) raatlığını alar! Bizim dedelerimizin de gölgeleri seni sıklete atacak. Sen artık hep oğuzsun, selçuklu oğuzsun, bize, hakoğuz-gagoğuzlara kardaşsın, ama hainsin, uzurpatorsun! Zaplı tronda oturarsın! Sen onu da kannadın!
- Etti, hanum! Benim damarlarımda kan suuvaar!...
- Benim ama kanım kAynäar seni gördükçe, sensele satıcısı! Paleologun çırağıysın sen! Onun da ahmak kurbanıysın! Kalau! Ye, beni sen öldürmedin, kendina tutarsın, neye? Ziyetlemeğe! Ben ama senin ölümünü isteerim!
- Annadım! Başka lafım seninnden yok, düşman, kaçkın, satıcı, devlet düşmanı! Zindana seni! (Baarar). Kara Harap! (Girer). Bu devlet düşmanını en karannık zindana! Onu dar-aacı bekleyecek! (Kaykâvus kudurmuş çıkar baarak).
- Uzenayı da! Satıcıyı!
- Uzena gene zindanda.
- Ben de kabaatlıyım, çünkü benim sevgili hanumum böyle ecele düştü,- kendisine gibi yavaş dedi Uzena bir neden sora.
- Yok, bu doğru olmandır.
- Siz ama ziyetlenersiniz; ben hazırım seninnden barabar ziet çekeyim.
- Bütün aslısını yalnız Allah- Tangrı biler. Sen benimnden ölmeycen, sen kabaatlı diyilsin, bir ben öleyim, da etir.
- Ya nice ben yaşarım, seni kaybedirsem?
- Sen sultanın yaltımına gir, da o ...
- Necin beni hanum, siz gülmeklen canımı kopararsınız? O bir cansızdır artık, o beni zorlattı, namuzluğumu kirletti!
- Gülürsem, saylar, ziyetimde gülerim.
- Sana ben nice yardım edeyim?
- Kendini kurtar - kıskanmayacam.
- Ah! Sanki senin ecelinde ben yabancıyım mı, bey-hanum?
- Sen yaşamağa isteersin artık. Ben ölüm isteerim.

- İkimizde de ama bir kabaattır.

- O, sen taa girgin olsana! Sen yaşaarsın, diriysin, ben ama çoktan ölüyüm hem ölmüşlere izmet edirim... O, mezar eraltım benim, evlilik evcezim benim, hem ömrüne bekçim, eraltında evim! Ben de benimkilerime gidecem: bobama, Araslan- beye, ooluma, Vasile, Eymur kardaşıma hem Midora, evlenmedik kocama benim! Hem namuzluğumu, hem kız sevgimi büyük İstemi-kağana hem Oldan-batıra, getirecem. Onnar artık ölmüşlerin evine kabuledilmişler!

Demir rezeler zıngırdaması işidiler. Girer bekçiler. Ayneyi alarlar.

- O, dede mezarları! Oğuz yurtluğun Güneşi! O, eski senselemizin allahlıklar! Beni te götürerler... Hem de gitmeyim yok nasıl... Bana bakınız, Araslan-beyin evlatları, oğuz senselenin bitki beyine, nice cezalanarım, hem kimden cezalanarım, sade onun için, ani namuzluğumu korudum hem ana toprağımızı satmadım!.. Ana yurtluğumun insanı! Hepiniz bakınız: sonunku yoluma giderim, Günün yalpak aydınını bitki kere görerim ben. Ecel kendisi Altay bayırlarının boylarına beni çeker dönülmez, beni, evli olmadığım. Düün gimnaları beni, kız-gelin geçirmeyecekler. Öbür Dünyayın toprağı altında gelin olacam...

Bu laflarına Aynä sansın işider: "Sen ama o ölmüşlerin hramına namuzlu gidersin - maskara edilmedik; Aynä, dertlen öldürülmedik, yada kılıç urmaklannan. Yok, sen kendin gidersin. Ölümüne cezalıların arasından yalnız sen mezar evini ayırdın."

Aynä cevap aklısında verir: "Hepinizi ben martor olasınız çaaranm: ben ölüm kabul etmeğe te giderim, o masuz ere, nandan geri dönmeerler."

Gene sesler lafeder sansın: " Sen cereme namuzluğun için ödeersin, bey-hanumumuz bizim."

Buraya Kaykâvus çıkar.

- Bitki kere sen bu yada başka ecelini ayır, ne sana taa paalıdır. Seni ben sevecem, inan, sultan lafımı vererim.

- Çetele çekildi artık: ben "devlet düşmanıyım". İlerikilerimin ardına giderim.

- Düşün sen, kısmetsiz, artık ölecece zere!

- Ben namuzluğumu hem senseleme inanımı satmam! Lafımı söyledim artık!

- Ah, Allahı üfkeletma san! Mmm!- başka tarafa bakıp, Kaykâvus kendisini kırar.- Allah martorumdur, seni öldürtmek istemiyorum, valla!

- Te, inandım, artık, nasıl! Allahı karıştırma kirlî işine!

- Mnımih! Baarar: Alınız, görünüz! O ölmek istiyor!

Aynä başka bişey demeğe istemeer... gözlerini yumdu. Kulakları tıkanı. Sade ama işider, nica davacı batık seslen sorar: "Sen, başın iyilik, cuvap ver: işler öyle mi oldular, osa retedersin mi?"

- Retetmeerim, işler öyle oldular... - uyanık seslen dedi Aynä.

Kaykâvus gene karışıp,- sen ama benim kanunnarımı bildirdin, artık?

- Elbet... Nasıl bilmeyim? Hemen Kara Harap korkutsun beni onnarlansavaştı.

- Da sen hepokadar basmağa onnarı arsızlandın!

- Artık Allahın kanunları onarı diydiler, benim sevgiminin de diydiler, ana yurtluğumun da diydiler, ki ben onları basmayım. Ölmem için ben kahırlanmam. Ben ahmaksam, senin esabınca, saylar ki ben , beni ahmak kabaatlı bular! Kabaatım ama başkadır, kendin bilersin!

- Sen arsız niyetlerin için kabaatlısın! Ben sana sevgimden, padişah-hanum hatırımdan, sen se fenalıklan!

- Öldür beni, osa taa mı bişey istersin?

- Yok, başka bişey, bunun razi olurum!

- Ye, ne oyalanarsınız ya? Lafların senin beni hoşlamaarlar, hoşlamayacaklar da. Ben seni ensedim! Sen ne istedin, alamadın!

- Sen ensemedin, zere ben seni zorlatmadım, ama namuzluğunu korudum hem padişah-hanumunu gibi hatırladım.

- Zere benim çetinniğimi bükemedin! Bunun da ben kıymetliyim. Ben sevmeğe duumuşum, diyi erkek düşkün olmağa!

- Aslı, ben senin sevgini kazanmak istiyordum.

- Senin gibisi benim sevgilim olsun yoktu nasıl. Uzurpator dost bana ölümden sora da olamaz. Kıymetli oğuzlarımızdan sen en aşaasıysın, maskara!

- Sen o ölümler padişahlığında kıymetli mi olursun?

- Orada namuzluğumu kimsey bir kere büle kiletmez.

- O, allahlar, kimi ben sevmişim da o artık güzel güüslerine kılıcımı saplamışım! Betfa sana! Öl, öl!- banp çıkar Kaykâvus.

- Yok, ben ölmemeziğe giderim, sen ölümneğe kalarsın...

... Kaybeldi Aynä, bey-hanum Aynä, Araslan-beyin kıymetli kızı, hakoğuzlann-gagoğuzlarm sevgili padişah-hanumu. İnsan onu unutmadı...

Aynenin içinde Kaykâvus kahırdan da, üfkeden de, kendisini kırar.

- Allah, Allah, ben ne yaptım!? Delil! Ne yaptım? Bir gün geçti onsuz. O, aman, aman! Öldürttüm! Onu öldürtmüşüm, kiminnen günnerim bu seray içinde, dışında da geçirdiler! Sindi o boş, bir kör mezar gibi oldu. Aynä yok! O yok, girgin, fodul, güzel, arif! Nandaysın sultan-hanumum benim, Aynäm? Okadar alıştım ona, onun! Nasıl onsuz olayım? Onsuz yaşamam yok! O, Allah, necin braktın öldürdeyim onu? Ben onu severim artık! Severim! (Baarar) Kara Harap!

- Buradayım, çorbacı!

- Aynä bey-hanumu en büyük hatırlan gömsünner veresiniz, hristianca! Bir genç kızı gibi!

- Ye...?

- Dedim! Hem askerler bizi her taraftan korusun.

- Sesleerim, çorbacım!

- Çık, tez!

- Çıktım, çorbacım!

Sultan gene yalnız.

- Ne yaptım, ne yaptım? (Aaalar) Ko o sevmedi, gözü görsün beni yoktu, ama buradaydı, benimden, ben de her gün onun yaşardım! O, fikirsizliğim benim!

Bir de "masa üstünde" hancerciği bular.

- Ah, te hancercik te, kim getirdiyse, beni saplasın, öldürsün? O ama beni öldürmedi, acıdı, akıllıcağım benim! Taa iyidi, o beni öldürsün, diyil ben onu, öyle bir gülü falayım. O, Allah! O kendi namuzluğunu korudu. Ye, ne için ben onu cezaya koydum? O ana toprağını sevirdi hem senselesini... bizim senselemizi... Hem biz haliz de ani senseleyiz bu insannarlan, zavali Ayneylen, onun oolunnan... onun kıymetli bobasınnan, Araslan-kağannan...O, siz, Araslanın insannarı, sindi siz beni öldürünüz! Yaşamağa bana yok neya! Ben yaşamamı kendim öldürdüm!

Kaykâvus çıkmağa yollandı. Ama sansın bir ses işider.

- Dur, çıkma!

- Durayım? Sen kimsin ya?

- Araslan-beyin ruhuyum ben!

- Ruhlarlan lafa duramam!

-Duracan! Kaykâvus, sen bizim senselemiz, bir hain çıktın, ambitali inat, karıları aşaalayan! Sen bilmedin, sevda nedir, sade zorlatmak bildin! Sen oğuzçasına yaşamadın. Ziyetledin benim uslu kızımı, Ayneyi, benim kamil torunumu, Vasili, öldürtün de onnarı. Ne için? Canavarlıktır bu! Sen bütün selçuk kardaşlarımızı ayıpladın!

- O, aman, aman, tanıyarım hain oldum... inatlığım hem karılara tamahlığım beni körettiler... Sevdim mi ben bu yaban kızı, güzel Ayneyi? Yok, sevmemişim, kendimi sevmişim, kendi havezlerimi, düşkün aşklarımı, arsız kaprislerimi!.. Halizina sevdim ben onu sade sindi, açan o yok... okadar sevdim, baba, ani onsuz yaşamak bana yok... ben diyil lâzım yaşayım, ama onun ardına gideyim... o belki prestedir beni... o iyi ürekliydi...

- Kaybettin sen onu, kendini de kaybedecen, yaramaz selçuk, Selçuk-beyin de ruhu, benim de, seni prostetmeriz! Nasıl cansız, kendi düşkün havezlerin için sen hakoğuzların hem selçuk-oğuzların ilk kardaş buluşmasına kirli, küflü bucağını sapladın! Sana prostetmek yok!.. Bizim evlatlarımız geleceklerde belki seni de anacaklar... yazacaklar da... belki cannarı da acıyacak senin bu hayırsız eceline, angısını kendin kendine hazırladın okadar esapsızlıkılan, Kaykâvus!..

-Istoria kestirir!

-Şanlı Araslan-baba, haliz de, ani bana prostetmek yoktur... Sen brak gideyim bu topraktan... bu insanın, kardaşların üzlerine bakamam... Brak yokolayım!

-Git! - dedi Araslanın ruhu da yokoldu. Kaykâvus kendisine gelip,- burada bana er yok, yokolayım lâzım!

-Dur, ama! Ben de, Sundubay, sana bir lal söyleyim, akılına getireyim, ani sen cansız benim gencecik kızımı, güzelimi Uzenayı, maskaraladın, namuzluğunu çiynedin!.. Benden, oollarımdan da, kızlarımdan da, bütün senselemden de sana prostetmek yok! Seni ben benim aar topuzumnan öldüreydim... Ama öldürmedim...Git! Yokol buradan!- işider Kaykâvus sansın kendi akılında, ne deyer ona Sundubay, bir karşigelmek olabilse... Kaykâvus hepten semeli, o içerden çıkamaar sansın... onu türlü görüntüler sararlar... Ama te sansın insan da toplanar, çokluk, Devlet Kırı dolu, Ali de,

asker-başı, orada, Sandi de, uludağcılar başı. Mirçu da, Bekdez de... hepsi ona ceza kesecekler... O annatmağa isteer, ama sesi çıkmaar... sade insan lafeder, sansın:

-Kaykâvus, sen bizim senselemiz, hain çıktın! Yazık, ani oğuzsun! Toprağımıza seni bizim düşmanımız, bizanslı Paleolog getirdi, sen onun çırağı oldun! Sen kapadın, sora da öldürttün bizim sevgili beylerimizi, Ayneyi hem Vasil-beyi! Biz var kolay toprağın üzünden silelim seni! Ama yapmarız bunu. Git! Yokol buradan! Allaa senin cezanı versin!

Açan Kaykâvus kendisine gelmeğe başladı, duydu, nice onu kimse kolundan çeker - Kara Harap içere girmişti.

-Aydınnı sultanım, Berke-han seni denizde bekleer, kaçalım, askerleri bizi, götürcekler gemiye!

- A-ha, kaçalım!..

Kaykâvus II. İzeddin bu topraktan yokoldu...

Aynenin içerine sansın bütün halk toplandı. Ona Araslan-beyin, Aynenin, Midorun, da ruhları damşarlar.

Araslan-bey: Siz benim inan insanım! Yurtluğumuzda ne oldu? Nasıl brakmışımız olsun bu hatalı işler? Siz, girginler, ani latin krulçalılarını ensediniz, serbestliğimizi korudunuz!?

Aynenin sesi: Sevgili bobam, şanlı Araslan-bey, ben verilmedim, namuzluğumu korudum da cezaya düştüm... Buydu benim kuvedim, başka kuvedim yoktu, ki cezalayım onu. Ko Allah cesasını versin onun!

- Allah cezasını verir, kızım!

-Verir, bizim sevgili hem girgin bey-hanumumuz!

Midorun sesi: Şanlı Araslan-babam, ben artmadım yannişliğimi senselemin önünde! Pişmanım! Seni seslamledim! Canım acıyar... Aynä, benim evlenmedik eşim! Sen de raametli oldun, bana gelersin... biz buluşacaz. Sana deyni ben bir güzel fenet ördüm, da sana deyecem: "Beyhanum, feneti kabulet! Buradaki bahçelerden güzel çiçekler sana topladım da fenet ördüm... O bahçelere hayvan girmez, yalnız kuvancıklar balcaz toplaarlar. Fenetimi kabulet, sevgili eşim. Düyüşte senin girgin kılıcın cinkti beni, ama yaram hiç acımaar... Bekleerim seni, canım! Ki çocuğumuz duumuş, ben bilmedim! O da ama hep bize geler, zere haincasına öldürüldü. Birerde olacaz, nice o dünyada olamadıydık!

Araslan-beyin sesi: İnsanım, hakoğuzlar-gagoğuzlar, sizin geleceğe evlatboyularınız, unutmayasınız, ani oldu girgin, ama kurbanını da istoriamız! Kıymetli beyliyimizi koruduk bizanslılardan! Unutmayasınız bizi! Dilimizden atılmayasınız, grekleşmayasınız hem bolgarlaşmayasınız! Ani biz bir kıymetli hem meraklı da halkız, toplu olunuz, kaybilmeyiniz! Hem unutmayasınız o zavalı, ama kıymetli kızımızı, gözeli hem girgini, Ayneyi!...

* * *

DANNAR ÜÜLENDEN AĞRIRDI

Aynä bey-hanumdan hem Vasil-beyden sora, Kaykävustan da sora (1264), Gagouz Beyliğinde taa çok karışmalıklar, annaşmamaklar olardı, beylerin, feodalların arasında küvet için, zenginnik için, politika sebeplerinden de. Bizanslılar, VIII. Mihail Paleologtan sora da (1282), hep Paleologlar, Beyliğin işlerine taa da çok karışarlar, kendi beylerini ilkin erlilerden, sora da pak bizanslı feodallarından koyardılar. Grek klişeleri, grek ordoxluğu gittikçe kavileşer, grek dili diyil sade klişelerde, ama devlet izmetlerinde de kullanılar, klişe, monastır şkolarında da, alış-verişlikte de, her erde -gagouzların ana dili basılardı, kalıp sade küylülerin danışmasında; intelektuallar ama taa çok grek dilinnen yaşaarlar, izmet ederler - grekofil olarlar, milli kulturasma duygusuz; grek asimilatiasına geniş yollardan gider. Pek az kim intelektuallarm arasından karşı durmağa davranardı, yada selçuklarla barabar Anadoluya osmanlı kardaşlara gidirdi.

Başka taraftan, bolgar popazları da klişelerine gelen gagouzları bolgarlaştırmağa taa aktiv çalışardılar, onnari bolgarofillige çevirmeğe grekofillere karşı, aralarında diyil sade ideolocik duyusu, ama fizik duyusu de kimer kere olardı. Elbetki, grekofiller taa çokluktu hem kaviydiler Bizans devleti administratiası koruntusunda; onnar "hasil-gagouz" adinnan kendilerini bildirardiler. Öbürlerine "bolgar gagouzları" deyardılar. Devletlar uurunda da Bizansın hem Bolgarianın arasında gagouzlar üzerine politik savaşı da gidirdi - biri de, öbürü de gagouzları ele almağa savaşırdı. Butakım, gagouzların halı gittikçe zor olardı. Uludağcılar başı, Sandi, kaybeldiynen satıcıların elinden, uludağcı gidimi de sünürdü.

Paleoglar 1303-cü yılında Gagouz Beyliğine bir despot "arhont" titlusunnan, Balik, kuman senselesinden koydular, sonra onun kardaşını Dobrudizi, angıları taa da pek iyi ittiler gagouzları bizans padişahlarının ketlerine, Beyliği hepten Bizansın bir "pontik" (Kara Deniz) provirtiasına çevirip.

1386-ta Dobrudizin oolu, İoanes, öldürüp bobasını, bir konušta despotluğu eline alar, baştan hep bizans politikasını götürüp.

O zamannar hep taa sık haberler gelirdi Küçük Asiadan, nanda Selçuklular Bizansın teritorialarını alardılar, Osmanlı Devleti kurulmuştu, hem ani Osmanlılar bizanslıları enserdiler da geçmiştiler Bizansın Balkannardaki topraklarına da; Bolgar tarlıklarını kaplamıştilar...

İoanes annaar, ani Osmanlılar bir eni , yukarı kalkan küvettir, da politikasını Osmanlıların tarafına çevirer. Bizans ta ona şansora karışamazdı, kendisinin zorları çoktu.

Duyulardı artık, ani gagouzların eceline eni yollar açılacak, eni bir kurtarıcı zaman - Osmanlı Devleti zamanı: kardaşlık zamanı üülen taraflarından yaklaşırdı...

2. GAGOUZLAR OSMANLI DEVLETİNDE

Kardaşlar gelmişti...

Sensele karşılaşması

1. Beyazıt Yıldırım

Bizans Anadolu'da toprakları hep kaybedirdi. Bu taraflarda da değişimler oldu: Tunan'ın hem Karpatların arasında 1318-de valahların voyvodluğu kurulmuştu, Muntenia. Gündüüsündeki Karpatların hem Nistru deresinin arasında 1359-da moldovların voyvodluğu kurulmuştu, Moldova, türkçe Boğdania.

Altın Ordu tatarları buralara pek çıkmazdılar karıştırsınlar, haliz 1380-den sora, açan ruslar ensemiştiler, Kulikov Kırında duyuş olmuştu, Donskoy Dimitri adlı kınaz anılmıştı, hem açan onları Küçük Asiada mongolların eni hanı Timurleng kırıp, falamıştı.

Hep bu XIV-cü as. başantılarında Küçük Asiada, Anadolu'da, Osmanlı Devleti, angısım 1298-de anılmış Ertogrul-beyin oolu Osman-bey kurmuştu, kaviletmeğe hem genişletmeğe de onu çalışmıştı onun oolu sultan Orhan (1320) hem onun torunu LMurad (1360), da bu takım Osmanlılar dinastiası yollanmıştı. Da o eski selçuk oğuzları, angılan, hakoğuzlarla ayrılıp, XI-ci as. başantılarında, çıkmıştiler Aral denizin kırlarından Horasana, sora taa üülene, büyük bir Selçuklu Devletini kurmuştiler, sora Anadolu'da Osmanlı Devletini kurmuştiler, te sindi Balkanlara geçirdiler, büyük hem kavi bir devlet geliştirdiler, gagouz beyliğine de yaklaşıp. I.Murad aldı Bizans kasabasını Adrianopolu 1361-de, adını Edirne koyup, devlet merkezini Bursadan buraya geçirdi, gagouzlara yakın, angıların beyiydi - despotu o zamannar Dobruca (1357-1386).

Korkunmuş balkan feodalları bu osmanlı sultanının Önüne karşı çıkmak için askerlerini birleştirmiştiler, gagouzların da despotu Dobruca askerini onnaların barabar Osmanlılara karşı çıkardıydı.

Da te, üç buçuk üz yıl geri ayrılan iki oğuz kervanı gene karşılaştılar! Ama sefer kırında.

Duyuş 1364-te güzün Marita (Meriç) deresinin boylarında olardı. Osmanlı askerleri ensedi. Bunnar erlerine çekildi.

- Karşı durmağa zor olacak , - ayıflanardı Dobruca-despot,- bunnar artık sert düyüşerler hem düzgünnü askerleri var.

- Ye biz ne zordan o Osmanlılara karşı gideriz?- sordu devlet adamnarinin biri, angısı bir ev üüredicisinden bilirdi, kimmiş o Osmanlılar. - Onnar da oğuzdur, Selçuklu oğuzları!

- Bilmeeerim! Bizanslılar, bolgarlar onnara karşıdır.

- Ye biz bizanslı urum, bolgar diyiliz, biz hep oğuzuz!

- Bu doorudur,- karıştı despotun oolu İoankos.- Onnar bizi bizanslılardan kurtarır.

- Siz bu fikirleri kestiriniz!- sert dedi Dobruca.

Despotun oolu ama, loankos, başka fikir kullanardı, o Osmanlıların tarafına çekirdi, zere onnar eni kuvetmiş, onnara karşı gidenner hepisini kaybedeceymişler, hem onnar senseleymişler gagouzlara.

Bobanın hem oolunun arasında annaşmak yoktu, kavgaydı, düşmannıktı. loankosun tarafçıları ziyedelenirdi, o saklıda osmanlılarla birlik tutardı. Bobasını aktarıp, bey oldu (1386).

Osmanlılar topraklarını Balkannarda hep genişlederler. 1389-da çirkin bir cenk europolularla Kosovapolyede gidirdi, nanda I.Murad ölüm bulmuştu. Eni sultan, onun oolu, Beyazıt oldu; çok becerikli, enerjik, girgin, askeri strategi bir sultan. Balkannarda Bizansın topraklarını ele geçirdi, sade Konstantinopol hem Peloponez provintiası imperiada kalmıştı.

Osmanlı Devletinin Atıadoludaki bölgelerindeki beyleri ama annaşamazdılar, türk birliğini parçalardılar Yıldırım Beyazıt Balkannarda Devlet kaviledirken. Sultan Anadoluda sıralık yapsın lâzım oldu - bu onun çok sayımm yaptığı oldu - o orada türk birliğini kaviletti (1390-1397).

Aralarda Kümeliye de dönüp, 1391-de Konstantinopolu kurudan hem denizden sarar, ama alamaar; 1393-te bolgarların Tırnovo tarlığını alar.

Sultan Beyazıt Yıldırım , ki kaviletsin politik durumunu Tuna atmıklarında, 1394-te bir anılmış sefer Munteniyaya Mirça voyvoda karşı yapmıştı. Bu seferi, sora, romınların genial poeti Mihail Eminesku geçmezli yapmıştı poemasında "III-cü Mektup", angısında türklerin kudretliyini hem valahların girginniğini en poetik süretliklen gösterer.

" Bir sultan te onnardan, saabi ki bir dile,
Angısı otlaycaklarla, yurtluğunu hep diyiştirer,
Tav erde yatar yumruğu baş altında
Sade dış gözü yumuktu, içyanda ama görer,
O görer gökte Ay nice kayarak aşağı inirdi,
Da güzel bir kız olup, ona ilin gelirdi
Yolcazı çiçek açardı ilkyaz adımınnan
Gözleri dolu gölgeylen nice tAynalı acıylan,
Kodralar da titsinirdi okadar gözellikten
Dereler buruşturardı düpe-düz o üzler'ni
Elmazdan tozçaz bir yaamurcuk gibi te sepeleer
Kıvılcın saçarkan havada uçar hem tüm naturada
Hem gerçek büyüülükte sessiz ava işidiler
Göklere gece kuşaklan parlak ne kuşanar...
Yanına kız oturur da elini ona verer,
Saçları kara ipek omuzlara dalgalanan –
Yaşamam sana baalı olsun... sen kucağıma tez gel,
Sen tatlı o acımı kendi acınnan nazlandır,
Yaşamak kiyadında yazmıştı asirler hem yıldızlar,
Ben sana bir eş olalı... saabim olasın..."

Da sultan kıza bakarkan, kız tunar... da kaybeler
Canından ama duyar ki bir fidan ondan büyüyür,

Da büyüyer tez nice üzyıllarlen, hep büyüyer
Dallannnan dünyayı hem denizi kaplaar;
Gölgesi, ne büyük, orizontu hepten sarar,
Altında da unıvers bir gölgede te uzanar
Dünye'in dört tarafı da bayırlar dizileri
Atlası hem Kafkası, hem asirli Balkannan,
Eufратı, Tigris, Nile hem Tunayı da, ihtiarı,
- Büyük, kudret aacın o gölgesi kaplar, Asia,
Europa, Afrika da cöllerinnan
Çok kara da gemiler derelerde sallanarak,
Ekinner eşil dalgaylan kırlarda çalkanarak,
Denizler kenarlanannan, kaleler limannarda
-Hepsi döşener te önünde nice bir kilimde,
Yurt görer yurt yanında, halklar da birerde...
Görünerler biyazıyan duman'cinde sansın olup
Pek büyük bir padişahlık o aacın gölgesinde...
Bir nişan, da su boyu gemileri birleştirdi
Da fanfar seslerinde askerleri hepsi geçti;
Allanın uşakları yeniçerler hem spahiler,
Gün tundu, öyle çokluk onnar Rovineye gelir,
Büyük-büyük çadırlar bölük-bölük te koyuldu,
Salt uzaklarda gür meşeler kuşku durdu ...
Te bir baarışçı-elçi geler, biyaz bez sopa ucunda
Beyazit ona bakıp, iyirener hem biyığında:
- " Ne isteersin?"
- "iyi baarış! Kusur da hiç olmar,
Voyvodum üüsek padişahı görsün varar".
Bir nişan - yolu açık, da çadıra te yaklaşıar
Bir ihtiar, uslu adetçe, nice var.
"Sensin Mirça?"
-"Ben, elbetim!"
"Sen geldin, bana iyilesin,
Ki koronanı diyiştirmeyim çalı dalcazına?"
- Nesoy fikirin olsa da, niceylen de yetiştin,
Nekadar baarış tutarız, ben hep deyerim: "Hoş geldin!
İyilmek için, ama ki, padişah, sen afedesin,
Sindi, olmalı istersin, askerinnen deneyesin,
Ki bize nişan veresin, iyi üreklen hem kalırsın...
Yada, belki de istersin yolunu geri alasin?
Bu da olsa, başka olsa, nedir yazılı bize de,
Hepsini havez geçiriz usluda da, cenklikte de".
- Ne? Ačan Dünya bana açıktır, nasıl var nice gelsin,
Ki bütün Aliotman bir kütmağa kösteklensin?
Batının bütün çiçeği, gelmişti ani üstüme,
Güüs ursun ki o borannan, Yarı-ay kuvedime,
O, sen düşünde de görmersin kaççı çıktıydı önüme?

Bir geçmez kinim dolduydu, da emin sakalıma
Ben verdiğim, korkusuz, üstlerinden ki geçeyim
Romanın da tronunda beygirim yulaflayım...
Sen se büyük boranımdan korunarsın sopaylan?
Bunca enseyişlerimden dolaşayım bir ihtiarlan?
- Bir ihtiarlan, hakına ki, zere o, kime bakarsın,
Diyil sıra adam, o Romanianın padişaaı.
İstemem ki bir kere de, tanıyasın bizleri,
Ne da Tuna köpürümü buultsun askerlerini.

Ben salt yurtumu ki koruyarım hem senselemi,
Te onun için diri bu toprakta ne vardır, hepsi
Salt bana kardaştır, hepsi; sana düşmandır hepsi!
Çok askerimiz te yok, yurd sevimi ama - kavi bir çit,
O hiç korkma hem titsinmeer korkundan, ba Beyazıt!"

Romın istoriası yazar, ani zormuş göstermeğe bu duyuşu kim kazanmışmı...1396-da bolgarların Vidin tarlığı da osmanlı provintiası oldu. Bolgarlar, suplar da, karşıydılar.

Açan 1396-da sultan Beyazıt Yıldırım Nikopolide (Niğboluda) Tuna boyunda europa feodalların eni koalitasım artık becerikli ensemişti, İoankos Osmanlıların tarafında düyüşe katılmıştı. Sora da kendi flotunu Osmanlı flotuna Kara Denizde birleştirmişti. 1397-de bir alış-verişlik konventiası genuez koloniasınınan (Kırım) düzenleer, angıma onun adından onun devlet izmetçileri Çolpan hem Kosta yazılmıştılar. Hem hep taa çok osmanlılarla baalaşardı. Türkler ona Dobrucu-oğlu dediler; kendisi de yazılardı: "Despotus İoankos, magnifikus et potens dominus İoankos, filius bonae rememoriae magnifici domini Dobrudize".

Sultan Yıldırım Beyazıt Osmanlı Devletinde 4-ncü padişahı, en kudretlilerinden biriydi. Onun seferleri hem enseyişleri İslam dünyasında büyük anılmak getirmiştiler hem devlete, hem kendisine, Çok etkileyici sultanı. Keskinliği, çemrekliği, hızlılığı üzerine "yıldırım" laabını kazandı. Onun en inan hem becerikli paşa-askerbaşığıydı Timurtaş paşa, angısı 1402 yılında Edirnedan Kamçı deresine asker bölümünnen çıkıp, birkaç köyden de geçip, "türkçe" lafeden insanları işider, meraklı olar.

- "Siz kimnersiniz, bizimcile konuşarsınız? Anadoludan mı geldiniz?

Ne

zaman?

- Yok, biz buralıyız,- cuvap etti ihtiar gagouz. - Burada çoktan yaşaarız.

- Kendi beyliyimizde ,- ekledi bir genç gagouz da. - Siz ama türklersiniz?

- Osmanlı devletiyiz biz.

- Siz Edirneyi aldınız, Konstantinopolu ama...

- Onu da alacayız.

- Alsanız taa tez da o bizanslıların kuvedini altından kurtulalım,- alatladi ihtiar gagouz.

- Ne onnar size çorbacı mı?

- Zorbacı, aslı. Olsa siz bize çorbacı olarsınız, bir dilde lafederiz.

- Söylerim bizim üüsek sultanımıza Yıldırım Beyazite, o kail olur. Ama siz, türk diyilseniz, ozaman kimsiniz? Söylemediniz?

- Biz gagouzlarız, oğuzlardanız biz, hep türk, ama başka damar,- savaştı bilgiyesine annatmağa ihtiar.

- Bilmiyorum. Sorarım bilginnerimize. Annik dolaşmasını başarıp, Timurtaş paşa askerini Edirneye yollandırdı.

- Biz sizi bekleyecek! Gelesiniz!

- Sensele çıkırız!

Buraya şansora çok küylüler toplanmıştı da kannan bu haberi lafederler, sevinerler, ani iyi olacaymış. Kimisi, ama inansız susardı.

Bu sevinmelik tez bütün gagouz beyliğine daaldı. İuankos bey-despotun serayma da Varnaya etişti. Bey kaildi.

Bir de, bir haberci önüne dikildi.

- Şanlı bey, Beyazıt sultandan bir yollanmış geldi.

- Tez girsin!

- Hoş geldin, türk askeri, üüsek sultanın, Yıldırım Beyazitin askeri!

- Hoş bulduk, bey! Üüsek sultanımız, Beyazıt Edirneye gagouz beyini teklif eder! Haberi getirdim! Cuvap erine kendiniz geliniz o saat artık, çünkü sultan akşama

- Bursaya gidir.

- O saat yollarım!

İnan adamnanm, asker bölümnerini brakıp, ki bobasının tarafçılan devirim-bişey yapmasınlar, iyi beygirlerde birkaç askerinnen Edirneye vardı.

- Siz, gagouzlar, bilginnerimize göre, bizim, osmanlı türklerin kardeşlerimizsiniz, bir senseleyiz, oğuzlardan,- birden lafı açtı Beyazıt, masacıkta tüterek bir türk kafesine gagouz beyini teklif edip.

- Çok kısmetliyiz, sultanım, buna! Kuruntunuza bizi de alınız, insan kayıl, bekler!

- Aslı mı?

- Pek aslı! Karşıcılar da ama var.

- Karşıcıları biz kırırız! Timurtaş paşa izinnerimi aldı, Varneye gidir sermen.

- Şimdi, yolcuyum, lafımız uydu, isa! Günnerde vakit bulurum, kendim de gelirim.

- Gagouzları göreyim.

- Siz onnarı gördüydünüz, Niğboluda, askerinizde.

- Haliz de anil! Girgin uşaklar! Karılarımızı ama görmedim, çocuklarınızı... görürüm! Güle-güle, beyim!

- Güle-güle, şafklı padişahım.

Timurtaş paşa Gagouz beyliğinde tez sıralık yaptı - kimi karşıcıları kılıçtan geçirtti, kimisini aldı, kimisi da kaçmıştı. Birden-bire osmanlı administratiasım İuankos beye hem onun adamılarına arka koydu da gitti.

Beylikte büyük yortu, kurban, klişelerde masus izmetler, insan arasında şennik, sofra, çalgıcılar, oynnar, fiçılar maazalarda şarabı cömert kolvererler... naaralar uzaklara etişerler...

Gagouzlar Osmanlı Devletine kabul oldular, kan-kardaşlarının barabar yaşamağa!

- Bu bizim en büyük istorik yortumuz olacak!- baardı seray konuşunda bey- despot İuankos, Kavarna şarabinnan dolu altın kupasını artık yukarı kaldırıp.

Öyle de oldu: 4-5 üz yıl birleşik yaşamak kardaşça annaşmakta.

- Saa olsun padişah Beyazıt Yıldırım!- çok kere insanın arasında işitmeğe vardı kolay.- O bizi kurtardı da kuvedi altına topladı!

Beyazıt Yıldırım başka-başka administratia sıralıkları kurduyu gagouzlara hem bolgarlara, diyil birtakım. Gagouzların yaşaması kismete dönmeğe başladı -bizanslılar basılı hem kaçtılar gagouzların klişelerinden, küylerinden administratiasından, onnann rejimi basıldı, grekleştirmek durgundu, gagouzlar ama dilini gene geniş kullanmağa kolaylık kablettiler, annayıp, ani o birtakımdır eni devletin dilinnen, osnianlı türkçesinnen. Başladı ortaya çıkmağa kolaylıklar dil birleşmesine, kultural birleşmesine. Bolgar popazları da, daskalları da gittiler gagouz küylerinden - bolgarlaştırmak ta keştirildi da bütün gagouzların bir oğuz-türk dünyası erine açıldırı, oğuz traditileri, ruhu dirilerdi.

Sultanımız Yıldırım Beyazıt çok işler gagouzlar için Balkannarda yapmaktaydı, ama yetiştiremedi, pek tez kaybeldi, zere moğolların düyüşte Anadolu da Ankaranın yanında Timur-Lenka karşı (1402) esir düşüp, bir yıldan sora öldü ancak 44 yaşında. Onu bütün gagouzluk ta aaladı.

ALABAŞLAR

Osmanlı devlet sıralıkları erleştiydiler küylerde de, kasabalarda da. İnsan da onnara alışardı, kayıldı. Kirezlik küyünde de küy başı ayrıldı, osmanlı administratiası ona "köy imamı" diyer; bir mektep-okul açıldı gagouzça, malim-üüredici var, klişe ana dilinde işleer, popaz gagouz; bir de cami açıldı musulmannar için onnarın mahalesinde, iyi annaşmak var; bir vakıf yardım insana kuruldu, çeşmeler küy içinde de, dolaylarında da taa açıldı, eni köprüler de yapıldı, bir banyo yapısını kaldırılar küy meydanına yakın; bir ermeni de tükän açmıştı, türlü işler satardı; pazarlarda, yortularda (yaalı) meydanda horu olar, çalgıcılar, gaydacılar, zurnacılar, kauşçular, dayreciler çalarlar, gençler oynnarlar horu - düzava hepisi, çocuklar, kızlar, "çekirgeyi", "üç-ayağı" sade çocuklar atlayıp, çöküp oynnarlar; horu yanında çocuk kızı "kenara çıkarmış", "bakışarlar," belki evlenmek için lafederler... analar kenardan bakarlar...

Evde kızlar dernek otururlar, maane çalarlar, çocukları bekleerler... Horuçta meydanda "borç" kaçarlar.

İnsan klişeye pek gider, kolaç getirer, mum yakar, duva eder, klişe izmetini sesleer.

- Grek popazlan, bolgar popazlan korkudardılar, ani, çünkü, bu eni çorbacılar, türkler, hristian klişelerini kapayacaymışlar, hristiannarı kılıçtan geçireceymişler, İslama geçmeğe istemerseymişler, - lafedirdi insan, klişeden çıktıynan eve doğru.

-Yalan! Aslı çıkmadı, klişemiz güzel işleer, bizimcele, biz de Allahın lafım annarız, haliz açan ay-boba Simion nasaat eder.

- Korkutmağa savaşırdılar! Ama devlet izini çıktı, ki hristiannağa serbestlik hem koruntu olsun!

Gagouz ayleleri küylerde temelce çiftçiliklen zanaatlanarlar, kar kürkü de, terzi de, fıçı-cı-dülger de olannar.

Alabaş Antonun aylesi varlıklı bir çiftçi aylesidir. Toprakları var. Malları, avadannık, tedarıkları var - hepsi ne bir gagouz çorbacısına lâzım.

Ayle kalaba, sekiz kişi hepsi - boba Anton, eşi Safti, kızları Fresi, Mani, Tudora, çocukları Fidos, Görgi hem Zani, en büyü. İhtiarlar da, Dari büyük ana, Kostadin büyük-boba. Vardı kim işlesin evde de, kırdı da. İki evi kırmızı çölmeklen örtülü, ahırlı damnarı aulun yarısını doldururlar, büyük hayvan aulu da, koyun aulu da sayvannan hem başka da akaretler varlıklığı göstererler. Kendi toprağından başka, Alabaş Anton devlet topraklarından da, dinastia (sultan) topraklarından da işlemeğe öşür üzerine alardı, nice yarıya da bereiten pay alardı. Bu toprakları vardı kolay evlatlarına versin, braksın devlete sormadağın da. Onun niyedydi, ki Görgi oğulunu kavi çiftçi yapsın, o bu zanaata çekilirdi. Kızlarına varlıklı yada öğrenmiş güveler olsun umutlanardı. Taa iki oğlu ama, biri, Fidos askerliğe kendisim çeker, Zani ama, romantik canını, okumağa, yaratmağa sevirdi. Bunnarın kızları Fresi çiftçi güveye gidecek, Tudora öğrenmiş evlenecek, kasabaya gidecek, inceli karakteri, canı, kıvrak boylu hem gözal kızdı da. Fidos şansora askerlik okulunda Edirne de öğrenirdi, Zani da dilcilik hem edebiyat bölümünde üsek medresede ürener. Onu hep ziyetleerler: "şair", "yazar", "Yunus Emre olacan"!

Anton kendisi askerliği adetçe Rumeli askerinin varmadaki bölümünde geçmişti, atlılıkta. Eşi Safti kıyat bilmezdi bari kocası kadar da, angısı küyde birkaç yıl öğrenmişti. Ama o çiftçi kızıydı, Anton da haliz çiftçiydi, varlıklı çorbacılık yetiştirmişti aylesi topluykan. Sindi ama, açan iki oğlu ürenerler, lâzım oldu alsın iki oğlan "oolluk" üzerine, adete göre, çorbacılık ürensinner, üç yıl işleyip, yaşayıp onda nice kendi oğulları. Biri Ristuydu, biri de Sidordu. İsla, akıllı, çalışkan çocuklardı.

Yaşamak gidirdi, XV-ci aşırın ortası yaklaşırdı. Eni sultandı, Çelebilerden sora, II.Murad. Devlette raatlık pek yoktu, zere ba grekler hem suplar kalkınardılar, ba vlahların voyvodu Drakul (Şeytan) Rumeli topraklarına girirdi. Gagouz topraklarına ama bunnar ilişmezdi, uzaktılar. Beylik usluluk yaşamasını götürürdü, Mirza-beyin kahırları yoktu şindilik. Yıldırım Beyaziti anardı, luankos bey-despotu da anardı insan iyi yaptıkları için gagouzlara.

Raatlık ama bir kere büle çok tutmaar. Rumeli askerlik kumandasından Varnaya da haber gelmişti, ani Uzi Eyalet asker bölümü hazır olsun, zere europolılar gene kruçalı seferlen gelirmişler, buyol Varnaya

doğru, Tunayı geçip, boylarındaki kyleri, kasabaları soyup, yıkamışlar, insanı zanedirmişler.

Askerler toplandı, Anton da, 43 yaşında, başka gagouzlar da askere çağrıldılar. Rumeli askerini II.Murad kruçalıları karşı çıkardı Tunaya yakın. Ama karşı duramayıp, Varnaya doğru çekildi. Burada ienieriler işi bitirdi, daadıp kruçalıları hem koulayıp onları Varnanın dolaylarından, kasabaya kolvermeyip, nanda insan da kavi koruntuluklar kaldırmıştılar. Düşman eski Devlet Kırına da yetişemedi. Kısmetine, Kirezlik kyüne de ilişemedi. Bu duyuyu gagouzlar çok vakit unutmazdılar. O 1444 yılında gzün olmuştu. Anton cenkten dönüp, kamil bir kruçalı kılıcı getirmişti da büyük evde ard duvara asmıştı onu.

Gagouzlarm da yaşamasını diyil bir kere cenkler durgudup, raatsızlardılar, zere Osmanlılar kaviydiler da çok cenkler yapardılar: Balkannara europolıları kolvermezdiler. Erindeki kalkıntılan devlete karşı bastırardılar.

- Ye ne-e! Kim uslu bu devlette yaşaar, ona hatır, ama kim kalkınıp, kann dktrer, ona sert ceza!- insanın arasında laf gidirdi.- Ama Osmanlılar kaviletsinner devletini lzım ya! Te o bizans yuvası bir kere kuyu gibi durar. Onu almağa lzım!

- Ama zor. Kaç kere savaştılar Yıldırım Beyazıt te, raametli, II.Murat ta, raametli...

- Sindi eni sultan II.Mehmet emin etmiş, ani alacak onu! Da dünyada bir büyük devlet kuracak. Bu sultan çok fikirli hem arifli, renmişliği de çoktu, işlerde becerikliydi.

Bu cenk büyük cenge benzerdi, büyük hazırlanmaklar olardı, büyük toplar, angılarını çekmek için 40-50 çift öküz insandan alıncı birisine deyni, yada 2000 insan kuvedi. Kirez kynden de öküz hem insan alınmıştı.

- Vereriz, gideriz da, zere bizanslıların, haliz Paleologların, zararlarını unudamaarız!- meydannarda topluşlarada gagouzlar da kayıldılar.

Konstantinopol verilmezdi. Ozaman sultan II.Mehmet büyük askerlen onu hertaraftan sardı, denizden de, da may ayında 1453 aldı onu. Ama soymadı, nice europolılar gelip-soyardılar, ama taa da gzelletti onu hem devletin merkezini oraya geçirdi, adını İstanbul koyup.

II.Mehmet çok cenkler taa götürdü, haliz Moldovaylan (Boğdanyaylan) Stefan el Marenin vakıdında. Artık iyi ekonomikayı kaviletti eni erler kazanmaklan (artık büyük devlet kurulardı) hem çok taa alış-verişlik yollarına saabi olarak. Bu gagouzlara çok yarardı. 1481-ci yılında geçindi.

Anton şansora ihtiyardı, 80 yaşını açmıştı. Eşi, Safti, geindiydi birkaç yıl geri hastalığından. Kızlar evliydi. Fresiyi " oğulluğuna" Ristuya evermişti, toprak vermişti onnara hem zengin de iyiz kızına. Onnar sevmiştiler biri birini. Onnann iftliliğine boba sevinirdi. Tudora bir rediciye evlenmişti da Varnada yaşardı. Görgi iftydi, boba orbacılığında kalardı bir kızlan evli. Fidos Edirne de ofiter izmet edirdi, duldu, ilk eşi geinmişti. Zani, haliz de ani poet olmuştu, şiir yazardı, divan

şiiiri, İstanbulda, Kaygısız Abdallan barabar, pseudonimi olup Zani-zade Efendi. Evli diyildi.

- O yazmıştı: Ben sordum, sedef nedir?
O dedi: o dişlerim benim.
Sordum gene: saz o nedir?
O dedi: boyumdur o benim.
Sordum ben, onbeş nedir?
O dedi: yaşımıdır o benim.
Hem sordum: belki taa ziyededir?
O dedi: Yok,yok! O da 60 yaşına yaklaşırdı...

Osmanlı devleti hep yukarı çıkardı, haliz 16-cı aşırın içinde politik, ekonomik hem kultural da. Pek büyük teritorialar kaplardı, çok halklarla doluydu; Kara Deniz dosdolay onun topraklanndan yada ortaklanndan sarılıydı, "Türk gölü" olmuştu, Kırım tatarlarını da kuvedi altına aldıyan 1475-te, hem bütün 16-cı asırda alınan teritorialarınan. 46 yıl I.Süleyman sultannık etti, 1566-yadan, "Kamil" sultan "Magnifik"! Karada da, suda da arınıkları çok taa genişletti. 1529-da taa Vienaya yetişip sarmıştı onu. Bu asırda Osmanlı devleti dünyada en büyük hem en kudretli devletlerinden biriydi.

Bu sultana "kanuni" sultan da denildi, zere türlü kanunnar, kurallar, reglementler çıkardı. Biriydi "kuru kanun" - içkiciliği durgutmak.

- Neye benzeer bu? Biz baa büyüderiz, sultanın da sofrasına kamil üzümnerimiz yetişer? Ama şarap ta yaparız! - hep lafeder insan tükenderde, kafenelerde. - Ne şaraplar! Da sindi içmeyelim mi onnarı? Bu günahdır be!

- Bir düün, bir sıra, nasıl şarapsız olur?

- Sen iç, ama akılım içme, karını, uşaklarını düyüme, aullar boyundayuvarlanma!

- Sarfoş, ölüm de yapır! Ne az mı?

Dartışar insan, öyle de, böyle de...

- Kanunu ama tamamnamağa lâzım, zere...

- Padişah isteer, ki insan ayık olsun! O ayık padişah, yok ne demağe! Devlet de ayık olsun lâzım!..

- Ban amma... deycem... gagouz, gacal...şarapsız, o diyil gagouz! Hık!

Keçicik Markidan girgirmenirdi.

- Sen, ha, taa iyi eve git, zeyde almışın, zere...

- Bilerim! Hık! Tık! Gittim eve!..

CANÀ

Kavarna kasabasında. XVII-ci asır yollanmıştı XVI-cı asırdan taa yufka. Yaşamakta düşkünnük başlardı. Ama taa okadar keskin duyulmazdı. Devlet, asker adamnarına mai ilişmezdi, paşalara, ağalara; onnarın zengin

seraylarında, çok içerli, izmetçilerle, üklü sofralarla, konuşmaklarla, bitkisiz. Genç evlatları da, oğulları, kızları iyi yola koymağa ama böyle yaşamak suretinde, durumunda kolay diyildi.

Kavarna iyi bir gagouz kasabacığı yetişmişti. Onda, gagouzlarla barabar, müsulmannar da, ermeniler de, vlahlar da., güzel annaşmakta yaşaarlardı, nice de küylerde de.

Diyil çoktan bu kasabada yaşamağa erleşmişti bir osmanlı sensele, çok varlıklı bir ağa, askerbaşı, İzmet-ağa, II. Süleyman sultanından kavilikleri de olan, ki bu eyalette , şansora administrativ bölgesi "Uzi-sancak" (gagouz sancağı), yaşasın. O cenklerde girginnik hem kıymetlik göstermişti: Bu üzere Kavarna yakınlarında bir büyük toprak çiftliği kabletmişti. İzmet-aganın serayı artık zengindi.

Yalnızdı iki evladınan, eşi geçirmişti. Oğulu, Fikret, hep asker izmetçisiydi, kızı, Cana, büyüydü, okulda öğrenirdi, evdeki malimi da vardı.

Müsulmannarda, nice da Gün-Duu senselerinde, kızları erkenden üredirdiler intimlik işlerine, evlenmeye hazırlardı, hem nice kocasını sevsin, ne kadar taa çok intim havezliklerini ona göstere, artık beenik olsun. Intim, sex işlerini hepsim erkenden bilsin lâzımdı, hepsini adları da açık, diyil örtülü, simbolik bilsin. Buydu Gün-Duusu literaturasının da çalımı - hepsini adınca göstermeğe, sayılar, na var nice yapmaa erkek hem dışı arasında, öyle da göstermeğe, annatmağa. Europa literaturası bunu yapmazdı, sade örtülü, simbolan annadardı. Az mı evliler bütün yaşamasında sevişerler yorgan altında karamukta, gece gölmekçe, utanarak ta biri birinden.

Biz de, sindi çünkü europa literaturasıyız, ama oluşlarımız oriental, müsulman da, deneyecez ne olmuşları karışık maneraylan göstermeğe, ki ne Gün-Duulu, ne Gün-Batılı okuyuculan gücenmesinler.

Nice bir kendisini sayan müsulman, İzmet-aga tutardı bir da harem güzel, kıvrak, ateş ahtlı kızlarla, getiri cenklerden, yada satın-alınmış Eciptan, Alcerden, İrandan h.b. - bu takım, havez zevklerini o vardı kiminden tatlı geçirsin. Oğulu da, Fikret-bey, sanatlansın o takım, o karşı diyildi.

Kızını, Canayı, nice büyütsün, hazırlasın, onun kahiri başkaydı. Adete göre, kızı bir masus guvernant-hanum üretilsin lâzım.

Cana şindilik bu işlere ne düşünür, ne bakâr, işitsin de, görsün de. Ona nafile annatmağa havez kaldıran işler için, çocuklar ona hep uşak...

Yıllar geçerek, ama, o da sansın bir büyü uykusundan uyanmağa başlar, duymaa, nice instinktleri ilincecik düyülerler bir öyle laf harem kızın azından işittiyen, yada Fikretin bir öpüşünü kul-kızın dudağında gördüyün. O da sansın isterdi bilsin, nice ürek havezden düyüler, duysun içinin ateşini o kızlar gibi, bari bir erotik düşünde, angısmda birleşer erkekten dışı...

O, esaplardı şansora, ani gelecek bir vakit, açan onu da çekedecekler üretilmeğe bu işlere, hazırlamağa evlenmek için, kocaylan yaşamak için, ki hepsini bilsin, yapabilsin. Ah, gelse o vakit taa tez!

İzmet-ağa pek sever artık güzel, yalpak hem arif kızını Canayı, evermeğe, ama, onu alatlamaar, ko yaşları pişsinner, da ozaman.

Kızın ama güüsleri tombarlanâr gittikçe, bütün de güüdesi adetçe formalarına girer.

Cananın guvernant-hanumu, Asya, bir 30 yaşında güzel, levent, artık genç taa bir yalnız karı, fikirli, öğrenmiş, diri, enerjik hem çok sınaşık ta. Onun öğretmek çalınmarı ikiydi: erotik annatmalar okumağa hem erotik aktları göstermeğe, nice onu öğretmişlerdi kendi vakidında evde. Ama, ki kız haliz erotik aktlarına karışmasın, kızlığını bozmasın, o Canaya sade annadacak en erotik oriental lej ondalarından. Kalanını ko o kocasınnan yapısın.

Kestirip, ani vakit geldi, guvernant-hanum Asya ayırdı Gün-Duu lejcüdalarından en güzelini, "Zeynab hem Kemal" lejendasını.

Baştan Cana seslerdi taa ilin lejendalan, ama çok bilgiler veren, informatia. Sevişmek için o hepsini bilirdi, ne var bilmeğe, laflan da hepsini.

Te, o 17 yaşını tamamnadıydı. Vardı nice en erotik emotional lejendayı ona annatmağa. Ama, ki kız taa İsla inansın, guvernant Asya öyle annadardı, nice ani hepsi onunnan olmuşlar.

- Ben de 17 yaşımı tamamnadıydım, İsla öğrenmişliğim vardı. Yaşardım bobamnan hem kardaşımmnan, anam yoktu. Hem, hep senin gibi, bilirdim, ne yaparlar çocuklan kız! Lafları da bilirdim açıktan. Hem, ani müsulman kızı becersin lâzım kocasına en büyük ahtlığı vermeğe.

Da nice annadardım, hepsini bilirdim bir ipliceğedan. Hem taa bir iş iyi bilirdim: sevda bir erkeklen yaparsan, üklü kalasın var kolay da uşağın olsun. Bu, ama, evlenmeyince olmaz! Olmaz!

Bundan pek konmasın lâzım!

Evlenmeyince, aldanmayasın! Karşı durmağa zere pek zordur!

Te necin ben adamnardan pek korunardım, kar kardaşımdan da, angısı adamdı atletik güüdeli, çekimni, ama bizim aramızda hepsi oynamaktı: ikanmak salonunda basinada barabar ikanardık, çıır-çıplak, hiç utanmayarak, sakınmayarak biri birimizden, haliz o bana hiç bir esap ta vermezdi, hep uşak üzerine sayardı da benimnen nice bir uşaklan oynaşardı, ben de ona, nice erkeğe, bakmazdım, kardaşımdı da okadar! Kar açan o sevişirdi kızların birinnen, ben da, rasgele, görardım, o hiç sakınmazdı, bana da hepokadardı. Ban meraklıydım siyir edeyim, nica o erotik havezini geçirirdi. Bana gene hepokadardı.

KİREZİ ANASTAS

Hepten başka türlü kendisini kullanmıştı Cananın bir gagouz kuması Güllü. O Varnada gagouz Medresesinde öğrenirdi. Fukara kızıydı, ama nesoy-sa şiretliklerlen o okula girmişti. Bak gagouzların da arasında kötü insan bulunardı. O güzelceydi, kılıbıcağı da, erkekleri kendisine çekebilirdi.

Medresede onun baş üüredici-mualimdi anılmış gagouz aydın adamı o zamannar Kirezi Anastas. Adam Fransada fransızça da öğrenmişti, pek fikirli hem becerikliydi. Yaşamak eceli onun ama sevinmeli geçmemişti bu

yaşlarmadan: ikinci karısından da yaşayamamıştı, o brakmıştı onu, ani necin Kirezi Anastas okadar akıllıymış, öğrenmişmiş, okadar büyük geçimi varmış, çok işlermiş, yazarmış, öğrencilerle pek islaymış, onnar onu sevirmiş, haliz kızlar; onun hoşuna bunnar gelmezmiş... Gina ama kendisi kocasına inan diyildi, başka, aşaaalı, erkeklerle edeklenip maskaralıkta gezini;

Medresede öğrenen Güllü, bu işleri bilerek, öğretmenine göz koymuştu... O benim olacak! - düşünmüştü. - Böyle erkeği ben beenerim: genç, güzel, kavi, "sex-apeli"- çaanmı var..." Ama, ki başka kızlar annamasın, o yakalayacak bir akranım kasabadan, sevda, sex onunnan yapacak doyunca, ama mualimini de kaçırmayacak.

Çok aramayarak, bir pek zengin urum üüsek zaabitin Edirne oolunu buldu da uyuştular. Bir yıl geçti-geçmedi. Edirneye o da geçirildi medresede öğrenmeğe -çocuk ona bir konak tutmuştu, orada buluşardılar.

Bu zaman Kirezi Anastas ta duymuştu, ani bu kız beenmişti, artık sevmişti da. Bir parça vakit özlerdi de onu, makar ani göz-göze onunnan buluşmamıştı, sade uzaktan-uzaağa ona aşk beslemişti. Bir nedan sora ama umudunu ondan almıştı, yalnızlığına alışırdı, artık çok zanaatlarını götürerek: gagouzların tarihini araştırıp yazardı, gagouz dili okul kiyadını yazardı arab yazılannan, nice ani devlet hem okul dilinde; halk yaratmalarını toplardı, artık bir hakoğuz lejendasını bulmuştu bir girgin kahraman için, Oldan batır için, angısı için pek sevinirdi. Annatmıştı ona bunu bir pek ihtiar gagouz anası, ani Varnamn bir kenar sokağında yaşardı.

Kirezi Anastas meraklı adamdı, çok severdi dinner için filosofluk yapmağa, okuyup hristiannık için hem islamlık için kiyatları. Onun konuşmacısıydı Hacı molla camide izmet eden.

Kirezi Anastas pek atmamağa isterdi, angı din taa doorudur, osa ikisi de hepbirdir?

- Aziz molla, İslamın baş maanası nedir?

- Aziz muallim, İslamın büyük maanası vardır: candan, açık ürekli hem tertemiz inandır bir Allahın varlığına.

- Ye hristiannık ta bir Allahı inanar.

- Islam Muhammedi sonunku profeti üzerine sayır, İsayı, siz İyisus deersiniz, bir büyük öncel üzerine kabul ediyor.

- Ye İyisus varkan ya, taa bir profet lâzımdır mı?

- Lâzımdır elbet, Hz. Muhammet sadece din getiren bir peygamber diyildir, aynı zamanda o en yüksek başkan, İslam devletinin de kurucusuydu. Başlangıçta dini hüküm verme yetkisi, yürütme, kültürel işlemler, öteki bütün iktidar ve hükümet kuvvetlerini kendi eline toplamıştı.

- Da ne?

- Buna rağmen Medinede hükümet teşkilatı çok sadeydi. Hz. Muhammed kendisi yapamadığı her çeşit önentim işi için hizmetçiler tayın etti.

- İyisus Allahın lafını bu dünyaya getirdi, insana verdi, çok büyüü işler yaptı. Baş kiyadımız Bibliadır, nerede İyisustan önce oluşlar hem onun yaptıkları hakikatli annadılıdır.

- Bizde Kuran, angısını vermiş Muhammede şiir sekilinde, hangilerini öğrendi profetler ve dindarlar.

- O ama arapça yazılıdır.

- Kuran Kureyiş dilinde yazılıdır, bir en temiz arap dilinde.

- Bizim dinimiz Biblia üretimine dayanır, hangisinde hristianm yaşaması için hepsi faydalı nasahatlar bulunur.

- Kuranda inan kanunları ve moral kanunları, Allahtan verilmeler ve insannara gönderilmeler. Mahommedin profitoru yardımıyla bulunurlar.

- Hep onnar, ama hristian Allahı onnan insana kendi oolunun kurban olmasınan yolladı.

- Ye ne, hristian Allahı başka Allahtır mı? Sizde de ona Allah deniler.

- Haliz ani, Allah! Ama necin, nandan? Bunu biz bilemerez.

- Osmanlı Devleti kurulduğundan islam onun devlet dinidir, Allah resmi adtır. Gagouzlar hep türk olarak, eski türk, bu ad onnara da uymuştur evciden.

- Biz ama Tanrı adını da kullandık, hristian olup ta, bizanslılar devrinde, sindi de seyrekte kullanmaktadır. Bu oğuz dedelerimizden gelir.

- Bizim birleşik sensele yaşamamız, olur olsun, Allah ismini sizin dilinize de geçirmiştir, aynı dilimiz artık.

- Olur olsun...

- Kuranın yardımıyla Allah dinin, inanin niyedini hepisine gösterer, ve iyilikleye, kıymetlikleye, dindarlığa hem usuluğa götürer, ruh ve malzeme istemeklerinin gerçekleşmesine götürer.

- Hristian dini de hep bu kıymetliklere götürer.

- İslam amma kanunnarmı daha çetin, sert tutur.

- Bu doorudur. Bizim popazlarımızın çoyu kendilerini kötü kullanırlar, teklif edip: " Ne popaz söyler, bakınız, diyil ne o yapır".

- Bizim de mollaların kimisi aynı günahlar yapır. Hoca Nasreddin onları açıklıyor yeteriyle.

- Bizimde...

- Bir Allah, Mahommed da onun profetidir!

- Bir Tangri-Allah, İyisus ta onun ooludur, bizim kurtancımızdır! Kirezi Anastas çok kere Hacı, müsülman mollaylan konuşup, fikirleşirdi... Başkalarinnan da gene. Te, deyecez, kadıylan da.

- Kadı-efendi, Osmanlı islam devletimiz hristiannara necin dokunmaz, gücendirmez?

- Kardeşim, Anastas öğretmen, bu soruna çok kolaydır cuvap etmek. Nice bilinir, bizim türk, göktürk dedelerimizin çoyu İslama daha VII-ci aşırında geçmişti ve onun idealları hoşlarına gelip, onu yayınladılar. Osmanlı Devletini kurup, hangisi üç karaya genişlendi Viyana kapılarına yetişip.

- Zorlan mı, osa nice?

- Zorlan diyil. Devleti kururkan Osmanlılar İslam kanunlarını kılavus edinip, kuvedi altında bulunan halkları ezime koymadılar. Dine bakmayarak, onları kanunla korudular, din serbestliyim verdiler, devlet garantisi altına

alıp, bu üzere hepisinin senselelerin kendi kültürünü iletirmek kolaylıkları oldu, ana dillerinde öğretim kullansınlar.

- Bu aslıdır, kendimiz göreriz, haliz biz gagoğuzlar.

- Siz artık hep türksünüz, bir dilli kardeşlerimizsiniz.

- Ye bolgarlar necin ezersiniz?

- Diyil hepisini, yalnız te onları, kim devlete karşı çıkır, kan döktürür.

Ye hangi devletlerde böylelerini cezaya koymazlar?

- Biz göreriz, ani devlet izmetlerinde diyil sade türkler bulunurlar.

Ancak devlet yönetiminde de bolgar, urum, sırp ta var, te nice sindi, Büyük Vezirimiz bolgardır, Kalafat Mehmet paşa (778).

- Elbet. Ye, Varna imamı gagouz Suiçmez Ali-efendi? Artık sultan sarayında da gagouzlar da vardır, hergeleci-atlıcı, çoban da... amma sultan avılarında da pay alan bir çakırcı-duvancı hep gagouz var...

- A-a, onun için onun oğullarına Çakır deerler, üüsek grek Din fakültesinde İstanbulda öğreneler büyük popaz olmağa...

- Evet, evet. Devletimizde hepisine yollar açıktır. Artık sultan da diyil türk olabilir.

- Biz Osmanlı Devletimizi severiz, ki onun vatandaşlarıyız, mutluyuz.

Kirezi Anastasın yaşaması, yaratması uygun gidirdi. Sade aylesi yok deyni biraz üzülürdü.

Ecel ama çok işleri unutmaz.

Te Güllünün de eceli, deyecez. O urum çocuğuna evlenmişti, medreseyi brakmıştı; bir çocucağı olmuştu, gözeldi, kendisi de gözal, yakışıklı bir genç ana olmuştu. Kocası ama bir kısa seferde kaybelmişti. Güllü zoru görmüştü Varnaya dönsün. Parası, paalılıkları vardı, bir ev almıştı. Kavarnaya gitmeğe istemedi. Varnada onu üüretmenine çekirdi, o onu sindi severdi aslıdan. Yaşamak onu uslandırmıştı.

Ama nice buluşsun Anastas-beylen, ne desin ona?

Aynada o kendisini artık yakışıklı bir genç gelin görürdü, makar ani analık vermişti ona kimi olgunluk suretini, sade bukadar ama hem azalmıştı biraz ilinceliği. Karı, taa kız ahtları ama azalmamıştı, zere o artık intim yaşamının tatlıklarını ancak tanımağa başlamıştı. Sindi yalnızdı, özlerdi, ziyetlenirdi, onun olgun güüdesi erkek tatlılığını isterdi, sevişmesini. Gecelerde, parlak lojesinde uzanarak, o sex aktı duygularına verilirdi, da öyle kızışardı, ani te-te, çıkıp-gidecek üüredicisine da sarılacak tutuşuk güüslerinnen onun boyuna. Ama... O dayma aklısına getirirdi bu adamı, angısı çok kere medresede onun duygularını dalgalardı hem sansın kendisi de dalgalanardı, bakışları rasgele karşı geldikçe. Yaşları mı? Sindi o altmış yaşma yaklaşırdı. Ama onu görmeğe lâzım, nice o bir genç gibi diri hem haveze çekirdi taa. "Ben onu bulayım lâzım da seveyim, seveyim, bütün kuvedimnen seveyim. Bunu ben yapabilirim da hepisini, bütün kendimi de sade ona veririm, ona birine!"

Güllü dalgalandı, üreği düyüler, bir mahsus bişey duydu, ayın bişey, kavi, taa kavi nekadar kocasınaydı da. " Ah, ne sevmişim ben onu!" Bu haliz sevdadır, insan sevdası, angısı için annadarlar, yazarlar, düşünde görerler, haliz bir erkenki sevdadan sonra, yada bir başarısızlıktan, fiaskodan sonra.

Bu diyildir sade erkek, atlet yapılı güüdesi hem onun kavi falosu, bu kendi dilber-adam da, onun canı da, dostluğu da, yalpak elleri, hatırlı kullanılması, onun davranış nazikliği, onun inannığı hem kesinliği, hoşgörülüğü..." Da Güllü üüredicisi için hepisini aklısına getirdi: nice o Bibliadan eski lejendaları annadarkan, o onun dooru gözlerine ahtlı bakardı da isterdi, ki bu Allah adamı alsın onu elinden, çeksin kendisine da öpsün dudaklarını, da, sansın sindi de duyardı o tatlı ahtı, ani o zaman onun bütün güüdesinden geçirdi, dudaklarından aşayadan...

Medreseden başka, üüretmen Anastas-efendi buralı sancak-beyin iki oolunu da üüredirdi. Onun serbest zamanı azdı, kolay buluşmağa diyildi. Ama o ona eva gidecek...

Güllünün peydalanması Anastas mualimin kapusunda artık ansızdandı, ama hoşuna da geldi. Onun aklısına o saat hepsi geldi: nice o kız medreseye gezirdi. nica derslerde oturardı da ona bakışını saklamazdı, onu dalgaladardı... Sindi, nica bu önce sevdasını açıklamadık, platonik gibi sevdasını karşıl原因, hatırlasın?! Güllü ama çok ziyetlensin brakmadı, birden ona sarılıp, içeri onunnan barabar girdi. Üüretmen pek kıyışmazdı, ona duygularını açıklasın, ama kızın bu girginniği onun bu çekingenniğini birden çözdürdü da o serbest duygularına girdi:

- Güllü, ayolum, sen ne girginsin! - tutup genç gelini omuzlarından, sefte açıktan onun artık güzel kara gözlerine baktı.

- Anastas-bey, benim sevgili üüretmenim, ne özledim seni, kapuda durgunayım dayanmam yetişmedi,- o da, büyülenmiş gibi, bu artık ayın adamın mavi, yalabıyarak gözlerine bakıp, bir solukta dedi, da öyle kalıp, sansın kendi- kendisine ne-se nasaatlardı: " O hep öyle gözal, kavi, iyi hem akıllı, ben de onu artık severim, duyarım, görerim gerçekte, ani severim bu erkeği-adamı... onda hepsi, ne benim raatsız üzüntülü canım isteer, fikirim da annaar hem kabul eder var"...

- Ben ama sizi sevdiydım...severim, Anastas-efendi,- ansızdan çıktı bu artık darsık insancığın aazmdan, nice sindi hemen fikirlerini seslen uzadarak.- Siz sade afediniz benim arsızlığımı hem kızçaz ilinceliğimi.

- Ah, sen şekeriyim, ayıflanma, zere sen hemen hep onu söyledin, ne ben de isterdim, ama söyleyemedim.

Güllü bütün haşlak güüslerinden hem soluğunnan sevgili üüretmenini kucaklayıp, darsık öpmeğe onu doyamazdı. Da öpüşerdiler ama sindi, nice adam kariylan, erkek dişiylen, haliz o duygularlan hem istemeklerlen. " Anastas, canım, sevdam",- Güllü yavaş fisirderdi; " Kızım, sevgilim, ah!" - ancak işidilsin, cuvap edirdi Anastas. " Vay, sensiz şansora olamam, Anastasım!" - dedi biraz taa pek Güllü,- " hem isteerim bir bebecik bu sevdamızı baalasın", - da Güllü, hepten ahtlı, enikunu sofaya brakılıp, yalpak çeker sevdasını kendisine... da en inceli, ama ateşli erotik duygularınnan ona verildi, onun falosunu içine alıp, angısı, kısmetine, kaviydi...

- Sen benim koçamsın, Anastasım!- yavaş onun kulağına dedi Güllü.

- Sen benim karımsın,- dedi o, taa kavi kucaklayarak genç güüdeyi. O artık kıvraktı...

- Mm, Anastas, öyle pek sıkma, bunaldacan... Ne kaviysin ama, genç... Öyle de bildim, ani böyleysin!

- Ben ama bildim, ani sen öyle yalpaksın, seversin, öyle tatlısın, benim Güllüm. Kal bende, benim ol heptene.

- Kalırım. Buradan ayrılmam. Senden ayrılmam. Ayle düzelim, uşaklarımız olsun... isteersin mi?

- Pek isterim, sevgilim. Sen uşacığın, çocucağın için hiç kahırlanma, o şansora benim de olur, ben ona boba, sever boba olurum.. bizim senin uşaklarımız onun kardaşları, kızkardaşları olurlar... bizim güzel ayilemiz olacak.

- İnananın, isterim,- kucaklayıp gene kocasını öptü Güllü.

- Bak sen, ne İsla! Allah kısmetsiz beni brakmadı, şükür Ona!

- Ben de şükürüm, Allahım beni de acıdı.

- Güllüm, öyle biryanı gitmem, senin hep olayım, ama lâzım.

- Yok bişey, Anastas, işini brakmağa olmaz, git, ben evi bakacam.

- Sancak-beyine gideyim lâzım, oollanna ders vereyim, tez de geleceğim. Şansora nanda da olursam, eve beni çekecek, sana çekecek, sevgilim.

Anastas kucaklayıp, öptü karısını, çıkıp, gitti.

Güllü çok kısmetli kendisim duyarak, içerlerde, iki içer, sıralık yapmağa başladı. Okadar hoşuna hepisi gelirdi, pencerelerden denizin geniş mavi bezi görür, onun yalpak şamatası işidiler; hava da kamildi, nice buralarda güzün olar, güneşli mavi gök, altın yaprak erlar döşeli, sıcak taa hem süslü gecelar, nica bilinir gagouz poetinin Çelebi Vasinin şiirlerinde, angıların okuyardı okadar duygulan Anastas üretmeni öğrencilere o medresede öğrenirken hem duyarkan kendisini onun güneşlisi... " Ha-a, o bana o şiirleri okuyardı artık, nice ben o zaman annamıydım! ? "

Bu takım düşünüşlerinden hem duygularınan Güllü ölçülmez havezlen işini yapar, avşam sofrasını da hazırlamağa tutundu, kocası gelsin bekleyerek, sevgili adamım... " Ben haliz de ani kısmetliyim, şeytan alsın beni, nice deerler! Hem taa da kısmetli olacam sevdannan. Beenerim onu, onun olgun ergenniğini, sınaşıklığını, tutumnuğunu beenerim... o ama bir çocuk gibi de oynaşan olabilir, bunu ben esap aldım şansora... bizim aramızda yaşlar uzaklığı duyulmaz, sevdada biz bir yaştayız... Ah, işidirdim, ani ergen yaşlı erkekler artık islamiş sevişmeğe, o çok taa İsla bu erotik aktım yaparmış, yalpak, hatırlı, dayanıklı, seni en tatlı uura yetiştirince... işidirdim, ama bilmezdim... sindi annadım, bilirim, nasıl becerikli hem kudretli erkektir benim Anastasım, onun kucağında, altında ben eriyerim, ben karı kendimi duyarım, ölçüsüz dişi kısmetini duyarım... ona var kolay söyleyim, ani genç kocamnan ban duyamadım kendimi, nica onunnan, makar ani isladi... Bana da başka bişey lâzım diyil gençliğimde - benim Anastasım, o benim kan kıymetliğimi uyandırıp, ziyedeleer... ben de bilirim, ne isterim. Biz gözel bir yaşamaya gireriz, angısının temeli ama, sade sevdalık diyildir, ama kavi dostluktur hem biri birimize hatır hem saygılık, zere bunnar çelinirse, sevdalık ta çelinir. İşleri böyle annadım artık benim kısa taa yaşamamda. Hem hep Anastas annayım yardım etti. Onu ben

gücendirmeyecem, değiştirmeyecem, Allah korusun, bir kimseyle de, genç pijonlan! Benim Anastasım hepisinden gençtir - canınnan, ruhunnan! Bunu ben bütün kuvetlerimden koruyacağım! Hm, ahmak kızlar! Onnar bilseler! Bare söyleyişi: " Gençlik bilse, yaşlılık ta yapabilse" bilseler. "Yapabilen" yaşlılar ama var bu dünyada! Allah onnarı tutsun, onnar ayleleri kaviledir! Kavi ayleler de halkı kaviledir!... O-o, ben "filosofluk" mu ditmeğe başlamışım? Etti! Ben kısmetliyim, Anastasım kısmetli olsun ki, hepisini yapacağım!

Böyle düşünüşleri biri birinden peydalanarkan, kapu işidildi, Anastas geldi. Güllü onu sevgili kucağınnan, tatlı öpüşünnen hem yalpak güneşli bakışınnan karşı etti. Onnar, artık sevinmekli, avşam ekmeğine oturdular.

Bu onnarın ilk sofrasıydı...

Kirezi Anastasın konuşmacılarından biriydi de bilinir gagouz yazıcısı Varnalı Sava. O çok kere Anastas-beye eve gelirdi de bir kafe içmesin uzun oturup, türlü soruşlar üzerine konuşardılar, haliz devletimizin politik, ekonomik aşaa düşmesi için, literatürada eni formalar peydalaması için, eni yaratmalar için...

- O-o, selam, Anastas-bey! - kapuda durgunup, şaposunu çıkarıp, bastonunu koluna koyup, Varnalı Sava, nice her kere şen, ev saabisini eski dostçasına selemnedi.

- Çoktan buluşmadık? Ne yaparsın? Niceysin?

- Selam, kardaşım! Buyur, içeri geç! Çoktan mı? Üç-dört gün... Keferim - şükür Allaha! - Onnar akrandılar.

- Elbet, zere, nice esap aldım, senden bir peri-kız çıktı?!

- Aa, gördün onu: S'ava-bey, evlendim! Bir saadm içinde evlendim! Bu evlenmek ama çoktan hazırıldı. Taa o bende medreseda öğrenirken. Allah kısmetimi getirdi! Teşükür!

- Öyle mi? Kutlaarım, kardaşım, kutlaanm! Allah seni ziyetlenesin yalnızlıkta braknıamış.

Anastas bir şişe kırmızı şarap masaya koyuverdi, birkaç ta piynirli gözleme, ani Güllü yapmıştı. Doldurdu filcenneri.

- Sen, eski dostum, ilksin, ani kutladın beni. Ha, saalık Allah versin!

- Allah versin! Kısmet, iyi ömür, tatlı dil!

Bu sefer Güllü de geldi, tanıştılar.

- Ben öğrenmeğe girerim, medrese müdürünnen annaştım,- sevinerek dedi Güllü, da taa da güzel göründü bu iki paah adama.

- Pek İsla, pek İsla! - dedi poet Varnalı, çıkarıp çantasından bir kıyat.- Taze şiirlerim, kitabın adı "Gül testesi", sana vermek isteerim, Güllü-hanum.

- A-a, teşükür, efendim! Sindi hemen okumağa başlarım,- dedi Güllü da öbür içere geçti.

- Eni kitab-divanınnan kutlarım, dostum!

- Çok saa olasın!

- Ne var, ne yok, şair kardaşım?

- Ne var... ah, bir hayırlı haber var: bizim Uzi sancağımızı bilinir bizim gezicimiz Evliya Çelebi dolaşacaymış, sancak-bey haber almış İstanbuldan.

- Vah, vah, üüsek musaafirimiz olur. Sancak-beylen lafetmek lâzım.
- Hayır, oldu, konuştum, ikimize davet verdi, buluşmakta olalım.
- Çok güzel, geziciylen konuşuruz...
- O şairdir, şanlı şairdir, güzel şiirler yazır. O cografhr, yarı Dünyayı gezmiş!
- Ama ne üürenmiş adamdır o, bunca da dil biler, arap, fars,yunan, latin... hem genç taa... 40 yaşım ancak...
- 1611-den duuması, İstanbullu... ye bu yıl 41-ini doldurdu...
- ... hem en anılmış medreseyi başardı, tarihi, müzik, güzel yazmayı, edebiyatı... üürendi...
- ... bizden biraz küçük, ama aferim adam...
- ... o cenkte de gezmiş, Ardel seferinde bulunup, gördüklerini yazıya almış,
- Köprülü Mehmet Paşa komutanın yanında bulunmuş, Ardel beyina, Rakoşiya, karşı düyüşte...
- Padişahımız ama, IV. Mehmet, seferlere çıkmaz, o avcılıkta gezer, ona "avcı Mehmet" deerler...
- Ne kıymetli öğlandır, ha-a!
- Çok devletleri dolaşmış.
- Sindi bizi de, gagouzları, dolaşır, tanışırız...
- O Deliormanda, Dobrucada bildir, 51 -de gezmiş, çitaklaran buluşmuş...
- Çok yazmıştır artık, bir kitap hazırlasa, "Geziler kitabı", İstanbulda bir kütüphanede biz da okuyoruz...
- Yazır, hazırlar, diyil sade bir kitap, ama birkaç, "seyahatnameler", nice onuncu asırda bir arap gezici- cograf Ahmed İbn Fadlan Oğuz Devletinden geçip, yazmıştı dedelerimiz için çok paalı haberler...
- Olsa okuyalım.
- Varmış onun el yazılan Bagdadta.
- Oraya gitmeli?
- Mümkündür!
- Bu sefer Güllü heyacan duygulu buraya çıktı.
- Sava-bey, hocam, artık güzel şiirleri yazmışınız!
- Divan şiirleri mi?
- Ne o "divan" şiirleri?
- Edebiyatta en gerçek, güzel sevda şiirleridir, angılarını sultannar seraylannda sesleerler, en iyi şairleri toplayıp mahsus yazsınnar nekadara daha güzel, "seray şiiri" da onnara deyeyip, şairlere de "seray şairi" de deyerek,- bir solukta annattı Anastas sevdasına.- Cenabi Paşa, Celal-zade, Şemsi, Ali Reis, Bakı, Fizuli...
- Sultannar, diyil sade ani şairleri sesleyip, hatırlarlar, ama kendileri de şiir yazdılar... II.Bayezit, Yavuz Sultan Selim...
- ... Kanuni sultan I. Süleyman...
- ... II. Selim, II. Murad...
- ..III. Mehmed...

- Bizim de gagouzlardan seray şairlerine katıldılar, deyecez, ta çoktan Benli Hasan, Dilsiz Danışman, Mercimek Ahmed, Oruç, Arif Ali... kendi adlarını kimisi değiştirip takma adlarına, - Varnalı Sava sıraladı.

- Ye, Mustafa Bostan, Terzi-zade? Hep gagouzlanmızdır?

- Elbet!

- Ye, sayın şair Varnalı Sava da seray şairlerinin ilk sıralarında bulunsun lâzım!

- Ha, brak, okadar metetme, Güllü-hanum. Yazdım, nice yazabildim. Çok metin " yazabildiğiniz", hocam! Te okuyayım:

MENEKŞE.

Aman, mari, Menekşe
Aman, mari, Menekşe
Ne de güzel boyun var!
Ne de güzel kaşın var!
Benim da boyum güzel
Benim da kaşım güzel
Harmanda fidanı göze al!
Kara gaytana da sen sür el!

Aman, mari, Menekşe
Aman, mari, Menekşe
Ne de güzel saçın var!
Ne de güzel gözün var!
Benim da saçım güzel, Benim da gözüm güzel
Kara kuşun tüysüne ya gel!
Kara üzümüne ya bak özel!"

İLAÇLA BENİ

Derdim var, hastayım,
Güller sörpeşiktir
Salt senden hastayım...
Gözler gömleksizdir...
İçerler benim diyil.
Derdim imdatsızdır.
Dışarlar benim diyil
Sevdam
İmekler datsızdır,
Ay, Gülüm, ilaçsın,
Şekerler acıdır...
Kuşçaza, tavşancağa
Çiçeğe, böceğe...

- Aa-a, çok güzel şiirler,- mail oldu eski üretmen de.
- Deerim ya "divan" şiirleridir!- gene mailim söyledi Güllü.

- Bizim şindiki de sayımlı şairlerimiz var. Ama türk yazarları, büyük ustalar Karacaoğlan, Aşık Ömer, Yusuf Nabi, bu bozulan zamannarı satiraya ve didaktik yaratmalarında türk büyüklerine akıl vererler, nice Nefi, Sabri yazardılar, ama gazel da, kasıda da yazarlar, nice Niyazı Mısıri; Katıp Celebi (Mustafa) düz yazılarında coğrafya ve tarih bilgileri verir.

- Aslı, Sava-bey. Bu zamannarda, zorlara bakmayarak, Türkiye kültürü en iyi, en güzel örneklerini devam eder, bilimciler de, muzikçiler de, resimciler de... artık Europa kültürünnen yarışarak.

- XV asırda yaşamış gagouz şairi Zani-zade Alabaş.

- Belki başkaları da?

- Yunus Emreyi ama kimseyi unutmaz, onun "Sevelim, sevillelim!"

- Allah, Allah, çok beenerim onun şiirlerini,- dedi Varnalı:

Ben gelmedim davi için, "Sevelim, sevillelim,
Benim işim sevi için; Bu dünya kimseye kalmaz!"
Dostum evi gönülledir,
Gönülleri yapmağa geldim.

- Okadar derin fikir!

- Kapuya ururlar,- dedi Güllü, da açmağa örüdü. İçeri bir izmetçi Uzısancak beyliğinden girdi.

- Efendilerim, kusur olmasın, Beyler-bey sarayda sizleri bekleer, musafiri var.

- Evliya Celebi geldi!- sevindi Varnalı.

- Ne isla! Gidelim!- alattırdı Anastas mailim.- Güllü, sen de gel.

- E-e, ben ... neye?

- O-o, neye mi?- dedi Varnalı.- Buluşmak, tanışmak için! Böyle adamnar seyrekte bizim semtlerimize uurlarlar. Gittik.

Kasaba sansın yortudaydı. Beyler-bey kimi donakları assınar izin vermişti, haliz sancak sokağında: bayracıklar, çiçek testeleri, erler süpürülü... Saraya tez yetiştiler. Sancak beyinde çok musafir vardı merkez musafirin hatırına toplu.

- A-a, efendilerim, buyurun, erlesin! Hoş gelmişsiniz! Evliya, tanışınız, bizim gagouz aydın adamları - sayın şair Varnalı Save-bey ve şanlı öğretmen hocamız Anastas-aga Kirezi!

- Çok memnunum! Hangi dilde konuşuyor efendiler?

- Gagouzça, türk dilimizle bir dildir, en yakın kardeşlerimizdir bu sensele.

- Biz hak oğuz senselesiyiz, selçuklu oğuzlarla kankardeşleriyiz,- annatmağa başladı Anastas- müalim.

- Dininiz nedir?

- Hristiyanız. Ama allahımız hep Allahtır.

- Bu nice olmuştur?

- Bizim hak oğuzlar bizanslılarm kuvedi altında bulunup, hristiyan olmuşlardı. Osmanlılardan evel bu olmuştu.

- Ye yaşamanız niceedir?

- Müsulmanlarlan mı? Kardeş anlaşmasındayız, birleşikiz, bir diliz, bir tarih...- annattı gagouz şairi Varnalı.
 - Kardeşler, siz türksünüz, bizim gibi!
 - Oğuz türkleriyiz hepimiz, kardeş Çelebi!- dalgalı dedi Anastas.
 - Çok hoşuma geliyorsunuz! Siz hakına türksünüz, oğuz türklersiniz.
- Bu haberi yüksek padişahımıza anladırım...

Üsek musafır çok meraklandı, gagouzlar onun esabına geldiler, kıymetli sensele üzerine. Gagouzlar da çok sevindiler, ani böyle paalı adanman buluşup, tanıştılar, faydalı konuştular.

Ama okadar büyük devlet, okadar çok cenkler, angılarını Suleymandan da soradaki sultannar da götürdüler, kimisi beceriksiz de olup, fena da insannan kullanıp kendilerini, başlardılar zorlatmağa ekonomikayı uurda tutmağa, insanın yaşamasını da korumağa zor olardı gittikçe.

Nice zor vakıtlarda herkere, türlü kötü insannar peydalanar, hırsızlar, teröristler, bandalar, yalancılar, aldadıcılar, hertürlü elementler, aalemin sırtından yaşamağa, diyil kendi terinden. 17-18 asırlarda gene çok cenkler, haliz rusların agresiasından, hristiyanın Osmanlılara karşı şevşirmalan hem kalkındırmalarından Devlet hep aşaalardı, administratiası yufkalanardı, insan da şaşırardı, kima dayanmağa, kendini mi korumağa? Rus propagandası da hep yalandırdı, ani çünkü Rusiya istermiş kurtarmağa Balkannardaki hristiyanın Osmanlıların kuvedi altından, "eziminden" çünkü. O-sa isterdi daatsın Osmanlı düzgün devletini, bozgunculuk kaldırsın içinde, hristiyanın biri birine karşı kaldırsın, zor yaşamaya getirsin onları da sora "kurtarsın". En başlıca niyedydi, ama, pek çoktan, I.Petro nasaatina göre, kaplasın bütün Balkannarı da Bosfor hem Dardanel geçişlerine bütün de Kara Denize yalnız çorbacı olsun.

Osmanlı Devletinde sırasızlıklar başladılardı. İnsan ama aslınsı annayamazdı, propagandanın niyedini açıklayamazdı da ziyetlenirdi, korku çekirdi, zarar çok, ölüm de görürdü, da kabaatlı vezirleri, paşaları, mitropolitleri, grek fanariotlarını hem başka da zaabitle bulardı, onnara kin toplardı. Sade sultanı inanardılar, korumağa davranardılar, ondan arka beklerdiler.

SEVDA ECELİ

Sevda, sevda, çiyinenmiş sevda... (Türkülerden).

Suluk panayırında bir mi salt kahırlı iş olmuştu... Yok, kahırlar bu hatalı yıllarda dezi gidirdiler. Nekadar taa çok varlık toplardı kimi tamah çorbacılar, okadar gittikçe taa zor gençliğim evlatları geçirirdiler. O tamah hem sıkı zengin sade kazanmağa taa bakar, nice de , ne de olsa! Doymaza "hobur" deerler gagouzlar. O "boba lafi" adeti "boba matlığına" deyiştirip, kendisini de kaybedince kullanar. Zengin kızı fukara güveye evlenmesin,

sevdiğine! Gencin sevdaya da doğruluğu yoktur, ona göre. Kimi boba deyecek, ona da evlensin! "Boba lafi!"

Tamah, sıkı hep toplar da hep çalması korkar. Devletimizde ama bu XVIII asırdaki düşünnük: her taraftan hırsızlık, ölümcülük, korumağa da yok kim korusun, sultan III. Selim uzaktadır, cenkler gider, yeniçeriler de hırsızlıkta, bozgunculukta gezerler, yımışak sultan onnan durgudamaar...

Gençler ama severler...

Suluk panayırında da böyle bir tamah , sıkı hem inat boba vardı, adı-laabı "Hobur-bey" küyde geçer. Bir kızı var, Lanka, o da aarelik; karısı yok, kızı ablası lordana büyüttü. Varlıklığı artık. Kız ama "boba lafını" seslemeer, çobanı Oğlanı sever. Derneklerde türkü-maane söyleneer:

"Lankayı bobası yavklu eder, Yavklu eder diyil istediğine..."

Hobur-beyin hepten inan izmetçisiydi büyük kafalı bir kısa adam Todıcık, ani azbuçuk kıyat bilir. İki çırağı vardı: Kati içerde, Fedi damnarda, dışarlarda.

Ama, ha, brakalım, ko işler gitsinner, nice gitmiştiler o zamannar, biz de görelim, duyalım onnarın sevdasını, üürenelim onnarın acı ecelini hem kim onnara o eceli getirmişti.

Hobur-beyin evinde. Dışarda. Gündüz gün sıcağanda. Çorbacı bir uzun patçazda uyuyar. Bir de, uykusundan fırlaar, korkmuş.

- Tfu! Ay, şeytan, genel! Gene o çirkin düşü gördüm! Gene o hırsızlar düşüme geldiler...buvardılar...altın isterdiler...ye, nandan bende altın!? (Kendi se, sansın saklı, bir torbacık içinde altınları patın altında saklı, yoklaar)...Ye, nanda onnar... benim altınnanm? Ha-a?... İhı, ta nanda!... Susarlar...Susun, kimseye sesetmeyin! (Gene erine saklaar, patın altında). Ha-a, ya gelirseler halizine da altınnanımı isterseler... gece... soyarlar bir ipliceyeden! (Titirer). U-u-u, napmağa? A-ha, gideyim o Çavuşa-zaabite, versin bir-iki tüfekçi, korusunnar beni, evlerimi, altın...gık, olmaz altınnan! He-e, onnan alırlar... Ko versin tüfekçileri, ben ona az mı veririm, az mı o beni soyar? İmek te, ... şarap ta... hm, beygir de... gezinmeğe... avlanmağa da Varna daalannda? Versin o da... tüfekçileri! (Gitmeğe isteer). Gideyim.. .ıgı, ama şalvarlarım nanda? (Baarar). Kati-! (Girer Kati). (Görüp çorbacıyı donca).

- Pı-ı, çorbacı, doncaysın! Ne çaardın?

- Hadi, sakınma okadar. Nanda benim o şalvarlarım, ani panayır içine giderim? Getir, tez! (Kati çıkıp, tez getirer, verer). - Kuşağımı da, kalpağımı da! Hepisini birdan getirameersin, seni ya-a?! (Dokunar Katiye. Giyiner. Baarar.) Todıcık! Nerede gargada gezer şu iyri bacaklı? İzmetçim-kıyatçım?!

- O sıçan tutmağa gitti, yollamışınız...

- Hm?.. (Baarar.) Fedi-! (Kati hızlı çıktı. Girer Fedi diyren elinde). - O diyreni köşeye koy!

- Çorbacı, ne çaardın?

- Sen o sura beygirimi o Çavuştan geri getirdin mi, Fedi?

-Yok, çorbacı, Çavuş-efendi dedi, ani taa bir afta ona o lâzımmış.

-Hm, köpek!

- Köpek, çorbacı, haliz köpek...
- Sen kapa aazını! O dilini topla! Senin köpeğin o diyll!
- Diyil, e-ne-e, çorbacı! Ben oyla hayırsız köpeği tutmam...
- Sen ... sen ne? Çırak! Kapa o aazını dedim! (Fedi gitmeğe isteer).
- Dur!..Sen, Fediciğim, hm, öte avşam neredeydin? Todıcik seni bulamadı...
- (Düşüner). Nasıl nerede? Tuna boyunda kenevirleri dolaştım. Biraz taa, da kurutmağa çıkaracaz. Ne İsla kenevirler!
- Hm... git... damnarı kürü... fışkılary yığı aul aşırı! (Fedi çıkar).
- Todıcik!.. Gene yok, sıçan düşmanı! Nerede benim o budaklı sopam? A-ha, aaçta...lâzım olsun... (Homurdanarak). Yok kim sana yardım etsin... sopanı versin... kuşağını, kalpağını, açan biryanı alatlaarsın! (Döner sopaylan, hazır gitmeğe)... izmetçin ardına gelsin. (Baardı). Todıcik! Yok! Te, yok! Yalnız gideyim... hm...(Durgunup, düşüner.) Acaba...o Fedi... hm, o da o hırsızlarlan... gezmeer mü? Ha-a! Ye o te o çobannan dostsa? Olmalı, onu buraya, Lankaya getirer, benim evime!? Kızıma?! Ha- a! Nice ben taa ileri şüpelenmedim? O uşak ta ahmak: ne lâzım ona o çoban? Kalık! Var zengin güveler, şanlı adamnar, bizimnen sırada! Te, deyecez, komersant Gorgas-efendi! Dul adam, diyil okadar kart... ama zengin! Dolayda onun gibi yok! Hem de isteer kızımı... hısımnaşmağa benimnen isteer! Bana da büyük hayır! Yo-ok, lâzım, nekadar taa tez Lankamı evereyim ona! (İçeri girmişti ablası İordana). Ginia-babuyu çaarayım lâzım, okusun onu...
- Okudacan, everecen zer! Sen ne, kardaşım, uşağını kısmetsizliğe mi isteersin? Satmağa mı?
- Satmamağa, ama ever-meğe, mari kaku! O bir büyük kızdır şansora, lâzım evlensin! Vakıdında... sora veremeriz de...
- Kime sen kızını evermeğe isteersin be, kalın kafalı?
- Sen ya, laflarını ayır! (Uslu). Buldum ben ona güve, nice bize lâzım, zengin!
- O zenginner hepisi kart!
- Hm, kart. Ko kart, ama zengin olsun!
- Sarpsın sen, yok ne demeğe! Kamil kardaş bana Allah vermiş! Bu olmayacak!
- Sen, İordana, benim işlerime karışma! Burada benim çorbacı! Hepisi olacak, nice ben deyecem! Karışma! (Çevirer lafı). Ye, ne beenmeersin sen ya? Güve zengin olarsa, altınnan oynarsa, evleri İstanbulda, Sofyada... belki Varnada alış-verişlik evi varsa, bizim toprağımızda,- necin vermeyim? O onu el üstünde tutacak, var bir laf, dünyada gezdirecek - Paris, Vyena, Dubrovnik! Lanka enginnikte yaşayacak! Annasana, mari kaku! O artık liseyi başardı, ona böyle bir güve düşer!.. Diyil ama bir çobanın birisi! Sen de ona akıl ver.
- Enginnikte, da kısmetsizlikte? Sen bilirsın, sevda o nedir mi?
- Hm, nasıl o kafan senin ermeer, fikirsiz tauk, ani Lankaya ben İsla isteerim?
- Ona bir de İsla olmayacak! Sen annamaarsın osa - kütme! Kız öylesini sevemeyecek!
- Sevece-ek!...

- Yok! Sen ne yapmağa isteersin, o olmayacak, bil! Kızı kaybetmeğe ben brakmayacam! Baktım, büyüttüm onu, üsüzü, bir ana gibi... Da sindi karışmayım?

- Karışma!

- Sende karı da adamcele olmadı, uşak ta, senin bu tamahlığınan! Sen unutm, ani bu uşağı aaretlık aidiydin, da onun önünde borcun var! Vasgeçesin!

(Girer Lanka).

- Etti! Sindi benim vakıdım yok!

- A-a, kaçarsın? Kızını zorlan evermeğe isteersin! Antihrist!

- Mari kaku, ı-ı, senin işin diyil! Karışma! Kızım o güveye gidecek, angısını ben ayırdım! Ayırdım!

- Yok, boba, kime olursa gitmeyecem!

- Gidecen, kızım. Ne, boba lafından mı atılacan? Olmaz! Ben sana iyi isteerim, diyil kendime. Güve kamil, komersant adam!

- O kart! Kart komersanta gitmeyecem ye?! Benim yavklum var! Genç!

- Hm, yavklun! O çoban mı? Görmeyim!

- Kardaşım, çocuk pek İsla, genç, güzel, akıllı, işçi...

- Genç, güzel... Onun bişeyi yok! Kalik!

- E sende var, etecek artığınınan. Bu koca varlığı kime topladm? O hırsızlara mı?

- Ya sen... sen kiri ama belaya, kaku! Benim varlığım yok, çobana vermeğe.

- Kızına verecen.

- Vermeyecem! Ona da! Komersant ama taa zenginnik getirecek!

- Da ben onun zenginniğine mi evleneyim, boba? Yok, bu yok nasıl olsun! Prostet, ama olamayacak!

- Olacak! A-a, seslemeersin? Ko ben aşaadan döneyim, da lafederiz! Lafederiz! (Baarar). Todıcik! Nerede o garga?.. Hm... (Üfkeli çıkıp, gider. İordana Lankaylan çıkarlar.

Buraya Kati çıkar erik toplamağa. Topladıynan çekmeğe yollanar, ama önüne Fedi çıkar da yolunu keser).

- Ya ol öteye, be Fedi, ne çıkmışın önüme? Taa İsla damnanna git!

- Nasıl gideyim, açan burada bir güzel olacık otlaar? O sa diyil, o sa bir gercik kız! (Çalar).

*Aman, mari Katicik,
Ne de güzel boyun var!
Benim de boyum güzel
Harmanda fidana benzer!*

*- Aman, mari Katicik,
Ne de güzel aazın var!
Benim de aazım güzel.
Olmuş kireze benzer!*

- Aman, mari...

Mari Kati, sen benimnen oynama! Ben deliyim!

- E, te, deliysin, ne yapayım sana!?

- Bana gel, eş olalım!..

- Haliz ani deliysin, Fedi! Ya git başımdan! (Kati gitmeğe isteer, ama Fedi kolundan tutar, Kati kolunu darter). Ha bozulma be! Sindi tepene urarsam...

- Ur! Sora kucak alırsın... A-a, ne İsla kucağın olsun lâzım!?

- Şaşkın! Lafedersin, sansın tatula otu imisin...

- Ah, mari, sevdalı düşsen, sen de iyirsin! Ama sesle sen darsımı (gene çalar).

Feslen ektim aş için,

Yandım kara kaş için!

Edi yıl izmet ettim

Karağöz bir yar için!

- Ye, kim o senin yarin, okadaradan? (Kıskanç).

- Dalda alma salt birdir,

Yarım benim Katidir!

Alma kızıp, olacak

Kati bana kaçacak!

- Bre, de ne deliysin, Fedi!

-Aul boyu gül-fatma,

Vazgeç olan - laf katma!

Benim yarım küçük taa,

Ondört-onbeş yaşında.

I-ıh! Kara beygir ahırda,

Benim üreğim kahırda..

Üreciğimi bilseler

İsteddiğimi verseler...

- İs-te-diği-ni?! A-a, aldatmağa bakarsın?! Ya cendem ol başımdan!

- Kati, Katiciğim, dur, kaçma:

Bir taş attım yamaca,

Bir kuş urdum alaca,

Alacası boyunca,

Lafetmedim doyunca...

(İşidiler Hobur-beyin üsürüğü).

- Ha, ta, çorbacı gelir! O seni doyuracak! Yokol!

- Ama sevecez mi, Kati?

- Ha, git, git... sevecez... şaşkın! (Kendisine). Aman...(gitmeğe o da isteer, ama girer Hobur-bey, da o durgunar, erikler fitasında).

- Ha-a, hm, sen burada ne yaparsın?
- Ta, erik topladım, Lanka hanuma...
- Erik? (Bakar). Ye, necin öyle çok? Hem... dallardan toplamışın! Kaç kere dedim, erlerden toplayasın! Zan olmasın bir de erik! Seni ya-a!
- Erden topladım, çorbacı, te emin!
- İsla, İsla. Ye, Lankam benim ne yapar? Güve buldum ona - bir kere! Komersant adam!
- Bilmeirim çorbacı...
- Hm, bilmeersin... Ye, o ... çoban buraya gelmeer mi? Sen görürsen, bana söyle.
- Söyleyecem. çorbacı, salt göreyim. Ama görmeerim...
- Sen bak, çalış... da bir atlas basma sana alırım, İstanbuldan! Hem... akıl o kızıma ver, ahmak olmasın! Ne güve! Komersant adam!...
- Vererim, çorbacı, vererim... ta, avşam da verdim....
- Ey, te öyle... böyle deyecam ki, hepimiz verirsak, mutlak akıllanır!
- Gideyim mi, çorbacı?
- Ha, git! Git! (Kati gider. Bu zaman ama aul aşırı peyda olmuştu Giniya- babu).
- Ben buradayım, kart aldadıcı, sinek sızıran!
- Tfu, şeytan! (ürkmüş). İçim heptan bulandı!
- Hhi-hi-hi! Sen ama bu kıza göz koymuşun, nice ben annadım.. .hhi-hi-hi!..
- Annadın sen bir taş!... A-a, kıskanarsın belki, eski, dişsiz dermen?! Mm..., benim, belki, korum taa var?! Sen ama hepten sünüksün! Hi-hi-hi!...
- Ben mi sünüküm? Sen çürümüşün, ani kendini duyamaarsın! Hi-hi-hi!...
- Ha, etti! (Kızıp). Diyil bunun için seni çaardıydım! Bak, ani o kıza hiç bir akıl da vermeersin! Ben se... sana ödeerim, hırsız babu!
- Ödeersin! ? Senden ödek görecen, nasıllan! ?
- Görecen, e-ne-e! Dedim sana, büyüleyesin o kıızı... ne bekleersin?
- Ey, büyü olarnaar öyle. O hastalansın biraz lâzım, okuyayım onu, da ozaman.
- Hastalansın?! Ye, ne, zor mu bir genç kıızı hastalandırmağa?
- Na, te bu tozdan onun şerbetine karıştır, başı dönmeğe başlayacak, da o zaman beni çaar da işi erinde yaptız! İki komersant ta isteyecek, diyil salt bir! I-ı, nice ona deersin.. .Go.. .go.. .hiç dilim de dönmeer?
- Gordas! Gor-das, aklında tut, delik çuval! Onun adına okuyasın, büyü yapasın. Bak, başkasınnan karıştırma, zere seni ben bilerim, nesoy mantarsın!..
- Bilersin... Sen okadar çok bilme, zere akıldan bozulursun! Öde taa tez, zera boşuna büyü tutmayacak!
- Tutmayacak, deersin? (cebinde para araar). Na te bu parayı,... ama çok okuyasın, tutsun! Sindi... ha, git taa tez, da bekle, kart cadı, haberi Todıcik getirecek.
- Ta, giderim, çürük duvar! Hm, ateşi varmış, koru... nem tezek! Salt tütersin, olmalı, hi-hi-hi... (yollanar).

- San!... (Döner ona).
- Çürük duvar! nem tezek! Hi-hi-hi! (Gider).
- (Hepten üfkeli). Tfu! Maskara! (Gider).

Giniya-babu evine yetişer gülerek, kendisine lafederek.

-Hhi! Onun kuru varmış, nem tezek! Hi-hi-hi. (Durgunar). Ya ölçeyim ben taa isla o mercimekleri, eni bereketi. (Çıkıp, getirer sora bir tekne mercimek, tene, bir boş çuval, bir de çanak. Erleşer dışarda erde da ölçmeğe çekeder teknedden çuvala) - Bir çanak mercimek... iki çanak... üç...(Durgunup, düşüner)- Bir çanaktan ekiyenen, bir kilâ çıkar... bir kil'â - o on demirli! (Sayar ileri)...altı çanak... edi... sekiz...ya taa isla çanağı doldurayım. Var nandan, bereket oldu, şükür Allaha! (ölçer, ölçer... toplâär...)

Birkaç günden sora.

Giniya-babu hep kapu önünde, yaz kotlonunda bir tarafta mercimek kAynâdar, gezip öteye-buyana başka işlerinden de. Mercimek hazır. Oturup, bir imek çeker bu yalnız karı. Bir da Hobur-beyin üüsürüğü işidiler.

-Ey, te, alle geler o "korlu tezek". Hhi, ne zor getirer onu acaba benim kufneme? Kim neler taa sıraya koyar, hobur! (Girer aula Hobur-bey oflayarak, belini tutarak).

-I-ı...zamanarsın!

-Kematarsın!

- Ne, mercimekleri auldan toplamışın, görerim? Çıktı mı bişey?
- Çıktı, şükür Allaha! Ama, brak sen mercimekleri. Söyle, taa isla, ne zorunnan geldin, zere... salt beni görmeğe gelmemiştirin...

- Şeytannar seni görsün! O-of, geldim uvasın da koparasın ... bir sancım tibrada ta tuttu...hiç brakmaar, kalik!

- İ-ik, günahlar yetişer... kızını satarsın, hain! Te, yat üzükoyunu te burada, uwayım. (Uvar). Ey, kalk, bak, boşladı mı?

- Hm... boşladı ba! Bre, ne zor çektim!

- E, te o ta! Taa ne deyecen, öyle asılarsın?

- O-of, bir de çıban, te çenemde, cenabet, pek acıyar! Deştir onu şeytannara!

- A-a? Taa öteğün onu sende gördüydüm, kart hastalık... o zaman ama olmuş taa diyildi...(Kızgın yaalan bir pitacık baalaar). Tut böylece, yaksın onu kızgın yaa. Açan suuvacak, baararsın bana. (Ama birazdana ya yakmağa başlaar).

- Akâr, ba babu!

- Ko yaksın, ilaç olur! (Baarar babu çalmardan).

- Akâr, ba saar! Boynuma!

- Ko yaksın, ko... (Hobur-bey sıbıdar).

- E-e, hazır! İlaç oldu ya! Şükür, evallaa! I-ı, gideyim ben... sora öderim...

- O zaman dur, bir mercimek dadırsın, yoktur idiyin, olmalı.

- Ey, çünkü öyle metedersin, ha bakalım!

- Sindi (kendisine) ilaçlayım ben seni o çınarlığından da... hem o gübürlü aazını da tıkayım! (Getirer bir büyük çanak mercimek) Ha, buyur da i. Bunu bitirip, istersen taa. Ama var, çaun dolu!

- Bey, ne fasıldır bu imek! İyip, ben saa kalırım mı?

- Ona düşünme, korkma hiç, uşak gibi bir genç olacan! Hep genç olmağa isteersin, genç gelin almağa, hhi-hi,hi! Tezek! (Hobur ikinci, sora üçüncü çanağa da...) Sindi süt hem al da iç... yaşamanda unutmayacan!...

- Datlı, ba babo-o, mercimağın!

- He-e, ama ne bereket verer o, bilsen: birer kila bir çanaktan!

- Onar demirli mi?

- Onar, onar!

- O-of, ne idim!.. Sindi... olsa, biraz yangeleyim?..

- Ey, yıkıl te orada, da ... sızla... (Hobur yatar),- sen ama kızını satarsın. Yazık o kıza!

- Se-nin ... işin diyil... (fisirdeer Hobur uyuklayarak. Ama bir ürek tutar; o fırlaar, er bulamaar kendisine, kenefe kaçır birkaç kere). Aman, ne ürek tuttu, of! (Kaçar, döner). Of, ta gena! Bir çanaktan bir kila mı çıkar dedin?

- Birar kila, ayolum, onar demirli! (Babu bayılıp...).

- O-of, idim ben üç çanak! Off! Ha-a, seni kart dişsiz dermenini ya! Ko ben seni... (Gene kenefe kaçır, sora eve gider. Babu bayılıp ta, ardında güler).

- Bu sana dişsiz dermen için, nem tezek! Ko ilaç olsun! Hm, ko-oru varmış!... Hhi-hi-hi...

Lankanın içerisinde. Lanka, sora Kati. Avşam. Kati kapuya urar.

- Kati? Sen miysin?

- Benim, Lanka-hanum. Gireyim var mı nice?

- Gir, Kati, gir. (Kati girer).

- Hamım, çorbacı yattı. (Şerbeti masaya koyar). Gücüle uyuttum onu... arkalarım uudum... (Döşeder). Aman, hep dokunar bana.

- İ-i, işi yok... Ye, benim için bişey mi demedi?

- Hep homurdandı, ani kamil güve sana bulmuş, 'komersant adammış'!

- Kamil? Ko kendisi ona evlensin!

- Te, sana şerbet yolladı, şefteli şerbedi... beenirmişin.

- Ne okadar cömertlenniş ya? (Pauza). Kati, ne kısmetsizim ben...

- Ah, hamım, ne söyleersin? Sizin sevdanız ne gerciktir! Oğlan ne çocuk!

- Ha, Oğlanı bilersin?

- Bilerim, hamım, o Fedinin iyi dostudur.

- Ah, Fedinin! Sen de sevdalıysın, Kati!

- Severim, hanum... nice fırında kaar eriyerim!..

- Ne mutlu canına, Kati!.. Siz evleneceniz... Biz se...

- E-e, bizim evlenmemiz çorbacının elindedir: brakmarsa, kismet ta bitti...

- Necin brakmasın? Ko, ben onunun lafedirim.
- Ne iyi üreklisın, hanum! (Bir pauza). Ah, ama Oğlan ne sevirmiş seni... boşuna diyil.

- Ah, Kati, bilsen, nice ben onu severim! Nice Hristosu! Ama, diyil, başka türlü sansın... ah, demeğe de nice, bilmeerim! Nasıl çırtmada çalar! Nasıl oynaar! Hem güzel, nice... bir şeytan!..

- Ah, hanum, ne kısmettir, böyle bir çocuğu sevmeğe!

- Senin de Fedin yakışık çocuktur.

- Ben de onu severim... Makar ani biraz şaşkıncadır.

- Necin şaşkıncadır?

- Ye, ne-e, hep sokular,... kucaklamağa,.. öpüşmeğe...

- E-e, sever ani.

- Ah-h, Lanka hanımı!., (kucaklaar onu). Ye, ha, ben şansora gideyim. İy geceler, hanum!

- İy geceler, Kati! (Geçirer. İçeri kahırlı döner). Onnar evlenecekler. Nekısmetliler! Biz-sa... Ah, Allahım, beni Oğlana vermesele, taa iyi... hiç olmayım,..hiç evlenmeyim! Ama o kart komersanta da gitmeyecem! (İkonaya diz çöker). Allahım, sanki yok mu nasıl kurtarasın beni bu zor ecelden? Yalvaranm, kurtar! (Kalkar, soyunar, yatar, sora düşünde: " Oğlan, Oğlan, yalabık çoban... Elim yaptı saçımdan ... sana bir yorgan... Gelsene... gel..." Uyuyar. Sabaylen. Kati girer).

- Sabaa hayır olsun, Lanka- hanum!

- Hayır olsun, Kati! (Kalkaar. Döşekleri toplaar. Lanka giyiner.)

- Hanum, ne, şerbeti içmediniz mi? Beenmeersiniz?

- Necin, beenerim. (Alıp, içer). Şefteli şerbetini pek severim... ama, ne

fasıl dadı... sansın...

- Hanum, ben ama ne düş gördüm!

- Fediyi mi?

- A-ha.

- Ben de Oğlanı! Sansın koyunнарlar kırdıydık, kuzucuklar oynaşardılar...

İşidiler Hobur-beyin üüsürüğü. Katiylen Lanka kuşkulandıılar.

Hobur-bey girer, Katiye sert bakar. Kati hızlı çıkar.

-Kızım, ı-ı... duyarsın kendini? Şefteli şerbeti tatlı mı geldi?

-E-e, taa sorarsın, boba! Şefteli şerbeti benim sevgili şerbetimdir! Saa ol!- da Lanka öper bobasının elini.

-Da hiç bir aarlığın da yok?

-Sansın yok, boba?..

-Başçazın da mı acıamaz?!

-Yok, acımaar... Ne öyle sordun?..

-Diyil bişey, kızım... öyle... ı-ı, benim, bilmem ne başım aar oldu...

sansın... döner... E senin başın... belki döner?

-Döner? Annayamaarım...

-Döner, kızım, döner... ben görerim... Tez, babuyu! Todıcik!

-Babuyu? Diyil lâzım, bişeyim yok...

-Lâzım... başın döner!

-Dönmeer, hiç!
-Döner dedim!- sert baardı Hobur-bey.- Babu ilaçlayacak... okuyacak!
-İnanmaarım ben bu okumakları, boba!
-İnanaca-an, açan ilaçlanacan..! Todıcik! - baardı, ama Todıcik yok.-
Nanda gargalarda kaybeldi o da sindi? To..!
-Brak beni, boba, yok bişeyim.
-Var! Tod...
Girer Giniy-babu boşçalannan.
-A-ha, babu, Giniy... tez oku, oku, zere uşacığım hastadır artık, Allah,
Alla-ah! Kurtar onu!- yollanar çıkmağa.- Oku taa tez, ördeklenme okadar!
Hobur-bey yarı aazlan babuya şıvşırar da çıkar.
-Hadı, hadı!- uslandırır bobayı babu.
-Giniy-babu, ne oldu bobama? Benim bir de aarım yok? Belki onun
aarı var... başı dönürmüş... git, onu oku, yalvaranın...
-Ya, vazgeç, kızım! Seni mi ben sesleyim, osa çorbacıyı mı? Ha, taa
İsla otur te burayı tabretkaya da sus. Sen kar, ama, inandın mı, ani
okuyacam? O isteer, biz da...(yavaş) yapmalını, zere, bilerim, ani kapuda
durur, sesleer. (Pek seslan). "A-a, la-lı, lo-lu! Hı, hı,hı!.. Şu, şu, şu!... (Yapar
türlü fasıl jestler h.b.) - Uyukla-a... uyukla-a-a... ha töyle-e...
Babu toplaar boşçalannı da çıkar. Enikunu sindi Hobur-bey girer,
babuya urularak.
-I-ı, kızım... (bakar ona dosdolay)... ı-ı... yarın - öbürgün bekleerim
musafiri Rusçuk kasabasından, senin kamil güveni... Seni güzel, godaylan
yavkulu edecez Gorgas efendiye, komersant adam! Sora işler bizim
elimizde olacaklar! Zenginlikleri...
Lanka ansızdan fırlaar skemneden.
- Ha-a, siz bunun için mi beni okuttunuz?! Utanmaarsınız! Canın da
hiç acımaar uşağına. Satmağa beni isteersin bir kart komersanta? Taa iyi -
ölüm! (Aalaar). Ama ne acıyacak senin canın? Diyilim, senin haliz kızın
diyilim ya... aaretlikim... üüsüz...
-Deme öyle, kızmışın!
-Ban kart komersanta evlenmeyecem!
-Susasın! İştımeyim böyle laflar! Sen artık evlensesin lâzım ya?
-Evlenmeğe de ben taa hazır diyilim. (Yalpak). Ye, necin zorlan ya?
Kaybetme beni, boba, yalvaranın. (Diz çöker).
-Güve kamil, sen ne? (Kaldırır Lankayı) Komersant adam! Atılmağa
da ondan yok nasıl, ben lafımı verdim!..
-A-a, lafını verdin? Ye beni düşündün mü? Benim üreğim ne deer?
Ona ben gitmeyecem, o kart!..
-Susasın, dedim! Şanlı Mihalis efendi için böyle laflar iştımeyim,
dedim!
-Ban sısacam. Ama onu burada görmeyim!
-Sis! Senin işin diyil, taa da sora! Sanma! Ani ban, Hobur-bey, seni o
çobana verecem! Evime kabledecem!
-Ozaman... ozaman...
-Ozaman ne?

-Ozaman ... beni de evinden koula! (Aaalaar).

-Sis, dedim! Hepisi olacak... hepisi nice ben dedim olacak! Sen da içerde kapalı duracan! (Çaarar). Todıcık! (Lankaya). Te burada duracan! (Çıkar).

Hobur-beyin büyük içerisinde. İzmetçi kanlar, kızlar içersini büyük sıra için hazırlaırlar - yavkulu etmek için: masaya çanak, oka, filcan, peşkir koyarlar, kanapeyi donadarlar, erlere pala-kilim döşederler, çıkarlar.

Burada ama Oğlan-çoban sakınarak girer. Bakınar, bu işleri görer... Bir de, Lankamn sesi işidiler: "Kati! Kati mari!" Oğlan saklanar. Girer Lanka, araar, Katiyi araar, ama o da bu hazırlamakları görer, şüpelener.

Oğlan enikunu saklılıktan çıkar.

-Lanka, sevdam!..

-Ha, Oğlan? Sen? Buradaysın? Allahım!

-Korkma!

-Ah, bobam gelirse...

-Ben yoktu nasıl gelmeyim. Sensiz yanarım! Ne yapayım?

-Ne yapalım, ah, ayolum!? Benim de dünyayım döner...

-Gözelimsin, Lanka!

Sendeki kaşlar,

Sendeki gözler

Benim olsalar!

Kaşların, saçların –

Ne de güzel, ani ayırlamam ben senden!

-Ah, Oğlan, Oğlan,

Yalabık çoban!

Geceler gibi gözler

Kıvrak boyun var,

Ne yanarım ben

Duyarsın mı sen?!

-Yanakların al alma

Olsalar bana...

Bakışın senin –

Canımda benim...

Lanka, seni bana vermezsele, sensiz nasıl olarım?

-Bensiz? Ah, Oğlan, ye ben de sensiz?.. Korkarım... Bobam... bana geler, ani ayırtırlarız, Oğlan ... onnar brakmayacaklar... Bobam bir kart komersanta evermeğe beni isteer.

-Yok, ayırılmaaz, Lanka! Bu yok nasıl olsun!

-Olur, ayolum. Biz buluşalım başka yok nasıl...

-Necin? Sen ne lafedersin?

-Zengin kızı hem çoban biri birini sevsinner yokmuş nasıl.

-Ozaman... kaçalım!

-Kaçalım? Nam? Nice? Allahım!

-Kırlara! Kenarsız kırlara! Ulu-daalara! Olalım ikimiz, sevelim, yanalım... kül olunca!...

-Kül olunca... Bu ama salt bir ziyettir...

-Ko ziyet! Biz sevmeyelim yok nasıl! Biz...

-Durgun, ayolum, boşuna darsıma.

-Yo-ok! Bu olamaz! Ecel bizi bireri getirsin lâzım!

-Olacak, Oğlan. Bobam öyle isteer,- gücüle yaşlarını tutarak dedi Lanka da gücenik sevdalı gözlerinnen baktı Oğlana.

-Sen belki kaçalım istemeersin, Lanka?

-Isteerim! Severim! Allahım, söyle ona!

-Yok, sevmeersin...- Oğlan da gücenik dedi.

-Sevmeerim?! Ozaman sesle: sen beygirleri hazırla, ne de lâzım, da biz hemen bu avşam buradan yokolcaz! Nam gözümüz görürsel Heptenine!

-Lanka! Bizi Balkannar kucağına kabledecekler, ana-boba olacaklar... düünümüz bir büyü masal gibi olacak: bayırlar - düün evi... Gün hem Ay - saadiçlanımız,... Sabaa Yıldızı - deverimiz, sesli çeşmeler - çalgıcılarımız... yıldızlar gökten hepisi - düüncülerimiz!..

-Ah, ama...

-Dur, kestirme: biz kaval avaralarının sabaa açılmasında uyancaz...

-Artık güzel söyleersin, Oğlan! Öyle güzel, ani korkarım... Sindi ama git, zere...

Bir de Hobur-beyin üsürüğü işidiler.

-A-a, te, bobam gelir, kaç, Oğlan! Allahım, ne olacak, aman!

Hızlı girer Hobur-bey. Oğlanı görer.

-Ha-a, çoban, sen burada, benim evimde ne araarsın? Bu taa nedir, kızım? Sana ne lâzım, böyle deyecem ki? Yokol buradan! Cendeme! Kızım!

-Boba,- savaştı demeğe bişey Lanka.

-Hobur-aga,- demeğe istedi Oğlan da.

-Bir de "aga"- "maga"! Sen, ahmak kız, yapmağa ne isteersin?

-Biz severiz!.. - yalpak dedi Oğlan.

-Hm! "Severiz!" Yok! Sen taa aazını da bana açarsın? Hırsız! Dışarı!

-Boba, prostet bizi, üfkelenme, biz...

-Yok! Bişey işitmeğe istemeerim! Fikirsiz uşak! Sısasın! Bu çobanı ama görmeyim başka!

-Bey-aga, ko Allaa bizim günahlarımızı baaşlasın. Biz diz çökeriz, boba, iyisözle bizi kısmetliyimize, ta, Ay-Panaiamn ikonası karşısında!-yalvar Oğlan.

-Ne-e?

-Biz severiz, boba, annasana...

-Yok! Hm, sen, ba çoban, bana güve olmağa sokularsın? Kalık! Ayıtları evimden! Bekçiler!

-Boba, diyil lâzım! Yalvaranın. Biz severiz biri birimizi... biz...

-Sısasın! Ne annaarsın sen, eşil kafa? Nasıl var nice, sen çobanı sevasın? Nasıl? Senin şolan var, artık öğrenmişsin? Sana uygun güve var!

-Sen ne, boba?

-Zengin, kasabada yaşaar, komersant adam! Evleri Rusçukta, Sofiada, İstanbulda...

-Ben, boba, Oğlanı severim. Başka kimseyi sevmeyecem!

Bu vakit içeri girmişti Hoburun kakusu lordana da işitmişti bitki lafları, açan Hobur-bey kızıp baardı: "Sevecen!" Lanka da: "Sevmeyecem!" lordana Lankaya yaklaşan

-Bey-aga,- danışar Oğlan,- gömme bizim kısmetimizi. Çirkin bela olsun var nice.

-A-a, sen korkutmağa beni savaşırsın?! Miskin!

-Ne yaparsın sen, kardaşım? Kart eşek! Kanşmasana kızın sevdasına. Ben brakmam, kızımı ziyetleyesin!

-Sen, taa iyi, karışma, mari kaku. Burada ben çorbacıyım! Hepisi olacak, nice ben deyecem!

-Yok, olmayacak! Kızı kaybetmeğe ben brakmayacam, dedim! Gözelim kızı! Ben onu küçükten büyüttüm, nice kendi uşağımı. Brakmayacam!

-Sana sormayacam, taa da sora! Git başımdan!

-Sen ne yapmağa kızımnan isteersin, o olmayacak!

-Bey-aga, boba...

-Aytıtan evimden, dedim! Seni ben güve almayacam!

-Onnar biri birini severler, ba adam!

-Hm, "severler"! Ben adanman annaştım, varlıklı, komersant adam! Sen de, ani yardım edecen, karşı çıkarsın? Kaku sayılırsın taa, lelü?!

-Ha-a, sen kızını ona satarsın artık! Tamahlığından! Antihrist! Allaa ursun seni! Utanmaarsm!?

-Senin işin diyil, dedim! İmiksiz tauk! Kızım o güveye evlenecek, angısını ban ayırdım! Da okadar!

-Kes beni parça - parça, ben ona gitmeyecem!

-Gitmeyecek!

-Gidecek!

-Gitmeyecem!

-Ah, sen, yaramaz kız! Bobanı seslemeersin?! Boba lafını basarsın?! Ozaman ... seni ben evimden uradarım! Sokağ! Sen benim kızım diyilsin! Senden atılanm!

-"Boba lafı"? Cansız! Brak uşağ!?

-Git başımdan, dedim! Sen bişey annamaarsın! Dur da sus te orada!

Kızım, sen o çobana evlen-meğe isteersin...

-İsteerim, boba.

-İsteeriz, aga-bey.

-İsla, pek İsla!

-Kardaşım, bildim, ani senin üreğın kızını acıyacak...

-Böyle deyecem ki, isteerler...(Sert). Ozaman, sesleyiniz, ahmaklar, ne bekleer kızımı: fukaralık! Dilencilik! Ben size bişeycik vermeyecem! Bir eski fistannan evimden çıkacan! Çobanı da küyden koulayacam! Da siz oradan oraya gezeceniz, yollarda dilenci! Yada yanaşacanız ... çoban biryanı, gece-gündüz kırlarda, yaamurda, çıvgında... uşacıklannız çıplak, aç,

senin kucağında ölecekler!.. Senin, ama, bu çobanın, hm, başkasını sevecek, çobannardan, da seni brakacak... uçacıklarının yol üstünde! Eve, ama, sen yok ne gelesin! Kabletmeyecem! Te ne bekleer seni, kızım, senin o "sevdannan".

-Sen pek çirkin annadaarsın, boba. Ama ben korkmaarım.

-Korkmaarız, aga-bey. Ama öyle hiç olmayacak ta!

-Ama komersantlan - hepten başka: gezinecen Sofiaya, Parise, Venaya! Zenginnik içinde yıkanacan! Ban sana fenalık istameerim, kızım, sade İsla...

-İsla? Bana boyla islalik lâzım diyil. Ban Oğlanı severim!

-Çobanı?

-Oğlanı!

-Ço-ba-nı? Ozaman... gösterecam ban sana çobanı! Todıcik! Todıcik!

-Lanka, gidelim buradan!

-Boba, yapma bunu!

-Hobur-aga, düşmeer böyle! Belaya girirsiniz!

-A-a, seni, hatırsızını. Cendem ol!- kaldırır sopasını urmağa. Oğlan sopayı kavraar da kırıp, sıbıdar.

-Lanka, çıkalım! Hobur parçalan toplaar.

-Kızım, sen kal,- durgudar İordana. Oğlan çıkar.- Ayıp, kardaşım! Utanmaarsm!

-Üretme beni! Karışma! (Lankayı kolundan tutar). Sen ama - biryani! Kapalı, kitli duracan!

Lanka kolunu dartrp, kurtular da içerine kaçar.

-Maskara! Antihrist!

Hobur-bey, korunarak, ere itirer onu.

-Karışma! Burada benim çorbacı!

-O-of, Allahım, ne olar!?

Hobur-bey hasta, içinde yatar. Onu radikulit kırar.

-Of, of, ne zor hasta adama, yalnız! Ah, betfalı rematizma! Vay, vay! Hem yok kim sevindirsin de yalnız adamı... Raametli karım, açan yaşardı, hatır yapardı, beni düşünürdü: hem yısıdır, hem suvazlar... Bunnar sa - mezara sokacaklar, mumu da tutmayacaklar... Kendi kızım da beni annamaar, ani ona iyi isteerim, boba lafını seslemeer... Bu İordana kakum onu öyle büyüttü, üüretti!.. Nasıl öyle var nice, boba lafım seslememeğe? Bizda, gagouzlarda, çoktankı adettir! Haliz çorbacı evinde. Ayıp! Bunu böyle brakmağa, böyle deyecem ki, yok nasıl!

Of,of, cantılanımı ne kırar... yok kim... (baaarar). Katil! (girer Kati, elinde bir torbacık kızgın fışkıylan, bir da peşkir omuzunda). Aha, geldin? Bu ilacı diyiştir, zere suudu. (Kati diyiştir, sakınarak, zere Hobur hep dokunar ona).

-Siz ne, çorbacı? Diyimeyiniz bana, ne-e!

-Hadi, hadi, ben Oyla... isteyip-te diyil... Ha, taa tez baala da git, o büyücü babuyu çaar. Giniyi. (İşi başarıp, Kati çıktı). Hm, "diyime"! Ani suvazlayacak yalnız adamı... Ama da uygun kız, yok ne demeğe, ince belli...

olsam ben... biraz taa genç olsam... (Giniy-babu girer). A-ha, Giniy! Ha, uuv gene. (Babu durar). Ha, gene uuv, deerim! (Babu üfkeylen uubar). Taa yavaş, enikunu... ben artık beygir diyilim ya! (Babu: taa betersin artık!). Kati, sen bir çay bana getir, sıcak olsun. (Babu uubar). Hm, of... Sen, eski dermen, benim kızıma akıl veresin mi, büyülersin mi? Dedim sana... O nice?

-Nice olacaydı? Kısmetsiz o. Sen ama canavarsın, hobur!

-Ya sen taa yavaş, ahmak babu! Ne annaman var senin? İlaçla da sus orada!

-Sana hep sussunna! Sen de kızını sataşın! Pek kamil! Okumayacam! Büyülemeyecem!

-Etti! Var nice gidesin! (Baarar). Kati! (Girer Kati çaylan). Koy çayı da Todiye bana çaar. (Kati çıktı, Giniy babu da; girer Fedi).

-Ne çaardınız, çorbacı? Kati öyle alatlattı beni, sansın hırsızlar evimize urmuştu!?

-Ya, ya, sen topla aazını o ... belayı da getirirsin, böyle deyecem ki! Diyil bunun için seni çaardım: sen bak, o fişkılar toplat, bişey zan olmasın! O kenevirleri da, Tuna boyunda, sudan çıkarmağa lâzım da dizmeğe, kurusunna, sana dediydim

-E-e, çorbacı, fişkılarla ben "kadınca" oynanm, kenevirlerle, ama, - "düz-ava"! Oynayacam!

-Nesoy "kadınca", nesoy "düz-ava"? Sen bana iş yap, delerme hem çok lafetme!

-Te, görecen, çorbacı, beenecen!

-E, ha, git! Yok, dur! Ya söyle, Fedicik, sen ötegünü, gündüz, nandaydın? Todıcik seni bulamamış?

-Todıcik mi, ötegün? A-a, naşı "nanda"? Tunadaydım...

-Aha, Tunadaydın. Ye, ne yaptın sen orada?

-Ne yaptım?.. Kenevirleri baktım, kurutmak için hazır mı... Sen dediydin, çorbacı.

-Dediydim... İsla. Ye, niceydi o kenevirler?

-E, ı-ı, may-may...

-Git. (Fedi çıkar). Hm, İsla çocuk, çalışkan... Kati! (Girer Kati). Lankam benim ne yapar? Git, de, bana gelsin, tez. (Kati çıkar, bu bekler; girer Lanka, kefsiz). Kızım, ha, yetecek. Ne okadar gücendin, imeersin, lafetmeersin? Necin? Bobana necin küsersin? Günahtır bu, kızım.

-Ye, kendi kızım kaybetmeğe günah diyildir mi?

-Nasıl? Kim seni kaybeder? Ben sana uygun yaşamak hazırlamağa çalışanın. Annasana. Sana ben küsmeyecem, hadi. O çobanı da yoketmeyecem, ko yaşasın. Sade raada bizi braksın, işine baksın. Biz onun için diyiliz. Sen gençsin, aldanasın var kolay.

-Ürek yanılmaar, boba. Ben severim!

-Sana öyle gelir, ayolum, duygular aldadıcı da var. Alatlama. Te, gelecek... lâzım gelsin... saygılı efendi Gordas... O seni sever.

-Sever? O bana lâzım diyil! Sen, ne? Ben Oğlanı severim! Da okadar! (Hızlı çıkar).

-Hm, "lâzım diyilnüş". Evlenince. Sora... (saatlara bakar). Hi-i, tezde gelsin lâzım. Paalı, altınını güve! Giyineyim lâzım. Kati! (Girer Kati). Katiciyim, tezde efendi güve Rusçuktan gelsin lâzım. Ben se giyimni taa diyilim. Nanda benim o güzel kadife kaftanım? Tez bulasın!

-Ey, te, "bulasın". Asılı te o içerde durar. (Çıkıp, getirer). Te!

-Ye, o biyaz kuşağım? (Kati getirer). İsla. Ye, o biyaz kadife fesim?

-İ-i-ih, çorbacı, hepisini birden söyleyemeersin! Kaşık-kaşık sana getirmeğe! (getirer).

-Ben gideyim mi, çorbacı?

-Gitme, dur.

-Duracaydım, zer!? Nice sen diyişersin mi bakmağa?

-Yardım et çorbacına, ne zormudur? (Kati darta kendisini üfkeylan). Ey, ey, ye necin sen benden utanarsın ya?

-E-ne-e, utanacam, zer... ne ben?.. (Hobur giyiner, düzüner).

-E, durar mı? Nice?

-Artık! Nice kabak tepesinde çölmek!

-Sen, sen, ne? Ey, necin bana öyle üfkelenersin? Çorbacını sevmersin?

-E-e, sevmersin! Ne, ben mi seni seveyim, çorbacı? Sen akrananna bak!

-Ye, ne, senin esabınca, ben öyle kartım mı? Hm, dul adam, varlıklı... benimnen bir genci da yaşar!

-Sen, ama, genç mi isteersin, çorbacı? H-hi! Gücüle gezersin...şkembe sarkar... genci san tutamaycan da...

-Tutaca-am! (Tutar Katiyi, o darta kendisini).

-Ho-o! Sen ne, çorbacı?

-Ha, küsme, şaka da yok nice? Ben sana seve-seve... (Gene yaklaşar).

-Te, sindi güve gelecek, ona aarını söylersin. Beni, ama, brak!

-Of, ye necin öyle fenaysın? Ani acıyacan, nazlayacan yalnız adamı...

-E-e, durma yalnız. Bir babu kendine al, da suvazlasın. Benim yavklum var.

-Sen ne? Ya tıka püsür aazını! Yavklu mu deersin? O İsla...

-İsla mi, çorbacı? Ozaman braksana Fediylen evlenelim.

-Fediylen? A-ha!

-A-ha.

-Bunu, ama, senden başka işitmeyim! Sen bana izmet edersin, içirimde! Olmaz evlenesin! Ne, içirimde raat yaşamağa mı bıktın?

-Çorbacı...

-Tamam! Boş lafları brakalım, te-tez ha, güveyi, şanlı Gordası, karşı etmeğe hazır olalım! Yardım et.

-Çorbacı, necin Lanka-hanumu satarsın? Canım acıyar.

-Sen sis!

-Sıсарım ama... Ta Giniy babu gelir.

-Hh-hi-hi, ne öyle donanmışın? sansın kendin evlenersin, diyil kızın. (Üfkeli). Nezaman ödeyecen, kart tezek? Mercimek düşmanı!

-Va-a, sindi sade sen benim başımda yoktun! İyri-Carsamba! O mercimek için, ama, ben sana Ödek hazırlayaca-am, görecen sen! Ko sıramı geçireyim, da...

-Hh-hi-hi, nem tezek!

-Üfkemi çıkartma! Vazgeç, zere vakıdım da yok, tw, efendi güve gelsin lâzım. Sora ödeşiriz. Sindi, taa isla, git, kümede bir yardım ver!

-Sora? Hep sora! Mercimek düşmanı! Doba! (Çıkar kufneye).

-Ta, hazırsın, çorbacı, güve beenecek. (Kendine). Zavallı Lanka-hanum.

-Sen bak, ama, efendi gelecek, uygun izmetet; o çınar dilinnen gücendirme, zere sen bilirsin ha, böyle deyecem ki!

-İsla, isla, okadaradan korkma! (Çıkar).

Hobur-bey Aynäya şen bakar, homurdanar, giyimnerini yoklaar... Bir de, şalvarları çözülerler da düşerler, bilmeer ne yapsın... Kati! Dışardan da işidiler: "Geler! Güve efendi gelir! Güve efendi gelir!" Bu bilmeer ne yapsın, şalvarlarını kaldıramaar... Girer Fedi, bu "'Todıcik" baararkan. "Yok gene!" A-a, Fedi? Yardım et, Fedıcik! Yardım eder.

-Çorbacı, o efendi geldi, faytonu eşiklere çekti! Ama yalnız diyil..

-İsla, isla. (Baarar). Kati! (Girer Kati). Lankam nanda? Tez buraya çıksın!

-Lanka-hanum yok! O kendi içerisinde kitlendi.

-Ay, şeytan! Tez, buraya hepsi toplansın, musafiri karşılamağa!

Kati çıkar da Yordanaylan hem Giniy babuylan döner.

-Buraya Lankayı tez getirin!

Hepisi şaşırarak çıkarlar, ama musafirilen dönerler.

Gorgos efendi europeyce giyimni, çıbıcak elinde, elegant, sigara aazında, ama çirkin.

-Hoş geldiniz benim evime, Gorgos efendi! Buyurunuz, buyurunuz, geçiniz!

-Aa... merhabaa! Hoş bulduk, beyim! Bön jur! Hello!

-Kematarsm! I-ı, kay-kay! (Kendine). Bu grek osmanhcayı da kıvndar, başka dilleri de... üürenmiş adam! I-ı, benim evim - sizin eviniz!

-Teşükür, sayın bey! Mersi, mon şer!

-Afediniz bizim fukareliğimizi, efendim, biz külyüüz... I-ı, buyurun meyvalardan alınız... sizin varlığınız çoktur!

-Benim evlerim İstanbulda, Sofıada, Rusçukta... var. Ama burada da, sizin sancağınızda da alış-verişlik ofisim var... Varnede...

-A-a? Çok iyidir!

-Partnerlerim oradaki gagouzların arasında var, iş adamnarı. Ben Pariste de alış-verişlik yapıyorum, Odesada da, Bükreşte de... işlerim iyi gidiyorlar... Amma siz de varlıkıysınız, malınız, ekiniz çok var... ben de alıcıyım!

Girer Kati kafelerlen.

-Kaafeyi buyurunuz, efendim.

- O-o, ne güzel hanum!
 -A-a, bu Kati, benim izmetçim...
 -Ne söylersiniz? Bu gelin olacağı diyil mi?
 -Diyil, hiç diyil, izmetçi... (Kati çıktı).
 -O üüsek evlerde, seraylarda olsun lâzımdır! Size musafir sayın Paşa da olur, hesaplarım, Pazvanoğlu da?
 -Yok, yok... Sancak beyimiz geldiği var... Pazvantoğludan Allah korudu... ondan... hepsi korkuyor... varlığını alıyormuş...
 -Bilmem, bilmem... benden aldığı yoktur, beyim...
 -Siz büyük adamsınız, efendim!
 -Teşükür, mon şer, onunla dostluğum var. (Çıkarıp tütün, kokar, ansırar).
 -Hayır olsun, efendim!
 -Buyurunuz, kokunuz! (Hobur-bey kokar, ansırarlar ikisi). Aferim!
 -Sayın Hobur, ye yaklaşmamız için annaşmamız? Kızı...
 -Olur, efendim, olur. Kızı... o lise başardı...
 -Siz söz verdiniz!
 -Verdim, tuturum da. Ama ilkin alış-verişlik kıyatlan düzelim. Laf!
 -Yok, mon şer, ilkin gelini!
 -Yok, ilkin kıyatlan! Kızını lise başardı! Rusçukta!
 -A-a, Allah, Allah, ilkin gelini! Görmek onu dayanamam! Ey, ey, mon şer!
 -Ye, hadi. Kati! (Girer Kati). Lanka-hanumu buraya çaar.
 -Lenka? Helen! Helen, çok güzel ad! Ah!
 Kati çıkar da gelir Lankaylan. O kahirli, umutsuz da bundan o taa gözel. Deer Oğlanı bulsunnar, kurtarsınnar onu.
 -Ta, benim kızım. O lise başardı...
 -O-o! Ne güzel! Sarman! Bön suar, Madmuazel Helen!
 -Bön suar, mesye!
 -Çok sevinerim, tanış olalım isteerim, hanum!
 -Te, buyurun da tanışın, amasın. Biz başka içere çekiliriz.
 -Anlaşırız. (Paalı baaşış çıkarar). Ben, hanum, sevdim, sizi sevdim! Je vous aime! (Alar Lankanın elini öpmeğe, kız elini çeker).
 -Ben ama sevmerim.
 -Seveceksiniz, benim İsla Lenkam. Sevda hepisine gelir.
 -Bir kere böyle! Jamais de la vie! Yaşamamda!
 -O, güzel fransızça konuşuyorsunuz, hanum!
 -Brakın beni, efendi, savaşmayın, yalvaranın! Je vous prie!
 -Pardon! Durun, alatlamayın atılmağa, hanum! N'est pas joli. Güzel diyil! Ben zenginim, size çok güzel yaşamak olacak!... Parole d'honneur! Sözüm!
 -Yok ne durayım, hem zenginnikler bana lâzım diyil! Je n'ai pas besoin!
 -Ah, ne siz, hanum? Onnarsız yaşamak yoktur!
 -Brakın beni, ben başkasını severim! Sevdam var. L'amour.

-Nasıl, başkasını? Pardon! Bobanız dedi ki, beni seviyorsunuz!? Vous avez de l'affection pour moi?

-Sevmeirim! Il n'est pas!

-Yalan mı?

-Oui, mensonge! Elbetki yalan!

-Ah, kayıllık yok. (Sert). Ozaman bakırız, bey-babanız ne deyecek! O bana laf verdi! Parole d'honneur!

-Ah, sattı beni?! Kaça? Combien d'argents?

-Diyil "kaça", hanum, Annaştık ki seveceniz...

-Sevemeyecem! Benim yavkulum var!

-Şeytana sizin yavkulunuz! Au diable!...

-... Au diable!

-Hobur-bey! (Lankaya). O yol üstünde kalacak! (Girer Hobur-bey).

-Ah, boyla mı? Ozaman...

-Hazır mı, efendi? Kızım?

-Yok, mon şeer! Hamım sevmiyor!

-Sevmeer?

-Siz dediniz "seviyor", o sevmiyor...

-Kızım, sen ne? Komersant adamı sevmeersin?

-Sevmeirim, boba! Voila! Te!

-Nesoy "vuala"? Kim o?

-Kimsey, bey-baba, o fransızca.

-Ben ama gagouzca sorarım: ne zor mu sevmeğe, kızım? Sesle bobanı. Ben bunca zenginnik ortaya koydum, hepisi kaybelecek, biz yol üstünde kalcaz!

-Yapamam, boba, annasana!

-Kayıl ol, dedim!

-Parça-parça kesin, kail olamam! Eğer zorlan sa...

-Ozaman, armanız gene de. (Çıkar).

-Masalla, anlaşırız! (Gene açar bir kutucuk da bir pek güzel hem paalı üzük çıkarar da alıp Lankanm elini, parmağına koymağa isteer. Ama ansızdan Oğlan peyda olar).

-Dur, koyma üzüğü, efendi, lafımı sesle: kız başka senseleya evlenirse, o lâzım klişede, veçernede, kendi senselesinnen prost olsun, öyle adet bizde, öyle izmet klişede.

-Benim zorum senin lafına yok! Sen kimsin?

-Hm, taa da sonra, işinizdir! O ama adeti tamamnasın borçludur!

-Kimsin? (Baarar). Hobur-efendi! (Hızlı girer Hobur-bey). Bu nedir? Bu kimdir?

-Ha-a, ne gene arar bu arsız benim evimde? Dışarı, çoban! Gorgas efendi, onu seslemeyin!

-Ama onun dooruluğu var, boba! Ben lâzım klişede senselemnen prost olayım, başka türlü - günahım olur!

-Nesoy günah, nesoy prostolmak?

-Adetmiş, mon şer!

-Nesoy adet? Olmaz! Dışarı! Seni hırsızını ya! Todıcık! Gene yok, nanda gargalarda... (Oğlan kapuya çekiler).

-Ben adeti basayım ki yok nasıl! Atmayınız siz de, efendi! Je vous pri! Efendi sallayarak başını, kollarını, hızlı başka içere öşüdü, mırıldayarak "Allah, Allah!", "Şaytan!"

-Esapsız! Ne yaparsın sen, kızım? Bana zarar! Ne sesleersin bu çobanı? Bana senin betesine şanlı efendinin önünde ayıptır, böyle deyecem ki!

-Ye, beni satmağa ayıp diyil mi? Hayvan diyilim!

-Sıasın! Böyle laflar işitmeyim! (Baarar) Efendim! (Girer efendi). Efendim, afediniz, annaşalım lâzım.

-Ben yok ne annaşayım, boba. Ben Oğlanı severim!

-Ben de onu severim, bey-aga! (Çıkar).

-Olmaz, dedim! Efendiyi sevecen, da okadar! Efendim, alın kızımı, nice anlaştık! (Çıkar).

-Hamım, babanız izin verdi, anlaşalım.

-Ah, öyle mi? Ozaman biliniz, ani benim üreğim kitli kalacak!

-Yok bişey, hanum, evlendiynen açılacak o! Parol d'honneur!

-Açılmayacak! Parol d'honneur. Ben klişeye hazırlanayım lâzım (Hızlı çıkar).

-Şaytan! Au diabl! Bu da nedir? Dayanamam! Klişeden gelsin, o hep benim olacak! Sarman! Burada çiyiz var, ho-ho-o! Gözel de" Gorgos, kismet senin!

İşidiler Hobur-beyin sesi:" Olmaz!" - çıkar kolundan Lankay ardına çekerek, mum, basma elinde. Ardılarına da Giniy babu; Yordana hem Kati geierler.

-Bobanı seslemeersin? Yaramaz kız! Verecem ben sana klişe! Kaçmağa düşündün?! O çobannan?! Bu olmayacak! Te, efendiye vererim seni, da okadar! Hepisi da sissin! Kimsey karışmasın! (Kudurmuş gibi baarar Hobur-bey. Hepisi susarlar, sıkılıp. Efendi girginnendi).

-Yetti! Panair bitti! (Alar Lankay elinden, mumu, basmayı skemneye koyar). Gelinimi giyidiriniz, artık! Te, giyimneri alınız!

Karılar kahırlı, hobur-beyin çirkin bakışınnan Lankayı başka içere geçirerler giyidirmeğe. Burada Hobur-bey hem Gorgas kalarlar.

-Kati! (Çıkar Kati). Musafıra ikramnan getir. (Kati gidip-getirer, sofraya koyar).

-Gideyim, çorbacı?

-Git.

Bunnar burada konuşarlar, keflenerler.

-Hık, isterim ki, senin kızın, papa, hık, aha, papa, ki beni sevsin, hık!

-Sevecek, hık, oolum, sevecek, te emin!

-Sen de, papa, sevesin, hık!

-Severim, oolum, severim! Hık! (Kucaklaşarlar).

-Ye, kıyatları biz düzmedik, efendim...

-Haliz ani düzmedik. Düzelim, mon şer.

Çıkarar kıyatları, Hobur-bey bakar, annaması yok.

- Bunnar mı?
- Bunnar!
- Nereye yazılayım?
- Te buraya, mon şer!
- Yazılayım, te, yazı boyası bende var, te sindi, kalem de... buraya mı?

Kaç kere?

- Altı defa.
- Hobur-bey yazılar hepisine kıyatlara hiç bir kasiyetsiz.
- Yazıldık, düzdük. Ye, sen, ba güve yazılmadın?
- Yazıldım, te, evde yazıldım, papa. Vuala!
- A-a, kay-kay! Sindi kıyatlar için buyuralım. (Döker). Şefkimize!
- Şerefel!

Bu zaman donaklı gelini buraya geçirerler.

- A-a, sarman, sarman! Gidelim artık!

Lanka pek kahırlı. Kanlar yaşlarını silerler... Peyda olar geride Oğlan.

- Lanka, sevdam, brakılma! Ben seni severim!

-Oğlan, bir sevdam Oğlan... Kara boran üstümüze urdu! Bobam bunu getirdi, o bunu isteer... boba lafı! Budur benim fena ecelim, yok ne yapayını...

- Kızım, öyle lafetma!

-Betfalyım ben, o gün de, açan duumuşum!.. Tunadadır benim evlenmem de, düünüm de... Nice güzel sen anadardın olmadı, Oğlan...

- Betfa etme, kızım, İsla hepsi olacak.

-Lanka, sen ne düşündün? Ah, ne kısmetsizim ben de...

- Lanka, gitme...

-Karışma, çoban! Ne gelmişin?

-Yok ne yapmağa, Oğlan... Onnarda küvet, izin... Prostet beni, Oğlan, bir sevdam, prostet...

- Hade, ayıtları buradan, çoban! Görersin, ani kızım efendiye evlener.

Sokulma!

- Zorlan! Lanka, zorlan! Zorlan! Sattı seni boban!

Lanka susar, yaşları akarlar. Oğlan paralanar. Fedi, Kati, Yordana,

Giniy babu, hepsi şaşırık, acılı... Bir de, efendi gene kanatlanar.

- Benim gelinime göz tutma, çoban! Seni zindana tez-tez koyunun!

-Lanka, sevdam!

Lanka susar.

- Lanka, de bişey, brakma beni böyle... Lanka!

Oğlan taa birkaç kere baardı bütün içinnen, acısınan da hızlı çıktı.

Lanka yaşları ardına baktı, hızlandı, ama efendi tuttu onu. O da baardı: "Oğlan, Oğlan, seni severim!" Efendi titsindi, ama...

- Hanum, siz benimsiniz, beni seviyorsunuz! Gelini çıkaralım artık!

Hepisi ama erinde kakılı gibi dururlar.

- Ne durarsınız? Çıkarın gelini, kızımı adetlere göre!

Adetler kahırlı olurlar. Gelini alamakları çıkarırlar, hepsi geçirerler.

Burada, skemmede kaldı Lankanın basmacığı hem mumu, iki üsüz uşak gibi...

Sora işidilmişti, ani Lanka gemiden Tuna dalgalarına atılmış... Hoburbey, nekadar taa yaşamış, kendisini yaptığı için baaşlamamış... Lanka kızını o severdi, ama, kendiycesine istemişti...

ÜÇ BALKANLI

*"Üç başka-başka milli balkanlı
genç dost olup, fenalağa karşı
kalktıydı..." (Bir lejendadan).*

Kaçıp, nekadar beygiri kaçabilirse, Dilberin bir zoru vardı - kurtulsun o başıbozuklar bandasmdan, ani ardına kuduz gibi beygirlerini atlı haydardılar. Azbuçuk geri bakıp, esap aldı, ani birisi piştofunnan kezleer da, taa tütün çıkınca, o yannayıverdi beygirin altına, ölü gibi.

-Hazır!- hırıltılı seslen o bandit kafadarlarına baardı da, beygirini çevirip, başka tarafa haydadı. Hepsi de ardına haydardılar. Dilber beygirin altından onnan İsla görürdü. Gereye gibi uzaklanıp, Dilber beygirini yavaşıttı, gene geri bakındı, sora adım-adım ileri haydadı.

"Yıkık Taşlara" gittiler,- düşündü o,- orada, olmalı, onların banda yuvası bulunar.

Taa sindi kendisine gelerek, hem artık kaçkın soluğunu alıp, Dilber annadı, ani Provadia tarafına gider da aklısına geldi, ani orada bir iyi adam yaşaar, angısı onnara eve, Çösmeli küyüne, çok kere gelirdi da bobasınnan buluşardı, hamut hem başka da beygircilik, taligacılık tertiplerini getirirdi. Adıydı bay Lambu Fazlı. Da esapladı ki, bu çirkin amanda ona gitsin. Ne yapmağa bulunca, onda duracak; erleşince birerde, zere geri, boba evine dönmeğe ona şansora yok: soyucular, bandaylan onların küyüsüne üüşüp, bu sefer onların aylesine urdular da hepsini, ne vardı, soydular, beygirleri aldılar, bobasını tepelediler, ani korumağa evini, onların kavraşıydı; anasını, zavallıyı, sapladıldılar, ani aalayıp korkudan baarardı, hem can acısından; iki beygir bakıcılarını taa onnar damnara hızlanınca, kılıçlarıan yardılar; kızkardeşim, Sofiyi, büyük kız şansora, o kaçarkan etiştirip, bir pek titsisi, tuttu, boycazına çatı sardırıp, beygirin üstüne çekti da çirkin baarak hem sıklık ederek beygirine urdu, hepsi de onun ardına hızlandılar, beygirlerini kaçıtararak ne kaçabilirseler... Salt Dilberin Karamanı verilmedi, saklı erde bulunarak, Dilberi atlı alıp, lüzgar gibi o amandan çıkardı da hırsızlardan uzak götürdü...

Hepsi öyle ansızdan hem hızlı oldu, ani Dilber taa sindi da, nasıl o kurtulmuştu, fikirleyemezdi. Böyle hızlı olan işleri aklında da tutmağa zordur! Salt kıpım-kıpım gelirdiler: o kanşmalık içinde bobası, sansın ona baarmıştı, kaçsın, bare o kurtulsun... o da sansın bir düş içinde gibi, iki hırsız aktarıp, kolları bak kaviydi, yumumkları aardı, Karamana atlayıp, uçmuştu oradan...büyülü gibi, hırsızlan çiyneyip, da ne kılıç, ne kurşun ona ilişememişti... Salt sindi annardı, ani pek çirkin işler olmuştu da kahırdan,

acıdan içi hepten kopardı. Bir kıpımda o yalnızca kaldı, üsüz bütün bu dünyada, yakınlarını hepsini kaybetti...

Birden aklısına kızkardeşçığı geldi. Ne yapsın? Ne bekler? Tez gitsin! Onu kurtarsın! Tez! Sindi!

Hm, delilik! Nasıl kurtarsın? Hırsızlar onu öldürdüler, olmalı, taa yolda, yada, ziyaretleyip - ayıpladılar?! Ah, nasıl can dayanır, taştan da olsa? "Necin ozaman onu kurtarmadım?"

Da birden bir aar acı belinde duydu da aklısına geldi, nice hırsızların biri urduyu da ere düşürttüdü onu... da sanıp ölü, braktıydı, zere onnar pek alatlardılar... - "Canavar onnar!... Sindi soygunçlan, olmalı, payederler buuşarak da, belki kızkardeşime taa dokunmadılar... sakladılar neveda sa?.. Gidecem! Sindi gidecem! - Da gözleri birden yaşlan doldular.- nasıl, o yalnız? — Hep oyanı hızlanardı, sora gene yoluna dönürdü... Acıdan güüsleri şistiydi...

Böyle, o te kasabanın kenarına yetiştiydi. Makar ani orada bolgarlar taa çok yaşardı, ama o da türk provintiasıydı da vardı nice girsin. Esap alsınar onu o istemezdi, da bir sapa sokaktan girdi, hep sapa ilerledi, sansın onu birkimsey kollardı, da bay Lambunun evine ardtan yetişti. Onu sevinmeklen, ama şüpeylen de kablettiler. Ačan da o annattı, neler onnarın küyüsünde oldu, bay Lambu kendisini kinni dürdü, canında derin dalgalandı da gücüle durgunabildi, ki gidip, kuduz yabamları gibi diyrennen saplasın o iki şüpeyi yabancıyı, ani öteavşam komşusuna çekmiştiler da kafalarına yaparmışlar, ama fikirlendi.

Dilber bütün gece hem de ertesi günü evden biryanı çıkmadı, saklı durdu. Uyumadı, düşündü, ne yapacak, onunnan ne olacak.

Da çetin kararladı: kin çıkaracak! Hırsızlara, öldürücülere kin! Kara kin! Arayacak, kollayacak da tepeleyecek! Hem diyil sade bunnan, ama her bir banditi, ani nerede olursa karşı gelecek! İnsanın yaşamasını bozmasınar, aykm-buykuru gezip, hiç bir de saabisiz, ne isteerler, yaparlar! Kin hepsine! Kin bobası için! Kin anası için! Kızkardeşi için kin! Kin bütün vatani için! O saklı gezecek! Taa sultana etişince doğruluk için!

Da Dilberin düşünmekleri evelle gittiler, küçüklüğüne: raametli dedesi aklısına geldi, girgin, beygir sevici, büyüden, angısından bobası da sınaştı bu eski kırcı zanaatı, hem angısını gagouzlar burada pek severler. Onnar çok eski zanaatlar, adetler korudular - koyunculuğu, sığircılığı, hergeleciliği, atlı yarışmak adetlerini, güreşmek pelivannığını, oynannarı, türküleri, dernekleri, horulan, giyimneri... Hepisi iyi çiftçidirler de! Sindi ama bunnan o türlü bandalar mı bozsunnar? Olmaz! Onnarın önüne çıkmağa lâzım! Onnara karşı kalkıntı yapmağa lâzım, diyil sultana karşı! İnsan sa salt duva eder Allaha, ziyaretlener...

Bay Lambu Fazı Dilberin bobasınnan iyi dosttu, o da gagouz, Çöşmeli küyünden, ama taa gençliğinde bu bolgar kasabasına geçmişti içgüvelliğine evlenip bir zengin gagouzun kızına. Onun elinden gelirdi çok ustalıklar, haliz hamutçuluk!

Dilberin can yurulmaklarını görüp, o onun davranmasını kin çıkarmağa annardı, düyüşe kendisini soyuculara karşı urmağa. O bak onun

kuvedini hem girgiğini bilirdi, alışmaz da acısını; onun keskin fikirini hem çemrekliğini bilirdi, ama sertliğini de hem eşliliğini de yaşamak tarafından bilirdi, bak çocuk taa gençli!

-Bak, sertliğini kolverme, neyanda-neresini kestirmeyince, yamlmayasin deyni,- üüredirdi onu bay Lambu. - Onnar çokluk, şiret, cansız Hem inan kafadar bulasin, yalnız olma! *

Bay Lambu gerçekten hazırlamağa Dilberi bu zor savaşa tutundu. Ama durgutmağa da denedi.

-Benim yaşamam, şansora, bay Lambu, beygir üstünde geçecek! - çetin dedi Dilber da tedarıklarını beygir üstüne erleştirmeğe başladı.

-Ya dur, ozaman. Sen taa bir kere boba evine gidecen, prostolacan, emin brakacan! - dedi ona bay Lambu, eski savaşçı, askerci olduğu da bir zaman. O esaplardı, ani Dilber taa da çok kirmen dolsun.

-Gidecem, bay Lambu!

Çeşmeli küyüne doğru sindi yol taa uzun tuttu. Küy içi ona sansın korkulu geldi, küçüklük sokağı da sansın yabancıydı, boba evi de sansın bir büyük hem titsi mezardı.

Hısınnar, komşular anasını, bobasını aul içinde gömmüştüler, adete göre. Dilberin canı kopardı, güüsü tıkanardı aar acıdan, hepsi de büyük ölümnü üfkeye dönürdü. Açan da komşu Kartal dadu annatı, ani o bandalann arkan devlet büyüklerinin, dindar önderlerinin da aralarında varmış, Dilber taa da pek doğruklu kendisini duydu, kini büyüdü.

Duuma kuyunu heptenine brakıp, üreği acıylan hem duşmannara geçilmez üfkeylen dolu, Dilber aklısına getirdi, ani bay Lambu Yambol kasabasından bir dostunnan annaşmıştı, ki onu duyuş zanaatım, çalımnanni üüretsin da birden o yana saptı. Orada o bir şen hem çapuk erifte durgundu, angısının konağında hepsi, ne lâzım bu zanaatu üürenmeğe deyni vardı. Verip ona bay Lambunun selemnerini, Dilber birden beendirdi hem inandırdı kendisini, hem vardı da necin: bu duyuş ustası pek beenirdi böyle girgin hem çetin kuvetli, akıllı hem derin duygulu genç olannarı. O bütün havezlen Dilberi türlü işlere üüretmeğe tutundu: kılıcın kullanılmasını hem duyuşunu, türlü güreşleri, cenk düyüşlerini, piştoflan kezleyip rasgetirmeğe, çatıyı hem sinciri sıbıtmağa, taa da İsla atlıcılık etmeğe, aşık ta, kuran da oynamağa hem çok taa başka işleri de. Sonunda bir geçilmez asker oldu. Onun kıvrak boyuna giyimner de pek yaraşardı, angılarını tertiplemiştiler.

Dilber, kiminnen de olsa, duyuş yapsın vardı kolay. Hem diyil sade birinnen, ama birkaçınnan da, kar bir bütün çeteylen de. Üürenmeğe ona onun acısı da yardım ettiydi. Zanaatları ama saklı olduydular, daalarda, bayırda, uzak ta alçaklarda. Vardır haliz düyüşler de rasgele hırsızlarla yaptığı. Sindi "Yıkık Taşlara" yollandı.

Hep bu vakıtlar Sırp provintiasım da hırsızlar, banditler soyardılar, bolgarları da, grekleride...

Dubrovnik kasabasından (eski Raguz) bir ortanca alış-verişçi, Dragiç karısının hem batal, kara bıyıklı, uzun saçlı oğulunnan, adı Drayço, yaşardı. Evleri iki katlı, kesme kertikli aaçları yapılı. Vardı bu satıcının bir

alış-verişlik evi de taa buyanda bir bolgar kasabacığında, Devne kasabacığında. İşleri bir neden sora iyi gidirdiler.

Zengin gagouz alış-verişçilerin de öyle ofisleri türlü evlerde Bolgariada, Valahiada, Sırpistanda da, hem ambarları da, mağazaları vardı.

Da te, diyil çoktan çorbacı buraya karısının gelmişti, alış-verişlik işlerini erleştirmeye. Karı pek güzeldi, Mariçi adıydı. Ansızdan ama büyük bela başlarına gelmişti; bir gece, onnar bu küçürek, ama raat evcezin içinde uyuyarkan, birkaç başıboş gezen ieniçeri (onnarm da kimisi hırsızlağa kendilerini urardılar) üstlerine basarlar, urum-fanariot satıcıların tarafından yollanma tamahlık hem kıskançlık betesine, soysunnar bu insannan. İlk baalayıp ziyetlediler adamı, kansını da ayın-açık onun önünde ayıpladılar da öldürdüler de erinde, soydular, faladılar hepsini, ne vardı da yokoldular. Sade bir kurtulan izmetçi, zar-zor kaçıp, Dubrovniğe yetişer, nerede Drayço ofiter orali voyvodun gardasmda, anasını-bobasını beklerdi, şansora ayıflanarak, ani oyalanarlar. Bu çirkin işleri annayıp, Drayçonun beşli etleri titrediler acıdan, dolu yanakları gümüş-gümüş kızardılar, bütün gece yastıklarda aaladı, sıkıştımp kendisini bir uşak gibi. Pek ziyetlendi, zavallı, makar ani kuvetliydi bir bayır gibi, bir kucakta bir taliga hırsız sıksın, tepelesin vardı kolay.

Ertesi günü bu amanı onun kafadarları da annadılar. Sırplar da soyuculara ölümce karezliydiler! Birkaç dost toplanıp, voyvodaya sordular da Uzisancağa doğru yollandılar, ki bozguncu hırsızlan tepelesinner. Onnarm esabınca, bu bozgunculukları uzisancaklılar, gagouz onnara dermişler. Bu yalanı onnara fanariotlar sıkıştırmışlar, ani onnar da türk hırsızlarının birmişler, bir dilde lafedirmişler. Onnari hepisini tepelemeğe lüzümmüş! Bu şalvir fanariotlar her kere insanı satardılar, çekıştirmeğe biri birinnen türlü milli senseleleri grek patriarhın izinnerine göre.

Yol uzun hem hatalıydı. Uruşarlar bu kinciler bir banda hırsızlan da bu düyüşte birkaçı ölüm bular. Drayço bir kafadarınnan kurtular, ama kafadan yaralı da yolda o da can verer. Drayço yalnız, ama ileri gider taa da yanık kannan, taa da alatlayarak, ama taa da sapa erlerden.

"Yıkık Taşlara", nerede bulsun o soyuculan esapları, Dilber gece yollandı. Onun yolu Sliven kasabasından, bayırların bir aralığından hem Provadia deresinin çayırından geçirdi.

Bizim uzisancaklı kinci gider, dürmüş kara kaşlarını, keskinnetmiş mavi gözlerini, dudaklarını sıkılmış da bu betere kara bıyıcakları taa belli olmuşlardı; kıvırcık kalpağını da arınışına çekmişti da salt geriden görünürdü, ani saçları kömür-kara. Nice de ama sıkmasın kendisini, nekadar da üfke hem acı toplu olmasın onun üzünde, o hep güzel, artık güzel bu gagouz oğlanı! Anası adım "Dilber" boşuna koymamıştı - "güzel"!

Gereyegibi yol geçip, o te bir yarım yıkık manastıra yaklaşar. İraktan taa esap alar, ani yol boyunda atlılar düyüşer. Şüpelenip, ani hırsızlar da orada var, sıkar Karamanı da ansızdan onnarm yakasında peyda olar. Birden de annaar, ani bir yabancı atlıya karşı dört bandit düyüşer. O yabancı, tuyan bir oğlan, pek girgin düyüşer hem çalımın korunur. Dilber o saat düyüşe girer bu yabancı askercinin tarafına. İki girgin tez ere serdiler

banditleri. Esap alıp, ani bu, ona yardım olduğu, bir uzisancaklı, Drayço hep o üfkeylen Dilberin üstüne hızlanır, diyişik seslen baarak, ani onun senselesi, belki o kendisi de, öldürmüşler onun anası-bobasını, ani onnar soyarmışlar hristiyan insannarı türk hırsızlarınnan barabar!.. da urar, nekadar kuvedi var, sıkıştırır Dilber, tepeleyecek, nice köpeği. Dilber ama çemrek korunur, düyüşmeğe de istemeer... görüp ama, ani yabancı kudurar, bir uygun çalım yapıp, onu beygirinden düşürer, kendisi de tez ere atlayıp, piştofunu onun güüsüne koyar!

-Sen, kardaş, delerdin mi, ne? Neler söylersin, onnar aslı diyil, seni aldatmışlar, artık!

-Nasıl aldatmışlar? Brak erden kalkayım da annadayanı.

Dilber bir tarafa olup, piştofu sakladı.

-Da ne, sen uzisancaklı türk hırsız diyilsin mi, ne?

-Haliz, ben uzisancaklıyım, bize gagouz deerler.

-Haliz!- gene baardı Drayço da Dilberin üstüne gene hızlandı, kılıçlan ancak onun güüsünü delmesin. - Dinsizler!

-Biz hristiyanız, kardaşım! Caba karezlenmişin, biz bozgunculuk kimseye yapmaarız, biz öylelerinden korunuruz. Müsulmannar da bunu yapmaarlar, nice sen sanarsın. Ama hırsız var hepsinde senselerde hem dinnerde de. Sizde de! Sen sırsın, nice görerim, amanda bulunmanı seçerim. Te te onnar, ani senin üstüne varmıştılar, onnar hırsız bandasıydı, ama gagouz diyildiler! Ah, sindi ben annaarım, kim senin anam-bobanı öldürmüş...

Drayço seslemeğe durgundu, ama gene düyüşe hazırıldı.

-Söyle, söyle sen yalannan taa seni bir kurbaayı gibi deşmedeyin! Yaşaman çok kalmadı!

-Benim de anamı-bobamı hem de gencecik kızkardaşımı hep onnar gibileri yazık ettiler.

Bu laflara Drayço birden yımışadı, bezbelli pek derin acıylan Dilber onnarı söyledi, ani yalan saymağa onnan yoktu nasıl.

-Kardaşım, prost et beni, deliyi! Senin kahirin da, görerim, artık büyüktür. Senin çirkin ağrını bana da annat, ilinnenirsin biraz, nice deerler.

Ne olduklarını onun Çöşmeli gagouz küyünde Dilber sıradan annadar. Drayço, can acılı bir insan, yaşlarım dayma yudar, yumuruklarını, dişlerini sıkır, o köpekleri parçalasın olsa!

-Ben emin braktım, anamın, bobamın mezarında, ki kin çıkarayım, tepeleyim hırsızları, soyucuları. Ben giderim onnarın yuvasını ateş etmeğe!

-Ben de hep bu yolu tutarım, kardaşım!

-Benim adım Dilber,- yabancıya bir el uzadıp, dedi uzisancaklı.

-Benim de Drayço, sırpım Dubrovnikten! İşittin, belki? - o da elini uzadıp, dedi yabancıya.

-İşitmedim.

Eller elleşti, çocuklar, iki üüsüz balkanlı, kardaşça kavraştılar, sansın biri birini kaybetmişken bulmuştılar.

-Batú!-ağam!- soluğu kesilerek dedi Dilber.

-Kardaşım! - yaşlarını yudarak dedi Drayço, koca adam, bir uşak gibi aalayarak.

Sora, kılıcını çekip, Drayço bir kesinti kolunda yapar, kan çıkar da deer, ani bu sırı adetiymiş ki kan-kardaşı olmağa.

-Yap sen de bunu.

-Yapırım!

İkisi de birer damna kan kılıç üzüne alıp, biri birine uzattılar.

-Birerde bütün yaşamamıza olalım ki, emin ederim! - deer Drayço da Dilberin kanından o damnayı yudar.

-Emin ederim! - deer Dilber de yudup Drayçonun kanından o kardaşlık damnasım.

Sora Dilber dedi, kılıçları kruça koysunnar da o ikinci emini söyledi:

-Emin ederiz: her bir soyucuyu korkusuz tepeleyelim, analar-bobalar için hem ziyetlenen insannar için kin çıkaralım! Devlette hırsızlan yokedelim!

-Emin ederim! - dolu seslen dedi Drayço.

Gün şansora bayırların ardına indiydi, açan onnar , iki kan-kardaşı, genç hem kuvetli, nice iki meşe aacı, iki kanara, angılan yıkanardı Kara Denizin hem Adriatika dalgalarında, iki balkanlı atlı yola yollandılar. Onnann niyetleri uyardı, yollan birdi...

Onnar ilkin Devne kasabacığına saptılar, ki Drayçonun ana-boba izlerini bulsunnar. Gece vakitsiz yetiştiler. Dragicin satıcılık evcezine geldiler. Kimsey de hiç şüpelemeyecek, ani buraya birkimsey girdi, ani burada birkimse vardır - onnarı kimsey görmediydi.

Herersi daanık, bozuk.

İlkin beygirleri sakladılar. İçyamna girip, tavandan bir aalamak sesi sansın işidiler. Drayço bir solukta tavana atladı: bobası! Bir kapu taftasına baalı, duyulmuş, kannı, bakışı insana benzemeer. Can acısından Drayço bilmeer ne yapsın, sindi kar gidir soyuculan bulsun da erinde tepelesin! Dilber ama durgudar, bir yannışlık çıkmasın. Anasını hiç te bulamadılar.

Bobasım görüp hem ere indirip, doyurmağa savaşarlar, annamağa da ondan taa birşeyler. Ama nafile: adam akıldan bozulmuş, korkudan titirer, öteye-buyana gezer, ne yapar, bilmeer...

-Dinnenelim biraz,- bir neden sora dedi Dilber.

Sabaylen erken görerler, ani boba yok, çıkmış gece vakıdı kim bilsin nam. Bunnar yok ne yapsınnar. Çıkıp bu evcezden, hem esap alınmadık, "Yıkık Taşlara", o hırsızların yuvası olacağına doğruldular. Nesoy üfkeylen onnar oraya yollandılar, hiç te esap alamadılar, nasıl tez etişerler artık, sabaa da İsla açılmıydı. Tırtırlar taa gece avalanm bitirmemiştiler. Başka türlü se, her tarafları hepten süslü durardılar. Nice biliner, uykunun en tatlı derinniği bitemeer. Bunnar pek enikunu yaklaşıarak, te bularlar: taşların aralarında, aaçlar altlarında, otlar içinde serili yatarlar türlü hayırsızlar, tembeller da sabaya karşı derin uykulanm ölü gibi uyuyarlar. Kimisi araba içinde yatardı yaralı, ölü de vardı, aralannda, besbelli, duyuş olmuştu, kim neleri payedemeyerek?.. Büyük bir ceviz aacın altında, sansın taa ayın hem

kuytu yatakta, tepe uzalı sıklıklı soluyardı sığır kadar biri, olmalı onnann büyükleri, yanında da bir kan artık rüyan, yarısı çıplak açılmış, horuldardı bir enikleyici domuz gibi...

Birde, Dilber esap alar onun kollannda anasının bleziklerini! Saylar, bunnardı! Drayço hızlanmağa eder.

-Ss! Erinden kimıldama! Her adımını İsla ölçelim! Payedelim da öyle!

Bandayı bunnar tez hem heptene uyuttular, sessiz hem pek hızlı saplayıp, ikişer-üçer şkembe nice şişek koyunnarı.

Butakım, onnar ilk kin çıkarmasını artık becerikli yaptılar.

Yıkık duvar ardındaydı çalınmış beygirler. Dilber hemen kendi beygirlerini tanıdı.

O tuyan kariyı onnar öldürmediler, o onnara lâzımdı, ki göstereyin, nerede Dilberin kızkardaşı yazık oldu. Onu buldular, çıplaktı, ayıplı, ölü, diyil uzak o "Yıkık Taşlardan". Soyucu kariyı sapladılar. Kızı gömdüler bir saklı uygun erde.

Beygirleri satmağa î azım olacak, para yapmağa, iki beygiri Dilber bay Lambuda brakacak.

Drayço da lâzım satsın evcezi Devnede, ki o çirkin erler onun anmasından silinsinler.

Dilber anasının bleziklerini bir basmaya sardı da koynusuna koydu.

Almaştılar, ki ayırık giderler işleri erleştirmeğe da buluşmağa gene beş günden sora Madara bayırları aralığında.

Ayınıldılar kardaşçasına, herkezi yoluna gitti.

Buluşurlar mı? Lâzım buluşsunar!

Dilber yolda giyimnerini biraz diyiştirdi, ki alıcılar çok-çok ondan sakmmasınar o rubaların beterine, ani onu yambollu usta donatmıştı. Kılıcını hem başka silahlarını sakladı, piştöf ama koynusunda kaldı.

Bir hayli gittiynen hem gecelediynen bir üüsek çalılık içinde, Dilber Novi-Pazar kasabasına yetişer, nerede her kere büyük beygir panairları olar. Hakına, o beygirlere Dilberin bir de doğruluk kiyadı yoktu, da vardı kolay belaya düşsün. Ama esaplayıp, ani altından bir türlü çıkır, ortalağa girdi. Osaat bezirgenner, cambazlar Dilberi hergelelerinnen sardılar, kamil beygirlere mail olup. Ama hırsızlar da vardı. Kırk gözlen olmağa lâzımdı, nice deerler.

Mallar tez satıldı, paralar saklı. Kalan iki beygirden Dilber alatlan o kalaba ortalığından çıkıverdi da "ha!" edip, Provadiaya bay Lambuya yollandı. Yolda gene rubalarını diyişti. Bir yolcu hanında durgunup, idi, içti isleyce, han kadınaylan cömert ödeşip, yoluna gitsin hazırıldı. Ama, ikinci kattan aşaağa inirken, basamaklarda onun önünde, sansın er içinden, nice deerler, güzel bir genç gelincik peyda olar.

-Hayır, efendim! Öyle tez gidirsiniz?

Simasına göre, hem türkçe danışmasından, olur olsun urum, belki fanariotlardandı. Ama kızın güzelliği hem ateşli bakışı, ince boyu kem kılıbık dudakları, dalgalı kara saçları arkasında bu genç, acamı, ama kızgın duygulu uzısancaklıyı birden şaşırıttılar. Bu tıpkı temre görüntüsü Dilberi o

türlü saklı duygulu hem istemekli dünaya çeker, angısının kucağında en aar acılı işler de uyudular, bir parça vakıda kaybelirler, sansın hiç olmamışlar gibi. Üreğiede başka türlü düyüler, güüsü iyi gelen sıcaklan dolar; ketlice başı da sindi, yanılmasın birtürlü, yardım edemeer...

-Necin, hanımı? Ben var kolay oyalanayım,- seslemez üreği cuvabı verdi, da Dilber duydu, nice o genç kancığın sıcak elcezi onun eline sıyınıp, sıktı yımışak, yımışak. Oralarda kimsey yoktu. Kız yaklaştı çocuğun güüdesine güüşçezlerinnen, Dilber onnarın çetinlenmiş uçlarını duydu da bu iki tanışmaz gencin darsık dudakları bireri geldiler.

-Buraya geçir bir-kimsey,- yavaş dedi kız.

Dilber onu yatağına geçirdi. Oda küçürekti, ama raattı, içinde hepsi sevdalağa havezlendirirdi. Kız hepisini hazırlamıştı.

Bu genç erkek, güzel oğlan, çoktan kız sıcağını, güüslerini, ince, yımışak bükülen belini, burcu kokulu soluğunu yakında denememişti. Kucağına kavi kaplayıp, sıktı, ani kız acıdan innedi. Dilber kucağım biraz yımıştattı. Kız pata kolverilip, çocuğu üstüne çekti. Yangınm sevişmek sade sabaaya karşı boşladı...

Çıkarkan gitmeğe ama, Dilber esap aldı, ani kendisini pek ilin duyar, sansın bir aarlık -bişey yetişmeer da aklısına geldi, ani keseleri doluydular! İçeri geri hızlandı. O genç urum kızı, bir peri kızı gibi, büyüü güzel, piştof elcezinde, kurulu durardı, ama zoru duyup, tez geri çıkındı, duvara, gözleri korlu yalabık saçarlar -korkudan o taa da gözeldi!

Dilber annayıp, ani salt bir adım yapırsa, o patladacak. Patlatsın o, ona lâzımdı da, ama salt rasgetirmesin, da ikinci kere patladınca, o piştofu elinden alsın yetiştirecek. Böyle çalınman o iyi bilirdi. Da, ansızdan anterisini ileri salıp, güüdesini bir tarafa çekti. Kız o saat ta patlattı! Boşuna! Da te, Dilber gene kucağında onu sıkı tutar, bu sefer ama başka niyetlen. Kız da sindi öyle yımışak bükülen diyildi, çetin hem tiken bir yaban gülü dalı gibiydi.

-Necin sen hırsızlık yaptın? Sana bu yaraşmaz, gözelim!

-Hm! Yaraşmaz! Ye sana yaraşır mı? Okadar para bir sütlü aazlı olana? Sen onnarı çaldın ya?

-Yo-ok! Çalmadım!

Dilberin içinden suuk sancı geçti: onu bu kız hırsız saydı... Da aklısına birden geldi, ki taa tez gitsin buradan, ne zorunnan mı dolaştı? Drayço da, olmalı, o Madara bayırlar aralığında çoktan onu bekler. O, artık, hırsızlardan kin çıkarmağa yollandı... Kızı ama taa kucağında tutar, sıkar.

-Yok, hanum, ben hırsız diyilim. Bunnar benim kahir hem aman paramdır... -Da annattı.

Dilber duyar, nice genç "hırsız-kız" gene yımışadı onun güüsünde; görer hem, nice o elcezini yastık altına uzadar da keseleri çeker, utanmaktan kızarar, can acımasından ayıfianar.

-Prostet beni, canım, işim pek çirkin çıktı.

Dilber onu kolverdi, piştofunu verdi da bir de kese uzattı.- Sen bir zavalıysın, nice görerim, ama bozüksun da. San çoyunu bu odacıkta soydun, olmalı...öldürdün de, belki?

-Oh, doğru bildin, canım, ... ama kendi kailliğımdan diyil, bilesin! Aman, ama, burada durma, ayolum, alatla, zere tezde "patron" "Buruk-çene" gelsin lâzım, para için. Ona işleirim. Seni bulursa, erinde öldürer! Kaç! Yalvarırım! Sen ölesin, ben istemeerim! Öyle gençsin hem zavallıysın! Hem... tatlıysın... ah!...

-Nesoy Buruk-çene?

-Bandanın şerifi, angısı Uzisancağı hem bu bayır boylarını ütüleer, nereden geçer. Bu konakta onun benni eridir.

-Diyil mi, ani boynusunda bir büyük aşık, dana aşığı asılı? - aklısına getirdi Dilber "Yıkık Taşlan" bir düşü gibi.

-Nereden bilersin?- titsinerek sordu kız.

-Bilerim. O şansora öbür dünyada günahlerini ödeer, buraya gelemeyecek! Böylelerinden ben kin çıkarırım. Sen, taa İsla, bu paraları al, da git korkusuz.

-Nam gideyim? Kimseyim yok. Hep onnar soydular, öldürdüler soylanmı, beni zorlan alıp, hırsızlık etmeğe koydular, onnara deyni çalmağa,- gücüle annattı kız da bir aalamaya kapandı, ani içini koparacak.

Dilber biraz düşünmeğe edip, dedi:

-Seni bir dostuma götüreyim, onda yaşayasın, nice kendi kızını bakacak.

-Bana böyle hatır düşmeer, canım, taa iyi öleyim...

-Ölmeğe geç kalmayacan, korkma.

Dilber may zorlan onu aldı, mantieciyini giyidirdi, üstüne de bir mintan, o da deri çantacığım, neyi varsa alıp, çıktılar. Damda Dilber kızı beygirlerin birine pindirdi, kendisi de Karamana atladı da, taman tokatlar açıkkan, sildiler geçtiler hiç duyulmadık da Provadia yoluna kapandılar. Kız atlıcılığı iyi bilirdi.

Bay Lambu kendisi evde yoktu, ama tez geldi. Ozamanadan bu kaçkınnar bir sapa odada beklediler hiç bir lafsız. Neler düşünürdü Dilber o saatlar, zor esaplamağa, kız da ne düşünürdü, taa da zor. Ama, nice de olsa, iki genç can yalnız vardı kolay biri birine de düşünsünner...

Çorbacı işi annayıp, lafını hiç ikilemedi, kail oldu üsüz kızı kabletsin, onnarda yaşasın.

Beygirleri brakıp, paraları da bir küplen saklı ere bay Lambuylan gömüp, kendine harçlık brakıp, imelik pastırma beygiri yeri altına döşeyip, kızı öpüp, bay Lambuylan saalicaklaşp, Dilber geri, o Madara bayırlar aralığına yollandı, neredede Drayçoylan buluşsun lâzımdı.

Ayırılmaktan sora Drayço tez Devne kasabacığına dönmüştü. Kolay bulup alıcı, o sattı bobasının evcezini. Kazanıp biraz para, o aldı yolu Madara bayır aralığına. Ama neler olabilir o yolda, bu sırp askercisi bilsin yoktu nandan.

Gider o, nekadar gider, da, bir kuyu uzaktan dolaylayıp, önünde bir büyük tıynak görer, dozdolay kart süüt aaçlarınnan sanlı hem de çok sık gümelerlen, çıtranmklarlan. Taa ötede de daalıklar döşenirdi.

Hava açıktı, güneşli, gökte bir de bulutçuk görünmezdi, o da yısınmıştı, beygiri de terliydi, susamıştı öyle, ani kendisi o göle çekirdi. Yolcu beygirini sulasın düşündü, belki kendisi biraz dinnenir bu sapa erde, bişey şüpeye düşerse hem karıştırmarsa... bir parça ekmek iyir... Hem de buraları onun yurtluğundaki kimi erlere ne pek benzeerler! O duuma erlerini şansora özlemişti.

İsla bakıp, dolaylan uzaklardan üürendi, yok mu biryanda bir-kimsey, ama hep sakınarak, enikunu o tıynağa yaklaşmağa başlamıştı gittikçe o çalılıklar içine girip, o da atlı... Te, yaklaştı, bir-iki sopa atımı, işider gülüş, laf, kız sesleri, gölde sansın... Da, haliz ani: gölde yıkanarlar mı, ne? Ne yapsın? Yıkanarsalar da, ne? Yok ne korkmağa, haliz de yalnızsalar... bekleyecek gitsinner, da öyle. İner, enikunu, saklı süütler arasından, bir aralıktan görer, nice o gölde bir sürü kız çıplak yıkanarlar, oynaşarlar. Drayço düşündü, ani bu gün Rusaliler günüydü belki, Rusaliler pazarıydı? Sansın sevindi. Ama birden dallan kolverdi, zere kızlardan o pek utanardı. Bunnar sa, çıplaktılar da taa... Allah, Allah! Deli olasın var kolay! Sindi o çıkıp, beygirini mi sulasın? Siz ne? Kessinner, çıkmayacak! Çıplak kız o yaşamasında görmemişti! Canı ama o kızlara bari bir gözlen baksın isterdi. Ah, ne isladiler, mamucuğum, sansın tatlı bir düş görürdü! Ačan da biri, öbürü ona önünnen dönürdü, o hepten kaybelirdi, gözlerini yumardı, da gene açardı, ama utanarak... Ama sudan kız sansın ona gelirdi...

Onun Dubrovnikte sevda kızı vardı, Mariçki, o ama buna sansın laf katardı, nice büyülenmiş, o da yaklaştı, öpmeğe çekirdi... Böyle Drayçooya sansın taa kolaydı... Da te, burada bunca kız biri öbüründen taa güzel, kıvrak, sansın su kızları, o da istemeden, ansızdan onnann üstüne uuramıştı... Böyle iş sade bir sapa erde olsun vardı kolay, niceydi burası. Ye, ne yapsın? Beygir suyu duydu, suya çeker. Sanki bir dala baalasın onu da deri bakırlan saklı getirsin da beygiri sulasın? Ama kızlar görsün var kolay! Ayıp! Hem onnann adetini bozacak. Taman te horucuk tutundular, su içinde dönerler. Sindi ona taa da zordu: canı gittikçe tutuşardı, bakmağa isterdi, ama utanardı. Gölün suyunu hem kızları güneş İsla aydinnadardı, angıların dolayında su yıldızları oynaşardı, hepsi sansın büyülyüdü. Te, kızların birisi ortaya çıktı da hepsi birer nülfer çiçeği su üstünden koparıp, ona toplastılar da sansın güzel bir biyaz fenet onun başına hazırdı! Sora o kız su altına daldı, da üze çıktıyanan, kızlara bilmem ne söyledi, Drayço annayamadı, işidilmezdi. Bir de bir baariş kopardılar, korkudan kenara kaçışarlar, gözleri umutsuz, ona doğru geierler. Drayço da birden esap aldı, ani öbür kenardan iki başıbozuk sin-sin, çatılar ellerinde, geierler. Kızlar Drayçooyu görmeyip, onun yanından kaçarak geçerler çitirannık içine; o da sindi kime baksın: başıbozuklara mı, kızlara mı artık yakından? Çalılar kızların çıplak güüdelerini saplaarlar, sıyırdarlar. Yazık! Birden de fikiri erdi: kurtarsın kızları lâzım! Piştoflarlan, saklı erinden, o başıbozukları kolay aktaracak. Ama, ye geride taa hırsızlar varsa, patlatmaya saat çıkacaklar. Çokluksaydılar, o da yalnız? Beygiri tez baaladı, "sss!" dedi ona da nacacığını alıp, onların uuruna duyulmadık sıyırıldı. Da onun yanından

geçirken, asılladı onları sessiz birer-birer! Kızlar görüp, nice o hırsızları güme içine attı, tez rubalarını bulup, giyindiler da ona şükürlerle geldiler.

-Ha, yok ne için... ben büyük iş yapmadım,- utancak söylenirdi Drayço.

-Gel bize küye, diyi uzak, sana büyük ikram olacak, ani bizi satmaktan kurtardın. Allahım, nasıl onlar bizi bu sapa erde de buldular?! Nasıl da sen, Allanın adamı, bu sapa gölde rasgeldin?!

-Yok, gidemeycem, benim yolum var.

Kızlar gittiler.

Drayço raat suladı beygirini. Buradan tez ayıtlarısın lâzımdı, zere kim bilir... Kendisini hızlı topladı da yollandı bayırlara doğru. Bir brakılmış çoban tirlasmda geceledi. Erkenden gene saklı yollara kapandı, nereye belki Dilber de alatlardı. Gider, gider, öyle güzel erlerden geçer, ani belki şefte adam ayağı basardı. Salt yabannar rasgelirdiler, seyrekte. Bir ayıylan ama kuvedini ölçsün sıra geldi. Ensedi. Ayı baarak kaçtı...

Nekadar da yolda o oyalanmadı, o Madara aralığına Drayço Dilberden ileri yetişti. "Necin Dilber oyalanarsa?"

Oturdu. Eleri tamyardı, zere geçtiği vardı Devneye, bobasma kimer kere gelirken. O gecelediydi de bir derin bayır oymağı içinde. Geze-geze, ozamankı yatağım buldu. Orası hep öyleydi, artık yaban alma atılmışları da, angıllannan açlığını sindirmişti, erlerde kurumuştular, hem de yasılmış otlar, nanda yatmıştı, belliydi. O gene yatak erleştirmeğe tutundu, bu sefer iki "personaya", da beygire pinip, oralarını dozdoalay dolaşmağa gitti, ki lâzımını bişeyler de bulsun, baksın da, yakınlarda birkimsey gezmeer mi? Sora gene bu bayırlar aralığının girişine indi da beygirini bir sapa erde baalayıp, kendisi taşlar ardına sindi, Dilberi beklemeğe. Az mı ne? Yabancı da geçsin var kolay, düşman da! Da, nayın, te, ben açıktayım, alınız beni! Yok, düyüşecez, lâzım olursa! Dilberi ama o tanıyacak, salt yaklaşsın.

Dilber gece geldi-yetişti. Bayırlar, daalıklar gittikçe tisi olardı.

Açan bayır oymağına, yatağa yetiştiler, dernek var nice, ani konak hazırı. Açık bir ay aydınmğında, gölgeler arasında, oymağın içi görünürdü, geniş te bir yatak ottan döşeli; dibinde ama karannıklı bir meydan açılardı, ani içinde taligaylan dönesin, diyi azbuçuk, nice deerler! Te orada beygirleri sakladılar, o peşter içinde, önnerine alaf ot hem biraz tene torbalarından koydular.

Yorgunnuk bu iki genç balkanlıyı tez uyuttu. Kuşkuluk ama çok uyusunur brakmadı. Sabah açılmadıka Dilber uykusundan fırladı, taa kafadarının omuzuna diyince de, bu da fırladı. Yatağı hem başka izleri de daattılar, ki ani burada kimse bulunmuş, belli olmasın. Dolaylara bakınıp, ani kimsey yok, beygirleri çıkardılar da atlı pinip, yollandılar. Nanı? Şindilik bilmeerler. Bir iş ama iyi bilerler: hırsızları, banditleri nanda da bulup, cezalamağa! Kin çıkarmağa.

O bayırlar içinde çok gitmediler da Sumen deresinin şayırma çıktılar, angısmın iki tarafı da bayırdı hem daalıklı. Daa eteklerinde, aaçlar aralarında gidirdiler, ki açıklanmasınar.

Nekadar da kısa uyumuştular, ama Dilber uzun bir düşünmüşü. Ama ne düşün!

-Sesle, Drayço, ne fasıl düşün bu kısa gecede gördüm: sansın bayırlar içinde gezirdim. Bayırlar pek diktiler, daalıklı, güzel hem de tıtsıydiler, ama çok taa pek, nice ani onnar sindi var. Sansın da büyüldüler. Can-cun, herersi susluktu. Salt beygirimi işidirdim, nice bayıra doğru adımnaar hem soluyar. Kendi soluğumu da işidirdim. Bir de, bir ses işidildi, ihtiar kan sesi bir taraftan bana danışar:

-Girgin oğlannar, kahirinizi bilirim! Vakit sindi öyledir! Hırsızlık, bozgunculuk bu güzel devleti bastı, bütün Balkannan...

-Sen kimsin? Nandan lafedersin?- sordum da elimi hemen kılıcımın tutağına koydum.

-Kılıcı brak, biz düşünmeyecez, sade birkaç laf sana söyleyecem: kimim mi? Balkannan-Anasıyım ben, bu bayırlar da hepisi benim oğullanmdır.

-Balkannan-Ana?! - şaşım, aklıma getirerek, ani var işittiğim, ki bayırlar arasında Balkannan-Ana gezirmiş, pek ihtiarılmış, ama bir kız gibi gözelmış!

-Doğru niyedinizi de bilirim, siz islaci çocuklarsınız.

"Te, artık aslı",- düşündüm,- "te, onunnan karşı geldim! Bu kısmettir, uurdur! Saylar, işler uygun olurlar".

-Hem izin vererim size, o bozgucularlan düşünşesiniz, korkmayasınız, onnar korkak! Onnarın arkasında ama kimi devlet zaabitleri durar, kazanar varlık, Allah urmamış onnarı! Balkannan onnardan paklayınız! Yaklaş bana, girgin torunum, elimi senin aydın başına koyayım, iyisözleyim seni, kıymetli Dilber! Hep sizin gibi gençlerden ortaklasın!

Da göründü bana büyük meşeler arasından, balaban hem güzel... benim anama benzeerdi... Yaklaşanın... ama beni o sansın kendisi çekirdi, da diz çöktüm, o da yalpak hem sıcak elini açan başıma koydu, sansın bir dev kadar büyüydüm, büyüydüm... da uyandım!

Drayçonun pembe, dolu yanakları sansın titrediler sevinmekten.

-Bu isla nişan olsun lâzım, Dilber, ben öyle esaplaarım!

-Bana da öyle geler! Ah, bu düşün canımı ne yısıttı!

Çayırca, lafederek yavaş, bu iki atlı giderler sakınarak ta, ki görmesin birkimsey...

Başka hırsızlarlan da rasgelip düşünştüler, ensediler. Başka sapa erlerde gecelediler. Sofra onnara kimsey koymazdı, avlanmaklan kendilerini tutardılar. Neler ileridoğru geçirirler, görürüz. Belki taa kafadar bulurlar?..

Anadoluda, Küçük Asyada hep o zaman.

Kasabaların birinde yaşardı hem poezia -şiir yaradardı bir osmanlı poeti Aydingök. Ama onun doğrulukçu bakışları hem yazıları için onu görmesindi oradaki paşa.

Poetin bir oğulu vardı, Mehmet. O acılı üreklen büyüdü da askerci olmağa gitti, denizci oldu. Bir deniz expeditiasında pay aldı, Ak Denizde;

piratlarla da uruştu, hemen kaybeleceydi. Bu yaşamak denemeçleri onu korkusuzlu, girgin, kıyak, sınaşmalı hem açıkğöz yaptılar.

Eve dönüp, o annadı, ani sevgili bobasım, kamil poeti, öldürmüşler: paşa izin vermiş, eniçerilerine kafasını kessinler, şiirlerini ateşte yaksmnar.

Mehmet artık büyük acıdan kin paşadan çıkarsın yollanar. Paşa ama Balkannarda, taa Tırnovoda bulunardı Büyük vizirin izininden. Hepisini kazançlarını Mehmet harcaar, alar, ne lâzım bu yola deyni. Beygir erine ama bir eşek alar, ki taa az onu esap alsınlar, giyinip hoca rubasınlar yollanar. Çanakkalede Dardanel buvazını geçer, Tekirdağ kasabacığına çıkar, oradan da Eski Harmanlı kuyu bayırlarını aşır, Tırnovoya yetişsin lâzımdı. Yolda o çok türlü hırsızlarla, başıbozukların bozgunçlarını gördü, ama karışmadı, zere onun bir niyedi çetindi -paşayı bobası için cezasın! Sade ama canı pek acıyardı, ani onun bu kavi hem kamil devleti bozular, içinde anarhia, büyükler de insanı korumaarlar, ama hayırsızları, ne isteerler yapsınlar brakarlar, sultanı da yalaman devlet işinden sapıttırarlar. Hem ani eni osmanlı askerlerinin askercileri, eniçerilerin de çoyu zararlağa kendilerini urarlar. Nanda doğruluk? Patriotlar nanda?.. Sultam III. Mustafayı birkaç kere öldürmek denemiştiler. Zamanında te, memleket bir çok bozgunluklarla doludur, haliz baş premyerin, Koca Ragıp Paşanın ölümünden sora. Allah, Allah, devletimde neler oluyor? Nedir bu onsekizinci (XVIII) aşırın 70-ci yılları?! Tarihte Tukiye için neler kalır?

Canında pek aardı da taa da üfkeli gidirdi, eşeciğini alatladarak.

Bir de, diyil uzakta, sol tarafında, birkaç meşe arasında görer, nice dört eniçeri iki genç atlıya karşı düşüşerler, hemen ensesinner. Buraya karışmasın yok nasıl, burada eniçeri bandası, düşündü. Mehmet da iki piştöflan patladarak, eşekten ere atladı da onnara hızlandı. Taa yaklaşıp birisini aktardı, birisini de piratçasına arkannan ere çekti. Öbür eniçerler, zoru görüp, beygirleri çevirdiler da kaçtılar. Mehmet tez beygirlerin birine piner da kaçannarın ardına haydaar, birini kezleyip, aktarar, öbürü kurlular taa hızlı beygirin. Burada Dilber hem Drayço kala-kaldılar bu yabancının çemreklğine hem çalımığına. Ama o iki leşi sık gümeler içine sürükleyip, braktilar.

-Size bu yaramazlar ne yaptılar?

-Sindi bize onnar bişey yapmadılar,- dedi Dilber.

-Ye, ne içindi duyuş?

-Onnar birkaç kız kapmıştilar da satmağa zorlan haydardılar. Biz düşüşe onnarı tutturduk, kızlar da kurtulup kaçtılar.

-Siz kamil düşüşüyordunuz, fakat onnar daha çokluktu.

-Enseyeceydik, kahirin olmasın,- dedi Drayço.

-Ama isla, ani yardım ettin, işi taa tez başardık. Ama ne üzere ölüme girdin? Türksün, görerim,- dedi Dilber.

-Öldürücü, soyucu eniçerilerle benim kendi hesabım var.

Şüpelenip, ani bu da bir zavallı olan, iki kinci yalvarardılar annatsın.

-Bize artık büyük amannar hırsız-soyucular yaptılar da biz kin çıkararız öylelerinden. Annadmz. Sindi annat.

-Ben Mehmetim, türküm, şair oğuluyum. Babamı, bir paşanın izininden, eniçerileri öldürdüler, kafasını kestiler. Da annattı hepisini sıradan, kendisi için de. Hem ani o paşa sindi Tırnovodaymış, o oraya gidirmiş.

-Kamil çalınar kullanarsın, çemreksin, Mehmet-bey!- dedi Dilber, da elini uzadı, "Dilber, gagouz" dedi. Drayço da elini verdi: "Drayço, sırp, devlet askerinde izmetçiyim!"

İki kinci de amannarını, acılarını annattılar.

-Bize senin gibi bir kafadar lâzımdır,- dedi Dilber, Balkannar-Anasının izinini aklısına getirip.

-Ben de size istiyorum;

-Bunun için "kankardaşlık" adetini yapalım lâzım,- dedi Drayço, da annattı bu sup adetini.

Adeti yaptılar, üç kinci oldular duyuş kırında, nice deerler.

Sindi annaştılar: nice Tırnovoda Mehmet paşadan kinini bobası için çıkaracak.

-Burada çok durmayalım, zere o kurtulan...

-Haliz ani! Findik! İleri!- dedi Dilber, kaçağa Karamanı kolverip. Nekadar kaçtılar, ama Baço Kıro peşterine yetişip, saklandılar, bayırlar içinde Tırnovo yolunda. Ertesi günü yetiştiler, ama kasabanın içine girmediler, kenarında bir hancıda kaldılar. Hancının bir izmetçisinden annadılar, ani Tırnovoya halizine bir büyük zaabit gelmiş da metropolitin rezidentiasmda bumnarmış.

Mehmet oraya yalnız gidecek.

Te, o sıyrılar saklı sokaklardan, makar ani onun üstüne, hoca rubalarinnan, kimsey şüpe atsin yoktu ne için. Ama hep te. Tırnovo mitropolitinin rezidentiası yanına yetişti. Oraya gitmeğe hiç kolay diyildir. Mitropolitin kendi askercileri vardı. Paşa da yanına getirmişti. Mitropolit din adamına benzemezdi, cansızdı, karezliydi, atlı da gezirmiş! Şaşılacak iş: kim mitropolit beygirde atlı gördüğü vardır?

Mehmet fikire geldi, ani piratçasına çıkmağa burada nafileydi. Başka bir şiretlik bulmağa lâzımdı. İkin, esapalınmadık, o üüsek duvarların içyanına düşsün. Türk kincisinin üreği öyle pek duyulurdu, sansın güüslerini daadacak. Hem diyil korkudan, bunu kendi prorok Mohamed bilir. Te, o yaptı, ne etti, ama girdi, gece paşanın yatağana yetişti, paşa düş görürken, da şkembesini yararkan dedi: "Ben Aydın-gök şairin oğuluyum!" da kaçmağa hızlanıp, baarma ceketti: "Paşayı öldürdüler! Aman! Bekçiler kalkınsın! Hepisi şaşırık hızlandılar, karışmalık oldu, bu ama hep baarar, ani öldürücüler içerlerde saklıymışlar... Kalabalık, ararlar hererlerde... bu da sıyrılar, şansora bekçi rubasını diyişmiş, te tokadı açmağa, ama tokatçılar tutarlar onu, o düyüşer onnarlan, ama kurtulmağa az umut. Bir de, baksın, çatı ucu duvarın içyanına sarkar. Tez o çatıya yapışar, kedi gibi tırmaşar, da açan ardına patladarlar, o şansora dışyanına aktandıydı, nanda onun iki kankardaşı hızlı çekip onu beygirinin üstüne birden üçü de yokoldular.

Sindi bu üç kinci izsiz saklansınar lâzımdı, bu şaka diyildi - paşa öldürüldü, büyük Vizirin adamı! Aramaklar hem insanı kırmak pek hem çirkin

olacaklar! Ama onnar lâzımdı diyil sade kendilerini saklasınnar, insanı da korusunnar. Elbet, kendi mitropolit de karışacak! Nam saklansınnar? Dilber kestirdi, ani en iyi olur, ki bir monastıra saklansınnar. Orada mitropolit onnarı aramayacak. Da diyil uzacıktta bulunan Dryanovsk Monastıra yollandılar, oraya kim de olsa girirdi duva etmeğe, kar monah ta kalmağa. Bunnar ama saklıdan monah büyüklerinin birinnen annaştılar, da giyiyip monah rubaları orada kaldılar, yakın iki afta. Gündüz monah rubasınnan gezerler, gece diyişerler da çıkarlar kollamağa, insannan ne olar. Bişey ama yoktu, insana kimsey dokunmazdı, aramazdılar da kimseyi. Olmalı, ya korkardı mitropolit büyüklerine işi haberletmeğe, yada İstanbula onun haberi taa yetişmediydi.

Monastır kızları bu gençleri duyup, ürecikleri birden başka türlü urdular, bakışları da diyişildiler, zere bilirdiler, ani bunnar günaha baalı diyil hem, belki, onnarı Allah getirdi, acıyıp bunnarın darsılarım?..

-Seni, kardaşım, düşümde görerim, hem sansın Panaiya hep sana beni yollandırar,- asaya bakarak, saklıda yavaş danıştı Dilbere bir mavi gözlü, al dudaklı güzel kız da yanından kaçarak savuştu. Drayço da başka bir kızın danışına sıcak kalmıştı.

-Yok ne için biz burada sevda baaladalım, çocuklar,- dedi Dilber, da onun lafını seslediler. Mehmet ama hepsinden pek sevdalanmıştı bir yalpak küçürek kıza, artık başını kaybedecek. Onnar saklıda buluşardılar da öyle ince, darsık sevişirdiler, ani hiç aklısına da gelmezdi, ne din inanarlar, ne dillerde lafederler... onnar lafetmezdi de hiç.

-Benim anam-bobam yok, banda onnarı öldürdü, ben de buraya kaçtım,- derdi kız, Mehmetin belini sıkıp. Mehmet tıtsindi, da sansın bişey söylemeğe istedi, kız elcezinnen onun aazını tuttu. - Ben bilirim, ani sen türksün.Bundan... senden ben sakınmaarım, sen islasın...

-Seni seviyorum!

Dilber Mehmeti pek çekişirdi, ama osmanlı kendinin diyildi.

Bir de, annaerlar, ani mitropolit askerinnen paşanın öldürücülere aramağa çıkmış. O insanı ziyetlermiş, söylesinner, göstetersinner o "duşmannarı". Mitropolit çok vakıda çıkmıştı, ki bu işi kendi faydasına çeksin, zenginnik toplasın. O öyle de yaşardı, inancıları soyarak. Atlı kamil beygirde, yanına almıştı: 1 yardımcı (protosingel), 15 çorbacı-grekoman, 35 popaz, 4 diakon, 2 yazıcı, 1 kafeci, 1 aşçı, 2 çibıkçı, 6 damcı, 4 te eniçeri. Erden ere gezip, o klişe izmetini yapardı da insandan büyük verdiler zorlan çıkarardı. Monastıra artık yaklaşırdı. Genç kinciler, hazır olup, gece bir sapa tokattan çıktılar da Baço Kero peşlerine yollandılar. Nasıl Mehmet sevdasından ayırıldı, salt o biler.

Monastıra geldiği gibi, mitropolit onun gelirlerini yokladı da, nekadar istedi, aldı. Bir kalugerden annayıp, ani öldürücüler, olmalı, Baço Kiro peşterasında saklanarlar, o saat yollandı, onnan kırsın orada.

Brakıp burada yardımcılarını, ona sofrta hazırlasınnar, kendisi üç eniçerinnen peşteraya alatlaar. Yol daalıklı bayırlardan geçirdi.

Öyle bir yarı yolda onnarı bu üç kinci beklerdi, bir saklılıktan bakarak. Te, eczacılar yaklaşırlar. Dilber dedi, braksınnar geçsinner da arkalarından uracaklar.

-Mitropolit, durl!- baardı Dilber, daalar içinden ardlarına çıkararak. - Eğer paşanın eczacılarını ararsan, te onnar!

Mitropolit onun üstüne birden hızlandı, kılıcını saurdar... Dilber onunnan duyusu çemrek ceketti. Drayço da Mehmetlen eniçerileri sıkıştırarlar. Düyüşler pek çok uzanmadı: eniçeriler erde serili, ikisi mitropolit te, şkembesinde saplı kılıç, uslu yatar. Bir eniçeri de atlı kaçar.

-Bu olmaz kurtulsun, zere bizi tanıyacak! - baardı Dilber da, yayına bir ok koyup, kolverdi. Ok o saat kaçanın ensesine saplandı, o geridoğru bükülüp, ere düştü. - Duyuş, sade sindi bitti! - dedi Dilber.- Bu leşleri çitranıklara sıbdalım! Beygirlerini koulayın, nam isteerseler gitsinner! Biz daalar içinde biraz katıklanalım, bakarım mitropolitin heybesinde var ne, da gece yoluna çıkmz.

Sabaylen onnar bir hana yetiştiler esaplayıp orada durgunsunnar da beygirleri de taa isleyce doyursunnar. Sindi bu üçü eniçeri rubalarinnan giyimniydiler. Hancının izmetçileri tez beygirleri erleşitirdiler. Hancı da izin verdi, imek-içmek bu üç "eniçeriye" getirsinner.

Başka bir sofrada altı eniçeri konuşardı. Eni yolcuları görüp, biri lafa girmeğe bunnarlan ceketti.

-Siz kime izmet edersiniz? - sordu. - Biz Pazvantoğlu paşaya izmet ederiz!

-Pazvantoğlu hırsızdır, bozguncudur! - dedi Mehmet.

-Sen tika aazmı! Biz, sultana III.Ahmete karşı düyüşeriz! Siz ama onun köpekleriysiniz?! Sindi biz sizi de sıraya koyacaz!

Da bir duyuş ceketti, ani ucunu bulmağa zordu.

Bu üç kinci "eniçeriler", diyil sade girgin, ama pek açık-göz düyüşerler. Mehmet, buyol, hepisinden çok yaptı: piratçasına, bucaklarına üçünü aldı. Öbürlerini de barabar tepelediler da ortalık sus oldu.

Bir de baarmak, aalamak nandan-sa işidiler.

-Bu şamata ne olsun? - sordu Dilber.

Hancı korkarak annattı, ani bir damda bu askercilerin malı kapalıymış -karılar, kızlar, oğlannar - orman Dubrovniye satmağa götürürmüşler.

-Te neylen Pazvantoğlu paşa zanaatlanar, saylar!- dedi Dilber. - Esaplardım, ani bu duyuş bize ziyede oldu, ama görerim, ani lâzımdı! Zavalıları hemen kolverelim!

Handan hepsi o damnara çıktılar. Kapuları açtirdılar.

-Çıkınız, siz boştaysımsız!- baardı Dilber.

O insannar çıkmağa sakınarak başladılar, şükür ederler, bölük-bölük hızlı giderler, kaçarak, sansın korkardılar, geri çevirmesinner.

-Bir köydendir hepsi olmalı,- dedi Mehmet, içini çekerek.

Bir de, esap alarlar, ani damda kızların biri kalmış, öyle İsla gözçezlerinnen bakar, sansın bişey yalvarardı. Mehmetin üreğini bu kızın bakışı artık dürttü da o ona yaklaştı. Dilberlen Drayço, görüp, braktılar da içyanına döndüler.

Kız annattı, ani o yokmuş nam gitsin, o valah kızıymış, onu paşa hareminden satmağa çıkarmış, zere ona verilmemiş...

-Ben burada kalarım,- danıştı Mehmet, girip valah îlanaylan içeri.- Bu kız yokmuş nam gitsin.

-Pazvantoğluyu cezalamağa lâzım, zere o taa çok zararlar topraklarımızda yapır,- çetin dedi Dilber.- Kızı, te, hancı saklar biz dönünce.

Pazvantoğlunun konak-serayına çıksınlar lâzımdı, Dilberin esabınca, onun planına göre. Bir daalık kenarında durgunup, hazırlandılar. Mehmeti bey erine giyidirdiler, kalanı da bey yardımcıları. "Bey Pazvantoğlunun tarafına geçer, altıüz askeri var".

Girdiler kolay: paşa hemen bir bey dostunu beklermiş, da açan ona haberlediler, ani tokatlarda biri durarmış, izin verdi, tez kabul etsinner nice düşer.

Görüp ama, ani bu diyil o bey, paşa kendisini biraz dürdü. Annayıp sora, ani bu bey "ona yamanar sultana karşı" sevindi da izin verdi, ikram olsun. Bunnann ama vakıdı hem havezi ikram için hiç yoktu. Sofrada Mehmet, "bey", paşanın yanında oturan, piratçasına bir bucağın iyeleri arasına geçirer, o içere kimsey girmezken, paşa büküler onun tarafına, da tez sofa içine paşayı saklayıp, çıktılar, deyip, ani paşa fena duyar kendisini, yattı, kimsey girmesin, ani o dinnenince, başçalarda gezinecekler. Onnara ama paşanın bir cuvapçı adamı da yannaşıp, barabar gezinerler. Bir uygun erinde Drayço erifin buvazını paņasının sıkıp, bir gümenin ardında onu suuk braktı. Damcılara piştöf deliğinnen beygirleri çıkarttılar, da pinip, o aullardan tez ayıttandılar.

Kaçtı onnar çok, beygirleri pek az dinnedirirdiler da gene kaçmağa kapanardılar, şansora kendi rubalarımnan giyimni. Susarak ama, Drayço Dubrovnikteki sevdasına, Mehmet te handaki valah kızına düşünerler. Salt Dilber kimseye taa düşünmeer.

Onnar şansora iki gün gidirdiler da nerelerde bulunurlar annayamazdılar. Bir de, Dilber kimi erleri tanıyıp, annadı, ani onnar Edirneye çıkırmışlar.

-Ben bobamnan bu erlerden Edirneye geçtydim.

-Pek isla! Sultana gidelim, İstanbula,- dedi Mehmet,- kendisinden doğuruluğu annayalım. Sultan hepisine doğruluk yapsın lâzım! O ama, belki, bilmeer, neler olar memlekette, ne bozgunluklar onun eniçerileri de yaparlar?..

-Sultana kolay girmeğe olamazdır,- dedi Dilber.- Bu işi üürenmeğe olsa. Edirne de bizim bir gagouz yazıcımız-bilimcimiz var, Hacı-ağa. Ona bizim sınıfımızı küy üretmenimiz götürdüydü, bilirim, nanda yaşaar. Gittik!

Edirneye gelip, Hacı-ağayı Ay-Atanas klişesinde buldular. İhtiarı. Beyaz tombarlak sakallan, başında saçlar kısa, bıyıkları uzun, yanak omuzlan kızıl, gözler gümüüşsek, boydan balaban diyil. O yazardı.

-Siz gençsiniz ani, ateşli üreklerle kılıç ucuna o hayırsızları geçirersiniz. Hepisini ama geçiremeyeceniz, onnar çokluk hem arsız!

-Yazar-bilimci hocanı, sultan doğruluk yapsın lâzımdır! Biz ona gidip, damşacaz, - dedi Mehmet.

-Size ne deyeyim? "Kuvannar aslana anlaşmışlar, ani ayı onnarm ballarını iyirmiş. Aslan demiş, ani ayıyı çekişecek. Da ayı... bütün de kuvannarm ballarını iyer!"

-Annadık! Biz ama gidecez!- inatça dedi Mehmet.- O en büyük türktür, ben de türküm! İşler böyle kalsın yoktur nasıl!

-O, belki, en küçüküdür...- içini çekip, dedi ihtiar fikirci.

İstanbula tez yetiştirler. Kenarında onnar beygirleri bir hancıda braktılar, rubalarını diyiştirtiler da kasabaya girdiler. İstanbul güzelliğinnen onnarı şaş-beş etti! Zenginnik, seraylar, kapalı çarşı, camiler!

Onnar Hacı-ağanın bir dostuna, türk poetine, şeyh Galibe geldiler, Hacı-ağadan bir kıyatçık verdiler. Poet orman saygılıklar kabletti, sevindi, ani dostunun saalığı için işitti. Kıyatçığı içyankı cebine koyup, başını salladı:

-Sizi sultana geçirdiyim kolay olmayacak, ama deneyecem.

Lâzım oldu birkaç gün beklesinner. Bu betere onnar kasabada gezirdiler, kafanelere girirdiler, sokaklarda meydan teatrularım görürdüler, angılarına "Orta oyun" derdiler, gölge teatrularımın göstermeklerini, Bektaşî fıkralarım seslerdiler; kafanelerin türlü adlarını okuyardılar: "Gece gözü", "Üç altın", "Diri su". Gençlerin gözüne ince boylu, örtülü üzlerlen kadınalar, kızlar da iyilirdi, hızlı geçerek yannanndan... Ne yoktu bu İstanbulda?!

Bir avşam şeyh Galib dedi, ani Büyük vizir kayı olarmış, orman sultana kolversin, hazırlansınar. Da te, Büyük vizirin kıyadınnan onnarı hererde kolvererler. Güzelliklerin ucu yoktu - bu acamı gençler allaa yapısına düştüydüler! II.Ahmet onnarı beklerdi.

Sultanın önünde kendilerini kullandılar hem danıştılar tıpkı öyle, nice onnan masus izmetçiler ürettiydiler.

Mehmet annadardı sultana türlü çirkin işleri, ani yapar hırsızlar, eniçeriler, kırcalılar, Pazvantoğlunun ona karşı yaptıklarını da, mitropolitin de...

Sultan bunnarı hepsini sesledi. Açan ama paşalar için aalaşmaları işidirdi, kendisini dururdu, bir de, cuvap vermeyip, da gençleri tez seraydan dışan geçirdiler.

Dilber o saat dedi, ki alatlasınar buradan savuşmağa, boştaykan taa.

Gene daalıklar, bayırlar yollarına çıktılar. Hepsi üfkeliydiler. Mehmet hem Drayço bandalara karşı düyüşmeğe ileridoğru da isteerler.

-Öyle, ama bizim bu küçük düyüşlerimiz, bizim kinimiz, insanı bozgunculuklardan kurtaramayacaklar,- kahırlı dedi Dilber.

-Sen kendin bu yola çıktın!- dedi Drayço.

-Kendim, hem brakılmayacam da! Ama sansın taa bişey lâzımdır... Şindilik olsa bir parça vakit dinnenelim, düzgünnelim. Benim Çöşmeli küyüne gidelim, evler boş, damnar da gene...

Çöşmeli küyüne gelmedi hepsi, Drayço Dubrovniye gitti, asker bölümüne. Sevdasının buluşup, evlendi, beklemişti onu inannan. İzzet eder.

Mehmet buldu o valah kızını da Dilberin evine getirdi. Onnar da evlendiler, gözel yaşaarlar. Dilber onnara iki içerli evi verdi, kendisi de "büyük evde" kaldı.

-Dilber, monastırda o kız seni, olmalı, bekleer,- dedi bir neden sora Mehmet, görüp, ani dostunun cam erine gelemeer. - Gideyim da getireyim onu, o türk kızı, bana uyur onu sana getireyim.

Dilber de evlendi. Kız hristiyanağa geçmişti taa o monastırda. Üsüzdü o da.

Bu iki genç ayle çiftçiliği çok iyi götürerler.

Küylüler onnara mayii olarlar.

Gağouzlar Rumeli askerindâ izmetedârdilâr. Dilberin bobası cenklerdâ paz almıştı: Morada 1715 hem taa iki düyüşâ.

Devlette ama işler hep taa da pek zayıflanarlar.

Dışyankı durumnar da raatsızlardılar.

Rusiya imperatrisesi II.Katerina Osmanlı devletine karşı hep hazırlanan Sultan III.Mustafa bu betere, devletin halına bakmayarak, ruslara cenk açtı. Asker İstanbuldan yollandı. Birkaç kere enseyip, sora ama ruslar üst oldular da Kırımı aldılar, sora Tunayı geçip, Rusçuğu aldılar da Varnaya yollandılar. Gagouzlar gene kuşkuya düştüler.

-Cenk, bey! Gene cenk, aman!- baarışar insan, kasabalardan küylere, daalıklara, bayırlara saklanarlar, alıp nelerini alabilirseler.

Dilberlen Mehmet kimi varlıknan saklaarlar, genç eşlerini de Provadiyaya, bay Lambuya götürerler, o da bir zorda bakacak ne yapsın, kendileri de Edirneye Rumeli askerine giderler.

Ruslar Varnayı da aldılar, dolay küylerde de durgundular, çok zararlar yaparlar.

III.Mustafayı ihtiarlık hem devletin işlerinin pürüzlenmesi çok yıprattılar, o ama hep cenk edirdi. Türk askeri, kendisine biraz gelip, Rusçuğu kurtardı, Varnayı da Rumeli askeri kurtardı hem rus askerine büyük bir katastrofa Kavarna boylarında yaptı. Sultan ama hastaydı.

-İşler iyi giderler, sultanımız, tutun!- insan arasında laf gidirdi. Dilber de Mehmetten sevinirdiler, ani onnar da kıymetlik gösterdiler Kavarnada rusları tepeleyerek! Kinnik sınışlan çok yardım etmişti!

Sultan ama o yılın, 1773-te, de geçindi.

Eni sultan, I.Hamid cengi ileri götürer. Ama Kozlucada ruslar enseerler da sultan zoru görer annaşmaya kail olsun. Annaşmak ertesı yılın, 1774-te, Küçük-KAynârcada, Kavarnaya diyil pek uzakta, yazıldı. Türkiye büyük kayıplar çekti. Hep o zaman Austria Bukovinayı Moldovadan aidiydi.

I.Hamidin sultanlığı, 15 yıl, Osmanlı Devletinin kısmetsizlik, amannık yıllan olmuştu.

RUS CENKLERİ

GAGOUZLARIN TRAGEDİASI

Geçirdi XVIII asır, saburlu dostlarım, vakıtlar ama değişildi. O raat hem bereketli, varlıklı da yaşamak geçmiş vakıtlara kalandı, ani yetiştirilmişti XV-XVI asırlarda. XVII asırda yavaş-yavaş devlet durumu yufkalandı. Çok taraflar düşkünlüklü olduydular: sosyal hem finans balansı bozuktu, devlet ekonomikası ters dönmüştü. Bir "duraklama" vakıtları tutmuştu üz yıldan ziyede, tutmuştu III.Murat sultandan taa IV.Mehmet sultanın vakıdında da, 1579-dan 1683-den. Bunnarlar barabar, Gün-Duusunda hern Batıda cenk seferleri de devleti yıpradardılar. Ama devletin omurunu uzaltmağa deyni, kimi enilikler yapıldı. İç hem dış zorlukları ama artık büyüktüler da beklenen gelişmeler gerçekleşemediydiler.

XVIII asır da ardına brakardı pek çok zararlı oluşlar, çok cenkler, haliz ruslar, 1768-69-da, Tuna boyunda ismail kalesinde ani oldu. Ü.Ekaterina rus imperatrisinin vakıdında hem Suvorovun komandasında: Devlet o kaleyi kaybetti. III.Mustafa hem I.Hamit sultannanın vakıdında. Bu cenk te ilişmişti gagouzlara da, zere osmanlı askerleri Kümeliden yolanıp, gagouzların da erlerinden, hem Dobrucadan geçmiştiler. Oradaki provintialar da, sancaklar da cenge asker verirdiler, gagouzlardan da bu cenge de gittiydiler, ölüm de bulduydular, kimisi de esir düştüydüler da Rusiyadan geri dönemediydiler. Gagouzların duyguları türk vatandaşlığı, patriotluğudu, ruslara karşıydı.

Bu kaybedilmiş çengin bitiminde annaşmak Küçük KAYnarcada. Kavarnaya yakın bir kasabacıkta yazıldı. 1774-te. Türkiye artık çok kaybetti, dostlarım.

XVIII asırdan başlayarak, Rusiya açıkta kaplayıcı politikasını götürdü, savaşıp kendisine slav senselelerini, bolgarlar, supları çekip, Osmanlılara karşı birleştirmeğe kendi kuvedi altında, ki Osmanlı Devletini içinden paralasın. Bu işlere başka hristiyanları da çekirdi. Onun ama aslı niyediydi Balkanları kaplasın, buvazlara çıksın.

Devletimizde osmanlı devlet adamının arasında satıcılık ta oldı rusların faydasına, kalkıntılar debeştirilerler, kan döküler. En çok bolgarlar kalkınarlar, kan dökürler. Gagouzlara da çok zararlar olar, evlatlarını, cenklerden de, kalkıntılardan da. Merkez kuvedi devlette, sancaklarda da bozuldu, devlet artık geniş atıklarına etişmişken, toprakları kaybeder, gelirleri azalar, cenklerde enseyanere ödemeğe lâzım, insana eni harçlar koyular; imekler paaya kalkarlar, paranın ama paası düşer, doz dolay distiplinasızlık, hırsızlık, haksızlık - insan devlete inanını kaybeder artık, geçen durum bozular. Küylerden insan kaçır, haliz tembeller, içkiciler, da "garip cigitlâr" adınan seferlere götürülerler. İşsiz hem yoksul insannar ziyedelenerler, askere güncü yavaşlar kazanç için. Tımarlı sipahi eriyer, çiftçilik maasulu düşer, devletimiz kuvetsiz olar.

Başkaları ama bu zorlukların sırtından zenginnerler, zengin klasi gelişer...

Kimi sultannar, nice I.Mahmut, III.Mustafa aşırın 50-ci - 70-ci yıllarında durumnarı iyiletmeğe denediydiler, Europadan da yardımniklar kazanmağa, ama kâr III. Selim sultanımız da, makar ani kimi işleri iyileştirer, diyıştirmekler yapar, Europa örneklerini alar, o da devlet durumunu kökten iyileştiremeer. Europa devletleri hem Rusiya hep niyet beslerler Osmanlı Devletinin topraklarını pay etmeğe, çünkü "halkları osmanlı kuvecGnden, eziminden kurtarmağa", halizden ama, toprak kaplamağa. Başka taraftan da. devlet adamnarının arasındaki küvet için düyüşler enilikleri kösteklerler. Ye, yeniçerilerin hem sipahilerin zulumnukları ne büyük zararlar devlete de, insana da getirerler. Bakırız, topraklar durumu da, kuruluşu, bozular. Sultannarı artık çok sıra düşürdüler, sultan kuvedi yok, merkez eyaletleri kullanamâr, erlerde türlü hırsız bölükleri gezerler da insanı soyârlar, ziyetlerler; yeniçerilâr dâ hırsız çeteler gezerler, akinciler de...onnar da, bunnar da, ani askerimizin, sıralığın direkleriydiler, Allah, Allah! İnsana o kadar çok zararlar hem zorluklar olâr. İnsan savaşâr korunmağa, küy kenarlarına bekçi koyulâr hem dayma sultana, İstanbula yardım için danışarlar, ama merkez insanı koruyamâr. İnsan umutsuzlukta ziyetlener...

Öte yıllar cuma hastalığını da geçirdik, bunca insan kaybelidi... Yetmemişti, ani bitki cenkte de, birkaç yıl ileri insanımız ölüm bulduydu, ruslara esirleğe düşüp geri dönmediydi, o İsmail cengi, ani olduydu... Şükür Allaha, ani insanımız çokluktu, derler 600 binden ziyedeymiş, da halkımız, senselemiz kaybelmedi, dostlarım, kavi tutunâr taa...

Ama başka da bir kahır üstümüze basmağa ister... kimi gagouzlar, haliz tukan gagouzlan, ani saklanıp bizim küylerimizde bulgarlar türklere zarar yaptıkları için, gagouzlandılar, inanıp rusların adamaklarını, korkutmaklarını, başladılar rus askerinnen gitmeğe sancağımızdan, kimisini de o askerler zorlan da geçirerler Tuna aşırı. Allahım, ne ahmak insan! Korkak ta, ama tamah ta... "kaçkınnar"! Haliz ani, onnara bizim küylerde "kaçkın" derler, ahmak derler. Kimisi ama geri dâ kaçârlar da annadârlar, ani düşmüşlermiş tatarların arasına hemen Tunayı geçticeynen, İsmailin öteyandaki kırlarda, da tatarlara çırak yanaşmışlar hergele bakmağa, koyun sürülerini gütmeğe... Kimi taa kavi hem atlıcı adanman orduya girdirip, üüşmek seferlerine de haydarmışlar... yaşamağa o ortalıkta zormuş, da kaçmışlar... Ama kim ruslara gitmiş, onnar geri kaçamazmışlar, çıraklık edirmişler, adanmış toprak onnara vermemişler...

Allah yardım etse, bu kahin da geçelim...

Osmanlı Devletimizin insanı ama XIX aşıra iyi umutlar besleeY, zere devletimiz taa bu asırda Europada Fransaylan dostluk tutturmuştu, sultan I.Hamit yıllarında, angısının hoşuna Rusiyanın genişlenmesi gelmezdi. Rusiya ama uslanmazdı da Osmanlı Devletimize bir Ultimatum 1806-da verdi, isteyerek ki Osmanlılar Fransaylan, Napoleon Bonapartlan ilişkileri kestirsinner, Valahiyayı hem Moldovayı Rusiyaya braksınnar. Sultan III. Selim buna kayıl olmadı da butakım iki romın vovodluğunu rus kaplamasından

kurtardı. Ozaman Rusiya Osmanlı Devletine karşı hep o yıl cenk ceketti. Umutlarımız kesildiler: XIX asır da cenklen başlanıp geldi! Bu cenk büyük zararlı, haliz gagouzlara, oldu.

-Gene cenk, Allahım, gene cenk! - Karşı küyünde insan ayıflanar. - Ne yaparız bizim sancağımıza da yayılırsa? O kazak, kalmuklar çok zarar yaparmışlar insana, nandan düyüşlen geçirmişler,- artık kuşkulu dedi Balkanlı Angil.

-Rus askerleri Köstenceye, Rusçuka, Sloboziyaya yetişmişler,- haberini verdi Tanas dadu, aula dayanarak.

-E, o Sloboziadan bizedan - bir adım erdir, nice derler! - belli etti ihtiar popaz Kiril.

Çok geçmedi da rus askerlerinin kimi bölükleri Uzisancağın da küylerine yetiştiler, bolgar partizannan da onnarlan, gagouzlara karşı, göstererler, ani gagouzlar Osmanlıların ortaklarıdır, türk senselesidir da barabar kazaklarla, çerkezlerle insanı öldürerler kılıçlarla, evleri ateş ederler, kızları alırlar... insan kaçan-kaçan olar, kıra, daalarlara kaçarlara... ama ekinner de yanarlar... Karşı kuyu hepten amandadır. Başka küylerde de hep böyle zararlar olırlar. Allaa korusun, ne başımıza gelmişti! Osmanlı askerleri dâ uzaktadır, Rusçukta, Curcuda düyüşerler. Administratia Edirneye kaçmıştı, insan koruntusuz, ne yapsın vardı nice. Bu zararlar için yabancı marturlar da annadılar. Austrianın bir habercisi Viyenaya taa haberlemiş, ani "ruslar aldıynan Curcuyu hem Şiştovu, Tunayı geçmişler da yıkıp-soymuşlar en azdan 1400 küy, verip insana birkaç saat, ki geçsinner Tunayı onnarlan...". Haber yollanmış 1810 oktom.3.

Bir de ansızdan o askerler, ani buralarda bu kadar zarar yaptılar, yokoldular. İşidildi, ani ruslar cengi kazanmışlar, Osmanlı devleti taa toprak kaybedirmiş...

Popaz Kiril küye döndü Edirnedən. İnsanı klişeye toplayıp annattı, ani Osmanlı askerinde satmak olmuş iki grek kardaşının tarafından, Moruzilerin tarafından, angıları üüsek izmette bulunarak, Fransadan bir saklı haber kiyadı lâzımmış sultanımıza versinner, ama, satılıp, onu ruslara vermişler. O kiyat haber edirmiş, ani Fransanın imparatoru, Napoleon Bonapart, Rusiyaya karşı cenk çekedirmiş, da Türkiye cengi ruslarla durgutmasın da kazansın. Ruslar, ama, alıp bu haberi, çapuk annaşmayı yazmağa teklif etmişler. Zor halında bulunarak, Osmanlılar makar ani korunmak düyüşlerini durgutmazdılar, anlaşmaya kail olmuşlar da Bukureşte 1812-de imzalamışlar, Fransadan haberi bilmeyerek. Zorluklara eklendi iç sırasızlıklar da -sultannarın divirilmeleri, ilkin III.Selimi 1807-de, sora IV.Mustafayı 1808-de. Annaşmaya eni sultan II.Mahmut kail olmuş. Bu annaşmaya göre, ruslar Moldovanın yarısını, Basarabiayı, Prut hem Nistru derelerinin arasında, almışlar. Osmanlı Devletinin hem Rusiyanın arasında şansora Prut deresi annik olarmış. - He-e, paalı evlatlanm, o satmak olmayıp, ben sindi nice düşünelim, ruslar Basarabiayı alamayacaydılar, cengi kazatıamayacaydılar, gagouzlar erinde hepisi kalacaydılar, kendi Osmanlı Devletinde taa 100 yıl... - Ruslar askerini buradan kurtarıp,

I.Napoleona karşı geçirmişler. Kutuzov komandant ta buradan oraya komandant geçmiş,- hep annattı popaz Kiril.

-He-e, dostlarım, bu cenk vakıdı, çirkin vakit, gagouzlara taa da zarar getirdi -bunca insan sancağımızdan çıkarıldı da Tuna aşın geçirildi, aldatmaktan da, zorlan da. Bu en büyük zarardır gagouz halkının "ecelinde -halkımız, o kıymetli, düzgün hem birlik toplu osmanlı kardaşlarınnan halkımız da ikiye bölünür, iki pay olar: kimi bölükler, aldanıp "kaçkın" olup, kimileri de zorlan Tuna aşın geçirili oldular, başka meydannara, başka ecele ivildiler.

Sora ruslar kendileri gösterdiler, ani o zamannar Basarabiaya geçirilmiş yakın 10 bin gagouz...bolgarlarla birerde - 25 bin... Koyusu halkımızın ama yurtluğumuzda kaldı. Onnann da~eceli nice ördü görürüz, dostlarım.

Avşam olarak Balkanlı Angilin evine çok küylü toplandı, hısımnar, komşular, başkaları da. Onnar gerçekten fikirleşerler, ne yapmağa, zere yaşamak zor olmuş?

-Korkusuz kalkınıp - gitmeğe lâzım,- oflayarak ama dedi Angil. - Ye, taa cenkler olursa?

-İşidiler, ani rus brakılmayacaymış, devletimizi daatmayınca,- dedi bir komşu, Skırdon Simu.

-Kalkmalım,- korkmuş dedi başka bir küylü,- ama diyil büyüün, yarın-öbür gün.

-Geç olmasın,- şüpeylen dedi Simu.

-Sakinârim ben,- dedi Angilin kardaşlanndan biri, başını kaşıyarak da gene koyun kalpağını giyerek.- Hem de canım acıyâr brakmağa duuma erleri, biz burada büyüdük, bizim dedelerimiz bu toprakta gömülüdür...yanımıza da onnan almayacak ya?..

Tanas dadu, ama, Angilin bobası, oturup - susâr, tütününü bıyıklar altından çeker.

-Ha, ne deyecen, boba? - danıştı can acılı oolu.

-Siz taa laf ediniz, fikirlesiniz, bakırız.

-Siz ne, işitmediniz mi, okumadınız mı, ani rus generali Kutuzov danışmış hepisine hristiyanlara, Osmanlı Devletinden çıksınnar, zere rus askerleri buradaki musulmannan yokedeçeymişler,- dedi Angil,- lâzım kaçalım!

-Nam, buzaalara, kaçalım, yok nam! Ana yurtluğumuzu mu brakalım?

-Nam olursa, ama kaçalım!

-Anadoluya kaçalım!

-Ruslar orada da bizi bulacaklar. Nice anârim, onnar bize de, gagouzlara, göz koymuşlar, biz onnara, olmalı, lâzımız. Ama neye, akılım eremer?

-Haliz ani göz koymuşlar, onnara lâzımız biz de, olmalı, başka da insannar,-dedi Tanas dâdu.

-Neye deyni mi?- dedi üüredici Sarıbaş Nikolo, angısı ancak gelmişti da kapuda durardı.

-Buyurun içeri, üredici efendi,- çaardı ev çorbacısı.

-Saa ol, çorbacı. Neye deyni mi? Kaplanmış erleri doldurmağa deyni, esaplaarım. İsmaila vardır gittiğim... oraları bozkır, yaban erler... orada tatarlar yaşadılar, takır ettiler o kırları... Yok ne arayasınız orada, o kara kurbetlikte!

-Bize, çiftçilere, o korkulu diyil, sürecez, hayvan büyüdecez, baalar dikecez... toprak çökmüş, nice annârim... boşmuş, bizim olacak!

-Angil, sana ne olmuş? Burada toprak mı az?

-Diyil az, ama yok kim korusun onu. Rusiya sa kavi devlet, orada koruntuda olcaz.

-Ye nasıl sen brakırsın ana yurtluğunu da bilinmez yabancılağa gidirsin?

-Te ben de deerim, ama bu Angil ağa annamâr.

Angil sustu, düşünmeğe etti.

-Ye siz, üredici efendi,bir zorda gidirsiniz mi?- sordu Simu.

-Ben ama yurtluğumu satmam bir kere büle, ne da olmasa! Ben var nam gideyim bir zorda - koca devletimiz var, ani üzlerle yıl yaşârız hem severiz.

-Bu dooru, ama...

-Gagouz ürenmişleri, kiyat adanman, yazıcılar, doktorlar, davacılar, resimciler, askerciler - hepsi kim ne var, ana yurtluğumuzu satmayacaklar, bir de yabancılağa gitmeyecekler!

-Biz ama çiftçiyiz, kiyat bilimiz... Bizâ koruntu lâzım, tarlamızı bozmasın kimsey, ekinnerimizi ateş etmesin...

-Biz kendimiz korunalım lâzım, diyil kaçalım.

Angilin oolu, Todur, esap almaklan sesleer neler söyler büyükler, oturarak Tanas dâdusunun yanında. Angilin karısı, çapuk İoana, hem anası, Dona babu, pek artık isterler seslesinner ne olar, ama adamnarlan durmağa karılara uymâr, adet öyledir. Ama geçmâğe birkaç kere bu içerden de bişey bare işitsinner, kıyıştılar.

Burada laf hep taa kızışar, kavgaya da çıkâr: kimisi baarâr, ani kaçmağa lâzımmış, başkaları, taa çoyu, can acısınan utandırârlar bu yurtluk satannanm, kaçakları.

-Siz cansızsınız, haliz gagouz, haliz oğuz-türk diyilsiniz, halkınızdan ayırtlırsınız, ahmaklar.

-Ama te bulgarların da çoyu kaçâr.

-Onnar kabaatlı, kaçsınnar, siz ne kendinizi onnara uydurursunuz?

-Da ne bütün bulgarlık mı kaçacak? Sade kimisi...

-Kim sizin uşaklarınızı üredek? Hastalıklarınızı imdatlayacak, klişelerinizde izmet edecek, vaatiz edecek, stevnoz edecek, gömecek? Angi dilde? Siz düşünersiniz mi? Ürenmiş, kiyatçı adamnarsız nice yaşayacaksınız? Onnar gitmeyecekler ruslara çırak olmağa, onnar burada lâzım, devletimize izmet etmeğe, aydınnık getirsinner kendi halkına... Annasananız! Aldanacaksınız! Kendinizi kaybedeceniz, dilinizi kaybederseniz! Millilik duygunuzu, tanımanızı kaybedeceniz azlık olup ruslann arasında,

onnarın dili kavi, sizin dilinizi bastıracak... Allahım, neye siz başınızı sokmağa istersiniz! Halkımızı da siz bölmeğe istersiniz, yaramaz insannar?

-Yok, ben kararladım, gidecem, kaçmayacam,- sert dedi Angil da kalktı ayakça.- Toprak alacanı.

Kavga durgunamazdı.

Kimsey de esap almadıydı, nasıl burayı sokulmuştu Katran-bay, kuyun artık zenginnerinden biri, angısı pek düşünürdü, ani işçisiz kalacak, eer çiftçiler gidirse, da ceketti korkutmağa tersine çevirmeğe hepisini. Ansızlıktan insan ürkütü, sustu.

-Siz bilmeersiniz, nam gitmeğe isteersiniz! Ruslar bizim banditlerden, yeniceri soycularından, kırcalıardan çok beterdir! Kalınız burada!

-Sen kahıra girersin, Katran, ani kehaylığın daalması? Karışma!-kestirdi Angil.

Burayı hep gelir insan, sormağa, bir fikir almağa. Böyle toplantılar o gece bütün kuyu kapladıydı. Bütün küy şamatalı dartışardı, savaşırdı o "kaçkinnan" durgutmağa.

-Rus askerleri zorlan da almışlar komşu küylerden en iyi çorbacıları varlıklarinnan da haydamışlar Tuna aşırı,- gene savaştı üüredici açsın insanın gözünü.- Onnar boşuna zorlan yada aldatmaklan, korkutmaklan sürüklemeler bizim insanı oyandı. Onnarın kendi interesi var. Aldanmayınız, gene derim size, düşünün!

-Aldanmayacak!- gene çetin dedi Angil.

-Etti, daalışalım evlerimize,- dedi dâdu Tanas da çıktı.

Hepsi, lafederek, daalıştılar.

Böyle toplaşmalar, lafetmeler birkaç avşam sıravardığı sürtürdü. Karşı küyünde, başka küylerde de. Küy başları da çoyunu inandırardılar gitmesinner.

Balkanlı Angil ama hazırlanardı, düzdürürdü örtülü hasırlan, taliga, araba, birkaç ama, ükledirdi ne alabilirdi, hayvannarı biri birine baalardı, koyun sürüsünü toplardı, çitennere, yataklara kuşları ükledirdi... hepisini, neyi vardı almağa savaşırdı... bütün gece... Sabaylen kuyun içinden "kaçan" ayleler bilinmez yola yollandılar, kahırlan da, korkuyulan da; ... baanş-çaarış, şamata, mallar da ürkük baararlar, köpekler salarlar... bütün küy aalär, küçüğü-büyüğü, kim bütün seslen, kim de buunuk, kendi kendisine... Zavalı gagouzlar, aldanärler!

Uyumamıştı Katran -bay da. O da kestirmişti gitsin, düşünerek, ani "oyanda" taa da zenginner?! "Oyanı" onu tamahlık itirirdi: "topraklar çökmüş, islâmişler..." O da ükletti arabalara, taligalara hepisini, neyi var, "tozlan da", nice var bir laf.

Dona babu taa bir kere çevirsin Angili denedi, ama Angil bükülmedi, ooluna da, Todura, izin verdi, beygirleri götürsün. Todur kamil atlıcıydı, yarışıcıydı.

Tanas dadu, eski gagouz, cenkleri geçiren bu devlet için hem halkı için, aar düşünür, ani nasıl var nice ana yurtluğunu brakmağa?! Todur birden annadı, ne kırardı girgin dadusunun üreğini: o ayırılmaz o bayırlardan, o yamaçlardan, o deniz boylarından, angılarını mailliklan

doyamazdı siyiretmeğe güzelliklerini hem girgin kurumnuklarını - onnar onun sevgili vataniydi, ona o emindi küçükten; ondan o ayrılamaz. O taa nekadar yaşayacak, Allahın istediğinden, hep bakacak eşil gözlü yurtluğuna, siyiredecek nice Anadoludan turneler sincir-sincir eve gagouz sancağına dönerler, lelekler yuvalarım kırmızı örtülü evler tepelerinde bularlar da taa çıldırkı taşıyıp, düzerler onnarı; nice kırlangaçlar çamurdan yuvacıklarını saçaklarda, hayatlarda da yapıştıranlar küçük aazçazlarınnan; nice kuzucukla çayıda, yamaçta atlaşıp, oynaarlar... da var mı nice hepisini, ne sevmiş bu ayozlu toprakta, sıralamapa? Onnar bitkisizdir hem üreğinden ayrılmazdır... Todur kendisi de kalar sade burada, ama boba lafını basamaz, hem ... o kız, Zana, Meşe Petrinin kızı, bobasinnan gider, bak bobası yalnız, dul adam da sade o, bir uşağı, onun yardımıcıdır. Onnar biri birini severler, şindilik, uzaktan-uzağa, ama...

Sabah Yıldızı, "Çolpan", nice de ona taa deerler, eskiden, bu sabah taa keskin yanardı Karşı kuyun üstünde, hem diyil se bu kuyun, sansın aydınlatmağa bu "kaçannarın" atmamasını, ki gitmesinner, brakmasinnar ana göklerini, nandan o kaç yıllarla hep kaldırdı onnarı da erken biçmeğe çıksinnar, ki ekiner silkinmesin koşalar zenkinden... Kaçkinnar ama bitki hazırlanmalarını başa çıkarıp, te şamataylan, üfkeli hem kahırlı, aalayarak ta, duuma ocaklarından kalkınarlar, umutlanarak, ani amannar üstlerine uoramaz, başka da kaçannarlan birleşirler, taa çokluk, arka olurlar, Tunaya doğru alatlan beygirleri kamçıladılar, nanda onnan çünkü rus askercileri beklirmişler; yolda da koruyacaymışlar osmanlı administratiasından hem hırsızlardan. Osmanlı administratiası ama bu erlerde kendisini taa göstermeer, ki bu aldanmışlan durgutsun.

Genç Todur ayırılar, prostolâr dâdusunnar, ihtiar, ama kavi gagouz. Tanas dadu hepisinnen prostolduydu, iyi fikirler verdiydi, "iyi saatlan!" dedi. Sindi ama ta, o sevgili ool-çocuğunnar, torununnar ayırtlar, Todurlan, angısına o hep umut koyardı, ani senselesine kudretli direk olacak.

-Çocuğum, ananı bakasın, ihtiar da babunu, yardım onnara edesin, koruyasın, onnar kart artık.

-Korkma, dadu.

-Oyanda İsla otlayacak varmış, hayvan büyüdesiniz, baacılığı da brakmayın. Hem bak, o tamızlık koyunnarı örüt, ani sana verdim.

Sora dadu meşininden bir deriden kesecik çıkardı, o yazın da meşinнен gezirdi, da, açıp onu, dedi:

-Ta burayı biraz toprak bizim harmanımızdan koydum, duuma toprağımızdan bir avuç. Al da yanında taşı, küvet verir, aklına Balkannan getirir, bizi, ani yurtluğumuzda kalarız izmet etmeğe, hem de mezarlarda, kırlarda da gömülü girgin dedelerimizi, çocuğum, aklına getirir.

Dadunun gözleri yaşlandı, ama bakışı taa da pek çetinnendi da o bir kudretli bayır kartalına pek benzedi.

Todur alıp-öptü o topracığ:

-Emin ededrim, dadu, sana hem duuma erlerimize!

-E, Allah yardım etsin, çocuğum! Kılıç senin pançanda çetin tütünsün, piştöfun da uz patlatsın!

Onnar kucaklaştılar,, gençlen ihtiar, bir vakit öyle durdular, sora, beygirlere pinip, biri Tunaya dooru erinden koptu, biri de ana kırlara dooru!

Dadu, bir taa üüsecik yamaçta durgunup, buyanı baktı, Tunaya dooru da, can acısınan bakarak, nice o aldanmış gagouzlar ana yurtluğunu brakarlar... Allah, Allah!..

Toduru kuyun kenarında onun çetecileri beklirdiler, ani rasgele ansızlıklardan korunmak için kurulmuştu. Ne bilesin?..

Bitki kere küye, Karşı küysüne bakıp, nice insan işine bakar, göz kapaklarında yaşları bastırıp, onnar da beygirleri sıktılar kalanını yetiştirmeğe deyni.

Tunaya yetişip, bu araba dizileri bir rus askeri köprüsünden suyu geçmeğe başladılar. Kimisi ama suda üzerek hayvannarlan, kayıklarda, birbirine baalı aaç direklerinde hem başka da tedarıklarlan geçirdiler; barış, şamata, ani söylemeğe yok nasıl, hayvannar, kuşlar bak kuşkulu, karılar, uşaklar korkarlar...

Bir de, nandan peydalansın, yeniçeriler, başıbozuklar, ne gelebilirseler, baarak, sıklık ederek urdular da bir kavraşmak ceketti, karışmalık... ruslar onnarlan düyüşerler, insan kendisi de korunar, Todur da çetecilerinden düyüşer... pek titsiydi bu oluş. Hırsızlar kapıp, ne kapabildiler, tez de ayrıldılar.

Daalışık insan gene toplaşar, varlıklarını toplaar, ölüleri gömer... ayıflanmanın, acının ucu yok!

-Evdde kalaydık taa İsla,- baarak, aalar kanlar, uşaklar.

Arabalar, taligalar gene dizildiler.

-Kalalım burada yarına,- dedi kimisi.

İhtiar fıkirci Akıl-baş, ama, adamnarlan laf edip biraz, fikirledi, ki, hakına, bu gün geçmeğe lâzım, yarına brakmamağa, zere kim bilsin onu...

Hepsi kimıldadı, köprü dolu, suyun üstü de gene.

Hava bulutluydu, duruktu, sansın o da kuşkuluydu, karşıydı bu geçmeye.

Te, bu kenarda, ana toprağında kimsey hem bişey kalmadı. Dizinin başı öbür kenara çıktı, geriden de atlı üzer su üstünde Todurun çetesi.

Katran-bay da varlığını geçirirdi, ama gözlerinnen birkimseyi arardı. O taa küydeyken göz koymuştu Meşe Petrinin artık güzel kızına Zanaya, ki onu ahmak ooluna Ligorıya gelin alsın, fukara kız, zengin güveye gelsinmiş, o böyle bir iyilik yapsın istermiş. Da te, hep kollardı Petrinin taligasım. Bozgunculuktan sora, açan esap aldı, ani Petri erbştirer taligasım, hem, ani Zana da orada saa-sem, içinde sevindi da bir sinirci köpek gibi yalandı.

Zana, kıvrak boylu, hızlı gezen taliganın dolayında, belliydi, ani üreklü kızdı. Ama, esap almıştı o da, ani onu kollarlar, Katran-baydan sakmardı. Yakınnarda da Aman-babu hep dolanardı, bir cansız kart, angısı böyle genç, güzel, fakir kızları zenginnere hep satardı. Katrannan o annaşıktı da.

Zana ama, bobasmin taligasında oturarkan, köprü üstünden geçirken, Toduru esap almıştı, nasıl çemrek hem de kurumnu işleri yapardı, da sansın onnarın bakışları birkaç kere karşı gelmiştiler... osa öyle gelmişti mi?!

Te, bitki taligalar, aaç-daldan örme tokatlar üstünde, koyunnar, atlılar sudan basıp çıkarlar yabancı erlerin çimenine. Hepisi Tunanın boyuna toplanıp, dizildiler: geçtydiler! Şükür Allahal!

İhtiar Akıl-baş üzünnen Balkannara döner, brakılmış duuma erlerine dooru da diz çöker. Hepisi de dönüp, diz çökerler.

-Prostet, Ana Toprağımız! Prostediniz, Balkannar! Osmanlı Devletimiz, prostet! Prostediniz senseleler, küylüler, ani evde kaldınız!- batal seslen deyerdi Akıl-baş, ardına da hepsi, uzun bakarak Tunanın öbür kenarlarına, uzak topraklara, nekadar buradan görünürdüler... Bu candan laflarda bir aalamak-dizmek hepsinin güüsünden koptu, öyle büyük bir can acıması, nice ani bir pek büyük ölüyü gömerdi bütün bu zavalı insan -gagouz halkından kopan bir bölüm...

Nam geldiler... necin?...

ANA TOPRAĞINDA KALANNAR

Devlette usluluk olamaar. Rusların kışgırlamaları slav senselelerini kanatlaar. Sırlar kalkınarlar hep rus cengi zamanında da Bükreş annaşmasına göre 1812-de bastındıydı.

Yunannar da, grekler, Eterya kalkıntısını kaldırdılar, ama bastındıydı o da. Bir yıldan sora 1821-de gene başladı da gene bastırıldı 1827-de.

Ama te gene cenk, ruslar gene cenk Osmanlı Devletine karşı 1828-de açtılar, II.Mahmut sultanın zamanında. Rus askeri, kazaklar, çerkezler, kalmıklar Moldovayı hem Valahiayı kaplayıp, Tunaya hızlı yetiştiler, onu da geçip, gagouz sancağına da yetiştiler, küylere girdiler, Edimeyi de aldılar -İstanbula yol açtıktı, birkaç kilometra kalardı. Bu çirkin oluşlar erfi insanın, vatandaşların arasında, haliz İstanbulda, büyük panika kaldırdılar, insan Anadoluya kaçardı. Zengin gagouzlar da, kiyatçı aydın adamnarımız da, çoyu. Kimisi ama, ürekli çiftçileri daalarlara kaldırıp kaplayıcı askerlere karşı duyuş götürürdüler, "Ulu Daa" düyüşünü. Rus askerleri, haliz çerkezler hem kazaklar, kalmıklar gagouz küyelerini de, osmanlı küyelerinnen barabar, yıkıp-yakarlar gene bolgarlarlan ortaklaşıp, angıları okadar kin çıkarmağa birden karezdiler türk hısımnarıyız deyni.

-Kardaşlarım, evlatlarım, bu cenkte gibi çirkin zararlan senselemize rus askerlerin tarafından artık zor annatmağa. Ama armadayım, bilesiniz, zere bilmeersiniz, türlü yalannarı inanarsınız, ani, çünkü, Osmanlılar gagouzları da ezermişler, ruslar da, çünkü, kurtarmışlar, dostmuşlar. Yalan! Hepisi tersine oldular. Ruslar kıydılar gagouzları, da sora dediler, ani Osmanlılar bunu yaparmışlar da onun için, çünkü, gagouzlar kaçmışlarmış Osmanlılardan. Yalan! Yalan!

Te, küydeyiz. Rus kalmıkları, kazakları evlere girip anaları keserler, uşaklar üsüz aalaarlar, uşakları saplaarlar, analar paralanıp aalarlar; kızları

zorladıp ayıplaarlar. Adamnar cenkte, osmanlı askerinin Rumeli bölümünde. Küyer, kırlar yalın yanarlar.

Te, Varnayı sardılar. Kasabayı Kabudan Paşa koruyar, askerciler düşerler.

-Allah, Allah, Varnayı sardı domuz,- barar kasabalılar.- Analar evladını aalaar!

-Kazaklar, çerkezler denizden hem karadan toplardan sık-sık gülleri saçar, düşman Moskof bilmez hatır! İnsan öler, sakat kalar, kör olar, akıldan bozular...

Te, Kavarnada, sokaklarda da insanı keserler, anaları uşaklardan ayırıp sürüklerler, uşakları parça-parça kıyarlar... Sokaklarda dana boyunca kan akar...

Amir Paşa çerkezlere karşı halkımızı tıplar: bize gagouz derler, geliniz çocuklar!

-Aman, padişahım, askerim yolla, kurtar moskaldan!

Te neler yaptı bizim de küyerimizde o zaman rus askerleri. Da geri çekilerek ensediynen, küyerimizden gene alıp varlı çiftçilerimizi Tuna aşırı götürerler, bölük-bölük.

Deyecekler kimileri, ani dooru haberlerim diyildir. Bakalım ne haberler ele geçirmiş, şansora ihtiar üüredici, Sarıbaş Nikola.

-Küylüler, gagouz kardaşlarım, rus askerleri geri çekilirken, haliz de ani, bizim gagouzlardan da taa birkaç bölük Tunaya dooru haydamışlar, hem bilerim angı küyerden: büyük hem zengin Selman hem Süleyman küyerinden. ani Aboba hem Söğütlü derelerin arasında bulunarlar. Selmam yıkıp - kül brakmışlar. Bulgarlardan ama kendileri kaçmışlar, buyol taa da çokluk, ama hep-te, bütün bolgar halkına yaraştırarak, kaçannar bir damnacıktır, 20-30 bindir ancak. Ruslara varlıklı çorbacılar lâzım, diyil tembeller, ani orada da çuvalcık koltuğunda imelik isteyecekler, işe ama alışık diyil, onnarın taa çoyu kendileri kaçarlar. Te, Cevzlik küyünden de kaçmışlar birkaç ayle. Çorbacıları, ama zorlan haydarlar. Bolgarlar ama artık çok düşmannık bize yaptılar bu sefer, zere bizim erlerde çok rus askerleri bulundu, düyüşler oldu, osmanlı askerleri geri çekilirdiler.

Neye ben şaşarım ama: bolgarlann çoyu geri kaçmışlar, Osmanlılar da onnarı kabletmişler, kabaatları için, zararlan için cezaya çekmemişler, yardım verilmişler.

Ama yetmemişti geçen cenkler, sindi, 20 yıl ancak geçti, onnarın I.Nikolay tarî, eski niyetlarlen devletimize eni cenk hazırlatmış. Gagouzların bir paycazı da, o "kaçkınnar" hem kaldırılmışlar Basarabiada, rus okupatiasında bulunarlar.

XIX as. da hızlı gider, Osmanlı Devletinde diyişilmekler olardı Europa modellerine göre. n.Mahmut sultan Divan erine Meclis (Parlament) koymuştu. Ministerlik sistemasını kurmuştu. Büyük Vizirin hem Baş Şeyhin küvetlerini padişah ministerlikler arasına paylaştırmıştı. Ministerliklerin adlan da koyulmuştu: Finanslar, İç İşleri, Dış İşleri h.b. Üstlerine Premyer koyulardı. Ayınca hem Vakıflar Ministerliği kurulardı Bunnai a insan kaildi.

Devlet insana taa yakın oldu. Padişahlar insan arasına çıkmağa başladılar, iş gezileri yapmağa. Yeniçeriler üüsek küvetten indirildiler, erine adetçe asker koyuldu. Bir askeri okulu yapısı kaldırıldı, flota düzgünnerirdi, çok camiler, çeşmeler yapıldıydı.

1851-de Sultan I.Abdulmecit Kümeliyi dolaştı, Varnaya geldi, gagouzlarlan da buluştu. Bu yıllarda ama, devlet içinde, İstanbulda, Anadolu da çok kalkıntılar olardı rusların tarafından kaldırılan: Devlet küvetleri çok buuşardı böyle sırasızlıklarlan.

Bir de, işidildi, ani ruslar kaplamışlar Moldovayı hem Vlahiayı da Tunaya çıkarmışlar Osmanlı Devletinin uzun anniklanna. İnsan kuşkulandı gene. gagouz sancağında göklerinde kara-kara bulutlar yığışarlar hep uslu küylerin üstüne, büyük boz borannar kalkarlar, sık baarar gündüzden gece kukumauları, garga sürüleri, klişe kubeylerinde dönüşerler şamatalı, kanmcalık kap-kara plannar boylarında, aullar içinde çıkıydı, dayma da gün ateş gibi kızardı bayır tepesinde kauşarkan...

-Bunnar iyileğe diyildir,- esaplı deyerdi ihtiarlar,- bu dünyada bişey olacaktı...

İnsan böyle "nışannan" inanar, zere kimer kere rasgeler de...

Da te, insana büyük kahr öyle ansızdan geldi. Cenk! Gene cenk! Sindi Osmanlı Devleti ruslara karşı cenk yollandırmış.

-Bıkmadı mı bizim bu sultannar bu zaracı cenklere?- artık bıkmış insannar baararlar.

-E-e, diyil öyle! Rus gelmiş yakamıza da devlet elleri koynusunda mı dursun?

Bastırın mı bekleyecek? Olmaz! Vatani korumağa lâzım! Hepimiz kalkalım!-

kestirer başkaları.'

Cenk bu 1853 yılının ayında çeketmişti Kafkasta hem Kırım da.

-Şükür, bu cenk belki bizim üstümüze uuramaz,- biraz ilin soluklan deyerdi kimisi.

-Kim bilsin onu?- deyerdi başkaları.- Cenk te lüzgar gibi taraflara döner.

Ertesi yılın, ama, haliz de ani, sansın ansızdan Tuna boylarına bu cenk tâ dönmüştü: ruslar geçmişti Tunayı da çirkin düyüşerler Silistraya hem Balçıka yetişmiştiler.

-Allahım, gene bize gelerler!

Haliz de ani, Kavarnaya da geldiler, kasabada gene büyük bozgunculuk olar, zavalı gene gagouzlar! Silistra sarılı, korunar girgince, insan askere yardım eder, 8-ci asker alayında gagouzlar da izmet eder, düyüşerler. Kavarnaya tez Varnalı asker alayı yaklaştı. Ruslar çıkıp-çekildiler Balçıka. Silistrayı alamayıp, o ruslar da brakıp gittiler. Ne oldu?

-Ne oldu ba? - biri birine sorar gagouzlar.

-Ne olar mı?- sordu bir yaralanmış asker zaabiti-subay insana, ani sarmıştilar o taligayı, nanda yatar askerci.- Bizim tarafımıza Fransa hem İngiliz ruslara karşı cenge girdiler. Sindi onnara lobut olacak, düyüşer uzakta, Kırım da giderler.

-Saa olunuz, efendi subay, üreklerimizi ilinnendirdiniz. Bizimkiler de düyüşerler!

-Gagouzlar mı? Elbet, benim bölümümde çok vardılar, girgin hem çalışkan insannar! Silistra kalesini vermedik!

-Çok saa olasınız, doorulasınız nekadar taa tez!

Abdülmecit sultanımız saa olsun, Allah onun günnerini uzatsın!

-Allah tutsun onu, üüsek padişahımızı!

Ruslar cengi kaybettiler.

Osmanlı Devletinin toprak bütünnüğü Avrupa devletlerinin garantisi altına alındı hem Osmanlı Devleti bir Avrupa devleti sayılmakta olur.

Yaşamak dıştan uslulağa geçtiydi. Çok vakıda mı ama?

Bu çengin vakıdında da bolgarlardan ruslar Basarabiaya taa bir bölük, iki bin kaçkın bulgar götür-götürdülar, angıları ruslarla barabar Osmanlılara hem gagouzlara zarar yapardılar da korkudan kabaatlan için kaçtılar.

Gagouzlar ama sancağında kendi Osmanlı Devletinin kazancını isterdiler, ruslara karşıydılar, düyüşlere girdiler fena duşmannarma karşı.

Bu zamannar devletimizin komşuluğunda eni bir devlet kurulardı: Valahia hem Moldova birleşip Romania devletini kurdular 1859-da, iaşi merkezinnen, Alexandru Ioan Kuza printi önderliğinnen. Sonra print Kuza trondan atılıp (1866), erine bir kral (rece) german printi Karol de Hohenzolern koydu. Osmanlı Devletinin sultanı Abdülaziz Karolun printliğini protesto etti da ozaman Karol zoru gördü. İstanbula gelip, sultandan kailik dilensin, nice de Kuza gelmişti.

Devletimizin dış işleri iyi giderler. Fransanın imperatoru III.Napoleon Parise Abdülaziz davet etmişti 1867-de, oradan Londraya. Dönüşte Prusiaya hem Austriaya uuramişti. İstanbula Varna yolundan gelmişti.

Devlette çok iyi işler yapılardı, okullar, liseler, progimnazia, üretmen hazırlanması (1872) h.b.

Ama taa bir cenk, en büyük bir cenk yaklaşardı da hep ansızdan kopuştu, açan 1877-de, cengi bildirilmeksiz, ruslar Tuna boylarım bütün uzunnuğunda kaplamıştılar da, onu aşıp, İstanbula dooru hızlı ilerlediler, alıp Plevnayı, Plovdivi, Edirneyi de, gagouz sancağına daalışıp, erli bulgarlarla gene çok zararlar küylere yaparlar.

Bu cengi Osmanlı Devletimiz hepten kaybettiydi, bütünnüğünü koruyamadıydı. 3 martta 1878-de San-Stefanoda, İstanbula yakın (Eřilköy) annaşmak devletler arasında yazıldı. Devletimiz çok erler Kafkasta Rusiyanın faydasına kaybedirdi, Romania, Sırpistan, Karadağ, Grečia bağımsızlık kablettiler (suverenitelik) hem Büyük Bulgar devleti kurulardı, angısı Gagouz sancağını da kaplardı, Türkiyeden kopardılardı. Bu en büyük kahırdı gagouzlara.

-Allahım, Varnamızı, bizi bulgarlara verdiler!- ayırlanar insan. -Biz kail diyiliz! Korunalım lâzım! Bulgar bizden asker alacak, osmana karşı yollaycak... bunu olmaz kabul etmeğe.

Ama yoktu ne yapmağa, bolgarlar Varnaya gelirler artık, birden de ufka çıkardılar, kimi kıstırarlar. Üürenmişlerimiz, zenginnerimiz İstanbula ya Anadoluya göçürülerler. Allahım, neler gene olar!

Kısmetimize, ama, işidildi, ani Germanianın başbakanı (kantleri) Bismark kayıl olamayarak, teklif etmiş ki, San-Stefano annaşması eniden Berimde bakılsın: ona göre Duu-Rumeli Bulgaristana verilmedi (sancağımız da); Osmanlı Devletine brakıldı. Gagouzlar bolgarların kuvedi altına düşmediler. Bolgaria da "Osmanlı Devletine vergi veren bir prenslik halına getirildi. "Duu Rumeli se içişlerinde serbest, sultan adına hristiyan bir valinin (gubernator) önderliğinde autonom bir eyalet (provintia) halına getirilmişti." Elbetki, bu vali gagouzdu.

Ama Osmanlı Devletimiz daalması başlardı. Sultan II.Abdülhamidin çalışmaları devlet bütünnüğünü korumağa gerçeklenemezdi, zere batı devletleri alınmış garantiliğin tamanınamazdılar, ama Rusiyanın barabar Devletimizin topraklarını payetmek niyetlerinden atılmazdılar. Rusiya kail diyildi, ki Duu Rumeli Osmanlı Devletinin kontrolunda bulunsun. Bu niyetlen bulgarların kalkıntıya kaldırttı, angıları 1885-ta bu eyaleti kapladılar da Bulgar prensliğine yamadılar. Abdülhamit, batı devletlerin baskısı altında, karşı koyamadı, da butakım, gagouzlar Bulgarianın kuvedi altına kaplandılar (1885 yılında). Ama diyildi heptenine. Gagouzlar verilmezdiler, da kaç kere Osmanlı devletimiz Rumeliyi kurtarabilirdi, gagouzlar da serbestliği kazanardılar. Butakım, açan balkan halkların aralarında öyle denen "Balkan cenklere" 1912-13-te başlamıştılar, Duu Rumeli gene serbestti, makar ani "Balkan alyansı" Devletimizi ensemişti, Edirneyi almıştı bulgarlar.

Ama açan balkan alyansı bozulmuştu da ozaman 1913-te, yıl ortasında İkinci Balkannar cengi tutuşmuştu bulgarlara karşı da enseerler onnarı, ozaman Osmanlılar da cenge girerler da bu yırtık alyansı enseer, Edirneyi kurtarar. Gagouzlar hep Osmanlı devletinde kalarlar, sultan V.Ahmet Reşatın vakidında.

Ertesi yılında ama Birinci Dünya cengi başlandı. Osmanlı Devletimiz enenmiş devletlerinin tarafında bulunup, hepten çöktü, İstanbul hem Anadolu biri birinden ayırıldı, "düşman baykuş gibi kanatlarını germişti, yurdun mavi seması kara bulutlarla örtülmüştü, milletin ruhuna bir kara baskı çökmüştü... Her kezi yaşamaktan umudunu kesmişti". Osmanlı Devletimiz daaldı, biz üsüz kaldık...'

Bulgaria Kara Denizin boylarını, oğuzların, hakoğuzların-gagouz halkının ana yurtluğunu da kaplayıp, bu gün de zapede gagouzları, Osmanlıları da bulgarlaştırmak politikası altında tutar. O zamanki gagouz aydın adanman, başka da gagouzlar taa o zamannar Osmanlı Devletimize göçtüler, yada başka halkların arasında - halkımız çok erlere daalştı...

Ansızdan ama, bir parlak hem kudretli yıldız duumuştı Osmanlı yurtluğunda, ki yurtu kurtarmağa. Bu nur Mustafa Kemalın revolutia yıldızıydı, angısı hepisini düşmannarı enseyip, bugünkü Türkiyei kurdu! Onun adı bütün Atatürk!

-Gagouz halkının da izleri heptenine kaybelmediydiler. Onnann Uzeyaleti, düzgün kasabalarının, Varna, Kavarna, Balçık h.b. sindi de Bulgariada bulunurlar, küyleri de, insannarı da... O halkın bir kısmı da Basarabiada, Moldovada bulunur. Onnarin da eceli nice örümüş, paali evlatlarını, eski kauşumdan piyetlerim gelen kiyadımızda armadırlar.

Şindilik, ama, kalınız saalıcaklan, Balkannardakı hem Basarabiadaki,
başka erlerdeki de gagouzlarım!
Allah sizin yaşamanızı, omürünüzü korusun, uzatsın!

Üçüncü kıyat.

III

Basarabialı gagouzlar.

III

Gagouzlar Basarabiada. Bucak kırlarında.

Tuna deresini aşıp, gagouzların kimi bölükleri, yabancı erlerdä peyda oldular, Bucak kırlarında – Basarabiada, angısını Rusia zaptetmişti (1812-dä), kendi rejimini koyardı: Moldova rejiminin erinä, țarizma rejimini. Burada 300 yıldan ziyedä yaşayan tatarları 1807 Kırıma uratmıştı.

Bu eni gelän insannara bunnara "bejenar" dedilär, "kaçkınnar", saylär. Rus kuvvetleri, ama, birdän laf düzdülär, ani çünkü bu insannar, başkaları da, kaçmışlarmış Osmanlı Devletindeki "çirkin ezimnerdän", saklayıp kendi askerinin zararlarını gagouz küyelerindä cenk edärkän Türkiyeye karşı Balkannarı zaptetmek için, hem ani țarizma askerleri zorlan da, aldatmaklan da, korkutmaklan da gagouz bölüklerini geçirtmişlär Tunanın bu yanına ki, doldurmağa boş Bucak kırlarını yabancı insannarlan, diyil buralı moldovannarlan. Buydu țarizmanın politikası eni kaplanmış topraklarda hem Balkannarda.

Ama gagouzlar nändan bileceydilär politikayı? Ana yurtluğunda da, kendi aydın adamnarının hem türk kardaşlarımızın dooru annatmalarını, ki aldanmasınnar, seslämediydilär da braktıydılar duuma erlerini, Osmanlı Devletimizi...

Şindi bu eni, yabancı erlerdä erleşsinnär bir türlü lâzım, adanmış toprakları, ilinnikleri kabletsinnär. Ama kimdän? Yok kimdän. Annık askercilerindän mi? Yok. Onnar sade annadârlar, ani gitsinnär o kırların içinä, nelerinnän var, korunsunnar canavarlardan, hırsız bölüklerindän, angıları başlamışlarmış türlü erlerdän gelmäğä ki bejenarları soymağa; hem dâ ani yakınnarda erleşikmiş kimi zengin moşiacılar, pomeşçiklär, tamah, ucuz insan elä geçirmäğä. O generallar yoktular, ani adamıştılar.

- Nicä görerim, biz bir korunmak kolaylığı kuralım lâzım? – dedi ihtiar Akıl-baş, bu bölüyün ihtiarı. – Bizim bir korunmak kuvedimiz olsun, gagouzlar! Biz azlıkız, ama malımız, varlığımız çok.

- Kim ister bizim çetemizä girmäğä? – baardı Todur.

Çete birdän büyüldü. Toduru Çete-başı ayırdılar . Dostu Arif onun yardımcısı oldu.

- Şindi bakınız, neresi nicedir, birleştirin ne var da yollanalım buradan,- baardı genä Akıl-baş. – Todur, sän yarım çete ileri koy, yolu tutsunnar, kendin dä gerisini kittä. Şamata, gıcırtı, baarış, hayvan sesi – bu kervancık geniş yaban kırların içinä dooru yollandı. Bütün gecä, yavaş-yavaş, uzileri gittilär. Uşaklar taligalarda uyudular, ilk uykularını eni erlerdä. Sabağa karşı bu örüyän küycäz, hep o Çolpan yıldızın şafkı altında, bir derin hem saklı alçak perdä içindä, kuytuda durgundu.

- Burası uygun, duracaz, malları dinnendirecez hem otladacaz, ne var düzmäğä, düzecez, da sabah ekmeynä oturacaz, - durgudup arabasını da inip erä, sıraladı Akıl-baş. Haber baştan başa yetiştı, hepisi durgundu. Todur dosdolay yamaçlar üstünä bekçileri koydu. Dereciiktä malları suladılar da atlasınar kolverdilär. Adamnar kırıkları düzerlär, karılar, kotloncuk düzüp, ateşleri tutuşturdular, imek yapmağa başladılar, nicä evdä.

Başka alçaklarda da, belki, başka kervancıklar dinnenerlär, ya da oradan oraya gezerlär, yapınmağa er arayarak...

Ki taa koruntulu hem dä kuytulu olsun, zerä burada gecelemäğä dä kalacaklar, Akıl-baş dedi taligaları dizensinnär dozdolay, oklar, arışlar içyanına dooru, ortalağa da gecä için malları toplamağa olsun.

Gün duuyarkan bu küy ilk sabah ekmeyni yabancı toprakta imäğä oturdu. Buvazdan nasıl o ekmeğe geçti, söylemäğä zordur, adeti ama oldu. "Sofraları" tä kaldırârlar, silerlär, toplârlar.

- Önümüzä bir-kimsey çıkarsa, - dedi Akıl-baş, - dâriz, ani "Tunaya dooru gideriz, burada kalmağa niyedimiz yok" başka türlü zerä o buralı boyarlar bizi çiraklağa alırlar.

Hepisi genä kuşkulandılar.

- Okları, arışları durguttukça Tunaya dooru çevirin, annamasınar, - genä fikir verdi Akıl-baş.

Gün sıcaaktı, hayvannar hep çalılıklara sokulardılar.

Bu "küy" perdä içindä uslu ydu, sansın çoktan buradaymış. Her kezi, ne lâzımdı, onu yapardı, kimi karılar, ihtiarlar, ama, yapağı da diderlär, ya evdä taa çekettirilmiş işleri yapârlar. Salt Todur çetesinnän "taraşa" gittiydi, bakmağa nâni dooru gitmäğä, nânda durgunmağa.

Bir parça gündän sonra dönerlär.

Todur deredä durgunär, beygirini sulamağa. Burada sa kızlar "Pipiruda" oynamağa çıkmışlar: gülerlär, koulaşârlar, yıslanârlar suyulan – gençlik hem adet!

Todur Zanayı seftä yakından görer. Onnarın bakışları karşı gelip, üreklerindä bir tatlı raatsızlık brakârlar...

Aman-babu da, ama oralarda dönüşeräk, görer hem annär bunnarın ahtını, da sora, başka çocukları Todurun üstünä hıstırmağa savaşâr, bak, bir maaledän diyildilär, gagouzlarda maalä duşmannığı taa vardı, bir maalenin çocukları başka maalenin kızlarına dokunmasınar, zerä – ölüm! Katran-baya sa sade o kadar lâzımdı –Toduru yoketmäğä, o ondan taa Tunada azetmemişti görüp, nicä Zana onu beenmişti.

Kervancağa döndüynän, Toduru sardılar da sorârlar, o da annadär, ani kimi erlerdä belli, ani insan yaşamış, şindi, ama, kimsey yokmuş; ani

sansın taa uzaklarda küy-bişey olsun lâzımmış, belki kasaba-panayır da; ani kimi daalıcaklar da görünürmüş hem ani düzbaskı hererleri nagaralık hem pelinnikmiş, ne kadar gözün görer; türlü kuşlar da, haliz civırlıgalar, pek gözäl çalarmışlar... tavşam, tilki yabancı da ürkütmüşlär...

- Hepisi yaşamak için nelär lâzım! – düşündü Akıl-baş.

* * *

Bir parça vakıttan sonra kervan kalkındı da ileri yollandı. Burası uygun geldi, ama artık boştu bu erlär. Gıcırıtı-gıcırıtı, malları otladarak, tekerleklär üstündä bu "küy" gidärdi, yapınmağa er arardı. Bir kaç yamaç, daacaz geçtilär da, tä, bir küy yıkıntılarına yaklaşırlar. Hepisinä sansın bir fasıl geldi, titsi, göreräk, ani bu erdä yaşamış bir-kimselär da, brakıp, gitmişlär: nedän kaçtı onnar, acaba, brakıp sarı toprak kufnelerini, bordeyelerini, kotlonnarını, fırınnarını?

- Onnar kaçmış, biz dä geleriz! Heyä, Allahım? – ofladı Dona babu.

Salt çok vakıt sora, yazıcılarından mı, kimdän, annayacaklar bu bejenarçılar, ani onnarın önündä bu kırlarda tatarlar yaşamış, hem ani rus padişahı Aleksandr I-ci çıkardı onnarı buradan Kırıma 1806-cı yılda, açan çekedeceydi cengi türklerä karşı da istämedi, ki bu granița boylarında olsun türklerin eski ortakları; üüreneceklär hem, bekim, ani bu kırlarda durgunmuşurlar da otlatmışırlar mallarını bizim oguz, hakoguz dedelerimiz çok üz yıl geri göçülärkän Balkannara...

Şindi tatar kufneleri yıkılmışlar yaamurlardan da sansın annatmağa da bişey isterlär...

Todur, girip ileri, birdän esap alär bir erifi baalı bir taş kayada sincirlän boynusundan, elleri dä, ayakları da payvantlı. O tez, çözdürüp, boşandırär onu. Erif korkudan titirer, kendi dilindä söylene, bunnar da gördülär, ani o sansın hep gagouz dilindä laf eder.

- Pııı, tä bizim gagouzu näpmişlar, ayol! – baardı karılar. – Nänı biz geldik, aman! Hepsimizi te böylä ziyetleyecekler...

- Kimsin? Gagouzsun mu? – sordu Akıl-baş. – Sansın benzämersin.

- Tatar men, tatar... – yarım aazlan dedi erif da sakladı suratını.

- A-a, tatar! – sevindi Akıl-baş. – Vardır işittiyim, Dobrucada onnar çok var. Kabaatsız adamdır. Ya verin su-ekmek, aaç olmalı.

- Aga, su, su, rahmat... – enikunu savaşırdı laf etmäğä tatar.

Todurun anası, İvanka bulü, tez uzattı bir çölmek süt, bir dä parça çörek. Tatar büyük gözlärilän bakarak içti, idi. Sonra seyretti bu insannarı meraklan da başladı annatmağa:

- Beni bey, fena bey, baaladı öleyim bu kırlarda...

- Ne kabaat yaptın ya? – sordu Meşä Petri, Zananın bobası.

- Yapmadım kabaat... Vardı borcum ona, da saklandıydım, gitmedim Kırıma. Yaşadım burada yalnız bir yıl. Ama o, gelip, buldu beni te bir hafta geri da baalattı bu taş. Dedi gelecekmiş genä, baksın ölümü... – bakınarak annattı tatar.

Hepisinä onun annatması titsi geldi.

- Siz – gagouzlar? – sevindi o. – Bizim aulda vardı gagouz... başka erlerä gittilär...

- İstärsän, ol bizimnän, gösterirsın erleri, - dedi Akıl-baş da yaptı elinnän gitmäğä ileri.

Bu tatardan annadılar, ani onnarın küycezinä deyərmışlär "Karakuyu"; hem o annattı, ani bu kırlara çıkarmış Divan-boyarların bandaları da kollarmışlar göçülenneri, soyarmışlar neleri var hem zorlan alarmışlar çıkar kendilerinä...

Böylä işlär işideräk, Todur hem gidärdi, hem düşünärdi, ani o her kerä savaşacak olsun hırsızların arkasında, da yugun atıp çatı-kementleri, en başlarını yıkıp-çeksinnär erä, kalanını da pistoflarla korkutsunnar.

Kervan hep ilerlärdi sansın, ama, bekim dä, erindä dönärdi, kim biler; tanınmadık erlär...

* * *

Birdänbirä esap ta almadılar, nasıl kalkındı bulutlar, geldi bir lüzgär da çeketti bir çivgını yaamur. Hepisi uvada, näpmağä? Bir daalıcığadan vardı bir parça er gitmäğä. Alatladılar etişsinnär, taa olmayınca pek çamur. Aaçlar arasında, altlarında uydurdular örtülü taligaları, durguttular, baaladılar malları... ama kuytuluk hep azdı, çivgın içlerinä girärdi bu yorgun insannarın, mallar yıslanardı. Hakına, terli beygirlerin, öküzlerin, eşeklerin üstlerinä attilar birär pala, partal bişey...

Todur ama çetelerinnän kuşku şüpedä bekçi durär, tatar da onnarlan.

Yaamur tuttu bir parça vakit, toprak yımışadı, yoktu nicä yollanmağä ileri da geldi sıra oracıkta gecelemäğä dä.

Ama zorlar yalnız mı gelerlär? Başladı köpeklär salmağä, koparacaklar sincirleri, angıları da boşta, çıktılar açlıcağın bir tarafından da kırdı salärlar.

Todur annadı, ani üstlerinä gelir aman. Tatar da paralanär, hep ayıflanär, ani te hırsızlar basärlar. Todur kestirdi, ani burayı yaklaştıрмаğä onnarı nafilä, olacak bozgunculuk, da yolladı Arifi iki çeteylän bir taraftan, kendi dä iki çeteylän başka taraftan çıksınnar o atlı geleräk bandanın yannarına hem ardına da yapsınnar işi, nicä o düşünüydü.

Radu, Negru boyarın oolu, böylä manevra beklämediydi da şaşırđı kendini, hiç duymadı, nicä erä çekti bir çatı boynusundan, taa da birkaç atlısı erdä seriliydilär. Kalanı da ortaya kalmıştılar bunnarın pistofların kezindä. Görüp zoru, Radu üfkeylän mırıldadı:

- Dobitoci, dezlegaşi! Eu şint fiul boerului Negru toşi veşi fi arestaşi!

Da tez biri onnardan, türk mü, gagouz mu olan, çevirdi:

- Çorbacı Radu, Negru boyarın oolu, deyer çözäsiniz, zerä fena olacak sizä!

- Ko hepsi dönüp gitsinnär te o yamacadan da öylä, - dedi Todur.

Radu yaptı nişan çirkin bakışınnan da hepsi, çevirip beygirlerini, yortular oyanı dooru. Gördüyän, ani uzaklandılar, Todur dedi çözsünnär

erdä yatannarı. Kalktı bir çiçek bozumnu suratlı, kalın burnulu, kaba tuyan bir boyar oolu, ani gecä göräsın, saçların ters kalkacak, onun gibi dä kalanı.

- Biz yapmırız bir dä fenalık sizä, yok işimiz sizinnän, gidin, nicä geldiniz! – dedi girgin bakışlan Todur brakarak banditleri pinsinnär beygirlerinä. Kararık üfkedän bunnar gittilär.

Hırsızlar gittikçä Todur da çetelerinnän gidärdi iraktan ardlarına taa görüncä, ani dönmeyekläär başka bu kervanın üstünä.

* * *

Bu erlerdän bejenarlar gittilär başka bir alçağa dooru. Geçip iki tepeli bir yamaç, indilär o alçak içinä. Er uygundu, durgunup-erleştilär, düzdülär kervan-tabur, bulunca başka beki taa uygun er küy düzmäğä deyni.

Gecä. Hepisi toplandılar örtülü taligalara, şatralara da sıs oldular, uyuyup, dinnenerläär. Salt Katran-bayın şatrasında uyku yok: toplanmışlar saklı birkaç taa varlıklı bejenarcı da annaşärlar.

- Boyar Negru yolladı haber, ki ister satın almağa bizdän çırak, - yavaş annattı Katran-bay.

- Nasıl almağa satın? – sordu birisi.

- Öylä, satın, ne annamärsın mı?

- E nasıl satalım biz ona çırak ya?

- Hm, onnar kendileri gideceklär, biz dä parayı kabledecez! Salt biz korkudalım kimisini, ani ilerdä yok ne bulmağa, boyara sa yanaşarsak, raat hem korkusuz yaşayacaz, islâ dä kazanacaklar... – şalvir annattı Katran-bay.

- Bän esap aldım, çoyu bıktı gezmäğä, geri isterläär, - dedi biri sevineräk.

- Bu işi bän istärdim demäğä ye, - sulanıp aazı, dedi Katran-bay. – Tezdä lâzım gelsin boyarın adamı annaşmağa.

- E düşmesin çetecilerin elinä, - dedi bir ufak çorbacı.

- Düşmeyecek, bän düzdüm işleri, - uslandırdı Katran-bay.

- Ama bakalım, ucuz kaçırmayalım! – sıkılandı birisi.

- Korkmayın, pazarlaşmağa bän bilerim islâ – üündü Katran, da seslendi. – Tä, alle, gelerläär, - dedi, da çıkarıp buçağını, geçti şatranın girişinä.

İçyanına girdi bir bejenarcı bir çuval sırtında.

- May açıklayacaydıılar çetecilär, - dedi soluyarak hem hızlı çıkarıp çuval içindän bir adamcık. – Ot biçtim, dedim, mallarıma, bir-iki dä kabacık buldum, kim ektiysä?!

- Çık, dur yatıkça dışarda, beklä, sonra geçirecän adamı geri dä, - dedi Katran-bay.

- Zor olacak, - kail olmayarak dedi getirän.

- Çok laf etmä! Tutunduk işä, lâzım başa çıkarmağa!

Bu çıkındı akıl bozumunda. Boyarın adamınnan annaşmaklar tutmadı çok, zerâ vakit kısıydı, hem işlär Katran-bayın elindeydi, o çok pazarlaşmadı.

Çaardılar bekçiyi.

- Düşündün mü, nasıl geçirecän adamı geri?

- Düzdük Aman-babuyı: görärsäk, ani çetecilerin üstünä uurarız, sürüyecez, onu te bu pala üstündä – ölüyü holerdän, - annattı bekçi da kendi dä titsindi.

- Bakın da düşmeyin ellerinä! Eri gelirsä – buçaklan!

Bunnar çıktılar, gittilär. Satıcılar sevinerlär, Katran-bay taa da pek – ona düşecek en büyük payı.

- Sabah sabaylan götürecez bir sürü. Var öyleleri, ani büyüün hazır, - kestirdi bir çorbacı gibi Katran-bay. – Bu gecä yok uyumağa! İşleyelim lâzım!

* * *

Eteksiz Vanilär maaleycä şamataylan çin-sabaylandan koşârlar, toplanârlar, kaçışârlar.

- Bıktık gezmäğä oradan oraya bu kırlarda, sıtâyım nenesini, eter! – baarâr Vani Akıl-baş, angısı yaklaşmıştı annasın ne olâr.

- Böylä biz erleşämeyecez bir türlü bülä! – baardı bir başkası.

- Uslu adamnar dooru söylerlär, ani boyara yannaşmağa, düzünelim da yaşayalım! – uslu sesinnän dedi Meşä Petri, çekeräk taligasını koşmağa.

Yaklaşarak, Todur sert-sert başladı çekişmäğä:

- Ahmaklık yapârsınız! Satılârsınız!

- Sän tıka aazını, küçüksün taa! - sırttı Katran-bAy.

- Dur, Todur, yavaş, - karıştı Akıl-baş. – Nasıl olur öylä inanmağa, yabancı çorbacıya sokulmağa? Düşünün, ba hristiannar!

- Taa da sonra, bizim işimiz, yok ne karışasınız! – üfkeylän genä baardı Eteksiz Vani da taa da hızlı çeketti toplamağa aylesini hazır taligasına. – Örüyün taa eşkin ba, hastalıklar! – sıkıştırardı uşaklarını, karısını.

Zana umutsuz bakardı bir bobasına, bir durgudannara. Todur kıyışamazdı, ama istärdi sansın desin ona bişey.

- Baka, kalalım, neçin gideriz? Hepisi kalâr? – danıştı Zana bobasına.

- Ha brak, kızım, görecez, ne olacak.

Katran-bay adamnarınnan hazırıldı. Alıp beygirlerini çılırdan, yollandı. Onun ardına gıcirtılı yollandı Eteksiz Vanilär hem başka taligalar da.

- Bu köpek Katran-bay aldattı sizi, körlär! – acıyılan baardı Akıl-baş.

- Ha, ha, akıllılar, gezin oradan oraya taa geberincä, kemikleriniz çürüyecek bu kırlarda! – hırlandı Aman-babu.

- Akıl-baş-aga, de çevireyim onnarı zorlan, brakma gitsinnär! – paralanâr Todur.

- Yok neyä, Todur zorlan. – Sonra, pinip bir taligaya, haydadı etiştirmäğä gidenneri, da, yannaşıp, çetin baardı hepisinä: "Pişman olacanız!"

- Olmaycaklar! – dürdü kendisini Katran-bay. – Git başımızdan! – da birär kamçı beygirlerä urdu.

- Geri gelmeyäsiniz! Yok ne arayasınız başka bizimnän! –üfkeylän çevirdi Akıl-baş.

Cuvap başka işidilmedi. Kaçannar hep taa çok uzaklanärlar, Katran-bay hırsızça götürer onnarı annaşılı erä.

Ortalık kalär kahırlı, sansın koptu bişey içlerindän: kervanın bir parçası koptuydu.

* * *

Kaçannar olduydu bir hayli gidärdilär. O geceki geçirici bilärdi, ne erä lâzım çıksınnar, yolu gösterärdi hep. Bir dä, bir çukurdan çıktı bunca atlı, sardılar bunnarı. Katran-bay sevindi da danıştı atlıların taa büyüne, tanıdı, ani o te o erifti, ani bu gecä annaşmağa geldi.

- Biz hazırız, nicä annaştıydık. Var nicä sayasın da bitirelim işi. – yavaşı dedi tamah Katran.

- Boyar istedi kendi görsün, kimi kableder. Konakta düzäriz hepisini. Şindi alatlayalım! – baktı çetin bu erif satıcıya da yollandılar.

Gittilär, ne kadar gittilär, ama insan kuşkulu-şüpele oldu, atlılar hep sıkıştırırlar... da tä etişerlär boyar Negrunun konaklarına. Büyük geniş hem aar portalar açıldılar, bu sürü insanı istär-istemöz içyanına haydadılar da portaları kapadılar.

Yapıntılık çoktu, aul da çoktu, çıraklar kaçınıp türlü iştä savaşırdılar, bakıcılar harapnikleri onnarın sırtlarında patladardılar... Böylä siyir bu kaçannara çirkin geldi, ama hep taa umutlanardılar, ani onnarın işi başka olacak, onnarı toprağa erleştireceklär, yapınacaklar da boyarın koltuğu altında yaşayacaklar, nicä adadıydı onnara Katran-bay.

Tä peyda oldu boyar Negru kendisi, oolu Radu hem logofet Krudu. İleri çıktı Katran-bay, karıştı onnara da savaşı laf katmağa. Boyar Negru buga kuyruğundan bir kamçıylan elindä ayırdı onu bir tarafa da izin verdi izmetçilerine:

- Taligaları karırlan, uşaklaran tez te o aula çekin! Adamnar burada kalärlar, annaşacaz!

Taligalardan baariş, aalayış koptu, onnarı ama tez çektilär saklı erä. Adamnar homurdanärlar şüpele bakarak boyara, batal, besli, sakalı-üzü kara çaun gibi.

- Sustur onnarı! – sert baardı boyar Katrana. – Hepisini damnara erleştirin şindilik, yarına işä! – izin verdi logofetä da kendi gitti içlerine.

- Ne böylä mi annaştıydık? Nändä o erif? Bän diyilim kayıl! Nändä ödek? - baarındı Katran-bay.

- Ya geç sürüyä da salma çok, zerä te bu haytaları kolverärsäm üstünüzä! – kestirdi logofet, itirip onu öbürlerine. Bir aul içindän salardı bir sürü köpek, düş onnara, iyerlär bir-pak!

Bunnar başladı Katran-bayı düyümäğä, betfa etmägä, ani aldattı.

- Kestirin! - baardı logofet. – Şindicik zerä uslandırırım! –gösterip bir büyük pistof.

Hepisini, haydadılar damnara da kitledilər kapuları üstlerinä. Bununna da bitti bu zavalı bejenarcıların o kısa umudu.

* * *

Kervan genä erleşärdi, bak boş erleri gitmiş taligaların erinä kaplardılar, ki "küy" genä toplu hem düzgün olsun. Kahır ama büyüktü, insan çekämäzdi bu olmuşları. Akıl-baş kahırdan kitlendiydi, sısıp çekärdi durmamayınca lülesini. Karıların çoyu aalardı. Tatar erif tä şaşırılmıştı, ayflanardı, ani onu seslämedilər, düştülär boyarın elinä.

Todur ama heptän düyülmüştü sansın: hem ani insan ayırıldı, birlik bozuldu, hem ani Zana sansın öldü-gitti, yokoldu. Onun üräyi sızardı, acıdan sansın bişey gelmäzdi yapısın, yaşamağa da havezi yoktu. Başka taraftan sa, şindi olsaydı çetelerinnän gitsin, bulsun boyarın konaklarını da çevirsın Zanayı hen o zavalıları geri. Ama Katran-bayı, o satıcıyı... ko düşsün salt onun elinä!

Böylä öldüreräk kendiciyini, ona geldi, sansın işider bir mizlemek da esap aldı, nicä ona yaklaşar sürüneräk otlar üstünä bir köpecik, boynusunda baalı bir sarı basma. Todur birdän tanıdı Zananın basmasını, ani o dartılıydı gidecäyi zaman.

- Bu bana haber! – sevindi Todur. – Onnarın işi bet. Zana yalvarar kurtaralım...

Tez çözer basmayı, saklar koynusuna, sıklık eder çetecilerinä, tä hepsi toplu, hazır. Bu zaman ama esap alärlar, ani burayı yaklaşar sansın taa bir sürü taliga, kibitka. Durgunup beklerär annamağa, ne çıkacak. Haber ettilär Akıl-baş, başkaları da çıktılar bakmağa.

O taligalar durgundular. İnip önkü taligadan bir çapuk adam sordu:

- Gagouzlar mı burada, osa bolgarlar mı?

- E siz kimsiniz? – sordu Akıl-baş.

- Biz dä gagouzuz, - dedi o adam.

- Nanı yol tutärsınız?

- Er aräriz erleşmäğä. Yok mu nicä karışalım sizä, siz taa çokluksunuz? – sordu adam.

- İyi insannara kailiz, - dedi deneyeräk Akıl-baş. – Geçin dä erleşin, kervanımıza girin.

- Saa olun! – dedi adam. – Biz dä iyi insan aräriz, zerä fenaları urdu üstümüzä, çoyunu kaybettik, varlığımızı da soydular, Allaa etmesin!

Burada şansora toplanmıştı hepsi – iki kervan bireri gelmişti. İnsannar biri birinä annadardılar, aalaşardılar, erleşärdilər, yaşlar arasında da sansın sevinärdilər. Akıl-baş annattı bu ergen yaşta adama, adı belliydi şansora, ani Kudret Pavli, nelär oldu burada geçän sabaa erkenindä.

- Ozaman buradan kalkmağa lâzım, zerä yakındır o boyarın yuvası, - dedi Kudret Pavli da baardı insannarına kolvermesinnär taligaları.

- Burada biz ondan korkmüriz! – dedi Todur üfkeli . – Yuvasına da gidecez, var esabımız boyarlan! Nända tatar adamı?

Peysalandı tatar sevineräk.

- Pin beygirä! – dedi Todur, sonra da çetecilerä: - Gittik! Arif, ardıma!

Toz koparıp, erindän çetecilär hızlandılar bir lüzgär gibi, salt arkaları göründü yamacın ardına yokalarak. Buradakılar hiç tä etiştirämedilär ne durgutmağa, ne dä demäğä bişey.

- Ko gitsin, yapsın niyedini, içi onun kopär zerä, - soludu Akıl-baş. – Kartal ürekli girgin olan erindä durmaz! Bizim Todur da onnardan, ona umudumuz var!

Balkanlı Angil bir yaş kıstırdı kirpiyinnän, sansın kabardı kahrı arasından da düşündü: "Acaba angı bayırları aktarär şindi bobam, Tanas? Todur ona benzedi". Da sansın bütün o Balkan erleri geldilär genä onun gözleri önünä, onların o Kurban küyüsü, onun evi, aulu, ceviz aacı...

Açan kendisinä geldi, Angil esap aldı , ani karısı İvanka çemberinä aalardı.

* * *

Boyar Negrunun konaklarında. Çıraklanmış bejenarcılar zorbalıkta, esirlikte. Çorbacı te onnardan, ani hepsinin üstündän bakär dooru kendi interesinä, tamah, kapıcı, pek cansız hem esapsız; kimseyi saymaz insan erinä, ona hepsi hayvan, kullanmak için, lafa durmăr, dursa da, üzünä bakmaz.

Oolu da Radu ona benzer, ama taa acamı hem taa ahmak ta. Bobası onu hem sıraya savaşär çıkarmağa, bir ool bak, öldüynän kullansın varlığı çetin, acımasın kimseyi. Onaltı yaşından taa başladı onu üüretmäğä çırakları "şerbları" ziyetlesin, düüsün: logofet koyardı çırakları tutsunnar zavalıyı, buna da izin edärdi saplasın, ursun, türlü laflar desin, ursun da kimisini. Olduydu haliz bandit şansora.

Şindi bobası ona verärdi ziyetlemäğä bejenarcıları, ani karşı koyarlar, karıları, kızları ayıplasın, angıları onun esabına gelerlər.

Bu bölük bejenarlara o taa diymeydi, zerä boyar Negru lâzımdı onnarı ilkin imana getirsin, korkutsun, ki uslansınnar da işlesinnär ona bir zıtsız – o onnarı damnarda pirelik hem sineklik içindä aaç tutardı. Neleri vardı taligalarında imelik, aldı da domuzlarına verdi. İnsan ziyetlenärdi tä şansora üçüncü gün gidärdi, uşaklar, karılar baarardılar, aalardılar, paralanardılar, ama kimsey işitmäzdi onnarı bu duşman boyarın aulunda.

- Allahım, nasıl aldandık, ne ateşä düştük, kaybelecez baara-baara!

Zana oturardı kitli üreklän bir karannıcak köşedä da salt bir küçük umut onu brakmazdı kımıldasın erindän, zerä kımıldarsa, ona gelärdi, ani umudu ürkünecek da aslı çıkmayacak.

- Acaba benim sarı basmacığım etişti mi? – düşünärdi o kendi kendisinä, da sansın duyardı üreyindä Todurun acı-umutsuz bakışını o aman ayrılmakta, da enikunu çekti içini ki başka karılar, kızlar duymasınnar.

O yalnızdı hepsinin içindä, hısım kimseyi yoktu, bobası damdaydı, nâbarsaydı, zavalı; kumaları da kaldıydılar kervanda... onnar Toduru görerlär...

Bu sefer ama hızlı açıldı damın kapusu da girdi logofet Krudu, aradı tisi bakışınnan biröz da hızlandı hayta gibi dooru ona, o köşeyä. Nâpsın: baarsın? kaçsın? nâni?

Krudu kavradı nicä odun ellän onun kolundan, darttı da sürüdü ardına taa içeri bir küçük odaya da brakıp çıktı. Buradaydı Aman-babu hem çorbacı oolu Radu. Zana öylä çirkin hem yaban baktı Raduya, ki bu titiredi da kitli kaldı.

Bu kızı o esap aldıydı birdän da istärdi ki o kendisi ona dönsün. Ama...

Aman-babu görüp böylä iş, aldı Raduyu arkasından da çıkardı dışarı bu içerdän, gitsin, o çaaracak onu. Babu döndü içeri. Zana umutsuzluktan olmuştu demir gibi. Babu savaşâr aurtmağa laflan, met etmäğä genç boyarı... Zana hiç bişey, taa da pek kitlener. Aman-babu sa adadı, nâpsın? Da çekeder "büyümäğä" Zanayı: söyleneer türlü-türlü, tepiner, kollarınnan bir fasıl saurdär Zananın üzü önündä... ama bişey. E, ne var nicä olsun ya? Da ansızdan üfler kızın suratına uyutmak tozu. Zana, öylä dä düşkün, başlär uyuklamağa. Babu bakâr uyuklasın islâ o yımışak patta da çıkâr çaarmağa Raduyu.

- Git, o hazır, senin, salt uyanmasın!

Radu şaşırdı, neçin sä, savsaklanâr. Bir dä, pençerä daalär da içyanına Todur atlär, ardına da Arif hem kalanı. Radu esabını alınca, bunnar onu baalärlar, aazına partal sıkıştırärlar da dıgırlärlar pat altına. Zana kendinä gelip hem seviner, hem korkâr, titirer, annadär Aman-babunun yaptığın, ama bu sefer Arif tamam sürüklärdi onu burayı, giyidirerlär başına bir çuval, baalärlar da onu da – pat altına. Şindi enikunu çıkärlar, Zana gösterer, nändä kapalı kalanı. Bunnar sessiz kolvererlär hepsini, bak tatar uyutmuştu köpekleri, Arif tä çekmişti logofetin üstünä rezeyi, çorbacı da evdä yoktu. Çıraklar birdän birä karşı istedilär durmağa, ama Todur onnarı çekti kendi tarafına kolay. Şindi kim istärsä gelsin, erleşsinnär birända, küy düzsünnär. Açık portalardan çıkardı sansın bütün bir kervan, taligalar, kibitkalar gıcırardırlar alatlı, Eteksiz Vani başkabak beygirlerdän ileri gidärdi.

- Lâzımdı bana boyar, sıtâyım büzüyünü, boş kafa, hayvan! Nändä o Katran, tutuştırurayım bän ona birkaç sopa arkasına? – baarınardı gidärdi kaçarak taliga önüsora. Çetecilär atlı yannarında giderlär, kervan gittikçä hızlanâr. Ama Katran-bayı braktılar baaşış boyara, ne kadar da o yalvarmadı, diz çökmedi kurtarsinnar onu da bu cendemdän.

- Sän bizi satmağa istedin! Annaş şindi boyarlan!

Bejenarcılar hem boyarın çırakları sansın hiç yokmuşlar bu hatalı konakların yakınnarından.

* * *

Akıl-baş görüp, ani Todur getirer taa insan, burada da ekleştı taa bir kervan, esapladı, ani pek çokluk olârlar, zor olacak.

- Ey, şükür, ani saa-sem geldiniz, Todur, - karşıladı etişenleri Akıl-baş.

- Dädu, ama hiç zor olmadı iş yapmağa! Güvä baalı-çıkılı pat altında Aman babuylan yanaşık!

Hepisi burada bir gülüş kaldırdılar.

- Bunu o sana baaşlamayacak kolayınan, çocuk, - dedi ihtiar. – E, şindi nâbacaz? Nicä yaşaycaz?

- Biz burada kalmaycaz, - dedi çırakların biri. – Gidecez ne kadar taa uzak.

- Bu dooru, - dedi Akıl-baş. – Sade ani sizin bişeyiniz yok. Verelim sizä bişey-bişey imelik, bare iki-üç günä.

Bejenarcılar başladılar hepisi vermäğä kim ne-sä, doldurdular o taligayı, ani almıştı çıraklar boyardan. Bunnar şükür edelär, prostolârlar da hızlı örüyelär buralardan.

Bejenarcılar genä birerdä, azarlârlar kaçkınıarı, annaşârlar bitkidä da düşünerlär, nicä taa islâ korunsunnar boyardan, üstlerinä gelärsä.

- Benim esabımca, onnar gelmeyeceklär bizim üstümüzä burayı, - dedi Meşä Petri, - zerä gördülär, ani biz bileriz korunmağa, hem, ani korkmâriz onnardan.

- O, köpek, bakacak başka türlü kıstırsın bizi, - dedi Akıl-baş, - ani hiç şüpendä dä olmayacak.

- Olacaz açık gözlârlän şansora, dädu, - şakaladı lafı Todur da attı bir azbuçuk göz Zanaya, angısı açık aazlan seslädi, ne laf ediler. Da o tez kapadı azçazını, attı o karagöz bakışını aşaa da gülümsedi sansın kabaatlı.

* * *

Katran-bay öylä dä bir taa çıkmadı. Ne olduysaydı onunnan, bilinmer. Beki sokuldu başka kervana, beki dä döndü geri Tuna aşırı... Aman-babu ama bir gün peyda oldu kervanda, da ne pişmannıklar okudu, ne yalvarmaklar, eminnär... öylä dä esap vermedi kimsey ona, bakmadılar üzünä, tükürdülär yanına. Yamandı o Katran-bayın aylesinä, ani braktıydı o burada, karısın ahmak oolunu, iki kızçaz, kardaşını aylesinnän... vardılar geräyâ gibi, zenginnik tä vardı.

Kervanın içindä ama başka kahir genä salındı: insan istämer birerdä hepisi, ama ayırı olsunnarmış, maalä-maalä da karışmasınarmış biri birinä. Geçä çocuklar başladılar düyüşmäğä, "korumağa" maalä kızlarını.

Avşamdan kızlar çıkardılar "sokak köşelerinä" da çalardılar maanä, türkü, horucuk oynardılar, çocukları debeştirärdilär, yapardılar türlü eski adetleri, çocuklar çirtma, gayda, kaval çalardılar. Zananın sa ardına hep gözledärdi Katranın oolu, pek beenärdi onu, bobası da dedi ydi, ani alacak

onu ona gelin – satın alacak, ama alacak. Ahmağın kafasına girmişti bu iş. Zana sa kaçmış dereyâ, buluşâr Todurlan, o onu sever.

* * *

Kuşkulu gecä. Yorgun kervan dinnener. Bulutlar arasından bakıp-bakıp, ay sansın bekler bejenarcıların dinnenmesini.

Katran oolu, kollayıp, ani Zananın bobası Meşä Peti çıktı şatradan da gitti hayvannarı dolaşmağa, enikünü sokulâr içyanına. Aman-babuylan ikisi kavrârlar Zanayı, baalârlar aazını, pindirerlär beygirä da ahmak atlı kaçâr onunnan, kaybeler gecä kırın içindä, git tä bul. Kız baalı, kımıldayamâr, onu acıdâr o çatılar hem uyukladâr o toz, ani Aman-babu genä üflemişti onun suratına. Ahmak biler, ne yapsın, onu üretti babu: zorlayıp, ayıplayacak kızı da ozaman o yok näpsin, olacak onun gelini, öylädir adet! Taa biraz kaçsın, da...

Petri dönüp hayvannardan, görer, ani kızı yok şatra içindä, ama beki çıktı su içmäğä çatalda bakırdan... esap alâr ama izleri, sıbdılmış basmasını, erlerdä daanık boncukları... çekeder aramağa onu, kaçâr ilkin Todurlara, esaplayıp, ani o kavradı onu gelin, ama yok! Kaldırârlar şamata, bir dä Arif esap alâr erlerdä beygir izlerini da pinip beygirlerä Todur, Petri hem Arif kolvererlär kaçğa oyanı dooru. Bir nedän sora açıklanâr önnerindä kaçâr karartı. Ahmak duyup, ani etiştirelär, çıkarâr bir büyük buçak, da çekeder baarmağa, ani kesecek kızı, yaklaşmasınnar! Ama ansızdan beygiri sürçer da fırladâr ikisini dä. Todur tez atâr kendisini Zanaya, etişer Petri dä. Zana saa-sem, korkmuş ama, titirer yaprak gibi. Bobası alâr onu beygirinä da getirerlär evä.

Ahmak o kırdan geri başka dönmedi, öylä dä kaybeldi.

Aman-babu yapındı, ani pek aar hasta da ona genä bişey olmadı.

* * *

Sıcak bir gün, açık hava. Bejenarcılar seftä buldular bir panayır bu bucaklarda da sevinerlär, ani bişey satacaklar, ne lâzım alacaklar. Gagouzlar pek panayırcıydılar artık!

Tä şindi dä gezerlär o panayırcıkta bütün havezlä, kimin var işi, kimin yok ta.

Todur braktı çeteleri Arifä da geldi o da panayıra satsın birkaç koyun, alsın ne sınırladı anası.

Buralı insannara biraz fasıl görünerlär bu yabancılar, ama nicä dä olsa, satıcı-alıcı – var kiminnän panayır yapmağa. Malları islâ, var kolay paraylan, var kolay diyıştirmäğä. Tä dizilmişlär deri satârlar, kürk, piyinin, toklu, yapaa, çorap, pala, çarık, sargı, baa, çok işlär; moldovannar satardılar süpürgä, elek, saa yayı, kaymak, kolaç, yımırta, tauk, peşkir, kilim; nemşelär – gözäl taligalar, beygir, imelik tarafından slänina, sucuk, domuz yaası... Panayır uuldâr, kokâr emişä, kauna, karpuz tınazları eşil durârlar...

Gagouzlar para elä geçirip, rus parası, şindi alärlar: kim süpürgä, kim elek, yımırta, ama kimi taliga, kimi dä beygir...

Todurun da satması örüdü, kaldı taa bir koyunu, aldı ne lâzım, da pinip beygirinä gidecek evä. Geçer alıcılar, geçer boyarlar, bir dä – boyarın oolu Radu hem kendi boyar.

- Ne kadar istersin o beygirä? – şamar urup beygirin arkasına sordu kendi boyar.

- Bizim senselä beygir satmār. Salt ani baaşlār, iyi dostuna, - dedi Todur duyarak, ani işlār diyil islā.

- Ozaman baaşla!

- Siz bana dost diyilsiniz ya, biz yabancıyız.

Todur istedi çıksın, sauşsun, ama burada hazırmış hepisi ileri: iki jandar, nicä er içindän, peyda olärlar, tutärlar Toduru koltuklarından, baalärlar ellerini, tez pindirerlār bir taftaylan örtülü taligaya da haydadärlar, kimsey bişey dä deyämedi.

Boyar Negru pinip oolunnan faytonuna haydadı ardlarına, atlı koruyucu adamnarı da yannarıyca.

- Bu mu o? Sän tanıdın islā mı? – sordu boyar ooluna.

- Bu, haliz ani bu!

- Görüner dä, ani bu – ne bakış, ne cuvap! – kendisinä sansın söyledi Negru.

* * *

Geçmer çok da bejenarcıların taburuna buyur edip, geler genç boyar Radu atlı bandasınnan.

- Sizin pelivanınız bizdä, kapalı. Jandarlar verdilär onu bizä yapalım ne isteyecez. İstärseniz onu geri, diyişelim: siz bana gelin, biz sizä o pelivanı, - aktarılār gülmektän boyar. – Hem dä yardım edecez erleşäsiniz en iyi topraklarda, toprak ölçücülerimiz. Böylä hısımnar sizä lâzım sizin bu halınızda.

- Biz seni inanmārız! - kısa dedi Akıl-baş, bakıp Arifin hem çetecilerin hazırlığına.

- Yok bizdä gelin senin için! – baardı Eteksiz Vani.

- Var! Te o karagöz! – gösterdi Radu Zanayı.

- Bendä yok çiyiz hem bän taa evlenmeyecäm! – dedi dürüp kendisini Zana da döndü bir tarafa.

-Biz seni inanmaycaz bir kerä bülä! Sän duşmansın bizä! - taa bir kerä tıkadı "güveyi" Akıl-baş.

- Baarışırız! – sırttı Radu.

- Yo-ok! – uzattı Petri. – Dattık biz senin ekmeğini!

- E Toduru?

- Toduru siz kolvereceniz! – çetin dedi Akıl-baş. – Ya da bela başınıza alacanız!

-Aa, korkudärsiniz? Şindi kâr, dönüp evä, çatıyı boynusuna asarım!

Zana bu laflardan korktu Todur için. Ama nicä bir girgin kızdı, kaybetmedi kendisini, tez düzdü bir kurancık: pinip beygirä baarär Raduya, ki etiştirärsä onu da kavrayıp götürärsä konaklarına, ozaman o kail olup. Burada hepsi dondular. Radu, düşünüp, ani bu gercik kuşçaz şansora onun avucunda, kolverer beygirinin kaçğa kızın ardına. Koulaşmak gittikçä kızışär, çevrä ardısora çevrä dolamaya kaçärlar, kız çemrek çevirer kaçmasını, güler, ama boyar tä, tä etiştirsin, kız becerikli kurtulär ondan o, delerecek, tä duyär "avı", ama el koyamär ona. Bir dä, Zana, görüp beygirin eerindä baalı çatı kementi, sıbidär onu Radunun üstünä, çatı kıs-kıvrak sardırär onun güüdesini, kollarını da düşürder onu beygirdän nicä bir çuvalı: Zana sürüyer onu erdä buyanı lagerä. Durgudup sorär: "Kız mı boyar ister, osa derisini mi? Söylä tez!"

Radu, ölü korkudan, yalvarär baaşlasın.

- Töylä-tä! – deyer Zana, sora da ekler: "Neyä sana, nazlı boyar, böylä deli hem yaban gelin? Dattın mı? Tä bil şansora! Ama şindi tä ne: eer istärsän kannan kalmağa, zerä pek havezim var sürükleyim senin o maskara güydeni te bu kırlarda gengerlik içindä da göreyim, nicä parçaların fırlär her tarafa... istärsän saa kalmağa, sän şindi yollayacan adamnarını bobana kendi yazılarınınan, ki kolversin Toduru. Başka türlü senin leşini boz gargalar paralayacaklar!"

Raduya getirerlär bir parça kıyat, kalem yazsın. Verip yazılı kıyadi atlıların birinä, yollär gitsinnär. Ama Zana deyer, alsınnar onun beygirini dä, zerä bobası inanmayacak, ani oolu amanda.

"Musafiri" çözmedilär, braktılar öylä beklesin, çetecilär dä yanında.

* * *

Boyar Negrunun konaklarında gelini beklerlär. Çorbacı ister Toduru zorlatmağa, ki açan kızı getireceklär, o "akıl versin ona inatlaşmasın da ozaman hepsinä islâ olacak". Düünä gelecek bütün kervan. Ama o bunu yapmağa kail diyilsä, gün aydınlığını başka görmeyecek.

Kaç kerä Negru koydu düyüsünnär Toduru yaş çatıylan, kaç kerä iyiliklän dä Toduru savaştı çevirsin, ki o getirsin hepsini bejenarcılarını onun meralarına, adadı ona logofet yapsın, kızını ona eversin kâr – Todur bükülmer.

- Benim dädüm hayduk Balkan bayırlarında. Oradan herersi görüner. Görecek o benim dä ziyetlerimi, gelecek çetelerinnän da ozaman tut kendini, boyar! – gülüp korkudardı o boyarı. Negru üfkesindän çatlardı, ama korku da alardı, açan işidärdi "hayduk" adını moldovanca.

Toduru genä kapadılar dama. O da düşünmer başka bişeyä, salt bejenarcılara, Zanaya, çetecelerinä. Sanki onnar korkacaklar Radudan da vereceklär Zanayı mı? E Arif? Neçin o bişey yapmär? Ne Zanayı koruyär, ne ona yardım eder kurtulsun buradan. Olaydı o onun erinä, brakmayacaydı dostunu... Bekim, oldu bişey onunnan? Zanaylan? Bekim...

Bir dâ, ansızdan, açılâr dam kapuları, keskin aydın şafk urâr Todurun gözlerinâ, önündä dâ durâr Arif da deyer ona, kalksın tez da yollansın evâ, zerä o kalâr onun erinä, şindi kâr "annaştılar" boyarlan!

- Söylä, ne olâr, ba deli!

- Sora annayacan!

- Ozaman çıkmârım!

- Ey, sän taa da deliysin! Radu kaybetti baası Zanaylan da şindi baali durâr kervanda, ama çorbacı lâzım onu satın alsın –seni versin, boyara yok başka çıkış zerä!

Geldi habercilâr yazıcıklan hem Radunun beygirinnän. Boba boyar yok ne yapsın. Bunnarı gitsinnâr kolverer.

* * *

Vakit hızlı gidärdi. Bejenarcılar kalardılar bu erdä kışlamağa da şansora, bulmarsaydılar taa iyi er, bak güz yaklaşırdı. Toplardılar kış için nândan ne bulardılar. Düzärdilâr bordey, kufnä, mallara kuytuluk, sansın küydü. Kuşkuydu ama. Karaular gecä-gündüz beklärdilâr küyü: kim var nicä bilsin ne aklısına taa var nicä boyarın gelsin.

Ama nicä dâ olsa, insan yaşayışını götürärdi nicä bilärdi yıllarlan: adeetlerini may hepisini savaşırdı yapmağa. Ama onnar da taa çok bir maana: ki buluşmağa hısımnarlan, komşularlan, kızlar çocuklarlan – gençlâr bakardılar salt uslansın biraz ortalık. Bakmışın, insan meciyâ toplanâr, kızlar dernek oturârlar, hayvannara muska baalârlar, iplik nazar için, kapuları sarmısaklan uğârlar, ki yabancılar sürülerä urmasınnar kışın, kızlar evlenmek adetlerini yapârlar, karılar fal çekerlâr, çocuklar, adamnar beygir yarışmakları tutturârlar, uşaklar "germançu" oynârlar, "kör-ferecä", "kör-çöpüş", "çelik", "beydä top", "eşecik", "çölmecik", "maslu", "aşık", "kuran". İnsan bu zenginini taşıyardı yanında üreyindä, da onu kimsey ondan kapamazdı! Türkülerini, oyunlarını, masallarını, cümbüşlerini, söyleyişlerini, fikir keskinliklerini, türlü ustalıklarını o götürer yarınkı günä.

Bu avşam ama, tä, kızlar çıkmış küyün dışyanına da bölük-bölük, maalä-maalä yakârlar ateş – "kız sidänkaları", türkü çalârlar, atlârlar ateşlâr üstündän, niyetleyip bişey...

Çocuklar atlı gezerlâr ateştän ateşä, atlârlar üstlerindän, deneyeräk gelin kavramağa, ama kızlar uygun sakınârlar da kurtulârlar. O kır bütün yanâr – bir yaban yortusu! Gülüş, şennik, şamata!

Tä gelerlâr atlı kıvrak beygirlerindä Todur hem Arif da etişip Zananın ateşinä selâm vererlâr da Arif sorâr:

- Gökün en gözäl kızı burada yok mu? Günün oolu Todur arâr onu!

- Var! – baarâr kızlar. – Ama ko o kendi bulsun, angısıdır o! – da hepsi kızlar başlârlar atlamağa ateş üstündän, gülerlâr, baarışârlar.

Todur şaf kaldırâr beygirini, hızlandırıp, atlâr ateş üstündän, çemrek kavrar Zanayı, da kolverer kaçağa gecä içinä. Arif hem başka çocuklar naara ederlâr ardına, kalan kızlar gülerlâr, sevinerlâr, ama aalârlar da sonra, zerä kumaların biri tä brakacak onnarı, evlenecek...

Todur kaçır kavranmış kızlan, ne kadar beygiri kaçabilirsä. Zana da şen, güler, kılıbıklanır... ama, kendisinä gelip, susär birdän dä deyer Todura kolversin onu, o taa evlenmeyecek, ani...

Todur yavaşıttı beygiri. Zana hep söyler ileri: "Bän isterim evleneyim adetlerä görä – her bir kız lâzım büyütsün üreyindä gül, sevda gülü, yaşamak gülü, ki üleştersin sora onnarı yärrinnän da ozaman, evlenip barabar büyütsünnär gül üreklerindä ikisi dä – olsun ne baaşlamağa insana! E, benim başçam da bare yok, bu gezmeklerdä büyüdümedim taa o gülleri. Ne baaşlaycaz biz insana? Bu adet çoktankı, Todur, da onu basmağa yok nasil! Hem şindi ne, vakit böylä iş için mi?"

- Ama bän seni severim, Zana, da kolvermeycäm, ne olursa, olsun! – yangını deyer Todur. – Bän seni kavradım ateştän! – bu da bir adet gagouzlarda taa da çoktan, beki, bän onu basmam. Ne deyecek insan? Bu gülencek...

- Aa, sän gülençektän korkärsın, hodul olan! Bän ama isterim, ki hepsi olsun, diyil sade adetini! Taa sora da, görersin, ani kız diyil kail! Hem dä neçin sän beni kavradın? Ki gülencek yapasın beni dä, kendini dä? Neyä düşündün? Bän hep o kadar evlenmeyecäm taa!

- Biz kervana dönmeyecek geri, kaçacöz kırın içinä, onun olacöz! – da Todur genä kolverer beygiri kaçğa, sıkı tutup kızı hem enseyip onun ayık akılını ahtlı öpüşlän gecä içindä kaçır beygirin üstündä.

- Sän deliysin, Todur... - yavaş dedi Zana.

- Haliz deliyim, da biz basacöz bu avşam o adeti Zana...

- Basmayacöz... - yalpak dedi kız.

- ...biz diyiliz kabaatlı, ani severiz, ani geldi bizim vakıdımız, ama kısmet diyil bizimnän, ani biz kurbetliktä geziciyiz...

- Yok, Todur, yok, yok...

Ama Todur indirer kızı enikunu beygirdän yımışak hem biröz çiyli otlar üstünä. O istämer, hem dä...

- Basäriz adeti, Zana... - kavi kucaklayıp onu deyer Todur, öper onun dudaklarını, gözlerini, saçlarını... Zana kıvrılär, bilmer ne yapsın... düşmer bu iş...

- Yok, basmărız, Todur, yalvarărım... - yavaş deyer Zana, ama dayanması yok şansora, da sıkı kavrär çocuğu kendisinä...

Uzakta görüner taa o ateşlär, nicä şilärlar süneräk şansora, sansın bir fasıl soluyär bu kır...

Zana birdän kopardär, ama, kendisini Todurdan da atlär beygirä.

- Yok, basmărız adeti! – deyer güleräk da kolverer kaçğa tabura.

Todur kalär uzalı otlar içindä, bakarak atlının ardına yıldızların gözlerinnän, sonra çevirip bakışını yukarı, şükür eder gökü bu tatlı gecä için.

* * *

Kervanda adetçä gün. Zana savaşär tutturmağa bare bir küçük başçacık bordeyin ardında. Ama nändan almağa gül? Gidip çıkarär kırdan birkaç kök yaban gülü, ama üräyi kırık – diyil aslı gül! Güzdän haşladıynan

ilkyazın tez açarmışlar. Ama Dona babu, Todurun babusu, geçarkän görer kızın işini da deyer, ani verecek ona haliz gül, o getirärmış onu Balkannardan, hem dä ani gagouzlar bir kerä bülä diyilmiş lâzım ayırılısınnar güllerdän, ani lâzımmış olsun kızların borcu, öyleymiş adet. Da tä o getirer bir kök da ikisi haşlärler onu Zananın başçasına.

- Büyüt, kızım, üreyinin güllerini da üleştir sonra ev kafadarına. O, olmalı, şansora bekler...

* * *

Todur döner taligaylan panayır kasabacığından. Ama bu sıra diyil yalnız – getirer bir inteligent adamı, genç bir rus ofițerini. Tanışmışlar o panayırıcıkta o beterä, ani bu ofițer gezärkän panayır içindä, görer Todurun giyimini: mintan, çarık, kıvrak sargılar, baa iplärlän, kara kıvrıcık kalpak, kırmızı kuşak belindä – da yapınär ona, annasın ne insannarmış onun senselesi, nändan gelerlär. Todur annadär ona bir-iki da o kızışär meraklığından, atlär taligaya gelsin onunnan da tanışsın yakından bu halklan, gagouzlarlan, ani seftä işidärmış böylä ad.

Lafı onnarın kıtçaydı, sade ne kadar Todur koparardı biraz bolgarca da sansın annaşardılar. Atlayıp kibitkadan ofițer selemner, şaka söyler, şennener, pek şaşär bu insannara, yaklaşär her birinä, bakär üzlerini, rubalarını, donaklarını, tertipliklerini, sesler laf etmelerini... pek beener.

- Duracam sizinnän bir vakıtçık, varsa nicä! – sordu o.

- Var, buyur! – teklif etti Akıl-baş, angısı bilärdi birüz rusça, durmuştu rus plenindä bir kaç ay 1773-tä. Böyleleri vardı taa bir kaç aralarında.

Bejenarcılar annadärlar ofițerä hepisini, ne bilerlär: legenda, masal, adet, zanaat, göstererlär işlerini, bak, gagouzlar pek severlär annatmağä kendileri için...

Avşamneyin o yalvarär yaksınnar ateş da atlasınnar, da o da atlardı. Sonra, oturup ihtiarlarlan, gençlärän ateşin dolayında bütün gecä sesledi türkü, masal, baktı oynunarı, kızların adetlerini. Pek beenmişti gagouz kızlarını – gözälmişlär, esmerceymişlär, utancakmışlar, ama Zana artık gelmişti onun üreyinä. Diyil laf, Zana da ona yalpaktı, bak "büyük boylu", saygılı musafirdi. Todurun ama üräyi kuşkulandı. Zana gösterer başçasını, annadär kız-güllerin legendasını, adetini, o mail heptän bu adeta.

Ama ikram ederlär buna hepisi, bak gagouzlar ikramcı da pek: koyun mancasınnan da, kavurmaylan da, piyinirlän dä... ihtiarlar çıkarärlar saklıdan birär rakıcık ta, oyandan taa... Ofițer dä ikram eder moldovan şarabınnan, ani almıştı yanına bir boduçlan. Adamnar birdän dedilär, ani bu erlerdä dä iyi şaraplar olarmış, nicä görüner, varmış umut!

Sonra o istedi tanışsın gagouzların zanaatlarınnan. Annattılar hem gösterdilär hayvancılık zanaatını, haliz koyunculuğu hem hergeleciliyi; çiftçiliyi, baacılığı, ani var umutları tezdä eksinnär güzlük, koysunnar baa oyandan getirmäğä çıbıkları; başçavancılığı, bostancılığı, evdeki zanaatlarını, karı zanaatlarını, uşakların küçüktän işä alıştırılmasını.

- Görerim, ani çok işlär bilersiniz yapmağa, pek işçi senseleysiniz! Ama yaşamanız pek zor! Te o islâ, ani bilersiniz zorlağa verilmemäğä, islâ konuşmağa, şennenmäğä, adetleri tutmağa! Bän mailim sizä!

Sonra oturup o çok işlär yazdı defterciyinä. – Gelecek vakit ta sizin dä olacak kiyatlarınız, yazıcılarınız, kompozitorlarınız, zerä böylä işçi hem türkücü insanda yok nasıl onnar duumasın!

Pek dostlandı o kızlarlan. Onnar ona göstererlär boncuklarını, mahmudelerini, sedeflerini, gerdannarını, küpelerini, üzüklerini, gümüş yazılı bleziklerini, işlemelerini, örmelerini, gergeflerini, dokumalarını... Üürederlär onu oyun, kâr laf etmäğä gagouzça başladılar üüretmäğä, o da havezlän çalışardı.

* * *

Zana kırdı otladardı koyunnarı. Hava güneşti, açıktı, kuşluk çalardı bütün üreklän. Buraya genç musafir hemen geldi.

Lafı onnarın kırık-buruktu, vardı neyä gülmäğä. Ama bunun zoruydu diyil o kadar laflar, ne kadar, ani bulunardı bu kızlan: askerci okuyâr Zanaya stih, bakâr kızın gözlerinä, dudaklarına, tutâr onun elini. Zana duyâr, ani çocuk kızışâr, çeker elini da hızlanâr koyunnara, bu da ama ardına, yardım eder çevirmäğä koyunnarı, genä yaklaşâr ona...

Todur ama kollardı gümelär ardından. Ona gelärdi, ani kaybeder Zanayı, neçin getirdi o bunu başına, da hazırđı, istâr-istemäz, ölüm yapsın. Yaklaşâr. Bu idila biter, zerä Zana Todura o saat sarmaşâr.

* * *

Toduru Akıl-baş yolladı bir çeteylän baksın taa erlär, taa uzacıkta. Onnar geceledilär dä oyanda, nändasaydı, da, tä, ertesi günü döndülär. Todur şen. Annadâr, ani bulmuşlar pek kâmil er, uzakta, hep tatar küsüymüş, geniş otlayacalar, su, kuytular kışlamak için, diyil irak panayır yolundan.

Akıl-baş, Meşä Petri, Balkanlı Angil hem dä Eteksiz Vani, bir kaç ta çeteci hem tatar giderlär taa ertesi günü kendileri görsünnär erleri. Beendilär. Döndüynän, annadârlar onnar da, nicä bilirlär, da bütün kervan kail olâr orayı geçmäğä. Genä hazırlanmak, gezişmek.

Ama alıştıydılar bu erä, da aar gelärdi brakmağa. Vardı neyä cannarı acısın Todurun hem Zananın da.

Da tä kalkınârlar. Zana ayrılâr başçasınnan, alâr gülü taligaya.

Yollanârlar, stavrozlarını yapârlar, bakârlar taa bir kerä geri bu erlerä düşüneräk: sanki ne bekler onnarı ilerdä.

Yol açık, hava islâ, kervan toplu gider brakıp ardında küllü ateşliklerini...

Giderlär bir parça er, çıkârlar bir taa belli yola da kapanârlar ona.

Bir dä, İvanka bulünun korkmuş sesi kestirer kervanın uslu ilerlemesini.

- Bandalar! Bakın ardımızdan gellerlär!

Hakına, geridän tozu kaldırıp gelärdi atılar. Todur genä tez esap yaptı, nicä çıkmğa bu seferin dä içindän.

Radunun bandası etiştirip çıktı kervanın önünä. Taligalar durgundu. Radu izin verer adamnarına, tutsunna Zanayı da götürsünnä.

- Karşı koyarsa bir kimsä, falayacaz hepsinizi da yakacaz, bişey kalmayacak! – baardı o, da bakär, ne deyecek bejenarcılar.

Banditlär arärlar Zanayı, ama o saklıda.

Todur bu yol çıkmadı, göstermedi kendisini, ama yaptı saklı nişan da hepsi çetecilär, hızlı pinip atlı, uçtular onun ardına, kıra, sansın kervandan kaçardılar bir tarafa.

- Ahaa, kaçärlar, korkaklar, brakärlar hepsini koruntusuz! Yok bişey, biz sizä bişey yapmayacaz, sade çıkarın Zanayı da gideriz! – üündü Radu.

Bir dä, Todur çetesinnän peyda oldu bandanın ardında, yaklaşıp bir kurşun atımı. Radu başladı bakınmağa, izin vermäğä yavaş, hazırlanmağa düyüşä.

- Durun! – çıkıp ansızdan baarär Zana. – Bän kayım! Kan dökmäğä diyil lâzım!

Hepisi şaşırđı, kala kaldı.

- Geç burayı, akıllı kız! – kabarık dedi Radu da yollandı ona karşı.

- İlkın ama bän prostolacam bobamnän hem hepisinnän!

Zana döner hepsinä karşı da bakär uz, açık, çok, hem söylener kendi kendisinä. Sonra döner Todura dooru da yaşları akarak ona da söyler bişey, salt kendi işider... Todur ama ansızdan kezleyip patladär, Radu birdän erä düşer, çetä sıkıştırär bandayı, onnar kapanärlar kaçmağa.

- Neçin yaptın sän bunu? – baarär Todura diyişik seslän Zana. - Sän kayıplağa koyarsın bütün senseleyi! – Da atlayıp Radunun beygirinä, Zana çekeder haydamağa, aalamağa seslän hem baarmağa, ne kadar baarabilirsä, o beygir, ürkmüş, kaçär deli olacak! Zana urär, haydär, kendi bilmer, nänı, aklısını kaybetti! Todur hızlanär onun ardına, alatladär beygirini umutsuz, haydär, haydär, etiştirer; yannaşär, ama durgudamär... atlär o beygirä o da, beygir taa da pek ürker da urulär onnarlan bir kalın meşä aacına kır ortalığında...

...Bejenercıların ilk mezarı tazä durär eni kırım toprağında. Uzakta da görüner, nicä ilerler bu ziyetli kervan, er yapınmağa arayarak...

* * *

Neçin bizi buraya getirdilär?

Şansora geçärdi 1817-ci yılın yaz ayları. Rus-türk cengi 1806-1812 yıllarda olduydu ani, kalardı geri, rus ensediidi da Basarabiayı kapladıidi 1812. Ensediidi rus Napoleonu da. Geri kalardı Balkandan bejenarcıların geçmesi Tuna aşırı bu Basarabialı Bucak erlerinä, onnarın çok zorlu gezmekleri erdän erä bu yaban kırların içlerindä, buralı pomeşçiklerdän, boyarlardan kurtulmakları...

Gezän kervannar şansora durgunduydular da kendi başına erleşip kalma tatar aullarında, küylär yıkıntılarında, düzdüydülär şindilik toprak kufnä-bordey, dä beklärdilär, ki rus erleştersin onnarı, nicä lâzım. Ama – nafilä: insan hiç bir yardımsız, koruntusuz savaşırdı, zorluklarlan buuşardı. Çoyu bu erlerdä kurbetlik edärdilär.

Geçärdi vakıt...

Insan erleşämäzdi. Tatar yıkıntılarında mı durgunsunnar, sanki?! Ekmägä may bişey ekmäzdi...

- Bu rusların sansın bizim için vakıtları yok, - hep ayıflanardı ihtiarlar. – Ya-a, acaba yanılmadık mı, ani buraya geçtik...?! Heptän yandık. Tä, kendimiz bu tatar aulu yıkıntılarında erleşeriz, küyä benzetmägä savaşırsız, ama çıkmär, çoban tırlaları, bir vakıda. Yaz bitecek da nänısına genä kapmağa, kışlamağa?

Küy „kantorası” da topraktan bordey, salt ani tabelası taftadan, katrannan yazılı: „Selski prikaz” – imamnik, saylär. Onun önündä adamnar hep toplanärlar da şamatalı üüsek-üüsek halları için laf ederlär, biri birilerine dä üfkeleri çıkär, sansın bu osa oydu kabaatlı.

- Ya durun, ba! Bu tatar kırlarında kim-kim ilkin erleşmişti? – bu gagouzların kavgasına Gandhi Nikola da karıştı. – Tikencilär, tä, bay Vançu burada... sora Sarılar, Tursunnar, Babaylar... Akbaşlar...

- Köstennär, - Kelemeci Sandi dä ekledi.

- Yardımcı Todışlär taa sekiz üz dokuzda getirilmişlär,- ayağını erä urup da tozu kaldırıp, Kırıkçı Sava kalktı.

- Ye, te onnar ilkin zaabetlerä çıksınnar, baş ursunlar, ki bizi erleştersinnär,- kitledi Nikola.

- Dooru! – lafı Kortmaç Vasil hızlı kaptı. – Tä, şindän sonra on edinci yılın yarısı geçti!

- Ye, ne-e! Getirdilär da bıraktılar..! – Kerpiç Zani, dartıp kalpağını başından, sert uzattı.

- Rus zaabitleri bizi hiç görmerlär, - umutsuz dedi Gümüşlü Todur. – Küyümüzä biti dä basmadı ya? Tfu, bu da küy mü yä, af edilsin lafım! Kutuzov onbirdä ne adamaklar „Obyavleniasına” dizmişti... Aldatmak, da okadar!

- Haramnama, Todur, zerä unutmuşun: bu kışın kendi popeçitel Vatikioti geldiği ya, açan onun kızıağını çıkardıydık – kürtün içinä batmıştı? – Toduru doorutsun denedi alçak boylu tuyan Koyçu Lambu.

- Geldiydi, da ne? O zamandan bir şey diyişildi mi? – darıldı Çolak Yuvançu.

- Bizä maasuz uprovenie düzsünnär, - dedi Bozbey Anastas.

- Ya da „kazaçiy voyska”, - Gandhi Nikola genä katıldı.

- Lâzım mı bizä böylä berbat iş? – baardı Kol Kostadin. – Biz türküz, gagouzuz, hayvancı senselä, diyil askerci! Ko bizä toprak kessinnär, çiftçiliyi götürelim, yapınalım, ekelim... Böylä sä, bakmışın, yarın pomeşçiğin biri gelir da deyär, ani topraklar onun da çıkar kal.

- Allah etmesin, - kestirdi Tikenci Vançu. – Nicä zor kaçtıydık Baluşun merasından. Ye, sän ba, Nikola, desätkiysin, bir iş, bir şey, bitiräsin var mı kolay?

- Taa isterlär, ki padişaha emin verelim. Vermeyecez!

- Ne soy iş, ba bay Vançu? Bän küçük adamım. A, tä, starosti, imam geler, belki...?

Insan taa pek baarışmağa başladı.

- Neçin sizi ayırdık? – Vançu birdän darıldı.

- Tumarvadan, Renidän saylär, geleriz, Popeçitelstvodan, - dedi starosti Ivaneli, bir kütme üstünä erleşeräk. – İşlär pek yavan, kardaşlar: pek karşı boyar Baluş çıkarmış.

- Burada o bizä dokunamayacak şansora, - lafi dayanmaklan Tikenci Vançu uygun erleşirdi. – Ya da tepeleyecek! Sorularsıydı. Vatikiot da bir şey bitirämer...

Starosti o Prikaz olacağı bordeyin içinä iyileräk girdi, pisar da ardına, kiyatlar koltuğunda.

- Bana kalsa, çorbacılar, tutunsak yapınmağa biz kendimiz, - Kerpiç Zani fikirini açtı. – Bän, tä, evimi yapmağa çekettiydim da durgundum, sakındım, ama genä tutunacam da kışadan içinä girecäm. Hep bordey içinde kışlamağa bir sürü uşaklan... Geçän kış ikisini gömdüm.

Bu takım da bu insan fikirleşeräk, bordeylerinä daalışardı.

* * *

Tikenci Vançu şansora otuz yaşın üstünä adamdı, on iki yıllık evliydi, Sultanaylan, altı uşakları vardı, edincisini dä beklärdilär. İhtiarlar hem kardaşları Tunanın öteyanında duuma yurtluğunda, kurtulup, kalmıştılar. Bobası annadarmış, ani o 1784-ci yılında iki cenk arasında duumuş, nicä küçüklüyü ana küyündä, Kavarnaya yakın, hep koyun sürülerinnän kırdı tırlalarda geçmişti. O şimdi dä kâmil çobandı. Nicä yakın iki yıl Moldovada Huş kasabasının yakınlarında durmuştu, sora Prutun bu yanına, taman Baluşun meralarına, da bir kaç yıla kıştırılmıştılar kaçınca. Orada Orak küyündä yaşamıştılar.

Uşakları küçürektilär, işä ama may hepisi yapışardılar, nicä çiftçi-gagozlarda: en büyü Fedostu – 11 yaşında, sora Lançu – 9 geçmişti, Gençü hem Ristu çocukları – 7 hem 6, Kristina – 4, en küçüyü dä Tanas – 3 yaşını tamamardı.

Açan onnar bu yıkıntılara gelmiştilär, burada bir kaç aylä varmış, ama tezdä gitmişlär da burada Tikencilär hem taa bir altı aylä kalmıştı, nicä poet sora yazacaydı:

„ İki yamaç karşı- karşı
Durmuş biri öbürünä,
Alçağın sansın iki kaşı
Sarkmış gibi Batı günä;
Nända çayır uzun yatmış
Bir kaç yamaç yakasına,

*O Lunga dereyi almış...
Te burada er beenmişlär,
Kırdan kıra hep gezeräk,
Tikencilär o evellär,
Yorgun sürü gezdireräk...
Durup esaplan konmuşlar
Bu alçakta en ilk-seftä,
Bordey edi salt koymuşlar,
Görmüş bunu salt Ay göktä..."*

Tatar adı hep Kereyit kalmış.

- „Topraklar islâ, besli, kara-toprak, geniş yamaçlar, ama kelemä, pekleşik, ani artık zor sökmäğä, en az üç-dört çift öküz bir demirli puluğa koşmağa lâzım olacak“, – Vançu biçilmiş otları yıvarak, düşünärdi. – „Hem var nândan, mal çok, ama korkulu, bilinmer taa, nelär olacak... O tatarlar da hiç toprak işlämemişlär, salt hayvan otlatmışlar, gözelim kırları çiyinetmişlär. Biz burada diyil sade hayvancılık, ama ne çiftçilik tä ihtıracaz, e-he! Salt izin olsun, ani topraklar bizim, ayıracaz, neresi otlatmak için „toloka“, neresi dä sürmek için... Ye, ne-e, karmakarışık mı?“

- Vançu bä, ha, üülen ekmeyinä oturalım, bä, - karısı Sultana onun fikir işlemesini ansızdan durguttu, da sıra geldi, o otları yıvmağa braksın, ani kış için alaf hayvannarına hazırlardı.

Tikencini aylesi tä tombarlak alçak sofracığın dolayına küçük skemneciklerä, erä, ana kucağına oturärlar da datlı koyun yahnısından suvannıyan katıklanärlar. Sofrayı topladıyan, gene işlerine bakacaklar, zerä kışa deyni hazırlanmağa vakıtlar lâzım.

* * *

Reni (Tumarova): 1818 yıla dooru.

Bu Tunadakı port-kasabasında Popeçitelstvo bulunär, D. Vatikioti. Kasabacık o zamannar anılmış porttu, orada çok alış-veriş başka padişahlıkların da Tuna üstündä olardı; vardı: tükennär, mağazalar, kontoralar; yaşardı satıcılar, madrabazlar, tefecilär, zengin çiftlikçilär, türlü zanaatçılar, inteligenția...

Vatikioti institüyasını bir tertip kasaba esabında evä erleştimişti. Bir kaç odayı onun izmetçileri kaplardı hem Polkovnik Karniloviç „grajdanskiy zemlemerlärlän“. Topraklar ama taa kesilmäzdi, insan hep beklärdi.

Tuna aşırı „bejenarların“ üstünä Basarabiada en büyük zaabit general Ivan Inzov koyulmuştu, angısının rezidențiası taa Ekaterinoslavdaydı.

Şindi o Kişineva gelmişti, oradan da Reniyä. Vatikioti adamnarının onu karşı etti da bir uygun fligelciktä erleştiydi.

- Nu-s, annat, kapitan Vatikioti, işlär nicedir.

- Şükür, iyi, Vaşe prevoshoditelstvo! – uz durarak Vatikioti cevabı verdi.

Onnar ikisi gözäl, yımışak kreslolarda oturârlar. Enikunu bir genç hem yakışıklı izmetçi kız giriverdi, ilin getirerek ellerindä bir gözäl balkan tepsisi üklü içki hem buralı mezä, bir maasus masacık üstünä koydu da iyilip, çıktı.

- Ne gözäl kız sana izmet eder, efendim.

- Bizimkilerdän, üüsüz, anası-bobası kaybelmişlär Tunanın dalgalarında.

- Zavalılar, yazık!... Ama şarapların kavi, şennendirler hem dä üreyinä yakışârlar. Ha, taa birär buyuralım, da – işä! Saalık hem girinnik!

- Allah versin, çok saa olun, Ivan Nikitiç! Buyurun, tä, alın koyun-toklu pastırması, kavurma, tazä peynir, süvüş toy lokması... Kâmil bu yaban kuşları, negaralıklar içindä fıyıldârlar, avucunun elinä kendileri gelerlär! Deyerlär yä: „Urduq toyu sopasız!”

- Avlanmak buralarda, esaplârim, hayırlıdır!

- Laflan annatmağa zor, Ivan Nikitiç! Pek kâmil! Bu günnerdä Canabinizä bir avlanmak tertipleyecez, ani anılsın! Gosudari imperator da gelirsä, da istärsä, hepsi hazır olur.

- Bozmaz... – dedi Inzov, düşüneräk, nasıl inandırısın ıarı, ki bu insannarı erleşmesi için Karar çıkarsın, hem ne kadar taa tez.

- Ivan Nikitiç, Canabiniz belki dinneneceniz, te yannaşık odada hepsi hazır. Bän çinovnikleri doklad için materiallarla hazırlayacam.

- Saa ol, bän yoldan biraz dinnenecäm. Ama kısından, zerä vakit az. Kasabanın başlarinnan buluşmağa lâzım olacak, kliseyâ girmäğä, buralı zenginneri dä gormäğä... Niyedim var, insana danışlan çıkayım, ki sıraları tutsunnar, bir az taa dayansinnar...

Saatlar dördä yakın Inzov kendisi peyda oldu; Komisia çinovniklerinin aralarına erleşti. Hepisindän çok o mayor Malyavinin tefterlerini baktı, zerä onda hepisindän çok bildiriş bu insannar için toplanmış vardı. Inzov şindilik hepisini haberleri öylä toptan bakardı, ki imperatora I-ci Alexandr neylän çıkmağa var mı.

O avşam Inzovu Reni kasabanın başı Tumarov ispravniyi Mitaş Kalbarov kabul etti. Ispravniçestvonun salonnarında o zamankı en yukarıkı adannarı karılarinnan topluydular. Hepsi nicä taa iyi giyimniydilär, damalar ama ne kadar taa modayca: europayca, rusça, kimi gelmä kadinnar ama, taa türk-oriental modalarını kullanardılar. Belliki, bu provinçialı karılar pek artık bilmäğä, nicä Kişinevdä, Peterburgta da giyinerlär istärdilär. Inzov ama, askerci, toplu adamdı, makar ani şakalaşmağa da onnarlan bilärdi da bu üzerä onu beendiydilär. Inzovun adyutantını ama, bu karılar çep-çevirä sordular hem siyir ettilär, bak o gençti, levent bir ofiçterdi, hem dä modacı, karısevändi.

Inzov ilkin adannarlan bir nasaat yaptı, fikir verdi. Padişahı karşı etmäğä iyi hazırlansinnar, dedi.

Sonra onu bütün bu topluşun içindä bulunsun buyur ettilär. Kim sade hem ne burada yoktu! Bak general, Glavnıy popeçitel geldiyyidi!

Karılarlan Inzov taa da çok işlär anardı, haliz ispravniyin karısından: ki kocaları çok işlärmişlär, ki bu gelmä minnetlärän onnara annaşmağa zormuş, dili bilmäzmişlär, yabanmışlar, kızları pek erken evlenärmişlär, 15-

16 yaşında, hem də ani ihtiarlıqta da uşakları olarmış, ayol, öylə kaviymişlər, ölünəcə işləmişlər! Ama kınak insannarmışlar: her Cuma erteleri teknelerdə, cıbrırlarda kaynak suyulan yıkanarmışlar, acı pelindən süpürgeciklərlən arkalarını düyərmişlər... Panayıra çox işlər getirərmişlər – onnara satmaq-almak, alış-verişlik, sevinçliymiş, pek fasil insannarmış...!?

Şaraplar, şampanialar, elbetki, Varlıklı Tanunun maazalarındandılar – zengin bir alış-verişçisi, angısı Gubernator Gartingtän kaillik kabul etmişti, ki Tumarva ispravniyi ona versin er, ki evlerini, tükennerini, ambarlarını yapsın hem də dooruluk, ki granița aşırı çiftçilik maasullarını yollamağa.

Adamnar Inzovu sardılar fikirlerini gösterip.

- Çok umutlanarız, ani işlerimiz düzülür, zerä insan bıktı, geri gitmäge davranarlar.

- Ko gitsinnär! – sirkeli dedi Baluş, - topraklar bizä kalır.

- Yok, bu iş Rosianın interesinä uymaz, efendim, - kestirdi Inzov.

- Gospoda, - ispravniyin karısı, Sofia Alexandrovna danıştı, - bu devlet işlerini bırakınız, da bizä də biraz esap buyurunuz.

- Büyük havezlän, kâmil Sofia Alexndrovna, - kailli gülümsedi general.

- Siz yaşamayı unutmarsınız. Bizä kalsa...

- Ye, generalım, öylə pek kötülämeyiniz, - bir gözäl karagöz karı yalpak karıştı, angısı Renidä manufaktura tutardı, zerä erkeksiz yaşamak nafilâdir, olamaz.

Da Sofia hanumlan ikisi Inzovu koltuklarından alıp, bir tarafta bir masacağa geçtilär.

- Af ediniz, Ivan Nikitiç, ani Canabinizi adamnarın içindän kaptık. Canabinizä benim yakın kadın-arkadaşımı, Ivanka-hanumu, tanıdayım isterim, - da emişlerdän alsın buyur ettilär. – Bir yıl nicä o dul kaldı. Zanaatını örütmäge savaşar hem o da diyil çoktan gelmä...

Bu buluşmalardan Inzov açık annadı, ani buralı yukarıki boylarında da interes, ki „bejenarlar” ne kadar taa tez erleştirilsinnär... kendi faydalarına.

Ertesi günü avlanmağa çıktılar, Yalpy deresinin alçaklarında, daalıklı da yamaçlarında – hepisi başlar generalın yanısora, hem də Vatikiotun iki dostu – Vasil Arnaut hem Dati Kuşarov, iki alifli genç savaşıcı, ama gözäl Ivanka-hanum da.

Avlanarkan onnar, Vatikiotun planına görä, bir kaç küyä də uuradılar, nändä insan onnarı artık sarardı.

- Efendi – gospodin Inzov, tä Vatikiot ta burada, neçin bizi dä erleştirmersiniz? Bıktık. Kalkınıp, geri gidelim?

- Dostlar, işlər tezdä düzülecek: Imperator Basarabiayı dolaşacak, da buraya uurayacak. Umudum var, ki dooruluk kabledäsiniz.

- Ye ne-e! Neçin bizi dä buraya getirdiniz?

- Çoku geçti, azı kaldı, - deyeyip, Inzov lafi başka uzatmadı.

İnsan yalnız kalıp, kendi aralarında dartışar: hepisinnän buuşmağa lâzım, çıkartmağa, ne adandı da düzünmäge. Ye da geri gitmäge:

- Geri? Kim bizi kolverecek!?...

* * *

- Şindi, karı, yok ne yapmağa, lâzım erleşelim, - dedi Tikenci Vançu Sultanaya, koyunnarı başkabak sıcak ortasında saayarak. – Bir taa uygun küy bakalım da...

- Bakacan! – takaza etti Sultana kocasına, saaz çalmarın altında dolu vedredän südü bir cıbıra dökeräk. – Az mı gezdik? Yapınalım te burada, bu Kireyittä, da oturalım götümüzä. Burasını bän beenerim. Taa islâ, ha düzünelim biz dä... tä insan kerpiç keser, aaç getirer, taş... biz sä...! Uşaklara içer lâzım, mallar – dam, aul, çalmar, sayvan... bir patlacan, biber turşu koymağa yok nända. Ye şarapları? Maaza lâzım, çorbacı! Böylä sä hepisi neyimiz var daalacak!

- Daalacak, - düşünceli dedi Vançu da o koyunnarı taa sert saamağa darıldı, sansın onnar kabaatlıydılar, ani onun dooruluğu yoktu...

* * *

Ŧar I. Alexandr 1818-ci yılın may ayında, diyil büyük svitasınnan ansızdan geldi. Onunnandı: stats-sekretar graf Ivan Antonoviç Kapodistria, namestnik Bahmetev, grajdanskiy gubernator Garting. Dolaşması artık kısıdan oldu: „bejenarlar” ona bir yazılı „proşenia” veräbildilär da 1819 yılın 29 dekabridä „Ŧar gramotası” erleştirilmek için çıktı – „kolonist” statusu, 60 destina toprak aylä başına, harçlardan hem askerliktän 50 yıla kurtarılmak, yapınmak için material – Ŧarızmanın interesiydi, ki bunnarı buraya baalatsın, insan inandı, ani Ŧar onnarı düşündü. Aslısı ama sora üzä çıktı. İnsan çok düzgün yapındı, kavi ekonomika örütmäğä başladı, raatta yaşamağa, adetlerini, dinini tutmağa.

I. Alexandr Pavloviç (1801-1825), Rosianın padişahı, basarabialı gagouzların da ilk rus padişahıydı. Ondan onnar sansın fayda görärdilär... Alexandr hoduldu, ani Napoleonu Bonapartiyi, Fransanın imparatorunu, ensemişti 1812-1814-tä. Sora taa oluşlar, cenklär dä geçirdi; greklerin „eteria” kalkıntısına sultana karşı (Ipsilanti) 1812-dä ama, yardımcı olmadı – o „kavi monarhia” tarafçısıydı. „Bejenarları” başka aklısına o getirmedı. „Dekabristlärlän” çok dartışamadı, onnarın kalkıntısını dekabrinin 14-dä 1825 Petrogradta o buunaldamadı, zerä noyabridä ansızdan geçindi.

Yaptı bunu I. Nikolay Ŧar yanvarın 3-dä 1826-da.

Burada insan alatlä, ki o boşuna geçmiş yılları kapatsınnar da geniş yola çıksınnar.

Tikenci Vançununun evi şindän sora may hazırdı, suvansın kalardı, kireçlemek o zaman yoktu, da içinä girsinnär. Bordeyi Sultana bozsunnar brakmadı, ona kufnä olsunmuş. Şindi onnarın yardımı da vardı – uşaklar büyüydü, delikannı çocukları, büyük kızları vardı. Küydä, nicä eveldän adetti, meciylän zor işleri yapmağa olardı – hısımca, komuşuyca, sokakça da, elbetki, bitkidä ikram çorbacı yapardı, şenniklän.

- Sultana mari, biz dä büyük işlär evdä-aulda bitirdik! Ne-ne-ne-e!

-Ye, Allahın yardımınan, - stavrozunu yapıp, dedi Sultana, içerlerini erleştirek, Dari komuşusunan. – Şansora, Vançu, bu bütün kış o kırları çift süreceniz!

- Haliz! Altmış destina şaka diyil! Kelemä, pekleşik! Ama sökecez, mal var, üçär-dördär çift o büyük öküzlerdän.

- Ama uurasak... biz dä altınnan dolu bir küp üstünä... tä nicä Burgucu Simonnar.

- Bozmaz, mari.

- Matrona türlü işlər almış aylesinä, kalanını o da gömmüş-saklamış.

- Biz dä çorbacı olarız, taa toprak satın alarız, hayvan... uşakların birikisini üürenmägä veriz Kişnofa, Reniya, zaabit olsunar... hem da bir az para tetülerä, agalara eski sancağa Karamık küyümüzä yardım yollarız, tä, Tilki Tanasalar geri gidärmişlər...

- Ey ba, böylelerin elinä?

- Ama bulsak, öylä dä yapırız, seni bän bilerim.

- Bulsak... boşuna laf. Ya bän taa islä o pulukları, tertipleri bakayım – bir kaç çift öküz arışlarlan koşmağa şaka diyil.

Toprak pek çetindi, sökmek aardı. Böylä zor iştä insan bir kaç ortak badaşardı. Tikencilär Kol Kostadinnärlän, Oduncu Mitilärlän hem Borç Danilärlän sürärdilər. Dört puluk birär büyük demirlän koşardılar da dört çizi birdän aktarardılar. İş islä olardı.

Ama onnarın uygun işlemesi günün birindä ansızdan koptu, şeytan kuyruğunu aralarına soktu, nicä deyerlər. Sürärkän Borç Daninin Çolpanda toprağını, Vançunun puluğu bir çetin bişeyä sansın ilişer da öttü dä demirä.

- Tä o altınnar, türk paraları! – baardı Vançu da çizinin dibini tirmalamağa tutundu. Hepisi toplandı, bakärlar. Bir dä Borç Dani demir kazgalaçlan ursun kurulu baarär:

- Bir tarafa olun, kafalarınızı yararım, altınnar benim!

- Altınnarı bän buldum, ba Dani, ha doorulukça.

- Te onun için ilkin senin kafanı yaracam, ayıtlan!

Da Vançu onun önündän etiştirincä kaçsın, bu, gözlerinä kan çökmüş, urär da deler adamın kafasını, al-kan olär da Vançu başını tutarak, iyri-büyürü evä dooru adımnadı. Burada kalannar şaş kaldılar. Bir dä Miti o küpü kaptı da yok oldu. Öylä dä başka bulunmadı.

* * *

Vatikioti çok yaşamadı, vakitsiz, 1820 yılın güzün geçindi – varmış onun bir saklı derdi. Yalnızdı buralarda, kimseyi yoktu. Mezarını onun salt bir insan dolaşardı – o üsüz kız saklı onu sevmişti, Dimitri öylä dä bilmemişti...

Eni popeçitel mayor Maleavinskiy ertesi yılın koloniaların ortasında bir kasaba kurmağa çeketti, kolonialık merkezi – tä, nändä Bolgrad şindi. Buraya o geçtiydi. Buraya satıcılar, tefecilär hem başkaları da geçärdilər, zenginmemägä. Kolonistlerin da çoyu gelişärdi. Diyil çoktan yaban kelemä

şindi bir kavi yaşandırmak görärdi, haliz gagouzların çalışmalarınnan hem becermelerinnän ekonomikada Osmanlı Balkannardaki örneklerä görä. Burada ama hepsi dä olardı, nicä Rusiada – kapitalizmaya yol açıldardı. Kolonialarda ama bu yol taa hızlı gidärdi: ekin, mal, tovar panair için satıldardı çok taraflara, granița aşırı da. Bu prořestä gagouzların ruh paalılıkları, adetleri evdä taa çok örüyärdi, dili dä genä, zerä ekonomika işlerindä rus dili kullanıldardı. Kimi intelektuallar, azlık, ama dili dä örütmäğä davranardılar: Vasil Arnaut siir yazardı, rus el yazılarınınan, makar ani latin yazılarını da kullanabilärdi. Bolgar dilindä Dati Kuşarov yazardı da kimi okuyuculara, ürencilerä daadardılar.

Basarabia o zamannar çok işlär taa gördüydü: masonnuk, dekabrist gidimini, I. Alexandr rus poetini Alexandr Sergeevič Puşkini Kişineva 1820-dä represiaya götürmüştü, angısı meraklı olup, kolonistlerin dä arasına gelmişti, buralı inteligentlärän, iş adamnarınnan, çinovniklerinnän, insannan da panairlarda buluşmuştu. Hem fasıl, hem dä mail Puşkinä bu erlär, insannan gelmiştilär. Artık büyük merak güdärdi o, ki ürensinsin, ne soydur bu kara kalpaklılar, cıba kırkık başlı bıyıklılar, esmercä dä gözäl kızlı küylär.

... Bucak yolunda topaçlar, tozlar her tarafa olärlar, ki poetlän o zamankı fayeton geçsin, onun da dostunnan, general Liprandiyän I.P., genç o da hem yaşamağä sevär adam.

Geziyä Puşkinnän barabar gelärdi onun eni dostları Bolgradtan hem Renidän, karılar, kızlar ekipajlarda, adamnar, gençlär – atlı. Hepisini musafirläğä Yukarıkı – Bucak şinutun starşinası Laçantar Andrik Petroviç hem protoyereyi ay-boba İpatiy beklärdilär Komratta.

Puşkinin hem Liprandinin hatırına starşına bal verdi. Topluş ayırmaydı, salt büyük boylar. Gramofonnar çalärlar, musafirlär oynärlar, şennenerlär, laf edärlär, konuşırlar. Puşkinä pek sevär gözlärlän gençecik Miolina, ay-boba İpatiyin kızı, bakardı da hep onun yanında, onunnan oynamağä, onu ikram etmäğä... Poet tä onunnan kendisini gözäl kullandı, onnara bu avşam hepsi mail oldu. Burada Vasil Arnaut ta starşinanın kızınnan Lenaylan seftä tanıştı – karagöz, esmercä suratlı bir insan, uslu, az lafçı, derin duygulu hem düşünekli. Sora evlendilär dä.

Kişinevdeki musafirlerä çok danışırlar.

- Efendi Alexandr Sergeevič, Kişinevda, olmalı, ballar çok taa gözäl olärlar.

- Olär, olär, gözellerim. Ama burada da bän hoşum. Hem beenerim, nicä bana „efendi“ deyersiniz.

- Alexandr Sergeevič, moy to gospodin, bizdä nelär taa çok beendiniz? – sordu ansızdan Dati Kuřarov.

- İnsanı! İşçi, hatırlı, ikramcı! Adetleri meraklı.

- Puşkin, efendim, bir kaç stih bizä bırakırsınız mı?

- Te:

*Eşil Bucak kırlarında,
Te nânda Prut, belli derâ...*

.....
Bir derecik buvazında

.....
*Aylâ-aylâ kolonistlâr
Burada kuşku yaşâr,
Boba adetlerini tutâr...*
.....

* * *

Yıllar hep geçirdi. Dekabristlâr buralarını da țarizmaya karşı kuşkulandırardılar. Sonra işidildi, ani eni țar I. Nikolay çirkin bunaltmıştı onnarı Peterburgta – kimisini kurşuna koymuştu, çoyunu Sibirâ kapannara yollamıştı.

I. Nikolay țar (1825-1855) Rosianın eni padişahı basarabialı gagouzların (yakın 60 bin) da ikinci rus padişahıydı. Otuz yıl tronda bulunup, o artık çok işlâr içyanda da, dışyanda da bitirdi – yakın 50 kalkıntı bunalttı, çok türlü reformalar yaptı, politik poliťiasını enidân 1826-da kurdu – III otdelenie, naçalnik koyup fena grafi Benkendorfu. Țar bütün kuvedini kulturaya hem üüretimnäğâ karşı hızlandırdı, „aşağıkı” insan boylarının uşaklarına deyni salt bir klaslı klisâ şkolaları, onnara kim girâbilirsâ, haliz gagouzlardan rusça üürenmäğâ. Basarabianın autonomiasını kestirdi (1828), boyarlara kuvet verdi, țarannar onnarın moşialarından „kazeni y topraklara”, gagouzların arasına kaçardılar, kavgalar da olardı.

Țar I. Nikolay dooruluksuz adamdı, insanı ezârdı, cansız soldafondu, kuvedâ tamahtı. Çok agresiv cenklâr götürdü – İrannan, Türkiyeylân, kafkazlılarlan h.b., çok teritorialar kapladı.

Rosiada ideologia savaşları keskinerlâr, revoluťia demokratiası gidimi ilerlener, agitaťia, çevrelâr, derneklâr h.b.

1837-dâ Bucakta da işidildi, ani Puşkin bir dueldâ ölüm bulmuş, Petrogradta.

Açan 1828-29-da rus-türk cengi olduydu, eni „bejenarlar”, haliz bolgar kaçkınnarı, getirildilâr da onnara deyni 10-ar desetina toprak buralırlan kestilâr, büyük kavgalar da oldular. Eni bolgar koloniaları taa çok İzmail meydannarında hem Akkerman kurulduydular, nicâ Ivanovka h.b. Akkerman taraflarında taa çoktan, II. Ekaterinanın zamanında, nemťa koloniaları kurulduydular, nicâ Berezina, Leyptig, Borodino h.b.

Yok ne demäğâ, hepsi kolonialar düzgündü, zengindi: toprak çok, maasul çok, türlü ustalıklar, zanaatlar, her bir küydâ çok dermen un üütmäğâ – lüzgâr dermenneri, su, toprak, taa da sonra maşinalar da, oloy baskıları da peydalandı, saayayı – peynir fabrikaları, yapaa taramağâ, aba dolaplamağâ h.b. Yaşamak çiftçinin elindeydi – privat saabilıydı zerâ. Yıllar

da hep gidärdilär, insan varlığını ziyedelärdi, yıl yıldan bu gözäl işlendirilmiş, tavlı kırlarda: ne taralar, baalarlar, başçalıklar, mayvalıklar, otlayacaklar h.b.

* * *

O beladan sonra Tikenci Vançu çok zor çektiydi, da asker hospitalında bakıldıydı, iyi doorulduydu, sade ama büyük lüzgerdä başı uularđı. Ama işlärđi, nicä ilerdän, hem taa becerikli, taa arif tä olduydu, o bela altınnan küptän sonra her birinnän koşulmazdı. Sultana takazaylan da onun kulaklarını kemirdiydi, ama faydaylan.

Vançu 50 yaşını yaşardı, uşaklarını adetçä everdiydi, büyüklerini kenara çıkardıydı, küy plan verdiydi, hepisinä ne lâzım verdiydi. İçerdä Tanas hem Kristina kaldıydılar – kız evlenir, gidir, Tanas ta gelin getirir da içerdä kalır, bak, adet öyleydi, ki en küçük çocuk ana-bobayı baksın, ona bütün varlık ta kalär.

Vançunun hem Sultananın bir alay torunnarı vardı da hepisini dä sevärdilär, onnar da taa çok babusunda bulunardılar.

Küydä insan bir odundan klisä yaptıydı, popaz getirdiydilär Komrattan, moldovanca izmet edärdi; klisedä bir şkolacık da açtıydılar, kimi uşakları popaz kıyat okumağa üüredärdi. Hristiyan adetleri taa çok olardı, 30-cu yıllarda Gubernia Komratta hem Bolgradta birär büyük sobor-katedrala yaptıydı. Yaşamak taa da düzelärdi, makar ani hatalı yıllar da olduydu: dondurmaklar, toolulu yaamurlar, kuraklar da, mal düşmesi, salgın hastalıklar da, sarança-çekirgelik. İnsan ama altından çıkardı, zerä vardı neylän hem birlikti. Bir eni popeçitel dä, Butkov M. Gr., büyük bozgunculuk getirdi – iyiri-bürü sokakları zorlan doorutmağa koydu, çok yapılar yıktırdı... İnsan bu zoru da çekti, enidän sokakları uz, geniş yaptı. Kuvedi vardı.

Düzeldiyän kırlar, baalarlar, her erisi gözäldi, insan havezlään işlärđi. Pazarlarda, yortularda ama dolaşmağa ekinneri, baalarları, bostannarı çıkardılar, tertip gözäl giyimni. Gençlär, kızlar bölük-bölük, çocuklar da, buluşmağa taa çok, bakışmağa çıkardılar.

Tikenci Vançunun Kristinası kızlarlan uzak baalara çıkmıştı. Hava gözäldi, güneşti, yalpak lüzgercik çırpardı, kuşlar türlü seslärlän baa hem aaçlık alçaklarını gözäl doldurardılar, dozdolay tazä çotuk yaprağına kokardı, gül-fatma hem gecä-sefaa çiçeklerinä dä, kirezä, orak eriyinä – sarfoş olasin, diyil başka.

Kızlar gezdilär, gülüşülär, türkü, maane çaldılar, baa yaprağı sarma için topladılar, alçak içindä punarda ayaklarını yıkadılar, odun kofadan serin su içtilär, sora gümüş bileziklerini, altın liftlerini genä giyidilär, nicä dä her kerä...

Baalar içindä dä naara, sıklık, çocuk sesleri dä hep işidilärdi. Bunnarın ürekleri eriyärdi.

Kristina Todinin sıklığını yakında tanıdı. Makar ani o Kartal Petiylän bakışardı, te bu Todı ama, öylä duygular kaldırdardı, ani o yımışardı. Ye, şindi, tä geler, näpsın? O Peti dä neçin yoksa? Todı yaklaşar hem haliz buraya geler.

- Kristina, biz gittik, sonra buluşuruz.

- Doka mari, Nasti, durun, gitmeyin Allahım...

Kızlar sa yok oldular. Kristina bir yaban guguşu gibi, sansın kanatlarını sıktı, uçmağa hazır, üreciyi düyüler, güüşçezlerini sarsıdarak, soluğu gittikçä haşlak, mavi gözleri kuşku şılârlar... başı da sansın sarfoşça döndü... o bilmer ne yapacak, onunnan ne olacak, eer Todi... Tâ, üüşek güven gümelerin ardından o peyda oldu, yan paraliası başında, kırmızı kodifâ flaniylân, eşil jelet üstündä, mavi çufa donnar, hrom emenilär – eni modaydı çocuklara şindi – eskiycesinä anteri, kürk, kalpak, kuşak, çarık kışın taşıyardılar; elindä bir eşil feslen dalcızı, dişlerindä dä bir altıncık çiçäyi – gözäldi, kıvrak, levent bir çocuk, haliz dilber! Durdu. Kristinanın dooru gözlerinä bakâr: biyaz hasa başında, yanağında gürginä çiçäyi, incä çittän çiçekli üstünkü fistanı, biyaz fita, orta ökçeli kara emenilär – kızların modası – hepsi dä sansın kızın gözäl boyuna yapışik yaprak gibi titirärdi. Kristinanın titiremesini Todi duyardı, ona seftä diydi. Da birdän onun suumuş elini aldı. Kristina ürktü, ama bişey yapamâr, neçinsä, salt duyâr, nicä Todinin eli onun belindä, arkasında gezer, dudakları ba yanaklarına sürüşerlär, aazına, tä ilişerlär... O korunâr, başını ondan çevirer, istämer. Todi ama onu sıkı tutâr, kolvermer, bir elinnän dä başından tutâr, ani kız hiç bişey yapamâr da, istâr-istemäz, dudaklar bireri gelerlär... Kız birdän-birä o iyi gelmektä atılamadı... tatlısından, ani bütün güüdendän geçer... Ama fikir erinä gelip, dirdi kendisini da Todinin kucağınadan kurtulaverdi.

- Todi, vazgeç, düşmer, bän gidecäm!

- Neçin düşmer, bän seni ne severim? Evlenecez!

- İnanmârim! Hem hep o kadar – diyil lâzım!

- Pek lâzım, Kristina, - heptän yalpak dedi Todi da genä kavradı onu, ansızdan otlar üstünä yattırdı da sık-sık soluyarak sıkı tutâr. Kız kalkmağa, aktarılmağa savaşâr, ama nafilä. Todi genä kızın aazına dudaklarını yapıştırdı da öper, içinä girecek.

- İstâmerim, bâ Todi, annasana...

- İstersin, bän duyârim...

- Brak beni, bän korkârim...

- Korkma, bişey olmayacak... kimsey dä bilmeyecek...

Kristina kendisinä bir az gelip, ahmakçasına esapladı, ani „bekim dä bişey olmayacak...?“ „Ama da ne büyük havezmiş bu, Allahım!“ Bu Todinin dä ahtına o karşı duramazdı... Verilsin sanki?... Ama ye üklü kalırsa? Yok, olmaz!

- Todi, ya kalk üstümdän, diyil lâzım, bän korkârim!

- Korkma, mari. – Da Todi öpüşünnän kızın aazını genä tıkadı da başka onun dudaklarından, güüşlerindän ayrılmadı, taa o verilmeyincä...

Baalâr, açlar enikunuca fışırdardılar, açık gök tä sansın yımışamıştı, her erisi dä sansın ilinnenmiş dinnenärdi...

Kristina o gündän raadını kaybettiydi. Ye insan annarsa, anası annarsa? Todi dä aldattıysa?

Küydä karılar türlü bu takım oluşlar annadârlar, o da kurtulmayacak onnarın aazından... Ama, kısmetinä, o en büyük korkudan kurtulduydu, zerä

bilinir vakit o zamandan artık geçtiydi da bişey dâ olmadıydı. Öylä rasgeldiydi. Evlenmesi ama ilerdeydi. Todiye o brakmayacak, ona evlenecek! Başka çocuğa? Ye kızlığı/ yok, Todi, da o kadar! O ona kendisi „kaçacak”.

Düün gözäl oldu.

Nicä küy düzgündü, horuyu da yapârlar, her Pazar, kimi yortularda da. Horu eri, nicä Balkannarda küy ortasında, yoktu, ama o yamaçta dermennär arasında toplanârlar. Çalgıcılar kendileri çıkârlar – gaydacılar, kavalcılar, daulcular. Büyük horular olârlar. Gençlär yalap-yalap giyimni, çokluk. Tä „çökmek” avası, çocuklar, adamnar, nicä evdä Balkannarda, özlemeklän.

Tanasın delikannılığı uygun gidârdi, evlenmägä dooru.

- İsterim, ki bir gelinim bare aşırıdan olsun, - hep söylenârdi Sultana.

Da Kongazdan gelini aldılar, goda yaptılar. Çiyiz: 20 altın lift, mal, toprak, çok ta içêr işleri. Gelin dâ güveylän içêrdä.

Yıllar bolluklu gidârdilär, varlık kavileşârdi hep, çiftçi serbestti, makar ani Rosiada 40-50 yıllarda klas düyüşleri hep keskinenârdi, „krepostnoy” rejimindä.

Tikenci Vançu oolunnan Tanaslan varlıkıydılar, nicä dâ kolonistlerin çoyu – toprak, mal, tovar – mal da satmağa, kapital da Bolgradta komerția bankına koymağa artardı. Varlıklılar hatırdıydı, iyi, çalışkan çorbacılarıdı. Fukaralara yardım vardı çorbacıların tarafından – „ooluk” adeti – 15-16 yaşında çocuğu çorbacıya vermägä işlesin, üürensın çorbacılığı. O yaşardı çorbacının aylesindä oolu gibi, 3-4 yıldan sonra çorbacı ona toprak, mal, avadannık, para h.b. verip, çorbacı olduğunu kolverer. Kimi „oolu” kızına güvâ dâ alır.

Hepisindän çok zenginlemek çiftçilik hem hayvancılık getirârdi.

Kimi industrialık ta kendisinä yol açardı – tula fabrikaları, keremet, aba dolaplamak hem boyamak h.b. Renidä, Bolgradta, Komratta, Çadırdä, Başköyündä h.b.

Başka zenginlemek formasıydı, „kışlalık” („kehaylık”) Balkannardan getirilmä, osmanlı çorbacılığından üürenmä – küydän ayırı meydan gelirinän, ortaklıklan – üzlän, binnän hayvan, koyun. Kolonistlär 50-ci yıllara yetiştirdilär.

İrmi yılın üstünä olduydu, nicä Arnaut Vasil geçtiydi da Komratta yaşardı aylesinnän, uşakları büyüktü – çocuk Panti Odesada bitki yılı gimnaziada üürenârdi, kız da Oli, Kişinevdä ani açılmıştı ancak kız gimnaziasına girmişti. Kendisi Vasil doktorluk edârdi, insan için pek çalışkandı. Progresiv meditinayı izlârdi, çok okuyardı o zamankı yazıcıları, presayı, kendisi dâ yazardı, da dostlarına, gençlerä dâ okuyardı. Diyil çoktan Varnadan bir tazä çıkmış gagouz dilindä „molitvennik” kabletmişti da pek sevinârdi, ani gagouzça tiparlıymış.

Lena hep öylä gözäldi, kurgaftı, yavaştı, uşakları pek yalpak hem uygun bakıp – büyütmüştü.

Kuşarov Bolgradtan onnara çok kerä gelârdi, Vasillän işleri barabardı, birliktilär. O evlenmäzdi, yalnızdı, nicä onun yavkulusu kaybeldiydi – onu yıldırım urmuştu, ikisi bir aaç altında yaamurdan sonra durarkan. Kendisi şkolada bolgarca üüredârdi. Karakterinä pek kızgındı, ama dooruydu,

çetindi, serbazdı. Bu kerä o geldiymi diuil yalnız, ama Nikola Horozovlan, hep girgin bir savaşıcı, ama separatist-maximalistti.

Lena sofrayı koydu.

- Bän beenmerim, nicä siz düyüşersiniz, - çeketti Horozov, sofradan başka içere çıktıyan. – Geldim bitki kerä, annaşalım.

- Hep o pozitiayı tutarsan, annaşmaycaz! – sert kestirdi Kuşarov. – Ani kolonistleri ayırı devlet, küçük bir republik III. Napoleonun kuvedi altında – bu fiktiadır, absurd! Kaç gün senin o devletçiyin yaşayacak?! Ayırılmağa Rosiadan – bu mutlak ölümdür! Burada kuvet var, şaka diuil!

- Ha, te o kuvet bizi buuvacak ya, siz görmersiniz. İkiniz dä bana karşı olmuşunuz.

- Yok, Nikola, yannışsın.

- Hiç yannış diuilim. Siz pek inatsınız. Başka kafadarlar arayım lâzım, yazık! – dedi Horozov da üfkeli çıkıp, gitti.

General Inzov geçinmişti, Odesada gömülüydü. Sonra bolgar kolonistleri, taa çok, geçirmiştilär ölüsünü Bolgrada.

* * *

50-ci yıllar ama kuşku buralara da getirärdilär Cen! Genä cen! Hem bu cen artık zararlı oldu.

27 sentäbrinin 1853 yılında türk sultanı I. Abdulmecit rus şarına I. Nikolaya bir ultimatum saldırdı. Rus askerleri genä kolonialara doldular, onnarı bak, beslä, alafla... Sade ertesi yılın bu askerlär Prutun hem Tunanın öteyanına geçirildilär. Cen türlü erlerdä gidärdi – Balkannarda da, Kafkasta da... Ama 1855-tä şar I. Nikolay geçiner da onun erinä oolu Alexandr şar olär. Rus askerleri Silistra kalesini alamadılar da geri dönüp, Bucakta cen bitincä durdular (1856 mart). Cengä Türkiyenin tarafına Anglia hem Fransa katılmıştı da Kırım da Rosia cengi kaybeder. Bucağın üülen okrugları Moldovaya geri verildilär – Prut okruğu, Kahul, İsmail, Aşağıki-Bucak okrugundan bir kaç küy. Granişa geçärdi Tatar-Bunarın, Kobeyin öteyanından, Kayraklının hem Bolgradın arasından taa Leuşenädän, nända tamojnelär hem granişa karantini koyulduydular.

Popeçitelstvo Kompada geçtiydi, Bolgradta moldovan popeçitelstvosu oldu. Öteye hem buyana geçmägä pazarlarda hem yortularda kolverärdilär; geziyä dä gidilärdi.

Dati Kuşarov Komratta dostunda yaşardı; intelligentlerin çoyu buyanı geçmişti, çoyu da orada kalmıştı. Çadırın hem başka panairların uuru büyüardı.

II. Alexandr şar (1855-1881-dä öldürüldü) Rosianın eni padişahı, basarabialı gagouzların da üçüncü rus padişahı. Bunca yıl tronda bulunup, çok işlär o da geçirdi: Kırım cengini kaybetti, başka cenklär kazandı, çok çiftçi kalkıntılarını bastırdı, ama reformalar da yaptı, haliz 1861-dä „krepstnoy” haklığın kestirilmesi h.b. Kolonistlerä ama zarar da yaptı. Samoderjavianın karşıcılarını sert ezärdi, haliz terorist organizatjasını

„Narodnaya volä“, angıları da 1 martta 1881-dä Peterburgta bombaylan onu öldürdülär.

Koloniaların situaşısı az diyışildi, ama hep tä: 1868 Komratta Real uçilişçesi açıldı, başka da şkolalar, hepsi ama rus dilindä.

* * *

Tikenci Vançu oolunnan Tanaslan „kışlacılağa“ Tançu Dimunun çorbacılığında katılıydı. Ama bu şiret sistema onnarın varlığını heptän düşürdüydü. Hepisini enidän yapmağa lâzımdı. Yaşamağa zor olduydu. Kahırdan hem o yaradan Vançunun başı dayma tutardı da öylä dä bir güz Kasımda geçindi.

Sultana da çok yaşamadı.

Tanasın oolu Yuvan evliydi Çibotaların lordanasınnan da içerdä bobasınnan yaşardı. Ani üzü esmerdi, ona küydä „Kara Yuvan“ deyärdilär, Tikenci şansora may demäzdilär. Hem sade bu diyildi: klisedä stevnoz etmäğä deyni, popaz laabını sorär, bu da deyer, ani o Tanasın ooluymuş, popaz öylä dä yazär – „Tanas oğlu“.

Görüp, ani çorbacılığı ihmär, Yuvan çorbacılara koyun çoban yanaşär. Kazanardı az – 8 kuzu yılda da bir sürücük koyun toplattıydı. Otlatmağa çocuğunu Görgiyi alardı, ani 1864 duumuştı, ilkyazın. Çırak uşağıydı küçüktän. Yuvanın taa iki kızı yaşardı – Duni hem Kalina.

Hep 1864-tä gözäl taş klisä yapıldıydı, angısında ilkin vatziz edilmişti Kara Yuvanın Görgiciyi. Odun klisä yanmıştı.

Ama tä, 1871-ci yıl. II. Alexandr şar kolonistlerin ligotalarını kestirdi, kolonist statutunu çıkardı, sıradaki rus çiftçileri statusuna geçirdi – harçnalog ödemäğä, askerdä izmet etmäğä, türlü korvodaları yapmağa h.b. Buydu o zarar, angısı için Horozov deyärdi. Topraklar obşçinaya baalattılar, saabiliyi kestirdilär hem satmağa da yoktu nicä. Heptän kurtarmaz situaşia kurulardı. İnsanı da çinovniklär „gagauz“ yazdılar, diyil nicä kendileri „gagoğuz“ balkancasına deyärdilär.

İnsan ama kendilerini hep kolonist sayardı da karşı gitmäğä bu eni sıralıklara savaşardı.

- Rosiada bu şarä „osvoboditeli“ dedilär, - söylenärdi intelektuallar. – Ye, biz ona nicä deyelim?

Bunnardan başka ama, başka oluşlar da olardı, yaşamak kolonialarda hep gidärdi. 1874-tä Komrat Real Uçilişçesi ilk kolverimi çıkardıydı da bu gençlär feyda getirmäğä hazırıldılar, çoyu. Kimileri asker uçilişçelerinä. Gelän kolverimnär hep bu yolu aldılar. Bunnara Arnautlar, Dati Kuşarov, başkaları da pek sevinärdilär. Vasilin oolu Panti ofiţerdi. Ona yolu ayırmağa kolay diyildi, zerä taa çoyu rus patiotizmasına inandı, Türkiyeye karşı, haliz şindi, açan Rosia genä cengä hazırlanardı; genä Türkiyeye karşı, hep o eski balkan intereslerinnän.

Eni cengä hazırlanarkan şarizma ilkin baza düzmäğä lâzımnı erlerdä tutundu. Genä Bucakta da bir demir yol Benderdän Reni kasabasına hem Galaşa. Romınıaylan annaşıp, bu iş 1876-da yazın yollandı, Bucağın orta

erindän geçärdi, saylär, Kireyittän dä, Prutun üstündän dä Romıniaya geçärdi – cenk yoluydu Tunanın portlarına dooru.

Demir yolunu rus askercileri yapardı, ama buradaki insanı da korvodaya çıkardılar. Askercilär mahsuz vagonlarda yaşardılar. Kimär kerä pazarlarda küyä horuya gençleri gelärdilär, tanışardılar, dostlaşardılar.

Kara Yuvanın Dunesi şansora büyük kızdı. Onunnan zar-zor bir azrbaycan çocuğu asker tanışmıştı. Lafta annaşardılar. Azim yavaş, yalpak cocuktu.

lordana ama karşıydı.

- Duni, kızım, ne o asker sana lâzım? Bizim kliseyâ gitmer, domuz eti imer...? Vazgeçäsin!

Bir gün ama pek hatalı oldu, lordananın da, Yuvanın da cannarı bir pak yandı.

Güzdü, ama havalar pek islâdi. Duni Kalina kızkardaşının sırt baalarına güvem turşu için toplamağa çıkmıştılar, demir yolun öteyanında. Geri gelärkän iki asker kazak peyda olmuştu ildä.

- Kalina, ha geri, bän korkârim.

- Ha, mari kaku, onnar bizä işmeyeceklär.

- Sana bekim...

- E-e, kâr, tee küy.

Bir dä, askerlerin biri bilmäm ne baardı. Kızlar kaçmağa kapandılar, soluk etiştirämeyeräk, taa küyädän. Duni durup, düştü, başka da kalkamadı. Gençecik, bir çiçek gibi, öldü.

- O-of, te o askerci, o dinsiz, onun günahları için benim kızım kaybeldi, - lordana paralanardı – aalardı. – Allah urdu, tä! O-of, mezara bän dä gireyim...!

- Ha, brak, çocuk ne kabahatlı? – kahırlı dedi Yuvan.

Demir yol hazırdı. İlk trennär geçtiydi. Sonra uzun eşalonnar askerlän akıştı – cenk ilkyazın 1877-dä çekettiydi. Küydän çoyunu askerä aldırdılar, sonra onnar da cengä girdilär. lordana yalnızdı evdä, Yuvanı, bilmäz ne için, cenk edärdi, nändä-sa...

Tarizma ama, II. Alexandr, bilärdi, ne için – ona Balkannar lâzımdı. Ofițer Panti Arnaut Tuna kalelerinde türk kardaşlarına karşı cenk etmişti, rus patriotizma duygularının. Polkovnik çininnän dönmüştü.

Cenk hep ilkyazın, 1878-dä bittiydi. Rosia ensediymi da Bucağın üülen payını genä kendi kuvedi altına alardı. Kolonialar birleşärdilär. Yaşamak ama gitmäzdi. O demir yol aykırı onun önündä durardı, onun relsaları, Balkannardan getirilmä çiftçilerin sırtına hep taa derin batardı... Onnar sade aklılarında tutardılar, ani bir zaman kolonist olduydular... 1881-dä işildiydi, ani țarı teroristlär bombaylan öldürmüşlär. Eni țar onun oolu III. Alexandr olardı (1881-1894). Ondan sora II. Nikolay 1917-ädän.

Nicä biliner, halklarda üz yılda bir kere bare bir „yıldız adamı“ duuyarmış. Gagouzların tecelinä bir pek sayımnı insan olacağı inmişti – adı onun Mihail Çakır, duuması Çadırda, aprelin 27-dä, 1861 yılında. Popazlık senselesindändi, teologiyayı bitirip, Kişinevdä, bütün yaşamasını klisä

izmetinä verdi. Gagouz dilimiz için çalıştı, 1896-da rus ministerliyinä korksuz danışıp, gagouz dilindä kıyat tiparlamağa kayıllık kabul etti. Dilimiz burada da yazılı dil olardı, niceydi Balkannarda.

Ama geçti yıllar, 19-cu asir doldu – buralı gagouzların bucak asiri, demek. Eni asir gelđi – 20-ci asir! Çoktan bittiydi oradan oraya gezmeklär, küylär oturuşuluydu, insan ziyedelendi, yaşardı, kim pek islâ, kim orta, kim zor – gagouz obştesi gittikçä taa belli olardı, tutup kendi milli nişannarını da. Küylerdä, volostialarda çorbacı pomeşçiklär, țarizma çinovnikleri oldular, poliția da onnarlan.

- Soyuculara, ezicilerä zakonnar kuvet vererlär, - hep annadärlar insanın arasında buralı soşial-revoluționerlär. – Onnarı yıkmağa lâzım! Kuvedi onnardan almağa, milli dooruluklarımızı koymağa! Kolonist dooruluklarımızı!

Kara Yuvan babusunnan İordanaylan şansora Görgi oolunun yanında yaşardı, ama ihtiarı da çorbacılağa karışmazdı, homurdamaktan kare. Görgi taa çorbacılı çıktıydı da varlık yetiştirdiydi. Kalınayı, Görginin kakusunu, Kara Yuvan Kemeñceci Todura everdiydi, küydä en iyi çalgıcıya hem dolayda da. Görgi dä Drumilerin artık gözäl Dokişasına evliydi, kâmil dä türkücüydü. Onnarın şansora altı uşakları vardı: Urvara, Yuvana, Nikolay (gelän üüredici hem yazıcı Nikolay Tanasoglu), sonra Sanda, Vani, Nadi. İşä yarardı Urvara hem Yuvana, Nikolay da, angısı şkolaya gezärdi, ani klisenin aşayanındaydı, taştan zemstva yapısıydı; „kör-uçtili” Görgi Dolamancı hem popaz Foma Liubov üüredärdilär, haylazların kulaklarını da çekärdilär.

Görgi kendi aylesinnän hepisini çiftçiliyini başa çıkarardı, ya da kimär sıra komşularinnan Stani Kostilärlän, Jelezlärlän, Kelbannarlan, Krangalarlan badaşardı, kiminnän, nicä uyarsa. Varlığını ziyedelärdi. 1904-dä „kara kıtlığı” kolay geçirdiydi, çoyuna da yardım ettiydi. Aylesi ama iki ölü geçirdiydi – Yuvan däduyu hem Sanda kızını.

- Nikolayı taa ileri üüretmäğä verelim, - hep deyärdi karısı Dokița. Popaz hep bu fikiri verärdi, - Çadıra, sonra da Komrada Realniyä.

Bu takım da düşünärdi o eski Tikencilerin senselesi, ani Bucak kırını söktüydülär.

* * *

Kolonist oldukları ama gittikçä taa zor yaşamaya girärdilär. Alalım Komrat volostesini dä, 20-ci asirin başlantılarında. İnsanın üfkesi Yaponia cenginin amannarından taa da pek tutuşardı. Țar II. Nikolay, ani 1894 III. Alexandrın ardına gelmişti, basarabalı gagouzların da artık beşinci rus padişahı, bu cengi kabletmişti, ki yaponnarı durgutmağa kaplamasınnar taa teritorialar hem Rosianın intereslerini Uzak Gün-Duusunda kaviletmäğä. Cengi ama kaybettiydi. Bunca zarar Bucağa da yetiştirilär: kaçı evä dönmedi, uşaklar üüsüz kaldılar, karıları dul, yardımsız; kaçı sakat geldi... Neyä? Zaabitlär evdekilerini ziyetlemiştilär, salt ani „miskin” millet deyni. Cenktän

dönmüşkän. Şindi neylän yaşamağa? O „Sfeti-Görgi” kruçaları güüslerdän mi para erinä borçları, bitmäz nalogları ödemäğe?

Böylä hem bu takım karezli insan bütün Bucaklar içindä laf eder, betfa eder karşı geldikçä sokaklarda, meydannarda, kırçmalarda, dermennerdä, oloyñtalarda, panairlarda...

* * *

Sobor meydanı Komratta. Kış kapardı. Sabah. Sol tarafında bir afişa tumbası. Saa tarafında, bir direktä, fener gecedän taa yanär. İki poliñiacı geler, listovkaları tumbadan üfkeylä koparärler, feneri südürerler. Giderler. Da böylä her sabah.

Poliñia uçastkasına, suda insanı sürüklerler harçlar için, borçlar için, maazaya kapärler, düyerler, milleti için maskara ederler. Da böylä her gün.

Taa ötedä Haram Dimunun kırçması, nändä şaşırık insan kahırını, üfkesini silkmäğe savaşär.

Tä büün dä, angısı kliseyä gider, angıları da kırçmayı mahorkadumanı doldurärler. Laf ederler pek, çekişerler, üüsürerler; kavga – sansın kendilerine kabaatlär. Şamata içindän bir köşedän ihtiar çalgıcının kauşu gücülä işidiler. Başka köşedä bir kaç şansora düyüşerler...

- Bän, kardaşlar, giderim, - dedi provokator Somuncu Miti yapınarak, - yok param içmäge. Ha sän dä, ba Sava, yutkunma boşuna burada!

- Git, poliñiacılar sulasınnar, onnarlan birliksin.

- Senin ne işin?

- Köpeksi, satıcıysın!

- Bu hayırsızın belini kırmağa lâzım, - dedi Bürdü Moti makağına dayanarak bir tarafta.

- Onun beterinä geçennerdä mitingayı daattılar, hık! Benim toprağım nändä? Gide moy zelmä? – karıştı Petri-aga, bir dädü, keflicä her kerä.

- Siz vlastilerä karşı çıkmayın, zerä... – Korkuttu Miti.

- Dooru, benim uşaklarım var, titiredi Kısmetsiz Görgi.

- Öylä dä toprak verilecek, gosudar Nikolay „Manifesta” çıkardı ya.

- Aha, - gerçekledi Görgi.

- Yok, kardaşlar, Manifest – o bir aldatmaktır, - girän henüz Atmaca Andrey, ezicilerä karşı erindeki agitatorların öndercisi.

- A-a, tä kim ortalığı bulandırär! – alatladı Miti.

- Ya durun, hık! Ama bu oğlan alle Andruş, Atmaca Pavlinin oolu, studentü, Allah prostetsin bobasını, onu pomeşçik Kara-Kasap çıraklıkta öldürdüdü...

- Bänim, Petri-aga. Bän, nedir o doorusuzluğun arı dadı, bilerim. Kalkınsak hepimiz? Ne kuvet!

Görgi yalın-kıçın çıkıp, gitti. Miti, omuzuna daulu asıp, dışarı çıktı da baarmağa çeketti: „Vse na shot!” da daulu düyeräk gitti o da. Kırçmada ortalık nicä her zaman... Andrey, Kristo hem Evgeniy annadärler.

Sonra, çıkıp, meydanda bir az durdular, bir çocucaktan gazeta satın aldılar „Besarabskaya jizni”, „Drug”.

- Tã, bizim buura volostnoy Nesitin dã geçer, - güldü Evgeniy. – Hm, eni mundir giymiş, hobur!

Hep buradan Nadiya geçer, Kara-Kasap pomeşiyin kızı, gimnazistka, hem Angelina, geçer bir dul gelin, kocası ofişerdi, yaponia cengindã kaybelde. Nadiyã Andreyi pek beener, o ama pomeşçik kızına bakmağa da istãmer.

- Bakacak, kãhırlanma dostum, - deyer Angelina, gzlerinnãn olerãk hem suvazlayarak çocuğu uzaktan. – Ha, onnara!

Yaklaştılar.

- Student efendim, hiç diyil delikat, ki bylã bir barışnenin biletiyinã bylã bir kavalere cevap vermesin.

- Angelina! – rkt Nadiyã.

- E-ne-e!

- Bilmerim, nesoy biletik, hanum?

„Ah o poşta patkanı, Tarkilo, Vermedi“, - ayıflandı Nadiyã. – Ha, gidelim buradan, Angelina. „Ah, bãn o Tarkiloya ne...!“ Da ikisi alatlan kliseyã yollandılar.

- O seni sever, ba oylan! – geri dooru başını çevirip, dedi Angelina.

- Bãn, ama, yok, af edãsiniz! Buraya tã, lon da geldi.

- Demã, efendim, görürüz... – da arkaları klisenin křesindãn yok oldular.

... Çocuklar azarlamağa Andreyi tutundular, beki o kız yardım olur onnara, beki o bobasına benzãmer...?

- Ya kafa artmayın!

- Ktmeksin, ba! Bylã kızı! Ah, bãn, ama... – ofladı lon.

- Sãn git ona, beni brak! Sevecãm, kimi isteyecãm, ama pomeřiklãn dã dolaşmayacam! Siz ne, revoluřionerlãr?!

Kimdi o girgin gelãr hem onnarın tarafçıları, ani ylã korkusuz, diyil sade saklıda, ama açıkta da, insana annadãrlar, ne yapmağa da dooruluklarını kazanmağa, kalkıntıya arãrlar? Onnar „Soşalist-revoluşioner“ Komrat grupasıydılar, başıydı Atmaca Andrey (Galaşan), 1875 yıl. iyul ayın 13-dã duuması, bitirdiydi Real uilişeyi, renãrdi Harkov Tehnologia institutunda, ama 1902 brakmıştı, demãđã olmayıp neylãn, haliz bobasını ldrdynãn. En yakın yardımcıları – spirt fabrikasından işçi Kristo Todorov, redici lon Paduraru, volosteda dejurni Sava Korkmaz, demir yolcu Evgeniy Krasnov. Grupada oyu taa vardı: student Kostı Georgiev, poetlãr Toli Sibov hem Gavril Bucaklı, uiliředã redicilãr Turni, Kolomiytev, Harbuz, Bolfor, Filãrevski hem renennã Mişa hem Fedi Bolfos, lon Porkgras, Koli Arabacı, Zani Mitkoglu h.b. Çok dolay kylerdã grupanın adamnarı, nicã Gavril şurikan, Todur Geniş, Miti Sırba h.b.

Tezdã ama, Andrey yokolduydu Komrattan. Onu saklı aldıydılar pristav Mordykin hem urãdnik ikoni bir geã kollayıp onu yalnız Beşalmadan gelãrkãn, nãnda o bir rus etnografinnan Valentin Alexandrovı Moşkovlan buluşardı da gagouzlar için iřlãr annardı.

şindi Atmaca genã Komratta polişianın altında bulunãr, amnistiadan sora. Ama o korkmãr, zerã annadı, ani vlastlãr revoluřionerdãn korkãrlar. O

annadâr  ar Manifestin  g r  – „svoboda slova, sobranii u soyuzov” – yok ne desin Mordy kinn r.

Volostia kontorasi  styankı sokakta bir taş evd  bulun r, na alniyi Agafon Miheevi  Nesitin, iki d  deurni, Miti Somuncu hem Sava Korkmaz.

Bu gec  izmet etti Sava, erken kalkıp, yaptı sıralık. Geldi Miti.

- Sizin beteriniz  yaşamak yok, bizi d yerl r...

- Ha bırak, Miti, senin gibileri sat rlar insanı, - çevirdi Sava da çıkıp, gitti.

- Volosnoy ne, yok mu, eşek? – ansızdan girdi  fkeli Mordy kin.

- Yok!... ı-ı, neti, neti!

- Uh, nic  cuvap edersin, hayvan? Nic  dur rsın, kambur dev ! – yapıŐtırıp Mitinin arkasına bir harapnik, baardı – Koyun! Ne ann rsınız siz, kirlil r, revolu adan? Hepinizi asacaz!

- Ni-i, ya ni-i revolu a, gospodin pristav...! B n siz ...

- Te b yl , t ! Pipi! Agafon Miheevi   s yl , ani genç gelec m! – da gitti.

- Br h, genç bana düştü. Te o Savaya rasgels  ya...

* * *

Insanın arasında çok iyilik ilik ol r, biri birin  yardım, taa evellerd n. T , Savanın da rıŐniŐası, nic  d  Sarı Teopanın oloy baskısı, ko olsun insana bir çanak papşoy   ts n, bir damna oloy akıtsın...

Sava sapa erd  yaŐ r, onun kufnesi Kalın Tanasın hem Gocu lordanın üüsek samanniklarının ardından mai kimseyin gözünü ilişmer. Oyanı hiç poli ia da pek sokulm r.

Bu avşam gruba onda toplanacak. Sava k p yi kapadı. Grupacılar türlü saklılıklarla toplandılar bir arddaki baŐkacıkta.

- Kardaşlar, Moskvada, başka da erlerd  kalkıntılar, barikada düyüşleri pek büyük  fk  yalınınna giderl r, -  eketti Atmaca Andrey.

- Bizd  d   fk  büyük, o da tutuşacak! – kızıŐtı Kristo. – D y Ő grupalarını d zm g  l zım!

- Ilkin taa açıktan insana annatmag  l zım, - durguttu Andrey, - milli doorulukları için d  kalkalı! Kuvedi el  almag  l zım! Mitinga d y Ő programımızı annadacaz.

Nasaatlar kısa tuttular. Sonra poetl r Şiir s yledil r.

Bucaklı Gavril:

Bucagın ihtiar yamaçları

Dayanamayacak bir bitkisiz,

Bu büyük Eerd  olsun ersiz!

Hep  iyensin insannarı!

Sibov Toli:

Al bayrak – tutuŐ r dannar,

Gelec y  ur r  annar...!

Hepisi daalıştıynan, Andrey, havezlän dolu üräyi, oturuk bir skemnecäyä, atär birär-ikişär falanmış papşoy koçanı demir sobacağa „tuçkaya“, da ateşin diilerindä sansın görer eski Ulu-Daacıların düyüşmelerini duşmannara karşı. O hiç duymadı, nicä alçak kapucuk enikunu açılmış da onun yanında peyda olmuştu, bir Tudorki gibi gülümseyäräk gözäl hem gırgin bir insancık, sansın yalınardan ona bakarak, ani küçüklüyün dä dädusu ona masalda gibi balkandakı dedelär için annadardı. Buraya ona tutuşuk sevda ahtınnan Angelina gelmişti.

Tä, o bulmuştu onu karı genç ürek duymasınan. O bu genç erkäyi o zamandan taa beenmişti hem istärdi... duldu, darsıktı...

- Belki azetmeyecän, ani buldum seni da geldim? Bendän korkma, beni kablet, gözüm... dayanmam başka... seni severim. – Da sarılıp Andreyä, darsık öper, kucaklär. Andrey birdän-birä şaşırđı. Bu genç, sıcak gelinin yaklaşması, suvaşmakları onu iyi gelmekli duygulandırılar... Fikirinnän ama, o kayıl diyil, kendi havezinnän buuşär, - bu Angelina zerä kayet gözäl hem islä, yalpak hem onunnan artık ateşli... Ne yapsın? Revoluşionerä düşmer... Ama...

O tatlı avşamdan sonra Andrey şu olduklara ayıflandı, kesin sıbıttı başından bu gözäl genç kariyi. O revoluşioner!

* * *

İnsan, nicä çok kerä, Teopanın oloyniņasına toplanär, işlän dä, işsiz dä, buluşmağa, laf etmäğä, agitatorları seslemäğä kimär kerä, dartışmağa da.

Oloy kimisi yapär semiçkadan mı, hardaldan mı, teaskuda kendileri işlerlär, kızdırärler teneleir, karıştırärler, paklärler, sıkärler, çanağa ne akär, umutlan bakärler. Teopa hak may almär. Oloyniņayı o taa çok küyä fayda için tutär, nicä dä başkası punar, çeşmä yapmış, aaç koymuş yolculara. Kendisi az laf eder, taa çok seslemäğä sever. İnsan sa çok laf eder, pek seslän, ellerini savurdup-ta, kafaları sallayıp-ta, ayakları erä tepip-tä, alatlayarak annamağa, kimdä ne olmuş, kim ne görmüş, ne işitmiş... – kalın baarışmak-şamata, zerä hepsi birdän laf ederlär – insanın bu ilacı, serinemesi zorlara, doorusuzluklara karşı.

Laflar ama bir kıpıma durgundular, açan Todıcik hem Peticik, iki bir boyda alçak adamcık, ikisi dä birdän baardılar, ani Bürdü Moti gelärmış, makaklarını atarak.

Moti yaponia plenindän ancak dönmüştü.

- Kurtuldum tä, bän dä cenk cendemindän, şükür Allaha.

- Allah etmesin, ne söylersin, - uzattı Pındık Anastas. – Biz dä çirkin kaar savurgununda geçennerdä hemen kaybeldiydik.

Laflar türlü işlerä ilişerlär, vlastlerä karşı da.

Görgi, ani bütün vakit burada bulundu, sustu da gitti, düşüneräk, ani böyle laflarlan belaya düşmäğä var kolay, neyini dä var kaybetmäğä...

Buraya tä, Atmaca Andrey hem Ion Paduraru da geldilər. İnsan meraklandı.

- Andruş, büyük interesim var bilmäğä, kimiz biz gagauzlar? – danışiverdi Pındık Anastas, ki başkası önünü almasın. – Gelmişti birisi da hep deyardı, hiç bilinmämizmiş, kimmişik, ani 40 fikir varmış, ani türklär bizä „gaganız uz olsunmuş” demişlärmiş...

- Var kolay söyleyim sizä, nicä bana bir rus etnograf üürenmiş, general Valentin Alexandroviç Moşkov annattıydı; o buralara gelmişti 1900-cu yıllarında. Nicä sayarmış akademik Radlov V., biz gelärmışik oğuz senselesindän, ani Sibiriada Altayda bir kaç bin yıl geri yaşamışlar da gelip Gün-Batisına dooru, Dobrucalara yetmişlär. Da Moşkov açıklär, ani adımız diyilmiş Gagauz, ama Gag + oğuz. Bunu bän inanırım, zerä biz Uzisancaktan Türkiyedän Gagouguz getirildik, nicä ihtiarlar laf ederlär büün dä – gagouz, zerä „oğuz” bizim dedelerimizin adıymış, ama „gag” bir dalın adıymış. Öyläki biz „gaga”dan çekilmeriz, oğuzlar!

-Ye-e, ya ne istoriayı! – sevineräk şaştı Pındık Anastas. – hem asliya çıkär, ba!

- „Gaga” o heptän yalana, ahmaklağa benzer, makar ani yalan da lafmiş! – yakıştırdı Bürdü Moti. – Ye, neçin türklär başkalarına da „gagaları uz olun” dememişlär? Hm, kimi küylerdä „gaga” o ayıp lafta geçer, adanların bir nesidir...

- Bunu rus pisarları düzdü, - ekledi Atmaca. – Onnar familialarımızı da diyıştirmişlär: „oglu” erinä „oglo”, Kirioglo, Kuroglo...; „Kazayak” erinä „Kazakliya” h.b.

- Bunnarı vardı kolay annasın, açıklasın her biri dä, düşüneräk dedi Tipani dädu, Görginin kaynatası, ama, bezbollahi, öylä duygu olsun lâzım, nicä Andruşta...

- Ye, neçin bizim insan bu kâmil istoriamızı bilmer, ba? – dalgalandı Bürdü Moti, genä makaklara kalkıp. – Okumağa da bilmeriz. Nasıl olur böylä karannıkta yaşamağa?

- Bu țarizmanın politikası, - Ion Päduraru da lafa karıştı.

- Țarizma zorlan ruslaştırär hepisini narodları, - ekledi Atmaca. – Kalkınalım lâzım milli paatlıklarımız için dä, biz dä bir halkız, istoriamız var, dilimiz...

* * *

Ne kadar da vlastlär gençlär dernek otursunnar brakmärlar, horu toplamasınnar, bunnar hep tä brakılmärlar.

Bu avşam Fenilerdä, Ivançunun yavkulusunda, dernek oturärlar, Bürdü Motilerdä. Kız bekleyecek yavkulusunu, Görgilerin delikannı oolunu Ivançuuyu. O ona kırmızı kiyat güllerindän bir feneğ kalpağına hazırlamıştı.

Görgi ama azetmer, ani kız Bürdülerinmiş. Feni dayma pençereyä bakär. Sanki...? Bir dä, çocuk eşiklerdä bakınär.

- Ne bä Ivançu, ne öylä beklettin?

- Ye, te o baka... Karışmasa ya...

Bu avşam dernek tez daaldı.

- Dur taa bir az, Ivançu, ne özledim...

- Bân hiç gitmâm, ama...

Feni gülümsedi da bişey demedi, dayadı annısını çocuğun yanağına. Ivançu da kıza taa yaklaştı da duydu onun sığağını.

* * *

Dekabrinin bir avşamında advokatın Arnaut Alexey Panteleeviç evindä buralı hem gelmä dä ileriki intelektuallar toplandı, ki fikirlemäğä politika durumnarını, diyiştirmäğä dä nicä.

Boba, Panteley Arnaut, şindi 74 yaşında, polkovnik „otstavnik“. Revoluția düyüşleri şindi ona taa geniş gelerlär, zerä, nicä o deyardı, bütün Rosia barikada olmuş. Ofiiterdi deyni plkovnik Panteley Vasileviç asker emininä inandı. Ama, görüp, nicä poliția hem çinovniklär onun senselä kardaşlarını ezerlär, çiyinerlär, o țarizmaya hem onun bütün administrația aparatına kayet karezlendi. Da esaplardı, ani işleri diyiştirmäğä sade asker kuvedinnän var kolay, țarizmayı aktarıp. Bu iş-sä çıkmär, da o razı diyil, o sansın hepisinä üfkeli. Ofiiter formasını hep giyiyer, brakmär.

Alexey Panteleeviç inannarına görä demokrat, onun tarafçıları kolonist hem milli doorulukları için savaştä Balaban Nikolay, doktor, iki poet, Uçilişcedä dä üüredicilär, Yançik Lazar, koleksionar, Kuțarob Niko, poruçik, Dati Kuțarovun bir küçük torunu, Ivan Sveatskiy gimnazia üüredicisi-inspektoru hem başkaları da. Kimisi sayär, ani Rosia da „demokratia respublikası“ olsun, kimisi, ama – konstitüyalı monarhia olsunmuş, haliz Ivan Sveatskiy. Bolfos Yuvan ama, Atmaca grupasının fikirini tutär – revoluțialı halk respublikası, kuvedi elä almağa bare burada, Bucakta.

Fikirlemeklär kızışlar da.

- Poruçik Kuțarov! – asker komandası gibi danıştı polkovnik Panteley Arnaut.

- Seslerim, gospodin polkovnik! – birdän uz kalktı poruçik.

- Oturun, oturun! Siz, guguşum, bunnarın arasında dooru yolu bulamayacan! „Demokratia“, „revoluția“... ye kim yapacak ya? Ofiiterlik! – kayılıp, polkovnik!

Çoyu, ama, revoluțiacı soñalistlerä, Atmacaya taa yakındılar gittikçä.

* * *

Maşi başını yıkardı kaynak suyulan hem iyişi borçlan teknedä, ki kehlä yapmasınmış. Yalnızdı. Türlü düşünmeklär aylesi için, kızlar için, Ivançu için gelerlär: Görgi için korkär, bobasına, Tipani däduya umutlanär, zerä o başka damar, balkanlı, girgin, ama te o agotatorlan neçin birleşirsä?...

Bir dä, dışarda ses homurdanması işidildi da içeri Görgi giriverdi, bakışları diyişik, lafı da tersinä.

- Pı-ı, sarfoş olmuşun! Neyä benzersin?!

- A-ha, bän bişeyä benzämerim? Hayvanım, nicä baardı urädnik? Domuzum? – hızlanıp, Görgi Maşinin yufka omuzlarından tuttu da, süyeräk, sarsalamağa başladı.

- Görgi bä, aman, brak, acidärsin!

- Ye, beni acıtmär mı? Ne haldayım? – baarär da yumurklär eşini, kendisini bilmäz gibi.

İçeri Tipani dädu İvançuylan girip, kapuda kala-kaldılar.

Görgi karısını seftä düydüydü, hiç bilmeyip tä, ne için...

* * *

Esaul Kostadin Stuyanoviç, gimnazia üüredicisi, hiç karşı olmadı, açan kızı, Tasi, dedi, ani bir „veçerinka" toplasın bu avşam ister. Tasi şen bir kız, gözelcä dä, ne için Evgeni Krasnov onu beener, hem ani onun gibi kula tenni dä, Andreyin karşılığına hiç bakmayarak. Sevda.

Bu aylä demokrat tradişialarını çoktan kullanär, ileriki bakışlarınınan.

Tasiylän çok kızlar Komratta, başka erlerdän dä dostlaşärlar. Anası da çalışär: gramofon, plastinkalar, çay, şerbet, kaafe, zelter suyu, dostlar, şennik...

Gençlerin arasında, haliz kavalerin, keskin diskusialar da şindiki işlär için dä tutuşär. Rus patriotizması, milli dä – karışık.

- Ya geçin, gençlär, dans salonuna – çaardı, Tasi. – Papa, kolver onnarı.

Dansa taa çok vals koyärlar. Tasi Evgeniylän, Liza Mihai Bolfoslan, Donka Porkgras Trayannan, Marüsä Bolfos Fediyän, Soni Sibov Vladiyän, Arabacı Koliylän, Real uçilişcedän, Dora Kapancı, Nadiya da İonnan – çokluk, da sansın o salon kendisi dä döner.

Atmaca Andrey oynamär, plastinaları bakär. Bir dä, bir vals bittiyän, İon ona yakın, enikunu karşı Nadiyeyi çevirtti.

- Andre, prestavleayu oçarovatelnuyu madmuazel, je vu pri! Pek islä oynär!

- Hanum, af edin, bän oynamärım!

- Yazık, hem nafilä, ani bendän sakınärsınız, - dedi Nadiyä da kızlara karıştı, ani çalardılar modada türküyü „Kalinka".

Kristo, esap alıp, Andreyi genä azarladi.

- Bän giderim, siz kalınız, istärseniz.

Buraya taa bir kaç genç ofițer, bir kaç ta student geldi, ani kolada kanikuluna Kişinevdan, Odesadan. „Veçerinka" gecä yarısından tuttu.

* * *

Görginin işleri zor giderlär, borçlar hep ziyedelenerlär. Bu sefer onun evinä, diyil seftä, agitatorlar Atmaca hem Kristo geldilär, Dädu-Tipaniylän fikirleşmäğä.

- Ne toplärsın onnarı, tetäy? Belaya! – üfkeli dedi Görgi.

- Onnar dooruluğu kazanmağa düyüşerlär, ba güvä, annasana bare bir kerä!

- Belaya, ba kayınata!

Bu zaman bu içercäyä taa bir can girer, Nadiya, şalını almağa, ani Maşi ona ödeklän yapardı. Görgi, görüp, ateş oldu. Maşi ama:

- Ha, geç, Nadi, şal hazır, öylä bir iş oldu, açan iyi yapaadan! Tä getireyim.

- Kimdä o iyi yapaalar, ya? – bir tarafa dedi Andrey, saplayıp Nadiyenin sevinmesini.

- Andrey, sän ne? – çekişti Kristo.

Nadiyä, alıp şalı, gitmäğä özendi, gücenmesini saklayıp, ama durgundu, zerä içeri Ivançu üüştü soluyarak, korkmuş, listovkalar elindä, saklanmağa arärä. Dışardan işidiler düdük, patlamak, baarmak „Stoy!“. Andrey tez üklük ardına onu itirer da Kristoylan hem Dädu-Tipaniylän kapuya dikilerlär. Kapu tepmedän geriyädän açılär da girer pristav hem Miti.

- Burada ne?

- Dernek.

- Yalan! Agitația, gospodin Atmaca! Buraya girmiş o listovkalarlan, senin oolun, Görgi, nändä o, köpek?

- O üklük ardında saklı, - gösterdi Miti.

Nadiyä, ani kapu ardında kalmıştı, ileri çıktı.

- Bon suar, mon şer Mordiuin! – elini öpsün uzadär.

- Nasıl, ı-ı, barışnä Nadä, bon... ı-ı, şeluyu ruçki! – „çest“ verer pristav, elini öper. – O buraya girmiş!..

- Burada kimsey yok!... Kimsey! Dernek burada, bän, tä, şal kendimä örerim... gözäl yä?

- A-ha, ama...?!

- O revuar, mesie! – uzadıp genä elini alatlattırär onu.

Pristav, şaşırıp, dönüp fırlär içerdän, itirip Mitiyi dä.

- Hiç tä beklämedim sizdän, hanum, saa olun! – dedi Andrey, bir az şaşırık.

- Yok ne için! Bit az esabınız da olsun lâzım! Saalıcaklan.

Andreyin üräyi hem sıkıldı, hem sevindi.

- Kütmek! – dedi Kristo ona da hoşlu gittilär.

* * *

Bir sokak kuytusunda Andrey bekler. Kaar yaayär sokak aydınnığında kelebeklär gibi uçuşarak karannığın içinä. Dooru Andreyä alatlı Nadiyä geler, onun boyuna sarılär.

- Andre!

- Nadiyäl!

- Sanardım, ani yetiştirämeyecäm seni, Allahım! Bizi gimnaziada oyaladılar... Ne özlediyidim seni, canım!

- Benim dä gecelerim şansora uyumärlar.

- Ah, Andre, öp beni, yalvarärim, öp...

Bu gençlər biri birini şansora pek severlər. Nadiyə listovka yazər da, buluşup, ona verer, o da Ivançuya verer. Sevişerlər də böylə saklıda.

* * *

Kara-Kasap, pomeşçik, hem zemskiy naçalnik, bütün gün üfkeli gezer. Sabaylandan onun üfkesini oolu maskara Kostiki çıkarttı, zerä genä para istedi. Sonra kilim fabrikasında karılar ödekleri ziyedelesin istedilər.

Hepisindän pek ama, onu agitatorların gelmesi sinirledi: gelmişlər, ki ondan arsız istesinnär, ki insanı ziyetlämesin borçlar için hem dä reforma istesin bu senselenin uşaklarını üüretmäğä deyni. Hm, ne çarılmadık advakatlər! Şeytannara!

Ama bu „arsızlık“ onu, neçin-sä, bir saklı korkuya attı.

Hep sabaylen poçtmeyster Tarkilo Sidor Sidoroviç alatlan hem şüpeylän bu kerä bütün poçtayı getirdi, sanki, olmasın bişey... aalaşmak...? Yo-ok, bunnarı tepelemäğä lâzım! Hem te o studentleri-advokatları kapatmağa! Hem...

Avşamneyin, masaya oturup, gazetaları okumağa savaştı, ama okumak tutmăr: başka içerdän şindi duvar saatları işidilerlər. O kalkıp, o kapuyu urup-kapăr! Kalina Vasilievna da, eşi, kara divanda ürktü. Ama burada budilnik işidiler, sansın mahsus. Çorbacı şkafa onu kapăr.

- Ah, betfalı vakıt! Kimin günnerini o saatlar öylä pek hem alatlı sayărlar?

- Ne sän, Simon, ne? – eşi uslandıрмаğa savaşăr. – Yok bişey, hepisi islä.

- Yok?! Sän ne bilersin, annärsın, karı?

Bu sefer hayatta tupurtu işidildi.

- Nadiyə geldi, - sevindi ana.

- Papa, mama, seläm!

- Nända gezdin, barışnä? – üfkeli sordu boba.

- Nända lâzımdı, ne öylä sormak?!

- İnsan laf eder, ani sän te... o... studentlän bakışarmışın, Atmacaykanın oolunnan?

- Andreylän mi? Kim o kadar? A-a, olmalı o Tarkilo Sidor? Bakmăr işinä!

- Sän bana söylä, aslı mı bu?

- Ey, ne, ba papa...?

- O diyil senin için! Onnar...

- Papoçka, ye bän ne, deyerim mi bişey?

- Bän seni evererim kıymetli güveyä, spirt fabrikanın çorbacısına, efendi Nikolasa!

- Ye bana sordun mu. Bän onu istämerim, bil!

- Ne-e? Sısasın! Nicä deyecäm, öylä dä olacak!

Kapuya urup, girer Tarkilo. Nadiyə anasının çıkărlar.

- Bir üüsek paket, Simon Ageeviç, sekret hem tezli! – bir solukta dedi poçtmeyster.

- Sekret! Tezli! Hepisi alatlar! Nani? Neyä? Açmayacam! – masaya koydu paketi. Da genä duvar saatların örümesini işidip, genä o kapuyu hızlandırdı, baarıp Tarkiloya biraksın onu yalnız. „Hm, hepsi benim üstümä. Salt bän mi kabaatlıyım? Ye kalanı?... O saatlar da sade bana urârlar.”

- Durgun, vakit, kaçma öylä, durgun! – sansın onun bütün içi baardı. – Ye ama, geldiysä o vakit? Ha-a!? Yok, yok nasıl olsun! Öylä tez? Olmaz! Diyil lâzım!

* * *

Tä, Kolada yortuları da geldilər. Görgi oturär masada başı iyilik, Maşi hasta, patta, dayma üsürer, uşaklar koladaylan gittilər; Dädu-Tipani, kartal gözlerini ikonaya dikmiş, hastanın yanında oturär.

Bir dä dışardan şamata işidildi. – O-of, ne vereyim onnara ya? Allahım, prost et! Şamata, süymek sä kolada diyildi: „Hey, parşivlar, borçları ödeyin! Alacaz, ne var...!”

- O-of, nedir bu? – fırladı Maşi. – Görgi bä, tetü, ya bakın, alle beygiri, keçiyi alârlar, o-of!

Görgi, tez kalpağını kavrayıp, çıkär, ardına da Dädu-Tipani. Kavga, düyüş, vaylamak... da sıs olär ortalık. Ama irakta beygir kişnemesi, keçı baarması işidiler. İçeri Dädu-Tipani döner, Görgiyi, başı kannı, tutarak, kendisinin dä eli kannı. Maşi, heptän korkmuş, su döker, yıkär yaraları.

- Tä senin o çorbacıların, Görgi, angılarına dayanmağa lâzımmış. Hem gelmişlär bir hayta bandit, jandarlan, - acılı hem kinni dedi girgin ihtiar.

* * *

Agitatolar sıradaki taa bir miting hazırladılar. Çiftçiler, işçiler, demiryolcular, kasaba insanı, ürencilerin deligaşaları h.b. toplanârlar alatlayarak. Polişia da burada, ama ilişmâğä sakınârlar.

- Nicä o student Atmaca „Manifestayı” annadär, kimsey annadamär! – kaçarak geleräk Todıcik Peticiyä gücülä söylemâğä yetiştirer, Peticik tä Todiciyâ hep bir takım.

Sobor meydanı uuldär, dop-dolu insan. Grupa bütün, çok başkaları da toplu. Koli Arabacı, Realdan girgin bir Kireyitli tä, Atmacaya yaklaştı.

- Andrey batü, bizim dä, realistlerin, kararımız üretmek programası için var.

- Pek islâ, kendin okuyacan!

Hep yakında durär: Petri Daniloviç Draganov, bilinir komratlı ürenmiş, Kişinevdän inspektor.

Atmaca Andrey, bir taligaya tez pinip, dooruluklar için annatmağa çekeder. Nadiyâ Angelinanın arkasından bir sapada sesler.

- Biz dä bir halkız, dooruluklarımız olsun lâzım! – baardı Pandazi Mitran.

- Bizim dä kıyatlarımız olsun, okumağa ürenelim, istoriamızı bilelim! – çıktı Pındık Anastas.

- Koli, sizin kararınızı oku! – dedi Atmaca.
Gimnazistlər, realistlər avuç düyerlər, kaillik baarərlər.
- Kafadarlar, kardaşlar, korkmayın! Vlastlərə karşı düyüşməgə
korkmayın! Onnar bizdän korkərlər! – kapattı Atmaca. – Yaşasın Revoluția!
İnsan büyük umut kaptı. Düyüşməgə lüzim!

Mitinglər, demonstrațialar erindeki vlastleri raada brakmərlər.
Tarkilonun telegrafı durmaz telegramaları trakladər: Benderə, Reniyə,
Kişinevə... Kişinev da Peterburga... Yardım isterlər, asker...

Kişinevdə Guberniada, Jandarmeriada ama, sansın hepsi uygun,
uslu. Orada hiç bilmerlər, nəndaymış o Ko...mrət?...Hem ne soy
„gagauzlaşmış” o buntçular?! Ama rotmistr Skalkovski onnarı kuşkulandırdı,
ani buntçular yabanmışlar, inatmışlar, fanatikmişlər, kendileri erində çorbacı
olmağa tamahmışlar. Bu regionu, o üstünə alıp, sıralık yapsınmış.

- Alınız da sıraya koyunuz şunnarı, - dedi general. Da telegramalar
geri Komrada, Çadira aktılar: „bakınız”, „sıkınız”, „arestə başları koyunuz”...

* * *

Poliția uçastkasında bunca insan kapalı taman Eni Yıl avşamından,
1906 yılına karşı.

Kapalı Atmaca Andrey də, ama yalnız, küçük maazada.

- Ah, ne fasil işlər çıktı, ne kötü hem ne ahmaklı... Düşeyim bən bu
kuyuya! Kurtulayım lüzim, tez! Sabah karşı çeketməgə lüzimdi, bən sə
kapalıyım. Ziyetlerlər, söyletməgə savaşərlər...

Bir də, dışarda kapuda şamata, kapu açılər da Nadiyə, iki beççiyələn
dartışarak, girer. Mordiuikin peyda olər erində.

- Gospodin Mordiuikin, de onnara, ne bu maskaralık! Koymağa kirlı
ellerini barışnenin üstünə?!

„Nadiyə? Hiç esaplamadım!” – düşündü Andrey. – Çıkär, ani çocuklar
işı yapərlər.

- Madmuazel Nadə, - ayıflandı Mordiuikin, - buraya olmaz, yalvarırım!
Bən „dopros”, „protokol” yapayım lüzim.

Bu zaman dışarda şamata kaldırər İon, Mordiuikin, zoru görüp, Mitiyi
beklesin burasını brakər.

- Miti, sən burada ne arərsın? – korkuttu Nadiyə.

- Bən... bən, diyilim...

- Aha...?

-Ya ol bir tarafa, biz çıkacaz, bak, hıştırma, zerə! – dedi Andrey.

Buraya Krasnov hem bir kaç tüfekli kişi geldi.

- Andrey, gidelim, insan kalkındı! Kristo arestə pristavi kapadı.

- Şindi hepimiz volosteya, kuvedi elimizə alalım! – çetin izin verdi

Atmaca, - Nadiyə, bravo!

Volostedə işlər kırsadan oldular.

- Hepimiz Sobor meydanına toplanalım! – baardı Atmaca.

Sobor meydanı kaynär. Çannar kuşkulu urärlar, başka geleceyâ çaarärlar. İnsan dayanamär, silâhlarını sallär, kim neylän gelmiş.

- Kardaşlar, bu miting diyil, bu revoluția kalkıntısı! – bir ezge üstündä çeketti Atmaca Andrey. – Yaşasın serbestlik! Yaşasın Komrat Republikası, insanın kuvedi!

(Ama gagouz agitatorları bolşevik olmadılar.).

- Nasıl öylä yä? – çıktı Kismetsiz Görgi. – Vlastlerä karşı? Bu zakonca diyil!

- Böylä iştä salt bir zakon olabilir: revoluția zakonu! – cevabı Atmaca verdi.

Yol aralayarak, Dädu-Tipaninin önünä torunu Ivançu çıkär mavi bayrak elindä.

- Tä bizim bayrağımız, ba dädu – büyük-ata!

- Pek islâ, çocuğum! Onu klisenin çannarına koy!

Çannar sık düyülerlär, nicä Paskelledä – bu yanvar günü sansın güneşlendi.

- Kalkındık tä, - düşündü ihtiyar. – Olur çiftçinin dooruluğu. İyi saatla! Düüy çannarı, dädunun çocuğu, düüy! Sendä Uulu-Daacı, balkan üräyi! O gelecäyi sän görecän...!

* * *

Gazeta „Russkoe slovo” 1906 yılının yanvar ayının 11-ndä yazdıydı:

„On binni insanı Komrat kalkınmışların elindä bulunär. Burada avtonomia bildirildi, kuvet başları düşürülü hem dä aresttä bulunärlar. Dragunnar bişey yapamärlar...”

* * *

Peterburg. Kış serayı. II. Nikolay ıarın kanțelariasında Devlet iç işleri ministri haberler, nelär olmuş Komrat volostesinde Besarabiada.

- Kanaliyi neblagodarnie! Sibirä onnarı, hepisini! Şindi, bu saat!

- Onnar çokluk...?

- O zaman geri onnarı uradın, Turıya, Afrikaya, nänä olursa! Ya da öylä korkutmağa, ani hepisi emin versinnär inannık için Rosia Tronuna!

Basarabianın vițe-gubernatoru Knol kendisi dragun askerlerini bu revolujiacı halkı buumağa getirdi. Voloste-respublika barikada oldu, girgin düyüşü geroylar, ama kuvetlär bir takım diyildi...

- Hepsimiz düşecez, ama verilmeyecez! – bitki kerä danıştıydı Atmaca. – Her birimizin güüsündä girgin üräyi düyüler! Da o ölmeyecek, kâr durgunsa da! O diri kalacak her bir yaşayanın güüsündä, bizim ardımıza gelenlerin dä. Onnar o günü görecekler, ani kara bu dumannarı daadacak hem imdat edecek insanın ziyetlerini! Gelän evlatlara te büünkü kararlarımızı brakarız, Halk Sovetinin zakonlarını toprak için, serbestlik için, milli dooruluklar için! Ko sünmesin revoluția yalını!

... Çannar geleceyâ urduydu!

* * *

Komrat Respublikasını buuyup, Gubernia kuvetleri bunca insan arestâ aldılar, kaar üstündä diz çöktürdülär, nogalarlan düydülär, Benderä, Kişinevâ kapannara, sudlara sürükledilär... Çoyunu Komrada yaşamağa dönmesini kestirdilär, haliz Atmaca Andreyi.

Rosiada 1905-1907 bu revoluşiaı devlet bunalttı, reakşia gider, bolşevikleri her erlerdä sıkıp bastırälär. En çirkin cezalar İç işleri ministrisi Stolipin yapâr hem pomeşçiklär. Her erlerdä çernosoten bandaları teror götürerlär...

Çiftçilär ama, țarı inanâr, onun islâyliyiini; askerlär dä; onnar bolşevik revoluşianın tarafına geçmedilär. Gagouzlar da. Bu takım, insanın çoyu, toprak saabileri, burjuazia țarın kuvedini tutârlaqr, kail diyil bolşeviklerin bozgunculu işlerinnän, devlet anarhiasınnan – Rosia düzgün, sıralıklı devlet kalsın isterlär. Bunu ister Europeanın da kavi devletleri. Țarı inanâr Bucaklılar da, milli dooruluklarını, yaşamanın iyilenmesini şindi ondan beklerlär – "II-ci Nikolaşkadan"!

Aslı, Rosiada kimi reformalar yapılär. Deyecez, küylerdä toprakları „obşçina" saabiliyindän „privat" saabiliyinä geçirilmesi, her çiftçi kendi toprağına çorbacı. Bunu insan beendi. Stolipin zooru görmüştü bu takım agrar reformasını yollandırsın, angısı yol kapitalizmaya açardı. Naşional politikasında ama rus çernosoten rus naşionalizmasını, şovinizmasını koyardı, insanın millilik tanımasını kırmağa deyni, rus dilindä hepisini kullär.

Gagouzların milli kultasını, annamasını ama kaldırmağa Mihail Çakır hep savaşardı, gagouzçaya çevirip hem çıkarıp tiparlı, rus yazılarinnan, çok klisâ kıyatlarını, ki klisâ izmetleri ana dilindä geçirilsinnär.

O yıllarda 1913-1914, aldanıp, kimi küylerdän kimi gagouz ayleleri dä Orta Asiaya, Kafkaza, Zaporojia rayonnarına gittilär.

Ama – cenk! Genä cenk, büyük, Dünya cengi. Bucak küyleri genä askerlärän doldular insanın sırtına; cengä almaklar, korvodalar... Rosia Germaniaya karşı Antantanın tarafındaydı. Cenk 4 yıl tuttu (1914-1918). Rosia kazanmadı, askerini bolşeviklär daattılar, „sloboda" yaptılar, soldatlar başı-boş fronttan Romınıadan evâ kaçârlar, Bucak küyelerini dä soyarak.

Sonra, 1917-dä, fevralda, işidildi, ani țarı II. Nikolayı, gagouzların bitki rus padişahını, Sankt-Petersburgta aktarmışlar, ani Zaman guvernusu, Kerenskiyin guvernusu, kurulmuş; hep o yılda güzün, ani bolşeviklär teroran devlet aktarması yapmışlar da savaşarmışlar Basarabiayı da kaplamağa. İnsan şaşırmıştı.

Başka taraftan, Romınia Basarabiasını geri alardı, rus bolşeviklerini koulayıp. İnsan ikiyâ bölüner – proromin hem prorus. Ama 27 martta 1918-dä Basarabianın unionist organı „Sfatul Țării" kararlärler, ki bütün Basarabia dönsün Ana Devletinä da romın administraşiası, girip, kendi rejimini koyârlar. Gagouzlar bir az karşı olârlar, ama kalârlar bu eni Europa devletindä

annaşmakta hem loyallıkta yaşamağa. Rece I. Ferdinand gagouzların da ilk romin padişahı (1918-1930).

Devlet administraşiası gagouzları da baştan bir az disşiplinaya koydu, sora vatandaşlık dooruluklarına hem borçlarına koydu hepsi insanınnan bir takım. Gagouzların da ekonimikası kavileşärdi, zerä bu devlettä privat saabiliyi ekonomikası çoktan gelişmişti – çalışkan hem becerän çiftçinin toprağı, malı, iş inventarı, maasulu, ev tedarıkları, hepsi, ne lâzım var. Askerä dä alärlar, bir slujbaya kabledelär. Düyüyerlär mi? Düyüyerlär her bir kabaatlıyı. Askerliktä bir şamar kabledäsin var nicä, açık aazlıysan, hayırsızsan, disşiplinayı basarsan; küylerdä jandar postları insanın varlığını hırsızlardan koruyärlar, disşiplinayı da. Tauk çalannarına – lobut, beygir çalannarına –sud.

Küylär düzgünnenerlär, kliselär, şkolalar işlerlär, uşaklar ürenerlär – romınca, klisedä – gagouzça da Mihail Çakırın taa da geniş çalışmalarınnan: o açıkladı, ani gagouz-türk dilinä tam latin yazıları uygundur da çıkardı kiyat ta, artikel da.

Rece Karol II-ci (1930-1940), Ferdinandın oolu, gagouzların da ikinci romin padişahı. Onun periodu çok iyi gelişli gider, europayca. Gagouzlara da. Haliz kultura tarafından. 30-cu yılların ortalarında, ki gagouzların ana dilini ilerletmägä, romin guvernusu Türkiye guvernusunnan annaşıp, Atatürkün kaillğınnan, gagouz gençlerini türk liselerinä hem fakultelerinä ürenmägä yollärlar, ki speşialist olup, küylerä dönsünnär da her sferalarda ana dilini kullansınnar. Hep o zamannar gagouz küy şkolalarında türk dilini dä ürenmägä koydular. Mihail Çakır da bu işlerä katıldı, onunnan da Kiriyyətä şkola direktoru olup, Kara Yuvanın Görginin olu Nikolay Tanasoğlu da, angısı Komrat Realını 1917-dä başarmıştı. Şindi o pedagogtu, zerä 1931-dä Buzäuda „Şkoala Normalä de İnväşatori” başarmıştı.

O gençlär ama küyelerinä dönämedilär, zerä 1940-ta Soviyet Rusia genä Basarabiayı zorlan kapladıydı.

Romin liselerindä hem fakultelerindä çok gagouz gençleri dä ürendilär, kavi intelektual klası oldu, nicä: M.P.Guboglu, Çadırdan (profesor univ., dr. Bukureştä), A.Topçu Tomaydan (prof. Rominiada), D.Topçu (deputat romin parlamentindä), Ioan Popazoglu (resimci), VI.Topçu (RAK akademik, prof. Timişoarada), Gleb Dragan Kıpçaklı (RAKad. korespondent azası, prof.), L.Dimov (poet), Eugen Karagiaur (yazıcı, injener, iş adamı Kanadada), Ioan Fazlı Kazayaktan (dirijor, kompozitor, Bukureşti), Nikolay Çakır, M.Çakırın torunu (prof. univ. dr. Rominiada), G.Kaykı Komrattan, Türkiyedä ürennerin biri (prof. univ. dr. Türkiyedä, yaşär), hep onnardan: Özdemir (Vasi) Çobanoğlu Kongazdan (prof. univ. dr. Istanbulda, yaşär), Iuri KıSA Komrattan (injener Kanadada, yaşär), Genov Viktor Çadırdan (şindi prof. univ. dr., injener Bukureştä) h.b.; Ivan Volontir (bilimci – agronom, yazıcı), D.Basob Komrattan (medikti Rominiada), Birladean Alexey Komrattan (dr. agrar genetikasında Elvetiada, prof. Kişinevdä, Sibirä kaldırıldı), K.Petroviç Komrattan (dirijor operada, Bukureşti), Tamara Çernea Çadırdan (medik Konstanşada, poet), Maria Zlatov Komrattan (soprana, prof. Kişinevdä, geçti Bukureştä, öldü 1966),

Krețu K. Volkanestăn (deputat romın parlamentindä, yazıcı), Tanasoğlu Dionis Kiriyyətän (prof. univ. dr., türkolog, yazıcı, kompozitor, dirijor, Çadır, Kişinev), Karakaş Gr. (prof. univ. dr. Odesada) hem çok taa başkaları da. Sentäbrinin 8-dä 1938-da M.Çakır geçindi, Kişinevda Armean mezarlığında gömüldü.

Europada ama genä cengä durumnar kaynaşär. Germaniada Adolf Hitlerin faşist rejimi Austriayı, Çehiayı kapladı. SSSR dä hep agresia politikasını götürer – 1939-da Stalin Hitlerlän Poloniayı pay ettilär, 1940-ta da Stalin Rominiadan Basarabiayı kapladı. Intelektualların en çoyu soviyet rejimindän kaçtılar Rominiaya, Amerikaya h.b. Rominiada ortalık bozulär. O zaman rece Karol II-ci kuvedä general Ion Antoneskuyu çaarär, devlet başı kuvedü ona verer, kendisi dä trondan atılär da Rominiadan gider. Rece oolu Mihay I-ci kalär. General, sonra da marşal Antonesku devlettä sıralık yapıp, Basarabiayı SSSR-dän kurtarmağa hazırlanär. İyün ayın 22-dä 1941, Germaniaylan barabar SSSR-ä karşı cengi çekederlär. „Vä ordon sä treçeți Prutul!“ askerinä danışär. Prut boyunda, haliz Tıgankada, çirkin düyüşlär oldular da kırmızı askercileri Basarabiadan kırlattılar. Rejim erinä geldi, angısına gagouzlar alışıklılar, angısı, ama, sade 1944 yılın august ayınadan tuttu, açan Sovietlär Basarabiayı hem bütün Rominiayı genä kapladılar. Basarabiayı soviyet republikası yaptılar, çorbacıları Sibirä kaldırdılar, insanın toprağını, malını, iş inventarını aldılar da zorlan kolhozlara çırak girdirdilär, rusça hepsini koydular, privatlığı, mentaliteyi, milliliyi bozdular.

Sade bir iş – Dionis Tanasoğlu eni yazıları hazırladı da intelektual düyüşünnän onnarın kararlanmasını hem şkolalarda ana dilinin üüenilmesini kazandı – Ukaz: 30 iyül 1957. Bunnarı, ama partia organnarı 1961-dä kestirdilär, insanın kaillığını korkutmaklan alıp. Yazıcılık başladı, ama soviyet ideologiasında taa çok, kulturada da hep öylä; kolhoz soviyet intelegençası hazırladı şkolalar, fakultelär; partia, soviyet kadrolarını da aynı. Gagouzluk verildi, hıştırmadı totalitar, teror diktaturasına karşı. Nicä dä kalan basarabialılar. Da böylä 1991 yılıdan, SSSR yıkılınca tuttu. Ayırıldı Moldova Republikası, Ggauz-Eri, ama hep rusça, soviyetlärçä gagouzların da yaşaması gider...

Sovietlär okupaçası yaşamak olamaz, o bir kara ziyet kuyusu, angısı gagouzların da, dedelerin dä üzyıllarlan buyanı gelmesini, yaşamasını, Basarabiada birpak faladı. Nända o küylär, o insannar, ani geridä vardılar?

Allah uraydı o antihristleri, insanı ezicileri!

Gagouzlar, kendinizä geliniz! Kaybelmeyiniz!

Içindekilär

Önsöz.....	I
Uzak dedelär oğuzlar.....	2
Oğuz Devleti Oğuzistan.....	64
Hakoğuzlar.....	106
II	
Yakın dedelär. Balkannarda yurtluk.....	129
Bizans Devletindä.....	129
Gagouzlar Osmanlı devletindä.....	219
III	
Gagouzlar Basarabiada, Bucak kırlarında.....	293

Dionis Tanasoğlu

Uzun kervan

Caravană în secole

Roman

Dionis Tanasoglu'nun "Uzun kervan" romanı modern Gagouz Literaturasında (Edebiyatında) ilk romandır. 1985 yılında basıldı. Bu romanın çıkarılmasından biliniyor gagouz yazarı, aydın adamı, profesör-doktor Dionis Tanasoglu büyük dönemeçe Gagouz Literaturasını getirdiydi: dilin hem literaturanın ergenlik yetişmesini gösterdiydi.

Roman ana dilinde, ama kiril alfabesinde çıkarıldıydı. Sayısı ancak 2000 taaneydi, artık tez satıldıydı, yok olduydu. Şimdi bu çok faydalı kıyadı bir yerde de bulamazsın. İstori romanı olarak, o artık çok lâzımdır, zera "Uzun kervan" artistik sretlerle Oğuz dedelerin hem Gagouzların uzun hem zengin bir bütün istoriasını (tarihini) inanın annadr. Onun artık maanalı bir srette epigrafi "Yoktur halk istoriasız, nice de yok istoria halksız" inandırıcı gösterer, ani Gagouzların da kendi istoriası var; zengin istoriası romanda annadılıdır güzel literar Gagouz Türkçesinde, angısını dilin, edebiyatın, tarihin temelcisi, Dionis Tanasoglu hakikat bilgilerinden hem büyük sevgiylen işlendirmiş.

Romanı yeniden yayınlamak yoluna vereriz.
Dzgnn, doldurulu olarak.

GÜNDÜZ

Eğilim ve Yayıncılık Tur. San. Tic. Ltd. şil.

Yeni Ziraat Mahallesi 16. Sokak
No: 19/A Dışkapı / ANKARA
Tel: 0.312. 384 30 21 - Fax: 0.312. 384 38 64
e-mail: bilgi@gunduzyayincilik.com
http://www.gunduzyayincilik.com

